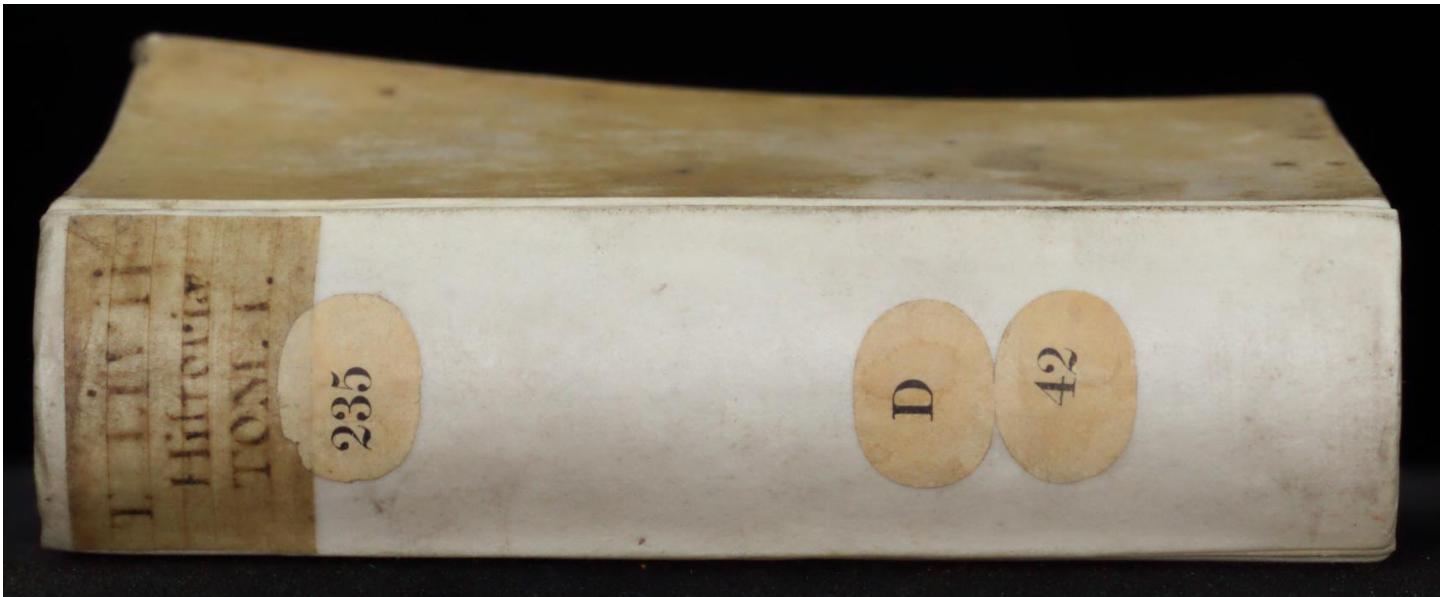
Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

KW 235 D42

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

T. LIVII PATAVINI HISTORIARUM AB URBE CONDITA,

Tomus Primus.

Koninklijke
Bibliotheek

Lugd. Batavorum,

Ex Officinâ Elſevirianâ,

cIↃ IↃ CLIII.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

REGINAE.

CHRISTINAE.

SAPIENTI. D. GUSTAVI. MAGNI. FILIAE. PIAE. FELICI. PARENTI. PATRIAE. TUTELAE. INGENIORUM. OMNIS. LIBERALIS. DOCTRINAE. CONSERVATRICI. ET. PROPAGATRICI.

JOH. FRED. GRONOVIUS
DICATISSIMUS. MAJESTATI. ET. SANCTITATI. EJUS.

BIBLIOTHECAS imperii eſſe inſtrumentum, ſi non aliunde conſtaret, ex te diſceretur, Regina Chriſtina. quando ad id magnitudinis evecta pridem es, ut non minus des quam ab optimis quibuſque priſcorum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

capias juſti verique documentorum. Sed non tam invides humano generi, ut à te principe hoc utiliſſimum exemplum proditum, & ſuperiores, qui regnarunt, barbaros omnes atque imperitos fuiſſe malis. Quanto enim toleratiores commodioreſque habuerunt populi præſides illos, qui animorum iſta medicina, quo indice ſuam bibliothecam rex Ægyptius proſcripſit, nutriti erant atque temperati? Quam benè præparatæ ſunt nationes ad accipienda læta Apoſtolorum de Servatore orbis denuntiata, quum Ptolomæi & Eumenis nobili in conquirendis ingenii monumentis certamine, tranſlatis (quo vel uno volumine Philadelphus vicit) in Græcum arcanis Hebræorum literis, à trecentis propemodum annis exſpectarunt, ut Judæâ profecti rerum potirentur? Hoc dono Piſiſtratus excuſavit Tyrannidem, nec alia Athenarum præda aut ablata Xerxes aut reſtituta Seleucus Nicator glorioſior. Julius civili bello victor, & prænomine jam Imperator ad pacem ſuam ornandam & firmandam conducere putavit, ſi bibliothecas Græcam & Latinam, quantas poſſet maximas, publicaret, quumque mors illum occupaſſet, huic quoque conſilio patris ſucceſſit Octavius, & id Apollinis Palatini penetrale conſtituit.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

tuit. Neque ex alia cortina tantos ſpiritus hauſit Zenobia, auſa repellere ac fugare Saporem Valeriano capto elatum, contemnere Gallienum, cum Claudio partiri imperium cuſtos Orientalis limitis, cum Aureliano diſcrimen imperii facere. Hos & alios etiam laudatæ ac tam præſentis tibi antiquitatis primos ſeculis proximis reges imitati perpauci, ſic tamen ut æmulum eodem tempore quorundam privatorum animum ægrè ſuperarent, (quis enim contra Fuggeros, Memmios, Thuanos, Peireſcios habet quod jactet?) pauciorum ea felicitas fuit, ut invenirent aliquem Phalerea Demetrium aut Terentium Varronem aut Dionyſium Longinum ad ordinandas & digerendas, utcumque circumciſas, honeſtiſſimas impenſas. At tu, Domina, & ſumptus magnificentia, quaſi hæc tum demum ratio conſtaret, quum parum conſtaret, omnium conatum exſtinxiſti: & quamquam ſufficeres tibi, poſſeſque ſola (quo facto beatos fore Spartanos oraculum promiſerat, vanos ejus interpretes) cum mortuis habitare; tamen & copia & delectu quodam mirifico ac divino, quicquid ubique gentium hodie maximis formatum ſapientiæ incrementis celebratur, id Muſis tuis operas & conſilia præſtare juſſiſti. En tandem re-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

gias manus ſalutariter longas! en regnum in regnis alienis, maxima cum gloria, nulla cujuſquam invidia exercitum, imperare non arma, pecuniam, naves ſociis, (quod tamen cui eorum, quos inflat, latius licet quam tibi?) ſed ingenia omnibus nationibus, & conventum agere orbis terrarum, ut libros, & quid optimum in optimis, & quid tanta illos tractantium diverſitas maximè curioſum ac ſubtile vel collegiſſet inde vel concepiſſet, exquireres, atque ita florem ſciendi & ſummam animi humani delibares. Nec fuit hic fructus tuus major quam illorum, aut pœnituit quemquam induſtriæ tibi navatæ. primum tantundem acceperunt quantum dederunt præceptorum, (neque enim niſi jam docta tam doctos eligere poteras ſtudiorum optiones & adjutores) deinde omnibus habitus honos effecit, ut ultro debere tibi fateantur, quum adhibiti & fatigati ſunt. Quod quum dico, non me liberalitas admonet tua, etſi nullis æquanda laudibus: ſed inveniſti novam ineſcandi optimos hominum viam: vel potius veterem & obſoletam in uſum revocaſti, memor Dionyſium Eudoxo in Siciliam venienti grates egiſſe, Platonem rogatum nave infulis tæniiſque dedicata excepiſſe: Euripidem Archelao, Philippo

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

Ariſtotelem, Ptolomæo Menandrum imploratos: Alexandrum Diogeni ſalutatoris officium feciſſe, nec unum alterumve, ſed juſtam cohortem ingenio militantium, Aſiaticæ militiæ ſolatium & prætextum, in cohorte duxiſſe: Scipionem Polybium & Panætium æſtivis ſuis abeſſe non paſſum: Poſidonii foribus faſces ſubmiſiſſe Pompejum, cui Tigranes, cui univerſus Oriens ſeſe ſubmiſerat: Athenodorum recuſatis imperatorum & regum ambientibus amicitiis nemini arrogantiorem viſum, Catonemque, quum flexiſſet eum & deportaſſet, in hoc unum libera legatione uſus, Luculli ac Pompeji Mithridateos triumphos præ hac ſua victoria contempſiſſe. Nam hodie quis principum privatos chirographo dignatur, niſi ut ſubſcribat? hoc infra faſtigium eſſe perſuaſerunt illis comites, formularum cantores atque aucupes, partim ut ipſi nomen & ſubſcriptionem tanto carius vendant, partim lenocinium plerorumque ruditati, quæ omnia formare alieno ingenio compellit. Tu manus tuæ encauſto pleroſque ſtudiis ſolis notorum & gratorum tibi honoraſti: nec faſtidiosè aut ſuperba brevitate, ſed effuſiſſime & prolixe, ut amicorum tempora morari, & deſiderium ulciſci & finem non invenire

ſolemus. Quis prætexta poſita & ſuæ tutelæ, egregie pertinere ad emolumentum ſuum cenſet proximum philoſophum aut literatorem? quis invitat in fines ſuos, ſi quis tamen invitare non ſordidum putat, niſi ut præbeat juventuti popularium? quis aulæ loca cum peregrinis communicat, niſi ſui gradus & ordinis principibus? quis mittit quæſitum in remotis terris, niſi luxuriæ apparatum, Serum vellera, Numidarum cruſtas, baccarum nitores, nova veſtis nomina, gulæ irritamenta? At tu è longinquis oris evocatos, tantum ut audires, etiam hoſpitio junxiſti, regiæ membris attributis, & omnium horarum jure dato: nonnunquam officia reddidiſti, ultro inviſens infirmos & adſidens: quos potuiſti retinere, illis mutaſti fata, & ea commoda conſtituiſti, eam fortunam adſignaſti, ut pudeat ſuos, tam neglectos domi habuiſſe: quos dimiſiſti, xeniis & viaticis ſic auxiſti, ut Ægyptia Menelai hoſpitia minime requirerent: alios in negotium & quæſtum miſiſti, non luxurioſæ mercis, ſed eruditarum chartarum & membranarum, ſed lapidum titulis pretioſorum, ſed metalli & ſupellectilis priſcum ævum interpretantis. Quis in auro & purpura & cæteris bracteatæ felicitatis inſignibus moratur artem nihil adferentem (ita enim

lo-

loquuntur politicorum & ecdicorum barones) in voculis virorum & criticorum omnia corrigendi vitiligine peruſtorum? Melior tibi ſententia, eos qui aliquid ingenii & quæſitæ labore doctrinæ ad reſtituendam eruendamque antiquitatem & tergendas priſcorum ſtudiorum reliquias applicant, rem unam mortalitati multo utiliſſimam, &, niſi recidere in barbariem velimus, maxime neceſſariam agitare; nec hoc quicquid eſt in vocibus delectus diligentiæque, citra rerum ampliſſimarum cognitionem contingere. Itaque ducis elegantiæ tuæ, inquirere, quid quiſque ut in omnibus aliis, ita in hac quoque literarum parte ubicumque moliatur: quibuſdam ingens ſolatium das, ut ſciant ſe legi, & oculos tuos tenuiſſe non invitos: fuerunt, quibus velut militiam denuntiares, quorum, ut metopoſcopi ex vultibus, ita tu ex priorum ſcriptorum lineamentis collectas naturas ad ea, ad quæ nati erant, vertiſti, mirantes tibi adhuc ſeſe quam ſibi fuiſſe notiores. Fit autem plerumque, ut aliorum de nobis verior ſit quam noſtra opinio, dum alii modeſtiores nobiſmet ipſi obtrectamus, alii vaniores majora, quam fas eſt, promittimus: ſed inſolitum prorſus, ut talis judex de ſcribentibus ſedeat & partes dividat. In univerſum deni-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

que ita te paraſti, ut quicumque lucubrationes in quovis eloquentiæ genere non ineptas obtuliſſent tibi, tanquam auctores, ut illud cariſſimum privati inſtrumenti miniſterium lautius & opulentius habeas, benigniſſime admitteres, judiciis ornares, congiariis donares. Mihi quidem quis in tot publici pariter boni & tuæ gloriæ architectis locus? Nimium ſcio quam longè abſim ab eo, ut conſignare quidquam litteris poſſim, cui ad excellentem illam tuæ mentis obruſſam conſtet color: ſed gnava etiam rudimenta & voluntatem cum eventu non penſatam ſecundas: ſed elicis provocaſque etiam quæ diſcentium inſtitutionibus ſerviunt: nec ſemper quod apparet opus, interdum cui paretur reſpicis. Sic ſub Annæorum & P. Papinii auctoritate olim adrepſimus: ſic nunc T. Livii umbræ adſumus, cujus ſcriptoris rerum Romanarum cupidi non ſolent obſaturari. Etenim quemadmodum myſteria traduntur arcanis non ſtatim in unum obtutum congeſtis, ſed diſpenſatis, ut ſit cur inſtaurari deſiderent initiati: ſic ille uſque reſervat & recondit, cujus novitate reviſentes oblectet, atque, ut ſuccinum virginea regelatum manu, longo demum tractatu agnoſcitur. Præterea Romam ponit in ipſis incunabulis & innocenti æta-

te

te & ſalutaribus incrementis, quum hono-
res quærerent viros, nec quiſquam recu-
ſaret melioribus parere: quum virtus pla-
ceret ob ſe ipſa, ſine ſtipulatione, ſine com-
putatione: quum labor & frugalitas ma-
gis quam cenſorium opus mores contine-
rent: quum paupertas nemini vitio, &
pulchrum, rebus geſtis, ſola cum laude
domum ad parvos, ſed hoſtilibus ſpoliis
adornatos, penates redire, divitibus impe-
rare, regna donare, quum id perfugium
nationum & portus verius quam impe-
rium eſſet. Si nihil aliud, non potes fati-
gari legendo tempora, quæ non fatigaris
obedientibus præſtando. Quæ quum re-
gina naſcereris, & egregiis experimentis
ſpectata, infinito bello tuis auſpiciis glo-
rioſe confecto, prolatis finibus, reſtitutis
ſociis, pacem & ſecuritatem & veneratio-
nem, qualem nemo regum, obtineres,
auſa es (de quo etiam loqui principes per-
duellionem putant, quod adeo meminiſſe
refugiunt, ut pleroſque pigeat procreatio-
nis, &, ne quid gravius dicam, horreant
ætates & ſpes liberorum) auſa es, inquam,
tali ſtatu tuo ac tuorum, comitia tranſi-
gere regni, & ſuffragari ſucceſſori tuo.
Mox oſtendiſti, non poſſe te crudelius
plectere parentes quam minando te priva-
tam, & rogari meruiſti, ne regno abires,

ne

ne ejurares. O exemplum non ejus ſeculi, quo libidine dominandi, nec vaſtis terrarum ſpatiis, ſed ſæpe vacuis Ulubris, largitiones, inſidiæ, cædes, exſilia, bella inducuntur, occiduntur reges, patriæ vis adfertur, fas nefaſque, maria & terræ permiſcentur! Ad priſca eundum eſt, ut te comparemus, ſed inæqualiter. Sic Romulus ille conditor gentis, etſi regibus Albanis ortus, in primo concilio naſcentis civitatis, vellentne penes univerſos, an paucos ſelectos, an unum & quem illum, imperium eſſe, ſuffragiis ſubjecit. ſed ambitioſus in novo populo, quem ipſe fecerat. Sic Numa vocatus dubitavit. ſed quadraginta annis in umbra, ſancta illa quidem & ſevera, traductis; ſed nondum guſtata (quam vulgus, & principes vulgo pares, pondus humeris incumbens ignorantes, putant) dulcedine imperandi. Et utrique facile videtur fuiſſe non inhiare pauperi paſtorum regno, quod tamen mox adfectantes, dein & parricidio rapientem invenit. Sic Tutor Antigonus ſine ſatellitio progreſſus in vulgus abjecit diadema & purpuram, & dare, cui vellent, juſſit. ſed minaci Macedonum ſeditione obſeſſus. Nam Auguſti & Tiberii quid niſi mimus fuit? Antonini & Iuliani, è doctis ac perfectis principibus ultimorum, ni tu eſſes,

ſuffi-

ſufficere credis, opinor, ipſa, quod pari moderatione non minor es: & tamen es utroque religionibus major. Nec minus recipis in conſortium laudis proavum tuum Guſtavum, cujus incredibilis & excedens humanam virtus, regno immaniſſima & valentiſſima tyrannide, & altera tyrannide caſtuum & cærimoniarum liberato, oblatum ſceptrum primo recuſavit, iterum gravatim ſuſcepit, tertium in conventu principum ſolenniter reſignatum, non niſi bis ſupplicum lacrymis exoratus admiſit. Huic uni cedis volens, contenta probaſſe ſanguinem. Quo enim ille certius argumento agnoſcat ſubolem, quam facto rariſſimi & conſtantiſſimi exempli? Hoc ſolis licet intelligentibus procurationem eſſe regnum; non voluptatem, non pompam; multo minus lanienam aut omnium vetitorum licentiam. excubandum & æſtuandum uni pro quiete omnium. ut tot millia recte ac facile vitam ſectentur, ut juſtitia & rebus ſuis ſine querela fruantur, ut querentium deſideria excipiantur, univerſorum commoda comparentur, arceatur peſtis atque intemperies, ut bonis merces in promptu, malis metus aut pœna, ut domi foriſque otium ſit, aut, ſi pax haberi ſine bello nequeat, ut res fortiter feliciterque adminiſtretur,

ſuum

ſuum officium, ſuam ſemper intentam & pervigilem ſtationem eſſe. qui ſic egerunt acturique ſunt, ut nihil nec famæ nec conſcientiæ excuſandum habeant. quorum incolumitas non patientia ſervientium aut terrore ſatellitum, ſed communi populorum incolumitate ac benevolentia munitur. Pudeat autem jejunam ambitionem humilitatis & impudentiæ ſuæ, quæ ſeſe ad quaſvis indignitates abjicit, aut nefandis commentis graſſatur, aut omnibus ſceleribus attaminat, ut invitis imperet. Tuum eſt ad fortunam precibus emi. Bonitas tua eſt & frontis imbecillitas, quod regnas: quum tantum orbem piæ miſericordiæ humanitate reſpiceres, te malè tractare, adfligere, miſeram & ſolicitam habere maluiſti, quam immenſam multitudinem tuæ opis indigentem ipſa nullius indiga, & otii, quod elegantiſſimum, ſi quis unquam mortalium, cum ſumma majeſtate agere poteras, portu, quem jam ſpectabas animoque complectebaris, relicto, æſtui te referendam in altum permiſiſti. Tibi amplum regnum erat ſine regno pati poſſe, idque magno impetu invadebas: interceſſit civium ſalus, & regnum pati juſſit. Hoc unum cogaris! & cogaris ſemper! Jam deliberaſti. ſatis eſt ſemel tam ancipiti caſu rem ſummam tot

regno-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

regnorum & litterarum pependiſſe. Decuerit ſatiatam honoribus profiteri, ſi tua ſponte diſponere tibi vitam liceret, deſcenſuram ex arce, quæ deſcenſum habere non credebatur: poſtquam patriam prætuliſti, & in ejus poteſtate te fore decreſti, nec decet nec licet in ea conſervanda vel faſtidire unquam vel laſſari. Eadem eſt animi altitudo, eadem temperantia, eadem ſanctitatis & innocentiæ fides, eadem conſtantia & adſpernantis regnum tua cauſa & ſumentis publica. Paullo quidem parcius interim fruere deliciis tuis: ſed demptum libris adjicies curæ tuorum, ut illa caſta materfamilias in radiis & penſis noctem addit operi, ut fidelis gubernator quieſcentibus vectoribus & nautis ſiderum motus cuſtodit. ſed largius & ſæpius oſtendes, quid illi, quos tam cupide tenes omnium cupiditatum ignara, libri proſint regnanti. Hic lucus eſt Camœnarum: hic Egeriam & conſiliantes deas adhibes manifeſtius quam Numa: qui tamen Sirenas illic nullas, nullos Lotophagos expertus, poſt breve ſeductum redibat ad actiones, comparebat in concione, in curia, in foro, & ideo ſeceſſerat, ut utilius compareret. Minus leges, ſed plus audieris & audies, monſtrabiſque indies magis Phœnicem illum ab Aſcræo vate ante plus duo millia

anno-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

annorum promiſſum, ſed raro exhibitum.

Pierides, ſi quem, magni Iovis inclita proles,
Naſcentem placido viderunt lumine regum,
Illi dulciſono perfundunt nectare linguam:
Illius è labris ſtillant Neleia mella.
Suſpiciunt cives reddentem publica jura,
Tantaque facundi prudentia noſcitur oris,
Continuo ut dictis ingentia jurgia ſolvat.
Nam reges populis conceſſi munere divum,
Iuſtitiæ oppreſſis ſancta ut vindicta pateret,
Et poſſent animos verbis mulcere tumentes.
Illum incedentem per compita numinis inſtar
Conciliant flexi, lætoque pudore verentur,
Conſpicuum in cunctis, Muſarum nobile donum.

Peccavi. neque enim, quæ te dederunt & finxerunt Muſæ, paſſæ ſunt, ut ad Græca interpretem quæreres, & ipſum ore ſub-

limiori

limiori & magis rotundo canentem haud dubiè audire maluiſti. Quod quidem præcipuum ac peculiare inter reges decus tuum unice admiror & cœlo tenus extollo: ſed exemplum M. Tullii ſequutus ſum, qui licet inter Atticos & Varrones, & Catones, Grajas præſertim artes diſputans, quæ ex Poëtis illorum advocat, Latine reddidit. Cæterum ſi quando inter illos pios ſeceſſus tuos, inter arctata ſtudiis in rempubl. legendi tempora, hanc tibi veniam dabis, ut hoc T. Livii exemplari utare, nec ſacer ille & arcanus in te perficienda ſatagentium numinum cœtus abfuerit, & meus labor nullo in alio præſentis ævi judicio ſecurius acquieſcet. Ego certe, & ne quid temere facerem, & ne animo deficerem, in tam longo & ſollicito opere, perſæpe & retinui me & conſolatus ſum hac una cogitatione, tibi fieri, tuam, ut ſic dicam, hujus monumenti & auctoritatem & probationem & dedicationem eſſe. Vale Felicitas & Gloria temporum. Daventriæ III. Non. Novembr. cIↃ IↃ CLIII.

Lecto-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

Lectori Benevolo.

N*Eque hic, ut Livium commendemus, exigis, credo: neque, ut noſtram in eo operam venditemus, ſinit pudor. Si vacabit tibi conferre cum prioribus hanc editionem, facile præbebis diligentiæ meæ teſtimonium, &, ſicubi laſſo ſopor inrepſit, miti caſtigatione dignum putabis. Nam ut emendatiſſimam, quæ dari poſſit hodie, eam eſſe haudquaquam gloriabor, ita prioribus omnibus emendatiorem infinitis locis eſſe nihil jactabundus adfirmabo. Sed huic dicto tum demum plena fides fiet, ubi, quibus in retractandis nihilo ſecurius agimus, quam ſi nunc primum illas conſcriberemus, Notæ publicum acceperint. Eas conſtitueram initio dividere unà cum Livii libris & ſingulis tomis adjungere quaſi legitimam acceſſionem. Sed etiam ſic reciſæ & decimatæ veluti (neque enim aliter molem totius operis decebant) eo proceſſerunt, ut adjici non poſſent, quin, quod maxime vitabant Elzevirii elegantiæ ſtudioſi, immodice producerentur & turgeſcerent volumina. Itaque hortatu præſtantium virorum & illis placuit & mihi, ut conjectæ in unum tomum ſingularem eadem forma & literarum charactere ſimul darentur omnes, qui & hanc editionem perficeret & conſuleret etiam ſtudiis eorum, quibus hujus contextus copia forte non eſſet. Iamque ſumus in eo toti, ut hoc tibi promiſſum, quam primum fieri poterit, repræſentemus. Hoc volui, neſcius ne eſſes: de cætera inſtituti noſtri ratione commodius Notis præfabimur. Vale & hoc labore libens fruere.*

ELO-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

ELOGIA AUCTORUM

ac Judicia de Tito Livio præcipua.

Seneca Pater Suaſoria 6.

QVOTIES magni alicujus mors ab hiſtoricis narrata eſt, toties fere totius conſummatio vitæ, & quaſi funebris laudatio redditur. Hoc ſemel atque iterum à Thucydide factum: idem in paucisſimis perſonis uſurpatum à Salluſtio. Livius benignius, omnibus magnis viris præſtitit. Sequentes hiſtorici multo id effuſius fecerunt.

Mox eâdem.

Vt eſt natura candidiſſimus omnium magnorum ingeniorum æſtimator T. Livius, pleniſſimum teſtimonium Ciceroni reddidit.

Proœmio lib. 5. Controverſ.

Pertinere ad rem non puto, quomodo Lucius Magius gener Titi Livii declamaverit, quamvis aliquo tempore ſuum populum habuit; cum illum homines non in ipſius honorem laudarent, ſed in ſoceri.

Controverſ. 25.

T. Livius, de oratoribus, qui verba antiqua & ſordida

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

ſordida conſectantur, & orationis obſcuritatem, ſeveritatem putant, ajebat, Miltiadem rhetorem eleganter dixiſſe, Ἐπὶ τῷ πλησίον μαίνονται.

Velleius Paterculus lib. 2.

Penè ſtulta eſt inhærentium oculis ingeniorum enumeratio. inter quæ maxime noſtri ævi eminent, princeps carminum Virgilius Rabiriuſque, & conſecutus Salluſtium Livius, Tibulluſque & Naſo, &c.

Valerius Maximus lib. 1. cap. ult.

Quia ſupra uſitatam rationem excedentia attigimus; ſerpentis quoque à T. Livio curioſe pariter ac facunde relatæ fiat mentio. Is enim ait in Africa apud Bagradam flumen, tantæ magnitudinis anguem fuiſſe, ut Atilii Reguli exercitum uſu amnis prohiberet; multiſque militibus ingenti ore correptis, compluribus caudæ voluminibus eliſis, cum telorum jactu perforari nequiret, ad ultimum balliſtarum tormentis undique petitam, ſilicum crebris & ponderoſis verberibus procubuiſſe: omnibuſque & cohortibus & legionibus ipſa Carthagine viſam terribiliorem. atque etiam cruore ſuo, gurgitibus imbutis, corporiſque jacentis peſtifero afflatu vicina regione polluta, Romana inde ſubmoviſſe caſtra. Dicit belluæ etiam corium centum viginti pedes longum, in Vrbem miſſum.

Seneca Filius lib. 1. c. 16. de Ira.

Non eſt quod exiſtimes, verum eſſe quod apud diſertiſſimum virum Livium dicitur, *Vir ingenii magni magis quam boni.* Non poteſt illud ſeparari: aut & bonum erit, aut nec magnum, &c.

Idem Epiſtola 46.

Librum tuum, quem mihi promiſeras, accepi, &,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

&, tanquam lecturus ex commodo, adaperui, ac tantum deguſtare volui. Deinde blanditus eſt ipſe ut procederem longius. Qui quam diſertus fuerit, ex hoc intelligas licet: brevis mihi viſus eſt; cum eſſet nec mei nec tui temporis, ſed qui primo aſpectu, aut T. Livii, aut Epicuri poſſet videri. Tanta autem dulcedine me tenuit & traxit, ut illum ſine ulla dilatione perlegerem.

Fabius Quintil. lib. 8. *cap.* 1.

Attica anus Theophraſtum, hominem alioqui diſertiſſimum, annotata unius affectatione verbi, hoſpitem dixit: nec alio ſe id deprehendiſſe interrogata reſpondit, quam quod nimium Attice loqueretur. Et in Tito Livio, miræ facundiæ viro, putat ineſſe Pollio Aſinius quandam Patavinitatem, &c.

Lib. 2. *Inſtit. cap.* 6.

Ego optimos quidem, & ſtatim & ſemper, ſed tamen eorum candidiſſimum quemque, & maxime expoſitum, velim: ut Livium à pueris magis quam Salluſtium. & hic hiſtoriæ majoris eſt auctor: ad quem tamen intelligendum jam profectu opus ſit. Cicero, ut mihi quidem videtur, & jucundus incipientibus quoque, & apertus eſt ſatis: nec prodeſſe tantum, ſed etiam amari poteſt. tum (quemadmodum Livius præcipit) *ut quiſque erit Ciceroni ſimillimus.*

Lib. 10. *cap.* 1.

Fuerit igitur brevitas illa tutiſſima, quæ eſt apud Livium, in Epiſtola ad Filium ſcripta; *Legendos Demoſthenem atque Ciceronem: tum ita ut quiſque eſſet Demoſtheni & Ciceroni ſimillimus.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

Poſt multa ibidem.

At non hiſtoria ceſſerit Græcis: nec opponere Thucydidi Salluſtium verear. Nec indignetur ſibi Herodotus æquari T. Livium: cum in narrando miræ jucunditatis clariſſimique candoris; tum in concionibus, ſupra quam enarrari poteſt, eloquentem. ita dicuntur omnia cum rebus tum perſonis accommodata. Sed affectus quidem, præcipue eos qui ſunt dulciores, ut parciſſime dicam, nemo hiſtoricorum commendavit magis. ideoque immortalem illam Salluſtii velocitatem diverſis virtutibus conſecutus eſt. Nam mihi egregie dixiſſe videtur Servilius Novianus, pares eos magis quam ſimiles.

Plinius Avunculus Præfat. Natur. Hiſt. ad Veſpaſ. Imp.

Equidem ita ſentio, peculiarem in ſtudiis cauſſam eorum eſſe, qui, difficultatibus victis, utilitatem juvandi prætulerunt gratiæ placendi. idque & in aliis operibus ipſe feci, & profiteor mirari me T. Livium, auctorem celeberrimum.

Cornelius Tacitus oratione Cremutii Cordi, lib. 4. Annal.

Brutum & Caſſium laudaviſſe dicor. quorum res geſtas cum plurimi compoſuerint, nemo ſine honore memoravit. Titus Livius, eloquentiæ ac fidei præclarus imprimis, Cn. Pompeium tantis laudibus tulit, ut Pompejanum eum Auguſtus appellaret. neque id amicitiæ eorum offecit. Scipionem, Afranium, hunc ipſum Caſſium, hunc Brutum, nuſquam latrones & parricidas, quæ nunc vocabula imponuntur, ſæpe ut inſignes viros nominat.

Plu-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

Plutarchus.

Auctoritatem Livii adducit in Vita Camilli, Marcelli, Catonis Majoris, Flaminii, Sullæ, Luculli, Cæſaris. item Quæſtione Romana 25. ſed ſine elogio.

Martialis lib. 14. Epigr. 190. de Livio in membranis.

Pellibus exiguis arctatur Livius ingens.
Quem mea non totum Bibliotheca capit.

Statius Papinius, lib. 4. Sylv. 7. ad Maximum Iunium.

Sed tuas artes puer ante diſcat;
Omne quîs mundi ſenium remenſus,
Orſa Salluſti brevis, & Timavi
Reddis alumnum.

D. Hieronymus Epiſtola ad Paullinum. tom. 3.

Ad Titum Livium, lacteo eloquentiæ fonte manantem, de ultimis Hiſpaniæ Galliarumque finibus, quoſdam veniſſe nobiles legimus; &, quos ad contemplationem ſui Roma non traxerat, unius hominis fama perduxit. Habuit illa ætas inauditum omnibus ſeculis celebrandumque miraculum: ut tantam urbem ingreſſi, aliud extra urbem quærerent.

De quo Gaditano iterum Epiſtola ad D. Auguſtinum quadam.

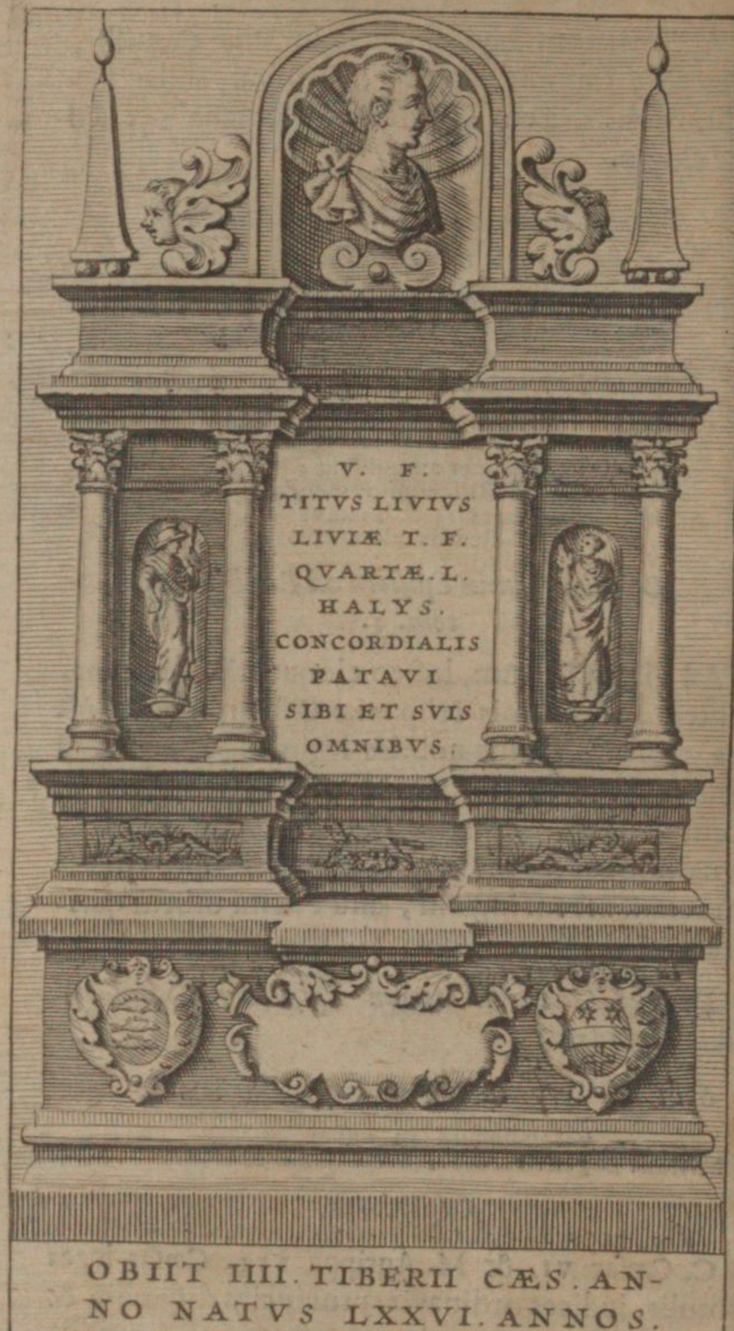
Sidonius Apollinaris Paneg. Anthemii.

--- vel quicquid in ævum
Mittunt Euganeis Patavina volumina chartis.

Caßiodorus.

C. Cæſar VI. & M. Agrippa III. Cæſar leges protulit, judices ordinavit, provincias diſpoſuit, & ideo Auguſtus cognominatus eſt: cujus temporibus floruit Virgilius, Horatius, & Livius.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

T. LIVII PATAVINI

HISTORIARUM

AB VRBE CONDITA

DECADIS PRIMÆ

LIBER PRIMUS.

In eundem Epitome.

ADventus Æneæ in Italiam, & res ab eo geſtæ; Aſcanii regnum Albæ, & Silvii Æneæ, ac deinceps Silviorum regum, primo libro continentur. Numitoris filia à Marte compreſſa, nati Romulus & Remus: Amulius obtruncatus. Vrbs à Romulo condita. Senatus lectus. Cum Sabinis bellatum. Opima ſpolia Iovi Feretrio lata. In curias populus diviſus. Fidenates & Veientes victi. Romulus conſecratus. Numa Pompilius ritus ſacrorum tradidit: Iano templum conſtituit: ejuſque portam, pacatis omnibus circa populis, primus clauſit: cum Dea Egeria ſibi congreſſus nocturnos eſſe ſimulans, feroces populi animos ad religionem perpulit. Tullus Hoſtilius Albanos bello petiit. Poſthæc Tergeminorum pugna. Horatius abſolutus. Mettii Fuffetii ſupplicium. Alba diruta, Albani in civitatem recepti. Sabinis bellum indictum. Ad poſtremum fulmine Tullus abſumptus eſt. Ancus Marcius cærimonias à Numa inſtitutas renovavit: Latinis victis, & ad civitatem adſcitis, montem Aventinum aſ-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

ſignavit: Politorium urbem Latinorum bello repetitam, quam priſci Latini occupaverant, diruit: pontem ſublicium in Tiberim fecit: Ianiculum collem urbi addidit: fines imperii protulit: Oſtiam condidit. Regnavit annos triginta tres. Eo regnante Lucumo Damarati Corinthii filius à Tarquiniis, Etruriæ civitate Romam venit, & in amicitiam Anci receptus, Tarquinii nomen ferre cœpit; & poſt mortem Anci regnum excepit. Centum additis, Patrum numerum auxit. Latinos ſubegit, Circum deſignavit, ludos edidit: Sabinorum bello petitus, equitum centurias ampliavit. Tentandæ ſcientiæ cauſſa Attii Navii auguris, conſuluiſſe fertur, an id, de quo cogitaret, effici poſſet: quod quum ille fieri poſſe reſpondiſſet; juſſiſſe eum novacula cotem præcidere, idque protinus ab Attio factum. Sabinos præterea acie vicit: urbem muro circumdedit, cloacas fecit. Occiſus eſt ab Anci filiis, quum regnaſſet annos triginta octo. Succeſſit ei Ser. Tullius, natus ex captiva nobili Corniculana; cui puero adhuc in cunis poſito caput arſiſſe traditum eſt. Veientes atque Etruſcos prælio fudit. Cenſum primus omnium egit. Luſtrum condidit, quo cenſa octoginta millia eſſe dicuntur. Claſſes centuriaſque deſcripſit. Pomœrium protulit: Colles urbi, Quirinalem, Viminalem, Eſquilinumque adjecit. Templum Dianæ cum Latinis in Aventino fecit. Interfectus eſt à L. Tarquinio Priſci filio, conſilio filiæ ſuæ Tulliæ, cum regnaſſet annos triginta quatuor. Poſt hunc L. Tarquinius Superbus, neque Patrum, neque populi juſſu regnum invaſit: quo die ſcelerata Tullia per patris jacentis corpus carpentum egit. Armatos circa ſe ad cuſtodiam corporis ſui habuit. Turnum Herdonium fraude interemit. Bellum cum Volſcis geſſit: & ex eorum præda templum Iovi in Capitolio fecit. Terminus & Iuventas non addixere: quorum aræ moveri non potuerunt: Filii Sexti Tarquinii dolo, Gabios in poteſtatem ſuam redegit. Hujus filiis Delphos profectis, & conſulentibus, quis eorum regnaturus eſſet Romæ, dictum eſt, eum regnaturum, qui primum matrem oſculatus eſſet. Quod reſponſum cum ipſi aliter interpretarentur, Iunius Brutus, qui cum iis

profe-

profectus erat, prolapſum ſe ſimulavit, & terram oſculatus eſt. idq; factum ejus eventus rei comprobavit. Nam quum impotenter ſe gerendo Tarquinius Superbus, omnes in odium ſui adduxiſſet; ad ultimum, propter expugnatam nocturna vi à Sexto filio ejus Lucretiæ pudicitiam, quæ vocato patre ad ſe Tricipitino, & viro Collatino, obteſtata, ne inulta mors ejus eſſet, cultro ſe interemit; Bruti opera maxime expulſus eſt, quum regnaſſet annos viginti quinque. Tunc conſules primum creati ſunt, L. Iunius Brutus, & L. Tarquinius Collatinus.

FActurus ne operæ precium ſim, ſi à primordio Vrbis res populi Romani perſcripſerim; nec ſatis ſcio: nec ſi ſciam, dicere auſim. Quippe qui quum veterem tum vulgatam eſſe rem videam, dum novi ſemper ſcriptores, aut in rebus certius aliquid allaturos ſe, aut ſcribendi arte rudem vetuſtatem ſuperaturos credunt. Vtcunque erit, juvabit tamen rerum geſtarum memoriæ principis terrarum populi, pro virili parte & meipſum conſuluiſſe. &, ſi in tanta ſcriptorum turba mea fama in obſcuro ſit, nobilitate ac magnitudine eorum, qui nomini officient meo, me conſoler. Res eſt præterea, & immenſi operis, ut quæ ſupra ſeptingenteſimum annum repetatur: & quæ ab exiguis profecta initiis, eo creverit, ut jam magnitudine laboret ſua: & legentium pleriſque, haud dubito, quin primæ origines, proximaque originibus, minus præbitura voluptatis ſint; feſtinantibus ad hæc nova, quibus jam pridem prævalentis populi vires ſeipſæ conficiunt. Ego contra hoc quoque laboris præmium petam, uti me à conſpectu malorum, quæ noſtra tot per annos vidit ætas, tantiſper certe dum priſca illa tota mente repeto, avertam; omnis expers curæ, quæ ſcribentis animum, etſi non flectere à vero, ſolicitum tamen efficere poſſit. Quæ ante conditam condendamve urbem, poëticis magis decora fabulis, quam incorruptis rerum geſtarum monumentis traduntur; ea nec affirmare nec refel-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

lere, in animo eſt. Datur hæc venia antiquitati, ut miſcendo humana divinis, primordia urbium auguſtiora faciat. Et, ſi cui populo licere oportet, conſecrare origines ſuas, & ad Deos referre auctores; ea belli gloria eſt populo Romano: ut quum ſuum, conditoriſque ſui parentem Martem potiſſimum ferat; tam & hoc gentes humanæ patiantur æquo animo, quam imperium patiuntur. Sed hæc & his ſimilia, utcunque animadverſa aut exiſtimata erunt, haut in magno equidem ponam diſcrimine. Ad illa mihi pro ſe quiſque acriter intendat animum, quæ vita, qui mores fuerint: per quos viros, quibuſque artibus, domi militiæque, & partum & auctum imperium ſit. labente deinde paulatim diſciplina, velut deſidentes primo mores ſequatur animo: deinde ut magis magiſque lapſi ſint, tum ire cœperint præcipites; donec ad hæc tempora; quibus nec vitia noſtra, nec remedia pati poſſumus, perventum eſt. Hoc illud eſt præcipue in cognitione rerum ſalubre ac frugiferum, omnis te exempli documenta in illuſtri poſita monumento intueri: inde tibi tuæque reipublicæ quod imitêre, capias: inde fœdum inceptu, fœdum exitu, quod vites. Cæterum aut me amor negotii ſuſcepti fallit, aut nulla unquam reſpublica nec major, nec ſanctior, nec bonis exemplis ditior fuit: nec in quam tam ſeræ avaritia luxuriaque immigraverint: nec ubi tantus ac tam diu paupertati ac parſimoniæ honos fuerit. adeo, quanto rerum minus, tanto minus cupiditatis erat. Nuper divitiæ avaritiam, & abundantes voluptates deſiderium, per luxum atque libidinem pereundi perdendique omnia, invexere. Sed querelæ, ne tum quidem gratæ futuræ, quum forſitan & neceſſariæ erunt; ab initio certe tantæ ordiundæ rei abſint. Cum bonis potius ominibus votiſque ac precationibus Deorum Dearumque, ſi, ut poëtis, nobis quoque mos eſſet, libentius inciperemus, ut orſis tanti operis ſucceſſus proſperos darent.

IAM

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

IAM primum omnium ſatis conſtat, 1
Troja capta in cæteros ſævitum eſſe Trojanos; duobus, Ænea Antenoreque, & vetuſti jure hoſpitii, & quia pacis reddendæque Helenæ ſemper auctores fuerant, omne jus belli Achivos abſtinuiſſe. Caſibus deinde variis Antenorem cum multitudine Henetûm, qui ſeditione ex Paphlagonia pulſi, & ſedes & ducem, rege Pylæmene ad Trojam amiſſo, quærebant, veniſſe in intimum maris Adriatici ſinum: Euganeiſque, qui inter mare Alpeſque incolebant, pulſis, Henetos, Trojanoſque eas tenuiſſe terras: & in quem primum egreſſi ſunt locum, Troja vocatur; pagoque inde Trojano nomen eſt, gens univerſa Veneti appellati. Æneam ab ſimili clade domo profugum, ſed ad majora initia rerum ducentibus fatis, primo in Macedoniam veniſſe: inde in Siciliam quærentem ſedes delatum: ab Sicilia, claſſe Laurentem agrum tenuiſſe: Troja & huic loco nomen eſt. Ibi egreſſi Trojani, ut quibus ab immenſo prope errore nihil præter arma & naves ſupereſſet, quum prædam ex agris agerent, Latinus rex Aboriginesq;, qui tum ea tenebant loca, ad arcendam vim advenarum armati ex urbe atque agris concurrunt. Duplex exinde fama eſt: alii prœlio victum Latinũ, pacem cum Ænea, deinde affinitatem junxiſſe tradunt: alii, quum inſtructæ acies conſtitiſſent, priuſquam ſigna canerent, proceſſiſſe Latinum inter primores, ducemq; advenarum evocaſſe ad colloquium. percunctatum deinde, qui mortales eſſent, unde, aut quo caſu profecti domo, quidve quærentes in agrum Laurentem exiſſent? poſtquã audierit, multitudinem Trojanos eſſe; ducem Æneam, filium Anchiſæ & Veneris: cremata patria & domo profugos, ſedem, condendæque urbi locum quærere, & nobilitatem admiratum gentis virique, & animum vel bello vel paci paratum, dextera data fidem futuræ amicitiæ ſanxiſſe. Inde fœdus ictum inter duces, inter exercitus ſalutationem factam. Æneam apud Latinum fuiſſe in hoſpitio. ibi Latinum apud penates Deos dome-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

ſticum publico adjunxiſſe fœdus, filia Æneæ in matrimonium data. ea res utique Trojanis ſpem affirmat tandem ſtabili certaque ſede finiendi erroris. Oppidum condunt. Æneas ab nomine uxoris Lavinium appellat. Brevi ſtirps quoque virilis ex novo
2 matrimonio fuit; cui Aſcanium parentes dixere nomen. Bello deinde Aborigines Trojanique ſimul petiti. Turnus Rex Rutulorum, cui pacta Lavinia ante adventum Æneæ fuerat, prælatum ſibi advenam ægre patiens, ſimul Æneæ Latinoque bellum intulerat. Neutra acies læta ex eo certamine abiit. victi Rutuli: victores Aborigines Trojanique ducem Latinum amiſere. Inde Turnus Rutulique diffiſi rebus ad florentes Etruſcorum opes, Mezentiumq; eorum regem confugiunt: qui Cære opulento tum oppido imperitans, jam inde ab initio minime lætus novæ origine urbis, & tum nimio plus quam ſatis tutum eſſet accolis, rem Trojanam creſcere ratus, haud gravatim ſocia arma Rutulis junxit. Æneas adverſus tanti belli terrorem, ut animos Aboriginum ſibi conciliaret, ne ſub eodem jure ſolum, ſed etiam nomine omnes eſſent; Latinos utramque gentem appellavit. Nec deinde Aborigines Trojanis ſtudio ac fide erga regem Æneam ceſſere. fretuſque his animis coaleſcentium indies magis duorum populorum Æneas, quamquam tanta opibus Etruria erat, ut jam non terras ſolum, ſed mare etiam per totam Italiæ longitudinem, ab Alpibus ad fretum Siculum fama nominis ſui impleſſet; tamen quum mœnibus bellum propulſare poſſet, in aciem copias eduxit. Secundum inde prœlium Latinis, Æneæ etiam ultimum operum mortalium fuit. ſitus eſt, quemcunque eum dici jus faſque eſt, ſuper Numicium flumen: Iovem
3 indigetem appellant. Nondum maturus imperio Aſcanius Æneæ filius erat: tamen id imperium ei ad puberem ætatem incolume manſit tantiſper tutela muliebri (tanta indoles in Lavinia erat) res Latina & regnum avitum, paternumque puero ſtetit. Haud nihil ambigam (quis enim rem tam veterem pro certo affirmet?) hiccine fuerit Aſcanius, an ma-

jor quam hic, Creuſa matre Ilio incolumi natus, comeſque inde paternæ fugæ, quem Iulum eundem Iulia gens auctorem nominis ſui nuncupat. Is Aſcanius, ubicunque & quacunq; matre genitus (certe natum Ænea conſtat) abundante Lavinii multitudine, florentem jam (ut tum res erant) atque opulentam urbem matri, ſeu novercæ, reliquit: novam ipſe aliam ſub Albano monte condidit. quæ ab ſitu porrectæ in dorſo urbis Longa Alba appellata. Inter Lavinium & Albam Longam coloniam deductam triginta ferme interfuere anni. tantum tamen opes creverant, maxime fuſis Etruſcis, ut ne morte quidem Æneæ, nec deinde, inter muliebrem tutelam, rudimentumque primum puerilis regni, movere arma, aut Mezentius Etruſcique, aut ulli alii accolæ auſi ſint. Pax ita convenerat, ut Etruſcis Latiniſque fluvius Albula, quem nunc Tiberim vocant, finis eſſet. Silvius deinde regnat, Aſcanii filius, caſu quodam in ſilvis natus. Is Æneam Silvium creat. is deinde Latinum Silvium. Ab eo coloniæ aliquot deductæ, Priſci Latini appellati. Manſit Silviis poſtea omnibus cognomen, qui Albæ regnarunt. Latino Alba ortus, Alba Atys, Aty Capys, Capy Capetus, Capeto Tiberinus, qui in trajectu Albulæ amnis ſubmerſus, celebre ad poſteros nomen flumini dedit. Agrippa inde Tiberini filius: poſt Agrippam Romulus Silvius à patre accepto imperio regnat. Aventino, fulmine ipſe ictus, regnum per manus tradidit. is ſepultus in eo colle, qui nunc eſt pars Romanæ urbis, cognomen colli fecit. Proca deinde regnat: is Numitorem atque Amulium procreat. Numitori, qui ſtirpis maximus erat, regnum vetuſtum Silviæ gentis legat. Plus tamen vis potuit, quam voluntas patris, aut verecundia ætatis. Pulſo fratre, Amulius regnat. addit ſceleri ſcelus: ſtirpem fratris virilem interimit: fratris filiæ Rheæ Silviæ per ſpeciem honoris, quum Veſtalem eam legiſſet, perpetua virginitate ſpem partus adimit. Sed debebatur, ut opinor, fatis tantæ origo urbis, maximique ſecundum Deorum opes imperii principium. Vi com-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

preſſa Veſtalis, quum geminum partum edidiſſet, ſeu
ita rata, ſeu quia deus auctor culpæ honeſtior erat,
Martem incertæ ſtirpis patrem nuncupat. Sed nec
dii, nec homines, aut ipſam aut ſtirpem à crudelita-
te regia vindicant: ſacerdos vincta in cuſtodiam da-
tur: pueros in profluentem aquam mitti jubet. Forte
quadam divinitus ſuper ripas Tiberis effuſus lenibus
ſtagnis, nec adiri uſquam ad juſti curſum poterat
amnis: & poſſe quamvis languida mergi aqua infan-
tes, ſpem ferentibus dabat. ita velut defuncti regis
imperio, in proxima alluvie, ubi nunc ficus Rumi-
nalis eſt (Romularem vocatam ferunt) pueros ex-
ponunt. vaſtæ tum in iis locis ſolitudines erant. Te-
net fama, quum fluitantem alveum, quo expoſiti
erant pueri, tenuis in ſicco aqua deſtituiſſet, lupam
ſitientem ex montibus qui circa ſunt, ad puerilem
vagitum curſum flexiſſe: eam ſummiſſas infantibus
adeo mitem præbuiſſe mammas, ut lingua lamben-
tem pueros magiſter regii pecoris invenerit: Fauſtu-
lo fuiſſe nomen ferunt. Ab eo ad ſtabula Laurentiæ
uxori educandos latos. Sunt, qui Laurentiam vul-
gato corpore lupam inter paſtores vocatam putent:
inde locum fabulæ ac miraculo datum. Ita geniti,
ita educati, quum primum adolevit ætas, nec in ſta-
bulis, nec ad pecora ſegnes, venando peragrare circa
ſaltus. Hinc robore corporibus animiſque ſumto,
jam non feras tantum ſubſiſtere, ſed in latrones
præda onuſtos impetus facere, paſtoribuſque rapta
dividere: & cum his creſcente indies grege juve-
5 num, ſeria ac jocos celebrare. Iam tum in Palatino
monte Lupercal hoc fuiſſe ludicrum ferunt, & à Pa-
lanteo urbe Arcadica Palatium, deinde Palatinum
montem appellatum. ibi Evandrum, qui ex eo ge-
nere Arcadum multis ante tempeſtatibus ea tenue-
rat loca, ſolenne allatum ex Arcadia inſtituiſſe, ut
nudi juvenes Lycæum Pana venerantes, per luſum
atque laſciviam currerent. quem Romani deinde
vocarunt Inuum. Huic deditis ludicro, quum ſo-
lenne notum eſſet, inſidiatos ob iram prædæ amiſſæ
latrones; quum Romulus vi ſe defendiſſet, Remum
cepiſſe:

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

cepiſſe: captum regi Amulio tradidiſſe, ultro accu-
ſantes, crimini maxime dabant, in Numitoris agros
ab his impetum fieri : inde eos collecta juvenum
manu hoſtilem in modum prædas agere. ſic Numi-
tori ad ſupplicium Remus deditur. Iam inde ab ini-
tio Fauſtulo ſpes fuerat, regiam ſtirpem apud ſe edu-
cari: nam & expoſitos juſſu regis infantes ſciebat, &
tempus, quo ipſe eos ſuſtuliſſet, ad idipſum con-
gruere; ſed rem immaturam, niſi aut per occa-
ſionem, aut per neceſſitatem aperiri noluerat. ne-
ceſſitas prior venit. ita metu ſubactus, Romulo
rem aperit. Forte & Numitori, quum in cuſto-
dia Remum haberet, audiſſetque geminos eſſe fra-
tres, comparando eorum ætatem, & ipſam minime
ſervilem indolem, tetigerat animum memoria ne-
potum: ſciſcitandoque eodem pervenit, ut haud pro-
cul eſſet, quin Remum agnoſceret. Ita undique regi
dolus nectitur. Romulus non cum globo juvenum
(nec enim erat ad vim apertam par) ſed aliis alio iti-
nere juſſis certo tempore ad regiam venire paſtori-
bus, ad regem impetum facit: & à domo Numitoris
alia comparata manu adjuvat Remus. ita regem ob-
truncant. Numitor inter primum tumultum hoſtes 6
invaſiſſe urbem atque adortos regiam dictitans,
quum pubem Albanam in arcem præſidio armiſque
obtinendam advocaſſet, poſteaquam juvenes perpe-
trata cæde pergere ad ſe gratulantes vidit, extemplo
advocato concilio, ſcelera in ſe fratris, originem ne-
potum, ut geniti, ut educati, ut cogniti eſſent, cædem
deinceps tyranni, ſeq; ejus auctorem oſtendit. Iuve-
nes per mediam concionem agmine ingreſſi, quum
avum regem ſalutaſſent, ſecuta ex omni multitudine
conſentiens vox, ratum nomen imperiumque regi
effecit. Ita Numitori Albana permiſſa re, Romulum
Remumque cupido cepit, in iis locis, ubi expoſiti,
ubique educati erant, urbis condendæ. & ſupererat
multitudo Albanorum Latinorumque. ad id paſto-
res quoque acceſſerant: qui omnes facile ſpem face-
rent, parvam Albam, parvum Lavinium, præ ea ur-
be quæ conderetur, fore. Intervenit deinde his co-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

gitationibus avitum malum, regni cupido, atque inde fœdum certamen coortum à ſatis miti principio; quoniam gemini eſſent, nec ætatis verecundia diſcrimen facere poſſet, ut Dii, quorum tutelæ ea loca eſſent, auguriis legerent, qui nomen novæ urbi daret,
7 qui conditam imperio regeret. Palatinum Romulus, Remus Aventinum ad inaugurandum templa capiunt. Priori Remo augurium veniſſe fertur, ſex vultures: jamque, nunciato augurio, quum duplex numerus Romulo ſe oſtendiſſet, utrumque regem ſua multitudo conſalutaverat. tempore illi præcepto, at hi numero avium regnum trahebant. Inde cum altercatione congreſſi, certamine irarum ad cædem vertuntur. ibi in turba ictus Remus cecidit. Vulgatior fama eſt, ludibrio fratris Remum novos tranſiluiſſe muros: inde ab irato Romulo (quum verbis quoque increpitans adjeciſſet, *Sic deinde quicunque alius tranſiliet mœnia mea*) interfectum. Ita ſolus potitus imperio Romulus; condita urbs conditoris nomine appellata. Palatinum primum, in quo ipſe erat educatus, muniit: ſacra Diis aliis Albano ritu, Græco Herculi, ut ab Evandro inſtituta erant, facit. Herculem in ea loca Geryone interemto boves mira ſpecie abegiſſe memorant, ac prope Tiberim fluvium, qua præ ſe armentum agens, nando trajecerat, loco herbido, ut quiete & pabulo læto reficeret boves, ipſum feſſum via procubuiſſe. ibi quum eum cibo vinoque gravatum ſopor oppreſſiſſet, paſtor accola ejus loci, nomine Cacus, ferox viribus, captus pulchritudine boum, quum avertere eam prædam vellet; quia, ſi agendo armentum in ſpeluncam compuliſſet, ipſa veſtigia quærentem dominum eo deductura erant; averſos boves eximium quemque pulchritudine caudis in ſpeluncam traxit. Hercules ad primam auroram ſomno excitus, quum gregem perluſtraſſet oculis, & partem abeſſe numero ſenſiſſet, pergit ad proximam ſpeluncam, ſi forte eo veſtigia ferrent. quæ ubi omnia foras verſa vidit, nec in partem aliam ferre, confuſus atque incertus animi, ex loco infeſto agere porro armentum occepit. Inde

quum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

quum actæ boves quædam ad deſiderium, ut fit, re-
lictarum mugiſſent, reddita incluſarum ex ſpelunca
boum vox Herculem convertit. quem quum vaden-
tem ad ſpeluncam Cacus prohibere conatus eſſet;
ictus clava, fidem paſtorum nequicquam invocans,
morte occubuit. Evander tum ea, profugus ex Pe-
loponneſo, auctoritate magis quam imperio rege-
bat loca: venerabilis vir miraculo literarum, rei no-
væ inter rudes artium homines; venerabilior divi-
nitate credita Carmentæ matris, quam fatiloquam
ante Sibyllæ in Italiam adventum, miratæ hæ gen-
tes fuerant. is tum Evander concurſu paſtorum trepi-
dantium circa advenam manifeſtæ reum cædis ex-
citus, poſtquam facinus facinoriſque cauſam audivit;
habitum formamque viri aliquantum ampliorem
auguſtioremque humana intuens, rogitat qui vir eſ-
ſet. Vbi nomen patremque ac patriam accepit; *Iove
nate, Hercules, ſalve*, inquit, *te mihi mater veridica
interpres Deum aucturum cœleſtium numerum ceci-
nit: tibique aram hic dicatum iri, quam opulentiſſima
olim in terris gens Maximam vocet*, *tuoque ritu colat.*
Dextra Hercules data, *accipere ſe omen*, *impleturum-
que fata*, *ara condita atque dicata*, ait. Ibi tum pri-
mum bove eximia capta de grege, ſacrum Herculi,
adhibitis ad miniſterium dapemque Potitiis ac Pi-
nariis, quæ tum familiæ maxime inclytæ ea loca in-
colebant, factum. Forte ita evenit, ut Potitii ad
tempus præſto eſſent, iiſque exta apponerentur, Pi-
narii extis adeſis ad ceteram venirent dapem. inde
inſtitutum manſit, donec Pinarium genus fuit, ne
extis ſolennium veſcerentur. Potitii ab Evandro
edocti, antiſtites ſacri ejus per multas ætates fue-
runt. donec tradito ſervis publicis ſolenni familiæ
miniſterio, genus omne Potitiorum interiit. Hæc
tum ſacra Romulus una ex omnibus peregrina ſuſce-
pit; jam tum immortalitatis virtute partæ, ad quam
eum ſua fata ducebant, fautor. Rebus divinis rite 8
perpetratis, vocataque ad concilium multitudine,
quæ coaleſcere in populi unius corpus nulla re, præ-
terquam legibus poterat, jura dedit: quæ ita ſancta

generi

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

generi hominum agreſti fore ratus, ſi ſeipſe venerabilem inſignibus imperii feciſſet, quum cetero habitu ſe auguſtiorem, tum maxime lictoribus duodecim ſumptis fecit. Alii ab numero avium, quæ augurio regnum portenderant, eum ſecutum numerum putant. me haud pœnitet eorum ſententiæ eſſe, quibus & apparitores & hoc genus ab Etruſcis finitimis, unde ſella curulis, unde toga prætexta ſumpta eſt, numerum quoque ipſum ductum placet: & ita habuiſſe Etruſcos, quod ex duodecim populis communiter creato rege, ſingulos ſinguli populi lictores dederint. Creſcebat interim urbs munitionibus, quum alia atque alia appetendo loca, in ſpem magis futuræ multitudinis, quam ad id, quod tum hominum erat, munirent. Deinde, ne vana urbis magnitudo eſſet, adjiciendæ multitudinis cauſa, vetere conſilio condentium urbes, qui obſcuram atque humilem conciendo ad ſe multitudinem, natam è terra ſibi prolem ementiebantur; locum qui nunc ſeptus denſis ſentibus inter duos lucos eſt, Aſylum aperit. eo ex finitimis populis turba omnis, ſine diſcrimine, liber an ſervus eſſet, avida novarum rerum perfugit: idque primum ad cœptam magnitudinem roboris fuit. Quum jam virium haud pœniteret, conſilium deinde viribus parat. centum creat ſenatores, ſive quia is numerus ſatis erat: ſive quia ſoli centum erant, qui creari patres poſſent. Patres certe ab honore, patriciique progenies eorum appellati.

9 Iam res Romana adeo erat valida, ut cuilibet finitimarum civitatum bello par eſſet; ſed penuria mulierum, hominis ætatem duratura magnitudo erat. quippe quibus nec domi ſpes prolis, nec cum finitimis connubia eſſent. Tum ex conſilio patrum Romulus legatos circa vicinas gentes miſit, qui ſocietatem connubiumque populo peterent. *Vrbes quoque, ut cætera, ex infimo naſci: deinde quas ſua virtus ac Dii juvent, magnas opes ſibi magnumque nomen facere. Satis ſcire, origini Romanæ & Deos affuiſſe, & non defuturam virtutem. proinde ne gravarentur homines cum hominibus ſanguinem & genus miſcere.*

Nuſ-

Nuſquam benigne legatio audita eſt: adeo ſimul ſpernebant, ſimul tantam in medio creſcentem molem ſibi ac poſteris ſuis metuebant. A pleriſque rogitantibus, dimiſſi, *ecquod fœminis quoque aſylum aperuiſſent? id enim demum compar connubium fore.* Ægre id Romana pubes paſſa, & haud dubie ad vim ſpectare res cœpit. cui tempus locumque aptum ut daret Romulus, ægritudinem animi diſſimulans, ludos ex induſtria parat Neptuno Equeſtri ſolenneis: Conſualia vocat. Indici deinde finitimis ſpectaculum jubet: quantoque apparatu tum ſciebant aut poterant, concelebrant; ut rem claram [illegible]ſpectatamque facerent. Multi mortales convenere, ſtudio etiam videndæ novæ urbis; maxime proximi quique, Cæninenſes, Cruſtumini, Antemnates. Iam Sabinorum omnis multitudo, cum liberis ac conjugibus venit. invitati hoſpitaliter per domos, quum ſitum mœniaque & frequentem tectis urbem vidiſſent, mirantur tam brevi rem Romanam creviſſe. Vbi ſpectaculi tempus venit, deditæque eo mentes cum oculis erant, tum ex compoſito orta vis: ſignoque dato, juventus Romana ad rapiendas virgines diſcurrit. magna pars forte, ut in quem quæque inciderat, raptæ, quaſdam forma excellentes primoribus Patrum deſtinatas ex plebe homines, quibus datum negotium erat, domos deferebant. Vnam longe ante alias ſpecie ac pulchritudine inſignem à globo Talaſſii cujuſdam raptam ferunt. multiſque ſciſcitantibus, cuinam eam ferrent, identidem, ne quis violaret, Talaſſio ferri clamitatum. inde nuptialem hanc vocem factam. Turbato per metum ludicro, mœſti parentes virginum profugiunt, incuſantes violati hoſpitii fœdus, Deumque invocantes, cujus ad ſolenne ludoſque, per fas ac fidem decepti, veniſſent. Nec raptis aut ſpes de ſe melior aut indignatio minor: ſed ipſe Romulus circuibat docebatque, *Patrum id ſuperbia factum, qui connubium finitimis negaſſent: illas tamen in matrimonio, in ſocietate fortunarum omnium civitatiſque, & quo nihil carius humano generi ſit, liberum fore. Mollirent modo iras; &*

quibus

quibus fors corpora dediſſet, darent animos. Sæpe ex injuria poſtmodum gratiam ortam: eoque melioribus uſuras viris, quod annixurus pro ſe quiſque ſit, ut quum ſuam vicem functus officio ſit, parentum etiam patriæque expleat deſiderium. Accedebant blanditiæ virorum factum purgantium, cupiditate atque amore: quæ maxime ad muliebre ingenium efficaces preces ſunt. Iam admodum mitigati animi raptis erant. at raptarum parentes tum maxime ſordida veſte, lacrymiſque & querelis civitates concitabant. nec domi tantum indignationes continebant, ſed congregabantur undique ad Titum Tatium regem Sabinorum: & legationes eo, quod maximum Tatii nomen in his regionibus erat, conveniebant. Cæninenſes Cruſtuminique & Antemnates erant, ad quos ejus injuriæ pars pertinebat. Lente agere iis Tatius Sabinique viſi ſunt. Ipſi inter ſe tres populi communiter bellum parant. Nec Cruſtumini quidem atque Antemnates, pro ardore iraque Cæninenſium ſatis ſe impigre movent. ita per ſeipſum nomen Cæninum in agrum Romanum impetum facit. Sed effuſe vaſtantibus fit obvius cum exercitu Romulus, levique certamine docet, vanam ſine viribus iram eſſe: exercitum fundit, fugatque: fuſum perſequitur: regem in prœlio obtruncat, & ſpoliat. duce hoſtium occiſo, urbem primo impetu capit. Inde exercitu victore reducto, ipſe cum factis vir magnificus, tum factorum oſtentator haud minor, ſpolia ducis hoſtium cæſi ſuſpenſa, fabricato ad id apte ferculo gerens, in Capitolium aſcendit: ibique ea quum ad quercum paſtoribus ſacram depoſuiſſet, ſimul cum dono deſignavit templo Iovis fines, cognomenque addidit Deo: *Iupiter Feretri,* inquit, *hæc tibi victor Romulus rex regia arma fero, templumque iis regionibus, quas modo animo metatus ſum, dedico ſedem opimis ſpoliis. quæ regibus ducibuſque hoſtium cæſis, me auctorem ſequentes, poſteri ferent.* Hæc templi eſt origo, quod primum omnium Romæ ſacratum eſt. ita deinde Diis viſum, nec irritam conditoris templi vocem eſſe, qua laturos eo ſpolia poſte-

ros nuncupavit: nec multitudine compotum, ejus doni vulgari laudem. Bina poſtea intra tot annos, tot bella, opima parta ſunt ſpolia. adeo rara ejus fortuna decoris fuit. Dum ea ibi Romani gerunt, An- 11
temnatium exercitus, per occaſionem ac ſolitudinem hoſtiliter in fines Romanos incurſionem facit. raptim & ad hos Romana legio ducta, palantes in agris oppreſſit. Fuſi igitur primo impetu & clamore hoſtes: oppidum captum. duplicique victoria ovantem Romulum Herſilia conjunx precibus raptarum fatigata, orat, ut parentibus earum det veniam, & in civitatem accipiat: ita rem coaleſcere concordia poſſe. facile impetratum. Inde contra Cruſtuminos profectus, bellum inferentes. Ibi minus etiam, quod jam alienis cladibus ceciderant animi, certaminis fuit. Vtroque coloniæ miſſæ. plures inventi, qui propter ubertatem terræ in Cruſtuminium nomina darent. & Romam inde frequenter migratum eſt à parentibus maxime ac propinquis raptarum. Noviſſimum ab Sabinis bellum ortum, multoque id maximum fuit. nihil enim per iram aut cupiditatem actum eſt: nec oſtenderunt bellum prius, quam intulerunt. Conſilio etiam additus dolus. Sp. Tarpeius Romanæ præerat arci. Hujus filiam virginem auro corrumpit Tatius, ut armatos in arcem accipiat. aquam forte ea tum ſacris extra mœnia petitum ierat. Accepti obrutam armis necavere: ſeu ut vi capta potius arx videretur, ſeu prodendi exempli cauſa, ne quid uſquam fidum proditori eſſet. Additur fabula, quod vulgo Sabini aureas armillas magni ponderis brachio lævo, gemmatoſque magna ſpecie annulos habuerint, pepigiſſe eam, quod in ſiniſtris manibus haberent; eo ſcuta illi pro aureis donis congeſta. Sunt qui eam ex pacto tradendi, quod in ſiniſtris manibus eſſet, decreto arma petiſſe dicant: & fraude viſam agere, ſua ipſam peremptam mercede.
Tenuere tamen arcem Sabini: atque inde poſtera, 12
die quum Romanus exercitus inſtructus, quod inter Palatinum Capitolinumq; collem campi eſt, compleſſet; non prius deſcenderunt in æquum, quam ira

&

& cupiditate recuperandæ arcis ſtimulante animos
in adverſum Romani ſubiere. Principes utrinque
pugnam ciebant; ab Sabinis Mettius Curtius, ab Ro-
manis Hoſtus Hoſtilius. hic rem Romanam iniquo
loco ad prima ſigna animo atque audacia ſuſtinebat.
Vt Hoſtus cecidit, confeſtim Romana inclinatur
acies: fuſaque eſt ad veterem portam palatii. Romu-
lus & ipſe turba fugientium actus, arma ad cœlum
tollens, *Iupiter, tuis*, inquit, *juſſus avibus hic in Pa-
latino prima urbi fundamenta jeci. arcem jam ſcelere
emptam Sabini habent. inde huc armati ſuperata me-
dia valle tendunt. At tu, pater Deûm hominumq́, hinc
ſaltem arce hoſtes: deme terrorem Romanis fugamq́ fœ-
dam ſiſte. Hic ego tibi templum Statori Iovi, quod mo-
numentum ſit poſteris, tua præſenti ope ſervatam urbem
eſſe, voveo.* Hæc precatus, veluti ſenſiſſet auditas pre-
ces, *Hinc*, inquit, *Romani, Iupiter optimus maximus
reſiſtere atq; iterare pugnam jubet.* Reſtitere Romani
tanquam cæleſti voce juſſi. ipſe ad primores Romu-
lus provolat. Mettius Curtius ab Sabinis princeps ab
arce decucurrerat, & effuſos egerat Romanos, toto
quantum foro ſpacium eſt. nec procul jam à porta
Palatii erat, clamitans, *Vicimus perfidos hoſpites, im-
belles hoſtes. Iam ſciunt longe aliud eſſe virgines rape-
re, aliud pugnare cum viris.* In eum hæc gloriantem
cum globo ferociſſimorum juvenum Romulus im-
petum facit. Ex equo tum forte Mettius pugnabat:
eo pelli facilius fuit: pulſum Romani perſequuntur:
& alia Romana acies audacia regis accenſa, fundit
Sabinos. Mettius in paludem ſeſe, ſtrepitu ſequen-
tium trepidante equo, conjecit: adverteratque ea res
etiam Sabinos tanti periculo viri. Et ille quidem
annuentibus ac vocantibus ſuis, favore multorum
addito animo, evadit. Romani Sabinique in media
convalle duorum montium redintegrant prælium.
13 ſed res Romana erat ſuperior. Tum Sabinæ mulie-
res, quarum ex injuria bellum ortum erat, crinibus
paſſis, ſciſſaque veſte, victo malis muliebri pavore,
auſæ ſe inter tela volantia inferre, ex tranſverſo im-
petu facto, dirimere infeſtas acies, dirimere iras: hinc

patres

patres, hinc viros orantes, *ne ſe ſanguine nefando ſoceri generique reſpergerent : ne parricidio macularent partus ſuos, nepotum illi, liberûm hi progeniem. Si affinitatis inter vos, ſi connubii piget, in nos vertite iras: nos cauſſa belli, nos vulnerum ac cædium viris ac parentibus ſumus. melius peribimus, quam ſine alteris veſtrûm viduæ aut orbæ vivemus.* Movet res tum multitudinem, tum duces. Silentium & repentina fit quies. inde ad fœdus faciendum duces prodeunt: nec pacem modo, ſed & civitatem unam ex duabus faciunt, regnum conſociant, imperium omne conferunt Romam. Ita geminata urbe, ut Sabinis tamen aliquid daretur, Quirites à Curibus appellati. monumentum ejus pugnæ, ubi primum ex profunda emerſus palude equus Curtium in vado ſtatuit, Curtium lacum appellarunt. Ex bello tam triſti læta repente pax, cariores Sabinas viris ac parentibus, & ante omnes Romulo ipſi fecit. Itaque quum populum in curias triginta divideret, nomina earum curiis impoſuit. Id non traditur, quum haud dubie aliquanto numerus major hoc mulierum fuerit, ætate, an dignitatibus ſuis virorumve, an forte lectæ ſint, quæ nomina curiis darent. Eodem tempore & centuriæ tres equitum conſcriptæ ſunt; Ramnenſes ab Romulo; ab Tito Tatio Titienſes appellati. Lucerum nominis & originis cauſa incerta eſt. Inde non modo commune, ſed concors etiam regnum duobus regibus fuit. Poſt aliquot annos, propinqui regis Tatii legatos Laurentium pulſant. quumque Laurentes jure gentium agerent; apud Tatium gratia ſuorum & preces plus poterant. Igitur illorum pœnam in ſe vertit. nam Lavinii, quum ad ſolenne ſacrificium eo veniſſet, concurſu facto, interficitur. Eam rem minus ægre quam dignum erat, tuliſſe Romulum ferunt. ſeu ob infidam ſocietatem regni, ſeu quia haud injuria cæſum credebat. Itaque bello quidem abſtinuit: ut tamen expiarentur legatorum injuriæ, regiſque cædes, fœdus inter Romam Laviniumque urbes renovatum eſt. Et cum his quidem inſperata pax erat: aliud multo propius, atque in ipſis prope

Cives Romani

14

portis

portis bellum ortum. Fidenates nimis vicinas prop
ſe convaleſcere opes rati, priuſquam tantum robo
ris eſſet, quantum futurum apparebat, occupant bel
lum facere. juventute armata immiſſa, vaſtatur agr
quod inter urbem ac Fidenas eſt. Inde ad lævan
verſi, quia dextra Tiberis arcebat, cum magna trepi
datione agreſtium populantur: tumultuſque repen
ex agris in urbem illatus, pro nuncio fuit. Excitu
Romulus (neque enim dilationem pati tam vici
num bellum poterat) exercitum educit: caſtra à Fi
denis mille paſſuum locat. ibi modico præſidio re
licto, egreſſus omnibus copiis; partem militum lo
cis circa denſa obſita virgulta obſcuris ſubſidere i
inſidiis juſſit; cum parte majore atq; omni equitat
profectus, id quod quærebat, tumultuoſo & mina
genere pugnę adequitando ipſis prope portis, hoſten
excivit; fugæ quoque, quæ ſimulanda erat, eaden
equeſtris pugna cauſſam minus mirabilem dedit. &
quum velut inter pugnæ fugæque conſilium trepi
dante equitatu, pedes quoque referret gradum, pleni
repente portis effuſi hoſtes, impulſa Romana acie
ſtudio inſtandi ſequendique trahuntur ad locum in
ſidiarum. Inde ſubito exorti Romani, tranſverſan
invadunt hoſtium aciem. Addunt pavorem mota
caſtris ſigna eorum, qui in præſidio relicti fuerant
ita multiplici terrore perculſi Fidenates; prius pen
quam Romulus quique cum eo equis ierant, circum
agerent frenis equos, terga vertunt: multoque effu
ſius (quippe vera fuga) qui ſimulantes paulo ante ſe
cuti erant, oppidum repetebant. non tamen eripuer
ſe hoſti: hærens in terga Romanus, prius quam fore
portarum objicerentur, velut agmine uno irrumpit

15 Belli Fidenatis contagione irritati Veientium ani
mi, & conſanguinitate, (nam Fidenates quoque E
truſci fuerunt) & quod ipſa propinquitas loci, ſi Ro
mana arma omnibus infeſta finitimis eſſent, ſtimu
labat; in fines Romanos excurrerunt, populabund
magis quam juſti more belli. Itaque non caſtris po
ſitis, non expectato hoſtium exercitu, raptam e
agris prædam portantes, Veios rediere: Romanu

cont

contra, poſtquam hoſtem in agris non invenit, dimicationi ultimæ inſtructus intentuſque Tiberim tranſit. quem poſtquam caſtra ponere, & ad urbem acceſſurum Veientes audivere; obviam egreſſi, ut potius acie decernerent, quam incluſi, de tectis mœnibuſque dimicarent. Ibi viribus nulla arte adjutis, tantum veterani robore exercitus, rex Romanus vicit: perſecutuſque fuſos ad mœnia hoſtes, urbe valida muris ac ſitu ipſo munita abſtinuit: agros rediens vaſtat, ulciſcendi magis quam prædæ ſtudio. Eaque clade haud minus quam adverſa pugna ſubacti Veientes, pacem petitum oratores Romam mittunt. Agri parte mulctatis, in centum annos induciæ datæ. Hæc ferme Romulo regnante, domi militiæquè geſta: quorum nil abſonum fidei divinæ originis, divinitatiſque poſt mortem creditæ fuit: non animus in regno avito recuperando, non condendæ urbis conſilium, non bello ac pace firmandæ. ab illo enim profectu viribus datis tantum valuit, ut in quadraginta deinde annos tutam pacem haberet. multitudini tamen gratior fuit quam patribus; longe ante alios acceptiſſimus militum animis. trecentoſque armatos ad cuſtodiam corporis, quos Celeres appellavit, non in bello ſolum, ſed etiam in pace habuit.

His immortalibus editis operibus, quum ad exerci- 16
tum recenſendum concionem in campo ad Capræ paludem haberet, ſubito coorta tempeſtas cum magno fragore tonitribuſque tam denſo regem operuit nimbo, ut conſpectum ejus concioni abſtulerit. nec deinde in terris Romulus fuit. Romana pubes, ſedato tandem pavore, poſtquam ex tam turbido die ſerena & tranquilla lux rediit, ubi vacuam ſedem regiam vidit; etſi ſatis credebat Patribus, qui proximi ſteterant, ſublimem raptum procella; tamen velut orbitatis metu icta, mœſtum aliquamdiu ſilentium obtinuit. Deinde à paucis initio facto, Deum Deo natum, regem parentemque urbis Romanæ ſalvere univerſi Romulum jubent. pacem precibus expoſcunt, uti volens propitius ſuam ſemper ſoſpitet progeniem. Fuiſſe credo tum quoque aliquos, qui diſcer-

ptum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

ptum regem Patrum manibus taciti arguerent: ma
navit enim hæc quoque, ſed perobſcura, fama. Il
lam alteram admiratio viri & pavor præſens nobi
litavit. Conſilio etiam unius hominis addita rei di
citur fides. namque Proculus Iulius ſolicita civitat
deſiderio regis, & infenſa Patribus, gravis, ut tradi
tur, quamvis magnæ rei auctor, in concionem pro
dit. *Romulus*, inquit, *Quirites, parens urbis hujus, pri*
ma hodierna luce cælo repente delapſus, ſe mihi obviun
dedit. quum perfuſus horrore venerabunduſque aſtitiſ
ſem, petens precibus, ut contra intueri fas eſſet; abi
nuncia, inquit, *Romanis, Cæleſtes ita velle, ut mea Ro-*
ma caput orbis terrarum ſit: proinde rem militarem co-
lant: ſciantque, & ita poſteris tradant, nullas opes hu-
manas armis Romanis reſiſtere poſſe. hæc, inquit, *locu-*
tus, ſublimis abiit. Mirum, quantum illi viro nun-
cianti hæc fides fuerit; quamque deſiderium Romu-
li apud plebem exercitumque, facta fide immortali-
27 tatis, lenitum ſit. Patrum interim animos certamen
regni ac cupido verſabat. nec dum à ſingulis, quia
nemo magnopere eminebat in novo populo, perve-
nerant factiones: inter ordines certabatur. oriundi
ab Sabinis, ne, quia poſt Tatii mortem ab ſua parte
non erat regnatum in ſocietate æqua, poſſeſſionem
imperii amitterent, ſui corporis creari regem vole-
bant. Romani veteres peregrinum regem aſperna-
bantur. In variis voluntatibus, regem tamen omnes
volebant, libertatis dulcedine nondum experta. Ti-
mor deinde Patres inceſſit; ne civitatem ſine impe-
rio, exercitum ſine duce, multarum circa civitatum
irritatis animis vis aliqua externa adoriretur. & eſſe
igitur aliquod caput placebat: & nemo alteri conce-
dere in animum inducebat. Itaque rem inter ſe cen-
tum Patres, decem decuriis factis, ſinguliſque in
ſingulas decurias creatis qui ſummæ rerum præeſ-
ſent, conſociant. decem imperitabant, unus cum
inſignibus imperii & lictoribus erat: quinque die-
rum ſpatio finiebatur imperium, ac per omnes in
orbem ibat: annuumque intervallum regni fuit. id
ab re, quod nunc quoque tenet nomen, Interregnum

appel-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

appellatum. Fremere deinde plebs; multiplicatam
ſervitutem, centum pro uno dominos factos: nec ul-
tra, niſi regem, & ab ipſis creatum videbantur paſſu-
ri. Quum ſenſiſſent ea moveri Patres, offerendum
ultro rati quod amiſſuri erant, ita gratiam ineunt,
ſumma poteſtate populo permiſſa, ut non plus da-
rent juris quam retinerent. decreverunt enim, ut
cum populus regem juſſiſſet, id ſic ratum eſſet ſi Pa-
tres auctores fierent: hodieque in legibus magiſtra-
tibuſque rogandis uſurpatur idem jus, vi adempta.
priuſquam populus ſuffragium ineat, in incertum co-
mitiorum eventum Patres auctores fiunt. Tum in-
terrex concione advocata: *Quod bonum, fauſtum,
felixque ſit*, inquit, *Quirites, Regem create; ita Pa-
tribus viſum eſt. Patres deinde, ſi dignum, qui ſecun-
dus ab Romulo numeretur, crearitis, auctores fient.* A-
deo id gratum plebi fuit, ut ne victi beneficio vide-
rentur, id modo ſciſcerent, juberentque, ut Senatus
decerneret, qui Romæ regnaret. Inclyta juſtitia reli- 18
gioque ea tempeſtate Numæ Pompilii erat. Curibus
Sabinis habitabat, conſultiſſimus vir, ut in illa quiſ-
quam ætate eſſe poterat, omnis divini atque humani
juris. Auctorem doctrinæ ejus, quia non extat alius,
falſo Samium Pythagoram edunt: quem, Servio
Tullio regnante Romæ, centum amplius poſt an-
nos, in ultima Italiæ ora circa Metapontum Hera-
cleamque & Crotona, juvenum æmulantium ſtudia
cœtus habuiſſe conſtat. Ex quibus locis, etſi ejuſdem
ætatis fuiſſet, qua fama in Sabinos, aut quo linguæ
commercio quenquam ad cupiditatem diſcendi ex-
civiſſet? quove præſidio unus per tot gentes, diſſonas
ſermone moribuſque, perveniſſet? Suopte igitur in-
genio temperatum animum virtutibus fuiſſe opinor
magis: inſtructumque non tam peregrinis artibus,
quam diſciplina tetrica ac triſti veterum Sabinorum.
quo genere nullum quondam incorruptius fuit. Au-
dito nomine Numæ Patres Romani, quanquam in-
clinari opes ad Sabinos, rege inde ſumpto, videban-
tur; tamen neque ſe quiſquam, nec factionis ſuæ
alium, nec denique Patrum aut civium quenquam

præ-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

præferre illi viro auſi; ad unum omnes Numæ Pom
pilio regnum deferendum decernunt. Accitus, ſic
Romulus augurato urbe condenda regnum adept
eſt, de ſe quoque Deos conſuli juſſit. inde ab augu
(cui deinde, honoris gratia, publicum id perpetuum
que ſacerdotium fuit) deductus in arcem, in lapid
ad meridiem verſus conſedit. Augur ad lævam eju
capite velato ſedem cepit, dextra manu baculum ſ
ne nodo aduncum tenens, quem lituum appellav
runt. inde ubi, proſpectu in urbem agrumque capt
Deos precatus, regiones ab oriente ad occaſum d
terminavit; dextras ad meridiem partes, lævaſque a
ſeptentrionem eſſe dixit. Signum contra quod lon
giſſime conſpectum oculi ferebant, animo finivi
Tum, lituo in lævam manum tranſlato, dextra i
capite Numæ impoſita, precatus eſt ita: *Iupiter pa*
ter, ſi eſt fas, hunc Numam Pompilium, cujus ego ca
put teneo, regem Romæ eſſe, uti tua ſigna nobis cer
ac clara ſint inter eos fines, quos feci. Tum peregit ve
bis auſpicia, quæ mitti vellet. quibus miſſis, decl
19 ratus rex Numa de templo deſcendit. Qui regno i
potitus, urbem novam, conditam vi & armis, ju
eam legibuſque ac moribus de integro condere pa
rat. quibus quum inter bella aſſueſcere videret no
poſſe (quippe efferatis militia animis) mitigandu
ferocem populum armorum deſuetudine ratus, Ia
num ad infimum Argiletum, indicem pacis belliqu
fecit: apertus, ut in armis eſſe civitatem; clauſus, pa
catos circa omnes populos ſignificaret. Bis deind
poſt Numæ regnum clauſus fuit: ſemel T. Manli
conſule, poſt Punicum primum perfectum bellum
iterum, quod noſtræ ætati Dii dederunt ut vider
mus, poſt bellum Actiacum, ab Imperatore Cæſa
Auguſto, pace terra marique parta. Clauſo eo, quum
omnium circa finitimorum ſocietate ac fœderibu
junxiſſet animos, poſitis externorum periculorum
curis, ne luxuriarentur ocio animi, quos metus ho
ſtium diſciplinaque militaris continuerat; omniu
primum rem ad multitudinem imperitam & illis ſe
culis rudem, efficaciſſimam, Deorum metum inj
ciendu

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

iendum ratus eſt. qui quum deſcendere ad animos
ine aliquo commento miraculi non poſſet, ſimulat
ibi cum Dea Egeria congreſſus nocturnos eſſe: ejus
e monitu, quæ acceptiſſima Diis eſſent, ſacra inſti-
uere, ſacerdotes ſuos cuique Deorum præficere. At-
que omnium primum, ad curſum lunæ, in duodecim
menſes deſcribit annum. quem (quia tricenos dies
ingulis menſibus luna non explet, deſuntque dies
olido anno, qui ſolſtitiali circumagitur orbe) inter-
alares menſibus interponendo, ita diſpenſavit, ut vi-
eſimo anno ad metam eandem Solis unde orſi eſ-
ent, plenis annorum omnium ſpaciis dies congrue-
ent. Idem nefaſtos dies faſtoſque fecit: quia ali-
uando nihil cum populo agi utile futurum erat.
um ſacerdotibus creandis animum adjecit: quan- 20
uam ipſe plurima ſacra obibat; ea maxime quæ
unc ad Dialem flaminem pertinent. Sed quia in
ivitate bellicoſa plures Romuli quam Numæ ſimi-
es reges putabat fore, ituroſque ipſos ad bella, ne ſa-
ra regiæ vicis deſererentur, flaminem Iovi aſſi-
uum ſacerdotem creavit: inſignique eum veſte &
uruli regia ſella adornavit. huic duos flamines ad-
ecit: Marti unum, alterum Quirino. Virgineſque
eſtæ legit; Alba oriundum ſacerdotium, & genti
onditoris haud alienum. his, ut aſſiduæ templi an-
iſtites eſſent, ſtipendium de publico ſtatuit: virgini-
ate aliiſque cærimoniis venerabiles ac ſanctas fecit.
alios item duodecim Marti Gradivo legit, tunicæ-
ue pictæ inſigne dedit, & ſuper tunicam æneum
ectori tegumen: cœleſtiaque arma, quæ ancilia ap-
ellantur, ferre; ac per urbem ire canentes carmina
um tripudiis ſolennique ſaltatu juſſit. Pontificem
einde Numam Marcium, Marci filium, ex Pa-
ibus legit, eique ſacra omnia exſcripta exſigna-
aque attribuit; quibus hoſtiis, quibus diebus, ad
uæ templa ſacra fierent, atque unde in eos ſum-
tus pecunia erogaretur. Cætera quoque omnia
ublica privataque ſacra, Pontificis ſcitis ſubje-
it. ut eſſet quo conſultum plebes veniret: ne quid
ivini juris, negligendo patrios ritus, peregrinoſque
aſciſcen-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

aſciſcendo, turbaretur. Nec cæleſtes modo cærimonias, ſed juſta quoque funebria, placandoſque Manes, ut idem Pontifex edoceret: quæque prodigia fulminibus, aliove quo viſo miſſa ſuſciperentur atque curarentur: ad ea elicienda ex mentibus divinis, Iovi Elicio aram in Aventino dicavit, Deumque

21 que conſuluit auguriis, quæ ſuſcipienda eſſent. Ad hæc conſultanda procurandaque, multitudine omni à vi & armis converſa, & animi aliquid agendo occupati erant, & Deorum aſſidua inſidens cura, quum intereſſe rebus humanis cæleſte Numen videretur, ea pietate omnium pectora imbuerat; ut fides ac jusjurandum, pro ſummo legum ac pœnarum metu, civitatem regerent. & quum ipſi ſe homines in regis velut unici exempli, mores formarent; tum finitimi etiam populi, qui ante, caſtra, non urbem, poſitam in medio, ad ſolicitandam omnium pacem crediderant, in eam verecundiam adducti ſunt, ut civitatem totam in cultum verſam Deorum, violari ducerent nefas. Lucus erat, quem medium ex opaco ſpecu fons perenni rigabat aqua. quo quia ſe perſæpe Numa ſine arbitris, velut ad congreſſum Deæ, inferebat, Camœnis eum lucum ſacravit; quod earum ibi concilia cum conjuge ſua Egeria eſſent. Et ſoli Fidei ſolenne inſtituit. ad id ſacrarium flamines bigis curru arcuato vehi juſſit, manuque ad digitos uſque involuta rem divinam facere: ſignificantes fidem tutandam, ſedemque ejus etiam in dextris ſacratam eſſe. Multa alia ſacrificia, locaque ſacris faciendis, quæ Argeos pontifices vocant, dedicavit. Omnium tamen maximum ejus operum fuit, tutela per omne regni tempus, haud minor pacis quam regni. Ita duo deinceps reges, alius alia via, ille bello, hic pace, civitatem auxerunt. Romulus ſeptem & triginta regnavit annos: Numa tres & quadraginta. Tum valida, tum temperata & belli & pacis artibus erat ci-

22 vitas. Numæ morte ad interregnum res rediit. Inde Tullum Hoſtilium, nepotem Hoſtilii, cujus in infima arce clara pugna adverſus Sabinos fuerat, regem populus juſſit. Patres auctores facti. Hic non ſo-

lum

ſum proximo regi diſſimilis, ſed ferocior etiam Romulo fuit, tum ætas vireſque, tum avita quoque gloria animum ſtimulabat. Seneſcere igitur civitatem otio ratus, undique materiam excitandi belli quærebat. Forte evenit, ut agreſtes Romani ex Albano agro, Albani ex Romano prædas invicem agerent. Imperitabat tum C. Cluilius Albæ. utrinque legati fere ſub idem tempus ad res repetendas miſſi. Tullus præceperat ſuis, nequid cum Albano prius, quam mandata agerent. ſatis ſciebat, negaturum Albanum; ita pie bellum indici poſſe. Ab Albanis ſocordius res acta: excepti hoſpitio ab Tullo blande ac benigne, comiter regis convivium celebrant. tantiſper Romani & res repetiverant priores, & neganti Albano, bellum in trigeſimum diem indixerant. hæc renuntiant Tullo. Tum legatis Tullus dicendi poteſtatem, quid petentes venerint, facit. illi omnium ignari, primum purgando terunt tempus: *Se invitos quicquam, quod minus placeat Tullo, dicturos, ſed imperio ſubigi: res repetitum ſe veniſſe. Ni reddantur, bellum indicere juſſos.* Adhæc Tullus: *Nunciate*, inquit, *regi veſtro, regem Romanum Deos facere teſtes, uter prius populus res repetentes legatos aſpernatus dimiſerit, ut in eum omnes expetant hujuſce clades belli.* Hæc nunciant domum Albani. Et bellum utrinque ſumma ope parabatur, civili ſimillimum bello, prope inter parentes natoſque: Trojanam utramque prolem, quum Lavinium ab Troja, ab Lavinio Alba, ab Albanorum ſtirpe regum, oriundi Romani eſſent. Eventus tamen belli minus miſerabilem dimicationem fecit: quod nec acie certatum eſt, & tectis modo dirutis alterius urbis, duo populi in unum confuſi ſunt. Albani priores ingenti exercitu in agrum Romanum impetum fecere. caſtra ab urbe haud plus quinque millia paſſuum locant, foſſa circumdant: foſſa Cluilia ab nomine ducis per aliquot ſæcula appellata eſt, donec cum re nomen quoque vetuſtate abolevit. In his caſtris Cluilius Albanus rex moritur, dictatorem Albani Mettium Suffetium creant. Interim Tullus ferox, præcipue

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

morte regis, magnumque Deorum numen ab ipſo
capite orſum, in omne nomen Albanum expetitu-
rum pœnas ob bellum impium dictitans, nocte præ-
teritis hoſtium caſtris, infeſto exercitu in agrum Al-
banum pergit. Ea res ab ſtativis excivit Mettium.
ducit quam proxime ad hoſtem poteſt; inde lega-
tum præmiſſum nunciare Tullo jubet, priuſquam
dimicent, opus eſſe colloquio: ſi ſecum congreſſus
ſit, ſatis ſcire ea ſe allaturum, quæ nihilo minus ad
rem Romanam, quam ad Albanam pertineant.
Haud aſpernatus Tullus, tametſi vana affereban-
tur, ſuos in aciem educit. exeunt contra & Albani.
Poſtquam inſtructi utrinque ſtabant, cum paucis
procerum in medium duces procedunt. Ibi infit Al-
banus: *Injurias & non redditas res ex fœdere, quæ re-*
petitæ ſunt, & ego regem noſtrum Cluilium, cauſſam
hujuſce eſſe belli, audiſſe videor: nec te dubito, Tulle,
eadem præ te ferre. ſed ſi vera potius quam dictu ſpe-
cioſa dicenda ſunt, cupido imperii duos cognatos vici-
noſque populos ad arma ſtimulat. Neque recte, an per-
peram, interpretor: fuerit iſta ejus deliberatio, qui bel-
lum ſuſcepit. me Albani gerendo bello ducem creavere.
Illud te, Tulle, monitum velim: Etruſca res, quanta
circa nos teque maxime ſit, quo propiores vos, hoc magis
ſcis. multum illi terra, plurimum mari pollent. Me-
mor eſto, jam quum ſignum pugnæ dabis, has duas acies
ſpectaculo fore; ut feſſos confectoſque ſimul, victorem ac
victum aggrediantur. Itaque, ſi nos Dii amant, quo-
niam non contenti libertate certa, in dubiam imperii
ſervitiique aleam imus; ineamus aliquam viam, qua
utri utris imperent, ſine magna clade, ſine multo ſangui-
ne utriuſque populi decerni poſsit. Haud diſplicet res
Tullo, quanquam, tum indole animi tum ſpe vi-
ctoriæ, ferocior erat. Quærentibus utrinque ratio
24 initur, cui & fortuna ipſa præbuit materiam. Forte
in duobus tum exercitibus erant trigemini fratres,
nec ætate nec viribus diſpares. Horatios Curiatioſ-
que fuiſſe, ſatis conſtat, nec ferme res antiqua alia
eſt nobilior. tamen in re tam clara nominum error
manet; utrius populi Horatii, utrius Curiatii fuerint.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

Auctores utroque trahunt: plures tamen invenio, qui Romanos Horatios vocent. hos ut ſequar, inclinat animus. Cum trigeminis agunt reges, ut pro ſua quiſque patria dimicent ferro. ibi imperium fore, unde victoria fuerit. Nihil recuſatur: tempus & locus convenit. Priuſquam dimicarent, fœdus ictum inter Romanos & Albanos eſt his legibus, ut cujuſque populi cives eo certamine viciſſent, is alteri populo cum bona pace imperitaret. Fœdera alia aliis legibus, cæterum eodem modo omnia fiunt. Tum ita factum accepimus, nec ullius vetuſtior fœderis memoria eſt. Fecialis regem Tullum ita rogavit: *Iubeſne me, Rex, cum patre patrato populi Albani fœdus ferire?* jubente rege, *Sagmina*, inquit, *te, Rex, poſco.* Rex ait, *Pura tollito.* Fecialis ex arce graminis herbam puram attulit. poſtea regem ita rogavit. *Rex, faciſne me tu regium nuntium populi Romani Quiritium? vaſa, comiteſque meos?* Rex reſpondit: *Quod ſine fraude mea, populique Romani Quiritium fiat, facio.* Fecialis erat M. Valerius. patrem patratum Sp. Fuſium fecit, verbena caput capilloſque tangens (pater patratus ad jusjurandum patrandum, id eſt, ſanciendum, fit) fœdus, multiſque id verbis, quæ longo effata carmine non operæ eſt referre, peragit. Legibus deinde recitatis: *Audi*, inquit, *Iupiter, audi pater patrate populi Albani, audi tu populus Albanus, ut illa palam prima poſtrema, ex illis tabulis cerave recitata ſunt, ſine dolo malo, utique ea hic hodie rectiſſime intellecta ſunt, illis legibus populus Romanus prior non deficiet. Si prior defexit publico conſilio, dolo malo; tu illo die Iupiter populum Romanum ſic ferito, ut ego hunc porcum hodie feriam: tantoque magis ferito, quanto magis potes polleſque.* Id ubi dixit, porcum ſaxo ſilice percuſſit. Sua item carmina Albani, ſuumque jusjurandum per ſuum Dictatorem ſuoſque ſacerdotes peregerunt. Fœdere icto, trigemini, ſicut convenerat, arma capiunt. Quum ſui utroſque ad- 25
hortarentur, *Deos patrios, patriam ac parentes, quicquid civium domi, quicquid in exercitu ſit, illorum tunc arma, illorum intueri manus;* feroces & ſuopte inge-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

ingenio, & pleni adhortantium vocibus, in medium inter duas acies procedunt. Conſederant utrinque pro caſtris duo exercitus, periculi magis præſentis, quam curæ expertes. quippe imperium agebatur, in tam paucorum virtute atque fortuna poſitum. itaque ergo erecti ſuſpenſique in minime gratum ſpectaculum animo intenduntur. Datur ſignum. infeſtiſque armis, velut acies, terni juvenes magnorum exercituum animos gerentes, concurrunt: nec his nec illis periculum ſuum; publicum imperium ſervitiumque obverſatur animo: futuraque ea deinde patriæ fortuna, quam ipſi feciſſent. Vt primo ſtatim concurſu increpuere arma, micanteſque fulſere gladii, horror ingens ſpectantes perſtringit: & neutro inclinata ſpe, torpebat vox ſpirituſque. Conſertis deinde manibus, quum jam non motus tantum corporum, agitatioque anceps telorum armorumque, ſed vulnera quoque & ſanguis ſpectaculo eſſent; duo Romani, ſuper alium alius, vulneratis tribus Albanis, exſpirantes corruerunt. ad quorum caſum quum conclamaſſet gaudio Albanus exercitus, Romanas legiones jam ſpes tota, nondum tamen cura deſeruerat, exanimes vice unius, quem tres Curiatii circumſteterant. Forte is integer fuit, ut univerſis ſolus nequaquam par, ſic adverſus ſingulos ferox. ergo, ut ſegregaret pugnam eorum, capeſſit fugam, ita ratus ſecuturos, ut quemque vulnere affectum corpus ſineret. Iam aliquantum ſpacii ex eo loco, ubi pugnatum eſt, aufugerat, quum reſpiciens videt magnis intervallis ſequentes: unum haud procul ab ſeſe abeſſe. in eum magno impetu redit. Et dum Albanus exercitus inclamat Curiatiis, ut opem ferant fratri, jam Horatius cæſo hoſte victor ſecundam pugnam petebat. tum clamore, qualis ex inſperato faventium ſolet, Romani adjuvant militem ſuum: & ille defungi prælio feſtinat. Prius itaque quam alter, qui nec procul aberat, conſequi poſſet; & alterum Curiatium conficit. Iamque æquato Marte ſinguli ſupererant; ſed nec ſpe nec viribus pares. alterum intactum ferro corpus & geminata victoria, ferocem in certa-

men

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

men tertium dabant: alter feſſum vulnere, feſſum
curſu trahens corpus, victuſque fratrum ante ſe ſtra-
ge, victori objicitur hoſti. nec illud prælium fuit.
Romanus exultans, *Duos*, inquit, *fratrum Manibus
dedi: tertium, cauſſæ belli hujuſce, ut Romanus Alba-
no imperet, dabo.* Male ſuſtinenti arma, gladium ſu-
perne jugulo defigit: jacentem ſpoliat. Romani
ovantes ac gratulantes Horatium accipiunt: eo ma-
jore cum gaudio, quo prope metum res fuerat. Ad
ſepulturam inde ſuorum nequaquam paribus animis
vertuntur, quippe imperio alteri aucti, alteri ditio-
nis alienæ facti. Sepulchra extant, quo quiſque loco
cecidit. duo Romana uno loco propius Albam, tria
Albana Romam verſus; ſed diſtantia locis, ut & pu-
gnatum eſt. Priuſquam inde digrederentur, roganti 26
Mettio ex fœdere icto quid imperaret, imperat Tul-
lus, uti juventutem in armis habeat: uſurum ſe eo-
rum opera, ſi bellum cum Veientibus foret. ita ex-
ercitus inde domos abducti. Princeps Horatius ibat,
tergemina ſpolia præ ſe gerens: cui ſoror virgo, quæ
deſponſa uni ex Curiatiis fuerat, obvia ante portam
Capenam fuit: cognitoque ſuper humeros fratris pa-
ludamento ſponſi, quod ipſa confecerat, ſolvit cri-
nes, & flebiliter nomine ſponſum mortuum appel-
lat. Movet feroci juveni animum comploratio ſo-
roris, in victoria ſua, tantoque gaudio publico. Stri-
cto itaque gladio, ſimul verbis increpans, transfigit
puellam. *Abi hinc cum immaturo amore ad ſponſum*,
inquit, *oblita fratrum mortuorum vivique, oblita pa-
triæ. Sic eat, quæcunque Romana lugebit hoſtem.* A-
trox viſum id facinus Patribus plebique: ſed recens
meritum facto obſtabat. tamen raptus in jus ad re-
gem. Rex, ne ipſe tam triſtis ingratique ad vulgus
judicii, aut, ſecundum judicium, ſupplicii auctor
eſſet; concilio populi advocato, *Duumviros*, inquit,
*qui Horatio perduellionem judicent ſecundum legem,
facio.* Lex horrendi carminis erat, *Duumviri per-
duellionem judicent. Si à Duumviris provocarit, pro-
vocatione certato: ſi vincent, caput obnubito: infelici
arbori reſte ſuſpendito. Verberato vel intra pomœrium,*

vel extra pomœrium. Hac lege Duumviri creati, qui ſe abſolvere non rebantur ea lege ne innoxium quidem poſſe, quum condemnaſſent, tum alter ex his *P. Horati, tibi perduellionem judico*, inquit: *I lictor colliga manus.* Acceſſerat lictor, injiciebatque laqueum. tum Horatius, auctore Tullo, clementi legis interprete, Provoco, inquit. ita de provocatione certatum ad populum eſt. Moti homines ſunt in eo judicio, maxime P. Horatio patre proclamante, ſe filiam jure cæſam judicare. ni ita eſſet, patrio jure in filium animadverſurum fuiſſe. Orabat deinde, ne ſe, quem paullo ante cum egregia ſtirpe conſpexiſſent, orbum liberis facerent. Inter hæc ſenex, juvenem amplexus, ſpolia Curiatiorum fixa eo loco, qui nunc Pila Horatia appellatur, oſtentans, *Hunccine*, aiebat, *quem modo decoratum ovantemque victoria incedentem vidiſtis, Quirites, eum ſub furca vinctum inter verbera & cruciatus videre poteſtis? quod vix Albanorum oculi tam deforme ſpectaculum ferre poſſent. I, lictor, colliga manus, quæ paullo ante armatæ imperium populo Romano pepererunt. I, caput obnube liberatoris urbis hujus. Arbori infelici ſuſpende: verbera vel intra pomœrium, modo inter illa pila, & ſpolia hoſtium: vel extra pomœrium, modo intra ſepulchra Curiatiorum. Quo enim ducere hunc juvenem poteſtis, ubi non ſua decora eum à tanta fœditate ſupplicii vindicent?* Non tulit populus nec patris lacrimas, nec ipſius parem in omni periculo animum: abſolveruntque admiratione magis virtutis quam jure cauſſæ. Itaque ut cædes manifeſta, aliquo tamen piaculo lueretur, imperatum patri, filium expiaret pecunia publica. Is quibuſdam piacularibus ſacrificiis factis, quæ deinde genti Horatiæ tradita ſunt, tranſmiſſo per viam tigillo, capite adoperto velut ſub jugum miſit juvenem. Id hodie quoque publice ſemper refectum manet: Sororium tigillum vocant. Horatiæ ſepulchrum, quo loco corruerat

27. icta, conſtructum eſt ſaxo quadrato. Nec diu pax Albana manſit. Invidia vulgi, quod tribus militibus fortuna publica commiſſa fuerit, vanum ingenium

nium dictatoris corrupit; & quoniam recta conſilia haud bene evenerant, pravis reconciliare popularium animos cœpit. Igitur, ut prius in bello pacem, ſic in pace bellum quærens, quia ſuæ civitati animorum plus quam virium cernebat eſſe, ad bellum palam atque ex edicto gerundum, alios concitat populos: ſuis per ſpeciem ſocietatis proditionem reſervat. Fidenates colonia Romana, Veientibus ſociis conſilii aſſumptis; pacto tranſitionis Albanorum, ad bellum atque arma incitantur. Quum Fidenæ apertè deſciſſent, Tullus Mettio exercituque ejus ab Alba accito contra hoſtes ducit. ubi Anienem tranſiit, ad confluentes collocat caſtra. Inter eum locum & Fidenas, Veientium exercitus Tiberim tranſierat. Hi & in acie prope flumen tenuere dextrum cornu: in ſiniſtro Fidenates propius montes conſiſtunt. Tullus adverſus Veientem hoſtem dirigit ſuos: Albanos contra legionem Fidenatium collocat. Albano non plus animi erat quam fidei. nec manere ergo, nec tranſire apertè auſus, ſenſim ad montes ſuccedit. Inde ubi ſatis ſubiſſe ſeſe ratus eſt, erigit totam aciem: fluctuanſque animo ut tereret tempus, ordines explicat. Conſilium erat, quà fortuna rem daret, ea inclinare vires. Miraculo primo eſſe Romanis qui proximi ſteterant, ut nudari latera ſua ſociorum digreſſu ſenſerunt: inde eques citato equo nunciat regi, abire Albanos. Tullus in re trepida duodecim vovit Salios, fanaque Pallori ac Pavori. equitem clara increpans voce, ut hoſtes exaudirent, redire in prælium jubet: Nihil trepidatione opus eſſe: ſuo juſſu circumduci Albanum exercitum, ut Fidenatium nuda terga invadat. idem imperat, ut haſtas equites erigere jubeat. Id factum, magnæ parti peditum Romanorum conſpectum abeuntis Albani exercitus interſepſit. qui viderant, id quod ab rege auditum erat, rati, eo acrius pugnant. Terror ad hoſtes tranſit, & audiverant clara voce dictum: & magna pars Fidenatium, ut qui colonii additi Romanis eſſent, Latine ſciebant. Itaque ne ſubito ex collibus decurſu Albanorum intercluderentur ab oppido,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

terga vertunt. Inſtat Tullus, fuſoque Fidenatium cornu, in Veientem alieno pavore perculſum ferocior redit. Nec illi tulere impetum: ſed ab effuſa fuga flumen objectum à tergo arcebat. Quo poſtquam fuga inclinavit; alii arma fœde jactantes, in aquam cæci ruebant; alii, dum cunctantur in ripis, inter fugæ pugnæque conſilium oppreſſi. Non alia ante Ro-
28 mana pugna atrocior fuit. Tum Albanus exercitus ſpectator certaminis, deductus in campos. Mettius Tullo devictos hoſtes gratulatur: contra Tullus Mettium benigne alloquitur. Quod bene vertat, caſtra Albanos Romanis caſtris jungere jubet: ſacrificium luſtrale in diem poſterum parat. Vbi illuxit, paratis omnibus, ut aſſolet, vocari ad concionem utrumque exercitum jubet. Præcones ab extremo orſi, primos excivere Albanos: hi novitate etiam rei moti, ut regem Romanum concionantem audirent, proximi conſtitêre. Ex compoſito armata circumdatur Romana legio. centurionibus datum negotium erat, ut ſine mora imperia exequerentur. Tum ita Tullus infit: *Romani, ſi unquam ante alias ullo in bello fuit, quod primum Diis immortalibus gratias ageretis, deinde veſtræ ipſorum virtuti; heſternum id prælium fuit. Dimicatum eſt enim non magis cum hoſtibus, quam, quæ dimicatio major ac periculoſior eſt, cum proditione ac perfidia ſociorum. Nam, ne vos falſa opinio teneat, injuſſu meo Albani ſubiere ad montes. nec imperium illud meum, ſed conſilium, & imperii ſimulatio fuit: ut nec vobis ignorantibus deſeri vos, averteretur à certamine animus, & hoſtibus circumveniri ſe à tergo ratis terror ac fuga injiceretur. Nec ea culpa, quam arguo, omnium Albanorum eſt. ducem ſecuti ſunt: ut & vos, ſi quo ego inde agmen declinare voluiſſem, feciſſetis. Mettius ille eſt ductor itineris hujus, Mettius idem hujus machinator belli, Mettius fœderis Romani Albanique ruptor. Audeat deinde talia alius, niſi in hunc inſigne jam documentum mortalibus dedero.* Centuriones armati circumſiſtunt. rex cætera, ut orſus erat, peragit. *Quod bonum, fauſtum, felixque ſit populo Romano, ac mihi vobiſ-*

vobiſque, Albani; populum omnem Albanum Romam traducere in animo eſt: civitatem dare plebi, primores in Patres legere; unam urbem, unam rempublicam facere. Vt ex uno quondam in duos populos diviſa Albana res eſt, ſic nunc in unum redeat. Ad hæc, Albana pubes inermis ab armatis ſepta, in variis voluntatibus, communi tamen metu cogente, ſilentium tenet. Tum Tullus: *Metti Fuffeti,* inquit, *ſi ipſe diſcere poſſes fidem ac fœdera ſervare; vivo tibi ea diſciplina à me adhibita eſſet. Nunc quoniam tuum inſanabile ingenium eſt, tu tuo ſupplicio doce humanum genus ea ſancta credere, quæ a te violata ſunt. Vt igitur paullo ante animum inter Fidenatem Romanamque rem ancipitem geſſiſti, ita jam corpus paſſim diſtrahendum dabis.* Exinde, duabus admotis quadrigis, in currus earum diſtentum illigat Mettium. deinde in diverſum iter equi concitati, lacerum in utroque curru corpus, qua inhæſerant vinculis membra, portantes. Avertere omnes à tanta fœditate ſpectaculi oculos. Primum ultimumque illud ſupplicium apud Romanos exempli parum memoris legum humanarum fuit. in aliis gloriari licet, nulli gentium mitiores placuiſſe pœnas. Inter hæc jam præmiſſi Albani erant 29
equites, qui multitudinem traducerent Romam. Legiones deinde ductæ ad diruendam urbem. quæ, ubi intravêre portas, non quidem fuit tumultus ille, nec pavor, qualis captarum eſſe urbium ſolet, quum effractis portis, ſtratiſve ariete muris, aut arce vi capta, clamor hoſtilis, & curſus per urbem armatorum omnia ferro flammaque miſcet: ſed ſilentium triſte; ac tacita mœſtitia ita defixit omnium animos, ut præ metu obliti quid relinquerent, quid ſecum ferrent, deficiente conſilio, rogitanteſque alii alios, nunc in liminibus ſtarent, nunc errabundi domos ſuas, ultimum illas viſuri, pervagarentur. Vt vero jam equitum clamor exire jubentium inſtabat, jam fragor tectorum quæ diruebantur, ultimis urbis partibus audiebatur; pulviſque ex diſtantibus locis ortus, velut nube inducta omnia impleverat; raptim quibus quiſque poterat elatis, quum larem ac pena-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

tes, tectaque in quibus natus quiſque educatuſque eſ-
ſet, relinquentes exirent: jam continens agmen mi-
grantium impleverat vias: & conſpectus aliorum
mutua miſeratione integrabat lacrimas. voceſque
etiam miſerabiles exaudiebantur: mulierum præci-
pue, quum obſeſſa ab armatis templa auguſta præter-
irent, ac velut captos relinquerent Deos. Egreſſis
urbem Albanis, Romanus paſſim publica privataque
omnia tecta adæquat ſolo, unaque hora quadrin-
gentorum annorum opus quibus Alba ſteterat, ex-
cidio ac ruinis dedit. Templis tamen Deûm (ita
30 enim edictum ab rege fuerat) temperatum eſt. Ro-
ma interim creſcit Albæ ruinis. duplicatur civium
numerus. Cœlius additur urbi mons, &, quo fre-
quentius habitaretur, eam ſedem Tullus regiæ capit,
ibique deinde habitavit. Principes Albanorum in
Patres, ut ea quoque pars reip. creſceret, legit, Iu-
lios, Servilios, Quintios, Geganios, Curiatios,
Clœlios: templumque, ordini ab ſe aucto curiam
fecit, quæ Hoſtilia uſque ad patrum noſtrorum æta-
tem appellata eſt. & ut omnium ordinum viribus
aliquid ex novo populo adjiceretur, equitum decem
turmas ex Albanis legit. Legiones & veteres eodem
ſupplemento explevit, & novas ſcripſit. Hac fidu-
cia virium Tullus Sabinis bellum indicit; genti ea
tempeſtate ſecundum Etruſcos opulentiſſimæ viris
armiſque. Vtrinque injuriæ factæ, ac res nequic-
quam erant repetitæ. Tullus ad Feroniæ fanum mer-
catu frequenti negotiatores Romanos comprehenſos
querebatur. Sabini ſuos prius in lucum confugiſſe; ac
Romæ retentos. hæ cauſſæ belli ferebantur. Sabini
haud parum memores, & ſuarum virium partem
Romæ ab Tatio locatam, & Romanam rem nuper
etiam adjectione populi Albani auctam; circumſpi-
cere & ipſi externa auxilia. Etruria erat vicina, pro-
ximi Etruſcorum Veientes. Inde ob reſiduas bello-
rum iras maxime ſolicitatis ad defectionem animis,
voluntarios traxere. & apud vagos quoſdam ex inopi
plebe etiam merces valuit. Publico auxilio nullo
adjuti ſunt. valuitque apud Veientes (nam de cæte-

ris

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

ris minus mirum eſt) pacta cum Romulo induciarum fides. Quum bellum utrinque ſumma ope pararetur, vertique in eo res videretur, utri prius arma inferrent, occupat Tullus in agrum Sabinum tranſire. Pugna atrox ad ſilvam Malitioſam fuit. ubi & peditum quidem robore, cæterum equitatu aucto nuper, plurimum Romana acies valuit. Ab equitibus repente invectis turbati ordines ſunt Sabinorum: nec pugna deinde illis conſtare, nec fuga explicari ſine magna cæde potuit. Devictis Sabinis, 31
quum in magna gloria magniſque opibus regnum Tulli ac tota res Romana eſſet, nunciatum regi Patribuſque eſt, in monte Albano lapidibus pluiſſe. Quod quum credi vix poſſet, miſſis ad id viſendum prodigium, in conſpectu, haud aliter quam quum grandinem venti glomeratam in terras agunt, crebri cecidere cælo lapides. Viſi etiam audire vocem ingentem ex ſummi cacuminis luco, ut patrio ritu ſacra Albani facerent, quæ, velut Diis quoque ſimul cum patria relictis, oblivioni dederant: & aut Romana ſacra ſuſceperant, aut fortunæ, ut fit, obirati, cultum reliquerant Deûm. Romanis quoque ab eodem prodigio novendiale ſacrum publice ſuſceptum eſt: ſeu voce cœleſti ex Albano monte miſſa (nam id quoque traditur) ſeu aruſpicum monitu. manſit certe ſolenne, ut quandocunque idem prodigium nunciaretur, feriæ per novem dies agerentur. Haud ita multo poſt peſtilentia laboratum eſt. unde quum pigritia militandi oriretur; nulla tamen ab armis quies dabatur ab bellicoſo rege: ſalubriora etiam credente militiæ quam domi juvenum corpora eſſe. donec ipſe quoque longinquo morbo eſt implicitus. Tunc adeo fracti ſimul cum corpore ſunt ſpiritus illi feroces, ut qui nihil ante ratus eſſet minus regium, quam ſacris dedere animum, repente omnibus magnis parviſque ſuperſtitionibus obnoxius degeret, religionibuſque etiam populum impleret. vulgo jam homines, eum ſtatum rerum qui ſub Numa rege fuerat, requirentes, unam opem ægris corporibus relictam, ſi pax veniaque ab Diis

impe-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

impetrata eſſet, credebant. Ipſum regem tradun volventem commentarios Numæ, quum ibi qua dam occulta ſolennia ſacrificia Iovi Elicio facta in veniſſet, operatum his ſacris ſe abdidiſſe: ſed no rite initum aut curatum id ſacrum eſſe; nec ſolu nullam ei oblatam cæleſtium ſpeciem, ſed ira Iovi ſolicitati prava religione, fulmine ictum cum dom conflagraſſe. Tullus magna gloria belli regnavi
82 annos duos & triginta. Mortuo Tullo, res, ut inſti tutum jam inde ab initio erat, ad Patres rediera hique interregem nominaverant. quo comitia ha bente, Ancum Martium regem populus creavit: Pa tres fuere auctores. Numæ Pompilii regis nepos, fi lia ortus, Ancus Martius erat. qui ut regnare cœpit & avitæ gloriæ memor, & quia proximum re gnum, cætera egregium, ab una parte haud ſatis pro ſperum fuerat; aut neglectis religionibus, aut prave cultis, longeque antiquiſſimum ratus, ſacra publica, ut ab Numa inſtituta erant, facere; omnia ex ea commentariis regis pontificem maximum, in al bum relata, proponere in publico jubet. inde & ci vibus ocii cupidis, & finitimis civitatibus facta ſpes, in avi mores atque inſtituta regem abiturum. Igitur Latini, cum quibus Tullo regnante ictum fœdus erat, ſuſtulerant animos: & quum incurſionem in agrum Romanum feciſſent, repetentibus res Romanis, ſuperbe reſponſum addunt; deſidem Romanum regem, inter ſacella & aras acturum eſſe regnum rati. Medium erat in Anco ingenium, & Numæ, & Romuli memor: &, præterquam quod avi regno magis neceſſariam fuiſſe pacem credebat, quum in novo tum feroci populo; etiam quod illi contigiſſet ocium, ſine injuria id ſe haud facile habiturum: tentari patientiam, & tentatam contemni: temporaque eſſe Tullo regi aptiora, quam Numæ. Vt tamen, quoniam Numa in pace religiones inſtituiſſet, à ſe bellicæ cærimoniæ proderentur; nec gererentur ſolum, ſed etiam indicerentur bella aliquo ritu; jus ab antiqua gente Æquicolis, quod nunc feciales habent, de-

deſcripſit, quo res repetuntur. Legatus, ubi ad fines eorum venit, unde res repetuntur, capite velato (filo lanæ velamen eſt) *Audi Iupiter*, inquit, *audite fines* (cujuſcunque gentis ſunt, nominat) *audiat fas. Ego ſum publicus nuncius populi Romani, juſte pieque legatus venio, verbiſque meis fides ſit.* Peragit deinde poſtulata. Inde Iovem teſtem facit: *Si ego injuſte impieque illos homines illaſque res dedier nuncio populi Romani mihi expoſco, tum patriæ compotem me nunquam ſinas eſſe.* Hæc quum fines ſupraſcandit, hæc, quicunq; ei primus vir obvius fuerit, hæc, portam ingrediens, hæc, forum ingreſſus, paucis verbis carminis concipiendique jurisjurandi mutatis, peragit. ſi non deduntur, quos expoſcit, diebus tribus & triginta (tot enim ſolennes ſunt) peractis, bellum ita indicit: *Audi Iupiter, & tu Iuno; Quirine, Diique omnes cœleſtes, voſque terreſtres, voſque inferni audite. Ego vos teſtor, populum illum*, (quicunque eſt, nominat) *injuſtum eſſe, neque jus perſolvere. Sed de iſtis rebus in patria majores natu conſulemus, quo pacto ius noſtrum adipiſcamur.* Cum his nuncius Romam ad conſulendum redit. Confeſtim Rex his ferme verbis Patres conſulebat: *Quarum rerum, litium, cauſarum condixit pater patratus populi Romani Quiritium patri patrato priſcorum Latinorum, hominibuſque priſcis Latinis, quas res dari, fieri, ſolvi oportuit, quas res nec dederunt, nec fecerunt, nec ſolverunt, dic*, inquit ei, quem primum ſententiam rogabat, *Quid cenſes?* Tum ille: *Puro pioque duello quærendas cenſeo; itaque conſentio conſciſcoque.* Inde ordine alii rogabantur: quandoque pars major eorum, qui aderant, in eandem ſententiam ibat, bellum erat conſenſu fieri ſolitum; ut fecialis haſtam ferratam, aut ſanguineam præuſtam ad fines eorum ferret, & non minus tribus puberibus præſentibus diceret: *Quod populi priſcorum Latinorum, homineſque priſci Latini adverſus populum Romanum Quiritium fecerunt, deliquerunt, quod populus Romanus Quiritium bellum cum priſcis Latinis juſſit eſſe, ſenatuſque populi Romani Quiritium cenſuit, conſenſit, conſcivit, ut*

bellum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

bellum cum priſcis Latinis fieret; ob eam rem ego pop
luſque Romanus populis priſcorum Latinorum, hom
nibuſque priſcis Latinis, *bellum indico facioque.* id u
dixiſſet, haſtam in fines eorum emittebat. Hoc tu
modo ab Latinis repetitæ res, ac bellum indictu
33 moremque eum poſteri acceperunt. Ancus dema
data cura ſacrorum flaminibus, ſacerdotibúſq
aliis, exercitu novo conſcripto, profectus, Polit
rium úrbem Latinorum vi cepit. ſecutuſque more
regum priorum, qui rem Romanam auxerant, h
ſtibus in civitatem accipiendis multitudinem o
nem Romam traduxit. & quum circa Palatium
dem veteres Romani, Sabini Capitolium atque a
cem, Cœlium montem Albani impleſſent; Aven
num novæ multitudini datum. additi eidem ha
ita multo poſt, Tellenis Ficanaque captis, novi
ves. Politorium inde rurſus bello repetitum, quo
vacuum occupaverant priſci Latini. eaque cauſſa
ruendæ urbis ejus fuit Romanis, ne hoſtium ſemp
receptaculum eſſet. Poſtremo omni bello Lati
Medulliam compulſo, aliquandiu ibi Marte ince
to, varia victoria pugnatum eſt: nam & urbs tu
munitionibus, præſidioque firmata valido erat,
caſtris in aperto poſitis, aliquoties exercitus Latin
cominus cum Romanis ſigna contulerat. Ad ul
mum omnibus copiis connixus Ancus, acie primu
vincit: inde ingenti præda potitus, Romam red
tum quoque multis millibus Latinorum in civit
tem acceptis; quibus ut jungeretur Palatio Aven
num, ad Murciæ datæ ſedes. Ianiculum quoque a
jectum; non inopia loci, ſed ne quando ea arx h
ſtium eſſet. id non muro ſolum, ſed etiam, ob co
moditatem itineris, ponte ſublicio, tum primum
Tiberi facto, conjungi urbi placuit. Quiritium qu
que foſſa, haud parvum munimentum à planiorib
aditu locis, Anci regis opus eſt. Ingenti incremen
rebus auctis, quum in tanta multitudine hominu
diſcrimine rectè an perperam facti confuſo, facino
clandeſtina fierent, carcer ad terrorem increſcen
audaciæ media urbe, imminens foro, ædificat

N

Nec urbs tantum hoc rege crevit, ſed etiam ager fi-
neſque. Silva Mæſia Veientibus ademta: uſque ad
mare imperium prolatum, & in ore Tiberis Hoſtia
urbs condita: ſalinæ circa factæ, egregieque rebus
bello geſtis, ædes Iovis Feretrii amplificata. Anco 34
regnante, Lucumo vir impiger, ac divitiis potens,
Romam commigravit, cupidine maximè ac ſpe ma-
gni honoris, cujus adipiſcendi Tarquiniis (nam ibi
quoque peregrina ſtirpe oriundus erat) facultas non
fuerat. Damarati Corinthii filius erat; qui ob ſedi-
tiones domo profugus quum Tarquiniis forte con-
ſediſſet, uxore ibi ducta duos filios genuit. Nomina
his Lucumo atque Aruns fuerunt. Lucumo ſuperfuit
patri bonorum omnium hæres: Aruns prior quam
pater moritur; uxore gravida relicta. Nec diu ma-
net ſuperſtes filio pater: qui quum, ignorans nurum
ventrem ferre, immemor in teſtando nepotis deceſ-
ſiſſet, puero poſt avi mortem in nullam ſortem bo-
norum nato, ab inopia Egerio inditum nomen, Lu-
cumoni contra omnium hæredi bonorum quum di-
vitiæ jam animos facerent, auxit, ducta in matri-
monium Tanaquil, ſummo loco nata, & quæ haud
facile iis, in quibus nata erat, humiliora ſineret ea,
quæ innupſiſſet. Spernentibus Etruſcis Lucumonem
exule advena ortum, ferre indignitatem non potuit,
oblitaque ingenitæ erga patriam caritatis, dummo-
do virum honoratum videret, conſilium migrandi
ab Tarquiniis cepit. Roma eſt ad id potiſſimum vi-
ſa. in novo populo, ubi omnis repentina atque ex
virtute nobilitas ſit, futurum locum forti ac ſtrenuo
viro: regnaſſe Tatium Sabinum: accerſitum in re-
gnum Numam à Curibus: & Ancum Sabina matre
ortum, nobilemque una imagine Numæ eſſe. Facile
perſuadet, ut cupido honorum, & cui Tarquinii
materna tantum patria eſſet. Sublatis itaque rebus,
commigrant Romam. Ad Ianiculum forte ventum
erat. ibi ei carpento ſedenti cum uxore, aquila ſuſ-
penſis demiſſa leniter alis pileum aufert: ſuperque
carpentum cum magno clangore volitans, rurſus
velut miniſterio divinitus miſſa, capiti apte reponit.
inde

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

inde ſublimis abiit. Accepiſſe id augurium læta
citur Tanaquil; perita, ut vulgo Etruſci, cœleſtiu
prodigiorum mulier. Excelſa & alta ſperare con
plexa virum jubet. eam alitem ea regione cœli
ejus Dei nunciam veniſſe. circa ſummum culm
hominis auſpicium feciſſe. levaſſe humano ſuperp
ſitum capiti decus, ut divinitus eidem redderet. H
ſpes cogitationeſque ſecum portantes, urbem ingre
ſunt, domicilioque ibi comparato, L. Tarquiniu
Priſcum edidere nomen. Iam & Romanis conſp
cuum eum novitas divitiæque faciebant: & ipſe qu
que fortunam benigno alloquio, comitate invita
di, beneficiiſque, quos poterat, ſibi conciliando, a
juvabat. donec in regiam quoque de eo fama perla
eſt; notitiamque eam brevi, apud regem liberalit
dextreque obeundo officia, in familiaris amiciti
adduxerat jura, ut publicis pariter ac privatis conſ
liis, bello domique intereſſet. & per omnia expe
tus, poſtremo tutor etiam liberis regis teſtament
inſtitueretur. Regnavit Ancus annos quatuor & v
ginti; cuilibet ſuperiorum regum belli paciſque
artibus & gloria par. Iam filii prope puberem æt
tem erant. eo magis Tarquinius inſtare, ut qua
primum comitia regi creando fierent. Quibus ind
ctis, ſub tempus pueros venatum ablegavit. Iſqu
primus & petiſſe ambitioſe regnum, & orationem
dicitur habuiſſe ad conciliandos plebis animos com
poſitam: *quum, ſe non rem novam petere: quippe qu
non primus, quod quiſquam indignari mirarive po
ſet, ſed tertius Romæ peregrinus regnum affectet.
Tatium non ex peregrino ſolum, ſed etiam ex hoſte re
gem factum. & Numam ignarum urbis, non peten
tem, in regnum ultro accitum. Se, ex quo ſui poten
fuerit, Romam cum conjuge ac fortunis omnibus com
migraſſe: majorem partem ætatis ejus, qua civilibu
officiis fungantur homines, Romæ ſe quam in veter
patria vixiſſe. domi militiæque ſub haud pœnitend
magiſtro, ipſo Anco rege, Romana ſe jura, Romano
ritus didiciſſe. Obſequio & obſervantia in regem cu
omnibus, benignitate erga alios cum rege ipſo certaſſ*

Hæ

Hæc eum haud falſa memorantem, ingenti conſenſu populus Romanus regnare juſſit. Ergo virum, cætera egregium, ſecuta, quam in petendo habuerat, etiam regnantem ambitio eſt. nec minus regni ſui firmandi, quam augendæ reipublicæ memor, centum in Patres legit; qui deinde minorum gentium ſunt appellati. factio haud dubia regis, cujus beneficio in curiam venerant. Bellum primum cum Latinis geſſit, & oppidum ibi Appiolas vi cepit: prædaque inde majore, quam quanta belli fama fuerat, revecta, ludos opulentius inſtructiuſque quam priores reges fecit. Tum primum circo, qui nunc maximus dicitur, deſignatus locus eſt. loca diviſa Patribus, equitibuſque, ubi ſpectacula ſibi quiſque facerent; fori appellati. Spectavere furcis duodenos ab terra ſpectacula alta ſuſtinentibus pedes. ludicrum fuit, equi pugileſque ex Etruria maxime acciti, ſolennes deinde annui manſere ludi, Romani magnique varie appellati. Ab eodem rege & circa forum privatis ædificanda diviſa ſunt loca: porticus, tabernæque factæ. Muro quoque lapideo circumdare ur- 36
bem parabat, quum Sabinum bellum cœptis intervenit. Adeoque ea ſubita res fuit, ut prius Anienem tranſirent hoſtes, quam obviam ire ac prohibere exercitus Romanus poſſet. Itaque trepidatum Romæ eſt. & primo dubia victoria magna utrimque cæde pugnatum eſt. Reductis deinde in caſtra hoſtium copiis, datoque ſpacio Romanis ad comparandum de integro bellum, Tarquinius equitem maxime ſuis deeſſe viribus ratus, ad Ramnenſes, Titienſes, Luceres, quas centurias Romulus ſcripſerat, addere alias conſtituit, ſuoque inſignes relinquere nomine. Id quia inaugurato Romulus fecerat, negare Accius Navius inclitus ea tempeſtate augur, neque mutari, neque novum conſtitui, niſi aves addixiſſent, poſſe. Ex eo ira regi mota, eludenſque artem (ut ferunt) *Agedum*, inquit, *divine tu, inaugura, fierine poſſit, quod nunc ego mente concipio.* Quum ille in augurio rem expertus, profecto futuram dixiſſet; *Atqui hæc animo agitavi*, inquit, *te novacula cotem diſciſſurum.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

rum. cape hæc, & perage quod aves tuæ fieri poſſe p
tendunt. tum illum haud cunctanter diſcidiſſe c
tem ferunt. Statua Accii poſita capite velato, q
in loco res acta eſt, in comitio, in gradibus ipſis
lævam curiæ fuit: cotem quoque eodem loco ſita
fuiſſe memorant, ut eſſet ad poſteros miraculi ej
monumentum. Auguriis certe ſacerdotioque aug
rum tantus honos acceſſit, ut nihil belli domiq
poſtea, niſi auſpicato gereretur: concilia populi, e
ercitus vocati, ſumma rerum, ubi aves non adn
ſiſſent, dirimerentur. Neque tum Tarquinius
equitum centuriis quicquam mutavit, numero al
rum tantum adjecit, ut mille & trecenti equites
tribus centuriis eſſent. Poſteriores modo ſub i
dem nominibus, qui additi erant, appellati ſun
quas nunc, quia geminatæ ſunt, ſex vocant cent
37 rias. Hac parte copiarum aucta, iterum cum Sal
nis confligitur. Sed præterquam quod viribus cr
verat Romanus exercitus, ex occulto etiam addit
dolus, miſſis qui magnam vim lignorum in Ani
nis ripa jacentem, ardentem in flumen conjicere
ventoque juvante accenſa ligna, & pleraque in r
tibus, impacta ſublicis quum hærerent, ponte
ſuccendunt. Ea quoque res in pugna terrorem att
lit Sabinis. Effuſis eadem fugam impediit: mult
que mortales quum hoſtem effugiſſent, in flumi
ipſo periêre: quorum fluitantia arma ad urbem c
gnita in Tiberi, prius pene, quam nunciari poſſe
inſignem victoriam fecere. Eo prælio præcipu
equitum gloria fuit. utrinque ab cornibus poſito
quum jam pelleretur media peditum ſuorum acie
ita incurriſſe ab lateribus ferunt, ut non ſiſtere
modo Sabinas legiones ferociter inſtantes cedenti
bus, ſed ſubito in fugam verterent. Montes effuſ
curſu Sabini petebant, & pauci tenuere; maxim
pars, ut ante dictum eſt, ab equitibus in flumen ac
ſunt. Tarquinius inſtandum perterritis ratus, præd
captiviſque Romam miſſis, ſpoliis hoſtium (votu
id Vulcano erat) ingenti cumulo accenſis, perg
porro in agrum Sabinum exercitum inducere: &
quan

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

anquam male geſta res erat, nec geſturos melius
erare poterant, tamen quia conſulendi res non da-
t ſpacium, iere obviam Sabini tumultuario mili-
. iterumque ibi fuſi, perditis jam prope rebus pa-
m petiêre. Collatia, & quicquid circa Collatiam
ri erat, Sabinis ademptum. Egerius (fratris hic fi-
is erat regis) Collatiæ in præſidio relictus. deditoſ-
e Collatinos ita accipio, eamque deditionis for-
ulam eſſe. Rex interrogavit, *Eſtiſne vos legati*
atoreſque miſſi à populo Collatino, ut vos populum-
e Collatinum dederetis? Sumus. Eſtne populus Col-
inus in ſua poteſtate? Eſt. Deditiſne vos populum
llatinum, urbem, agros, aquam, terminos, delubra,
nſilia, divina humanaque omnia, in meam popu-
ue Romani ditionem? Dedimus. At ego recipio.
bino bello perfecto Tarquinius triumphans, Ro-
am rediit. inde priſcis Latinis bellum fecit. ubi
uſquam ad univerſæ rei dimicationem ventum eſt.
d ſingula oppida circumferendo arma, nomen
nne Latinum domuit. Corniculum, Ficulnea ve-
s, Cameria, Cruſtumerium, Ameriola, Medul-
a, Nomentum, hæc de priſcis Latinis, aut qui ad
atinos defecerant, capta oppida. Pax deinde facta.
ajore inde animo pacis opera inchoata, quam
uanta mole geſſerat bella: ut non quietior populus
omi eſſet, quam militiæ fuiſſet. Nam & muro la-
deo, cujus exordium operis Sabino bello turba-
m erat, urbem, quà nondum munierat, cingere
rat: & infima urbis loca circa forum aliaſque in-
rjectas collibus convalles, quia ex planis locis
aud facile evehebant aquas, cloacis è faſtigio in Ti-
erim ductis ſiccat: & aream ad ædem in Capitolio
ovis, quam voverat bello Sabino, jam præſagiente
nimo futuram olim amplitudinem loci, occupat
ndamentis. Eo tempore in regia prodigium viſu 39
ventuque mirabile fuit. Puero dormienti, cui Ser-
io Tullio nomen fuit, caput arſiſſe ferunt multo-
um in conſpectu. Plurimo igitur clamore inde ad
antæ rei miraculum orto, excitum regem. & quum
uidam familiarium aquam ad reſtinguendum fer-
ret,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

ret, ab regina retentum : ſedatoque eam tumul moveri vetuiſſe puerum ; donec ſua ſponte exper ctus eſſet. Mox cum ſomno & flammam abii Tum abducto in ſecretum viro Tanaquil, *Vide tu puerum hunc*, inquit, *quem tam humili cultu ed camus? Scire licet hunc lumen quondam rebus noſt dubiis futurum , præſidiumque regiæ afflictæ. pro de materiem ingentis publice privatimque coris , omni indulgentia noſtra nutriamus.* In puerum liberûm loco cœptum haberi , erudi que artibus , quibus ingenia ad magnæ fortunæ c tum excitantur. Evenit facile , quod Diis co eſſet. Iuvenis evaſit vere indolis regiæ. nec qu quæreretur gener Tarquinio , quiſquam Rom næ juventutis ulla arte conferri potuit. .Filiamq ei ſuam Rex deſpondit. Hic quacunque de cau tantus illi honos habitus , credere prohibet ſer natum eum, parvumque ipſum ſerviſſe. Eorum m gis ſententiæ ſum, qui Corniculo Capto Servii Tu lii, qui princeps in illa urbe fuerat, gravidam vi occiſo uxorem, quum inter reliquas captivas cogn ta eſſet, ob unicam nobilitatem ab regina Roma prohibitam ferunt ſervitio: partum Romæ edidiſſ in Priſci Tarquinii domo. Inde tanto beneficio, inter mulieres familiaritatem auctam, & puerum in domo à parvo eductum , in charitate atque h nore fuiſſe: fortunam matris , quod capta patria hoſtium manus venerit, ut ſerva natus crederetur, f

40 ciſſe. Duodequadrageſimo ferme anno , ex quo r gnare cœperat Tarquinius , non apud regem mod ſed apud Patres plebemque longe maximo hono Servius Tullius erat. Tum Anci filii duo, etſi ant ſemper pro indigniſſimo habuerant , ſe patrio regn tutoris fraude pulſos ; regnare Romæ advenam non modo civicæ , ſed ne Italicæ quidem ſtirpi tum impenſius his indignitas creſcere , ſi ne ab Ta quinio quidem ad ſe rediret regnum, ſed præceps in de porro ad ſervitia caderet : ut in eadem civita poſt centeſimum fere annum , quam Romulus De prognatus , Deus ipſe , tenuerit regnum , donec i

terr

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

is fuerit , id ſervus ſerva natus poſſideat. tum
mmune Romani nominis , tum præcipue id do-
s ſuæ dedecus fore , ſi Anci regis virili ſtirpe ſal-
, non modo advenis , ſed ſervis etiam regnum
mæ pateret. Ferro igitur eam arcere contume-
m ſtatuunt. Sed & injuriæ dolor in Tarquinium
um magis quam in Servium eos ſtimulabat: &
a gravior ultor cædis , ſi ſupereſſet , Rex futurus
t, quam privatus: tum, Servio occiſo, quemcun-
e alium generum delegiſſet , eundem regni hære-
n facturus videbatur. Ob hæc ipſi regi inſidiæ
antur. Ex paſtoribus duo ferociſſimi delecti ad
inus, quibus conſueti erant uterque agreſtibus fer-
nentis ; in veſtibulo regiæ quam potuere tumul-
ſiſſime , ſpecie rixæ in ſe omnes apparitores re-
s convertunt , inde, quum ambo regem appella-
t, clamorque eorum penitus in regiam perveniſ-
, vocati ad regem pergunt. Primo uterque voci-
ari, & certatim alter alteri obſtrepere. coërciti ab
tore, & juſſi invicem dicere, tandem obloqui de-
ant. Vnus rem ex compoſito orditur. Dum in-
tus in eum ſe Rex totus averteret , alter elatam
urim in caput dejecit ; relictoque in vulnere telo,
bo ſe foras ejiciunt. Tarquinium moribundum 41
um qui circa erant, excepiſſent, illos fugientes , li-
res comprehendunt. clamor inde , concurſuſque
puli , mirantium quid rei eſſet. Tanaquil inter
nultum claudi regiam jubet, arbitros ejicit: ſimul
æ curando vulneri opus ſunt , tanquam ſpes ſub-
et, ſedulo comparat : ſimul ſi deſtituat ſpes , alia
eſidia molitur. Servio propere accito , quum pe-
ex ſanguem virum oſtendiſſet ; dextram tenens,
at, ne inultam mortem ſoceri , ne ſocrum inimi-
ludibrio eſſe ſinat. *Tuum eſt*, inquit, *Servi, ſi vir*
regnum: non eorum qui alienis manibus peſſimum
inus fecere. Erige te , Deoſque duces ſequere , qui
rum hoc fore caput divino quondam circumfuſo
i portenderunt. Nunc te illa cœleſtis excitet flam-
. nunc expergiſcere vere. Et nos peregrini regna-
mus. Qui ſis, non unde natus ſis, reputa. Si tua re

ſubita

ſubita conſilia torpent, at tu mea ſequere. Quum
mor impetuſque multitudinis vix ſuſtineri poſſet
ſuperiore parte ædium per feneſtras in novam vi
verſas (habitabat enim Rex ad Iovis Statoris) po
lum Tanaquil alloquitur; Iubet *bono animo eſſe*
pitum fuiſſe regem ſubito ictu. ferrum haud alt
corpus deſcendiſſe. jam ad ſe rediſſe. Inſpectum
nus abſterſo cruore. omnia ſalubria eſſe. confidere
pediem ipſum eos viſuros. Interim Servio Tullio
bere populum dicto audientem eſſe. Eum jura red
turum, obiturumque alia regis munia. Servius c
trabea & lictoribus prodit; ac ſede regia ſedens
decernit, de aliis conſulturum ſe regem eſſe ſimu
Itaque per aliquot dies, quum jam exſpiraſſet T
quinius, celata morte, per ſpeciem alienæ fungen
vicis, ſuas opes firmavit. tum demum palam fac
& comploratione in regia orta, Servius præſi
firmo munitus, primus injuſſu populi, volunt
Patrum regnavit. Anci liberi jam tunc compreh
ſis ſceleris miniſtris, ut vivere regem, & tantas
opes Servii nunciatum eſt, Sueſſam Pometiam e
42 latum ierant. Nec jam publicis magis conſiliis S
vius quam privatis munire opes, & ne qualis A
liberûm animus adverſus Tarquinium fuerat, t
adverſus ſe Tarquinii liberûm eſſet, duas filias ju
nibus regiis, Lucio atque Arunti Tarquiniis, ju
git. Nec rupit tamen fati neceſſitatem huma
conſiliis, quin invidia regni etiam inter domeſti
infida omnia atque infeſta faceret. Peropportu
ad præſentis quietem ſtatus bellum cum Veienti
(jam enim induciæ exierant) aliiſque Etruſcis ſu
ptum. In eo bello & virtus & fortuna enituit T
lii. fuſoque ingenti hoſtium exercitu, haud dub
Rex, ſeu Patrum, ſeu plebis animos periclitaret
Romam rediit. Aggrediturque inde pacis longe m
ximum opus. Vt quemadmodum Numa divini a
ctor juris fuiſſet, ita Servium conditorem omnis
civitate diſcriminis, ordinumque, quibus inter g
dus dignitatis fortunæque aliquid interlucet, poſt
fama ferrent. Cenſum enim inſtituit, rem ſaluber

ma

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

m tanto futuro imperio: ex quo belli paciſque
nia non viritim, ut ante, ſed pro habitu pecunia-
n fierent. Tum claſſes, centuriaſque, & hunc or-
em ex cenſu deſcripſit, vel paci decorum, vel
o. Ex iis, qui centum millium æris, aut majó- 43
n cenſum haberent, LXXX confecit centurias,
dragenas ſeniorum ac juniorum. Prima claſſis
nes appellati. Seniores, ad urbis cuſtodiam ut
ſto eſſent: Iuvenes, ut foris bella gererent. arma
imperata, galea, clypeus, ocreæ, lorica, omnia ex
. hæc ut tegumenta corporis eſſent. Tela in ho-
n, haſtaque & gladius. Additæ huic claſſi duæ
ûm centuriæ, quæ ſine armis ſtipendia facerent.
um munus, ut machinas in bello ferrent. Secun-
laſſis intra centum uſque ad quinque & ſeptua-
a millium cenſum inſtituta. & ex his ſenioribus,
oribuſque viginti conſcriptæ centuriæ: arma
erata, ſcutum pro clypeo, & præter loricam
nia eadem. Tertiæ claſſis in quinquaginta mil-
n cenſum eſſe voluit. totidem centuriæ & hæ,
emque diſcrimine ætatum factæ: nec de armis
quam mutatum; ocreæ tantum ademptæ. In
rta claſſe cenſus quinque & viginti millium, to-
m centuriæ factæ. arma mutata, nihil præter
am & verutum datum. Quinta claſſis aucta,
uriæ triginta factæ: fundas, lapideſque miſſiles
cum gerebant. in his accenſi, cornicines, tibici-
que in tres centurias diſtributi. Vndecim milli-
hæc claſſis cenſebatur. Hoc minor cenſus reli-
m multitudinem habuit. inde una centuria fa-
eſt immunis militia. Ita pedeſtri exercitu orna-
diſtributoque, equitum ex primoribus civitatis
. ſcripſit centurias. Sex item alias centurias, tri-
ab Romulo inſtitutis, ſub iiſdem, quibus inau-
atæ erant nominibus fecit. Ad equos emendos
a millia æris ex publico data. & quibus equos
ent, viduæ attributæ, quæ bina millia æris in
os ſingulos penderent. Hæc omnia in dites à
peribus inclinata onera. Deinde eſt honos ad-
s. non enim (ut ab Romulo traditum, cæteri ſer-

vave-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

vaverant Reges) viritim ſuffragium eadem vi,
demque jure promiſcue omnibus datum eſt: ſed
dus facti, ut neque excluſus quiſquam ſuffragi
deretur, & vis omnis penes primores civitatis
Equites enim vocabantur primi: LXXX inde pri
claſſis centuriæ; ibi ſi variaret, quod raro incide
ut ſecundæ claſſis vocarentur: nec fere unquam i
ita deſcenderent, ut ad infimos pervenirent. Nec
rari oportet, hunc ordinem, qui nunc eſt, poſt
pletas quinque & triginta tribus, duplicato ea
numero, centuriis juniorum ſeniorumque, ad in
tutam ab Servio Tullio ſummam non conven
quadrifariam enim urbe diviſa regionibus collil
que, quæ habitabantur partes, Tribus eas appella
ut ego arbitror, ab tributo: nam ejus quoque æq
liter ex cenſu conferendi ab eodem inita ratio
Neque hæ tribus ad centuriatum diſtribution
44 numerumque quicquam pertinuere. Cenſu perfec
quem maturaverat metu legis de incenſis latæ c
vinculorum minis mortiſque, edixit, ut omnes ci
Romani, equites peditesque, in ſuis quiſque cen
riis in campo Martio prima luce adeſſent. Ibi inſt
ctum exercitum omnem ſuovetaurilibus luſtra
idque conditum luſtrum appellatum, quia in c
ſendo finis factus eſt. Millia LXXX eo luſtro
vium cenſa dicuntur. Adjicit ſcriptorum antiqui
mus Fabius Pictor, eorum qui ferre arma poſſe
eum numerum fuiſſe. Ad eam multitudinem u
quoque amplificanda viſa eſt. Addit duos co
Quirinalem Viminalemque. inde deinceps au
Eſquilias: ibique ipſe, ut loco dignitas fieret, ha
tat. Aggere & foſſis & muro circumdat urbem.
pomœrium profert. Pomœrium, verbi vim ſola
intuentes, poſtmœrium interpretantur eſſe. Eſt a
tem magis circa murum locus; quem in condend
urbibus quondam Etruſci, qua murum ducturi eran
certis circa terminis inaugurato conſecrabant: ut n
que interiore parte ædificia mœnibus continuare
tur, quæ nunc vulgo etiam conjungunt; & extri
ſecus puri aliquid ab humano cultu pateret ſoli. H

ſpatium

patium, quod neque habitari, neque arari fas erat, non magis quod poſt murum eſſet, quam quod murus poſt id, pomœrium Romani appellarunt. & in urbis incremento ſemper, quantum mœnia proceſſura erant, tantum termini hi conſecrati proferebantur. Aucta civitate magnitudine urbis, formatis 45 omnibus domi ad belli & ad pacis uſus, ne ſemper armis opes acquirerentur, conſilio augere imperium conatus eſt. ſimul & aliquod addere urbi decus. Jam tum erat inclitum Dianæ Epheſiæ fanum: id communiter à civitatibus Aſiæ factum fama ferebat. Quum conſenſum Deoſque conſociatos laudaret mire Servius inter proceres Latinorum, cum quibus publice privatimque hoſpitia amicitiaſque de induſtria junxerat, ſæpe iterando eadem, perpulit tandem, ut Romæ fanum Dianæ populi Latini cum populo Romano facerent. Ea erat confeſſio, caput rerum Romam eſſe; de quo toties armis certatum fuerat. Id quanquam omiſſum jam ex omnium cura Latinorum, ob rem toties infeliciter tentatam armis, videbatur; uni ſe ex Sabinis fors dare viſa eſt privato conſilio imperii recuperandi. Bos in Sabinis nata cuidam patrifamiliæ dicitur, miranda magnitudine, ac ſpecie. Fixa per multas ætates cornua in veſtibulo templi Dianæ, monumentum ei fuere miraculo. Habita, ut erat, res prodigii loco eſt: & cecinere vates, cujus civitatis eam civis Dianæ immolaſſet, ibi fore imperium, idque carmen pervenerat ad antiſtitem fani Dianæ. Sabinus, ut primum apta dies ſacrificio viſa eſt, bovem Romam actam deduxit ad fanum Dianæ, & ante aram ſtatuit. Ibi antiſtes Romanus, quum eum magnitudo victimæ celebrata fama moviſſet, memor reſponſi, Sabinum ita alloquitur: *Quidnam tu hoſpes paras?* inquit, *inceſte ſacrificium Dianæ facere? Quin tu ante vivo perfunderis flumine? Infima valle præfluit Tiberis.* Religione tactus hoſpes, qui omnia, ut prodigio reſponderet eventus, cuperet ritè facta, ex templo deſcendit ad Tiberim. Interea Romanus immolat Dianæ bovem. id mirè gratum regi atque civitati fuit. Ser- 46

vius, quamquam jam uſu haud dubie regnum poſſe-
derat, tamen quia interdum jactari voces à juve-
Tarquinio audiebat, ſe injuſſu populi regnare, con-
ciliata prius voluntate plebis, agro capto ex hoſtib
viritim diviſo, auſus eſt ferre ad populum, velle-
juberentne ſe regnare? tantoque conſenſu, quan
haud quiſquam alius antè rex eſt declaratus. Neq
ea res Tarquinio ſpem affectandi regni minuit: im
eo impenſius, quia de agro plebis adverſum Patru
voluntatem ſenſerat agi, criminandi Servii apu
Patres, creſcendique in curia ſibi occaſionem data
ratus eſt. & ipſe juvenis ardentis animi, & dom
uxore Tullia inquietum animum ſtimulante. Tul
enim & Romana regia ſceleris tragici exemplum,
tædio regum maturior veniret libertas; ultimumq
regnum eſſet, quod ſcelere partum foret. Hic
Tarquinius, Priſci Tarquinii regis filius nepoſne fu
rit, parum liquet: pluribus tamen auctoribus filiu
crediderim. Fratrem habuerat Aruntem Tarqu
nium, mitis ingenii juvenem. His duobus, ut an
dictum eſt, duæ Tulliæ regis filiæ nupſerant, & ip
longe diſpares moribus. Forte ita inciderat, ne du
violenta ingenia matrimonio jungerentur, fortu
credo populi Romani, quo diuturnius Servii regnu
eſſet, conſtituique civitatis mores poſſent. Angeb
tur ferox Tullia, nihil materiæ in viro neque ad cu
piditatem, neque ad audaciam eſſe; tota in alteru
verſa Tarquinium, eum mirari, eum virum dicer
ac regio ſanguine ortum: ſpernere ſororem, quo
virum nacta muliebri ceſſaret audacia. Contrah
celeriter ſimilitudo eos, ut ferè fit malum ma
aptiſſimum. ſed initium turbandi omnia à fœmi
ortum eſt. Ea ſecretis viri alieni aſſuefacta ſermon
bus, nullis verborum contumeliis parcere, de viro a
fratrem, de ſorore ad virum, & ſe rectius viduam,
illum cælibem futurum fuiſſe contendere, qua
cum impari jungi, ut elangueſcendum aliena ign
via eſſet. Si ſibi eum, quo digna eſſet, Dii dediſſe
virum; domi ſe propediem viſuram regnum fuiſſ
quod apud patrem videat. Celeriter adoleſcente

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

æ temeritatis implet. Aruns Tarquinius, & Tullia
inor prope continuatis funeribus quum domos va-
as novo matrimonio feciſſent, junguntur nuptiis;
agis non prohibente Servio quam approbante.
um vero indies infeſtior Tullii ſenectus, infeſtius 47
epit regnum eſſe. jam enim ab ſcelere aliud ſpecta-
mulier ſcelus: nec nocte, nec interdiu virum con-
ieſcere pati, ne gratuita præterita parricidia eſſent.
m ſibi defuiſſe, cui nupta diceretur, nec cum quo ta-
a ſerviret: defuiſſe qui ſe regno dignum putaret:
i meminiſſet ſe eſſe Priſci Tarquinii filium. qui
bere, quam ſperare regnum mallet. Si tu is es, cui
ptam eſſe me arbitror, & virum & regem appello:
minus, eo nunc peius mutata eſt res, quod iſthic
n ignavia eſt ſcelus. Quin accingeris? Non tibi ab
intho, nec ab Tarquiniis, ut patri tuo, peregrina
na moliri neceſſe eſt. Dii te penates, patriique, &
ris imago, & domus regia, & in domo regale ſo-
m, & nomen Tarquinium creat vocatque regem.
t ſi ad hæc parum eſt animi, quid fruſtraris civita-
a? quid te ut regium juvenem conſpici ſinis? Fa-
e hinc Tarquinios, aut Corinthum. Devolvere retro
ſtirpem, fratri ſimilior, quam patri. His aliiſque
repando juvenem inſtigat, nec conquieſcere ipſa
eſt: ſi, quum Tanaquil peregrina mulier tantum
liri potuiſſet animo, ut duo continua regna, viro,
deinceps genero, dediſſet; ipſa regio ſemine orta,
lum momentum in dando adimendoque regno
eret. His muliebribus inſtinctus furiis Tarqui-
s, circumire & prehenſare minorum maxime
tium Patres, admonere paterni beneficii; ac pro
gratiam repetere: allicere donis juvenes: tum de
ngentia pollicendo, tum regis criminibus omni-
locis creſcere. poſtremò, ut jam agendæ rei
npus viſum eſt, ſtipatus agmine armatorum, in
um irrupit: inde omnibus perculſis pavore, in re-
ſede pro curia ſedens, Patres in curiam per præ-
em ad regem Tarquinium citari juſſit. Conve-
e extemplo, alii jam ante ad hoc præparati, alii
tu, ne, non veniſſe, fraudi eſſet: novitate ac mi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

raculo attoniti, & jam de Servio actum rati.
Tarquinius maledicta ab ſtirpe ultima orſus;
vum, ſervaque natum poſt mortem indignam par
ſui, non interregno, ut antea inito, non comitiis hab
non per ſuffragium populi, non auctoribus Patri
muliebri dono regnum occupaſſe. Ita natum, ita c
tum regem, fautorem infimi generis hominum, ex
ipſe ſit, odio alienæ honeſtatis ereptum primoribu
grum ſordidiſſimo cuique diviſiſſe: omnia onera,
communia quondam fuerint, inclinaſſe in primore
vitatis: inſtituiſſe cenſum, ut inſignis ad invid
locupletiorum fortuna eſſet, & parata ubi vellet, eg
48 *tiſſimis largiretur.* Huic orationi Servius quum
terveniſſet, trepido nuncio excitatus, extemplo à
ſtibulo curiæ magna voce, *Quid hoc*, inquit, *Tar*
ni, rei eſt? qua tu audacia me vivo vocare auſus es
tres? aut in ſede conſidere mea? Quum ille feroc
ad hæc, *Se patris ſui tenere ſedem, multo quam*
vum potiorem filium regis regni hæredem: ſatis il
diu per licentiam eludentem inſultaſſe dominis;
mor ab utriuſque fautoribus oritur & concurſus
puli fiebat in curiam: apparebatque regnaturum
viciſſet. Tum Tarquinius, neceſſitate jam etiam
cogente, ultima audere, multo & ætate & vi
validior, medium arripit Servium: elatumque è
ria, in inferiorem partem per gradus dejicit. Ind
cogendum Senatum in curiam redit. Fit fuga
apparitorum, atque comitum. Ipſe prope exſan
quum ſemianimi regio comitatu domum ſe rec
ret, perveniſſetque ad ſummum Cyprium vicum
iis qui miſſi ab Tarquinio fugientem conſecu
rant, interficitur. Creditur, quia non abhorret à
tero ſcelere, admonitu Tulliæ id factum. carp
certe (id quod ſatis conſtat) in forum invecta,
reverita cœtum virorum, evocavit virum è cu
regemque prima appellavit. à quo faceſſere juſſ
tanto tumultu, quum ſe domum reciperet, perv
ſetque ad ſummum Cyprium vicum, ubi Dian
nuper fuit; flectente carpentum dextra in Virb
clivum, ut in collem Eſquiliarium eveheretur,

pavidus, atque inhibuit frenos is qui jumenta
ebat, jacentemque dominæ Servium trucidatum
tendit. Fœdum inhumanumque inde traditur ſce-
:, monumentoque locus eſt: Sceleratum vicum
cant, quo amens agitantibus furiis ſororis ac viri,
llia per patris corpus carpentum egiſſe fertur:
rtemque ſanguinis ac cædis paternæ cruento vehi-
lo contaminata ipſa reſperſaque tuliſſe ad penates
os virique ſui: quibus iratis, malo regni principio
niles propediem exitus ſequerentur. Servius Tul-
is regnavit annos quatuor & quadraginta, ita ut
no etiam moderatoque ſuccedenti regi difficilis
nulatio eſſet. Cæterum id quoque ad gloriam ac-
ſſit, quod cum illo ſimul juſta ac legitima regna
ciderunt. Idipſum tam mite ac tam moderatum
perium, tamen quia unius eſſet, deponere eum in
imo habuiſſe quidam auctores ſunt, niſi ſcelus in-
tinum liberandæ patriæ conſilia agitanti interve-
ſſet. Inde L. Tarquinius regnare occœpit, cui Su- 49
bo cognomen facta indiderunt, quia ſocerum ge-
r ſepultura prohibuit; *Romulum quoque inſepul-
n periſſe* dictitans: primoreſque Patrum, quos
rvii rebus faviſſe credebat, interfecit. conſcius
inde male quærendi regni ab ſeipſo adverſus ſe
emplum capi poſſe, armatis corpus circumſepſit.
eque enim ad jus regni quicquam præter vim ha-
bat: ut qui neque populi juſſu, neque auctoribus
tribus regnaret. Eo accedebat, ut in caritate ci-
um nihil ſpei reponenti metu regnum tutandum
et: quem ut pluribus incuteret, cognitiones capi-
ium rerum, ſine conſiliis per ſe ſolus exercebat:
que eam cauſſam occidere, in exilium agere, bo-
multare poterat: non ſuſpectos modo aut invi-
, ſed unde nihil aliud quam prædam ſperare poſ-
. Ita Patrum præcipue numero imminuto, ſtatuit
llos in Patres legere; quo contemptior paucitate
a ordo eſſet: minuſque per ſe nihil agi indigna-
tur. Hic enim regum primus traditum à priori-
s morem de omnibus Senatum conſulendi ſolvit.
meſticis conſiliis rempublicam adminiſtravit.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

bellum, pacem, fœdera, ſocietates per ſe ipſe cu
quibus voluit, injuſſu populi ac Senatus fecit, di
mitque. Latinorum ſibi maxime gentem concil
bat, ut peregrinis quoque opibus tutior inter ci
eſſet. neque hoſpitia modo cum primoribus eoru
ſed affinitates quoque jungebat. Octavio Mami
Tuſculano, (is longe princeps Latini nominis er
ſi famæ credimus, ab Vlyſſe Deaque Circe oriu
dus:) ei Mamilio filiam nuptum dat; perque
nuptias multos ſibi cognatos amicoſque ejus con
50 liat. Jam magna Tarquinii auctoritas inter Latin
rum proceres erat, quum in diem certam ut ad L
cum Ferentinæ conveniant, indicit: eſſe, quæ ag
de rebus communibus velit. Conveniunt freque
tes prima luce. ipſe Tarquinius diem quidem ſ
vavit, ſed paulo antequam ſol occideret, venit. M
ta ibi tota die in concilio variis jactata ſermonib
erant. Turnus Herdonius ab Aricia ferociter in a
ſentem Tarquinium erat invectus; *Haud miri*
eſſe, Superbo ei inditum Romæ cognomen: (jam en
ita clam quidem muſſitantes, vulgo tamen eum a
pellabant) *An quicquam ſuperbius eſſe quam lud*
cari ſic omne nomen Latinum? Principibus longe
domo excitis, ipſum qui concilium indixerit, non a
eſſe. tentari profecto patientiam, ut ſi jugum acce
rint, obnoxios premat. Cui enim non apparere, affect
eum imperium in Latinos? Quod ſi ſui bene credi
rint cives, aut ſi creditum illud & non raptum par
cidio ſit, credere & Latinos: quanquam ne ſic quid
alienigenæ deberent. Sin ſuos ejus pœniteat (qui
qui alii ſuper alios trucidentur, exulatum eant, b
amittant) quid ſpei melioris Latinis portendi? S
audiant, domum ſuam quemque inde abituros. ne
magis obſervaturos diem concilii, quam ipſe, qui
dixerit, obſervet. Hæc atque alia eodem pertinen
ſeditioſus facinoroſuſque homo, hiſque artibus op
domi nactus, quum maximè diſſereret, interve
Tarquinius. Is finis orationi fuit. Averſi omnes
Tarquinium ſalutandum. qui ſilentio facto, mo
tus à proximis ut purgaret ſe, quod id temporis

niſi

niſſet, diſceptatorem ait ſe ſumptum inter patrem & filium. Curâ reconciliandi eos in gratiam, moratum eſſe. & quia ea res exemiſſet illum diem, poſtero die acturum, quæ conſtituiſſet. Ne id quidem ab Turno tuliſſe tacitum ferunt. dixiſſe enim, Nullam breviorem eſſe cognitionem, quam inter patrem & filium, paucisque tranſigi verbis poſſe: ni pareat patri, habiturum infortunium eſſe. Hæc Aricinus in regem 51
Romanum increpans, ex concilio abiit. Quam rem Tarquinius aliquanto, quam videbatur, ægrius ferens, confeſtim Turno necem machinatur, ut eundem terrorem, quo civium animos domi oppreſſerat, Latinis injiceret. & quia pro imperio palam interfici non poterat, oblato falſo crimine inſontem oppreſſit. per adverſæ factionis quoſdam Aricinos, ſervum Turni auro corrupit, ut in diverſorium ejus vim magnam gladiorum inferri clam ſineret. ea quum una nocte perfecta eſſent, Tarquinius paulo ante lucem accitis ad ſe principibus Latinorum, quaſi re nova perturbatus, *moram ſuam heſternam, velut Deorum quadam providentia illatam*, ait, *ſaluti ſibi atque illis fuiſſe. ab Turno dici ſibi & primoribus populorum parari necem, ut Latinorum ſolus imperium teneat. Aggreſſurum fuiſſe heſterno die in concilio. dilatam rem eſſe, quod auctor concilii abfuerit, quem maxime peteret. Inde illam abſentis inſectationem eſſe natam, quod morando ſpem deſtituerit. Non dubitare, ſi vera deferantur, quin prima luce, ubi ventum in concilium ſit, inſtructus cum conjuratorum manu armatuſque venturus ſit. Dici gladiorum ingentem numerum eſſe ad eum convectum. id vanum necne ſit, extemplo ſciri poſſe. Rogare eos, ut inde ſecum ad Turnum veniant.* Suſpectam fecit rem, & ingenium Turni ferox, & oratio heſterna, & mora Tarquinii; quod videbatur ob eam differri cædes potuiſſe. Eunt inclinatis quidem ad credendum animis, tamen niſi gladiis deprehenſis, cætera vana exiſtimaturi. Vbi eſt eo ventum, Turnum ex ſomno excitatum circumſiſtunt cuſtodes; comprehenſiſque ſervis, qui caritate domini vim parabant, quum gladii abditi ex omni-

bus locis diverticuli protraherentur; enimvero ma-
nifeſta res viſa. injectæque Turno catenæ: & co-
feſtim Latinorum concilium magno cum tumul-
advocatur. Ibi tam atrox invidia orta eſt, gladiis
medio poſitis, ut indicta cauſſa, novo genere leth-
dejectus ad caput aquæ Ferentinæ, crate ſuperne in-
52 jecta, ſaxiſque congeſtis, mergeretur. Revocat-
deinde ad concilium Latinis, Tarquinius, collauda-
tiſque qui Turnum novantem res pro manifeſt-
parricidio merita pœna affeciſſent, ita verba fecit
Poſſe quidem ſe vetuſto jure agere, quod quum omni-
Latini ab Alba oriundi ſint, in eo fœdere teneantu-
quo ab Tullo res omnis Albana cum colonis ſuis in Ro-
manum ceſſerit imperium. Cæterum ſe utilitatis
magis omnium cauſſa cenſere, ut renovetur id fœdus
ſecundaque potius fortuna populi Romani, ut particip-
Latini fruantur, quam urbium excidia, vaſtationeſq-
agrorum quas Anco prius, patre deinde ſuo regnant-
perpeſſi ſint, ſemper aut exſpectent, aut patiantu-
Haud difficulter perſuaſum Latinis quanquam in e-
fœdere ſuperior Romana res erat. cæterum & capit-
nominis Latini ſtare, ac ſentire cum rege videban-
& Turnus ſui cuique periculi, ſi adverſatus eſſet, re-
cens erat documentum. Ita renovatum fœdus, ind-
ctumque junioribus Latinorum, ut ex fœdere d-
certa ad lucum Ferentinæ armati frequentes ade-
ſent. Qui ubi ad edictum Romani regis ex omnibu-
populis convenêre: ne ducem ſuum, neve ſecretu-
imperium, propriave ſigna haberent, miſcuit man-
pulos ex Latinis Romaniſque, ut ex binis ſingul-
faceret, binoſque ex ſingulis. ita geminatis manipu-
53 lis, centuriones impoſuit. Nec ut injuſtus in pac-
Rex, ita dux belli pravus fuit. quin ea arte æquaſſ-
ſuperiores reges, ni degeneratum in aliis, huic quo-
que decori offeciſſet. Is primus Volſcis bellum i-
ducentos amplius poſt ſuam ætatem annos movit
Sueſſamque Pometiam ex his vi cepit. ubi quum
divendita præda quadringenta talenta argenti aur-
que recepiſſet; concepit animo eam amplitudinem
Jovis templi, quæ digna Deum hominumque reg-

qu-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

ıæ Romano imperio, quæ ipſius etiam loci maje-
ati eſſet. Captivam pecuniam in ædificationem
us templi ſepoſuit. Excepit deinde eum lentius ſpe
ellum, quo Gabios propinquam urbem nequic-
uam vi adortus, quum obſidendi quoque urbem
oes pulſo à mœnibus adempta eſſet, poſtremo mini-
ne arte Romana, fraude ac dolo, aggreſſus eſt. nam
uum velut poſito bello fundamentis templi jacien-
is, aliiſque urbanis operibus intentum ſe eſſe ſimu-
aret; Sextus filius ejus, qui minimus ex tribus erat,
ransfugit ex compoſito Gabios, patris in ſe ſævitiam
ıtolerabilem conquerens; *Iam ab alienis in ſuos
ertiſſe ſuperbiam: & liberorum quoque eum frequen-
iæ tædere, ut quam in curia ſolitudinem fecerit, domi
uoque faciat: ne quam ſtirpem, ne quem hæredem
egni relinquat. Se quidem inter tela ac gladios pa-
ris elapſum, nihil uſquam ſibi tutum, niſi apud hoſtes
.. Tarquinii credidiſſe. Nam, ne errarent, manere his
ellum, quod poſitum ſimuletur: & per occaſionem
um incautos invaſurum. quod ſi apud eos ſupplicibus
cus non ſit, pererraturum ſe omne Latium: pulſum-
ue ſe inde, Volſcos & Æquos, & Hernicos petitu-
um: donec ad eos perveniat, qui à patrum crudelibus
tque impiis ſuppliciis tegere liberos ſciant. Forſitan
iam ardoris aliquid ad bellum armaque ſe adverſus
perbiſſimum regem ac ferociſſimum populum inven-
urum.* Quum ſi nihil morarentur, infenſus ira por-
o inde abiturus videretur; benigne ab Gabinis exci-
itur. vetant mirari, ſi qualis in cives, qualis in ſo-
ios, talis ad ultimum in liberos eſſet. In ſeipſum
oſtremo ſæviturum, ſi alia deſint. Sibi vero gratum
dventum ejus eſſe: futurumque credere brevi, ut
llo adjuvante, ab portis Gabinis ſub Romana mœ-
ia bellum transferatur. Inde in concilia publica 54
dhiberi. ubi quum de aliis rebus aſſentire ſe veteri-
us Gabinis diceret, quibus hæ notiores eſſent; ipſe
dentidem belli auctor eſſe, in eo ſibi præcipuam
rudentiam aſſumere, quod utriuſque populi vires
oſſet, ſciretque inviſam profecto ſuperbiam regiam
ivibus eſſe, quam ferre ne liberi quidem potuiſſent.

Ita quum ſenſim ad rebellandum primores Gabi
rum incitaret, ipſe cum promptiſſimis juven
prædatum atque in expeditiones iret, & dictis fa
que omnibus ad fallendum inſtructis vana accre
ret fides; dux ad ultimum belli legitur. Ibi qu
inſcia multitudine quid ageretur, prœlia parva in
Romam Gabioſque fierent, quibus plerumque G
na res ſuperior eſſet: tum certatim ſummi infimi
Gabinorum Sex. Tarquinium dono Deûm ſibi
ſum ducem credere. Apud milites vero obeundo
ricula ac labores, pariter prædam munifice largi
do, tanta caritate eſſe, ut non pater Tarquinius
tentior Romæ, quam filius Gabiis eſſet. Itaque p
quam ſatis virium collectum ad omnes conatus
debat: tum è ſuis unum ſciſcitatum Romam ad
trem mittit, quidnam ſe facere vellet? quando
dem ut omnia unus Gabiis poſſet, ei Dii dediſſe
Huic nuncio, quia credo dubiæ fidei videbatur, n
voce reſponſum eſt. rex velut deliberabundus,
hortum ædium tranſit, ſequente nuncio filii: ibi
ambulans tacitus, ſumma papaverum capita dici
baculo decuſſiſſe. Interrogando expectandoq
reſponſum nuncius feſſus, ut re imperfecta, redit G
bios, quæ dixerit ipſe, quæque viderit, refert. ſeu i
ſeu odio, ſeu ſuperbia inſita ingenio, nullam e
vocem emiſiſſe. Sexto ubi quid vellet parens, quid
præciperet, tacitis ambagibus, patuit; primores ci
tatis, criminando alios apud populum, alios ſua ip
invidia opportunos interemit. multi palam: q
dam, in quibus minus ſpecioſa criminatio erat fu
ra, clam interfecti. Patuit quibuſdam volentibus
ga, aut in exilium acti ſunt, abſentiumque bona ju
ta atque interemptorum diviſa fuere. Largitionis i
de prædæque & privati dulcedine commodi, ſen
malorum publicorum adimi, donec orba conſi
auxilioque Gabina res, regi Romano ſine ulla di
55 catione in manum traditur. Gabiis receptis, Tarq
nius pacem cum Æquorum gente fecit: fœdus cu
Tuſcis renovavit. Inde ad negotia urbana animu
convertit. quorum erat primum, ut Jovis templu

n monte Tarpeio, monumentum regni ſui nomi-
iſque relinqueret: Tarquinios reges ambos, patrem
oviſſe, filium perfeciſſe. Et ut libera à cæteris reli-
ionibus area eſſet tota Jovis templique ejus, quod
nædificaretur; exaugurare fana ſacellaque ſtatuit:
uæ aliquot ibi à Tatio rege primum in ipſo diſcri-
mine adverſus Romulum pugnæ, vota, conſecrata,
naugurataque poſtea fuerant. Inter principia con-
lendi hujus operis, moviſſe numen ad indicandam
anti imperii molem traditur Deos: nam quum
mnium ſacellorum exaugurationes admitterent
ves, in Termini fano non addixere. idque omen
uguriumque ita acceptum eſt, non motam Termini
edem, unumque eum Deorum non evocatum ſa-
ratis ſibi finibus, firma ſtabiliaque cuncta porten-
lere. Hoc perpetuitatis auſpicio accepto, ſecutum
liud magnitudinem imperii portendens prodigium
ſt. caput humanum integra facie aperientibus fun-
lamenta templi dicitur apparuiſſe. Quæ viſa ſpecies,
haud per ambages, arcem eam imperii caputque re-
um fore portendebat. idque ita cecinere vates, qui-
ue in urbe erant, quoſque ad eam rem conſultan-
am ex Etruria acciverant. Augebatur ad impenſas
egis animus. Itaque Pometinæ manubiæ, quæ per-
ucendo ad culmen operi deſtinatæ erant, vix in
undamenta ſuppeditavere. eo magis Fabio, præter-
quam quod antiquior eſt, crediderim, quadraginta
a ſola talenta fuiſſe; quam Piſoni, qui quadraginta
millia pondo argenti ſepoſita in eam rem ſcribit;
ummam pecuniæ, neque ex unius tum urbis præda
perandam; & nullius, ne horum quidem magnifi-
entiæ operum fundamenta non exſuperaturam. In- 56
entus perficiendo templo, fabris undique ex Etruria
accitis, non pecunia ſolùm ad id publica eſt uſus, ſed
operis etiam ex plebe, qui quum haud parvus & ipſe
militiæ adderetur labor, minus tamen plebs grava-
batur, ſe templa Deûm exædificare manibus ſuis:
quæ poſthac & ad alia, ut ſpecie minora, ſic laboris
aliquanto majoris, traducebatur opera: foros in cir-
co faciendos, cloacamque maximam receptaculum

omnium

omnium purgamentorum urbis ſub terram age
dam: quibus duobus operibus vix nova hæc magn
ficentia quicquam adæquare potuit. His laboribu
exercita plebe, quia & urbi multitudinem, ubi uſu
non eſſet, oneri rebatur eſſe: & colonis mittend
occupari latius imperii fines volebat; Signiam Ci
ceioſque colonos miſit: præſidia urbi futura ter
marique. Hæc agenti, portentum terribile viſum
anguis ex columna lignea elapſus, quum terrorem
fugamque in regiam feciſſet, ipſius regis non tan
ſubito pavore perculit pectus, quam anxiis implevi
curis. Itaque quum ad publica prodigia Etruſci tan
tum vates adhiberentur, hoc, velut domeſtico exter
ritus viſu, Delphos ad maxime inclitum in terri
oraculum mittere ſtatuit. neque reſponſa ſortium
ulli alii committere auſus, duos filios per ignotas e
tempeſtate terras, ignotiora maria in Græciam mi
ſit. Titus & Aruns profecti. comes his additus L. Iu-
nius Brutus, Tarquinia ſorore regis natus, juveni
longe alius ingenio quã cujus ſimulationem indue
rat. Is quum primores civitatis, in quibus fratrem
ſuum, ab avunculo interfectũ audiſſet; neque in ani
mo ſuo quicquam regi timendum, neque in fortuna
concupiſcendum relinquere ſtatuit: contemptu tu-
tus eſſe, ubi in jure parum præſidii eſſet. Ergo ex in-
duſtria factus ad imitationem ſtultitiæ, quum ſe ſua-
que prædæ eſſe regi ſineret, Bruti quoque haud abnui
cognomen: ut ſub ejus obtentu cognominis, libera-
tor ille populi Romani, animus latens opperiretur
tempora ſua. Is tum ab Tarquiniis ductus Delphos,
ludibrium verius quam comes, aureum baculum in-
cluſum corneo cavato ad id baculo tuliſſe donum
Apollini dicitur, per ambages effigiem ingenii ſui.
Quo poſtquam ventum eſt, perfectis patris manda-
tis, cupido inceſſit animos juvenum, ſciſcitandi ad
quem eorum Regnum Romanum eſſet venturum.
Ex infimo ſpecu vocem redditam ferunt; *Imperium*
ſummum Romæ habebit, qui veſtrum primus, ô juve-
nes, oſculum matri tulerit. Tarquinii, ut Sextus qui
Romæ relictus fuerat, ignarus reſponſi, experſque
imperii

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

nperii eſſet, rem ſumma ope taceri jubent; ipſi in-
r ſe uter prior, quum Romam rediſſet, matri oſcu-
m daret, ſorti permittunt. Brutus alio ratus ſpe-
are Pythicam vocem, velut ſi prolapſus cecidiſſet,
rram oſculo contigit: ſcilicet quod ea communis
ater omnium mortalium eſſet. Reditum inde Ro-
am, ubi adverſus Rutulos bellum ſumma vi para-
atur. Ardeam Rutuli habebant, gens ut in ea regio- 57
e atque in ea ætate, divitiis præpollens. eaque ipſa
uſſa belli fuit, quod rex Romanus, tum ipſe ditari,
hauſtus magnificentia publicorum operum, tum
æda delinire popularium animos ſtudebat; præter
iam ſuperbiam regno infeſtos etiam, quod ſe in fa-
orum miniſteriis ac ſervili tamdiu habitos opere
rege indignabantur. Tentata res eſt, ſi primo im-
tu capi Ardea poſſet. ubi id parum proceſſit, obſi-
one munitionibuſque cœpti premi hoſtes. In iis
ativis, ut fit longo magis quam acri bello, ſatis li-
ri commeatus erant: primoribus tamen magis,
am militibus. Regii quidem juvenes interdum
ium conviviis commeſſationibuſque inter ſe tere-
nt. forte potantibus his apud Sextum Tarqui-
m, ubi & Collatinus cœnabat Tarquinius Egerii
ius, incidit de uxoribus mentio: ſuam quiſque
dare miris modis. inde certamine accenſo, Col-
inus negat *verbis opus eſſe, paucis id quidem horis*
ſe ſciri, quantum cæteris præſtet Lucretia ſua. Quin,
vigor juventæ ineſt, conſcendimus equos, inviſimuſ-
e præſentes noſtrarum ingenia? Id cuique ſpectatiſſi-
um ſit, quod nec opinato viri adventu occurrerit ocu-
. Incaluerant vino. age ſane, omnes citatis equis
volant Romam. Quo quum primis ſe intendenti-
s tenebris perveniſſent, pergunt inde Collatiam:
i Lucretiam, haudquaquam ut regias nurus, quas
convivio luxuque cum æqualibus viderant tem-
s terentes, ſed nocte ſera deditam lanæ inter lucu-
ntes ancillas in medio ædium ſedentem inve-
nt. Muliebris certaminis laus penes Lucretiam
t. adveniens vir Tarquiniique excepti benigne.
tor maritus comiter invitat regios juvenes. Ibi

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

Sextum Tarquinium mala libido Lucretiæ per vi
ſtuprandæ capit. tum forma, tum ſpectata caſti
incitat. Et tum quidem ab nocturno juvenili lu
58 in caſtra redeunt. Paucis interjectis diebus, Sex
Tarquinius inſcio Collatino cum comite uno C
latiam venit. ubi exceptus benigne ab ignaris co
lii, quum poſt cœnam in hoſpitale cubiculum de
ctus eſſet; amore ardens, poſtquam ſatis omnia tu
circa, ſopitique omnes videbantur, ſtricto gladio
dormientem Lucretiam venit, ſiniſtraque ma
mulieris pectore oppreſſo, *Tace Lucretia*, inqu
Sextus Tarquinius ſum, ferrum in manu eſt: morie
ſi emiſeris vocem. Quum pavida è ſomno muli
nullam opem, prope mortem imminentem vider
tum Tarquinius fateri amorem; orare, miſcere pr
cibus minas: verſare in omnes partes muliebre
animum. ubi obſtinatam videbat, & ne mortis qu
dem metu inclinari, addit ad metum dedecus. cu
mortua jugulatum ſervum nudum poſiturum ait,
in ſordido adulterio necata dicatur. Quo terro
quum viciſſet obſtinatam pudicitiam velut vict
libido, profectuſque inde Tarquinius ferox expugn
to decore muliebri eſſet; Lucretia mœſta tanto m
lo nuntium Romam eundem ad patrem, Ardea
que ad virum mittit, ut cum ſingulis fidelibus ami
veniant: ita facto maturatoque opus eſſe: rem atr
cem incidiſſe. Sp. Lucretius cum P. Valerio Vol
filio, Collatinus cum L. Junio Bruto venit; cum qu
forte Romam rediens, ab nuncio uxoris erat co
ventus. Lucretiam ſedentem mœſtam in cubicu
inveniunt. adventu ſuorum lacrimæ obortæ. qua
rentique viro, *Satin' ſalvæ? minime*, inquit, *qu*
enim ſalvi eſt mulieri amiſſa pudicitia? Veſtigia vi
alieni, Collatine, in lecto ſunt tuo. Cæterum corpus e
tantum violatum, animus inſons. mors teſtis erit. S
date dextras fidemque, haud impune adultero for
Sextus eſt Tarquinius, qui hoſtis pro hoſpite priore n
cte vi armatus mihi ſibique, ſi vos viri eſtis, peſtiferu
hinc abſtulit gaudium. Dant ordine omnes fidem
conſolantur ægram animi, avertendo noxam a
coact

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

coacta in auctorem delicti. mentem peccare, non
corpus: & unde conſilium abſuerit, culpam abeſſe.
Vos, inquit, *videritis quid illi debeatur: ego me, et ſi
peccato abſolvo, ſupplicio non libero. nec ulla deinde
impudica Lucretiæ exemplo vivet.* Cultrum, quem
ſub veſte abditum habebat, eum in corde defigit:
prolapſaque in vulnus, moribunda cecidit. Concla-
mant vir paterque. Brutus illis luctu occupatis cul- 59
trum ex vulnere Lucretiæ extractum, manantem
cruore præ ſe tenens, *Per hunc*, inquit, *caſtiſſimum,
ante regiam injuriam, ſanguinem juro, voſque Dii, te-
ſtes facio, me L. Tarquinium Superbum, cum ſcelera-
ta conjuge, & omni liberorum ſtirpe, ferro, igni, qua-
cunque dehinc vi poſſim, exſequuturum. nec illos, nec
alium quenquam regnare Romæ paſſurum.* Cultrum
deinde Collatino tradit. Inde Lucretio ac Valerio,
ſtupentibus miraculo rei, unde novum in Bru-
ti pectore ingenium, ut præceptum erat, jurant: to-
tique ab luctu verſi in iram, Brutum jam inde ad
expugnandum regnum vocantem ſequuntur ducem.
Elatum domo Lucretiæ corpus, in forum deferunt,
concientque miraculo, ut fit, rei novæ atque indigni-
tate homines; pro ſe quiſque ſcelus regium ac vim
queruntur. Movet tum patris mœſtitia tum Brutus,
caſtigator lacrimarum atque inertium querelarum,
auctorque quod viros, quod Romanos deceret, arma
capiendi adverſus hoſtilia auſos. Ferociſſimus quiſ-
que juvenum cum armis voluntarius adeſt. ſequitur
& cætera juventus. Inde pari præſidio relicto Colla-
tiæ ad portas, cuſtodibuſque datis, ne quis eum mo-
tum regibus nunciaret; cæteri armati duce Bruto
Romam profecti. Vbi eo ventum eſt, quacunque in-
cedit armata multitudo, pavorem ac tumultum fa-
cit. rurſus ubi anteire primores civitatis vident,
quicquid ſit, haud temere eſſe rentur. Nec minorem
motum animorum Romæ tam atrox res facit, quam
Collatiæ fecerat. Ergo ex omnibus locis urbis in fo-
rum curritur. Quo ſimul ventum eſt, præco ad tri-
bunum Celerum, in quo tum magiſtratu forte Bru-
tus erat, populum advocavit. Ibi oratio habita, ne-
qua-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

quaquam ejus pectoris ingeniique quod ſimulatur ad eam diem fuerat, de vi ac libidine Sexti Tarquinii, de ſtupro infando Lucretiæ & miſerabili cæde de orbitate Tricipitini, cui morte filiæ cauſa morti indignior ac miſerabilior eſſet. addita ſuperbia ipſiu regis, miſeriæque & labores plebis in foſſas cloacaſ que exhauriendas demerſæ. Romanos homines vi ctores omnium circa populorum, opifices ac lapici das pro bellatoribus factos. Indigna Servii Tullii regis memorata cædes, & invecta corpori patris ne fando vehiculo filia: invocatique ultores parentun Dii. His atrocioribuſque, credo, aliis, quæ præſen rerum indignitas haudquaquam relatu ſcriptoribu facilia ſubjicit, memoratis, incenſam multitudinen perpulit, ut imperium regi abrogaret, exuleſque eſſ juberet L. Tarquinium cum conjuge ac liberis. Ipſ junioribus qui ultro nomina dabant, lectis armatiſ que, ad concitandum inde adverſus regem exercitum Ardeam in caſtra eſt profectus; imperium in urbe Lucretio, præfecto urbis jam ante ab rege inſtituto, relinquit. Inter hunc tumultum Tullia domo profugit: execrantibus quacunque incedebat invocantibuſque parentum furias viris mulieribuſque.

60 Harum rerum nunciis in caſtra perlatis; quum re nova trepidus rex pergeret Romam ad comprimendos motus, flexit viam Brutus (ſenſerat enim adventum) ne obvius fieret; eodemque fere tempore diverſis itineribus Brutus Ardeam, Tarquinius Romam, venerunt. Tarquinio clauſæ portæ, exiliumque indictum: liberatorem urbis, læta caſtra accepere, exactique inde liberi regis. Duo patrem ſecuti ſunt, qui exulatum Cære in Etruſcos ierunt. Sextus Tarquinius Gabios, tanquam in ſuum regnũ profectus, ab ultoribus veterum ſimultatũ, quas ſibi ipſe cædibus rapiniſque conciverat, eſt interfectus. L. Tarquinius Superbus regnavit annos quinque & viginti. Regnatum Romæ ab condita urbe ad liberatam annos ducentos quadraginta quatuor. Duo conſules inde comitiis centuriatis à præfecto urbis ex commentariis Servii Tullii creati ſunt; L. Junius Brutus, & L. Tarquinius Collatinus.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

EPITOME
LIBRI II.

BRVTVS jurejurando populum adſtrinxit, neminem regnare Romæ paſſurum: Tarquinium Collatium collegam ſuum propter affinitatem Tarquiniorum ſpectum, coegit conſulatu ſe abdicare, & civitate cere. bona regum diripi juſſit: agrum Marti conſeavit: qui Campus Martius nominatus eſt. adoleſcens nobiles, in quibus ſuos quoque & ſororis filios, quia njuraverant de recipiendis regibus, ſecuri percuſſit. rvo indici, cui Vindicius nomen fuit, libertatem deit: ex cujus nomine vindicta eſt appellata. Quum dverſus reges, qui contractis Veientium, & Tarquiienſium copiis bellum intulerant, exercitum duxiſſet, acie cum Arunte filio Superbi commortuus eſt: eumue matronæ annum luxerunt. P. Valerius conſul leem de provocatione ad populum tulit. Capitolium decatum eſt. Porſena Rex Cluſinorum, bello pro Taruiniis ſuſcepto, quum ad Ianiculum veniſſet, ne Tibeim tranſiret, virtute Coclitis Horatii prohibitus eſt; ui, dum alii pontem ſublicium reſcindunt, ſolus Etrucos ſuſtinuit: & ponte rupto, armatus ſe in flumen mit: & ad ſuos tranavit. Alterum acceſſit virtutis xemplum à Mucio: qui, quum ad feriendum Porſeam caſtra hoſtium intraſſet, occiſo ſcriba, quem reem eſſe putabat, comprehenſus, impoſitam altaribus anum in quibus ſacrificatum erat, exuri paſſus eſt: ixitque tales trecentos eſſe conjuratos in mortem pſius regis. quorum admiratione coactus Porſena pais conditiones ferre, bellum omiſit, acceptis obſidibus. x quibus virgo una Clœlia deceptis cuſtodibus per Tierim ad ſuos tranavit: & quum reddita eſſet Porſeæ; honorifice remiſſa, equeſtrique ſtatua donata eſt. Ap. Claudius ex Sabinis Romam transfugit: ob hoc laudia tribus adjecta eſt. Numerus tribuum ampliaus eſt, ut eſſent viginti una. Adverſus Tarquinium uperbum cum Latinorum exercitu bellum inferenem, A. Poſtumius dictator proſpere pugnavit apud

lacum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

lacum Regillum. Plebs,quum propter nexos ob æs al
num Sacrum in montem ſeceſſiſſet, conſilio Mene
Agrippæ à ſeditione revocata eſt. Idem Agrippa qu
deceſſiſſet, propter paupertatem publico impendio e
tus eſt. Tribuni plebis quinque creati ſunt. Oppidu
Volſcorum Corioli captum eſt virtute & opera C. Ma
cii, qui ob hoc Coriolanus vocatus eſt. Tib. Atinius,
de plebe,quum in viſu admonitus eſſet,ut de quibuſda
religionibus ad Senatum perferret, & neglexiſſ
amiſſo filio,debilis factus, poſteaquam delatus ad Sen
tum lectica,eadem illa indicaverat,uſu pedum recep
domum reverſus eſt. Quum C. Martius Coriolanu
qui in exilium erat pulſus,dux Volſcorum factus, exe
citum hoſtium urbi Romæ admoviſſet, & miſſi ad eu
primum legati, poſtea ſacerdotes fruſtra deprecati e
ſent,ne bellum patriæ inferret: Veturia mater, & V
lumnia uxor impetraverunt ab eo, ut recederet. L
agraria primum lata eſt. Sp. Caſſius conſularis reg
crimine damnatus eſt,necatuſque. Oppia virgo Veſt
lis ob inceſtum viva defoſſa eſt. Quum vicini hoſt
Veientes,incommodi magis, quam graves eſſent, fam
lia Fabiorum id bellum gerendum depopoſcit. miſitq
in id trecentos ſex armatos: qui ad Cremeram a
nnum ab hoſtibus cæſi ſunt: uno impubere domi relict
Appius Claudius conſul quum adverſus Volſcos contu
maciâ exercitus male pugnatum eſſet, dècimum
quemque militum fuſte percuſſit. Res præterea adver
ſum Volſcos, & Æquos & Veientes, & ſeditiones inte
Patres, plebemque continet.

I LIBERI jam hinc populi Romani res
pace belloque geſtas, annuos magiſtra
tus, imperiaque legum potentiora quam
hominum peragam. Quæ libertas u
lætior eſſet, proximi regis ſuperbia fe
cerat. nam priores ita regnarunt, ut haud immerito
omnes deinceps conditores partium cœptæ urbis,
quas novas ipſi ſedes ab ſe auctæ multitudini addi-
derunt, numerentur: neque ambigitur, quin Brutu
idem, qui tantum gloriæ Superbo exacto rege me-
ruit,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

rit, peſſimo publico id facturus fuerit, ſi libertatis
immaturæ cupidine priorum regum alicui regnum
extorſiſſet. Quid enim futurum fuit, ſi illa paſtorum
convenarumque plebs transfuga ex ſuis populis, ſub
tutela inviolati templi, aut libertatem, aut certe im-
punitatem adepta, ſoluta regio metu, agitari cœpta
eſſet tribunitiis procellis? & in aliena urbe cum pa-
tribus ſerere certamina, priuſquam pignora conju-
gum ac liberorum, caritaſque ipſius ſoli, cui longo
tempore aſſueſcitur, animos eorum conſociaſſet?
Diſſipatæ res nondum adultæ diſcordia forent: quas
fovit tranquilla moderatio imperii, eoque nutriendo
perduxit, ut bonam frugem libertatis maturis jam
viribus ferre poſſent. Libertatis autem originem in-
de magis, quia annuum imperium conſulare factum
eſt, quam quod deminutum quicquam ſit ex regia
poteſtate, numeres. Omnia jura, omnia inſignia
primi conſules tenuere. id modo cautum eſt, ne, ſi am-
bo faſces haberent, duplicatus terror videretur. Bru-
tus prior concedente collega faſces habuit: qui non
acrior vindex libertatis fuerat, quam deinde cuſtos
fuit. Omnium primum avidum novæ libertatis po-
pulum, ne poſtmodum flecti precibus aut donis re-
giis poſſet, jurejurando adegit, neminem Romæ paſ-
ſuros regnare. Deinde quo plus virium in ſenatu
frequentia etiam ordinis faceret, cædibus regis de-
minutum Patrum numerum, primoribus equeſtris
gradus lectis, ad trecentorum ſummam explevit.
Traditumque inde fertur, ut in ſenatum vocarentur,
qui patres, quique conſcripti eſſent. conſcriptos vi-
delicet in novum ſenatum appellabant lectos. Id
mirum quantum profuit ad concordiam civitatis,
jungendoſque Patribus plebis animos. Rerum dein- 2
de divinarum habita cura. & quia quædam publica
ſacra per ipſos reges factitata erant, ne ubiubi regum
deſiderium eſſet, regem ſacrificulum creant. Id ſa-
cerdotium pontifici ſubjecere, ne additus nomini
honos aliquid libertati, cujus tunc prima erat cura,
officeret. ac neſcio an nimis undique eam minimis
quoque rebus muniendo, modum exceſſerint; Con-
ſulis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

ſulis enim alterius, quum nihil aliud offenderit, n
men invifum civitati fuit. *Nimium Tarquinios reg*
aſſueſſe. initium à Priſco factum. Regnaſſe dein
Servium Tullium. ne intervallo quidem facto ob
tum tanquam alieni regni Superbum Tarquiniu
velut hæreditatem gentis ſcelere ac vi repetiſſe. Pu
Superbo, penes Collatinum imperium eſſe. Neſc
Tarquinios privatos vivere. non placere nomen. pe
culoſum libertati eſſe. Hic primo ſenſim tentantiu
animos ſermo per totam civitatem eſt datus, ſoli
tamque ſuſpicione plebem Brutus ad concionem v
cat. Ibi omnium primum jusjurandum populi rec
tat. *Neminem regnare paſſuros, nec eſſe Romæ un*
periculum libertati foret. Id ſumma ope tuendum eſ
neque ullam rem quæ eo pertineat, contemnendam. I
vitum ſe dicere hominis cauſſa: nec dicturum fuiſſe,
caritas reipubl. vinceret. Non credere populum R
manum, ſolidam libertatem recuperatam eſſe. Regiu
genus, regium nomen, non ſolum in civitate, ſed etia
in imperio eſſe. Id officere, id obſtare libertati. Hu
tu, inquit, *tua voluntate, L. Tarquini, remove metu*
Meminimus, fatemur, ejeciſti reges. Abſolve bene
cium tuum. Aufer hinc regium nomen. Res tuas ti
non ſolũ reddent cives tui, auctore me: ſed ſi quid dee
munifice augebunt. Amicus abi, exonera civitate
vano forſitan metu. Ita perſuaſum eſt animis, cu
gente Tarquinia regnum hinc abiturum. Conſuli pr
mo tam novæ rei ac ſubitæ admiratio incluſerat vo
cem. Dicere deinde incipientem primores civitat
circumſiſtunt, eadem multis precibus orant. Et ca
teri quidem movebant minus: poſtquam Sp. Lucr
tius major ætate ac dignitate, ſocer præterea ipſiu
agere varie, rogando alternis ſuadendoque cœpit, u
vinci ſe conſenſu civitatis pateretur, timens conſul
ne poſtmodum privato ſibi eadem illa cum bono
rum amiſſione, additaque alia inſuper ignominia
acciderent, abdicavit ſe conſulatu: rebuſque ſui
omnibus Lavinium tranſlatis, civitate ceſſit. Brutu
ex Senatus conſulto ad populum tulit, ut omne
Tarquiniæ gentis exules eſſent: collegam ſibi comi
ti

s centuriatis creavit P. Valerium, quo adiutore re-
s ejecerat. Quum haud cuiquam in dubio eſſet, 3
ellum ab Tarquiniis imminere , id quidem ſpe
mnium ſerius fuit. cæterum id quod non time-
ant , per dolum ac proditionem prope libertas
miſſa eſt. Erant in Romana juventute adoleſcen-
s aliquot , nec ii tenui loco orti , quorum in regno
bido ſolutior fuerat, æquales ſodaleſque adoleſcen-
um Tarquiniorum; aſſueti more regio vivere. Eam
m æquato jure omnium licentiam quærentes , li-
ertatem aliorum in ſuam vertiſſe ſervitutem inter
conquerebantur. *Regem hominem eſſe, à quo impe-*
res, ubi jus, ubi injuria opus ſit : eſſe gratiæ locum, eſſe
eneficio; & iraſci & ignoſcere poſſe : inter amicum
tque inimicum diſcrimen noſſe. Leges , rem ſurdam,
nexorabilem eſſe , ſalubriorem melioremque inopi
uam potenti : nihil laxamenti nec veniæ habere , ſi
nodum exceſſeris. periculoſum eſſe, in tot humanis er-
ribus ſola innocentia vivere. Ita , jam ſua ſponte
gris animis , legati ab regibus ſuperveniunt , ſine
nentione reditus , bona tantum repetentes. eorum
erba poſtquam in ſenatu audita ſunt , per aliquot
ies ea conſultatio tenuit : ne non reddita belli cauſ-
a, reddita belli materia & adjumentum eſſent. In-
erim legati alii alia moliri , aperte bona repetentes,
lam recuperandi regni conſilia ſtruere. &, tanquam
d id quod agi videbatur , ambientes nobilium ado-
eſcentium animos pertentant. à quibus placidè ora-
io accepta eſt, his literas ab Tarquiniis reddunt : &
e accipiendis clam nocte in urbem regibus collo-
quuntur. Vitelliis Aquiliiſque fratribus primo com- 4
miſſa res eſt. Vitelliorum ſoror conſuli nupta Bruto
rat ; jamque ex eo matrimonio adoleſcentes erant
iberi, Titus Tiberiuſque : eos quoque in ſocietatem
onſilii avunculi aſſumunt. præterea & nobiles ali-
quot adoleſcentes conſcii aſſumpti, quorum vetuſta-
e memoria abiit. Interim quum in ſenatu viciſſet
ententia , quæ cenſebat reddenda bona ; eamque
pſam cauſam moræ in urbe haberent legati , quod
pacium ad vehicula comparanda à conſulibus
ſum-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

ſumpſiſſent, quibus regum aſportarent res; omne
tempus cum conjuratis conſultando abſumu
evincuntque inſtando, ut literæ ſibi ad Tarquin
darentur: nam aliter quî credituros eos, non vana
legatis ſuper rebus tantis afferri? Datæ literæ,
pignus fidei eſſent, manifeſtum facinus feceru
nam quum, pridie quam legati ad Tarquinios pro
ciſcerentur, & cœnatum fortè apud Vitellios eſſ
conjuratique ibi, remotis arbitris, multa inter ſe,
novo, ut fit, conſilio egiſſent; ſermonem eorum
ſervis unus excepit, qui jam antea id ſenſerat agi: ſ
eam occaſionem, ut literæ legatis darentur, quæ d
prehenſæ rem coarguere poſſent, expectabat. po
quam datas ſenſit, rem ad conſules detulit. Conſu
ad deprehendendos legatos conjuratoſque profe
domo, ſine tumultu rem omnem oppreſsêre: liter
rum in primis habita cura, ne intercidérent. prodit
ribus extemplò in vincula conjectis, de legatis pau
lulum addubitatum eſt: & quanquam viſi ſu
commiſiſſe, ut hoſtium loco eſſent, jus tamen ge
5 tium valuit. De bonis regiis, quæ reddi ante ce
fuerant, res integra refertur ad Patres. illi victi i
vetuêre reddi, vetuêre in publicum redigi. Diripie
da plebi ſunt data; ut contacta regia præda ſpem
perpetuum cum his pacis amitteret. Ager Tarqu
niorum, qui inter urbem ac Tiberim fuit, conſecra
tus Marti, Martius deinde campus fuit. Fortè il
tum ſeges farris dicitur fuiſſe matura meſſi. quer
campi fructum quia religioſum erat conſumere, d
ſectam cum ſtramento ſegetem magna vis hominu
ſimul immiſſa corbibus fudêre in Tiberim, ten
fluentem aqua, ut mediis caloribus ſolet. ita in vad
hæſitantis frumenti acervos ſediſſe illitos limo. In
ſulam inde paulatim, & aliis, quæ fert temere flu
men, eodem invectis, factam. poſtea credo addita
moles, manuque adiutum, ut tam eminens area, fi
ma templis quoque ac porticibus ſuſtinendis eſſe
Direptis bonis regum, damnati proditores, ſumtum
que ſupplicium. conſpectius eo, quod pœnæ capien
dæ miniſterium patri de liberis conſulatus impoſuit

8

qui ſpectator erat amovendus, eum ipſum fortu-
exactorem ſupplicii dedit. Stabant deligati ad
um nobiliſſimi juvenes. ſed à cæteris, velut ab
otis capitibus, conſulis liberi omnium in ſe aver-
ant oculos, miſerebatque non pœnæ magis homi-
quam ſceleris, quo pœnam meriti eſſent; illos eo
iſſimum anno, patriam liberatam, patrem libera-
em, conſulatum ortum ex domo Junia, Patres,
bem, quicquid Deorum hominumque Romano-
n eſſet, induxiſſe in animum, ut Superbo quon-
n regi, tum infeſto exuli proderent. Conſules in
em proceſſere ſuam, miſſique lictores ad ſumen-
n ſupplicium, nudatos virgis cædunt, ſecurique
unt: quum inter omne tempus pater, vultuſque
os ejus, ſpectaculo eſſet; eminente animo patrio
er publicæ pœnæ miniſterium. Secundum pœ-
n nocentium, ut in utramque partem arcendis
eribus exemplum nobile eſſet, præmium indici,
unia ex ærario, libertas & civitas data. Ille pri-
m dicitur vindicta liberatus. quidam vindictæ
que nomen tractum ab illo putant; Vindicio ipſi
nen fuiſſe. Poſt illum obſervatum, ut qui ita libe-
l eſſent, in civitatem accepti viderentur. His, ſicut 6
erant, nunciatis, incenſus Tarquinius non dolo-
olùm tantæ ad irritum cadentis ſpei, ſed etiam
o iraque, poſtquam dolo viam obſeptam vidit,
um apertè moliendum ratus: circumire ſupplex
uriæ urbes; orare maxime Veientes Tarquinien-
ue, *ne ſe ortum, ejuſdem ſanguinis, extorrem, egen-*
: ex tanto modo regno cum liberis adoleſcentibus
e oculos ſuos perire ſinerent. Alios peregrè in re-
m Romam accitos: ſe regem augentem bello Rom.
erium, à proximis ſcelerata conjuratione pulſum.
inter ſe, quia nemo unus ſatis dignus regno viſus
partes regni rapuiſſe: bona ſua diripienda populo
iſſe, ne quis expers ſceleris eſſet. Patriam ſe regnum-
ſuum repetere, & perſequi ingratos cives velle.
rent opem, adjuvarent, ſuas quoque veteres injurias
m irent, toties cæſas legiones, agrum ademptum.
c moverunt Veientes, ac pro ſe quiſque, Romano

ſaltem

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

ſaltem duce ignominias demendas, belloque ar
repetenda, minaciter fremunt. Tarquinienſes
men ac cognatio movet. pulchrum videbatur
Romæ regnare. Ita duo duarum civitatum ex
tus, ad repetendum regnum, belloque perſequen
Romanos, ſecuti Tarquinium. Poſtquam in ag
Romanum ventum eſt, obviam hoſti conſules e
Valerius quadrato agmine peditem ducit: Brutu
explorandum cum equitatu anteceſſit. Eodem m
do primus eques hoſtium agminis fuit. Præ
Aruns Tarquinius filius regis. Rex ipſe cum le
nibus ſequebatur. Aruns, ubi ex lictoribus pro
conſulem eſſe: deinde jam propius, ac certius f
quoque Brutum cognovit; inflammatus ira, *Ill*
vir, inquit, *qui nos extorres expulit patria. Ipſ*
ille noſtris decoratus inſignibus, magnifice incedit.
regum ultores adeſte. Concitat calcaribus equu
atque in ipſum infeſtus conſulem dirigit. Senſi
ſe iri Brutus. Decorum erat tum ipſis cape
pugnam ducibus: avide itaque ſe certamini off
adeoque infeſtis animis concurrerunt, neuter, d
hoſtem vulneraret, ſui protegendi corporis mem
ut contrario ictu per parmam uterque transfix
duabus hærentes haſtis moribundi ex equis l
ſint. ſimul & cætera equeſtris pugna cœpit, ne
ita multò poſt & pedites ſuperveniunt. Ibi varia
ctoria, & velut æquo Marte pugnatum eſt. de
utrinque cornua vicere, læva ſuperata. Veie
vinci ab Romano milite aſſueti, fuſi fugatique ſ
Tarquinienſis novus hoſtis non ſtetit ſolum, ſed
7 iam ab ſua parte Romanum pepulit. Ita quum
gnatum eſſet, tantus terror Tarquinium atque
truſcos inceſſit, ut omiſſa irrita re, nocte ambo ex
citus, Veiens Tarquinienſiſque ſuas quiſque abir
domos. Adjiciunt miracula huic pugnæ; ſilen
proximæ noctis ex ſilva Arſia ingentem editam
cem. Silvani vocem eam creditam, hæc dicta,
plus Etruſcorum cecidiſſe in acie: vincere bello
manum. Ita certe inde abiere Romani ut victor
Etruſci pro victis. Nam poſtquam illuxit, nec qu

qu

am hoſtium in conſpectu erat, P. Valerius Con-
ſpolia legit: triumphanſque inde Romam rediit:
llegæ funus quanto tum potuit apparatu, fecit. ſed
ulto majus morti decus publica fuit mœſtitia, eo
te omnia inſignis, quia matronæ annum, ut pa-
trem eum luxerunt: quod tam acer ultor violatæ
dicitiæ fuiſſet. Conſuli deinde qui ſuperfuerat, ut
nt mutabiles vulgi animi, ex favore, non invidia
odo, ſed ſuſpicio etiam cum atroci crimine orta.
egnum eum affectare, fama ferebat: quia nec col-
gam ſubrogaverat in locum Bruti, & ædificabat in
mnia Velia. ibi alto atque munito loco arcem
expugnabilem fore. Hæc dicta vulgo creditaque
um indignitate angerent conſulis animum, voca-
ad concilium populo, ſummiſſis faſcibus in con-
onem aſcendit. Gratum id multitudini ſpectacu-
m fuit; ſummiſſa ſibi eſſe imperii inſignia: con-
ſionemque factam, populi quam conſulis majeſta-
m vimque majorem eſſe. Vbi audire juſſi, conſul
udare fortunam collegæ, *quod liberata patria in*
mmo honore pro republica dimicans, matura gloria,
c dum ſe vertente in invidiam, mortem occubuiſſet.
ſuperſtitem gloriæ ſuæ ad crimen atque invidiam
pereſſe: ex liberatore patriæ ad Aquilios Vitellioſ-
e recidiſſe. Nunquamne ergo, inquit, *ulla adeo à*
bis ſpectata virtus erit, ut ſuſpicione violari nequeat?
o me illum acerrimum regum hoſtem, ipſum cupi-
tatis regni crimen ſubiturum timerem? Ego ſi in
ſa arce Capitolioque habitarem, metui me crederem
ſſe à civibus meis? tam levi momento mea apud vos
ma pendet? Adeone eſt fundata leviter fides, ut ubi
n, quam qui ſim, magis referat? Non obſtabunt P.
alerii ædes libertati veſtræ, Quirites: tuta erit vobis
lia. Deferam non in planum modo ædes, ſed colli
am ſubjiciam: ut vos ſupra ſuſpectum me civem
bitetis. In Velia ædificent, quibus melius quam P.
lerio creditur libertas. Delata confeſtim materia
nnis infra Veliam: & ubi nunc Vicæpotæ eſt, do-
us in infimo clivo ædificata. Latæ deinde leges 8
n ſolum, quæ regni ſuſpicione conſulem abſolve-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

rent, ſed quæ adeo in contrarium verterent, ut po
larem etiam facerent. inde cognomen factum
blicolæ eſt. ante omnes de provocatione adve
magiſtratus ad populum, ſacrandoque cum bo
capite ejus, qui regni occupandi conſilia iniſ
Gratæ in vulgus leges fuere, quas quum ſolus per
liſſet, ut ſua unius in his gratia eſſet; tum deinde c
mitia, collegæ ſubrogando habuit. Creatus Sp. L
cretius Conſul, qui magno natu non ſufficienti
jam viribus ad conſularia munera obeunda, in
paucos dies moritur. Suffectus in Lucretii locum
Horatius Pulvillus. Apud quoſdam veteres auct
res non invenio Lucretium conſulem: Bruto ſta
Horatium ſuggerunt. credo, quia nulla geſta res
ſignem fecerit conſulatum, memoria intercidi
Nondum dedicata erat in Capitolio Jovis æd
Valerius Horatiuſque Conſules ſortiti uter dedi
ret. Horatio ſorte evenit. Publicola ad Veienti
bellum profectus. Ægrius quam dignum erat, tul
Valerii neceſſarii, dedicationem tam incliti tem
Horatio dari. id omnibus modis impedire cona
poſtquam alia fruſtra tentata erant; poſtem jam
nenti conſuli, fœdum inter precationem Deûm nu
cium incutiunt: mortuum ejus filium eſſe, fune
que familia dedicare eum templum non poſſe. N
crediderit factum, an tantum animo roboris fuer
nec traditur certum, nec interpretatio eſt facilis. N
hil aliud ad eum nuncium à propoſito averſus, qu
ut cadaver efferri juberet, tenens poſtem, precati
nem peragit, & dedicat templum. Hæc poſt exact
reges domi militiæque geſta primo anno. Inde
9 Valerius iterum, T. Lucretius, conſules facti. J
Tarquinii ad Lartem Porſenam Cluſinum reg
perfugerant. ibi miſcendo conſilium preceſque, nu
orabant, ne ſe oriundos ex Etruſcis, ejuſdem ſang
nis nominiſque, egentes exulare pateretur: nu
monebant etiam, *ne orientem morem pellendi re*
inultum ſineret. ſatis libertatem ipſam habere dul
dinis, niſi quanta vi civitates eam expetant, ta
regna reges defendant. Æquari ſumma infimis. ni

celſum, nihil quod ſupra cætera emineat, in civita-
us fore. Adeſſe finem regnis; rei inter Deos homi-
ſque pulcherrimæ. Porſena tum regem eſſe Romæ,
m Etruſcæ gentis regem, amplum Tuſcis ratus,
omam infeſto exercitu venit. Non unquam alias
tè tantus terror ſenatum invaſit. Adeo valida res
m Cluſina erat, magnumque Porſenæ nomen. nec
ſtes modo timebant, ſed ſuoſmet ipſi cives, ne
omana plebs metu perculſa, receptis in urbem re-
ous, vel cum ſervitute pacem acciperet. Multa igi-
r blandimenta plebi per id tempus ab ſenatu data.
nonæ imprimis habita cura, & ad frumentum
mparandum miſſi, alii in Volſcos, alii Cumas. Sa-
quoque vendendi arbitrium, quia impenſo pretio
nibat, in publicum omni ſumptu, ademptum pri-
tis. Portoriis quoque & tributo plebe liberata, ut
vites conferrent, qui oneri ferendo eſſent. pauperes
is ſtipendii pendere, ſi liberos educarent. Itaque
c indulgentia Patrum, aſperis poſtmodum rebus
obſidione ac fame, adeo concordem civitatem te-
it, ut regium nomen non ſummi magis quam in-
ni horrerent: nec quiſquam unus malis artibus
ſtea tam popularis eſſet, quam tum bene impe-
ndo univerſus ſenatus fuit. Quum hoſtes adeſſent, 10
ſe quiſque in urbem ex agris demigrant: urbem
am ſepiunt præſidiis: alia muris, alia Tiberi ob-
to videbantur tuta. Pons ſublicius iter pene ho-
bus dedit. ni unus vir fuiſſet, Horatius Cocles: id
nimen illo die fortuna urbis Romanæ habuit:
i poſitus fortè in ſtatione pontis, quum captum
entino impetu Janiculum, atque inde citatos de-
rrere hoſtes vidiſſet, trepidamque turbam ſuorum
na ordineſque relinquere, reprehenſans ſingulos,
ſiſtens, obteſtanſque Deûm & hominum fidem,
tabatur: *nequicquam deſerto præſidio eos fugere.*
tranſitum pontem à tergo reliquiſſent: jam plus
tium in Palatio Capitolioque, quam in Ianiculo fo-
Itaque monere, præcipere, ut pontem, ferro, igni,
cunque vi poſſent, interrumpant. Se impetum ho-
um, quantum corpore uno poſſet obſiſti, excepturum.

Vadit inde in primum aditum pontis: inſigniſ
inter conſpecta cedentium pugna terga, obverſis
minus ad ineundum prælium armis, ipſo mirac
audaciæ obſtupefecit hoſtes. duos tamen cum
pudor tenuit, Sp. Lartium ac T. Herminium, am
claros genere factiſque. Cum his primam peric
procellam, & quod tumultuoſiſſimum pugnæ e
parumper ſuſtinuit. deinde eos quoque ipſos exi
parte pontis relicta, revocantibus qui reſcindeba
cedere in tutum coëgit. Circumferens inde tru
minaciter oculos ad proceres Etruſcorum; nunc ſ
gulos provocare, nunc increpare omnes, *Servitia*
gum ſuperborum, ſuæ libertatis immemores, alien
oppugnatum venire. Cunctati aliquamdiu ſunt, d
alius alium, ut prælium incipiant, circumſpecta
pudor deinde commovit aciem, & clamore ſubl
undique in unum hoſtem tela conjiciunt. Q
quum in objecto cuncta ſcuto hæſiſſent, neque
minus obſtinatus ingenti pontem obtineret gra
jam impetu conabantur detrudere virum. quum
mul fragor rupti pontis, ſimul clamor Romanor
alacritate perfecti operis ſublatus, pavore ſubito i
petum ſuſtinuit. Tum Cocles, *Tiberine pater*, inqu
te ſancte precor, hæc arma & hunc militem prop
flumine accipias. Ita ſic armatus in Tiberim deſil
multiſque ſuper incidentibus telis incolumis ad ſ
tranavit; rem auſus plus famæ habituram ad poſ
ros, quam fidei. Grata erga tantam virtutem civi
fuit: ſtatua in comitio poſita: agri quantum u
die circumaravit, datum. Privata quoque inter p
blicos honores ſtudia eminebant. nam in mag
inopia pro domeſticis copiis unuſquiſque ei aliqui
11 fraudans ſe ipſe victu ſuo, contulit. Porſena prin
conatu repulſus, conſiliis ab oppugnanda urbe
obſidendam verſis, præſidio in Janiculo locato, i
in plano ripiſque Tiberis caſtra poſuit: navibus u
dique accitis, & ad cuſtodiam, ne quid Romam f
menti ſubvehi ſineret; & ut prædatum milites tr
flumen per occaſiones aliis atque aliis locis traji
rent. brevique adeo infeſtum omnem Romanu

rum reddidit, ut non cætera ſolum ex agris, ſed
us quoque omne in urbem compelleretur, neque
ſquam extra portas propellere auderet. Hoc tan-
n licentiæ Etruſcis, non metu magis quam conſi-
conceſſum. namque Valerius conſul, intentus in
caſionem, multos ſimul & effuſos improviſo ad-
undi, in parvis rebus negligens ultor, gravem ſe
majora vindicem ſervabat. Itaque, ut eliceret
edatores, edicit ſuis, poſtero die frequentes porta
quilina, quæ averſiſſima ab hoſte erat, expellerent
cus: ſcituros id hoſtes ratus, quod in obſidione &
ne ſervitia infida transfugerent. Et ſciere perfugæ
licio: multoque plures, ut in ſpem univerſæ præ-
, flumen trajiciunt. P. Valerius inde T. Hermi-
um cum modicis copiis ad ſecundum lapidem
bina via occultum conſidere jubet: Sp. Lartium,
n expedita juventute, ad portam Collinam ſtare,
nec hoſtis prætereat. deinde ſe objicere, ne ſit ad
men reditus. Conſulum alter T. Lucretius porta
evia cum aliquot manipulis militum egreſſus:
: Valerius Cælio monte cohortes delectas educit.
ue primi apparuere hoſti. Herminius, ubi tumul-
n ſenſit, concurrit ex inſidiis: verſiſque in Vale-
n Etruſcis, terga cædit. dextra lævaque, hinc à
ta Collina, illinc ab Nævia redditus clamor. ita
i in medio prædatores, neque ad pugnam viribus
es, & ad fugam ſeptis omnibus viis. finiſque ille
a effuſe vagandi, Etruſcis fuit. Obſidio erat ni- 12
ominus, & frumenti cum ſumma caritate inopia;
endoque expugnaturum ſe urbem, ſpem Porſena
bebat: quum C. Mucius adoleſcens nobilis, cui
ignum videbatur, populum Romanum ſervien-
n, quum ſub regibus eſſet, nullo bello, nec ab ho-
us ullis obſeſſum eſſe; liberum eundem populum
iiſdem Etruſcis obſideri, quorum ſæpe exercitus
erit: itaque magno audacique aliquo facinore
n indignitatem vindicandam ratus, primo ſua
nte penetrare in hoſtium caſtra conſtituit: dein
tuens, ne ſi conſulum injuſſu & ignaris omnibus
, fortè deprehenſus à cuſtodibus Romanis retra-

 heretur

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

heretur ut transfuga, fortuna tum urbis crimen af
mante, ſenatum adiit: *Tranſire Tiberim,* inquit, *P*
tres, & intrare, ſi poſſim, caſtra hoſtium volo:
prædo, nec populationum invicem ultor. Majus, ſi
juvant, in animo eſt facinus. Approbant Patres.
dito intra veſtem ferro proficiſcitur. Vbi eo ven
in confertiſſima turba prope regium tribunal co
ſtitit. Ibi quum ſtipendium forte militibus daret
& ſcriba cum rege ſedens pari fere ornatu mu
ageret, eum milites vulgo adirent; timens ſciſcit
uter Porſena eſſet, ne ignorando regem ſemetip
aperiret quis eſſet, quo temere traxit fortuna fa
nus, ſcribam pro rege obtruncat. Vadentem inde, q
per trepidam turbam cruento mucrone ſibi ipſe
cerat viam, quum concurſu ad clamorem fact
comprehenſum regii ſatellites retraxiſſent, ante t
bunal regis deſtitutus, tum quoque, inter tantas fo
tunæ minas, metuendus magis quam metuens: *R*
manus ſum, inquit, *civis: C. Mucium vocant. ho*
hoſtem occidere volui. nec ad mortem minus ani
eſt, quam fuit ad cædem. Et facere & pati fortia, R
manum eſt. Nec unus in te ego hos animos geſſi: l
gus poſt me ordo eſt idem petentium decus. Proinde
hoc diſcrimen, ſi juvat, accingere, ut in ſingulas ho
capite dimices tuo: ferrum hoſtemque in veſtib
habeas regiæ. Hoc tibi juventus Romana indicim
bellum. Nullam aciem, nullum prælium timue
Vni tibi, & cum ſingulis, res erit. Quum Rex, ſim
ira infenſus, periculoque conterritus, circumd
ignes minitabundus juberet, niſi expromeret pr
pere, quas inſidiarum ſibi minas per ambages jac
ret: *En tibi,* inquit, *ut ſentias quam vile corpus ſit*
qui magnam gloriam vident: dextramque accen
ad ſacrificium foculo injicit. quam quum velut ali
nato ab ſenſu torreret animo; prope attonitus mir
culo Rex, quum ab ſede ſua proſiluiſſet, amover
que ab altaribus juvenem juſſiſſet: *Tu vero abi,* i
quit, *in te magis quam in me hoſtilia auſus. Iubere*
macte virtute eſſe, ſi pro mea patria iſta virtus ſtar
Nunc jure belli liberum te, intactum, inviolatumq

hi

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

nc dimitto. Tum Mucius, quaſi remunerans meri-
m, *Quandoquidem*, inquit, *eſt apud te virtuti honos,
beneficio tuleris à me, quod minis nequiſti; trecenti
njuravimus principes juventutis Romanæ, ut in te
ıc via graſſaremur. Mea prima ſors fuit. cæteri, ut
uique ceciderit primo, quoad te opportunum fortuna
ederit, ſuo quiſque tempore aderunt*. Mucium dimiſ- 13
ım, cui poſtea Scævolæ à clade dextræ manus
ognomen inditum, legati à Porſena Romam ſecuti
ınt. Adeo moverat eum & primi periculi caſus,
uo nihil ſe præter errorem inſidiatoris texiſſet; &
ubeunda dimicatio toties quot conjurati ſuper-
ſſent; ut pacis conditiones ultro ferret Romanis.
ctatum in conditionibus nequicquam de Tarqui-
iis in regnum reſtituendis, magis quia id negare
ſe nequiverit Tarquiniis, quam quod negatum ire
bi ab Romanis ignoraret. De agro Veientibus reſti-
uendo, impetratum: expreſſaque neceſſitas obſides
andi Romanis, ſi Janiculo præſidium deduci vel-
ınt. His conditionibus compoſita pace, exercitum
Janiculo deduxit Porſena, & agro Romano ex-
eſſit. Patres C. Mucio virtutis cauſa trans Tiberim
grum dono dedere, quæ poſtea ſunt Mucia prata
ppellata. Ergo ita honorata virtute, feminæ quo-
ue ad publica decora excitatæ. Clœlia virgo, una
x obſidibus, quum caſtra Etruſcorum forte haud
rocul ripa Tiberis locata eſſent, fruſtrata cuſtodes,
ux agminis virginum inter tela hoſtium Tiberim
anavit: ſoſpiteſque omnes Romam ad propinquos
eſtituit. Quod ubi regi nunciatum eſt, primò in-
enſus ira, oratores Romam miſit ad Clœliam obſi-
em depoſcendam; alias haud magni facere: deinde
n admirationem verſus, *Supra Coclites Muciosque
icere id facinus eſſe*, & præ ſe ferre, *quemadmodum, ſi
on dedatur obſes, pro rupto ſe fœdus habiturum; ſic
editam, inviolatam ad ſuos remiſſurum*. Vtrinque
onſtitit fides: & Romani pignus pacis ex fœdere
eſtituerunt: & apud regem Etruſcum non tuta ſo-
um, ſed honorata etiam virtus fuit: laudatamque
irginem parte obſidum ſe donare dixit: ipſa quos

 vellet,

vellet, legeret. Productis omnibus elegiſſe impu
res dicitur: quod & virginitati decorum, & con
ſu obſidum ipſorum probabile erat; eam æta
potiſſimum liberari ab hoſte, quæ maxime opp
tuna injuriæ eſſet. Pace redintegrata, Romani
vam in femina virtutem novo genere honoris, ſta
equeſtri, donavere. in ſumma Sacra via fuit po
14 virgo inſidens equo. Huic tam pacatæ profecti
ab urbe regis Etruſci abhorrens mos, traditus ab
tiquis, uſque ad noſtram ætatem inter cætera ſol
nia manet bonis vendendis, bona Porſenæ regis v
dendi. Cujus originem moris, neceſſe eſt aut in
bellum natam eſſe, neque omiſſam in pace: aut r
tiore creviſſe principio, quam hic præ ſe ferat titul
bona hoſtiliter vendendi. Proximum vero eſt ex
quæ traduntur: Porſenam deſcendentem ab Jani
lo, caſtra opulenta, convecto ex propinquis ac fer
libus Etruriæ arvis commeatu, Romanis dono
diſſe; inopi tum urbe ab longinqua obſidione.
deinde, ne populo immiſſo diriperentur hoſtilit
veniſſe, bonaque Porſenæ appellata, gratiam mu
ris magis ſignificante titulo, quam auctionem for
næ regiæ, quæ ne in poteſtatem quidem populi R
mani eſſet. Omiſſo Romano bello Porſena, ne fi
ſtra in ea loca exercitus adductus videretur, cum p
te copiarum filium Aruntem Ariciam oppugnatu
mittit. Primo Aricinos res necopinata perculer
accerſita deinde auxilia & à Latinis populis, &
Cumis, tantum ſpei fecere, ut acie decernere aud
rent. Prælio inito, adeo concitato impetu ſe intul
rant Etruſci, ut funderent ipſo incurſu Aricinos. C
manæ cohortes arte adverſus vim uſæ, declinave
paululum; effuſeque prælatos hoſtes converſis sig
ab tergo adortæ ſunt. Ita in medio prope jam v
ctores cæſi Etruſci: pars perexigua, duce amiſſo, qu
nullum propius perfugium erat, Romam inermes
fortuna & ſpecie ſupplicum delati ſunt. ibi benig
excepti, diviſique in hoſpitia. Curatis vulneribus a
profecti domos, nuncii hoſpitalium beneficioru
Multos Romæ hoſpitum urbiſque caritas tenuit. h

loc

us ad habitandum datus, quem deinde *Tuſcum* *um* appellarunt. P. Lucretius inde & P. Valerius 15 blicola tertium conſules facti. Eo anno poſtre- um legati à Porſena de reducendo in regnum rquinio venerunt. quibus quum reſponſum eſſet, ſſurum ad regem ſenatum legatos; miſſi confe- m honoratiſſimus quiſque ex Patribus. *Non, quin viter reddi reſponſum potuerit, non recipi reges, ideo tius delectos Patrum ad eum miſſos, quam legatis s Romæ daretur reſponſum: ſed ut in perpetuum ntio ejus rei finiretur, neu in tantis mutuis beneficiis vicem animi ſollicitarentur: quum ille peteret, quod tra libertatem populi Romani eſſet: & Romani, ſ in perniciem ſuam faciles eſſe vellent, negarent, nihil negatum vellent. Non in regno populum Ro- num, ſed in libertate eſſe. ita induxiſſe in animum, ibus potius, quam regibus portas patefacere. Eam voluntatem omnium, ut qui libertati erit in illa e finis, idem urbi ſit. Proinde ſi ſalvam eſſe vellet mam, ut patiatur liberam eſſe, orare.* Rex verecun- victus, *Quando id certum atque obſtinatum eſt*, in- it, *neque ego obtundam ſæpius eadem nequicquam ndo: nec Tarquinios ſpe auxilii, quod nullum in me fruſtrabor. Alium hinc, ſeu bello opus eſt, ſeu quiete, lio quærant locum, ne quid meam vobiſcum pacem ineat.* Dictis facta amiciora adjecit. obſidum od reliquum erat, reddidit. agrum Veientem, fœ- re ad Janiculum icto ademptum, reſtituit. Tarqui- us ſpe omni reditus inciſa, exulatum ad generum amilium Octavium Tuſculum abiit. Romanis x fida ita cum Porſena fuit. Conſules deinde M. 16 lerius, P. Poſtumius. Eo anno bene pugnatum m Sabinis, conſules triumpharunt. Majore inde ole Sabini bellum parabant. adverſus eos, & ne id ſimul ab Tuſculo, (unde etſi non apertum, pectum tamen bellum erat,) repentini periculi retur, P. Valerius quartum, T. Lucretius iterum nſules facti. Seditio inter belli paciſque auctores ta in Sabinis, aliquantum inde virium tranſtulit Romanos. namque Atta Clauſus, cui poſtea

Appio Claudio fuit Romæ nomen, cum pacis
auctor à turbatoribus belli premeretur, nec par
ctioni eſſet, ab Regillo magna clientium comit
manu, Romam transfugit. His civitas data, ager
trans Anienem. vetus Claudia tribus, additis po
novis tribulibus qui ex eo venerant agro, appell
Appius inter Patres lectus, haud ita multo poſ
principum dignationem pervenit. Conſules infe
exercitu in agrum Sabinum profecti, quum ita va
tione, deinde prælio affixiſſent opes hoſtium, ut
nihil inde rebellionis timere poſſent, triumpha
Romam redierunt. P. Valerius omnium conſe
princeps belli paciſque artibus, anno poſt, Agri
Menenio, P. Poſtumio Conſulibus, moritur, gl
ingenti, copiis familiaribus adeo exiguis, ut fu
ſumptus deeſſet: de publico eſt elatus. Luxêre m
tronæ, ut Brutum. Eodem anno duæ coloniæ La
næ, Pometia & Cora, ad Auruncos deficiunt. c
Auruncis bellum initum: fuſoque ingenti exerci
qui ſe ingredientibus fines conſulibus ferociter ob
lerat, omne Auruncum bellum Pometiam comp
ſum eſt. Nec magis poſt prælium, quam in præ
cædibus temperatum eſt. & cæſi aliquanto plu
erant quam capti, & captos paſſim trucidaveru
nec ab obſidibus quidem, qui CCC numero era
17 iram belli hoſtis abſtinuit. Et hoc anno Ro
triumphatum. Secuti conſules Opiter Virginius,
Sp. Caſſius Pometiam primo vi, deinde vineis ali
que operibus oppugnaverunt. in quos Aurunci m
gis jam inexpiabili odio, quam ſpe aliqua, aut occ
ſione coorti, quũ plures igni quam ferro armati e
curriſſent, cæde incendioq; cuncta complent: vi
incenſis, multis hoſtium vulneratis & occiſis, con
lum quoque alterum (ſed utrum, nomen aucto
non adjiciunt) gravi vulnere ex equo dejectum p
pe interfecerunt. Romam inde mala geſta re re
tum. inter multos ſaucios conſul ſpe incerta vi
relictus. Interjecto deinde haud magno ſpatio, qu
vulneribus curandis ſupplendoque exercitui ſa
eſſet: tum ira majore belli, tum viribus etiam au

P

ometiæ arma illata. & quum vineis refectis, alia- ne mole belli jam in eo eſſet, ut in muros evaderet iles, deditio eſt facta. cæterum nihilominus fœde dita urbe, quam ſi capta foret, Aurunci paſſim incipes ſecuri percuſſi, ſub corona venierunt coloni ii; oppidum dirutum, ager veniit. Conſules magis o iras graviter ultas, quam ob magnitudinem per cti belli triumpharunt. Inſequens annus Poſtumum
18
ominium & T. Lartium, Conſules habuit. Eo an- o Romæ, quum per ludos ab Sabinorum juventute er laſciviam ſcorta raperentur, concurſu hominum xa ac prope prælium fuit: parvaque ex re ad re- ellionem ſpectare res videbatur. Supra belli Latini etum id quoque acceſſerat, quod triginta jam con- raſſe populos, concitante Octavio Mamilio, ſatis onſtabat. In hac tantarum exſpectatione rerum llicita civitate, dictatoris primum creandi mentio ta, ſed nec quo anno, nec quibus conſulibus, quia factione Tarquinia eſſent (id quoque enim tradi- r) parum creditum ſit, nec quis primum dictator eatus ſit, ſatis conſtat. apud veterrimos tamen au- ores T. Lartium Dictatorem primum, Sp. Caſſium agiſtrum equitum, creatos invenio. Conſulares gere, ita lex jubebat, de dictatore creando lata. Eo agis adducor, ut credam Lartium, qui conſularis at, potius quam Manium Valerium, M. filium, oleſi nepotem, qui nondum conſul fuerat, mode- torem magiſtrum conſulibus appoſitum. qui ſi axime ex ea familia legi dictatorem vellent, pa- em multo potius M. Valerium ſpectatæ virtutis & onſularem virum legiſſent. Creato dictatore pri- num Romæ, poſtquam præferri ſecures viderunt, nagnus plebem metus inceſſit, ut intentiores eſſent d dicto parendum. neque enim ut in conſulibus, ui pari poteſtate eſſent, alterius auxilium, neque rovocatio erat: neque ullum uſquam niſi in cura arendi auxilium. Sabinis etiam, creatus Romæ di- tator (eo magis quod propter ſe creatum credide- ant) metum incuſſit. itaque legatos de pace mit- unt: quibus orantibus dictatorem ſenatumque, ut veniam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

veniam erroris hominibus adoleſcentibus dar
reſponſum, ignoſci adoleſcentibus poſſe, ſeni
non poſſe, qui bella ex bellis ſererent. actum tam
eſt de pace: impetrataque foret, ſi quod imper
factum in bellum erat, præſtare Sabini (id enim p
ſtulatum erat) in animum induxiſſent. Bellum
dictum. tacitæ induciæ quietum annum tenue
19 Conſules Servius Sulpitius, Manius Tullus. ni
dignum memoria actum. T. Æbutius deinde &
Vetuſius. His conſulibus Fidenæ obſeſſæ, Cruſt
meria capta, Præneſte ab Latinis ad Roman
deſcivit. nec ultra bellum Latinum, gliſcens jam p
aliquot annos, dilatum. A. Poſtumius dictator.
Æbutius magiſter equitum magnis copiis peditu
Tuitumque profecti ad lacum Regillum in ag
equſculano agmini hoſtium occurrerunt. & qu
Tarquinios eſſe in exercitu Latinorum auditum e
ſuſtineri ira non potuit, quin extemplo conflig
rent. Ergo etiam prælium aliquanro quam cæte
gravius atque atrocius fuit. non enim duces ad r
gendam modo conſilio rem affuere, ſed ſuiſmetip
corporibus dimicantes miſcuere certamina. n
quiſquam procerum ferme hac aut illac ex acie ſi
vulnere, præter dictatorem Romanum exceſſit.
Poſtumium, prima in acie ſuos hortantem inſtrue
temque, Tarquinius Superbus, quamquam jam æt
te & viribus erat gravior, equum infeſtus admiſit
ictuſque ab latere, concurſu ſuorum, receptus in t
tum eſt. Et ad alterum cornu Æbutius magiſt
equitum in Octavium Mamilium impetum ded
rat: nec fefellit veniens Tuſculanum ducem: co
tra quem & ille concitat equum. tantaque vis inf
ſtis venientium haſtis fuit, ut brachium Æbutio tra
jectum ſit, Mamilio pectus percuſſum. Hunc qui
dem in ſecundam aciem Latini recepere. Æbuti
quum ſaucio brachio tenere telum non poſſet, pugn
exceſſit. Latinus dux nihil deterritus vulnere, præ
lium ciet: & quia ſuos perculſos videbat, arceſſi
cohortem exulum Romanorum, cui L. Tarquin
filius præerat. ea quò majore pugnabat ira ob erept
bona

ga, patriamque ademptam, pugnam parumper re-
tuit. Referentibus jam pedem ab ea parte Roma- 20
M. Valerius, Publicolæ frater, conſpicatus fero-
n juvenem Tarquinium oſtentantem ſe in prima
ium acie, domeſtica etiam gloria accenſus, ut
us familiæ decus ejecti reges erant, ejuſdem in-
ecti forent; ſubdit calcaria equo, & Tarquinium
ſto ſpiculo petit. Tarquinius retro in agmen ſuo-
n infenſo ceſſit hoſti. Valerium temere invectum
exulum aciem, ex tranſverſo quidam adortus
sfigit: nec quicquam equitis vulnere equo re-
dato, moribundus Romanus labentibus ſuper
ous armis, ad terram defluxit. Dictator Poſtu-
us, poſtquam cecidiſſe talem virum, exules fero-
r citato agmine invehi, ſuos perculſos cedere,
nadvertit; cohorti ſuæ, quam delecta manu
ſidii cauſa circa ſe habebat, dat ſignum, ut quem
rum fugientem viderint, pro hoſte habeant. ita
u ancipiti verſi à fuga Romani in hoſtem, & re-
ta acies. Cohors dictatoris tum primum præ-
n iniit. integris corporibus animiſque, feſſos
rti exules, cædunt. Ibi alia inter proceres coorta
na. Imperator Latinus, ubi cohortem exulum à
atore Romano prope circumventam vidit, ex
idiariis manipulos aliquot in primam aciem ſe-
n rapit. hos agmine venientes T. Herminius le-
s conſpicatus, interque eos inſignem veſte ar-
que Mamilium noſcitans, tanto vi majore, quam
lo ante magiſter equitum cum hoſtium duce
lium iniit, ut & uno ictu transfixum per latus
iderit Mamilium, & ipſe inter ſpoliandum cor-
hoſtis veruto percuſſus, quum victor in caſtra
relatus, inter primam curationem exſpiraverit.
n ad equites dictator advolat, obteſtans, ut feſſo
pedite, deſcendant ex equis, & pugnam capeſ-
. Dicto paruere: deſiliunt ex equis, provolant
cimum, & pro anteſignanis parmas objiciunt.
ipit extemplo animum pedeſtris acies, poſtquam
ntutis proceres æquato genere pugnæ ſecum
em periculi ſuſtinentes vidit. Tum demum im-
pulſi

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

pulſi Latini, perculſaque inclinavit acies. Equ
admoti equi, ut perſequi hoſtem poſſent. ſec
pedeſtris acies. Ibi nihil nec divinæ nec hu
opis Dictator prætermittens, ædem Caſtori v
fertur: ac pronunciaſſe militi præmia, qui pr
qui ſecundus, caſtra hoſtium intraſſet. tantuſq
dor fuit, ut eodem impetu, quo fuderant ho
Romani caſtra caperent. Hoc modo ad lacu
gillum pugnatum eſt. Dictator & magiſter
21 tum, triumphantes in urbem rediêre. Triennio
de nec certa pax nec bellum fuit. Conſules Q.
lius & T. Lartius. Inde A. Sempronius & M.
nutius. his conſulibus ædes Saturno dedicata
turnalia inſtitutus feſtus dies. A. deinde Poſtu
& T. Virginius conſules facti. Hoc demum
ad Regillum lacum pugnatum, apud quoſdam
nio: A. Poſtumium, quia collega dubiæ fide
rit, ſe conſulatu abdicaſſe. dictatorem inde fac
Tanti errores implicant temporum, aliter apud
ordinatis magiſtratibus, ut nec qui conſules ſ
dum quoſdam, nec quid quoque anno actum ſi
tanta vetuſtate, non rerum modo, ſed etiam a
rum, digerere poſſis. Ap. Claudius deinde & P.
vilius conſules facti. Inſignis hic annus eſt n
Tarquinii mortis. Mortuus eſt Cumis, quo ſ
fractas opes Latinorum ad Ariſtodemum tyran
contulerat. Eo nuncio erecti Patres, erecta p
ſed Patribus nimis luxurioſa ea fuit lætitia: p
cui ad eam diem ſumma ope inſervitum erat,
riæ à primoribus fieri cœpere. Eodem anno S
colonia, quam rex Tarquinius deduxerat, ſupp
numero colonorum, iterum deducta eſt. Roma
bus una & viginti factæ. Ædes Mercurii dedica
22 idibus Maiis. Cum Volſcorum gente, Latino b
neque pax, neque bellum fuerat, nam & V
comparaverant auxilia, quæ mitterent Latinis
maturatum ab dictatore Romano eſſet: & ma
vit Romanus, ne prælio uno cum Latino Volſc
contenderet. Hac ira conſules in Volſcum ag
legiones duxere. Volſcos conſilii pœnam non

tuens.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

ntes, necopinata res perculit. Armorum imme-
res, obſides dant trecentos principum à Cora at-
Pometia liberos. ita ſine certamine inde abdu-
legiones. Nec ita multo poſt Volſcis levatis
u, ſuum rediit ingenium: rurſus occultum pa-
t bellum; Hernicis in ſocietatem armorum aſ-
ptis. Legatos quoque ad ſollicitandum Latium
im dimittunt. Sed recens ad Regillum lacum
epta clades, Latinos ira odioque ejus, quicumque
a ſuaderet, ne ab legatis quidem violandis abſti-
t. Comprehenſos Volſcos Romam duxere. Ibi
diti conſulibus. indicatumque eſt, Volſcos Her-
oſque parare bellum Romanis. Relata re ad Se-
um, adeo fuit gratum Patribus, ut & captivorum
millia Latinis remitterent: & de fœdere, quod
pe in perpetuum negatum fuerat, rem ad novos
giſtratus rejicerent. Enimvero tum Latini gau-
e facto, pacis auctores in ingenti gloria eſſe. Co-
nam auream Jovi donum in Capitolium mittunt.
n legatis donoque, qui captivorum remiſſi ad ſuos
rant, magna circumfuſa multitudo venit. Pergunt
mos eorum apud quem quiſque ſervierant: gratias
unt, liberaliter habiti cultiqne in calamitate ſua.
le hoſpitia jungunt. Nunquam alias antè publicè
vatimque Latinum nomen Romano imperio
njunctius fuit. Sed & bellum Volſcum immine- 23
t, & civitas ſecum ipſa diſcors inteſtino inter Pa-
s plebemque flagrabat odio; maxime propter
xos ob æs alienum. Fremebant, ſe foris pro liber-
e & imperio dimicantes, domi à civibus captos
oppreſſos eſſe: tutioremque in bello quam in pa-
, inter hoſtes quam inter cives libertatem plebis
è. invidiamque eam ſua ſponte gliſcentem, inſignis
ius calamitas accendit. Magno natu quidam cum
nnium malorum ſuorum inſignibus ſe in forum
ojecit. obſita erat ſqualore veſtis, fœdior corporis
bitus, pallore ac macie perempti. Ad hoc promiſſa
rba & capilli efferaverant ſpeciem oris. Noſcita-
tur tamen in tanta deformitate, & ordines duxiſſe
ebant, aliaque militiæ decora vulgo, miſerantes
eum,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

eum, jactabant. ipſe teſtes honeſtarum aliquot [illegible] pugnarum, cicatrices adverſo pectore oſten[illegible] Sciſcitantibus unde ille habitus, unde deform[illegible] quum circumfuſa turba eſſet prope in conc[illegible] modum; *Sabino bello*, ait, *ſe militantem, quia pr[illegible] populationes agri non fructu modo caruerit, ſed [illegible] incenſa fuerit, direpta omnia, pecora abacta, trib[illegible] iniquo ſuo tempore imperatum, æs alienum feciſſ[illegible] cumulatum uſuris, primo ſe agro paterno av[illegible] exuiſſe, deinde fortunis aliis: poſtremo velut t[illegible] perveniſſe ad corpus. Ductum ſe ab creditore, n[illegible] ſervitium, ſed in ergaſtulum & carnificinam eſſe.* [illegible] de oſtentare tergum fœdum recentibus veſtigiis [illegible] berum. Ad hæc viſa auditaque, clamor ingens [illegible] tur. Non jam foro ſe tumultus continet, ſed pa[illegible] totam urbem pervadit. Nexi vincti, ſolutique ſe [illegible] dique in publicum proripiunt, implorant Quiri[illegible] fidem. Nullo loco deeſt ſeditionis voluntariu[illegible] mes. multis paſſim agminibus per omnes vias [illegible] clamore in forum curritur. Magno cum peri[illegible] ſuo, qui fortè Patrum in foro erant, in eam tur[illegible] inciderunt. nec temperatum manibus foret: ni [illegible] pere conſules, P. Servilius, & Ap. Claudius [illegible] comprimendam ſeditionem interveniſſent. In [illegible] multitudo verſa, oſtentare vincula ſua, deform[illegible] temque aliam. Hæc ſe meritos dicere, exprobra[illegible] ſuam quiſque alius alibi militiam. Poſtulare m[illegible] minaciter magis quam ſuppliciter, ut ſenatum v[illegible] rent: curiamque ipſi futuri arbitri moderatore[illegible] publici conſilii, circumſiſtunt. Pauci admodum [illegible] trum, quos caſus obtulerat, contracti ad conſu[illegible] cæteros metus non curia modo, ſed etiam foro a[illegible] bat. nec agi quicquam per infrequentiam potera[illegible] natus. Tum vero eludi atque extrahi ſe multit[illegible] putare: & Patrum qui abeſſent, non caſu, non me[illegible] ſed impediendæ rei cauſſa abeſſe, & conſules ip[illegible] tergiverſari: nec dubie ludibrio eſſe miſerias ſ[illegible] Jam prope erat, ut ne conſulũ quidem majeſtas co[illegible] ceret iras hominum. quum, incerti, morando an [illegible] niendo plus periculi contraherent, tandem in ſen[illegible]

unt: frequentique tandem curia, non modo in-
Patres, ſed ne inter conſules quidem ipſos, ſatis
veniebat. Appius vehementis ingenii vir, impe-
conſulari rem agendam, cenſebat: uno aut alte-
rrepto, quieturos alios. Servilius lenibus reme-
aptior, concitatos animos flecti, quam frangi
bat quum tutius, tum facilius eſſe. Inter hæc
or alius terror. Latini equites cum tumultuoſo 24
olant nuncio: Volſcos infeſto exercitu ad ur-
oppugnandam venire. quæ audita (adeo duas
na civitate diſcordia fecerat) longe aliter Patres
lebem affecere. Exultare gaudio plebes; ultores
rbiæ Patrum adeſſe dicere Deos. alius alium
firmare, ne nomina darent: cum omnibus po-
, quam ſolos perituros, Patres militarent, Patres
a caperent, ut penes eoſdem pericula belli, penes
s præmia eſſent. At vero curia mœſta ac trepida
ipiti metu, & ab cive, & ab hoſte, Servilium
ſulem, cui ingenium magis populare erat, orare,
antis circumventam terroribus expediret rempu-
am. Tum conſul, miſſo ſenatu, in concionem
dit. ibi curæ eſſe Patribus oſtendit, ut conſulatur
bi. cæterum deliberationi de maxima quidem
, ſed tamen parte civitatis, metum pro univerſa
ubl. interveniſſe. nec poſſe, quum hoſtes prope ad
tas eſſent, bello prævertiſſe quicquam: nec, ſi ſit
menti aliquid, aut plebi honeſtum eſſe, niſi mer-
e prius accepta, arma pro patria non cepiſſe: ne-
Patribus ſatis decorum, per metum potius, quam
tmodum voluntate, afflictis civium ſuorum for-
is conſuluiſſe. Concioni deinde edicto addidit
m, quo edixit, *Ne quis civem Romanum vinctum
clauſum teneret, quo minus ei nominis edendi apud
ules poteſtas fieret. Ne quis militis, donec in caſtris
t, bona poſſideret, aut venderet: liberos nepoteſve
s moraretur.* Hoc propoſito edicto, & qui aderant
i, profiteri extemplo nomina; & undique ex to-
rbe proripientium ſe ex privato, quum retinendi
creditori non eſſet, concurſus in forum, ut ſacra-
nto dicerent, fieri. Magna ea manus fuit: neque
alio-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

aliorum magis in Volſco bello virtus atque
enituit. Conſul copias contra hoſtem educit.
25 dirimente intervallo caſtra ponit. Proxima inc
cte Volſci diſcordia Romana freti, ſi qua noc
tranſitio proditiove fieri poſſit, tentant caſtra.
fere vigiles: excitatus exercitus: ſigno dato
curſum eſt ad arma. Ita fruſtra id inceptum V
fuit. reliquum noctis utrimque quieti datum.
ſtero die prima luce Volſci, foſſis repletis, va
invadunt. Jamque ab omni parte munimenta
bantur, quum conſul quamquam cuncti undiq
nexi ante omnes, ut ſignum daret, clamabant,
tiendi animos militum cauſſa parumper mor
poſtquam ſatis apparebat ingens ardor, dato ta
ad erumpendum ſigno, militem avidum certa
emittit. Primo ſtatim incurſu pulſi hoſtes: fu
tibus, quoad inſequi pedes potuit, terga cæſa:
uſque ad caſtra pavidos egit. mox, ipſa caſtra l
nibus circundatis, quum Volſcos inde etiam p
expuliſſet, capta direptaque. Poſtero die ad Su
Pometiam, quo confugerant hoſtes, legionibu
ctis, intra paucos dies oppidum capitur: cap
prædæ datum. inde paulum recreatus egens n
Conſul cum maxima gloria ſua victorem exerc
Romam reducit. decedentem Romam Ecetr
rum Volſcorum legati, rebus ſuis timentes, poſt
metiam captam, adeunt. His ex Senatuſcon
26 data pax, ager ademptus. Confeſtim & Sabini
manos territavere: tumultus enim fuit verius q
bellum. Nocte in urbe nunciatum eſt, exerci
Sabinum prædabundum ad Anienem amnem
veniſſe. ibi paſſim diripi atque incendi villas. M
extemplo eo cum omnibus copiis equitum A.
ſtumius, qui dictator bello Latino fuerat. ſec
conſul Servilius cum delecta peditum manu.
roſque palantes eques circumvenit. nec adven
peditum agmini reſtitit Sabina legio. Feſſi tum
nere tum populatione nocturna, magna pars, in v
repleti cibo vinoque, vix fugæ quod ſatis eſſet
rium, habuere. Nocte una audito perfectoque b

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

io, poſtero die in magna jam ſpe undique partæ
, legati Aurunci ſenatum adeunt; ni decedatur
co agro, bellum indicentes. Cum legatis ſimul
citus Auruncorum domo profectus erat. cujus
haud procul jam ab Aricia viſi, tanto tumultu
civit Romanos, ut nec conſuli ordine Patres, nec
rum reſponſum arma inferentibus, arma ipſi ca-
tes dare poſſent. Ariciam infeſto agmine itur:
orocul inde cum Auruncis ſigna collata: præ-
ue uno debellatum eſt. Fuſis Auruncis, victor 27
ntra paucos dies bellis, Romanus, promiſſa con-
i, fidemque ſenatus exſpectabat: quum Appius
ſita ſuperbia animo, & ut collegæ vanam face-
dem, quam aſperrime poterat, jus de creditis
niis dicere. deinceps & qui ante nexi fuerant,
toribus tradebantur, & nectebantur alii. Quod
ui militi inciderat, collegam appellabat, con-
us ad Servilium fiebat: illius promiſſa jacta-
, illi exprobrabant ſua quiſque belli merita, ci-
ceſque acceptas. Poſtulabant, ut referret ad ſe-
m, aut ut auxilio eſſet conſul civibus ſuis, impe-
militibus. Movebant conſulem hæc, ſed tergi-
ari res cogebat. adeo in alteram cauſam non
ega ſolum præceps ierat, ſed omnis factio nobi-
. ita medium ſe gerendo, nec plebis vitavit
m, nec apud Patres gratiam iniit. Patres mol-
conſulem & ambitioſum rati; plebs, fallacem.
ique apparuit, æquaſſe eum Appii odium. Cer-
en conſulibus inciderat, uter dedicaret Mercurii
m. Senatus à ſe rem ad populum rejecit: utri
m dedicatio juſſu populi data eſſet, eum præeſſe
onæ, mercatorum collegium inſtituere, ſolennia
pontifice juſſit ſuſcipere. Populus dedicationem
s dat M. Lætorio primipili centurioni: quod
e appareret, non tam ad honorem ejus, cui cu-
o altior faſtigio ſuo data eſſet, factum, quam ad
ulum ignominiam. Sævire inde utique conſu-
alter, Patreſque. ſed plebi creverant animi, &
e alia quam primo inſtituerant via graſſaban-
Deſperato enim conſulum ſenatuſque auxilio,

quum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

quum in jus duci debitorem vidiſſent, undique
volabant. neque decretum exaudiri conſul
ſtrepitu & clamore poterat: neque, quum dec
quiſquam obtemperabat. Vi agebatur, me
omnis & periculum libertatis, quum in con
conſulis ſinguli à pluribus violarentur, in cred
à debitoribus verterat. Super hæc timor inceſſ
bini belli: delectuque decreto, nemo nomen
furente Appio, & inſectante ambitionem coll
qui populari ſilentio rempublicam proderet,
id, quod de credita pecunia jus non dixiſſet, a
ret, ut ne delectum quidem ex ſenatuſconſult
beret. *non eſſe tamen deſertam omnino rempubl*
neque projectum conſulare imperium. Se unu
ſuæ & patrum majeſtatis vindicem fore. Quum
cumſtaret quotidiana multitudo licentia acc
arripi unum inſignem ducem ſeditionum juſſi
le, quum à lictoribus jam traheretur, provoc
nec ceſſiſſet provocationi conſul, quia non dub
erat populi judicium; niſi ægre victa pertinaci
ret; conſilio magis & auctoritate principum, q
populi clamore. adeo ſupererant animi ad ſuſti
dam invidiam. Creſcere inde malum indies,
clamoribus modo apertis, ſed, quod multo pe
cioſius erat, ſeceſſione occultiſque colloquiis. T
dem inviſi plebi conſules magiſtratu abeunt.
28 vilius neutris, Appius Patribus mire gratus. A.
ginius inde, & T. Vetuſius conſulatum ineunt. Tu
vero plebs, incerta quales habitura conſules e
cœtus nocturnos, pars in Eſquiliis, pars in Aven
facere, ne in foro ſubitis trepidaret conſiliis,
omnia temere ac fortuito ageret. Eam rem conſ
rati, ut erat, pernicioſam, ad Patres deferunt:
delatam conſulere ordine non licuit. adeo tum
tuoſe excepta eſt clamoribus undique, & indig
tione Patrum, ſi quod imperio conſulari exſequ
dum eſſet, invidiam ejus conſules ad ſenatum reji
rent. *Profecto ſi eſſent in republica magiſtratus,*
lum futurum fuiſſe Romæ niſi publicum concili
Nunc in mille curias, concioneſque (quum alia

Eſq

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

lliis, alia in Aventino fiant concilia) diſperſam &
atam eſſe rempublicam. Vnum Hercule virum
nim plus eſſe quam conſulem) qualis Appius Clau-
fuerit, momento temporis diſcuſſurum illos cœtus
e. Correpti conſules, quum quid ergo ſe facere
nt (nihil enim ſegnius molliuſve, quam Patri-
placeat, acturos) percunctarentur; decernunt, ut
ctum quam acerrimum habeant. ocio laſcivire
em. Dimiſſo ſenatu, conſules in tribunal aſcen-
t. citant nominatim juniores. Quum ad nomen
o reſponderet, circumfuſa multitudo in con-
is modum, negare, *Vltra decipi plebem poſſe.*
quam unum militem habituros, ni præſtaretur fi-
publica. libertatem unicuique prius reddendam
quam arma danda; ut pro patria civibuſque, non
ominis pugnent. Conſules quid mandatum eſſet
atu, videbant: ſed eorum, qui intra parietes
e ferociter loquerentur, neminem adeſſe invi-
ſuæ participem: & apparebat atrox cum plebe
men. Prius itaque quam ultima experirentur,
tum iterum conſulere placuit. tum vero ad ſel-
conſulum propere convolavêre minimus quiſ-
natu Patrum, abdicare conſulatu jubentes, &
onere imperium, ad quod tuendum animus deeſ-
Vtraque re ſatis experta; tum demum conſu- 29
Ne prædictum negetis, Patres Conſcripti, adeſt in-
ſeditio. Poſtulamus, ut ii qui maxime ignaviam
epant, adſint nobis habentibus delectum. Acerrimi
iſque arbitrio, quando ita placet, rem agemus.
leunt in tribunal, citari nominatim unum ex iis
in conſpectu erant, dedita opera jubent. Quum
et tacitus, & circa eum aliquot hominum, ne
e violaretur, conſtitiſſet globus, lictorem ad
n conſules mittunt. quo repulſo, tum vero, in-
num facinus eſſe, clamitantes, qui Patrum con-
bus aderant, devolant de tribunali, ut lictori
ilio eſſent. Sed ab lictore nihil aliud quam pre-
dere prohibito, quum converſus in Patres impe-
eſſet, conſulum intercurſu rixa ſedata eſt: in qua
en ſine lapide, ſine telo, plus clamoris atque ira-
rum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

rum quam injuriæ fuerat. Senatus tumultuc
catus, tumultuoſius conſulitur, quæſtionem
lantibus iis qui pulſati fuerant, decernente fer
mo quoque, non ſententiis magis, quam clam
ſtrepitu. Tandem quum iræ reſediſſent, expro
tibus conſulibus, nihilo plus ſanitatis in curia,
in foro eſſe, ordine conſuli cœpit. Tres fuêr
tentiæ. P. Virginius rem non vulgabat: *de i.*
tum, qui fidem ſecuti P. Servilii conſulis, Volſc
runco Sabinoque militaſſent bello, agendum cer
T. Largius, *Non id tempus eſſe, ut merita tantu*
do exſolverentur. totam plebem ære alieno dem
eſſe: nec ſiſti poſſe, ni omnibus conſulatur. quin
aliorum ſit conditio, accendi magis diſcordiam,
ſedari. Ap. Claudius, & natura immitis, & e
tus, hinc plebis odio, illinc Patrum laudibus
miſeriis, ait, *ſed licentia tantum concitum turba*
& laſcivire magis plebem, quam ſævire. Id ade
lum ex provocatione natum. quippe minas eſſe c
lum, non imperium; ubi ad eos, qui una peccav
provocare liceat. Agedum, inquit, *dictatorem,*
provocatio non eſt, creemus. Iam hic, quo nunc c
ardent, conticeſcet furor. Pulſet tum mihi lict
qui ſciet jus de tergo vitaque ſua penes unum
30 *eſſe, cujus majeſtatem violavit.* Multis, ut erat,
rida & atrox videbatur Appii ſententia: rurſu
ginii Largiique exemplo haud ſalubres: utique
gii putabant ſententiam, quæ totam fidem tol
medium maximè, & moderatum utroque conſi
Virginii habebatur. Sed factione reſpectuque r
privatarum, quæ ſemper offecere officientque p
cis conſiliis, Appius vicit: ac prope fuit, ut dic
ille idem crearetur. quæ res utique alienaſſe
bem periculoſiſſimo tempore, quum Volſci Æ
que & Sabini forte una omnes in armis eſſent.
curæ fuit conſulibus & ſenioribus Patrum, ut in
rium, ſuo vehemens, manſueto permitteretur i
nio. Manium Valerium dictatorem Voleſi fi
creant. Plebs etſi adverſus ſe creatum dictato
videbat; tamen quum provocationem fratris

hab

ret, nihil ex ea ſamilia triſte nec ſuperbum ti-
at. Edictum deinde à dictatore propoſitum
rmavit animos, Servilii ferè conſulis edicto
eniens. ſed & homini & poteſtati melius rati
i, omiſſo certamine nomina dedêre. Quantus
quam antè exercitus, legiones decem effectæ.
e inde datæ conſulibus: quatuor dictator uſus.
poterat jam bellum differri. Æqui Latinum
m invaſerant. oratores Latinorum à Senatu
bant, ut aut mitterent ſubſidium, aut ſeipſos
dorum finium cauſſa capere arma ſinerent. Tu-
viſum eſt, defendi inermes Latinos, quam pati
ctare arma. Vetuſius conſul miſſus eſt. is finis
lationibus fuit. Ceſſere Æqui campis: locoque
is quam armis freti, ſummis ſe jugis montium
antur. Alter conſul in Volſcos profectus, ne
ſe tereret tempus, vaſtandis maximè agris ho-
ad conferenda propius caſtra, dimicandumque
, excivit. Medio inter caſtra campo ante ſuum
que vallum infeſtis ſignis conſtitere, multitudine
antum Volſci ſuperabant. Itaque effuſi, & con-
ptim pugnam iniere. Conſul Romanus nec pro-
it aciem, nec clamorem reddi paſſus, defixis pi-
are ſuos juſſit: ubi ad manum veniſſet hoſtis,
coortos tota vi gladiis rem gerere. Volſci curſu
amore feſſi, quum ſe velut ſtupentibus metu in-
ſent Romanis, poſtquam impreſſionem ſenſere
dverſo factam, & ante oculos micare gladios,
l ſecus quam ſi inſidias incidiſſent, turbati ver-
terga: & ne ad fugam quidem ſatis virium
, quia curſu in prælium ierant. Romani contra,
principio pugnæ quieti ſteterant, vigentes cor-
bus facile adepti feſſos; & caſtra impetu cepe-
, & caſtris exutum hoſtem Velitras perſecuti,
agmine victores cum victis in urbem irrupere.
que ibi ſanguinis promiſcua omnium generum
e; quam in ipſa dimicatione factum. paucis da-
nia, qui inermes in deditionem venerunt. Dum 31
in Volſcis geruntur, dictator Sabinos, ubi longe
mum belli fuerat, fundit fugatque, exuitque
caſtris.

caſtris. Equitatu immiſſo mediam turbave[illegible]
ſtium aciem , qua , dum ſe cornua latius pa[illegible]
parum apte introrſum ordinibus aciem firma[illegible]
turbatos pedes invaſit. eodem impetu caſtra[illegible]
debellatumque eſt. Poſt pugnam ad Regill[illegible]
cum non alia illis annis pugna clarior fuit. c[illegible]
triumphans urbem invehitur. Super ſolitos h[illegible]
locus in circo ipſi, poſteriſque ad ſpectaculum[illegible]
ſella in eo loco curulis poſita. Volſcis devic[illegible]
liternus ager ademptus : Velitras coloni a[illegible]
miſſi & colonia deducta. Cum Æquis poſt al[illegible]
to pugnatum eſt ; invito quidem conſule, qu[illegible]
iniquo ſubeundum erat ad hoſtes : ſed mili[illegible]
trahi rem criminantes , ut dictator , priuſqu[illegible]
redirent in urbem, magiſtratu abiret : irritaqu[illegible]
ante conſulis , promiſſa ejus caderent, perpul[illegible]
fortè temere in adverſos montes agmen erige[illegible]
male commiſſum , ignavia hoſtium in bonu[illegible]
tit : qui, priuſquam ad conjectum teli veniret[illegible]
ſtupefacti audacia Romanorum, relictis caſtri[illegible]
munitiſſimis tenuerant locis , in adverſas val[illegible]
ſiluere. ubi ſatis prædæ & victoria incruen[illegible]
Ita trifariam re bello bene geſta , de domeſti[illegible]
rerum eventu, nec Patribus nec plebi cura dec[illegible]
tanta quum gratia tum arte præparaverant f[illegible]
tores , quæ non modo plebem , ſed ipſum eti[illegible]
ctatorem fruſtrarentur. Namque Valerius, p[illegible]
tuſii conſulis reditum, omnium actionum in [illegible]
primam habuit pro victore populo , retulitqu[illegible]
de nexis fieri placeret. quæ cum rejecta relati[illegible]
Non placeo, inquit, *concordiæ auctor. optabitis* [illegible]
fidius propediem , ut mei ſimiles Romana plebs [illegible]
nos habeat. Quod ad me attinet, neque fruſtrabo [illegible]
cives meos , neque ipſe fruſtra dictator ero. Di[illegible]
inteſtinæ , bellum externum, fecere , ut hoc mag[illegible]
egeret reſpublica. Pax foris parta eſt, domi imp[illegible]
privatus potius quam dictator ſeditioni intere[illegible]
curia egreſſus, dictatura ſe abdicavit. Apparuit [illegible]
plebi , ſuam vicem indignantem magiſtratu [illegible]
itaque , velut perſoluta fide , quoniam per eu[illegible]

ſl[illegible]

ſſet quin præſtaretur, decedentem domum cum
ore ac laudibus proſecuti ſunt. Timor inde Pa- 32
inceſſit, ne ſi dimiſſus exercitus foret, rurſus cœ-
occulti conjurationeſque fierent. itaque quam-
m per dictatorem delectus habitus eſſet, tamen,
niam in conſulum verba juraſſent, ſacramento
ri militem rati, per cauſſam renovati ab Æquis
i, educi ex urbe legiones juſſere. quo facto matu-
eſt ſeditio. Et primo agitatum dicitur de con-
m cæde, ut ſolverentur ſacramento: doctos
de nullam ſcelere religionem exolvi, Sicinio
dam auctore injuſſu conſulum in Sacrum mon-
ſeceſſiſſe, trans Anienem amnem, tria ab urbe
lia paſſuum. ea frequentior fama eſt, quam, cu-
Piſo auctor eſt, in Aventinum ſeceſſionem fa-
n eſſe. Ibi, ſine ullo duce, vallo foſſaque com-
itis caſtris, quieti, rem nullam niſi neceſſariam
ictum ſumendo, per aliquot dies neque laceſſiti,
ue laceſſentes ſeſe tenuere. Pavor ingens in urbe,
uque mutuo ſuſpenſa erant omnia. Timere reli-
b ſuis plebes violentiam Patrum, timere Patres
iem in urbe plebem, incerti, manere ea n an ab-
nallent. quamdiu autem tranquillam, quæ ſe-
rit, multitudinem fore? quid futurum deinde, ſi
d externum interim bellum exiſtat? nullam
ecto, niſi in concordia civium, ſpem reliquam
ere. eam per æqua, per iniqua, reconciliandam
tati eſſe. Placuit igitur oratorem ad plebem
ti Menenium Agrippam, facundum virum, &
d inde oriundus erat, plebi carum. Is intromiſ-
n caſtra, priſco illo dicendi & horrido modo,
l aliud, quam hoc narraſſe fertur: *Tempore, quo*
omine, non ut nunc, omnia in unum conſentiebant,
ſingulis membris ſuum cuique conſilium, ſuus ſer-
uerat, indignatas reliquas partes, ſua cura, ſuo la-
ac miniſterio ventri omnia quæri: ventrem in
io quietum, nihil aliud, quam datis voluptatibus
Conſpiraſſe inde, ne manus ad os cibum ferrent,
os acciperet datum, nec dentes conficerent. hac ira
ventrem fame domare vellent, ipſa una membra,

totumque corpus, ad extremam tabem veniſſe. *apparuiſſe, ventris quoque haud ſegne miniſt* *eſſe: nec magis ali quam alere eum; reddent* *omnes corporis partes hunc, quo vivimus vigem* *diviſum pariter in venas maturum confecto cibo,* *guinem.* Comparando hinc quam inteſtina co ſeditio ſimilis eſſet iræ plebis in Patres, flexiſſe
33 tes hominum. Agi deinde de concordia cœp conceſſumque in conditiones, ut plebi ſui mag tus eſſent ſacroſancti, quibus auxilii latio adv conſules eſſet. neve cui Patrum capere eum ſtratum liceret. Ita tribuni plebei creati duo, C cinius, & L. Albinus. hi tres collegas ſibi cr runt. in his Sicinium fuiſſe ſeditionis auctorem duobus qui fuerint, minus convenit. Sunt qui tantum in Sacro monte creatos tribunos eſſe di ibique ſacratam legem latam. Per ſeceſſionem bis Sp. Caſſius, & Poſtumus Cominius conſul inierunt: his conſulibus cum Latinis populis i fœdus. ad id feriendum conſul alter Romæ m alter ad Volſcum bellum miſſus, Antiates V fundit fugatque: compulſos in oppidum Long perſecutus, mœnibus potitur. inde Poluſcam, Volſcorum, cepit: tum magna vi adortus eſt riolos. Erat tum in caſtris inter primores juv C. Marcius, adoleſcens, & conſilio & manu p ptus, cui cognomen poſtea Coriolano fuit. Q ſubito exercitum Romanum Coriolos obſiden atque in oppidanos, quos intus clauſos habeba tentum, ſine ullo metu extrinſecus imminentis Volſcæ legiones profectæ ab Antio invaſiſſent demque tempore ex oppido erupiſſent hoſtes; in ſtatione Marcius fuit. Is cum delecta mil manu, non modo impetum erumpentium ret ſed per patentem portam ferox irrupit: cædeq proxima urbis facta, ignem temere arreptum, i nentibus muro ædificiis injecit. Clamor inde o danorum miſtus muliebri puerilique ploratu ac torem, ut ſolet, primo ortu, & Romanis auxi mum, & turbavit Volſcos: utpote capta urbe, c

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

ndam opem venerant. Ita fuſi Volſci Antiates,
rioli oppidum captum. tantumque ſua laude ob-
it famæ conſulis Marcius, ut, niſi fœdus cum La-
s, columna ænea inſculptum monumento eſſet,
Sp. Caſſio uno, quia collega abſuerat, ictum; Po-
mum Cominium bellum geſſiſſe cum Volſcis,
moria ceſſiſſet. Eodem anno Agrippa Menenius
ritur; vir omni vita pariter Patribus ac plebi ca-
: poſt ſucceſſionem carior plebi factus. Huic in-
preti arbitroque concordiæ civium, legato Patrum
plebem, reductori plebis Romanæ in urbem, ſum-
s funeri defuit. extulit eum plebs ſextantibus
latis in capita. Conſules deinde T. Geganius, P. 34
nucius facti. Eo anno, quum & foris quieta omnia
ello eſſent, & domi ſanata diſcordia, aliud multo
vius malum civitatem invaſit. caritas primum
onæ, ex incultis per ſucceſſionem plebis agris:
es deinde, qualis clauſis ſolet. ventumque ad in-
tum ſervitiorum utique & plebis eſſet, ni conſu-
providiſſent, dimiſſis paſſim ad frumentum coë-
ndum, non in Etruriam modo dextris ab Oſtia
oribus, lævoque per Volſcos mari uſque ad Cu-
s, ſed quæſitum in Sicilia quoque. adeo finitimo-
n odia longinquis coëgerant indigere auxiliis.
mentum Cumis, quum coëmptum eſſet, naves,
bonis Tarquiniorum, ab Ariſtodemo tyranno,
hæres erat, retentæ ſunt. in Volſcis Pomptino-
ne emi quidem potuit: periculum quoque ab
petu hominum ipſis frumentatoribus fuit. Ex
ſcis frumentum Tiberi venit: eo ſuſtentata eſt
bs. Incommodo bello in tam arctis commeati-
vexati forent, ni Volſcos jam moventes arma,
tilentia ingens invaſiſſet. ea clade conterritis ho-
m animis, ut etiam ubi ea remiſiſſet, terrore ali-
tenerentur, & Velitris auxere numerum colo-
um Romani, & Norbæ in montes novam colo-
m, quæ arx in Pomptino eſſet, miſerunt. M. Mi-
io deinde, & A. Sempronio conſulibus, magna
frumenti ex Sicilia advecta: agitatumque in Se-
u, quanti plebi daretur. Multi veniſſe tempus

premendæ plebis putabant, recuperandique jura
extorta ſeceſſione ac vi Patribus eſſent : in pri
Marcius Coriolanus, hoſtis tribuniciæ poteſtatis
annonam, inquit, *veterem volunt*, *jus priſtinum*
dant Patribus. Cur ego plebeios magiſtratus, cur
nium potentem pollentemque video, ſub jugum mi
tamquam à latronibus redemptus. Egone has indi
tates diutius patiar, quam neceſſe eſt? Tarquiniu
gem qui non tulerim, Sicinium feram? Secedat n
avocet plebem, patet via in Sacrum montem, ali
colles. Rapiant frumenta ex agris noſtris, quemac
dum tertio annò rapuere. Fruantur, utantur ann
quam furore ſuo fecere. Audeo dicere, hoc malo dom
ipſos potius cultores agrorum fore, quam ut armat
ſeceſſionem coli prohibeant. Haud tam facile c
eſt, faciendum ne fuerit, quam potuiſſe arbitror
ut conditionibus laxandi annonam, & tribunic
poteſtatem, & omnia invitis jura impoſita P
35 demerent ſibi. Et Senatui nimis atrox viſa ſente
eſt, & ira plebem prope armavit. *Fame jam ſe*
hoſtes peti, cibo victuque fraudari : peregrinum fru
tum, quæ ſola alimenta ex inſperato fortuna dederi
ore rapi, niſi C. Marcio vincti dedantur tribuni, n
tergo plebis Romanæ ſatisfiat. Eum ſibi carnificem
vum exortum, qui aut mori, aut ſervire jubeat
exeuntem è curia impetus factus eſſet, ni perop
tune Tribuni diem dixiſſent. Ibi ira eſt ſuppreſſ
judicem quiſque, ſe dominum vitæ neciſque ini
factum videbat. Contemptim primo Marcius au
bat minas tribunicias : auxilii, non pœnæ jus da
illi poteſtati : plebiſque, non Patrum tribunos
ſed adeo infenſa erat coorta plebs, ut unius pœna
fungendum eſſet Patribus. Reſtiterunt tamen
verſa invidia, uſique ſunt, qua ſuis quiſque, qua
tius ordinis viribus. Ac primo tentata res eſt, ſi
poſitis clientibus abſterrendo ſingulos à coiti
bus, conciliiſque, desjicere rem poſſent. Vni
deinde proceſſere (quicquid erat Patrum, reos d
res) precibus plebem expoſcentes : unum ſibi civ
unum Senatorem, ſi innocentem abſolvere noll

nocente donarent. Ipſe quum die dicta non ad-
, perſeveratum in ira eſt. Damnatus abſens in
cos exulatum abiit, minitans patriæ, hoſtileſque
tum ſpiritus gerens. Venientem Volſci benigne
pere. benignius indies colebant: quo major ira
os eminebat, crebræque nunc querelæ, nunc
æ percipiebantur. Hoſpitio utebatur Attii Tulli.
ge is tum princeps Volſci nominis erat, Roma-
ue ſemper infeſtus. ita quum alterum vetus
m, alterum ira recens ſtimularet, conſilia con-
t de Romano bello. Haud facile credebant,
em ſuam impelli poſſe, ut toties infeliciter ten-
arma caperent. Multis ſæpe bellis, peſtilentia
emo amiſſa juventute, fractos ſpiritus eſſe, arte
dum in exoleto jam vetuſtate odio, ut recenti
a ira exacerbarentur animi. Ludi forte ex in- 36
tatione magni Romæ parabantur. inſtaurandi
cauſſa fuerat. Ludis manè ſervum quidam pa-
miliæ, nondum commiſſo ſpectaculo, ſub furca
m medio egerat circo. cœpti inde ludi, velut ea
ihil ad religionem pertinuiſſet. Haud ita multo
, Tib. Atinio, de plebe homini, ſomnium fuit.
s Jupiter dicere, *Sibi ludis præſultatorem diſpli-
: niſi magnifice inſtaurarentur hi ludi, periculum
fore. iret, ea conſulibus nunciaret.* Quanquam
l ſane liber erat religione animus; verecundia
en majeſtatis magiſtratuum timorem vicit, ne
ra hominum pro ludibrio abiret. Magno illi ea
tatio ſtetit. filium namque intra paucos dies
it. cujus repentinæ cladis, ne cauſa dubia eſſet,
animi eadem illa in ſomnis obverſata ſpecies,
eſt rogitare, *Satin' magnam ſpreti numinis habe-
ercedem? majorem inſtare, ni eat propere ac nun-
conſulibus.* Jam præſentior res erat: cunctantem
en, ac prolatantem, ingens vis morbi adorta eſt,
litate ſubita. Tum enimvero Deorum ira ad-
uit. feſſus igitur malis præteritis inſtantibuſque,
ilio propinquorum adhibito, quum viſa atque
ta, & obverſatum toties ſomno Jovem, minas
ue cœleſtes repræſentatas caſibus ſuis expoſuiſ-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

ſet; conſenſu inde haud dubio omnium qui aden
in forum ad conſules lectica defertur. inde in
riam juſſu conſulum delatus, eadem illa quum
tribus ingenti omnium admiratione enarraſſet;
aliud miraculum: qui captus omnibus membris
latus in curiam eſſet, eum functum officio ped
ſuis domum rediiſſe, traditum memoriæ eſt. I
37 quam ampliſſimi ut fierent, ſenatus decernit. Ad
ludos, auctore Attio Tullo, vis magna Volſco
venit. Priuſquam committerentur ludi, Tullu
domi compoſitum cum Marcio fuerat, ad con
venit. dicit eſſe, quæ ſecreto agere de republica
lit. Arbitris remotis, *Invitus*, inquit, *quod ſequiu*
de meis civibus loquor. Non tamen admiſſum q
quam abiis, criminatum venio, ſed cautum, ne ad
tant. Nimio plus quam velim, noſtrorum ingenia
mobilia. Multis id cladibus ſenſimus. Quippe
non noſtro merito, ſed veſtra patientia incolumes ſi
Magna hic nunc Volſcorum multitudo eſt. ludi ſ
ſpectaculo intenta civitas erit. Memini quid per
dem occaſionem ab Sabinorum juventute in hac
commiſſum ſit. horret animus, ne quid inconſult
temere ſiat. Hæc, noſtra veſtraque cauſſa, prius dic
vobis, conſules, ratus ſum. Quod ad me attinet, ex
plo hinc domum abire in animo eſt, ne cujus facti d
ve contagione præſens violer. Hæc locutus, a
Conſules quum ad Patres rem dubiam ſub auc
certo detuliſſent, auctor magis, ut fit, quã res ad
cavendum vel ex ſupervacuo movit. factoque ſ
tuſconſulto, ut urbem excederent Volſci, præc
dimittuntur, qui omnes eos proficiſci ante noc
juberent. Ingens pavor primo diſcurrentes ad
res tollendas in hoſpitia perculit. Proficiſcent
deinde indignatio oborta: Se, ut conſceleratos c
taminatoſque, ab ludis, feſtis diebus, cœtu quod
38 modo hominum Deorumque, abactos eſſe. Qu
prope continuato agmine irent, prægreſſus Tullu
caput Ferentinum, ut quiſque veniret, primores
rum excipiens, quærendo, indignandoque, &
ipſos ſedulo audientes ſecunda iræ verba, & pe

n

altitudinem aliam in ſubjectum viæ campum de-
xit. Ibi in concionis modum orationem exorſus,
teres populi Romani injurias, cladeſque gentis
lſcorum, ut omnia, inquit, *obliviſcamini alia, ho-*
rnam hanc contumeliam, quo tandem animo fertis,
i per noſtram ignominiam ludos commiſêre? An
n ſenſiſtis triumphatum hodie de vobis eſſe? Vos
nibus civibus, peregrinis, tot finitimis populis, ſpe-
culo abeuntes fuiſſe? Veſtras conjuges, veſtros libe-
traductos per ora hominum? Quid eos, qui audi-
re vocem præconis? quid, qui vos vidêre abeuntes?
id eos, qui huic ignominioſo agmini fuere obvii, exi-
maſſe putatis? niſi aliquod profecto nefas eſſe, quo, ſi
erſimus ſpectaculo, violaturi ſimus ludos, piacu-
mque merituri. ideo nos ab ſede piorum, cœtu, conci-
que abigi. Quid, deinde, illud non ſuccurrit, vivere
s, quod maturavimus proficiſci? Si hæc profectio, &
n fuga eſt: & hanc urbem vos non hoſtium ducitis,
i ſi unum diem morati eſſetis, moriendum omnibus
it? Bellum vobis indictum eſt: magno eorum malo,
i indixere, ſi viri eſtis. Ita & ſua ſponte irarum
eni, & incitati, domos inde digreſſi ſunt, inſtigan-
oque ſuos quiſque populos effecêre, ut omne
olſcum nomen deficeret. Imperatores ad id bel- 39
m de omnium populorum ſententia lecti Attius
ullus, & C. Marcius exul Romanus, in quo ali-
uanto plus ſpei repoſitum. Quam ſpem nequaquam
fellit: ut facile appareret, ducibus validiorem,
am exercitu rem Romanam eſſe. Circeios profe-
us, primum colonos inde Romanos expulit: libe-
amque eam urbem Volſcis tradidit. Inde in Lati-
am viam tranſverſis tramitibus tranſgreſſus, Satri-
um, Longulam, Poluſcam, Coriolos, novella hæc
omanis oppida ademit. Inde Lavinium recepit:
nc deinceps Corbionem, Vitelliam, Trebiam, La-
icos, Pedum cepit. Poſtremum, ad urbem à Pedo
ucit: & *ad foſſas Cluilias quinque ab urbe millia
aſſuum caſtris poſitis, populatur inde agrum Roma-
um: cuſtodibus inter populatores miſſis, qui patri-
iorum agros intactos ſervarent. ſive infenſus plebi

 magis,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

magis, ſive ut diſcordia inde inter Patres pleber
oriretur. Quæ profecto orta eſſet, adeò tribuni
ferocem per ſe plebem criminando in primores
tatis inſtigabant. ſed externus timor maxin
concordiæ vinculum, quamvis ſuſpectos, infe
que inter ſe jungebat animos. Id modo non co
niebat; quod ſenatus conſuleſque, nuſquam
ſpem, quam in armis ponebant: plebes omnia q
bellum malebat. Sp. Nautius jam, & Sex. Fu
conſules erant. Eos recenſentes legiones, præ
per muros, aliaque, in quibus ſtationes vigilia
eſſe placuerat, loca diſtribuentes, multitudo in
pacem poſcentium primum ſeditioſo clamore c
terruit. deinde vocare ſenatum, referre de legati
C. Marcium mittendis coëgit. Acceperunt rela
nem Patres; poſtquam apparuit labare plebis
mos. miſſique de pace ad Marcium oratores, at
reſponſum retulerunt: *Si Volſcis ager redderet*
poſſe agi de pace: ſi præda belli per ocium frui vel
memorem ſe & civium injuriæ, & hoſpitum bene
adniſurum, ut appareat, exilio ſibi irritatos, non
ctos, animos eſſe. Iterum deinde iidem miſſi, non
cipiuntur in caſtra. Sacerdotes quoque ſuis inſi
bus velatos iſſe ſupplices ad caſtra hoſtium, tradi
eſt, nihilo magis quam legatos flexiſſe anim
40 Tum matronæ ad Veturiam matrem Coriol
Volumniamque uxorem frequentes coëunt. id
blicum conſilium, an muliebris timor fuerit, par
invenio. Pervicere certe, ut & Veturia magno n
mulier, & Volumnia, duos parvos ex Marcio fe
filios ſecum, in caſtra hoſtium irent: & quam a
viri defendere urbem non poſſent, mulieres preci
lacrimiſque defenderent. Vbi ad caſtra ventum
nunciatumque Coriolano, adeſſe ingens mulier
agmen; primò, ut qui nec publica majeſtate in le
tis, nec in ſacerdotibus tanta offuſa oculis animo
religione, motus eſſet; multo obſtinatior adve
lacrimas muliebres erat. Dein familiarium quid
qui inſignem mœſtitia inter cæteras cognoverat
turiam, inter nurum nepoteſque ſtantem; *Niſi*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

rantur, inquit, *oculi, mater tibi conjunxque & li-*
adſunt. Coriolanus prope ut amens, conſterna-
ab ſede ſua quum ferret matri obviæ complexũ;
lier in iram ex precibus verſa, *Sine, ſine, priuſ-*
m complexum accipio, ſciam, inquit, *ad hoſtem, an*
filium venerim: captiva mater-ne in caſtris tuis
. *In hoc me longa vita, & infelix ſenecta traxit,*
exulem te, deinde hoſtem viderem? Potuiſti popula-
anc terram, quæ te genuit atque aluit? Non tibi,
mvis infeſto animo & minaci perveneras, ingre-
nti fines, ira cecidit? non quum in conſpectu Roma
it, ſuccurrit, intra illa mœnia domus ac penates mei
t, mater, conjunx liberique? Ergo ego niſi peperiſ-
, Roma non oppugnaretur. niſi filium haberem, li-
a in libera patria mortua eſſem. Sed ego nihil jam
i, nec tibi turpius quam mihi miſerius poſſum: nec
ſim miſerrima, diu futura ſum. De his videris:
s ſi pergis, aut immatura mors, aut longa ſervitus
net. Vxor deinde ac liberi amplexi. Fletuſque
omni turba mulierum ortus, & comploratio ſui
triæque, fregêre tandem virum. complexus inde
s, dimittit: ipſe retro ab urbe caſtra movit. Ab-
ctis deinde legionibus ex agro Romano, invidia
oppreſſum periſſe tradunt; alii alio leto. apud Fa-
um longe antiquiſſimum auctorem, uſque ad ſene-
tem vixiſſe eundem invenio. Refert certe hanc
e eum exacta ætate uſurpaſſe vocem, *Multo mi-*
ius ſeni exilium eſſe. Non inviderunt laudes ſuas
lieribus viri Romani. adeò ſine obtrectatione
riæ alienæ vivebatur. Monumento quoque quod
et, templum Fortunæ Muliebri ædificatum dedi-
umque eſt. Rediêre deinde Volſci, adjunctis Æ-
is, in agrum Romanum. ſed Æqui Attium Tul-
n haud ultra tulere ducem. Hinc ex certamine,
olſci Æqui-ne imperatorem conjuncto exercitui
rent, ſeditio, deinde atrox prælium ortum. Ibi
rtuna populi Romani duos hoſtium exercitus,
ud minus pernicioſo quam pertinaci certamine
nfecit. Conſules T. Sicinius, & C. Aquilius. Si-
nio Volſci, Aquilio Hernici (nam ii quoque in ar-

mis erant) provincia evenit. Eo anno Hernici
41 victi: cum Volſcis æquo Marte diſceſſum eſt.
Caſſius, deinde & Proculus Virginius conſules fa
cum Hernicis fœdus ictum, agri partes duæ adem
inde dimidium Latinis, dimidium plebi diviſu
conſul Caſſius erat. Adjiciebat huic muneri agri
quantum, quem publicum poſſideri à privatis cri
nabatur. Id multos quidem Patrum, ipſos poſſeſ
res, periculo rerum ſuarum terrebat. ſed & pub
Patribus ſollicitudo inerat; largitione conſulem
riculoſas libertati opes ſtruere. Tum primum
agraria promulgata eſt: nunquam deinde uſque
hanc memoriam ſine maximis motibus rerum a
tata. Conſul alter largitioni reſiſtebat, auctori
Patribus, nec omni plebe adverſante. quæ pri
cœperat faſtidire, munus vulgatum à civibus
in ſocios: ſæpè deinde & Virginium conſulem
concionibus, velut vaticinantem, audiebat, *Pe*
lens collegæ munus eſſe. Agros illos ſervitutem iis
acceperint, laturos. regno viam fieri. Quid
enim aſſumi ſocios, & nomen Latinum? Quid at
nuiſſe, Hernicis paulo ante hoſtibus capti agri terti
partem reddi, niſi ut hæ gentes pro Coriolano duce C
ſium habeant? Popularis jam eſſe diſſuaſor, &
terceſſor legis agrariæ cœperat: uterque deinde co
ſul certatim plebi indulgere. Virginius dicere, paſ
rum ſe aſſignari agros, dum ne cui, niſi civi Rom
no, aſſignentur: Caſſius, quia in agraria largitio
ambitioſus in ſocios, eoque civibus vilior erat;
alio munere ſibi reconciliaret civium animos, jub
re pro Siculo frumento pecuniam acceptam retri
populo. Id verò haud ſecus, quam præſentem m
cedem regni aſpernata plebes: adeo propter ſuſ
cionem inſitam regni, velut abundarent omnia, m
nera ejus in animis hominum reſpuebantur. Quem
ubi primum magiſtratu abiit, damnatum necatum
que conſtat. Sunt qui patrem auctorem ejus ſupp
cii ferant. Eum cognita domi cauſſa verberaſſe
necaſſe, peculiumque filii Cereri conſecraviſſe. ſig
inde factum eſſe, & inſcriptum, EX CASSI

FA

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

AMILIA DATVM. Invenio apud quoſdam, que propius fidem eſt, à quæſtoribus Cæſone Fa-o, & L. Valerio, diem dictam perduellionis: damtumque populi judicio: dirutas publicè ædes. ea area ante Telluris ædem. Cæterum ſive illud doeſticum, ſive publicum fuit judicium, damnatur r. Cornelio, Q. Fabio conſulibus. Haud diuturna 42 populi in Caſſium fuit. Dulcedo agrariæ legis a per ſe dempto auctore ſubibat animos. accenque ea cupiditas eſt, malignitate Patrum, qui, detis eo anno Volſcis Æquiſque, militem præda audavêre. quicquid captum ex hoſtibus eſt, vendit Fabius conſul, ac redegit in publicum. Inviſum at Fabium nomen plebi, propter noviſſimum conlem: tenuêre tamen Patres, ut cum L. Æmilio eſo Fabius conſul crearetur. Eo infeſtior facta ebes, ſeditione domeſtica bellum externum excit: bello deinde civiles diſcordiæ intermiſſæ. uno nimo Patres ac plebs rebellantes Volſcos & Æquos, ice Æmilio, proſpera pugna vicêre. Plus tamen oſtium fuga quam prælium abſumpſit: adeo pertiaciter fuſos inſecuti ſunt equites. Caſtoris ædes eoem anno Idibus Quintilibus dedicata eſt. vota erat atino bello, Poſtumio dictatore. filius ejus duumir ad id ipſum creatus dedicavit. Sollicitati & eo nno ſunt dulcedine agrariæ legis animi plebis. Triuni plebis popularem poteſtatem lege populari ceebrabant. Patres ſatis ſuperque gratuiti furoris in nultitudine credentes eſſe, largitiones temeritatiſue invitamenta horrebant. acerrimi Patribus duces d reſiſtendum conſules fuere. Ea igitur pars reipulicæ vicit. nec in præſens modo, ſed in venientem tiam annum M. Fabium Cæſonis fratrem, & magis nviſum alterum plebi accuſatione Sp. Caſſii, L. Vaerium conſulem dedit. Certatum eo quoque anno um tribunis eſt. vana lex, vanique legis auctores, actando irritum munus, facti. Fabium inde nomen ngens poſt tres continuos conſulatus, unoque velut enore omnes expertos tribuniciis certaminibus, haitum. itaque ut bene locatus manſit in ea familia ali-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

aliquandiu honos. Bellum inde Veiens initum
Volſci rebellarunt. ſed ad bella externa propè ſu
erant vires: abutebanturque iis inter ſemetipſos
tando. Acceſsère ad ægras jam omnium men
prodigia cœleſtia, propè quotidianas in urbe ag
que oſtentantia minas. motique ira numinis, cauſſ
nullam aliam vates canebant, publicè privatim
nunc extis, nunc per aves conſulti, quam haud
ſacra fieri. qui terrores tamen eò evaſere, ut Op
43 virgo Veſtalis damnata inceſti pœnas dederit. Q.
bius inde, & C. Julius conſules facti. Eo anno n
ſegnior diſcordia domi, & bellum foris atroc
fuit. Ab Æquis arma ſumpta. Veientes agrum qu
que Romanorum populantes inierunt. quorum b
lorum creſcente cura, Cæſo Fabius, & Sp. Fur
conſules fiunt. Ortonam Latinam urbem Æqui c
pugnabant. Veientes pleni jam populationum R
mam ipſam ſe oppugnaturos minitabantur. Qui t
rores, quum compeſcere deberent, auxêre inſu
animos plebis: redibatque non ſua ſponte plebi m
detrectandi militiam. ſed Sp. Licinius tribunus pl
bis, veniſſe tempus ratus, per ultimam neceſſitate
legis agrariæ Patribus injungendæ, ſuſceperat re
militarem impediendam. Cæterum tota invic
tribuniciæ poteſtatis verſa in auctorem eſt, nec
eum conſules acrius, quam ipſius ejus collegæ coo
ſunt. auxilioque eorum delectum conſules haber
Ad duo ſimul bella exercitus ſcribitur. ducendus F
bio in Æquos, in Veientes Furio datur. Et in Veien
tibus quidem nihil dignum memoria geſtum eſt. F
bio aliquanto plus negotii cum civibus, quam cu
hoſtibus fuit. unus ille vir ipſe conſul rempublica
ſuſtinuit, quam exercitus odio conſulis, quantum i
ſe fuit, prodebat. Nam quum conſul præter cæter
imperatorias artes, quas parando gerendoque bell
edidit plurimas, ita inſtruxiſſet aciem, ut ſolo equi
tatu emiſſo exercitum hoſtium funderet, inſequi fu
ſos pedes noluit. nec illos, & ſi non adhortatio invi
ducis, ſuum ſaltem flagitium, & publicum in præ
ſentia dedecus, poſtmodo periculum, ſi animus hoſt

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

ediſſet, cogere potuit gradum accelerare; aut, ſi aliud
ihil, inſtare inſtructos. Injuſſu ſigna referunt, mœ-
tique (crederes victos,) execrantes nunc imperato-
em, nunc navatam ab equite operam, redeunt in
aſtra. Nec huic tam peſtilenti exemplo remedia
lla ab imperatore quæſita ſunt. adeo excellentibus
ngeniis citius defuerit ars, qua civem regant, quam
ua hoſtem ſuperent. Conſul Romam rediit, non
am belli gloria aucta, quam irritato exacerbatoque
n ſe militum odio. Obtinuere tamen Patres, ut in
abia gente conſulatus maneret. M. Fabium conſu-
em creant: Fabio collega Cn. Manlius datur. Et 44
ic annus tribunum auctorem legis agrariæ habuit.
ib. Pontificius fuit. is eandem viam, velut proceſ-
ſſet Sp. Licinio, ingreſſus, delectum pauliſper impe-
iit. Perturbatis iterum Patribus, Appius Claudius
ictam tribuniciam poteſtatem dicere *priore anno; in
ræſentia re ipſa, exemplo in perpetuum. quando in-
entum ſit, ſuis ipſam viribus diſſolvi. Neque enim
nquam defuturum, qui & ex collega victoriam ſibi
r gratiam melioris partis bono publico velit quæſi-
um. Et plures, ſi pluribus opus ſit, tribunos, ad auxi-
um conſulum paratos fore: & unum vel adverſus
mnes ſatis eſſe. Darent modo & conſules & primo-
s Patrum operam, ut ſi minus omnes, aliquos tamen
x tribunis reipublicæ ac ſenatui conciliarent.* Præ-
eptis Appii moniti Patres, & univerſi comiter ac
enigne tribunos appellare: & conſulares, ut cuique
rivatim aliquid juris adverſus ſingulos erat, partim
uctoritate obtinuere, ut tribuniciæ poteſtatis vires
lubres vellent reipublicæ eſſe. quatuorque tribuno-
um adverſus unum moratorem publici commodi
uxilio delectum conſules habent. Inde ad Veiens
ellum profecti, quo undique ex Etruria auxilia
onvenerant, non tam Veientium gratia concitata:
uam quod in ſpem ventum èrat, diſcordia inteſti-
a diſſolvi rem Romanam poſſe. Principeſque in
mnium Etruriæ populorum conciliis fremebant,
*Æternas opes eſſe Romanas, niſi inter ſemetipſos ſedi-
onibus ſæviant. id unum venenum, eam labem civi-*

tatibus

ratibus opulentis repertam, ut magna imperia mor
eſſent. Diu ſuſtentatum id malum, partim Pat
conſiliis, partim patientia plebis, jam ad extrem
niſſe. Duas civitates ex una factas: ſuos cuique p
magiſtratus, ſuas leges eſſe. Primum in delec
ſævire ſolitos, eoſdem in bello tamen paruiſſe duc
qualicunque urbis ſtatu, manente diſciplina mili
ſiſti potuiſſe: jam non parendi magiſtratibus mo
in caſtra quoque Romanum militem ſequi. Pro
bello in ipſa acie, in ipſo certamine, conſenſu exer
traditam ultro victoriam victis Æquis: ſigna
ſerta, imperatorem in acie relictum, injuſſu in ca
reditum. Profecto, ſi inſtetur, ſuo milite vinci Ro
poſſe. Nihil aliud opus eſſe, quam indici oſtend
bellum, cætera ſua ſponte fata & Deos geſturos.
ſres Etruſcos armaverant; multis invicem ca
45 victos victoreſque. Conſules quoque Romani, n
præterea aliud quam ſuas vires, ſua arma horreb
memoria peſſimi proximo bello exempli terrei
tur, ne rem committerent eo, ubi duæ ſimul a
timendæ eſſent. Itaque caſtris ſe tenebant, tam
cipiti periculo averſi. diem tempuſque for
ipſum lenitururn iras, ſanitatemque animis al
rum. Veiens hoſtis Etruſcique eo magis præpro
agere. laceſſere ad pugnam: primo obequitand
ſtris provocandoque: poſtremo, ut nihil moveb
qua conſules ipſos, qua exercitum increpando,
mulationem inteſtinæ diſcordiæ, remedium tim
inventum: & conſules magis non confidere, quam
credere ſuis militibus. Novum ſeditionis genus, ſi
tium ociumque inter armatos. ad hæc in novita
generis originiſque, qua falſa, qua vera jacere. H
quum ſub ipſo vallo portiſque ſtreperent, haud
conſules pati. at imperitæ multitudini nunc indig
tio nunc pudor pectora verſare, & ab inteſtinis a
tere malis: nolle inultos hoſtes, nolle ſucceſſ
non Patribus, non conſulibus; externa & dome
odia certare in animis. Tandem ſuperant exte
adeo ſuperbe inſolenterque hoſtis eludebat. frequ
tes in prætorium conveniunt, poſcunt pugnam,

ſtu

ulant ut ſignum detur. Conſules velut delibera-
ndi capita conferunt, diu colloquuntur. pugnare
piebant, ſed retro revocanda & abdenda cupiditas
at, ut adverſando remorandoque incitato ſemel
iliti adderent impetum. Redditur reſponſum, im-
aturam rem agi, nondum tempus pugnæ eſſe: ca-
ris ſe tenerent. Edicunt inde, ut abſtineant pugna.
quis injuſſu pugnaverit, ut in hoſtem animadver-
tos. Ita dimiſſis, quo minus conſules velle credunt,
eſcit ardor pugnandi. accedunt inſuper hoſtes fe-
cius multo, ut ſtatuiſſe non pugnare conſules co-
itum eſt. Quippe impune ſe inſultaturos. non cre-
militi arma. rem ad ultimum ſeditionis eruptu-
m, finemque veniſſe Romano imperio. His freti
curſant portis, ingerunt probra, ægre abſtinent,
in caſtra oppugnent. Enimvero, non ultra contu-
eliam pati Romanus poſſe: totis caſtris undique
conſules curritur. non jam ſenſim, ut ante, per
nturionum principes poſtulant, ſed paſſim omnes
amoribus agunt. Matura res erat, tergiverſantur
men. Fabius deinde, ad creſcentem tumultu jam
etum ſeditionis collega concedente, quum ſilen-
um claſſico feciſſet; *Ego iſtos, Cn. Manli, poſſe vin-
re ſcio; velle ne ſcirem, ipſi fecerunt. Itaque certum
que decretum eſt, non dare ſignum, niſi victores ſe
dituros ex hac pugna jurent. Conſulem Romanum
iles ſemel in acie fefellit, Deos nunquam fallet.*
enturio erat M. Flavoleius, inter primores pugnæ
gitator. Victor, inquit, M. Fabi, revertar ex acie,
fallat, Jovem patrem, Gradivumque Martem,
ioſque iratos invocat Deos. Idem deinceps omnis
ercitus in ſe quiſque jurat. juratis datur ſignum,
ma capiunt, eunt in pugnam irarum ſpeique pleni.
unc jubent Etruſcos probra jacere, nunc arma-
s ſibi quiſque lingua promptum hoſtem offerri.
mnium illo die, qua plebis, qua Patrum, eximia
rtus fuit. Fabium nomen, Fabia gens maxime eni-
it. multis civilibus certaminibus infenſos plebis
imos illa pugna ſibi reconciliare ſtatuunt. Inſtrui-
r acies: nec Veiens hoſtis Etruſcæque legiones de- 46
trectant.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

trectant. Prope certa ſpes erat, non magis ſ
pugnaturos, quam pugnaverint cum Æquis.
quoque aliquod, in tam irritatis animis, & occa
ancipiti, haud deſperandum eſſe facinus. Res
longe evenit. nam non alio ante bello infeſtio
manus (adeo hinc contumeliis hoſtes, hinc co
mora exacerbaverant) prælium iniit. Vix expli
ordinis ſpatium Etruſcis fuit, quum pilis inte
mam trepidationem abjectis temere magis
emiſſis, pugna jam ad manus, jam ad gladios
Mars eſt atrociſſimus, venerat. Inter primores
Fabium inſigne ſpectaculo exemploque civibus
ex his Q. Fabium (tertio hic anno ante conſul
rat) principem in confertos Veientes euntem,
viribus & armorum arte Tuſcus, incautum
multas verſantem hoſtium manus, gladio per p
transfigit. telo extracto, præceps Fabius in vu
abiit. Senſit utraque acies unius viri caſum,
batque inde Romanus: quum M. Fabius c
tranſiliit jacentis corpus, objectaque parma, *H*
raſtis, inquit, *milites, fugientes vos in caſtra redit*
adeo ignaviſſimos hoſtes magis timetis, quam Io
Martemque per quos juraſtis? At ego injuratus au
ctor revertar, aut prope te hic Q. Fabi dimican
dam. Conſuli tum Cæſo Fabius prioris anni co
Verbisne iſtis, frater, ut pugnent te impetraturum
dis? Dii impetrabunt, per quos juravere. Et nos, u
cet proceres, ut Fabio nomine eſt dignum, pugnand
tius quam adhortando accendamus militum ani
Sic in primum infeſtis haſtis provolant duo F
47 totamque moverunt ſecum aciem. Prælio ex p
una reſtituto, nihilo ſegnius in altero cornu
Manlius conſul pugnam ciebat. Vbi prope fini
fortuna eſt verſata. nam ut altero in cornu Q.
bium, ſic in hoc ipſum conſulem Manlium, jam
lut fuſos agentem hoſtes, & impigre milites ſe
ſunt, & ut ille gravi vulnere ictus ex acie ceſſit,
terfectum rati, gradum retulere. ceſſiſſentque lo
ni conſul alter cum aliquot turmis equitum in
partem citato equo advectus, vivere clamitans c

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

,ſe victorem fuſo altero cornu adeſſe, rem incli-
im ſuſtinuiſſet. Manlius quoque ad reſtituendam
m ſe ipſe coram offert. Duorum conſulum co-
a ora accendunt militum animos. ſimul & va-
r jam erat hoſtium acies, dum, abundante multi-
ine freti, ſubtracta ſubſidia, mittunt ad caſtra op-
nanda. in quæ haud magno certamine impetu
o, dum prædæ magis quam pugnæ memores te-
nt tempus; triarii Romani, qui primam irruptio-
 ſuſtinere non potuerant, miſſis ad conſules
ciis quo loco res eſſent, conglobati ad prætorium
unt, & ſua ſponte prælium ipſi renovant: &
nlius conſul revectus in caſtra, ad omnes portas
ite oppoſito, hoſtibus viam clauſerat. Ea deſpe-
o Tuſcis rabiem magis quam audaciam accendit.
 quum incurſantes quacunque exitum oſtende-
ſpes, vano aliquoties impetu iſſent; globus juve-
n unus in ipſum conſulem inſignem armis inva-
 Prima excepta à circumſtantibus tela. ſuſtineri
nde vis nequit. Conſul mortifero vulnere ictus
it, fuſique circa omnes. Tuſcis creſcit audacia.
manos terror per tota caſtra trepidos agit. & ad
ema ventum foret, ni legati rapto conſulis cor-
e patefeciſſent una porta hoſtibus viam. Ea erum-
t, conſternatoque agmine abeuntes, in victorem
rum incidunt conſulem. ibi iterum cæſi, fuſique
im. Victoria egregia parta, triſtis tamen duobus
 claris funeribus. Itaque conſul, decernente ſe-
 triumphum, *Si exercitus ſine imperatore trium-
re poſſit, pro eximia belli opera facile paſſurum,*
ondit: *ſe familia funeſta Q. Fabii fratris morte,
blica ex parte orba conſule altero amiſſo, publico
atoque deformem luctu lauream non accepturum.*
ni acto triumpho depoſitus triumphus clarior
. adeo, ſpreta in tempore gloria, interdum cumu-
or redit. Funera deinde duo deinceps, collegæ
riſque ducit. idem in utroque laudator, quum
cedendo illis ſuas laudes, ipſe maximam partem
m ferret. neque immemor ejus, quod initio
ſulatus imbiberat, reconciliandi animos plebis,
ſau-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

ſaucios milites curandos dividit Patribus. [illegible] plurimi dati: nec alibi majore cura habiti. In[illegible] pulares jam eſſe Fabii: nec hoc ulla, niſi ſalub[illegible]
48 publ. arte. Igitur non Patrum magis quam [illegible] ſtudiis Cæſo Fabius cum T. Virginio conſul f[illegible] neque bella, neque delectus, neque ullam alian[illegible] rem curam agere, quam ut jam aliqua ex pa[illegible] choata concordiæ ſpe, primo quoque tempor[illegible] Patribus coaleſcerent animi plebis. Itaque pri[illegible] anni cenſuit, priuſquam quiſquam agrariæ leg[illegible] ctor tribunus exiſteret, occuparent Patres ipſi [illegible] munus facere: captivum agrum plebi quam [illegible] me æqualiter darent. verum eſſe habere eos, qu[illegible] ſanguine ac ſudore partus ſit. Aſpernati Patre[illegible] queſti quoque quidam, nimia gloria luxuri[illegible] evaneſcere vividum quondam illud Cæſonis [illegible] nium. Nullæ deinde urbanæ factiones fuere. [illegible] bantur incurſionibus Æquorum Latini. eo[illegible] exercitu Cæſo miſſus, in ipſorum Æquorum a[illegible] depopulandum tranſit. Æqui ſe in oppida r[illegible] runt, muriſque ſe tenebant: eo nulla pugna m[illegible] rabilis fuit. At à Veiente hoſte clades accepta [illegible] ritate alterius conſulis. actumque de exercitu [illegible] ni Cæſo Fabius in tempore ſubſidio veniſſet. [illegible] tempore, neque pax, neque bellum cum Veie[illegible] fuit; res proxime formam latrocinii venerat. l[illegible] nibus Romanis cedebant in urbem. Vbi abc[illegible] ſenſerant legiones, agros incurſabant; bellum q[illegible] quietem bello invicem eludentes. Ita neque c[illegible] tota res, neque perfici poterat. & alia bella au[illegible] ſentia inſtabant, ut ab Æquis Volſciſque, non di[illegible] quā recens dolor proximæ cladis tranſiret, quie[illegible] tibus: aut mox moturos ſe apparebat Sabinos ſe[illegible] infeſtos, Etruriamque omnem. ſed Veiens hoſtis[illegible] duus magis quam gravis, contumeliis ſæpius [illegible] periculo animos agitabat: quod nullo tempo[illegible] gligi poterat, aut averti alio ſinebat. Tum Fabi[illegible] ſenatum adit: conſul pro gente loquitur: *A[illegible] magis quam magno præſidio, ut ſcitis, Patres co[illegible] pti, bellum Veiens eget. Vos alia bella curate: [illegible]*

s Veientibus date. *Auctores ſumus, tutam ibi ma-tem Romani nominis fore. Noſtrum id nobis velut iliare bellum, privato ſumptu gerere in animo eſt. ublica & milite illic, & pecunia vacet.* Gratiæ ntes actæ. Conſul è curia egreſſus, comitante Fa-um agmine, qui in veſtibulo curiæ ſenatuſcon-um expectantes ſteterant, domum rediit. juſſi ar-i poſtero die ad limen conſulis adeſſe; domos in-liſcedunt. Manat tota urbe rumor: Fabios ad 49 um laudibus ferunt. Familiam unam ſubiiſſe tatis onus: Veiens bellum in privatam curam, rivata arma verſum. Si ſint duæ roboris ejuſ-n in urbe gentes; depoſcant, hæc Volſcos ſibi, Æquos; populo Romano tranquillam pacem nte, omnes finitimos ſubigi populos poſſe. Fabii era die arma capiunt: quo juſſi erant, conve-nt. Conſul paludatus egrediens, in veſtibulo gen-omnem ſuam inſtructo agmine videt. acceptus nedium, ſigna ferri jubet. Nunquam exercitus ue minor numero, neque clarior fama & admi-one hominum per urbem inceſſit. Sex & trecen-ilites, omnes patricii, omnes unius gentis quo-n neminem ducem ſperneret egregius quibuſlibet poribus ſenatus, ibant, unius familiæ viribus enti populo peſtem minitantes. Sequebatur tur-propria alia cognatorum ſodaliumque; nihil dium, nec ſpem, nec curam, ſed immenſa omnia ventium animo; alia publica ſolicitudine exci-, favore & admiratione ſtupens; *ire fortes, ire ces jubent. inceptis eventus pares reddere: Con-atus inde ac triumphos, omnia præmia ab ſe, omnes ores ſperare.* Prætereuntibus Capitolium arcem-& alia templa, quicquid Deorum oculis, quic-d animo occurrit; precantur, ut illud agmen fau-m atque felix mittant: ſoſpites brevi in patriam parentes reſtituant. Incaſſum miſſæ preces. infe-via à dextro Jano portæ Carmentalis profecti, Cremeram flumen perveniunt. is opportunus vi-locus communiendo præſidio. L. Æmilius inde, C. Servilius conſules facti. & donec nil aliud

quam

quam in populationibus res fuit: non ad præ
modo tutandum Fabii ſatis erant, ſed tota r
qua Tuſcus ager Romano adjacet, ſua tuta o
infeſta hoſtium, vagantes per utrumque fine
cere. Intervallum deinde haud magnum popu
nibus fuit: dum & Veientes accito ex Etruria
citu præſidium Cremeræ oppugnant: & Ro
legiones ab L. Æmilio Conſule adductæ co
cum Etruſcis dimicant acie. quanquam vix di
di aciem ſpacium Veientibus fuit. adeo inte
mam trepidationem, dum poſt ſigna ordin
troëunt, ſubſidiaque locant, invecta ſubito
tere Romana equitum ala, non pugnæ modo c
piendæ, ſed conſiſtendi ademit locum. Ita f
tro ad ſaxa Rubra (ibi caſtra habebant) pacem
plices petunt. cujus impetratæ, ab inſita a
levitate, ante deductum Cremera Romanum
50 dium pœnituit. Rurſus cum Fabiis erat Veien
pulo ſine ullo majoris belli apparatu certame
erant incurſiones modo in agros, aut ſubit
petus incurſantium, ſed aliquoties æquo c
collatiſque ſignis certatum. genſque una popul
mani ſæpe ex opulentiſſima, ut tum res e
Etruſca civitate victoriam tulit. Id primo ace
indignumque Veientibus viſum. inde conſili
re natum, inſidiis ferocem hoſtem captandi:
dere etiam, multo ſucceſſu Fabiis audaciam c
re. Itaque & pecora prædantibus aliquoties,
caſu incidiſſent, obviam acta: & agreſtium
vaſti relicti agri: & ſubſidia armatorum ad a
das populationes miſſa, ſæpius ſimulato quam
pavore refugerunt. Jamque Fabii adeo conte
rant hoſtem, ut ſua invicta arma, neque loc
que tempore ullo crederent ſuſtineri poſſe. hæc
provexit, ut ad conſpecta procul à Cremera
gno campi intervallo pecora (quanquam rara
ſtium apparebant arma) decurrerent. & quum
providi effuſo curſu inſidias circa ipſum iter lo
ſuperaſſent, palatique paſſim vaga, ut fit pa
injecto, raperent pecora: ſubito ex inſidiis
ſu

ſtur, & adverſi & undique hoſtes erant. Primo ror circumlatus exterruit, dein tela ab omni par- cidebant. coëuntibuſque Etruſcis, jam conti- i agmine armatorum ſepti, quo magis ſe hoſtis ebat, cogebantur breviore ſpatio & ipſi orbem gere. quæ res & paucitatem eorum inſignem, multitudinem Etruſcorum, multiplicatis in ar- ordinibus, faciebat. Tum omiſſa pugna quam mnes partes parem intenderant, in unum locum nnes inclinant. eo, niſi corporibus armiſque, re cuneo viam. Duxit via in editum leniter col- inde primo reſtitere. mox ut reſpirandi ſupe- locus ſpatium dedit, recipiendique à pavore o animum, pepulere etiam ſubeuntes: vince- ue auxilio loci paucitas, ni jugo circummiſſus ns in verticem collis evaſiſſet. ita ſuperior rur- oſtis factus. Fabii cæſi ad unum omnes, præſi- nque expugnatum. CCCVI. periiſſe ſatis conve- unum prope puberem ætate relictum ſtirpem r Fabiæ, dubiiſque rebus populi Romani ſæpe i bellique vel maximum futurum auxilium.

um hæc accepta clades eſſet, jam C. Horatius & 51 Menenius conſules erant. Menenius adverſus ços victoria elatos confeſtim miſſus: tum quo- male pugnatum eſt, & Janiculum hoſtes occu- re: obſeſſaque urbs foret: ſuper bellum anno- emente (tranſierant enim Etruſci Tiberim) ni atius Cos. ex Volſcis eſſet revocatus: adeoque llum ipſis inſtitit mœnibus, ut primo pugna- ad Spei ſit æquo Marte, iterum ad portam Col- n. Ibi quamquam parvo momento ſuperior nana res fuit: meliorem tamen militem, rece- priſtino animo, in futura prælia id certamen fe- A. Virginius & Sp. Servilius conſules fiunt. acceptam proximæ pugnæ cladem Veientes nuere acie. populationes erant, & velut ab arce culi paſſim in Romanum agrum impetus da- . non uſquam pecora tuta, non agreſtes erant. i deinde eadem arte ſunt, qua ceperant Fabios. i dedita opera paſſim ad illecebras propulſa pe-

cora,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

cora, præcipitavere in inſidias. quo plure
major cædes fuit. Ex hac clade atrox ira
cladis cauſſa atque initium fuit, trajecto enim
Tiberi caſtra Servilii Cos. adorti ſunt opp
inde fuſi magna cæde, in Janiculum ſe ægre
runt. Confeſtim conſul & ipſe tranſit Tiber
ſtra ſub Janiculo communit. poſtero die lu
nonnihil & heſterna felicitate pugnæ ferox
tamen, quod inopia frumenti, quamvis in p
tia, dum celeriora eſſent, agebat conſilia;
adverſo Janiculo ad caſtra hoſtium aciem
fœdiuſque inde pulſus quam pridie pepulerat
ventu collegæ ipſe exercituſque ejus eſt ſerva
ter duas acies Etruſci, quum invicem his at
terga darent, occidione occiſi. Ita oppreſſum
52 ritate felici Veiens bellum. Vrbi cum pace
etiam annona rediit, & advecto ex Campa
mento, & poſtquam timor ſibi cuique futu
piæ abiit, eo quod abditum fuerat, prolato.
pia deinde ocioque laſcivire rurſus animi: &
na mala, poſtquam foris deerant, domi q
tribuni plebem agitare ſuo veneno, agraria l
reſiſtentes incitare Patres, nec in univerſos
ſed in ſingulos. Q. Conſidius & Genutius a
agrariæ legis, T. Menenio diem dicunt.
erat amiſſum Cremeræ præſidium, quum ha
cul inde ſtativa conſul habuiſſet. Eum opp
quum & Patres haud minus quam pro Coriol
nixi eſſent: & patris Agrippæ favor haud du
leviſſet. In mulcta temperarunt tribuni: q
pitis anquiſiſſent, duo millia æris damnat
ctam edixerunt. ea in caput vertit. Negan
ignominiam, ægritudinemque: inde mo
ſumptum eſſe. Alius deinde reus Sp. Servi
conſulatu abiit, C. Nautio & P. Valerio c
bus, initio ſtatim anni ab L. Cædicio & T
tribunis die dicta, ut non Menenius, preci
aut Patrum, ſed cum multa fiducia innocen
tiæque tribunitios impetus tulit. Et huic p
cum Tuſcis ad Janiculum erat crimini. ſed

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

vir, ut in publico periculo ante, ſic tum in
non tribunos modo, ſed plebem oratione fero-
citando, exprobrandoque T. Menenii damna-
tionem mortemque (cujus patris munere reſtituta
quondam plebs, eos ipſos quibus tum ſæviret magi-
ſtratus, eas leges haberet) periculum audacia diſcuſ-
ſit. Juvit & Virginius collega teſtis productus parti-
cipando laudes: magis tamen Menenianum (adeo
mutaverant animum) profuit judicium. Certamina 53
finita. Veiens bellum exortum; quibus Sabi-
ni arma conjunxerant. P. Valerius Conſul accitis
Latinorum Hernicorumque auxiliis, cum exercitu
Veios miſſus, caſtra Sabina, quæ pro mœnibus ſo-
ciorum locata erant, confeſtim aggreditur: tan-
tamque trepidationem injecit, ut dum diſperſi alii
manipulatim excurrunt ad arcendam hoſtium
vim, ea porta cui ſigna primum intulerat, caperetur.
Intra vallum deinde cædes magis quam prælium eſ-
ſe. Tumultus è caſtris & in urbem penetrat, tanquam
Veiis captis, ita pavidi Veientes ad arma currunt.
Pars Sabinis eunt ſubſidio, pars Romanos toto im-
petu intentos in caſtra adoriuntur. Pauliſper averſi
turbatique ſunt. deinde & ipſi utroque verſis ſignis
reſiſtunt: & eques ab conſule immiſſus Tuſcos fun-
dit fugatque. eademque hora duo exercitus, duæque
potentiſſimæ & maximæ finitimæ gentes, ſuperatæ
ſunt. Dum hæc ad Veios geruntur, Volſci Æquique
in Latino agro poſuerant caſtra, populatique fines
erant. eos per ſe ipſi Latini aſſumptis Hernicis ſine
Romano aut duce, aut auxilio caſtris exuerunt. In-
gentique præda præter ſuas recuperatas res potiti ſunt.
Miſſus tamen ab Roma conſul in Volſcos C. Nau-
tius. Mos credo non placebat, ſine Romano duce
exercituque ſocios propriis viribus conſiliiſque bella
gerere. nullum genus calamitatis contumeliæque
non editum in Volſcos eſt: nec tamen perpelli po-
tuere, ut acie dimicarent. L. Furius inde & C. Man- 54
lius conſules. Manlio Veientes provincia evênit.
Non tamen bellatum. induciæ in annos quadraginta
petentibus datæ, frumento ſtipendioque imperato.
Paci

Paci externæ confeſtim continuatur diſcord
mi. agrariæ legis tribuniciis ſtimulis plebs fu
Conſules nihil Menenii damnatione, nihil pe
deterriti Servilii, ſumma vi reſiſtunt. abeunt
giſtratu conſules Genutius tribunus plebis a
L. Æmilius & Opiter Virginius conſulatum i
Vopiſcum Julium in quibuſdam pro Virgini
nalibus conſulem invenio. Hoc anno (quoſ
conſules habuit) rei ad populum Furius & M
circumeunt ſordidati: non plebem magis qua
niores Patrum. ſuadent monentque, *Honori*
adminiſtratione reipublicæ abſtineant; con
vero faſces, prætextam, curulemque ſellam
aliud quam pompam funeris putent. claris inſ
velut infulis velatos ad mortem deſtinari. Q
conſulatus tanta dulcedo ſit, jam nunc ita in an
inducant; conſulatum captum & oppreſſum
bunicia poteſtate eſſe. conſuli, velut apparitori
nicio, omnia ad nutum imperiumque tribuni
eſſe. Si ſe commoverit, ſi reſpexerit Patres, ſ
quam plebem eſſe in republ. crediderit; ex
C. Marcii, Menenii damnationem & mortem
proponat ante oculos. His accenſi vocibus P
conſilia inde non publica, ſed in privato, ſec
que à plurium conſcientia habere. ubi quum i
do conſtaret, jure an injuria eripiendos eſſe
atrociſſima quæque maxime placebat ſententi
auctor quamvis audaci facinori deerat. Igitur j
die, quum plebs in foro erecta exſpectatione
mirari primo quod non deſcenderet tribunus:
de quum jam mora ſuſpectior fieret, deterri
primoribus credere, & deſertam ac prodita
ſam publicam queri. Tandem, qui obverſati
bulo tribuni fuerant, nunciant domi mortuu
inventum. quod ubi in totam concionem p
rumor; ſicut acies funditur duce occiſo, ita
paſſim alii aliò. Præcipuus pavor tribunos in
rat; quàm nihil auxilii ſacratæ leges hab
morte collegæ monitos. Nec Patres ſatis mo
ferre lætitiam. adeoque neminem noxæ pœni

m inſontes feciſſe videri vellent, palamque fer-
malo domandam tribuniciam poteſtatem. Sub 55
eſſimi exempli victoria delectus edicitur: pa-
buſque tribunis ſine interceſſione ulla conſules
peragunt. Tum vero iraſci plebes tribunorum
s ſilentio, quam conſulum imperio: & dicere,
n eſſe de libertate ſua: rurſus ad antiqua redi-
cum Genutio una mortuam ac ſepultam tribuni-
poteſtatem. aliud agendum, ac cogitandum,
odo reſiſtatur Patribus. Id autem unum conſi-
eſſe, ut ſe ipſa plebs, quando aliud nihil auxilii
t, defendat. Quatuor & viginti lictores appa-
onſulibus, & eos ipſos plebis homines. Nihil con-
tius, neque infirmius, ſi ſint qui contemnant. Si-
emque ea magna atque horrenda facere. His vo-
alii alios quum incitaſſent, ad Voleronem
lium de plebe hominem, quia quod ordines
ſet, negaret ſe militem fieri debere, lictor miſ-
t à conſulibus. Volero appellat tribunos.
n auxilio nemo eſſet, conſules ſpoliari homi-
& virgas expediri jubent. *Provoco,* inquit, *ad*
um, Volero; *quoniam tribuni civem Romanum*
ſpectu ſuo virgis cædi malunt, quam ipſi in le-
o a vobis trucidari. quo ferocius clamitabat,
eſtius circumſcindere & ſpoliare lictor. Tum
ro, & prævalens ipſe, & adjuvantibus advoca-
epulſo lictore, ubi indignantium pro ſe acerri-
erat clamor, eo ſe in turbam confertiſſimam
t, clamitans, *Provoco, & fidem plebis imploro!*
e cives! adeſte commilitones! nihil eſt quod ex-
tis tribunos, quibus ipſis veſtro auxilio opus eſt.
citati homines, veluti ad prælium ſe expediunt:
ebatque omne diſcrimen adeſſe, nihil cuiquam
um, non publici fore, non privati juris. Huic
tempeſtati quum ſe conſules obtuliſſent, faci-
perti ſunt, parum tutam majeſtatem ſine viribus
violatis lictoribus, faſcibus fractis, è foro in cu-
compelluntur; incerti quatenus Volero exer-
victoriam. Conticeſcente deinde tumultu, quũ
um vocari juſſiſſent, queruntur injurias ſuas,

vim plebis, Voleronis audaciam. Multis fe
dictis ſententiis, vicere ſeniores, quibus, ira I
adverſus temeritatem plebis certari, non p
56 Voleronem amplexa favore plebs, proximis
tiis tribunum plebis creat, in eum annum, qui
narium, P. Furium Conſules habuit. con
omnium opinionem, qui eum vexandis prio
ni conſulibus permiſſurum tribunatum cred
poſt publicam cauſam privato dolore habit
verbo quidem violatis conſulibus, rogatione
ad populum; ut plebeii magiſtratus tributis
tiis fierent. Haud parva res, ſub titulo prin
cie minime atroci, ferebatur; ſed quæ p
omnem poteſtatem per clientium ſuffragia c
quos vellent tribunos, auferret. Huic actioni
ſimæ plebi, quum ſumma vi reſiſterent Patre
quæ una vis ad reſiſtendum erat, ut intercede
quis ex collegio, auctoritate aut conſulum
principum adduci poſſet; res tamen ſuo ipſa
mine gravis, certaminibus in annum extr
Plebs Voleronem tribunum reficit. Patres a
mum dimicationis rati rem venturam, Ap.
dium Appii filium, jam inde à paternis cert
bus inviſum infeſtumque plebi, conſulem f
Collega ei T. Quintius datur. Principio ſtati
ni nihil prius quam de lege agebatur. ſed ut
tor legis Volero, ſic Lætorius, collega ejus,
quum recentior, tum acrior erat. Ferocem fa
belli gloria ingens, quod ætatis ejus haud qui
manu promptior erat. Is, quum Volero nih
terquam de lege loqueretur, inſectatione ab
conſulum, ipſe in accuſationem Appii fami
ſuperbiſſimæ, ac crudeliſſimæ in plebem I
ham, exorſus, quum à Patribus non conſule
carnificem, ad vexandam & lacerandam p
creatum eſſe, contenderet; rudis in militari h
lingua non ſuppetebat libertati animoque.
deficiente oratione, *Quandoquidem non tam*
loquor, inquit, *Quirites, quam quod locutus ſum*
ſto; craſtino die adeſte. Ego hic aut in conſpe

voriar, aut perferam legem. Occupant tribuni
lum poſtero die. conſules nobilitaſque ad im-
ndam legem in concione conſiſtunt. Submo-
Lætorius jubet, præterquam qui ſuffragium
ıt. Adoleſcentes nobiles ſtabant, nihil ceden-
atori. tum ex his prehendi quoſdam Lætorius
.. Conſul Appius negare, jus eſſe tribuno in
quam, niſi in plebeium. Non enim populi, ſed
s eum magiſtratum eſſe. nec illum ipſum ſub-
ere pro imperio poſſe more majorum: quia ita
ur; *Si vobis videtur, diſcedite Quirites*. Fa-
& contemptim de jure diſſerendo perturbare
rium poterat. Ardens igitur ira tribunus, via-
n mittit ad conſulem: conſul lictorem ad tri-
m, privatum eſſe clamitans, ſine imperio, ſine
ſtratu. violatuſque eſſet tribunus, ni & concio
is atrox coorta pro tribuno in conſulem eſſet:
ncurſus hominum in forum ex tota urbe con-
e multitudinis fieret. Suſtinebat tamen Appius
nacia tantam tempeſtatem: certatumque haud
ento prælio foret, ni Quintius, conſul alter,
ılaribus negotio dato, ut collegam vi, ſi aliter
oſſent, de foro abducerent; ipſe nunc plebem
ntem precibus leniſſet; nunc oraſſet tribunos,
ncilium dimitterent. Darent iræ ſpatium. non
ſuam illis tempus ādempturum; ſed conſilium
us additurum. & Patres in populi, & conſulem
trum fore poteſtate. Ægre ſedata ab Quintio 57
, multo ægrius conſul alter à Patribus. Dimiſ-
ndem concilio plebis, ſenatum conſules habent.
uum timor atque ira invicem ſententias variaſ-
; quo magis, ſpacio interpoſito, ab impetu ad
ultandum advocabantur, eo plus abhorrebant à
tione animi. adeo ut Quintio gratias agerent,
l ejus opera mitigata diſcordia eſſet. Ab Appio
ur, *Vt tantam conſularem majeſtatem eſſe vel-
quanta in concordi civitate eſſe poſſet. Dum tribu-
nſuleſque ad ſe quiſque omnia trahant, nihil re-
m eſſe virium in medio. diſtractam laceratam-
rempubl. per magiſtratus. Magis quorum in ma-*

nu ſit, quam ut incolumis ſit, quæri. Appiu[illegible]
tra, *teſtari Deos atque homines, rempublicam*[illegible]
di per metum ac deſeri. non conſulem ſenatu[illegible]
ſenatum conſuli deeſſe. graviores accipi leges,[illegible]
in Sacro monte acceptæ ſint. Victus tamen P[illegible]
58 conſenſu quievit. lex ſilentio perfertur. Tun[illegible]
mum tributis comitiis creati tribuni ſunt: n[illegible]
ro etiam additos tres, perinde ac duo ante fu[illegible]
Piſo auctor eſt. Nominat quoque tribunos [illegible]
Sicinium, L. Numitorium, M. Duilium S[illegible]
Icilium, L. Mecilium. Volſcum Æquicumqu[illegible]
ter ſeditionem Romanam, eſt bellum coor[illegible]
vaſtaverant agros, ut ſi qua ſeceſſio plebis f[illegible]
ad ſe receptum haberet. Compoſitis deinde r[illegible]
caſtra retro movere. Ap. Claudius in Volſcos [illegible]
ſus. Quintio Æqui provincia evênit. Eaden[illegible]
militia ſævitia Appii quæ domi eſſe; eo libe[illegible]
quod ſine tribuniciis vinculis erat. Odiſſe pl[illegible]
plus quam paterno odio: ſe victum ab ea: ſ[illegible]
co conſule electo adverſus tribuniciam po[illegible]
tem, perlatam legem eſſe, quam minore co[illegible]
nequaquam tanta Patrum ſpe, priores imp[illegible]
rint conſules: hæc ira indignatioque ferocem[illegible]
mum ad vexandum ſævo imperio exercitum[illegible]
mulabat. nec ulla vi domari poterat, tantum[illegible]
tamen animis imbiberant. Segniter, ocioſe, [illegible]
gligenter, contumaciter omnia agere. nec pu[illegible]
nec metus coërcebat. Si citius agi vellet agmen[illegible]
dius ſedulo incedere: ſi adhortator operis ad[illegible]
omnes ſua ſponte motam remittere induſtri[illegible]
præſenti vultus demittere, tacite prætereuntem [illegible]
crari: ut invictus ille odio plebeio animus, i[illegible]
dum moveretur. Omni nequicquam acerb[illegible]
prompta, nihil jam cum militibus agere: à co[illegible]
tionibus corruptum exercitum dicere: tribuno[illegible]
59 bei cavillans interdum, & Volerones vocare. [illegible]
hil eorum Volſci neſciebant, inſtabantque eo [illegible]
gis, ſperantes idem certamen animorum adv[illegible]
Appium habiturum exercitum Romanum, [illegible]
adverſus Fabium conſulem habuiſſet. Cæte[illegible]

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

…o Appio quam Fabio violentior fuit. Non
…i vincere tantum noluit, ut Fabianus exercitus,
…inci voluit. Productus in aciem, turpi fuga pe-
…ſtra, nec ante reſtitit, quam ſigna inferentem
…cum munimentis vidit, fœdamque extremi
…nis cædem. Tum expreſſa vis ad pugnandum,
…ctor jam à vallo ſubmoveretur hoſtis: ſatis ta-
…appareret, capi tantum caſtra militem Roma-
…noluiſſe. alii gaudere ſua clade atque ignomi-
… Quibus nihil infractus ferox Appii animus,
…n inſuper ſævire vellet concionemque advo-
…; concurrunt ad eum legati tribunique, mo-
…es, ne utique experiri vellet imperium, cu-
…is omnis in conſenſu obedientium eſſet. Ne-
… vulgo milites ſe ad concionem ituros: paſ-
…ue exaudiri voces poſtulantium, ut caſtra
…olſco agro moveantur. Hoſtem victorem pau-
…te prope in portis ac vallo fuiſſe; ingentiſque
… non ſuſpicionem modo, ſed apertam ſpe-
… obverſari ante oculos. Victus tandem (quan-
…idem nihil præter tempus noxæ lucrarentur)
…ſſa concione, iter in ſequentem diem pro-
…iari quum juſſiſſet, prima luce claſſico ſignum
…ctionis dedit. Quum maxime agmen è ca-
… explicaretur, Volſci, ut eodem, ſigno ex-
…i, noviſſimos adoriuntur. A quibus perlatus
…imos tumultus, eo pavore ſignaque & ordi-
…turbavit, ut neque imperia exaudiri, neque
…ui acies poſſent. nemo ullius niſi fugæ me-
… Ita effuſo agmine per ſtragem corporum ar-
…rumque evaſere, ut prius hoſtis deſiſteret ſequi,
…n Romanus fugere. Tandem collectis ex diſſi-
… curſu militibus, conſul quum revocando ne-
…quam ſuos perſecutus eſſet, in pacato agro ca-
…poſuit, advocataque concione, invectus haud
… in proditorem exercitum militaris diſciplinæ,
…torem ſignorum; ubi ſigna, ubi arma eſſent,
…los rogitans, inermes milites, ſigno amiſſo ſi-
…ros; ad hoc centuriones duplicarioſque, qui
…erant ordines, virgis cæſos ſecuri percuſſit.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

cætera multitudo ſorte decimus quiſque ad ſ
60 cium lecti. Contra ea, in Æquis inter conſul
militem, comitate ac beneficiis certatum eſt.
tura Quintius erat lenior, & ſævitia infelix co
quo is magis gauderet ingenio ſuo, effecerat.
tantæ concordiæ ducis exercituſque non auſi
ſe Æqui; vagari populabundum hoſtem per
paſſi. Nec ullo ante bello latius inde actæ p
ea omnis militi data eſt. Addebantur & l
quibus haud minus quam præmio gaudent m
animi. Tum duci, tum propter ducem Patribu
que placatior exercitus rediit; ſibi parentem,
exercitui dominum datum ab ſenatu, mem
Varia fortuna belli atroci diſcordia, domi f
annum exactum, inſignem maxime comitia
efficiunt. Res major victoria ſuſcepti cert
quam uſu. plus enim dignitatis comitiis ipſis
ctum eſt, Patribus ex concilio ſubmovendis,
virium aut plebi additum, aut demptum Pa
61 Turbulentior inde annus excepit, L. Valerio,
rio Æmilio Conſulibus, tum propter certami
dinum de lege agraria: tum propter judicium
Claudii. cui acerrimo adverſario legis, cauſſ
poſſeſſorum publici agri, tanquam tertio c
ſuſtinenti, M. Duilius & Cn. Sicius diem
Nunquam ante tam inviſus plebi reus ad jud
vocatus populi eſt; plenus ſuarum, plenus pa
rum irarum. Patres quoque non temere pr
æque annixi ſunt: propugnatorem ſenatus,
ſtatiſque vindicem ſuæ, ad omnes tribunicio
beioſque oppoſitum tumultus, modum dunta
certamine egreſſum, objici iratæ plebi. Vnus
tribus, ipſe Ap. Claudius, & tribunos & pleb
ſuum judicium pro nihilo habebat. Illum n
næ plebis, non ſenatus preces perpellere unqua
tuêre, non modo ut veſtem mutaret, aut ſ
prenſaret homines; ſed ne ut ex conſueta q
aſperitate orationis (quum ad populum agend
ſa eſſet) aliquid leniret atque ſubmitteret. Ide
bitus oris, eadem contumacia in vultu, idem i

e ſpiritus erat: adeo ut magna pars plebis Ap-
n non minus reum timeret, quam conſulem ti-
erat. Semel cauſſam dixit, quo ſemper agere
nia ſolitus erat, accuſatorio ſpiritu. adeoque con-
tia ſua & tribunos obſtupefecit & plebem, ut
n ipſi ſua voluntate prodicerent: trahi deinde
ſinerent. Haud ita multum interim temporis
ante tamen quam prodicta dies veniret, morbo
itur. cujus laudationem cum tribuni plebis im-
re conarentur; plebs fraudari ſolenni honore ſu-
num diem tanti viri noluit: & laudationem
æquis auribus mortui audivit, quam vivi accu-
onem audierat: & exequias frequens celebravit.
lem anno Valerius conſul, cum exercitu in 62
uos profectus, quum hoſtem ad prælium elicere
poſſet, caſtra oppugnare eſt adortus. Prohibuit
a tempeſtas, cum grandine ac tonitribus cœlo
ecta. Admirationem deinde auxit, ſigno receptui
o, tranquilla ſerenitas reddita: ut velut numine
uo defenſa caſtra oppugnare iterum, religio fue-
omnis ira belli ad populationem agri vertit. Al-
conſul Æmilius in Sabinis bellum geſſit. & ibi,
a hoſtis mœnibus ſe tenebat, vaſtati agri ſunt.
endiis deinde, non villarum modo, ſed etiam
orum, quibus frequenter habitabatur, Sabini
iti, quum prædatoribus occurriſſent, ancipiti
lio digreſſi, poſtero die retulere caſtra in tutiora
a. Id ſatis conſuli viſum, cur pro victo relinque-
hoſtem; integro inde decedens bello. Inter hæc 63
la, manente diſcordia domi, T. Numicius Pri-
s, A. Virginius, conſules facti. Non ultra videba-
latura plebs dilationem agrariæ legis, ultimaque
parabatur, quum Volſcos adeſſe, fumo ex in-
diis villarum fugaque agreſtium cognitum eſt.
es maturam jam ſeditionem, ac prope erumpen-
n repreſſit. Conſules coacti extemplo ab ſenatu
bellum; educta ex urbe juventute tranquilliorem
teram plebem fecerunt. Et hoſtes quidem nihil
ud, quam perfuſis vano timore Romanis, citato
mine abeunt. Numicius Antium adverſus Vol-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

ſcos Virginius contra Æquos profectus. ibi ex in
prope magna accepta clade, virtus militum,
prolapſam negligentia conſulis, reſtituit. Mel
Volſcis imperatum eſt. Fuſi primo prælio ho
fugaque in urbem Antium, ut tum res erant,
lentiſſimam acti. quam conſul oppugnare non
ſus, Cenonem aliud oppidum, nequaquam
opulentum, ab Antiatibus cepit. Dum Æqui
ſcique Romanos exercitus tenent, Sabini uſqu
portas urbis populantes inceſſere. deinde ipſi pa
poſt diebus à duobus exercitibus, utroque per i
conſule ingreſſo in fines, plus cladium quam in
64 tant, acceperunt. Extremo anno pacis aliquid f
ſed ut ſemper alias ſollicitæ, certamine Patru
plebis. Irata plebs intereſſe conſularibus com
noluit. per Patres clienteſque Patrum conſules c
ti, T. Quintius & Q. Servilius. ſimilem an
priori conſules habent, ſeditioſa initia, bello de
externo tranquilla. Sabini Cruſtuminos campo
rato agmine tranſgreſſi, quum cædes & ince
circum Anienem flumen feciſſent, à porta p
Collina mœnibuſque pulſi, ingentes tamen pr
hominum pecorumque egêre. quos Servilius co
infeſto exercitu inſecutus, ipſum quidem agmen i
piſci æquis locis non potuit: populationem ade
fuſe fecit, ut nihil bello intactum relinqueret, n
tiplicique capta præda rediret. Et in Volſcis res e
gie geſta, tum ducis tum militum opera. Prim
æquo campo ſignis collatis pugnatum, ingenti c
utrinque plurimo ſanguine, & Romani, quia pa
tas damna ſentiendo propior erat, gradum ret
ſent, ni ſalubri mendacio conſul, fugere hoſte
cornu altero clamitans, concitaſſet aciem. im
facto, dum ſe putant vincere, vicere. Conſul
tuens, ne nimis inſtando renovaret certamen,
gnum receptui dedit. Interceſſere pauci dies, v
tacitis induciis utrinque quiete ſumpta: per quos
gens vis hominum ex omnibus Volſcis Æquiſ
populis in caſtra venit; haud dubitans, ſi ſenſer
Romanos nocte abituros. Itaque tertia fere vi

caſtra oppugnanda veniunt. Quintius ſedato tu-
ltu, quem terror ſubitus exciverat, quum mane-
n tentoriis quietum militem juſſiſſet, Hernico-
n cohortem in ſtationem educit: cornicines tu-
ineſque in equis impoſitos, canere ante vallum
et, ſollicitumque hoſtem ad lucem tenere. reli-
um noctis adeo tranquilla omnia in caſtris fuere,
ſomni quoque Romanis copia eſſet. Volſcos ſpe-
s armatorum peditum, quos & plures eſſe, & Ro-
nos putabant, fremitus hinnituſque equorum,
& inſueto ſedente equite, & inſuper aures agi-
te ſonitu, ſæviebant, intentos velut ad impetum
ſtium tenuit. Vbi illuxit, Romanus integer ſa- 65
tuſque ſomno, productus in aciem; feſſum ſtando
vigiliis Volſcum primo impetu perculit. quam-
am ceſſere magis, quam pulſi hoſtes ſunt: quia ab
go erant clivi, in quos poſt principia integris or-
ibus tutus receptus fuit. Conſul, ubi ad iniquum
um ventum eſt, ſiſtit aciem. miles ægre teneri,
mare & poſcere, ut perculſis inſtare liceat. Fero-
s agunt equites circumfuſi ducibus: vociferantur
ante ſigna ituros. Dum cunctatur conſul virtute
ilitum fretus, loco parum fidens; conclamant ſe
uros: clamoremque res eſt ſecuta. Fixis in terram
is, quo leviores in ardua evaderent, curſu ſubeunt.
olſcus effuſis ad primum impetum miſſilibus telis,
a objacentia pedibus ingerit in ſubeuntes, turba-
ſque ictibus crebris urget ex ſuperiore loco. ſic
ope oneratum eſt ſiniſtrum Romanis cornu, ni re-
entibus jam gradum, conſul increpando ſimul te-
eritatem, ſimul ignaviam, pudore metum excuſ-
ſet. Reſtitêre primo obſtinatis animis: deinde, ut
obtinentes locum vires ferebant, audent ultro
adum inferre; & clamore renovato commovent
iem. tum rurſus impetu capto enituntur atque ex-
perant iniquitatem loci. Jam prope erat ut in ſum-
um clivi jugum evaderent, quum terga hoſtes de-
ere: effuſoque curſu pœne agmine uno fugientes
quenteſque caſtris incidere. In eo pavore caſtra ca-
iuntur. qui Volſcorum effugere potuerunt, Antium

petunt. Antium & Romanus exercitus ductus: p
cos circumſeſſum dies deditur. nulla oppugnanti
nova vi; ſed quod jam inde ab infœlici pugna,
ſtriſque amiſſis, ceciderant animi.

EPITOME

LIBRI III.

SEditiones de agrariis legibus factæ. Capitoliun
exulibus & ſervis occupatum, cæſis iis receptum
Cenſus bis actus. priore luſtro cenſa civium cap
centum quatuor & viginti millia ducenta quatuor
cim, præter orbos, orbaſque. ſequenti, centum trigi
duo millia quadringenta novem. Quum adverſus
quos res male geſta eſſet, L. Quintius Cincinnatus
ctator factus, quum rure intentus ruſtico operi eſſet
id bellum gerendum accerſitus eſt. Is victos hoſtes
jugum miſit. Tribunorum plebis numerus amplia
eſt: ut eſſent decem, trigeſimo ſexto anno à primis t
bunis plebis. Petitis per legatos, & allatis Atticis
gibus, ad conſtituendas eas proponendaſque decemv
pro conſulibus ſine ullis aliis magiſtratibus creati,
tero & trecenteſimo anno, quam Roma condita er
& ut à regibus ad conſules, ita à conſulibus. ad
cemviros tranſlatum imperium. Ii decem tabulis
gum poſitis, quum modeſte ſe in eo honore geſſiſſent,
ob id in alterum quoque annum eundem eſſe magiſt
tum placuiſſet, duabus tabulis ad decem adjecti
quum complura impotenter feciſſent, magiſtratu
noluerunt deponere, & in tertium annum retinueru
donec invicto eorum imperio finem attulit libido A
Claudii. Qui quum in amorem virginis incidiſſ
ſubmiſſo, qui eam in ſervitutem peteret; neceſſitat
patri ejus Virginio impoſuit, rapto ex taberna pro
ma cultro, ut filiam interimeret, cum aliter eam t
ri non poſſet, ne in poteſtatem ſtuprum illaturi venir
Hoc tam magnæ luxuriæ exemplo plebs incitata, mo
tem Aventinum occupavit: coegitque decemviros a
dicare ſe magiſtratu. ex quibus Appius, & unus coll

garum

um, qui præcipue pœnam meruerant; in carcerem
jecti; cæteri in exilium acti. Res præterea contra
binos, & Volſcos, & Æquos proſpere geſtas conti-
. & parum honeſtum populi Romani judicium:
judex inter Ardeates & Aricinos ſumptus, agrum
quo ambigebatur, ſibi adjudicavit.

ANTIO capto Tib. Æmilius & Q. Fa- 1
bius conſules fiunt. Hic erat Fabius
qui unus exſtinctæ ad Cremeram genti
ſuperfuerat. Jam priore conſulatu Æ-
milius dandi agri plebi fuerat auctor.
ique ſecundo quoque conſulatu ejus, & agrarii ſe
ſpem legis erexerant; & tribuni, rem contra con-
es ſæpe tentatam, adjutore utique conſule, obti-
ri poſſe rati, ſuſcipiunt: & conſul manebat in ſen-
tia ſua. Poſſeſſores & magna pars Patrum, tribu-
iis ſe jactare actionibus principem civitatis, &
giendo de alieno popularem fieri querentes, to-
s invidiam rei à tribunis in conſulem averterant.
trox certamen aderat, ni Fabius conſilio neutri
rti acerbo rem expediſſet. T. Quintii ductu &
ſpicio agri capti priore anno aliquantum à Vol-
s eſſe. Antium propinquam, opportunam, &
aritimam urbem, coloniam deduci poſſe: ita
ne querelis poſſeſſorum plebem in agros ituram,
vitatem in concordia fore. Hæc ſententia ac-
pta eſt. Triumviros agro dando creat T. Quin-
um, A. Virginium, P. Furium. juſſi nomina dare,
i agrum accipere vellent. Fecit ſtatim (ut fit) fa-
idium copia; adeoque pauci nomina dedere, ut ad
plendum numerum coloni Volſci adderentur:
etera multitudo poſcere Romæ agrum malle, quam
ibi accipere. Æqui à Q. Fabio (is eo cum exerci-
venerat) pacem petiere, irritamque eam ipſi ſubi-
incurſione in agrum Latinum fecêre. Q. Servilius 2
ſequenti anno, (is enim cum Sp. Poſtumio conſul
it) in Æquos miſſus, in Latino agro ſtativa habuit.
tra caſtra quies neceſſaria morbo implicitum exer-
itum tenuit. Extractum in tertium annum bellum
eſt,

eit, Q. Fabio & T. Quintio conſulibus. Fabio
tra ordinem, quia is victor pacem Æquis dedera
provincia data. qui haud dubia ſpe profectus, fam
nominis ſui pacaturam Æquos, legatos in concil
gentis miſſos nunciare juſſit, *Q. Fabium Cos. dic*
ſe ex Æquis pacem Romam tuliſſe, ab Roma Æ
bellum afferre, eadem dextra armata, quam pacat
illis antea dederat. quorum id perfidia & perj
fiat, Deos nunc teſtes eſſe, mox fore ultores. Se tam
utcumque ſit, etiam nunc, pœnitere ſua ſponte Æq
quam pati hoſtilia, malle. Si pœniteat, tutum re
ptum ad expertam clementiam fore: ſin perjurio g
deant, Diis magis iratis quam hoſtibus geſturos b
lum. Hæc dicta adeo nihil moverunt quemquam
legati prope violati ſint; exercituſque in Algid
adverſus Romanos miſſus. Quæ ubi Romam f
nunciata, indignitas rei magis quam periculum, co
ſulem alterum ab urbe excivit. ita duo conſula
exercitus ad hoſtem acceſſere, acie inſtructa,
confeſtim dimicarent. Sed quum forte haud m
tum diei ſupereſſet, unus ab ſtatione hoſtium exc
mat: *Oſtentare hoc eſt, Romani, non gerere bellu*
in noctem imminentem aciem inſtruitis. longiore lu
ad id certamen quod inſtat, nobis opus eſt. Craſt
die oriente ſole redite in aciem: erit copia pugnan
ne timete. His vocibus irritatus miles in diem p
ſterum in caſtra reducitur; longam venire nocte
ratus, quæ moram certamini faceret. Tum quide
corpora cibo ſomnoque curant. ubi illuxit poſte
die, prior aliquanto conſtitit Romana acies; tande
& Æqui proceſſere. Prælium fuit utrinque veh
mens, quod & Romanus ira odioque pugnabat;
Æquos conſcientia contracti culpa periculi, & d
ſperatio futuræ ſibi poſtea fidei, ultima audere & e
periri cogebat. Non tamen ſuſtinuere aciem Rom
nam Æqui: pulſiq; quum in fines ſuos ſe recepiſſen
nihilo inclinatioribus ad pacem animis ferox mult
tudo increpare duces, quod in aciem, qua pugnan
arte Romanus excellat, commiſſa res ſit. Æquos po
pulationibus incurſionibuſque meliores eſſe. & mul

aſſim manus, quam magnam molem unius exer-
, rectius bella gerere. Relicto itaque caſtris præ- 3
, egreſſi tanto cum tumultu invaſere fines Ro-
os, ut ad urbem quoque terrorem pertulerint.
pinata etiam res plus trepidationis fecit, quod
l minus quam ne victus, ac prope in caſtris ob-
s hoſtis, memor populationis eſſet, timeri pote-
greſteſque pavidi incidentes portis non popula-
em, nec prædonũ parvas manus, ſed omnia vano
ntes timore, exercitus & legiones adeſſe ho-
n, & infeſto agmine ruere ad urbem, clamabant.
is proximi audita incerta, eoque vaniora, ferre
lios. curſus clamorque vocantium ad arma, haud
um à pavore captæ urbis abeſſe. Forte ab Algido
ntius conſul redierat Romam: id remedium ti-
i fuit. tumultuque ſedato, victos timeri incre-
hoſtes, præſidia portis impoſuit. Vocato deinde
tu, quum ex auctoritate Patrum juſtitio indicto
ectus ad tutandos fines eſſet, Q. Servilio præfecto
s relicto, hoſtem in agro non invenit. Ab altero
ſule res geſta egregie eſt. qui qua venturum ho-
 ſciebat, gravem præda, eoque impeditiore
ine incedentem aggreſſus, funeſtam ei popula-
em fecit. Pauci hoſtium evaſere ex inſidiis:
a omnis recepta eſt. ſic finem juſtitio quod
riduum fuit, reditus Quintii conſulis in urbem
. Cenſus deinde actus, & conditum à Quintio
um. cenſa civium capita centum quatuor &
ti millia ducenta quindecim dicuntur; præter
s orbaſque. In Æquis nihil deinde memorabile
m. in oppida ſua ſe recepere, uri ſua popularique
. Conſul, quum aliquoties per omnem hoſtium
m infeſto agmine populabundus iſſet, cum in-
i laude prædaque Romam rediit. Conſules inde 4
Poſtumius Albus, Sp. Furius Fuſus. Furios Fuſios
ſere quidam. id admoneo, ne quis immutatio-
 virorum ipſorum eſſe, quæ nominum eſt, pu-
Haud dubium erat, quin cum Æquis alter conſu-
 bellum gereret. Itaque Æqui ab Ecetranis Vol-
præſidium petiere. quo cupide oblato (adeo ci-

vitates

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

virates hæ perpetuo in Romanos odio certan
bellum ſumma vi parabatur. Sentiunt Hernic
prædicunt Romanis, Ecetranum ad Æquos def
ſuſpecta & colonia Antium fuit, quod magn
hominum inde, quum oppidum captum eſſet, co
giſſet ad Æquos. iſque miles per bellum Æqu
vel acerrimus fuit. Compulſis deinde in oppid
quis, ea multitudo dilapſa quum Antium rediſſ
ſponte jam infidos colonos Romanis abalien
Nec dum matura re, quum defectionem parari
tum ad ſenatum eſſet, datũ negotium eſt conſul
ut principibus coloniæ Romam excitis, quære
quidnam rei eſſet. qui quum haud gravate venit
introducti à conſulibus ad ſenatum, ita reſpond
ad interrogata, ut magis ſuſpecti quam veneran
mitterentur. Bellum inde haud dubium haberi
Furius, conſulum alter, cui ea provincia even
profectus in Æquos, Hernicorum in agro po
bundum hoſtem invenit: ignaruſque multitud
quia nuſquam univerſa conſpecta fuerat, imp
copiis exercitum temere pugnæ commiſit. p
concurſu pulſus ſe in caſtra recepit. neque is fini
riculi fuit, namque & proxima nocte & poſter
tanta vi caſtra ſunt circumſeſſa atque oppugnat
ne nuncius quidem inde mitti Romam poſſet.
nici & male pugnatum, & conſulem exercitu
obſideri, nunciaverunt. tantumque terrorem inc
re Patribus, ut (quæ forma ſenatuſconſulti ul
ſemper neceſſitatis habita eſt) Poſtumio alteri
ſulum negotium daretur, Videret ne quid reſp
detrimenti caperet. Ipſum conſulem Romæ ma
ad conſcribendos omnes qui arma ferre poſſent,
mum viſum eſt: pro conſule T. Quintium ſub
caſtris cum ſociali exercitu mitti. ad eum exp
dum Latini Hernicique, & colonia Antium
Quintio ſubitarios milites (ita tum repentina a
5 lia appellabant) juſſi. Multi per eos dies m
multique impetus hinc atque illinc facti, quia ſ
rante multitudine hoſtes carpere multifariam
Romanas, ut non ſuffecturas ad omnia, aggreſſi

ſi

l caſtra oppugnabantur, ſimul pars exercitus ad landum agrum Romanum miſſa; urbemque n, ſi qua fortuna daret, tentandam. L. Valerius præſidium urbis relictus, conſul Poſtumius ad ndas populationes finium miſſus. Nihil remiſ-ab ulla parte curæ aut laboris. vigiliæ in urbe, ones ante portas, præſidiaque in muris diſpoſi-c (quod neceſſe erat in tanto tumultu) juſtitium liquot dies ſervatum. Interim in caſtris Furius s s. quum primo quietus obſidionem paſſus , in incautum hoſtem decumana porta erupit: & n perſequi poſſet, metu ſubſiſtit, ne qua ex parte a in caſtra vis fieret. Furium legatum (frater n conſulis erat) longius extulit curſus: nec ſuos edeuntes perſequendi ſtudio, neque hoſtium ab o incurſum vidit. ita excluſus multis ſæpe fru-conatibus captis, ut viam ſibi ad caſtra faceret, er dimicans, cecidit. Et conſul nuncio circum-i fratris converſus ad pugnam, dum ſe temere is quam ſatis caute in mediam dimicationem t, vulnere accepto, ægre ab circumſtantibus tus, & ſuorum animos turbavit, & ferociores es fecit. qui cæde legati, & conſulis vulnere ac-i, nulla deinde vi ſuſtineri potuere, quum com-in caſtra Romani rurſus obſiderentur, nec ſpe, viribus pares: veniſſetque in periculum ſumma m, ni T. Quintius peregrinis copiis cum Latino nicoque exercitu ſubveniſſet. Is intentos in ca-Romana Æquos, legatique caput ferociter oſten-es, ab tergo adortus, ſimul ad ſignum à ſe procul um ex caſtris eruptione facta, magnam vim ho-m circumvenit. Minor cædes, fuga effuſior Æ-rum in agro fuit Romano. in quos palatos, præ-n agentes, Poſtumius aliquot locis, quibus oppor-a impoſuerat præſidia, impetum dedit. ii vagi pato agmine fugientes, in Quintium victorem n ſaucio conſule revertentem incidere. Tum con-tis exercitus egregia pugna conſulis vulnus, legati ohortium ultus eſt cædem. magnæ clades ultro oque illis diebus & illatæ & acceptæ. Difficile

ad

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

ad fidem eſt in tam antiqua re, quot pugnav[illegible]
ceciderintve, exacto affirmare numero: aud[illegible]
men Antias Valerius concipere ſummas: Ro[illegible]
cecidiſſe in Hernico agro quinque millia ac tr[illegible]
tos: ex prædatoribus Æquorum, qui populab[illegible]
in finibus Romanis vagabantur, ab A. Poſt[illegible]
conſule duo millia quadringentos cæſos: cæt[illegible]
multitudinem prædam agentem quæ incide[illegible]
Quintium, nequaquam pari defunctam eſſe cæd[illegible]
terfecta inde quatuor millia, & exſequendo ſu[illegible]
ter numerum CC ait & XXX. Inde Romam red[illegible]
eſt: juſtitium remiſſum. Cœlum viſum eſt a[illegible]
plurimo igni: portentaque alia aut obverſata[illegible]
lis, aut vanas exterritis oſtentavere ſpecies. His e[illegible]
tendis terroribus in triduum feriæ indictæ, pe[illegible]
omnia delubra pacem Deûm expoſcentium [illegible]
rum mulierumque turba implebantur. Cohorti[illegible]
de Latinæ Hernicæque ab ſenatu, gratiis ob i[illegible]
gram militiam actis, remiſſæ domos. Antiates [illegible]
milites, quia ſerum auxilium poſt prælium ven[illegible]
prope cum ignominia dimiſſi. Comitia inde ha[illegible]
creati conſules L. Æbutius, S. Servilius, kal[illegible]
Sextilibus, ut tunc principium anni agebatur, c[illegible]
latum ineunt. Grave tempus & forte annus peſ[illegible]
erat urbi agriſque, nec hominibus magis quan[illegible]
cori, & auxere vim morbi terrore populationi[illegible]
coribus agreſtibuſque in urbem acceptis. Ea c[illegible]
vio miſtorum omnis generis animantium, & c[illegible]
inſolito urbanos & agreſtem confertum in arc[illegible]
cta æſtu ac vigiliis angebat, miniſteriaque inv[illegible]
ac contagio ipſa vulgabant morbos. Vix inſt[illegible]
ſuſtinentibus clades, repente legati Hernici n[illegible]
ciant, in agro ſuo Æquos Volſcoſque conjuncti[illegible]
piis caſtra poſuiſſe. inde ingenti exercitu fines [illegible]
depopulari. Præterquam quod infrequens ſenatu[illegible]
dicio erat ſociis afflictam civitatem peſtilentia [illegible]
mœſtum etiam reſponſum tulere: ut per ſe ipſi [illegible]
nici cum Latinis res ſuas tutarentur. Vrbem Ro[illegible]
nam ſubita Deûm ira morbo populari. Si qua[illegible]
mali quies veniat, ut anno ante, ut ſemper alias[illegible]

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

opem laturos. Diſceſſere ſocii, pro triſti nuncio
orem domum referentes: quippe quibus per ſe
nendum bellum erat, quod vix Romanis fulti
bus ſuſtinuiſſent. Non diutius ſe in Hernico ho-
continuit. pergit inde infeſtus in agros Roma-
etiam ſine belli injuria vaſtatos. Vbi quum ob-
nemo ne inermis quidem fieret, perque omnia
præſidiis modo deſerta, ſed etiam cultu agreſti,
irent; pervenere ad tertium lapidem Gabina
Mortuus Æbutius erat Romanus conſul. col-
ejus Servilius exigua in ſpe trahebat animam:
ti plerique principum, Patrum major pars, mili-
fere ætas omnis: ut non modo ad expeditiones
in tanto tumultu res poſcebat, ſed vix ad quie-
tationes viribus ſufficerent. Munus vigiliarum
tores, qui per ætatem ac valetudinem poterant,
e ipſi obibant: circuitio ac cura ædilium plebei
ad eos ſumma rerum ac majeſtas conſularis
erii venerat. Deſerta omnia, ſine capite, ſine vi- 7
s, Dii præſides ac fortuna Vrbis tutata eſt, quæ
ſcis Æquiſque, prædonum potius mentem quam
ium dedit. adeo enim nulla ſpes non potiundi
lo, ſed ne adeundi quidem Romana mœnia ani-
eorum cepit: tectaque procul viſa atque immi-
tes tumuli avertere mentes eorum: ut totis paſ-
caſtris fremitu orto; quid in vaſto ac deſerto agro
t tabem pecorum hominumque, deſides ſine
da tempus tererent: quum integra loca, Tuſcu-
m agrum, opimum copiis, petere poſſent; ſigna
nte convellerent: tranſverſiſque itineribus per
icanos agros in Tuſculanos colles tranſirent. eò
omnis tempeſtaſque belli converſa eſt. Interim
nici Latinique, pudore etiam, non miſericordia
m, moti, ſi nec obſtitiſſent communibus hoſti-
, infeſto agmine Romanam urbem petentibus,
opem ullam obſeſſis ſociis ferrent, conjuncto
rcitu Romam pergunt. Vbi quum hoſtes non in-
iſſent, ſecuti famam ac veſtigia, obvii fiunt de-
dentibus ab Tuſculano in Albanam vallem. ibi
dquaquam æquo prælio pugnatum eſt: fideſque
ſua

ſua ſociis parum felix in præſentia fuit. Haud r
Romæ fit morbo ſtrages, quam quanta ferro ſ
rum facta erat. conſul qui unus ſupererat, mo
mortui & alii clari viri, M. Valerius, T. Virg
Rutilus, augures; Ser. Sulpicius, Curio Maxim
per ignota capita latè evagata eſt vis morbi: i
que ſenatus auxilii humani, ad Deos popul
vota vertit. Juſſi cum conjugibus ac liberis ſup
tum ire, pacemque expoſcere Deûm. Ad id quc
quemque mala cogebant, auctoritate publica e
ti, omnia delubra implent. ſtratæ paſſim matre
nibus templa verrentes, veniam irarum cœleſt
8 finemque peſti expoſcunt. Inde paullatim, ſeu
Deûm impetrata, ſeu graviore tempore anni
circumacto, defuncta morbis corpora ſalubrior
incipere: verſiſque animis jam ad publicam cu
quum aliquot interregna exiſſent, P. Valerius P
cola, tertio die quam interregnum inierat, con
creat L. Lucretium Tricipitinum, & T. Vetu
Geminum, ſive ille Vetuſius fuit. Ante diem ter
Idus Sextiles conſulatum ineunt, jam ſatis valic
vitate, ut non ſolum arcere bellum, ſed ultro e
inferre poſſet. Igitur nunciantibus Hernicis, in
ſuos tranſcendiſſe hoſtes; impigre promiſſum a
lium. duo conſulares exercitus ſcripti. Vet
miſſus in Volſcos ad bellum ultro inferendum.
cipitinus populationibus arcendis ſociorum
oppoſitus, non ultra quam in Hernicos proc
Veturius primo prælio hoſtes fundit fugatque.
cretium, dum in Hernicis ſedet, prædonum ag
fefellit, ſupra montes Præneſtinos ductum, ind
miſſum in campos. Vaſtavere agros Præneſti
Gabinumque: ex Gabino in Tuſculanos flexere
les. urbi quoque Romæ ingens præbitus terror,
gis in re ſubita, quam quod ad arcendam vim pa
virium eſſet. Q. Fabius præerat urbi. is armat
ventute, diſpoſitiſque præſidiis, tuta omnia ac t
quilla fecit. Itaque hoſtes præda ex proximis
rapta, appropinquare urbi non auſi, quum circ
acto agmine redirent, quanto longius ab urbe

ſt

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

abſcederent, eo ſolutiore cura in Lucretium
unt conſulem, jam ante exploratis itineribus
nſtructum, & ad certamen intentum. Igitur
ratis animis, repentino pavore perculſos ador-
quanto pauciores multitudinem ingentem fun-
fugantque. & compulſos in cavas valles, quum
s haud in facili eſſent, circumveniunt. Ibi
um nomen prope deletum eſt. tredecim millia
ingentos ſeptuaginta cecidiſſe in acie ac fuga,
ducentos quinquaginta vivos captos, ſigna vi-
ſeptem militaria relata, in quibuſdam annali-
nvenio. ubi etſi adjectum aliquid numero ſit,
a certè cædes fuit. Victor conſul ingenti præda
s, eadem in ſtativa rediit. Tunc conſules caſtra
ngunt: & Volſci Æquique afflictas vires ſuas
um contulere. Tertia illa pugna eo anno fuit.
n fortuna victoriam dedit. fuſis hoſtibus etiam
capta. Sic res Romana in antiquum ſtatum 9
: ſecundæque belli res extemplo urbanos mo-
citaverunt. C. Terentillus Arſa, tribunus ple-
anno fuit. is conſulibus abſentibus ratus lo-
tribuniciis actionibus datum, per aliquot dies
m ſuperbiam ad plebem criminatus; maximè
nſulare imperium, tamquam nimium, nec tole-
e liberæ civitati, invehebatur: *nomine enim*
um minus invidioſum, re ipſa prope atrocius quam
m eſſe. Quippe duos pro uno dominos acceptos
oderata, infinita poteſtate: qui ſoluti atque effre-
ipſi, omneis metus legum omniaque ſupplicia ver-
t in plebem. Quæ ne æterna illis licentia ſit, le-
ſe promulgaturum, ut quinque viri creentur legi-
e imperio conſulari ſcribendis. Quod populus in
s dederit, eo conſulem uſurum: non ipſos libidi-
ac licentiam ſuam pro lege habituros. Qua pro-
gata lege, quum timerent Patres, ne abſentibus
ulibus jugum acciperent, ſenatus à præfecto ur-
Q. Fabio vocatur: qui adeò atrociter in roga-
em latoremque ipſum eſt invectus, ut nihil, ſi
o conſules infeſti circumſtarent tribunum, reli-
n minatum atque terroris ſit: *inſidiatum eum,*

&

& tempore capto adortum rempublicam. Si que
milem ejus priore anno inter morbum bellumque,
Dij tribunum dediſſent, non potuiſſe ſiſti. Mortuis
bus conſulibus, jacente ægra civitate in collu
omnium rerum, ad tollendum è republica conſ
imperium laturum leges fuiſſe; ducem Volſcis
quiſque ad oppugnandam urbem futurum. Quid?
dem illi non licere, ſi quid conſules ſuperbe in ali
civium aut crudeliter fecerint, diem dicere: acc
his ipſis judicibus, quorum in aliquem ſævitum
Non illum conſulare imperium, ſed tribuniciam
ſtatem inviſam, intolerandamque facere: quam p
tam reconciliatamque patribus de integro in ant
redigi mala. neque illum ſe deprecari, quo minus
gat ut cœperit. Vos, inquit Fabius, cæteri tribuni
mus, ut primum omnium cogitetis, poteſtatem i
ad ſingulorum auxilium, non ad perniciem univ
rum comparatam eſſe. tribunos plebis vos creatos,
hoſtes Patribus. Nobis miſerum, invidioſum vobi
deſertam rempub. invadi. non jus veſtrum, ſed i
diam minueritis. Agite cum collega, ut rem integ
in adventum conſulum differat. ne Æqui quidem
Volſci, morbo abſumptis priore anno conſulibus, cru
ſuperboque nobis bello inſtitere. Agunt cum Teren
tribuni, dilataque in ſpeciem actione, re ipſa ſubl
10 conſules extemplo arceſſiti. Lucretius cum ing
præda, majore multo gloria rediit. & auget glor
adveniens, expoſita omni in campo Martio præ
ut ſuum quiſque per triduum cognitum abduce
reliqua vendita, quibus domini non exſtitere.
bebatur omnium conſenſu conſuli triumphus:
dilata res eſt, tribuno de lege agente: id antiqu
conſuli fuit. Jactata per aliquot dies tum in ſen
res, tum ad populum eſt. ceſſit ad ultimum majeſ
conſulis tribunus, & deſtitit. tum imperatori ex
cituique honos ſuus redditus. Triumphavit
Volſcis Æquiſque: triumphantem ſecutæ ſuæ leg
nes. alteri conſuli datum, ut ovans ſine militi
urbem iniret. Anno deinde ſequenti lex Terent
ab toto relata collegio, novos aggreſſa conſules

en

consules P. Volumnius, Ser. Sulpicius. Eo
cœlum ardere viſum, terra ingenti concuſſa
u eſt. bovem locutam, cui rei priore anno fides
fuerat, creditum. Inter alia prodigia & carne
: quem imbrem ingens numerus avium inter-
ando rapuiſſe fertur. quod intercidit, ſparſum
acuiſſe per aliquot dies, ut nihil odor mutaret.
per duumviros ſacrorum aditi: pericula à
entu alienigenarum prædicta, ne qui in loca
na urbis impetus cædeſque inde fierent. inter
ra monitum, ut ſeditionibus abſtineretur. Id
m ad impediendam legem tribuni criminaban-
ingenſque aderat certamen. Ecce (ut idem in
los annos orbis volveretur) Hernici nunciant,
cos & Æquos, etſi acciſæ res ſint, reficere exer-
: Antii ſummam rei poſitam: Ecetræ Antiates
nos palam concilia facere. id caput, eas vires
eſſe. Vt hæc dicta in ſenatu ſunt, delectus in-
ur: conſules belli adminiſtrationem inter ſe
rtiri juſſi; alteri ut Volſci, alteri ut Æqui pro-
a eſſet. Tribuni coram in foro perſonare, *Fa-
n compoſitam Volſci belli, Hernicos ad partes pa-
. jam ne virtute quidem premi libertatem populi
. ſed arte eludi. quia occidione prope occiſos Vol-
& Æquos movere ſua ſponte arma poſſe, id fides
it; novos hoſtes quæri. coloniam fidam, propin-
, infamem fieri. bellum innoxiis Antiatibus in-
geri cum plebe Romana. quam oneratam armis
be præcipiti agmine acturi eſſent; exilio & rele-
ne civium ulciſcentes tribunos. Sic, ne quid aliud
n putent, victam legem eſſe; niſi dum in integro
t, dum domi, dum togati ſint, caveant, ne poſſeſſio-
bis pellantur, ne jugum accipiant. Si animus ſit,
efore auxilium. conſentire omnes tribunos. nullum
rem externum, nullum periculum eſſe. Caviſſe
priore anno, ut tuto libertas defendi poſſet.* Hæc 11
ni. At ex parte altera conſules in conſpectu eo-
poſitis ſellis, delectum habebant. eo decurrunt
ni, concionemque ſecum trahunt. citati pauci,
rei experiundæ cauſa, & ſtatim vis coorta.

Quem-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

Quemcunque lictor juſſu conſulis prehendiſſe
bunus mitti jubebat. neque ſuum cuique jus m
faciebat, ſed virium ſpe & manu obtinendu
quod intenderes. Quemadmodum ſe tribuni
ſent in prohibendo delectu, ſic patres in lege, q
omnes comitiales dies ferebatur, impedienda
bant. Initium erat rixæ, quum diſcedere po
juſſiſſent tribuni, quod patres ſe ſummoveri h
nebant. nec ferè ſeniores rei intererant; quip
non conſilio regenda, ſed permiſſa temeritati
ciæque eſſet. Multum & conſules ſe abſtineb
cui in colluvione rerum majeſtatem ſuam con
liæ offerrent. Cæſo erat Quintius, ferox juven
nobilitate gentis, qua corporis magnitudine a
bus. ad ea munera data à Diis, & ipſe addidera
ta belli decora, facundiamque in foro; ut nem
lingua, non manu promptior, in civitate hab
Hic quum in medio Patrum agmine conſt
eminens inter alios, velut omnes dictaturas co
tuſque gerens in voce ac viribus ſuis, unus in
tribunicios popularesque procellas ſuſtinebat
duce, ſæpe pulſi foro tribuni, fuſa ac fugata ple
qui obvius fuerat, mulcatus nudatuſque abil
ſatis appareret, ſi ſic agi liceret, victam lege
Tum prope jam perculſis aliis tribunis, A. Vir
ex collegio unus, Cæſoni capitis diem dicit.
ingenium accenderat eo facto magis, quam c
ruerat: eo acrius obſtare legi, agitare plebem
nos velut juſto perſequi bello. Accuſator pat
ruere, invidiæque flammam ac materiam crim
ſuis ſuggerere: legem interim non tam ad ſpe
ferendi, quam ad laceſſendam Cæſonis temer
ferre. Ibi multa ſæpe ab juventute inconſult
factaque, in unius Cæſonis ſuſpectum incidun
nium: tamen legi reſiſtebatur. Et A. Virginiu
tidem plebi; *Ecquid*, inquit, *ſentitis, jam vos,*
tes, Cæſonem ſimul civem & legem quam cupiti
re non poſſe? Quanquam quid ego legem loquor
tati obſtat, omnes Tarquinios ſuperbia exſuperat
ſpectate dum conſul aut dictator fiat, quem pri

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

& audacia regnantem videtis. Aſſentiebantur
, pulſatos ſe querentes; & tribunum ad rem
ndam ultro incitabant. Jam aderat judicio 12
pparebatque vulgò homines in damnatione
is libertatem agi credere. tum demum coactus
ulta indignitate prenſabat ſingulos. ſequeban-
ceſſarii, principes civitatis. T. Quintius Capi-
s, qui ter conſul fuerat, quum multa referret
niliæque decora, affirmabat: *Neque in Quin-*
te, neque in civitate Romana tantam indolem
aturæ virtutis unquam extitiſſe. Suum primum
m fuiſſe, ſe ſæpe vidente pugnaſſe in hoſtem. Sp.
, miſſum ab Quintio Capitolino ſibi eum in du-
is rebus veniſſe ſubſidio. neminem unum eſſe,
magis opera putet rempublicam reſtitutam. L.
tius Cos. anni prioris, recenti gloria nitens,
udes participare cum Cæſone, memorare pu-
referre egregia facinora, nunc in expeditioni-
unc in acie: ſuadere & monere, *juvenem egre-*
inſtructum naturæ fortunæque omnibus bonis,
num momentum rerum ejus civitatis, in quam-
e veniſſet, ſuum quam alienum mallent civem
Quod offendat in eo, fervorem & audaciam, æta-
uotidie auferre; quod deſideretur conſilium, id
creſcere. Seneſcentibus vitiis, matureſcente vir-
ſinerent tantum virum ſenem in civitate fieri.
inter hos L. Quintius, cui Cincinnato cogno-
erat, non iterando laudes, ne cumularet invi-
, ſed veniam errori, atque adoleſcentiæ peten-
bi, qui non dicto, non facto quemquam offen-
, ut condonarent filium, orabat. Sed alii aver-
tur preces, aut verecundia, aut metu: alii ſe
ue mulcatos querentes, atroci reſponſo judi-
ſuum præferebant. Premebat reum, præter 13
tam invidiam, crimen unum; quod M. Vol-
Fictor, qui ante aliquot annos tribunus plebis
, teſtis exſtiterat, *Se haud multo poſt quam pe-*
tia in urbe fuerat, in juventutem graſſantem in
ra incidiſſe. ibi rixam natam eſſe, fratremque
majorem natu, nec dum ex morbo ſatis validum,

pugno

pugno ictum à Cæſone cecidiſſe ſemianimem. Inter
nus domum ablatum, mortuumque inde arbitrari.
ſibi rem exequi tam atrocem per conſules ſuperio
annorum licuiſſe. Hæc Volſcio clamitante, adeo c
citati homines ſunt, ut haud multum abfuerit, c
impetu populi Cæſo interiret. Virginius arripi j
hominem & in vincula duci. patricii vi contra
reſiſtunt. T. Quintius clamitat, *Cui rei capitalis*
dicta ſit, & de quo futurum propediem judicium,
indemnatum indicta cauſa non debere violari. Tr
nus *ſupplicium negat ſumpturum ſe de indemnato,*
vaturum tamen in vinculis eſſe ad judicij diem. ni
hominem necaverit, de eo ſupplicij ſumendi copia p
lo Romano fiat. Appellati tribuni medio decret
auxilii ſui expediunt: in vincula conjici vetant
ſti reum, pecuniamque, niſi ſiſtatur, populo pro
ti, placere pronunciant. Summam pecuniæ quan
æquum eſſet promitti, veniebat in dubium: i
ſenatum rejicitur. Reus, dum conſulerentur Pa
retentus in publico eſt. vades dare placuit. u
vadem tribus millibus æris obligarunt. quot da
tur, permiſſum tribunis eſt. decem finierunt. to
dibus accuſator vadatus eſt reum. Hic primus v
publicos dedit. dimiſſus è foro, nocte proxima
Tuſcos in exilium abiit. Judicii die quum excu
tur ſolum vertiſſe exilii cauſa, nihilominus Virg
comitia habente, collegæ appellati dimiſere co
lium: pecunia à patre exacta crudeliter, ut dive
tis omnibus bonis, aliquandiu trans Tiberim, v
14 relegatus, in devio quodam tugurio viveret. Ho
dicium, & promulgata lex exercuit civitatem, ab
ternis armis ocium fuit. Quum, velut victores
buni, perculſis Patribus Cæſonis exilio prope p
tam eſſe crederent legem, & quod ad ſeniores Pat
pertineret, ceſſiſſent poſſeſſione reipublicæ; juni
id maxime quod Cæſonis ſodalium fuit, auxere
in plebem, non minuerunt animos. ſed ibi plurin
profectum eſt, quod modo quodam tempera
impetus ſuos. Quum primò poſt Cæſonis exil
lex cœpta ferri eſt, inſtructi paratique cum ing
cl

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

uum exercitu , ſic tribunos , ubi primum ſum-
ntes præbuere cauſam , adorti ſunt , ut nemo
inde præcipuum quicquam gloriæ domum in-
ove ferret; mille pro uno Cæſones extitiſſe, plebs
eretur. Mediis diebus , quibus tribuni de lege
gerent , nihil eiſdem illis placidius aut quietius
benigne ſalutare , alloqui plebis homines, do-
invitare , adeſſe in foro , tribunos ipſos cætera
ne interpellatione concilia habere : nunquam
eque publice , neque privatim truces eſſe , niſi
de lege agi cœptum eſſet. Alibi popularis ju-
s erat. nec cætera modo tribuni tranquille per-
, ſed refecti quoque in inſequentem annum, ne
quidem incommoda , nedum ut ulla vis fieret,
tim permulcendo tractandoque manſuefece-
lebem. His per totum annum artibus lex eluſa
Accipiunt civitatem placidiorem conſules C. 15
lius Appii filius, & P. Valerius Publicola. Ni-
vi novus annus attulerat. legis ferendæ aut ac-
ndæ cura civitatem tenebat. Quantum juniores
m plebi ſe magis inſinuabant, eo acrius contra
i tendebant, ut plebi ſuſpectos eos criminando
nt. *Conjurationem factam, Cæſonem Romæ eſſe:*
ciendorum tribunorum , trucidandæ plebis conſi-
ita. Id negotii datum ab ſenioribus Patrum , ut
tus tribuniciam poteſtatem è republica tolleret,
que eadem civitatis eſſet, quæ ante Sacrum mon-
ccupatum fuerat. Et ab Volſcis & Æquis ſta-
am ac prope ſolenne in ſingulos annos bellum
atur : propiuſque aliud novum malum , nec-
to exortum. Exules, ſervique ad quatuor mil-
minum, & quingenti, duce Ap. Herdonio Sa-
, nocte Capitolium atque arcem occupavere.
eſtim in arce facta cædes eorum , qui conjurare
nul capere arma noluerant. alii inter tumultum
pites pavore in forum devolant. alternæ voces,
rma, & Hoſtes in urbe ſunt, audiebantur. Conſu-
armare plebem , & inermem pati timebant.
ti, quod malum repentinum , externum an in-
um, ab odio plebis, an ab ſervili fraude, urbem

invaſiſſet, ſedabant tumultus, ſedando interdum
vebant. nec enim poterat pavida & conſte
multitudo regi imperio. Dant tamen arma, non
go; tantum ut incerto hoſte præſidium ſatis fi
ad omnia eſſet. Soliciti reliquum noctis incerti
qui homines, quantus numerus hoſtium eſſet, i
tionibus diſponendis ad opportuna omnia urb
ca, egêre. Lux deinde aperuit bellum, ducen
belli. Servos ad libertatem Ap. Herdonius ex C
tolio vocabat, *Se miſerrimi cujuſque ſuſcepiſſe*
ſam, ut exules injuria pulſos in patriam reduceret
ſervitiis grave jugum demeret. id malle populo R
no auctore fieri. Si ibi ſpes non ſit, ſe Volſcos, & Æ
16 *& omnia extrema tentaturum, & concitaturum.*
lucere res magis Patribus atque conſulibus. p
ea tamen quæ denunciabantur, ne Veientium
Sabinorum id conſilium eſſet, timere: & quum
tum in urbe hoſtium eſſet, mox Sabinæ Etruſc
legiones, ex compoſito adeſſent, tum æterni h
Volſci & Æqui, non ad populandos, ut ante, f
ſed ad urbem, ut ex parte captam, venirent. Mu
varii timores. inter cæteros eminebat terror ſer
ne ſuus cuique domi hoſtis eſſet, cui nec creder
non credendo, ne infeſtior fieret, fidem abrogar
tis erat tutum. Vixque concordia ſiſti vide
poſſe: tantum ſuperantibus aliis ac emergen
malis, nemo tribunos aut plebem timebat. ma
tum id malum, & per aliorum quietem malo
ſemper exoriens, tumque eſſe peregrino terrore
tum videbatur. At id prope unum maxime incli
rebus, incubuit: tantus enim tribunos furor te
ut non bellum, ſed vanam imaginem belli, ad
tendos ab legis cura plebis animos, Capitolium
diſſe contenderent: patriciorum hoſpites clie
que, ſi perlata lege fruſtra tumultuatos eſſe ſe
tiant, majore quam venerint ſilentio abituros. C
cilium inde legi perferendæ habere, avocato po
ab armis. Senatum interim conſules habent, al
majore à tribunis motu oſtendenti, quam quem
17 cturnus hoſtis intulerat. Poſtquam arma po
d

ere homines ab ſtationibus nunciatum eſt, P.
us, collega ſenatum retinente, ſe ex curia pro-
inde in templum ad tribunos venit: *Quid hoc*
inquit, *tribuni? Ap. Herdonii ductu & auſpicio*
blicam everſuri eſtis? Tam felix vobis corrum-
fuit, qui ſervitia veſtra non commovit auctor?
hoſtes ſupra caput ſint, diſcedi ab armis, legeſ-
rri placet? Inde ad multitudinem oratione
: *Si vos urbis, Quirites, ſi veſtri nulla cura tan-*
t vos veremini Deos patrios ab hoſtibus captos.
r optimus maximus, Iuno regina, & Minerva,
ii Deæque obſidentur. caſtra ſervorum publicos
s penates tenent. Hæc vobis forma ſanæ civita-
etur? Tantum hoſtium non ſolum intra muros
l in arce ſupra forum, curiamque: comitia inte-
n foro ſunt: ſenatus in curia eſt: velut quum
ſuperat, ſenator ſententiam dicit: alii Quiri-
ragium ineunt. Non quicquid Patrum plebiſque
ſules, tribunos, Deos homineſque omnes armatos
erre, in Capitolium currere, liberare ac pacare
iſſimam illam domum Iovis optimi maximi de-
Romule pater, tu mentem tuam, qua quondam
ab his iiſdem Sabinis auro captam recepiſti,
pi tuæ. Iube hanc ingredi viam, quam tu dux,
tuus ingreſſus exercitus eſt. Primus en ego con-
uantum mortalis Deum poſſum, te, ac tua veſti-
quar. Vltimum orationis fuit, *Se arma cape-*
care omnes Quirites ad arma. ſi quis impediat,
e conſularis imperii, jam tribuniciæ poteſtatis,
arumque legum oblitum, quiſquis ille ſit, ubicun-
, in Capitolio, in foro, pro hoſte habiturum. Iube-
ibuni, quoniam in Ap. Herdonium vetarent, in
lerium conſulem ſumi arma. auſurum ſe in tri-
quod princeps familiæ ſuæ auſus in regibus eſſet.
ltimam apparebat futuram, ſpectaculoque ſe-
em Romanam hoſtibus fore. nec lex tamen
ec ire in Capitolium conſul potuit: nox certa-
cœpta oppreſſit, tribuni ceſſere nocti, timentes
lum arma. Amotis inde ſeditionis auctoribus,
s circumire plebem, inferenteſque ſe in circu-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

los, ſermones tempori aptos ſerere : admonere
viderent in quod diſcrimen rempubl. adducerent.
inter Patres ac plebem certamen eſſe; ſed ſimul Pa
plebemque, arcem urbis, templa Deorum, penate
blicos privatoſque hoſtibus dedi. Dum hæc in for
dandæ diſcordiæ cauſſa aguntur, conſules inte
ne Sabinus, ne Veiens hoſtis moveretur, circa p
18 muroſque diſceſſerant. Eadem nocte & Tuſcu
de arce capta, Capitolioque occupato, & alio tu
tæ urbis ſtatu nuncii veniunt. L. Mamilius Tu
tum dictator erat. is confeſtim convocato ſen
atque introductis nunciis, magnopere cenſet, *N*
ſpectent, dum ab Roma legati auxilium petente
niant : periculum ipſum, diſcrimenque ac ſoc
Deos, fidemque fœderum, id poſcere. Demerendi
ficio tam potentem, tam propinquam civitatem,
quam parem occaſionem daturos Deos. Placet
auxilium, juventus conſcribitur, arma dantur.
mam prima luce venientes, procul ſpeciem hoſ
præbuere. Æqui aut Volſci venire viſi ſunt. de
ubi vanus terror abiit, accepti in urbem agmin
forum deſcendunt. ibi jam P. Valerius, relict
portarum præſidia collega, inſtruebat aciem. Au
ritas viri moverat, affirmantis, *Capitolio recupe*
& urbe pacata, ſi ſe doceri ſiviſſent quæ fraus à tri
occulta in lege ferretur; memorem ſe majorum
rum, memorem cognominis, quo populi colendi
hæreditaria cura ſibi à majoribus tradita eſſet, c
lium plebis non impediturum. Hunc ducem ſe
nequicquam reclamantibus tribunis, in clivum C
tolinum erigunt aciem. adjungitur & Tuſculan
gio. certare ſocii civeſque, utri recuperatæ arcis ſ
decus facerent. dux uterque ſuos adhortatur. T
dare tum hoſtes, nec ulli ſatis rei, præterquam
fidere. trepidantibus inferunt ſigna Romani, ſ
que. Jam in veſtibulum perruperant templi, quu
Valerius, inter primores pugnam ciens, interfic
P. Volumnius conſularis vidit cadentem. is dato
gotio ſuis, ut corpus obtegerent, ipſe in locum
cemque conſulis provolat. Præ ardore impetu

ti

rei ſenſus non pervenit ad militem: prius vi-
iam ſe pugnare ſine duce ſentiret. Multi exu-
præde ſua fœdavere templum, multi vivi capti.
nius interfectus. Ita Capitolium recuperatum.
ptivis, ut quiſque liber aut ſervus eſſet, ſuæ for-
quoque ſumptum ſupplicium eſt. Tuſculanis
actæ: Capitolium purgatum atque luſtratum.
ſulis domum plebes quadrantes, ut funere am-
efferretur, jactaſſe fertur. Pace parta, inſtare 19
ibuni Patribus, ut P. Valerii fidem exolverent:
Claudio, *ut Collegæ manes fraude liberaret, agi*
ſineret. Conſul, *antequam collegam ſibi ſubro-*
negare *paſſurum agi de lege.* Hæ tenuere con-
nes uſque ad comitia conſulis ſubrogandi. De-
i menſe ſummo Patrum ſtudio L. Quintius
natus pater Cæſonis conſul creatur, qui ma-
um ſtatim occiperet. Perculſa erat plebes con-
habitura iratum, potentem favore Patrum,
ſua, tribus liberis, quorum nemo Cæſoni ce-
magnitudine animi; conſilium & modum ad-
do, ubi res poſceret, priores erant. Is ut magi-
n iniit, aſſiduis concionibus pro tribunali, non
e coërcenda, quam ſenatu caſtigando, vehe-
or fuit. *cujus ordinis languore, perpetui jam*
plebis, non ut in republica populi Romani, ſed ut
ita domo, lingua, criminibuſque regnarent. Cum
filio ſuo virtutem, conſtantiam, omnia juventu-
i domique decora pulſa ex urbe Romana, & fu-
ſe. loquaces, ſeditioſos, ſemina diſcordiarum, ite-
tque tertium tribunos peſſimis artibus regia li-
vivere. Aulus, inquit, *ille Virginius, quia in Ca-*
non fuit, minus ſupplicii, quam Ap. Herdonius
? plus hercule aliquanto, qui vere rem æſtimare
Herdonius, ſi nihil aliud, hoſtem ſe fatendo prope
iavit, ut arma caperetis: hic negando bella eſſe,
vobis ademit, nudoſque ſervis veſtris & exulibus
. Et vos (C. Claudii pace, & P. Valerii mortui
) prius in clivum Capitolinum ſigna intuliſtis,
hos hoſtes de foro tolleretis? Pudet Deorum ho-
que. quum hoſtes in arce, in Capitolio eſſent,

exulum & ſervorum dux profanatis omnibus
Iovis optimi maximi habitaret, Tuſculi antequ
mæ ſumpta ſunt arma. In dubio ſuit, utrum L
milius Tuſculanus dux, an P. Valerius, & C. Cl
conſules Romanam arcem liberarent, & qui ante
nos, ne pro ſe quidem ipſis, quum in finibus hoſte
berent, attingere arma paſſi ſumus; nunc, niſi
ſua ſponte arma ſumpſiſſent, capti & deleti er
Hoc eſt, tribuni, auxilium plebi ferre? inerme
hoſti trucidandam obiicere? Scilicet, ſi quis vo
milimus homo de veſtra plebe, quam partem,
abruptam à cætero populo veſtram patriam pecul
que remp. feciſtis, ſi quis ex his domum ſuam ob
à familia armata nunciaret, ferendum auxiliu
taretis. Iupiter optimus maximus, exulum atq
vorum ſeptus armis, nulla humana ope dignus er
hi poſtulant, ut ſacroſancti habeantur, quibus i
neque ſacri, neque ſancti ſunt. At enim divinis
niſque obruti ſceleribus, legem vos hoc anno per
dictitatis? Tum hercule illo die quo ego conſ
creatus, male geſta reſpub. eſt, pejus multo qua
P. Valerius conſul periit, ſi tuleritis. Iam p
omnium, inquit, Quirites, in Volſcos & Æqu
atque collegæ legiones ducere, in animo eſt. Neſ
fato, magis bellantes quam pacati propitios h
Deos. quantum periculum ab illis populis fuerit
pitolium ab exulibus obſeſſum ſciſſent, ſuſpicari
20 terito, quam re ipſa experiri, eſt melius. Mover
bem oratio conſulis: erecti Patres reſtitutam
bant rempublicam: conſul alter, comes ani
quam auctor, ſuſcepiſſe collegam priorem act
tam gravis rei facile paſſus, in peragendis con
officii partem ad ſe vindicabat. Tum tribuni e
tes velut vana dicta, perſequi quærendo, quona
do exercitum educturi conſules eſſent, quos de
habere nemo paſſurus eſſet? Nobis vero, inquit
tius, nihil delectu opus eſt, quum, quo tempore P
rius ad recipiendum Capitolium arma plebi
omnes in verba juraverint, conventuros ſe juſſu
lis, nec injuſſu abituros. Edicimus itaque, omn

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

rba juraſtis, craſtina die armati ad lacum Regil-
ıdſitis. Cavillari tum tribuni, & populum exol-
religione velle: privatum eo tempore Quintium
, quum ſacramento adacti ſint. Sed nondum
quæ nunc tenet ſeculum, negligentia Deûm ve-
: nec interpretando ſibi quiſque jusjurandum
ges aptas faciebat, ſed ſuos potius mores ad ea
mmodabat. Igitur tribuni, ut impediendæ rei
ſpes erat, de proferendo exercitu agere. eo ma-
uod & augures juſſos adeſſe ad Regillum lacum
exierat: locumque inaugurari, ubi auſpicato cum
o agi poſſet. ut quicquid Romæ vi tribunicia ro-
n eſſet, id comitiis ibi abrogaretur. Omnes id juſ-
, quod conſules vellent. neque enim provocationem
ngius ab urbe mille paſſuum: & tribunos, ſi eo
niant in alia turba Quiritium, ſubjectos fore
lari imperio. Terrebant hæc: ſed ille maximus
t animos agitabat, quod ſæpius Quintius dicta-
Se conſulum comitia non habiturum. Non ita ci-
em ægram eſſe, ut conſuetis remediis ſiſti poſſit.
tore opus eſſe reipubl. ut qui ſe moverit ad ſollici-
um ſtatum civitatis, ſentiat ſine provocatione di-
ram eſſe. Senatus in Capitolio erat. eo tribuni 21
perturbata plebe veniunt. multitudo clamore
nti, nunc conſulum, nunc Patrum fidem implo-
. nec ante moverunt de ſententia conſulem,
n tribuni ſe in auctoritate Patrum futuros eſſe,
iciti ſunt. Tunc referente conſule de tribunorum
ebis poſtulatis, ſenatuſconſultum fit, Neque tri-
legem eo anno ferrent, neque conſules ab urbe exer-
n educerent. In reliquum magiſtratus continuari,
oſdem tribunos refici, judicare Senatum contra
publicam eſſe. Conſules fuere in Patrum poteſta-
tribuni reclamantibus conſulibus refecti. Patres
que ne quid cederent plebi, & ipſi L. Quintium
ulem reficiebant. Nulla toto anno vehementior
conſulis fuit. Mirer, inquit, ſi vana veſtra, Pa-
conſcripti, ad plebem auctoritas eſt? Vos elevatis
quippe quia plebs ſenatuſconſultum in continuan-
agiſtratibus ſolvit, ipſi quoque ſolutum vultis, ne

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

temeritati multitudinis cedatis : tanquam id ſi
poſſe in civitate, plus levitatis ac licentiæ habere. l
enim, vaniuſque profecto eſt, ſua decreta & con
tollere, quam aliorum. Imitamini, Patres conſcr
turbam inconſultam : & qui exemplo aliis eſſe
tis, aliorum exemplo peccetis potius, quam alii
recte faciant; dum ego, ne imiter tribunos, nec me
tra Senatusconſultum conſulem renunciari patiar
vero, C. Claudi, adhortor, ut & ipſe populum Rom
licentia arceas : & de me hoc tibi perſuadeas, n
accepturum, ut non honorem meum à te impeditum
gloriam ſpreti honoris auctam, invidiamque qu
continuato eo impenderet, levatam putem. Comm
ter inde edicunt, *Ne quis L. Quintium conſulem*
ceret. ſi quis feciſſet, ſe id ſuffragium non obſervat
22 Conſules creati Q. Fabius Vibulanus tertium,
Cornelius Maluginenſis. Cenſus actus eo anno
ſtrum propter Capitolium captum, conſulem
ſum, condi religioſum fuit. Q. Fabio & L. Cor
conſulibus, principio anni ſtatim res turbulenta
ſtigabant plebem tribuni. bellum ingens à Volſ
Æquis Latini atque Hernici nunciabant. jam
Volſcorum legiones eſſe : & ipſam coloniam in
metus erat defecturam. ægreque impetratum a
bunis, ut bellum præverti ſinerent. Conſules
partiti provincias. Fabio ut Antium legiones d
ret, datum: Cornelio ut Romæ præſidio eſſet, n
pars hoſtium, qui Æquis mos erat, ad popular
veniret. Hernici & Latini juſſi milites dare ex f
re: duæque partes ſociorum in exercitu, tertia ci
fuit. Poſtquam ad diem præſtitutum venerunt
conſul extra portam Capenam caſtra locat. ind
ſtrato exercitu Antium profectus, haud procul d
do, ſtativiſque hoſtium conſedit. Vbi quum V
quia nondum ab Æquis veniſſet exercitus, dim
non auſi, quemadmodum quieti vallo ſe tutare
pararent; poſtero die Fabius non permiſtam u
ſociorum civiumque, ſed trium populorum tres
ratim acies circa vallum hoſtium inſtruxit. Ipſ
medius cum legionibus Romanis. inde ſignum

ſe

e juſſit, ut pariter & ſocii rem inciperent, referue pedem, ſi receptui ceciniſſet. equites item uique parti poſt principia collocat. Ita trifariam us caſtra circumvenit: & quum undique inſtaon ſuſtinentes impetum, Volſcos vallo deturTranſgreſſus inde munitiones, pavidam turbam atamque in partem unam caſtris expellit. Inde fugientes eques, cui ſuperare vallum haud facirat, quum ad id ſpectator pugnæ aſtitiſſet, libempo adeptus, parte victoriæ fruitur, territos cæo. Magna & in caſtris & extra munimenta cægientium fuit: ſed præda major, quia vix arma n efferre hoſtis potuit, deletuſque exercitus fofugientes ſilvæ texiſſent. Dum ad Antium hæc 23
tur, interim Æqui robore juventutis præmiſſo, n Tuſculanam improviſo nocte capiunt: relixercitu haud procul mœnibus Tuſculi conſiut diſtenderent hoſtium copias. Hæc celeriter am, ab Roma in caſtra Antium perlata, movent anos haud ſecus, quam ſi Capitolium captum iaretur. adeo & recens erat Tuſculanorum men, & ſimilitudo ipſa periculi, repoſcere datum ium videbantur. Fabius omiſſis omnibus, præex caſtris raptim Antium convehit. Ibi modico dio relicto, citatum agmen Tuſculum rapit. niæter arma & quod cocti ad manum fuit cibi, militi licuit. Commeatum ab Roma conſul elius ſubvehit. Aliquot menſes Tuſculi bellaparte exercitus conſul caſtra Æquorum oppuat: partem Tuſculanis dederat ad arcem recundam. Vi nunquam eo ſubire potuit. fames pono inde detraxit hoſtem. Quo poſtquam vend extremum eſt, inermes nudique omnes ſub n ab Tuſculanis miſſi. hos ignominioſa fuga um ſe recipientes, Romanus conſul in Algido cutus, ad unum omnes occidit. Victor ad Coen (id loco nomen eſt) exercitu relicto, caſtra . Et alter conſul, poſtquam mœnibus Romanis pulſo hoſte periculum eſſe deſierat, & ipſe ab a profectus. Ita bifariam conſules ingreſſi ho-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

ſtium fines, ingenti certamine hinc Volſcos,
Æquos populantur. Eodem anno deſciſſe Anti
apud pleroſque auctores invenio. L. Cornelium
ſulem id bellum geſſiſſe, oppidumque cepiſſe; ce
affirmare, quia nulla apud vetuſtiores ſcriptores
24 rei mentio eſt, non auſim. Hoc bello perfecto tr
nicium domi bellum Patres territat. Clamant
de fieri, quod foris teneatur exercitus: fruſtratio
eam legis tollendæ eſſe. ſe nihilominus rem ſu
ptam peracturos. Obtinuit tamen P. Lucretius
fectus urbis, ut actiones tribuniciæ in adventum
ſulum differrentur. Erat & nova exorta cauſſa
tus. A. Cornelius, & Q. Servilius quæſtores, M.
ſcio, quod falſus haut dubio teſtis in Cæſonem
tiſſet, diem dixerant. multis enim emanabat ind
neque fratrem Volſcii, ex quo ſemel fuerit æger
quam non modo viſum in publico, ſed ne aſſurre
quidem ex morbo, multorumque tabe men
mortuum: nec his temporibus, in quæ teſtis cri
conjeciſſet, Cæſonem Romæ viſum: affirmant
qui una meruerant, ſecum eum tum frequente
ſigna ſine ullo commeatu fuiſſe. ni ita eſſet, r
privatim ferebant Volſcio judicem. Quum ad
cium ire non auderet, omnes eæ res in unum
gruentes, haud magis dubiam damnationem
ſcii, quam Cæſonis Volſcio teſte fuerat, faciebar
mora tribuni erant, qui comitia quæſtores habe
reo, niſi prius habita de lege eſſent, paſſuros n
bant. ita extracta utraque res in conſulum adven
eſt. Qui ubi triumphantes victore cum exercit
bem inierunt, quia ſilentium de lege erat, perc
magna pars credebant tribunos. At illi (etenin
tremum anni jam erat) quartum affectantes trib
tum, in comitiorum diſceptationem ab lege c
men averterant. & quum conſules nihilo minu
verſus continuationem tribunatus, quam ſi lex
nuendæ ſuæ majeſtatis cauſſa promulgata ferr
tetendiſſent, victoria certaminis penes tribunos
Eodem anno Æquis pax eſt petentibus data. Ce
res priore anno inchoata, perficitur: idque luſt

gine urbis decimum conditum. Fuerunt cenſa
n capita, centum triginta duo millia quadrin-
novem. Conſulum magna domi bellique eo
gloria fuit: quod & foris pacem peperére, &
,etſi non concors,minus tamen quam alias in-
civitas fuit. L. Minucius inde, & C. Nautius 25
les facti,duas reſiduas anni prioris cauſſas exce-
t. Eodem modo conſules legem, tribuni judi-
de Volſcio impediebant: ſed in quæſtoribus
major vis,major auctoritas erat. Cum M. Va-
Valerii filio, Voleſi nepote, quæſtor erat T.
tius Capitolinus,qui ter conſul fuerat. Is quo-
neque Quintiæ familiæ Cæſo, neque reipubl.
mus juvenum reſtitui poſſet,falſum teſtem,qui
dæ cauſſæ innoxio poteſtatem ademiſſet, juſto
bello perſequebatur. Quum Virginius maxi-
e tribuni de lege agerent, duûm menſium ſpa-
conſulibus datum eſt ad inſpiciendam legem:
um edocuiſſent populum, quid fraudis occultæ
ur,ſinerent deinde ſuffragium inire. hoc inter-
datum,res tranquillas in urbe fecit. Nec diutur-
quietem Æqui dederunt. qui rupto fœdere,quod
n erat priore anno cum Romanis, imperium ad
chum Clœlium deferunt. is tum longe princeps
quis erat. Graccho duce in Lavicanum agrum,
in Tuſculanum hoſtili populatione veniunt,
que præda in Algido caſtra locant. In ea caſtra
abius, P. Volumnius, A. Poſtumius legati, ab
a venerunt queſtum injurias, & ex fœdere res
itum. eos Æquorum imperator, *quæ mandata
int ab ſenatu Romano, ad quercum jubet dicere. ſe
interim acturum*. quercus ingens arbor prætorio
inebat, cujus umbra opaca ſedes erat. Tum ex
is unus abiens, *& hæc*, inquit, *ſacrata quercus, &
uid Deorum eſt, audiant fœdus à vobis ruptum:
iſque & nunc querelis adſint, & mox armis, quum
rum hominumque ſimul violata jura exequemur.*
nam ut rediére legati,ſenatus juſſit alterum con-
n contra Gracchum in Algidum exercitum du-
; alteri populationem finium Æquorum pro-
vin-

vinciam dedit. Tribuni ſuo more impedire dele
& forſitan ad ultimum impediſſent; ſed novus
26 additus terror eſt. Vis Sabinorum ingens pro
mœnia urbis infeſta populatione venit. fœdat
terror injectus urbi eſt. Tum plebs benigne
cepit. reclamantibus fruſtra tribunis, magn
exercitus ſcripti. alterum Nautius contra S.
duxit: caſtriſque ad Eretum poſitis, per expedi
parvas plerumque nocturnis incurſibus, tanta
ſtitatem in Sabino agro reddidit, ut compa
eam propè intacti bello fines Romani videre
Minucio neque fortuna nec vis animi eadem
rendo negotio fuit. nam quum haud procul ab
caſtra poſuiſſet, nulla magnopere clade accep
ſtris ſe pavidus tenebat. Quod ubi ſenſerunt h
crevit ex metu alieno, ut fit, audacia: & nocte
ti caſtra, poſtquam parum vis aperta profecera
nitiones poſtero die circumdant. quæ priuſqua
dique vallo objecto clauderent exitus, quinqu
tes inter ſtationes hoſtium emiſſi, Romam per
conſulem exercitumque obſideri. Nihil tam
opinatum, nec inſperatum accidere potuit.
tantus pavor; tanta trepidatio fuit, quanta, ſi u
non caſtra hoſtes obſiderent. Nautium conſul
ceſſunt, in quo quum parum præſidii videretu
ctatoremque dici placeret, qui rem perculſam
tueret; L. Quintius Cincinnatus conſenſu om
dicitur. Operæ pretium eſt audire, qui omnia
vitiis humana ſpernunt, neque honori magno
neque virtuti putant eſſe, niſi ubi effuſe affluan
Spes unica imperii populi Romani L. Quintiu
Tiberim, contra eum ipſum locum, ubi nunc
lia ſunt, quatuor jugerum colebat agrum, qu
Quintia vocantur. Ibi ab legatis, ſeu foſſam
bipalio innixus, ſeu quum araret; operi ce
quod conſtat, agreſti intentus; ſalute data in
redditaque, rogatus *ut, quod bene verteret ipſi*
publica, togatus mandata ſenatus audiret.
tus, rogitanſque, *ſatin' ſalva eſſent omnia*,
propere è tugurio proferre uxorem Raciliam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

ſimul, abſterſo pulvere ac ſudore, velatus pro-
; dictatorem eum gratulantes conſalutant:
em vocant: qui terror ſit in exercitu, expo-
Navis Quintio publicè parata fuit, tranſ-
mque tres obviam egreſſi filii excipiunt. inde
opinqui atque amici, tum Patrum major pars.
quentia ſtipatus, antecedentibus lictoribus de-
s eſt domum, & plebis concurſus ingens fuit.
nequaquam tam læta Quintium vidit; & im-
nimium, & virum in ipſo imperio vehemen-
n rata. Et illa quidem nocte nihil præterquam
tum eſt in urbe. Poſtero die dictator, quum 27
ucem in forum veniſſet, magiſtrum equitum
L. Tarquitium patriciæ gentis, ſed qui quum
dia pedibus propter paupertatem feciſſet, bello
n primus longæ Romanæ juventutis habitus
Cum magiſtro equitum in concionem venit,
ium edicit, claudi tabernas tota urbe jubet,
, quemquam privatæ quicquam rei agere. Tum
nque ætate militari eſſent, armati cum cibariis
s quinque coctis, valliſque duodenis, ante ſo-
caſum Martio in campo adeſſent. quibus ætas
ilitandum gravior eſſet, vicino militi, dum is
pararet, vallumque peteret, cibaria coquere
. Sic juventus diſcurrit ad vallum petendum.
ſere, unde cuique proximum fuit: prohibitus
eſt: impigreque omnes ad edictum dictatoris
o fuere. Inde compoſito agmine, non itineri
s apto, quam prælio, ſi res ita tuliſſet, legiones
ictator, magiſter equitum ſuos equites ducit. In
ue agmine, quas tempus ipſum poſcebat, ad-
tiones erant: *adderent gradum, maturato opus*
ut nocte ad hoſtem pervenire poſſent. conſulem
itumque Romanum obſideri. tertium diem jam
s eſſe: quid quæque nox aut dies ferat, incertum
puncto ſæpe temporis maximarum rerum mo-
a verti. Accelera ſignifer, ſequere miles, inter ſe
ue gratificantes ducibus clamabant. media no-
Algidum perveniunt: & ut ſenſere ſe jam
e hoſtes eſſe, ſigna conſtituunt. Ibi dictator 28
quan-

quantum nocte proſpici poterat, equo circumvectus, contemplatuſque qui tractus caſtrorum, quæque forma eſſet, tribunis militum imperavit, ut ſarcinas in unum conjici jubeant. militem cum armis valloque redire in ordines ſuos. facta, quæ imperavit. Tum quo fuerat ordine in via, exercitum omnem longo agmine circumdat hoſtium caſtris, & ubi ſignum datum ſit, clamorem omnes tollere jubet. clamore ſublato, ante ſe quemque ducere foſſam, & jacere vallum. Edito imperio, ſignum ſecutum eſt. juſſa miles exſequitur, clamor hoſtes circumſonat. Superat inde caſtra hoſtium, & in caſtra conſulis venit: alibi pavorem, alibi gaudium ingens facit. Romani, civilem eſſe clamorem, atque auxilium adeſſe, inter ſe gratulantes, ultro ex ſtationibus ac vigiliis territant hoſtem. Conſul differendum negat. *Illo clamore non adventum modo ſignificari, ſed rem ab ſuis cœptam: mirumque eſſe, ni jam exteriore parte caſtra hoſtium oppugnentur. Itaque arma ſuos capere, & ſe ſubſequi* jubet. Nocte initum prælium eſt: à legionibus dictatori clamore ſignificant, ab ea quoque parte rem in diſcrimine eſſe. Jam ſe ad prohibenda circumdari opera Æqui parabant, quum ab interiore hoſte prælio cœpto, ne per media ſua caſtra fieret eruptio, à munientibus ad pugnantes introrſum verſi, vacuam noctem operi dedêre. pugnatumque cum conſule ad lucem eſt. Luce prima jam circumvallati ab dictatore erant, & vix adverſus unum exercitum pugnam ſuſtinebant. tum à Quintiano exercitu, qui confeſtim à perfecto opere ad arma rediit, invaditur vallum. hic inſtabat nova pugna: nihil remiſerat prior. Tum ancipiti malo urgente à prælio ad preces verſi, hinc dictatorem, hinc conſulem orare, ne in occidione victoriam ponerent, ut inermes ſe inde abire ſinerent. Ab conſule ad dictatorem ire juſſis, ignominiam infenſus addidit. Gracchum Clœlium ducem, principeſque alios, vinctos adduci jubet, oppido Corbione decedi; *Sanguinis ſe Æquorum non egere: licere abire: ſed ut exprimatur tandem confeſſio, ſubactam domitamque eſſe*

eſſe gentem, ſub jugum abituros. Tribus haſtis jugum fit, humi fixis duabus, ſuperque eas tranſverſa una deligata. ſub hoc jugo dictator Æquos miſit. Caſtris 29
hoſtium receptis, plenis omnium rerum (nudos enim emiſerat) prædam omnem ſuo tantum militi dedit: conſularem exercitum, ipſumque conſulem increpans, *Carebis,* inquit, *prædæ parte, miles, ex eo hoſte, cui prope prædæ fuiſti. & tu L. Minuci, donec conſularem animum incipias habere, legatus his legionibus præeris.* Ita ſe Minucius abdicat conſulatu, juſſuſque ad exercitum manet. Sed adeo tum imperio meliori animus manſuete obediens erat, ut beneficii magis, quam ignominiæ hic exercitus memor, & coronam auream dictatori libram pondo decreverit, & proficiſcentem eum patronum ſalutaverit. Romæ à Q. Fabio præfecto urbis ſenatus habitus triumphantem Quintium, quo veniebat agmine, urbem ingredi juſſit. ducti ante currum hoſtium duces: militaria ſigna prælata: ſecutus exercitus præda onuſtus. Epulæ inſtructæ dicuntur fuiſſe ante omnium domos: epulanteſque cum carmine triumphali, & ſolennibus jocis, comiſſantium modo, currum ſecuti ſunt. Eo die L. Mamilio Tuſculano, approbantibus cunctis, civitas data eſt. Confeſtim ſe dictator magiſtratu abdicaſſet, ni comitia M. Volſcii falſi teſtis tenuiſſent: ea ne impedirent tribuni, dictatoris obſtitit metus. Volſcius damnatus Lanuvium in exſilium abiit. Quintius ſextodecimo die dictatura in ſex menſes accepta ſe abdicavit. Per eos dies conſul Nautius ad Eretum cum Sabinis egregie pugnat. ad vaſtatos agros ea quoque clades acceſſit Sabinis. Minucio Q. Fabius ſucceſſor in Algidum miſſus. Extremo anno agitatum de lege ab tribunis eſt. ſed quia duo exercitus aberant, ne quid ferretur ad populum, Patres tenuere. plebes vicit, ut quintum eoſdem tribunos crearent. Lupos viſos in Capitolio ferunt à canibus fugatos; ob id prodigium luſtratum Capitolium eſſe. Hæc eo anno geſta. Sequuntur conſules, Q. Minucius, C. Horatius Pulvil- 30
lus: cujus initio anni quum foris ocium eſſet, domi

ſedi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

ſeditiones iidem tribuni, eadem lex faciebat. ulteriuſque ventum foret (adeo exarſerant animi) ni velut dedita opera, nocturno impetu Æquorum Corbione amiſſum præſidium, nunciatum eſſet. Senatum conſules vocant, jubentur ſubitarium ſcribere exercitum, atque in Algidum ducere. Inde poſito legis certamine, nova de delectu contentio exorta. vincebaturque conſulare imperium tribunicio auxilio, quum alius additur terror: Sabinum exercitum prædatum deſcendiſſe, in agros Romanos, inde ad urbem venire. Is metus perculit, ut ſcribi militem tribuni ſinerent; non ſine pactione tamen, ut quoniam ipſi quinquennium eluſi eſſent, parvumque id plebi præſidium foret, decem deinde tribuni plebis crearentur. Expreſſit hoc neceſſitas Patribus. id modo excepere, ne poſtea eoſdem tribunos juberent. Tribunicia comitia (ne id quoque poſt bellum, ut cætera vanum eſſet) extemplo habita. Triceſimoſexto anno à primis tribunis plebis, decē creati ſunt, bini ex ſingulis claſſibus. itaque cautum eſt ut poſtea crearentur. Delectu deinde habito, Minucius contra Sabinos profectus, non invenit hoſtem. Horatius, quum jam Æqui Corbione interfecto præſidio Ortonam etiam cepiſſent, in Algido pugnat: multos mortales occidit, fugat hoſtem non ex Algido modo ſed à Corbione Ortonaque. Corbionem etiam
31 diruit propter proditum præſidium. Deinde M. Valerius, Sp. Virginius conſules facti. Domi foriſque otium fuit. annona propter aquarum intemperiem laboratum eſt. De Aventino publicando lata lex eſt. Tribuni plebis iidem refecti. Hi ſequente anno, T. Romilio, C. Veturio conſulibus, legem omnibus concionibus ſuis celebrant, Pudere ſe numeri ſui nequicquam aucti, ſi ea res æque ſuo biennio jaceret, ac toto ſuperiore luſtro jacuiſſet. Quum maximè hæc agerent, trepidi nuncii ab Tuſculo veniunt, Æquos in agro Tuſculano eſſe. Fecit pudorem recens ejus populi meritum morandi auxilii: ambo conſules cum exercitu miſſi, hoſtem in ſua ſede in Algido inveniunt. Ibi pugnatum. ſupra ſeptem millia hoſtium
cæſa:

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

cæſa: alii fugati: præda parta ingens. Eam propter inopiam ærarii conſules vendiderunt. Invidiæ tamen res ad exercitum fuit. ea denique tribunis materiam criminandi ad plebem conſules præbuit. Itaque ergo, ut magiſtratu abiêre, Sp. Tarpeio, A. Haterio conſulibus, dies dicta eſt. Romilio ab C. Claudio Cicerone, tribuno plebis, Veturio ab L. Halieno, ædili plebis. Vterque magna Patrum indignatione damnatus, Romilius x. milibus æris. Veturius xv. milibus. Nec hæc priorum calamitas conſulum, ſegniores novos fecerat conſules; & ſe damnati poſſe ajebant: & plebem, & tribunos legem ferre non poſſe. Tum abjecta lege, quæ promulgata conſenuerat, tribuni lenius agere cum Patribus. *Finem tandem certaminum facerent, ſi plebeiæ leges diſplicerent, at illi communiter legum latores, & ex plebe, & ex Patribus, qui utriſque utilia ferrent, quæque æquandæ libertatis eſſent, ſinerent creari.* Rem non aſpernabantur Patres: daturum leges neminem niſi ex Patribus ajebant. Quum de legibus conveniret, de latore tantum diſcreparet; miſſi legati Athenas Sp. Poſtumius Albus, A. Manlius, P. Sulpitius Camerinus. juſſique inclitas leges Solonis deſcribere, & aliarum Græciæ civitatum inſtituta, mores, juraque noſcere. Ab externis bellis quietus annus fuit, quietior inſequens, P. Horatio & Sexto Quintilio conſulibus, perpetuo ſilentio tribunorum: quod primo legatorum qui Athenas ierant, legumque peregrinarum exſpectatio præbuit; deinde duo ſimul mala ingentia exorta, fames peſtilentiaque fœda homini, fœda pecori. Vaſtati agri ſunt: urbs aſſiduis exhauſta funeribus; multæ & claræ lugubres domus. Flamen Quirinalis Ser. Cornelius mortuus: augur C. Horatius Pulvillus: in cujus locum C. Veturium eo cupidius, quia damnatus à plebe erat, augures legêre. Mortuus conſul Quintilius: quatuor tribuni plebis. Multiplici clade fœdatus annus. ab hoſte otium fuit. inde conſules C. Menenius, P. Seſtius Capitolinus. Neque eo anno quicquam belli externi fuit. domi motus orti. Jam redierant legati cum Atticis legi-

legibus. eo intentius inſtabant tribuni, ut tandem
ſcribendarum legum initium fieret. Placet creari de-
cemviros ſine provocatione, & ne quis eo anno alius
magiſtratus eſſet. Admiſcerenturne plebeii, contro-
verſia aliquamdiu fuit. poſtremo conceſſum Patri-
bus, modo ne lex Icilia de Aventino, aliæque ſacra-
33 tæ leges abrogarentur. Anno trecenteſimo altero,
quam condita Roma erat, iterum mutatur forma ci-
vitatis, ab conſulibus ad decemviros, quemadmo-
dum ab regibus ante ad conſules venerat, tranſlato
imperio. Minus inſignis, quia non diuturna muta-
tio fuit. læta enim principia magiſtratus ejus nimis
luxuriavêre. eo citius lapſa res eſt: repetitumque,
duobus uti mandaretur conſulum nomen impe-
riumque. Decemviri creati Ap. Claudius, T. Ge-
nutius, P. Seſtius, L. Veturius, C. Julius, A. Man-
lius, Ser. Sulpicius, P. Horatius, T. Romilius, Sp.
Poſtumius. Claudio & Genutio, quia deſignati con-
ſules in eum annum fuerant, pro honore honor red-
ditus: & Seſtio alteri conſulum prioris anni, quod
eam rem collega invito ad Patres retulerat. His pro-
ximi legati tres habiti, qui Athenas ierant. ſimul ut
pro legatione tam longinqua præmio eſſet honos:
ſimul peritos legum peregrinarum ad condenda no-
va jura uſui fore credebant. Supplevere cæteri nume-
rum. Graves quoque ætate electos noviſſimis ſuf-
fragiis ferunt, quo minus ferociter aliorum ſcitis ad-
verſarentur. Regimen totius magiſtratus penes Ap-
pium erat, favore plebis. adeoque novum ſibi inge-
nium induerat, ut plebicola repente, omniſque au-
ræ popularis captator evaderet, pro truci ſævoque
inſectatore plebis. Decimo die jus populo ſinguli
reddebant. eo die penes præfectum juris faſces duo-
decim erant: collegis novem ſinguli accenſi appare-
bant. & in unica concordia inter ipſos (qui conſen-
ſus privatis interdum inutilis eſſet) ſumma adverſus
alios æquitas erat. Moderationis eorum argumen-
tum exemplo unius rei notaſſe, ſatis erit. Quum ſine
provocatione creati eſſent; defoſſo cadavere, domi
apud S. Seſtium patriciæ gentis virum, invento pro-
lato-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

latoque in concionem, in re juxta manifeſta atque
atroci, C. Julius decemvir diem Seſtio dixit, & ac-
cuſator ad populum extitit, cujus rei judex legiti-
mus erat: deceſſitque jure ſuo, ut demptum de vi
magiſtratus, populi libertati adjiceret. Quum prom- 34
ptum hoc jus velut ex oraculo incorruptum pariter
ab his ſummi infimique ferrent, tum legibus con-
dendis opera dabatur: ingentique hominum exſpe-
ctatione propoſitis decem tabulis populum ad con-
cionem advocaverunt: &, *quod bonum, fauſtum, fe-
lixque reipublicæ, ipſis, liberiſque eorum eſſet, ire, &
legere leges propoſitas juſſere. Se, quantum, decem ho-
minum ingeniis provideri potuerit, omnibus ſummis
infimiſque jura æquaſſe. plus pollere multorum inge-
nia, conſiliaque. Verſarent in animis ſecum unam-
quamque rem, agitarent deinde ſermonibus: atque in
medium, quid in quaque re plus minuſve eſſet, con-
ferrent. Eas leges habiturum populum Romanum, quas
conſenſus omnium, non juſſiſſe latas magis, quam tu-
liſſe videri poſſet.* Quum ad rumores hominum de
unoquoque legum capite edito, ſatis correctæ vide-
rentur, centuriatis comitiis decem tabularum leges
perlatæ ſunt: qui nunc quoque in hoc immenſo
aliarum ſuper alias acervatarum legum cumulo, fons
omnis publici privatique eſt juris. Vulgatur deinde
rumor, duas deeſſe tabulas; quibus adjectis, abſolvi
poſſe velut corpus omnis Romani juris. Ea exſpe-
ctatio, quum dies comitiorum appropinquaret, de-
ſiderium decemviros iterum creandi fecit. Jam
plebs, præterquam quod conſulum nomen haud ſe-
cus quam regum peroſa erat, ne tribunicium quidem
auxilium cedentibus invicem appellatione decem-
viris, quærebat. Poſtquam vero comitia decemvi- 35
ris creandis in trinum nundinum indicta ſunt; tanta
exarſit ambitio, ut primores quoque civitatis (me-
tu credo, ne tanti poſſeſſio imperii vacuo ab ſe reli-
cto loco, haud ſatis dignis pateret) prenſarent homi-
nes; honorem ſumma ope ab ſe impugnatum, ab ea
plebe, cum qua contenderant, ſuppliciter petentes.
Demiſſa jam in diſcrimen dignitas, ea ætate, eiſque
hono-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

honoribus actis, ſtimulabat Ap. Claudium. neſcires utrum inter decemviros, an inter candidatos numerares. Propior interdum petendo, quam gerendo magiſtratui erat. criminari optimates, extollere candidatorum leviſſimum quemque humillimumque. ipſe medius inter tribunicios Duilios Iciliosque in foro volitare, per illos ſe plebi venditare: donec collegæ quoque, qui unicè illi dediti fuerant ad id tempus, conjecere in eum oculos; mirantes quid ſibi vellet. Apparere nihil ſinceri eſſe; *Profecto haud gratuitam in tanta ſuperbia comitatem fore. nimium in ordinem ſeipſum cogere, & vulgari cum privatis, non tam properantis abire magiſtratu, quam viam ad continuandum magiſtratum quærentis eſſe.* Propalam obviam ire cupiditati parum auſi, obſecundando mollire impetum aggrediuntur. comitiorum illi habendorum, quando minimus natu ſit, munus conſenſu injungunt. Ars hæc erat, ne ſemetipſe creare poſſet; quod præter tribunos plebis (& idipſum peſſimo exemplo,) nemo umquam feciſſet. ille enimvero, quod bene vertat, habiturum ſe comitia profeſſus, impedimentum pro occaſione arripuit. dejectiſque honore per coitionem duobus Quintiis, Capitolino & Cincinnato, & patruo ſuo C. Claudio, conſtantiſſimo viro in optimatium cauſſa, & aliis ejuſdem faſtigii civibus, nequaquam ſplendore vitæ pares decemviros creat, ſe in primis, quod haud ſecus factum improbabant boni, quam nemo facere auſurum crediderat. Creati cum eo M. Cornelius Maluginenſis, M. Sergius, L. Minucius, Q. Fabius Vibulanus, Q. Pœtilius, T. Antonius Merenda, Cæſo
36 Duilius, Sp. Oppius Cornicen, Man. Rabuleius. Ille finis Appio alienæ perſonæ ferendæ fuit. ſuo jam inde vivere ingenio cœpit, novoſque collegas jam prius quam inirent magiſtratum, in ſuos mores formare. Quotidie coibant remotis arbitris: inde impotentibus inſtructi conſiliis, quæ ſecreto ab aliis coquebant, jam haud diſſimulando ſuperbiam, rari aditus, colloquentibus difficiles, ad idus Majas rem perduxere. Idus tum Majæ ſolennes ineundis magiſtrati-

ſtratibus erant. Initio igitur magiſtratus primum honoris diem denunciatione ingentis terroris inſignem fecere. nam quum ita priores decemviri ſervaſſent, ut unus faſces haberet, & hoc inſigne regium in orbem, ſuam cujuſque vicem per omnes iret, ſubito omnes cum duodenis faſcibus prodiere. Centum viginti lictores forum impleverant, & faſcibus ſecures illigatas præferêbant. nec attinuiſſe demi ſecurim, quum ſine provocatione creati eſſent, interpretabantur. Decem regum ſpecies erat; multiplicatuſque terror non infimis ſolum, ſed primoribus Patrum ratis cædis cauſſam ac principium quæri. ut ſi quis memorem libertatis vocem aut in ſenatu, aut in populo miſiſſet, ſtatim virgæ ſecureſque etiam ad cæterorum metum expedirentur. Nam præterquam quod in populo nihil erat præſidii, ſublata provocatione, interceſſionem quoque conſenſu ſuſtulerant: quum priores decemviri appellatione collegæ corrigi reddita ab ſe jura tuliſſent; & quædam quæ ſui judicii videri poſſent, ad populum rejeciſſent. Aliquandiu æquatus inter omnes terror fuit: paulatim totus vertere in plebem cœpit. Abſtinebatur à Patribus: in humiliores libidinoſe crudeliterque conſulebatur: hominum, non cauſſarum toti erant; ut apud quos gratia vim æqui haberet. Judicia domi conflabant, pronunciabant in foro. Si quis collegam appellaſſet, ab eo, ad quem venerat, ita diſcedebat, ut pœniteret non prioris decreto ſtetiſſe. Opinio etiam ſine auctore exierat, non in præſentis modo temporis eos injuriam conſpiraſſe, ſed fœdus clandeſtinum inter ipſos jurejurando ictum, ne comitia haberent, perpetuoque decemviratu poſſeſſum ſemel obtinerent imperium. Circumſpectare tum patritio- 37
rum vultus plebeii: & inde libertatis captare auram, unde ſervitutem timendo, in eum ſtatum rempublicam adduxerant. Primores Patrum odiſſe decemviros, odiſſe plebem: nec probare quæ fierent; & credere haud indignis accidere. avidè ruendo ad libertatem, in ſervitutem elapſos juvare nolle: cumulare quoque injurias, ut tædio præſentium conſules duo tan-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

tandem, & ſtatus priſtinus rerum in deſiderium ve
niant. Jam & proceſſerat pars major anni, & du
tabulæ legum ad prioris anni decem tabulas eran
adjectæ: nec quicquam jam ſupererat, ſi hæ quoqu
leges centuriatis comitiis perlatæ eſſent, cur eo ma
giſtratu reipublicæ opus eſſet. Exſpectabant quan
mox conſulibus creandis comitia edicerentur. I
modo plebes agitabat, quonam modo tribunician
poteſtatem, munimentum libertati, rem intermiſ
ſam, repararent. Quum interim mentio comitiorun
nulla fieri, & decemviri, qui primo tribunicios ho
mines, quia id populare habebatur, circum ſe oſten
taverant plebi, patriciis juvenibus ſepſerant later
eorum catervæ tribunalia obſederant. Hi ferre, age
re plebem plebiſque res; cum fortuna, qua quicqui
cupitum foret, potentioris eſſet. Et jam ne terg
quidem abſtinebatur: virgis cædi, alii ſecuri ſubjici
& ne gratuita crudelitas eſſet, bonorum donatio ſe
qui domini ſuppliciũ. Hac mercede juventus nobi
lis corrupta, non modo non ire obviam injuriæ; ſe
propalam licentiam ſuam malle, quam omnium li
38 bertatem. Idus Majæ venere. Nullis ſubrogatis ma
giſtratibus, privati pro decemviris, neque animis a
imperium inhibendum imminutis, neque ad ſpecien
honoris inſignibus prodeunt. id vero regnum hau
dubie videri. Deploratur in perpetuum libertas
nec vindex quiſquam exiſtit, aut futurus videtu
nec ipſi ſolum deſponderant animos, ſed contemn
cœpti erant à finitimis populis: imperiumque ibi e
ſe, ubi non eſſet libertas, indignabantur. Sabini ma
gna manu incurſionem in agrum Romanum fecere
lateque populati, quum hominum atque pecudun
inulti prædas egiſſent recepto ad Eretum, quod paſ
ſim vagatum erat, agmine, caſtra locant: ſpem i
diſcordia Romana ponentes. eam impedimentun
delectui fore. Non nuncii ſolum, ſed per urben
agreſtium fuga trepidationem injecit. Decemvi
conſultant quid opus facto ſit. deſtitutis inter Pa
trum & plebis odia addit terrorem inſuper aliun
fortuna. Æqui alia ex parte caſtra in Algido locant

depo

depopulatumque inde excurſionibus Tuſculanum agrum, legati ab Tuſculo præſidium orantes, nunciant. Is pavor perculit decemviros, ut ſenatum ſimul duobus circumſtantibus urbem bellis conſulerent. citari jubent in curiam Patres, haud ignari quanta invidiæ immineret tempeſtas: omnes vaſtati agri periculorumque imminentium cauſſas in ſe congeſturos: tentationemque eam fore abolendi ſibi magiſtratus, ni conſenſu reſiſterent, imperioque inhibendo acriter in paucos præferocis animi, conatus aliorum comprimerent. Poſtquam audita vox in foro eſt præconis, Patres in curiam ad decemviros vocantis; velut nova res, quia intermiſerant jam diu morem conſulendi ſenatus, mirabundam plebem convertit, *quidnam incidiſſet, cur ex tanto intervallo rem deſuetam uſurparent. Hoſtibus belloque gratiam habendam, quod ſolitum quicquam liberæ civitatis fieret.* Circumſpectare omnibus fori partibus ſenatorem, raroque uſquam noſcitare. curiam inde, ac ſolitudinem circa decemviros intueri; quum & ipſi conſenſu inviſum imperium, & plebs, quia privatis jus non eſſet vocandi ſenatum, non convenire Patres, interpretarentur, jam caput fieri libertatem repetentium, ſi ſe plebs comitem ſenatui det, & quemadmodum Patres vocati non coëant, in ſenatum; ſic plebs abnuat delectum. Hæc fremebat plebes. Patrum haud ferè quiſquam in foro, in urbe rari erant. indignitate rerum ceſſerant in agros; ſuarumque rerum erant, amiſſa publica: tantum ab injuria ſe abeſſe rati, quantum è cœtu congreſſuque impotentium dominorum ſe amoviſſent. Poſtquam citati non conveniebant, dimiſſi circa domos apparitores ſimul ad pignora capienda, ſciſcitandumque, num conſulto detrectarent? referunt, ſenatum in agris eſſe. Lætius id decemviris accidit, quam ſi præſentes detrectare imperium referrent. jubent acciri omnes, ſenatumque in diem poſterum indicunt. qui aliquanto ſpe ipſorum frequentior, convenit. quo facto proditam à Patribus plebs libertatem rata, quod iis qui jam magiſtratu abiſſent, privatiſque jus abeſ-

ſet,

39 ſet, tanquam jure cogentibus, ſenatus paruiſſet. S
magis obedienter ventum in curiam, quam obno
dictas ſententias, accepimus. L. Valerium Potitu
proditum memoriæ eſt, poſt relationem Ap. Cla
dii, priuſquam ordine ſententiæ rogarentur, poſ
lando ut de republ. liceret dicere; prohibentil
minaciter decemviris proditurum ſe ad plebem
nunciantem, tumultum exciviſſe. Nec minus
rociter M. Horatium Barbatum iſſe in certame
Decem Tarquinios appellantem, *admonentemqu*
Valeriis & Horatiis ducibus pulſos reges. Nec non
nis homines tum pertæſum eſſe: quippe quo Iov
appellari, fas ſit, quo Romulum conditorem urb
deincepſque reges appellatos, quod ſacris etiam ut
lenne retentum ſit. Superbiam, violentiamque t
peroſos regis, quæ ſi in rege tum eodem, aut in filio re
ferenda non fuerint, quem laturum in tot privat
Viderent, ne vetando in curia libere homines loqui,
tra curiam etiam moverent vocem. neque ſe videre
ſibi minus privato ad concionem populum vocare, qu
illis ſenatum cogere liceat. Vbi vellent, experiren
quanto ferocior dolor in libertate ſua vindicanda, qu
cupiditas in injuſta dominatione retinenda eſſet.
bello Sabino eos referre; tanquam majus ullum pop
Romano bellum ſit, quam cum iis, qui legum ferenc
rum cauſſa creati, nihil juris in civitate reliquerin
qui comitia, qui annuos magiſtratus, qui viciſſitu
nem imperitandi (quod unum exæquandæ ſit libert
tis) ſuſtulerint: qui privati faſces & regium im
rium habeant. Fuiſſe regibus exactis, patricios ma
ſtratus, creatos poſtea poſt ſeceſſionem plebis, plebe
Cujus illi partis eſſent, rogitare. Populares? q
enim eos per populum egiſſe? Optimates? qui an
jam prope ſenatum non habuerint: tunc ita habe
ut de republ. loqui prohibeant? Ne nimium in m
alieno ſpei ponerent. graviora quæ patiantur vid
40 *jam hominibus, quam quæ metuant.* Hæc vocifera
te Horatio, quum decemviri nec iræ, nec ignoſce
di modum reperirent, nec quo evaſura res eſſet, c
nerent; C. Claudii, qui patruus Appii decemv

ex

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

at, oratio fuit precibus quam jurgio ſimilis, oran-
s per ſui fratris, parentiſque ejus manes; *Vt civilis*
tius ſocietatis, in qua natus eſſet, quam fœderis ne-
rie icti cum collegis, meminiſſet. multo id magis ſe
lius cauſa orare, quam reipublicæ. Quippe remp. ſi
volentibus nequeat, ab invitis jus expetituram. Sed
x magno certamine magnas excitari ferme iras, ea-
um eventum ſe horrere. Quum aliud præterquam
e quo retuliſſent, decemviri dicere prohiberent,
Claudium interpellandi verecundia fuit. Sententiam
itur peregit, nullum placere ſenatuſconſultum fie-
. Omneſque ita accipiebant, privatos eos à Clau-
io judicatos: multique ex conſularibus verbo aſ-
enſi ſunt. Alia ſententia aſperior in ſpeciem, vim
inorem aliquanto habuit, quæ patricios coire ad
rodendum interregem jubebat. cenſendo enim
uoſcunque magiſtratus eſſe qui ſenatum haberent,
idicabat; quos privatos fecerat auctor nullius ſena-
uſconſulti faciendi. Ita labante jam cauſa decemvi-
orum, L. Cornelius Maluginenſis, M. Cornelii
ecemviri frater, quum ex conſularibus ad ultimum
icendi locum conſulto ſervatus eſſet, ſimulando cu-
am belli, fratrem collegaſque ejus tuebatur: *quo-*
am fato incidiſſet, mirari ſe dictitans, *ut decemvi-*
os, qui decemviratum petiſſent, aut ſocii, aut hi ma-
ime oppugnarent? aut quid ita, quum per tot menſes
acua civitate nemo, juſti-ne magiſtratus ſummæ re-
um præeſſent, controverſiam fecerit; nunc demum
uum hoſtes prope ad portas ſint, civiles diſcordias ſe-
ant: niſi quod in turbido minus perſpicuum fore pu-
ent, quid agatur. Cæterum neminem, majore cura oc-
upatis animis, verum eſſe, præjudicium rei tantæ aſ-
erre. Sibi placere de eo, quod Valerius Horatiuſque
nte Idus Majas decemviros abiiſſe magiſtratu inſi-
ulent, bellis, quæ immineant perfectis, repub. in
ranquillum redacta, ſenatu diſceptante, agi: & jam
unc ita ſe parare Ap. Claudium, ut Comitiorum, quæ
lecemviris creandis decemvir ipſe habuerit, ſciat ſibi
ationem reddendam eſſe, utrum in unum annum crea-
i ſint, an donec leges, quæ deeſſent, perferrentur. In

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

præſentia omnia præter bellum omitti placere: cujus ſi
falſo famam vulgatam, vanaque non nuncios ſolum,
ſed Tuſculanorum etiam legatos attuliſſe putent; ſpe-
culatores mittendos cenſere, qui certius explorata refe-
rant. Sin fides & nunciis & legatis habeatur, dele-
ctum primo quoque tempore haberi, decemviros quo
cuique eorum videatur, exercitus ducere: nec rem
41 *aliam præverti.* In hanc ſententiam ut diſcederetur,
juniores Patrum evincebant. Ferociores iterum
coorti Valerius Horatiuſque, vociferari, *ut de re-*
publ. liceret dicere. dicturos ad populum, ſi in ſenatu
per factionem non liceat. Neque enim ſibi privatos
aut in curia aut in concione poſſe obſtare, neque ſe ima-
ginariis faſcibus eorum ceſſuros eſſe. Tum Appius,
jam prope eſſe ratus, ut, ni violentiæ eorum pari re-
ſiſteretur audacia, victum imperium eſſet: *Non erit*
melius, inquit, *niſi de quo conſulimus, vocem miſiſſe*
& ad Valerium negantem ſe privato reticere, licto-
rem accedere juſſit. Jam Quiritium fidem implo-
rante Valerio à curiæ limine, L. Cornelius comple-
xus Appium, non cui ſimulabat conſulendo, dire-
mit certamen. factaque per Cornelium Valerio di-
cendi gratia quæ vellet. Quum libertas non ultra
vocem exceſſiſſet, decemviri propoſitum tenuere
Conſulares quoque ac ſeniores ab reſiduo tribunicia
poteſtatis odio, cujus deſiderium plebi multo acrius
quam conſularis imperii rebantur eſſe, prope male
bant poſtmodum ipſos decemviros voluntate abir
magiſtratu, quam invidia eorum exſurgere rurſu
plebem. ſi leniter ducta res ſine populari ſtrepitu ad
conſules rediſſet, aut bellis interpoſitis, aut mode
ratione conſulum in imperiis exercendis, poſſe in
oblivionem tribunorum plebem adduci. Silentio
Patrum edicitur delectus. juniores, quum ſine pro
vocatione imperium eſſet, ad nomina reſpondent
Legionibus ſcriptis, inter ſe decemviri compara
bant, quos ire ad bellum, quos præeſſe exercitibu
oporteret. Principes inter decemviros erant Q. Fa
bius & App. Claudius. bellum domi majus, quam
foris apparebat. Appii violentiam aptiorem rati ad
com

comprimendos urbanos motus: in Fabio minus in
bono conſtans, quam gnavum in malitia ingenium
eſſe. Hunc enim virum egregium olim domi mili-
tiæque decemviratus collegæque ita mutaverant, ut
Appii quam ſui ſimilis mallet eſſe. huic bellum in
Sabinis, Man. Rabuleio, & Q. Petilio additis col-
legis, mandatum. M. Cornelius in Algidum miſſus
cum L. Minutio, & T. Antonio & Cæſone Duel-
lio, & M. Sergio: Sp. Oppium Ap. Claudio adjuto-
rem ad urbem tuendam æquo omnium decemviro-
rum imperio decernunt. Nihilo militiæ quam do- 42
mi melius reſpublica adminiſtrata eſt. Illa modo in
ducibus culpa, quòd, ut odio eſſent civibus, fecerant.
alia omnis penes milites noxa erat: qui ne quid du-
ctu atque auſpicio decemvirorum proſperè uſquam
gereretur, vinci ſe per ſuum atque illorum dedecus
patiebantur. Fuſi & ab Sabinis ad Eretum, & in Al-
gido ab Æquis exercitus erant. ab Ereto per ſilentium
noctis profugi propius urbem inter Fidenas Cruſtu-
meriamque loco edito caſtra communierant. perſe-
cutis hoſtibus nuſquam ſe æquo certamine commit-
tentes, natura loci ac vallo, non virtute aut armis
tutabantur. Majus flagitium in Algido, major
etiam clades accepta: caſtra quoque amiſſa erant,
exutuſque omnibus utenſilibus miles, Tuſcu[illegible] ſe
fide miſericordiaque victurus hoſpitum [illegible] tum
non fefellerunt) contulerat. Romam tanti terrores
allati, ut poſito jam decemvirali odio Patres vigilias
in urbe habendas cenſerent: omnes qui per ætatem
arma ferre poſſent, cuſtodire mœnia, ac pro portis
ſtationes agere juberent: arma Tuſculum ad ſupple-
mentum decernerent, decemviroſque ab arce Tuſ-
culi degreſſos in caſtris militem habere: caſtra alia
à Fidenis in Sabinum agrum transferri: belloque ul-
tro inferendo deterreri hoſtes à conſilio urbis oppu-
gnandæ. Ad clades ab hoſtibus acceptas, duo nefan- 43
da facinora decemviri belli domique adjiciunt. L.
Siccium in Sabinis, per invidiam decemviralem, tri-
bunorum creandorum ſeceſſioniſque mentiones ad
vulgus militum ſermonibus occultis ſerentem, pro-

ſpeculatum ad locum caſtris capiendum mittunt: datur negotium militibus, quos miſerant expeditionis ejus comites, ut eum opportuno adorti loco interficerent. Haud inultum interfecere. nam circa repugnantem aliquot inſidiatores cecidere, quum ipſe ſe prævalidus pari viribus animo circumventus tutaretur. Nunciant in caſtra cæteri, Præcipitatum in inſidias eſſe Siccium egregie pugnantem, militeſque quoſdam cum eo amiſſos. Primo fides nunciantibus fuit. Profecta deinde cohors ad ſepeliendos qui ceciderant, decemvirorum permiſſu, poſtquam nullum ſpoliatum ibi corpus, Sicciumque in medio jacentem, armatumque omnibus in eum verſis corporibus videre, hoſtium neque corpus ullum, nec veſtigia abeuntium; profecto ab ſuis interfectum memorantes, retulere corpus. Invidiæque plena caſtra erant, & Romam ferri protinus Siccium placebat, ni decemviri funus militare ei publica impenſa facere maturaſſent. Sepultus ingenti militum mœſtitia,
44 peſſima decemvirorum in vulgus fama eſt. Sequitur aliud in urbe nefas ab libidine ortum, haud minus fœdo eventu, quam quod per ſtuprum cædemque Lucretiæ urbe regnoque Tarquinios expulerat: ut non finis ſolum idem decemviris, qui regibus, ſed cauſſa etiam eadem imperii amittendi eſſet. Ap. Claudium virginis plebeiæ ſtuprandæ libido cepit. Pater virginis L. Virginius, honeſtum ordinem in Algido ducebat, vir exempli recti domi militiæque. Perinde uxor inſtituta fuerat, liberique inſtituebantur. Deſponderat filiam L. Icilio tribunicio, viro acri & pro cauſſa plebis expertæ virtutis. Hanc virginem adultam, forma excellentem, Appius amore ardens pretio ac ſpe pellicere adortus; poſtquam omnia pudore ſepta animadverterat, ad crudelem ſuperbamque vim animum convertit. M. Claudio clienti negocium dedit, ut virginem in ſervitutem aſſereret, neque cederet ſecundum libertatem poſtulantibus vindicias: quod pater puellæ abeſſet, locum injuriæ eſſe ratus. Virgini venienti in forum (ibi namque in tabernis literarum ludi erant) miniſter decemviri

libi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

libidinis manum injecit; ſerva ſua natam (ſervam-
que appellans) eſſe. ſequique ſe jubebat; cunctantem
vi abſtracturum. Pavida puella ſtupente, ad clamo-
rem nutricis, fidem Quiritium implorantis, fit con-
curſus. Virginii patris ſponſique Icilii populare no-
men celebratur. notos gratia eorum, turbam indi-
gnitas rei virgini conciliat. Jam à vi tuta erat; quum
aſſertor, nihil opus eſſe multitudine concitata ait,
ſe jure graſſari, non vi. Vocat puellam in jus; au-
ctoribus qui aderant, ut ſequeretur. Ad tribunal Ap-
pii perventum eſt. notam judici fabulam petitor,
quippe apud ipſum auctorem argumenti, peragit,
puellam domi ſuæ natam, furtoque inde in domum
Virginii tranſlatam, ſuppoſitam eſſe. Id ſe indicio
compertum afferre: probaturumq; vel ipſo Virginio
judice, ad quem major pars injuriæ ejus pertineat.
Interim dominum ſequi ancillam, æquum eſſe. Ad-
vocati puellæ, quum Virginium reip. cauſſa dixiſſent
abeſſe, biduo affuturum, ſi nunciatum ei ſit; ini-
quum eſſe, abſentem de liberis dimicare; poſtulant,
ut rem integram in patris adventum differat. lege ab
ipſo lata vindicias det ſecundum libertatem. neu pa-
tiatur virginem adultam, famæ prius, quam liber-
tatis periculum adire. Appius decreto præfatus, 45
*quam libertati faverit, eam ipſam legem declarare,
quam Virginii amici poſtulationi ſuæ prætendant. Cæ-
terum ita in ea firmum libertati fore præſidium, ſi nec
cauſſis, nec perſonis variet. In his enim quæ aſſeran-
tur in libertatem, quia quivis lege agere poſſit, id ju-
ris eſſe: in ea quæ in patris manu ſit, neminem eſſe
alium, cui dominus poſſeſſione cedat. Placere itaque
patrem arceſſi. interea juris ſui jacturam aſſertorem
non facere quin ducat puellam, ſiſtendamque in ad-
ventum ejus, qui pater dicatur, promittat.* Adverſus
injuriam decreti quum multi magis fremerent, quam
quiſquam unus reclamare auderet; P. Numitorius,
puellæ avunculus, & ſponſus Icilius, interveniunt.
dataque inter turbam via, quum multitudo Icilii
maxime interventu reſiſti poſſe Appio crederet, li-
ctor *decreſſe* ait: vociferantemque Icilium ſummo-

ver. Placidum quoque ingenium tam atrox injuria
accendiſſet. *Ferro hinc tibi ſummovendus ſum, Appi,*
inquit, *ut tacitum feras, quod celari vis. Virginem
ego hanc ſum ducturus, nuptam pudicamque habitu-
rus. Proinde omnes collegarum quoque lictores convo-
ca, expediri virgas & ſecures jube: non manebit ex-
tra domum patris ſponſa Icilii. Non, ſi tribunicium
auxilium & provocationem plebi Romanæ, duas ar-
ces libertatis tuendæ, ademiſtis, ideo in liberos quoque
noſtros conjugeſque regnum veſtræ libidini datum eſt.
Sævite in tergum & in cervices noſtras, pudicitia ſal-
tem in tuto ſit. Huic ſi vis afferetur, ego præſentium
Quiritium pro ſponſa, Virginius militum pro unica
filia, omnes Deorum hominumque implorabimus fi-
dem. neque tu iſtud unquam decretum ſine cæde no-
ſtra referes. Poſtulo, Appi, etiam atque etiam conſide-
res quo progrediare. Virginius viderit de filia, ubi
venerit, quid agat. Hoc tantum ſciat, ſibi, ſi hujus
vindiciis ceſſerit, conditionem filiæ quærendam eſſe.
me vindicantem ſponſam in libertatem, vita citius de-*
46 *ſeret, quam fides.* Concitata multitudo erat, certa-
menque inſtare videbatur. lictores Icilium circum-
ſteterant: nec ultra minas tamen proceſſum eſt.
Quum Appius, *Non Virginiam defendi ab Icilio, ſed
inquietum hominem, & tribunatum etiam nunc ſpi-
rantem, locum ſeditionis quærere* diceret; *non præbi-
turum ſe illi eo die materiam: ſed ut jam ſciret, non
id petulantiæ ſuæ, ſed Virginio abſenti & patrio no-
mini & libertati datum. Ius eo die ſe non dicturum,
neque decretum interpoſiturum: à M. Claudio petitu-
rum, ut decederet jure ſuo, vindicarique puellam in
poſterum diem pateretur. Quod niſi pater poſtero die
affuiſſet, denunciare ſe Icilio ſimilibuſque Icilii, ne-
que legi ſuæ latorem, neque decemviro cõſtantiam de-
fore: nec ſe utique collegarum lictores convocaturum
ad coërcendos ſeditionis auctores. contentum ſe ſuis li-
ctoribus fore.* Quum dilatum tempus injuriæ eſſet,
ſeceſſiſſentque advocati puellæ, placuit omnium pri-
mum fratrem Icilii, filiumque Numitorii, impigros
juvenes, pergere inde recta ad portam: & quantum
acce-

accelerari poſſet, Virginium acciri è caſtris. In eo verti puellæ ſalutem, ſi poſtero die vindex injuriæ ad tempus præſto eſſet. Juſſi pergunt, citatiſque equis nuncium ad patrem perferunt. Quum inſtaret aſſertor puellæ, ut vindicaret, ſponſoreſque daret; atque id ipſum agi diceret Icilius, ſedulo tempus terens, dum præciperent iter nuncii miſſi in caſtra, manus tollere undique multitudo, & ſe quiſque paratum ad ſpondendum Icilio oſtendere. Atque ille lacrimabundus, *Gratum eſt*, inquit, *craſtina die veſtra opera utar. ſponſorum nunc ſatis eſt.* Ita vindicatur Virginia ſpondentibus propinquis. Appius pauliſper moratus, ne ejus rei cauſa ſediſſe videretur; poſtquam omiſſis rebus aliis, præ cura unius nemo adibat, domum ſe recepit: collegiſque in caſtra ſcribit, *ne Virginio commeatum dent, atque etiam in cuſtodia habeant.* Improbum conſilium, ſerum, ut debuit, fuit: & jam commeatu ſumpto profectus Virginius prima vigilia erat, quum poſtero die mane de retinendo eo nequicquam literæ redduntur. At in urbe, prima 47
luce, quum civitas in foro exſpectatione erecta ſtaret; Virginius ſordidatus, filiam ſuam obſoleta veſte comitantibus aliquot matronis, cum ingenti advocatione in forum deducit. Circumire ibi & prenſare homines cœpit: & non orare ſolum precariam opem, ſed pro debita petere, *Se pro liberis eorum ac conjugibus quotidie in acie ſtare: nec alium virum eſſe, cujus ſtrenuè ac ferociter facta in bello plura memorari poſſent. Quid prodeſſe, ſi incolumi urbe, quæ capta ultima timeantur; liberis ſuis ſint patienda?* Hæc propè concionabundus circumibat homines. Similia his ab Icilio jactabantur. comitatus muliebris plus tacito fletu, quam ulla vox movebat. Adverſus quæ omnia obſtinato animo Appius (tanta vis amentiæ verius quam amoris mentem turbaverat) in tribunal aſcendit: & ultro querente pauca petitore, *quod jus ſibi pridie per ambitionem dictum non eſſet*; priuſquam aut ille poſtulatum perageret, aut Virginio reſpondendi daretur locus, Appius interfatur. Quem decreto ſermonem prætenderit, forſan

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

ſan aliquem verum auctores antiqui tradiderin
quia nuſquam ullum in tanta fœditate decreti veri
milem invenio ; id quod conſtat, nudum videt
proponendum, Decreſſe vindicias ſecundum ſerv
tutem. Primo ſtupor omnes admiratione rei ta
atrocis defixit. ſilentium inde aliquamdiu tenu
Deinde quum M. Claudius circumſtantibus matr
nis iret ad prehendendam virginem, lamentabiliſq
eum mulierum comploratio excepiſſet ; Virgini
intentans in Appium manus, *Icilio*, inquit, *App
non tibi filiam deſpondi: & ad nuptias, non ad ſtupru
educavi. Placet pecudum ferarumque ritu promiſc
in concubitus ruere? Paſſuri-ne hæc iſti ſint, neſcio. n
ſpero eſſe paſſuros illos qui arma habent.* Quum repe
leretur aſſertor virginis à globo mulierum circun
ſtantiumque advocatorum, ſilentium factum p
48 præconem. Decemvir alienato ad libidinem anim
negat *ex heſterno tantum convicio Icilii violentiaq
Virginii, cujus teſtem populum Romanum habea
ſed certis quoque indiciis compertum ſe habere, noc
tota cœtus in urbe factos eſſe ad movendam ſeditio
nem. Itaque ſe haud inſcium ejus dimicationis, cu
armatis deſcendiſſe: non ut quemquam quietum vi
laret, ſed ut turbantes civitatis ocium, pro majeſta
imperii coërceret. Proinde quieſſe erit melius. I*, in
quit, *lictor, ſummove turbam ; & da viam domin
ad prehendendum mancipium.* Quum hæc intonui
ſet plenus iræ, multitudo ipſa ſe ſua ſponte dimovit
deſertaque præda injuriæ puella ſtabat. Tum Virgi
nius, ubi nihil uſquam auxilii vidit, *Quæſo*, inquit
*Appi, primum ignoſce patrio dolori, ſi quid incle
mentius in te ſum invectus: deinde ſinas hic coran
virgine nutricem percontari quid hoc rei ſit. Vt ſi fal
ſo pater dictus ſum, æquiore hinc animo diſcedam*
Data venia, ſeducit filiam ac nutricem prope Cloa
cinæ ad tabernas, quibus nunc Novis eſt nomen. at
que ibi ab lanio cultro arrepto, *Hoc te uno, quo poſ
ſum*, ait, *modo, filia, in libertatem vindico.* Pectu
deinde puellæ transfigit: reſpectanſque ad tribunal
Te, inquit, *Appi, tuumque caput ſanguine hoc conſe*

ro. Clamore ad tam atrox facinus orto excitus Appius, comprehendi Virginium jubet, ille ferro, quacunque ibat, viam facere: donec multitudine etiam proſequentium tuente ad portam perrexit. Icilius Numitoriuſque exſangue corpus ſublatum oſtentant populo: ſcelus Appii, puellæ infelicem formam, neceſſitatem patris deplorant. Sequentes clamitant matronæ, *Eamne liberorum procreandorum conditionem? ea pudicitiæ præmia eſſe?* cæteraque quæ in tali re muliebris dolor, quo eſt mœſtior imbecillo animo, eo miſerabilia magis querentibus ſubjicit. Virorum & maxime Icilii vox tota, tribuniciæ poteſtatis ac provocationis ad populum ereptæ, publicarumque indignationum, erat. Concitatur multi- 49
tudo partim atrocitate ſceleris, partim ſpe per occaſionem repetendæ libertatis. Appius nunc vocari Icilium, nunc detrectantem arripi, poſtremò, quum locus adeundi apparitoribus non daretur, ipſe cum agmine patriciorum juvenum per turbam vadens, in vincula duci jubet. Jam circa Icilium non ſolum multitudo, ſed duces quoque multitudinis erant, L. Valerius & M. Horatius, qui, repulſo lictore, ſi jure ageret, vindicare ſe à privato Icilium, ajebant: ſi vim afferre conaretur, ibi quoque ſe haud impares fore. Hinc atrox rixa oritur. Valerium Horatiumque lictor decemviri invadit. Franguntur à multitudine faſces. In concionem Appius aſcendit. Sequuntur Horatius, Valeriuſque, eos concio audit, decemviro obſtrepitur. Jam pro imperio Valerius diſcedere à privato lictores jubebat: quum fractis animis Appius, vitæ metuens, in domum ſe propinquam foro inſciis adverſariis capite obvoluto recepit. Sp. Oppius, ut auxilio collegæ eſſet, in forum ex altera parte irrumpit. videt imperium vi victum. Agitatis deinde conſiliis, atque ex omni parte aſſentiendo multis auctoribus, trepidus, ſenatum poſtremo vocari juſſit. ea res, quod magnæ parti Patrum diſplicere acta decemvirorum videbantur, ſpe per ſenatum finiendæ poteſtatis ejus, multitudinem ſedavit. Senatus nec plebem irritandam cenſuit: & multo

magis providendum, ne quid Virginii adventus i
50 exercitu motus faceret. Itaque miſſi juniores Patru
in caſtra, quæ tum in monte Vecilio erant; nuncia
decemviris, *ut omni ope à ſeditione milites continean*
Vbi Virginius majorem quam reliquerat in urbe
motum excivit. Nam præterquam quod agmin
prope quadringentorum hominum veniens, qui a
urbe indignitate rei accenſi comites ei ſe dederant
conſpectus eſt; ſtrictum etiam telum, reſperſuſqu
ipſe cruore tota in ſe caſtra convertit. & togæ mul
tifariam in caſtris viſæ, majoris aliquanto quan
erat, ſpeciem urbanæ multitudinis fecerant: Quæ
rentibus quid rei eſſet; flens diu vocem non miſit
tandem ut jam ex trepidatione concurrentium tur
ba conſtitit, ac ſilentium fuit, ordine cuncta ut ge
ſta erant, expoſuit. Supinas deinde tendens manus
commilitones appellans orabat, *Ne, quod ſcelus Ap*
Claudii eſſet, ſibi attribuerent: neu ſe ut parricidan
liberûm averſarentur. Sibi vitam filiæ ſuæ carioren
fuiſſe, ſi liberæ ac pudicæ vivere licitum fuiſſet. quun
velut ſervam ad ſtuprum rapi videret, morte amitt
melius ratum, quam contumelia liberos: miſericordi
ſe in ſpeciem crudelitatis lapſum. Nec ſe ſuperſtiten
filiæ futurum fuiſſe. niſi ſpem ulciſcendæ mortis ejus i
auxilio commilitonum habuiſſet. Illis quoque enim
filias, ſorores, conjugeſque eſſe. nec cum filia ſua libi-
dinem Appii Claudii extinctam eſſe; ſed quo impuni-
tior ſit, eo effrenatiorem fore. Aliena calamitate do-
cumentum datum illis cavendæ ſimilis injuriæ. quod
ad ſe attineat, uxorem ſibi fato ereptam: filiam, quia
non ultra pudica victura fuerit, miſera, ſed honeſta
morte occubuiſſe. Non eſſe jam Appii libidini locum in
domo ſua. ab alia violentia ejus, eodem ſe animo ſuum
corpus vindicaturum, quo vindicaverit filiæ. Cæteri ſi-
bi ac liberis ſuis conſulerent. Hæc Virginio vociſe-
tanti ſucclamabat multitudo, nec illius dolori, nec
ſuæ libertati ſe defuturos. Et immiſti turbæ militum
togati, quum eadem illa querendo, docendoque
quanto viſa quam audita indigniora potuerint vide-
ri: ſimul profligatam jam rem nunciando Romæ
eſſe,

ſſe, inſecutoſque qui Appium prope interemptum
n exilium abiſſe dicerent; perpulerunt, ut ad ar-
na conclamaretur, vellerentque ſigna, & Romam
roficiſcerentur. Decemviri ſimul iis quæ videbant,
imul his quæ acta Romæ audierant, perturbati;
lius in aliam partem caſtrorum ad ſedandos motus
iſcurrunt. & leniter agentibus reſponſum non red-
litur. imperium ſi quis inhiberet, & viros & arma-
os ſe eſſe, reſpondetur. Eunt agmine ad urbem, &
Aventinum inſidunt; ut quiſque occurrerat, plebem
d repetendam libertatem, creandoſque tribunos ple-
is adhortantes, alia vox nulla violenta audita eſt.
Senatum Sp. Oppius habet: nihil placet aſpere agi.
quippe ab ipſis datum locum ſeditionis eſſe. Mit-
tuntur tres legati conſulares, Sp. Tarpeius, C. Ju-
lius, P. Sulpicius, qui quærerent ſenatus verbis, cu-
jus juſſu caſtra deſeruiſſent? aut quid ſibi vellent,
qui armati Aventinum obſediſſent? belloque aver-
ſo ab hoſtibus patriam ſuam cepiſſent? Non de-
fuit quid reſponderetur: deerat qui daret reſpon-
ſum; nullo dum certo duce, nec ſatis audentibus
ſingulis invidiæ ſe offerre. id modo à multitudine
conclamatum eſt, ut L. Valerium, & M. Horatium
ad ſe mitterent. his ſe daturos reſponſum. Dimiſſis 51
legatis, admonet milites Virginius, *in re non maxi-
ma paulo ante trepidatum eſſe, quia ſine capite mul-
titudo fuerit: reſponſumque quamquam non inutili-
ter, fortuito tamen magis conſenſu, quam communi
conſilio eſſe. Placere decem creari, qui ſummæ rei
præeſſent, militarique honore tribunos militum appel-
lari.* Qum ad eum ipſum primum is honos deferre-
tur, *Melioribus meis veſtriſque rebus reſervate*, in-
quit, *iſta de me judicia. Nec mihi filia inulta hono-
rem ullum jucundum eſſe patitur: nec in perturbata
republica eos utile eſt præeſſe vobis, qui proximi invi-
diæ ſint. Si quis uſus mei eſt, nihilo minor ex pri-
vato capietur.* Ita decem numero tribunos militares
creant. Neque in Sabinis quievit exercitus. ibi quo-
que auctore Icilio Numitorioque, ſeceſſio ab de-
cemviris facta eſt; non minore motu animorum

Siccii

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

Siccii cædis memoria revocata, quam quem nov
fama de Virginia adeo fœde ad libidinem petita, ac-
cenderat. Icilius ubi audivit tribunos militum in
Aventino creatos, ne comitiorum militarium præ-
rogativam urbana comitia iiſdem tribunis plebis
creandis ſequerentur; peritus rerum popularium, im-
minenſque ei poteſtati, & ipſe prius quam iretur ad
urbem, pari poteſtate eundem numerum ab ſuis
creandum curat. Porta Collina urbem intravere ſub
ſignis, mediaque urbe agmine in Aventinum per-
gunt. ibi conjuncti alteri exercitui. viginti tribunis
militum negotium dederunt, ut ex ſuo numero duos
crearent, qui ſummæ rerum præeſſent. M. Oppium,
Sex Manilium creant. Patres ſolliciti de ſumma re-
rum, quum ſenatus quotidie eſſet, jurgiis ſæpius te-
runt tempus quam conſiliis. Siccii cædes decemviris
& Appiana libido, & dedecora militiæ objicieban-
tur. Placebat Valerium Horatiumque ire in Aventi-
num. illi negabant ſe aliter ituros, quam ſi decem-
viri deponerent inſignia magiſtratus ejus, quo anno
jam ante abiſſent. Decemviri querentes, ſe in ordi-
nem cogi, non ante quam perlatis legibus, quarum
cauſa creati eſſent, depoſituros imperium ſe ajebant.
52 Per M. Duilium, qui tribunus plebis fuerat, certior
facta plebs, contentionibus aſſiduis nihil tranſigi, in
Sacrum montem ex Aventino tranſit: affirmante
Duilio non prius quam deſeri urbem videant, curam
in animos Patrum deſcenſuram. *admoniturum Sa-
crum montem conſtantiæ plebis. ſcituros, quod ſine re-
ſtituta poteſtate redigi in concordiam res nequeant.*
Via Nomentana, cui tum Ficulnenſi nomen fuit,
profecti, caſtra in monte Sacro locavere; mode-
ſtiam patrum ſuorum, nihil violando imitati. Se-
cuta exercitum plebs, nullo qui per ætatem ire poſ-
ſet, retractante. Proſequuntur conjuges liberique,
cuinam ſe relinquerent in ea urbe, in qua nec pudici-
tia, nec libertas ſancta eſſet, miſerabiliter rogitantes.
Quum vaſta Romæ omnia inſueta ſolitudo feciſſet,
in foro præter paucos ſeniorum nemo eſſet; vocatis
utique in ſenatum Patribus, deſertum apparuiſſet
forum;

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

rorum; plures jam quam Horatius & Valerius vociferabantur, *Quid exſpectabitis, Patres Conſcripti? Si decemviri finem pertinaciæ non faciunt, ruere ac deflagrare omnia paſſuri eſtis? Quod autem iſtud imperium eſt, decemviri, quod amplexi tenetis? Tectis ac parietibus jura dicturi eſtis. Non pudet lictorum veſtrorum majorem prope numerum in foro conſpici, quam togatorum aliorum? Quid ſi, hoſtes ad urbem veniant, facturi eſtis? quid ſi plebs mox, ubi parum ſeceſſione moveamur, armata veniat? Occaſu-ne urbis vultis finiri imperium? Atqui aut plebs non eſt habenda, aut habendi ſunt tribuni plebis. Nos citius caruerimus patriciis magiſtratibus quam illi plebeiis. Novam inexpertamque eam poteſtatem eripuere patribus noſtris, ne nunc dulcedine ſemel capti ferant deſiderium. quum præſertim nec nos temperemus imperiis, quo minus illi auxili egeant.* Quum hæc ex omni parte jactarentur, victi conſenſu decemviri, futuros ſe, quando ita videatur, in poteſtate Patrum affirmant. Id modo ſimul orant ac monent, ut ipſis ab invidia caveatur: nec ſuo ſanguine ad ſupplicia Patrum plebem aſſuefaciant. Tum Valerius Hora- 53
tiuſque miſſi ad plebem conditionibus, quibus videretur, revocandam componendaſque res, decemviris quoque ab ira & impetu multitudinis præcavere jubentur. Profecti, gaudio ingenti plebis in caſtra accipiuntur: quippe liberatores haud dubie & motus initio, & exitu rei. Ob hæc iis advenientibus gratiæ actæ. Icilius pro multitudine verba facit. Idem, quum de conditionibus ageretur, quærentibus legatis quæ poſtulata plebis eſſent; compoſito jam ante adventũ legatorum conſilio ea poſtulavit, ut appareret in æquitate rerum plus quam in armis reponi ſpei. Poteſtatem enim tribuniciam provocationemque repetebant; quę ante decemviros creatos auxilia plebis fuerant. & ne cui fraudi eſſet, conciſſe milites aut plebẽ ad repetendam per ſeceſſionem libertatem. De decemvirorum modo ſupplicio atrox poſtulatum fuit, Dedi quippe eos æquum cenſebant, vivoſq; igni concrematuros minabantur. Legati ad ea: *Quæ conſilii*

fue-

fuerunt, adeo æqua poſtulaſtis, ut ultro nobis defere
fuerint. libertati enim ea præſidia petitis, non licen
ad impugnandos alios. Iræ veſtræ magis ignoſcen
quam indulgendum eſt. quippe qui crudelitatis odi
crudelitatem ruitis: & prius pene quam ipſi liber
tis, dominari jam in adverſarios vultis. Nunqua
quieſcet civitas noſtra à ſuppliciis, aut Patrum in
bem Romanam, aut plebis in Patres? Scuto vobis
gis, quam gladio opus eſt. Satis ſuperque humilis
qui jure æquo in civitate vivit, nec inferendo injuri
nec patiendo. Etiam, ſi quando metuendos vos pra
turi eſtis, quum recuperatis magiſtratibus legibu
veſtris, judicia penes vos erunt, de capite noſtro fo
niſque: tunc, ut quæque cauſſa erit, ſtatuetis. nunc
54 *bertatem repeti, ſatis eſt.* Facerent ut vellent pern
tentibus cunctis, mox redituros ſe legati rebus pe
ctis affirmant. Profecti quum mandata plebis Pa
bus expoſuiſſent; alii decemviri, quandoquidem p
ter ſpem ipſorum ſupplicii ſui nulla mentio fie
haud quicquam abnuere. Appius truci ingenio
invidia præcipua, odium in ſe aliorum ſuo in
metiens odio, *Haud ignaro*, inquit, *imminet fortu*
Video donec arma adverſariis tradantur, differri
verſus nos certamen. dandus invidiæ eſt ſanguis. N
ne ego quidem moror, quo minus decemviratu abe
Factum ſenatuſconſultum, *Vt decemviri ſe pr*
quoque tempore magiſtratu abdicarent. Q. Furius p
tifex maximus tribunos plebis crearet: & ne cui f
di eſſet ſeceſſio militum plebiſque. His ſenatuſconſ
perfectis, dimiſſo ſenatu decemviri prodeunt in c
cionem, abdicantque ſe magiſtratu; ingenti ho
num lætitia. Nunciantur hæc plebi. legatos quic
in urbe hominum ſupererat, proſequitur. Huic m
titudini læta alia turba ex caſtris occurrit. congr
lantur libertatem concordiamque civitati reſtitut
Legati pro concione: *Quod bonum, fauſtum, feli*
ſit vobis, reique publicæ, redite in patriam ad pena
conjuges liberoſque veſtros: ſed qua hic modeſtia
ſtis, ubi nullius ager in tot uſu rerum neceſſario t
multitudini eſt violatus; eam modeſtiam ferte in

li

m. in Aventinum ite, unde profecti eſtis. Ibi felici
co, ubi prima initia inchoaſtis libertatis veſtræ, tri-
unos plebis creabitis. præſto erit pontifex maximus,
ui comitia habeat. Ingens aſſenſus alacritaſque cun-
ta approbantium fuit. Convertunt inde ſigna, pro-
ctique Romam certant cum obviis gaudio. armati
er urbem ſilentio in Aventinum perveniunt. Ibi
xtemplo, pontifice maximo comitia habente, tri-
unos plebis creaverunt, omnium primum A. Virgi-
ium, inde L. Icilium, & P. Numitorium avuncu-
um Virginiæ, auctores ſeceſſionis: tum C. Sici-
um, progeniem ejus, quem primum tribunum ple-
is creatum in Sacro monte, proditum memoriæ
t: & M. Duilium, qui tribunatum inſignem ante
ecemviros creatos geſſerat, nec in decemviralibus
ertaminibus plebi defuerat. Spe deinde magis quam
neritis electi, M. Titinnius, M. Pomponius, C. A-
ronius, P. Villius, C. Oppius. Tribunatu inito L.
cilius, extemplo plebem rogavit, & plebs ſcivit, ne
ui fraudi eſſet ſeceſſio ab decemviris facta. Confe-
im de conſulibus creandis cum provocatione M.
Duilius rogationem pertulit. ea omnia in pratis Fla-
niniis concilio plebis acta, quem nunc Circum Fla-
ninium appellant. Per interregem deinde conſules 55
reati, L. Valerius, & M. Horatius. qui extemplo
nagiſtratum occeperunt: quorum conſulatus popu-
aris ſine ulla Patrum injuria, nec ſine offenſione
uit. quicquid enim libertati plebis caveretur, id ſuis
ecedere opibus credebant. Omnium primum; quum
eluti in controverſo jure eſſet, tenerenturne Patres
lebiſcitis, legem centuriatis comitiis tulere, *Vt*
uod tributim plebes juſſiſſet, populum teneret. qua le-
e tribuniciis rogationibus telum acerrimum datum
ſt. Aliam deinde conſularem legem de provocatio-
e, unicum præſidium libertatis, decemvirali pote-
tate everſam, non reſtituunt modo, ſed etiam in po-
terum muniunt; ſanciendo novam legem, *Ne quis*
llum magiſtratum ſine provocatione crearet. qui
reaſſet, eum jus faſque eſſet occidi: néve ea cædes ca-
italis noxa haberetur. Et quum plebem hinc provo-

cátione,

catione, hinc tribunicio auxilio ſatis firmaſſent, ip
quoque tribunis ut ſacroſancti viderentur (cujus
prope jam memoria aboleverat) relatis quibuſda
ex magno intervallo cærimoniis, renovarunt.
quum religione inviolatos eos, tum lege etiam fec
runt; ſanciendo, *Vt qui tribunis plebis, ædilibus, ju*
cibus, decemviris nocuiſſet, ejus caput Iovi ſacrum
ſet. familia ad ædem Cereris, Liberi Liberæque veni
iret. Hac lege juris interpretes negant quemquam
croſanctum eſſe: ſed eum qui eorum cuiquam n
cuerit, ſacrum ſanciri. Itaque ædilem prehendi, du
que à majoribus magiſtratibus: quod etſi non ju
fiat (nocere enim ei, cui hac lege non liceat) tam
argumentum eſſe, non haberi pro ſacroſancto æ
lem: tribunos vetere jurejurando plebis, quum p
mum eam poteſtatem creavit, ſacroſanctos eſſe. Fu
re qui interpretarentur, eadem hac Horatia lege co
ſulibus quoque & prætoribus, quia iiſdem auſpici
quibus conſules crearentur, cautum eſſe: judice
enim conſulem appellari. Quæ refellitur interpret
tio, quod his temporibus nondum conſulem ju
cem, ſed prætorem appellari mos fuerit. Hæ conſ
lares leges fuêre. Inſtitutum etiam ab iiſdem conſ
libus: ut ſenatuſconſulta in ædem Cereris ad ædi
plebis deferrentur. quæ ante arbitrio conſulum ſu
primebantur, vitiabanturque. M. Duilius deinde tr
bunus plebis plebem rogavit, plebeſque ſcivit; q
plebem ſine tribunis reliquiſſet, quique magiſtratu
ſine provocatione creaſſet, tergo ac capite puniret
Hæc omnia ut invitis, ita non adverſantibus patric
tranſacta: quia nondum in quemquam unum ſævi
56 batur. Fundata deinde & poteſtate tribunicia,
plebis libertate; tum tribuni aggredi ſingulos tutu
maturumque jam rati, accuſatorem primum Virg
nium, & Appium reum deligunt. Quum diem App
Virginius dixiſſet, & Appius ſtipatus patriciis juv
nibus in forum deſcendiſſet; redintegrata extemp
eſt omnibus memoria fœdiſſimæ poteſtatis, quu
ipſum ſatelliteſque ejus vidiſſent. Tum Virginiu
Oratio, inquit, *rebus dubiis inventa eſt. Itaque neq*
c

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

o accuſando apud vos eum, tempus teram, à cujus
udelitate voſmetipſi armis vindicaſtis: nec iſtum ad
tera ſcelera impudentiam in defendendo ſe adiicere
tiar. Omnium igitur tibi, Appi Claudi, quæ impie
efarieque per biennium alia ſuper alia es auſus, gra-
iam facio. unius tantum criminis, ni judicem dices,
ab libertate in ſervitutem contra leges vindicias non
ediſſe, in vincula te duci jubeo. Nec in tribunicio
uxilio Appius, nec in judicio populi ullam ſpem ha-
ebat. attamen & tribunos appellavit: & nullo
orante arreptus à viatore, Provoco, inquit. Audita
ox una vindex libertatis ex eo miſſa ore, quo vin-
iciæ nuper ab libertate dictæ erant, ſilentium fecit.
t, dum pro ſe quiſque, Deos tandem eſſe, & non ne-
ligere humana fremunt, & ſuperbiæ crudelitatique,
tſi ſeras, non leves tamen venire pœnas; provocare qui
rovocationem ſuſtuliſſet: & implorare præſidium
opuli, qui omnia jura populi obtriſſet; rapique in vin-
ula egentem jure libertatis, qui liberum corpus in ſer-
itutem addixiſſet; ipſius Appii inter concionis
nurmur fidem populi Romani implorantis vox au-
iebatur. Majorum merita in rempublicam domi
nilitiæque commemorabat. Suum infelix erga ple-
em Romanam ſtudium, quod æquandarum legum
auſſa cum maxima offenſione Patrum conſulatu abiſ-
et: ſuas leges, quibus manentibus lator earum in vin-
ula ducatur. Cæterum ſua propria bona malaque,
uum cauſſæ dicendæ data facultas ſit, tum ſe expertu-
um. In præſentia ſe communi jure civitatis civem
Romanum die dicta poſtulare, ut dicere liceat, ut judi-
cium populi Romani experiri. non ita ſe invidiam per-
imuiſſe, ut nihil in æquitate & miſericordia civium
ſuorum ſpei habeat. Quod ſi indicta cauſſa in vincula
ducatur, iterum ſe tribunos plebis appellare, & monere
ne imitentur quos oderint. Quod ſi tribuni eodem fœ-
dere obligatos ſe fateantur tollendæ appellationis cauſ-
ſa, in quam conſpiraſſe decemviros criminati ſint; ait
ſe provocare ad populum: implorare leges de provoca-
tione, & conſulares, & tribunicias, eo ipſo anno latas.
Quem enim provocaturum, ſi huic indemnato indicta

cauſſa

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

cauſſa non liceat? Cui plebeio & humili præſidium
legibus fore, ſi Ap. Claudio non ſit? ſe documento fu
rum, utrum novis legibus dominatio, an libertas firm
ta ſit: & appellatio provocatioque adverſus injuria
magiſtratuum oſtentata tantum inanibus literis,
57 *verè data ſit.* Contra Virginius, unum Ap. Cla
dium, & legum expertem & civilis & humani fo
deris eſſe ajebat. *Reſpicerent tribunal homines, c*
ſtellum omnium ſcelerum: ubi decemvir ille perp
tuus, bonis, tergo, ſanguini civium infeſtus, virgas, ſec
reſque omnibus minitans, Deorum hominumque co
temptor, carnificibus non lictoribus ſtipatus, jam ab r
pinis & cædibus animo ad libidinem verſo, virgine
ingenuam in oculis populi Romani, velut bello capta
à complexu patris abreptam, miniſtro cubiculi
clienti dono dederit. Vbi crudeli decreto, nefandiſq
vindiciis dexteram patris in filiam armaverit: u
tollentes corpus ſemianime virginis, ſponſum avunc
lumque in carcerem duci juſſerit; ſtupro interpell
magis, quam cæde motus. & illi carcerem ædificatu
eſſe, quod domicilium plebis Romanæ vocare ſit ſolitu
Proinde ut ille iterum ac ſæpius provocet, ſic ſe iteru
ac ſæpius judicem illi ferre, ni vindicias ab libertate
ſervitutem dederit. ſi ad judicem non eat, pro damna
in vincula duci jubere. Vt haud quoquam improba
te, ſic magno motu animorum, quum tanti viri ſu
plicio ſuamet plebi jam nimia libertas videretur,
carcerem eſt conjectus. tribunus ei diem prodixi
Inter hæc ab Latinis & Hernicis legati gratulatu
de concordia Patrum ac plebis Romam venerun
donumque ob eam Jovi optimo maximo corona
auream in Capitolium tulere parvi ponderis, pro
res haud opulentæ erant: colebanturque religion
pie magis quam magnifice. Iiſdem auctoribus cogn
tum eſt, Æquos Volſcoſque ſumma vi bellum app
rare. Itaque partiri provincias conſules juſſi. Hor
tio Sabini, Valerio Æqui Volſcique evenere. Quu
ad ea bella delectum edixiſſent, favore plebis non ju
niores modo, ſed emeritis etiam ſtipendiis, pars m
gna voluntariorum, ad nomina danda præſto fuer

eoq

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

oque non copia modo, ſed genere etiam militum eteranis admiſtis firmior exercitus fuit. Priuſquam rbem egrederentur, leges decemvirales, quibus *ta-ulis duodecim* eſt nomen, in æs inciſas in publico ropoſuerunt. Sunt qui juſſu tribunorum ædiles fun-os eo miniſterio ſcribant. C. Claudius, (qui peroſus 58
ecemvirorum ſcelera, & ante omnes fratris filii ſu-erbiæ infeſtus, Regillum antiquam in patriam ſe ontulerat.) is magno jam natu quum ad pericula ius deprecanda rediſſet, cujus vitia fugerat, ſordida-us cum gentilibus clientibuſque in foro prenſabat ngulos: orabatque, *Ne Claudiæ genti eam inuſtam aculam vellent, ut carcere & vinculis viderentur igni: virum honoratiſſimæ imaginis futurum ad po-eros, legum latorem conditoremque Romani juris, ja-ere vinctum inter fures nocturnos ac latrones. Averte-ent ab ira parumper ad cognitionem cogitationemque nimos: & potius unum tot Claudiis deprecantibus ondonarent, quam propter unius odium multorum pre-es aſpernarentur. Se quoque id generi ac nomini dare; ec cum eo in gratiam rediſſe, cujus adverſæ fortunæ elit ſuccurſum. Virtute libertatem recuperatam eſſe: lementia concordiam ordinum ſtabiliri poſſe.* Erant quos moveret ſua magis pietate, quam ejus pro quo gebat cauſſa. ſed Virginius *ſui potius ut miſereren-ur*, orabat *filiæque: nec gentis Claudiæ regnum in lebem ſortitæ, ſed neceſſariorum Virginiæ & trium ribunorum preces audirent. qui ad auxilium plebis reati, ipſi plebis fidem atque auxilium implorarent.* juſtiores hæ lacrimæ videbantur. itaque ſpe inciſa, priuſquam prodicta dies adeſſet, Appius ſibi mortem conſcivit. Subinde arreptus à P. Numitorio Sp. Oppius, invidiæ proximus, quod in urbe fuerat, quum injuſtæ vindiciæ à collega dicerentur. Plus tamen facta injuria Oppio, quam non prohibita, invidiæ fecit. teſtis productus, qui ſeptem & viginti enumeratis ſtipendiis, octies extra ordinem donatus, donaque ea gerens in conſpectu populi ſciſſa veſte, tergum laceratum virgis oſtendit, nihilum deprecans, *quin ſi quam ſuam noxam reus dicere poſſet*, privatus in ſe

iterum

iterum ſæviret. Oppius quoque ductus in vincula
& ante judicii diem finem ibi vitæ fecit. Bona Cl
dii Oppiique tribuni publicavere. collegæ eoru
exilii cauſſa ſolum verterunt: bona publicata fu
& Claudius aſſertor Virginiæ, die dicta damnat
ipſo remittente Virginio ultimam pœnam, dimiſ
Tibur exulatum abiit: Maneſque Virginiæ, mort
quam vivæ felicioris, per tot domos ad petendas p
nas vagati, nullo relicto ſonte tandem quieveru
59 Ingens metus inceſſerat Patres, vultuſque jam iid
tribunorum erant, qui decemvirorum fuerant, qu
M. Duilius tribunus plebis inhibito ſalubriter mo
nimiæ poteſtatis, *Et libertatis,* inquit, *noſtræ & p
narum ex inimicis ſatis eſt. itaque hoc anno nec di
dici cuiquam, nec in vincula duci quemquam ſum p
ſurus. Nam neque vetera peccata repeti jam obliter
placet, quum nova expiata ſint decemvirorum ſupp
ciis: & nihil admiſſum iri, quod vim tribuniciam
ſideret, ſpondet perpetua conſulum amborum in lib
tate veſtra tuenda cura.* Ea primum moderatio trib
ni, metum Patribus dempſit, eademque auxit conſ
lum invidiam: quod adeo toti plebis fuiſſent, ut P
trum ſalutis libertatiſque prior plebeio magiſtrat
quam patricio cura fuiſſet. & ante inimicos fatie
pœnarum ſuarum cepiſſet, quam obviam ituros
centiæ eorum conſules appareret. Multique era
qui mollius conſultum dicerent, quod legum ab
latarum Patres auctores fuiſſent. neque erat dubiun
quin turbato reipublicæ ſtatu tempori ſuccubuiſſe
60 Conſules rebus urbanis compoſitis, fundatoque pl
bis ſtatu, in provincias diverſi abiere. Valerius a
verſus conjunctos jam in Algido exercitus Æqu
rum Volſcorumque ſuſtinuit conſilio bellum. Qu
ſi extemplo rem fortunæ commiſiſſet, haud ſcio,
(qui tum animi ab decemvirorum infelicibus auſp
ciis Romanis hoſtibuſque erant) magno detrimen
certamen ſtaturum fuerit. Caſtris mille paſſuum a
hoſte poſitis, copias continebat. hoſtes medium i
ter bina caſtra ſpatium acie inſtructa compleban
provocantibuſque ad prælium, reſponſum Roman

nem

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

mo reddebat. tandem fatigati ſtando, ac nequic-
am exſpectando certamen Æqui Volſcique, poſt-
am conceſſum propemodum de victoria crede-
nt; pars in Hernicos, pars in Latinos prædatum
eunt. relinquitur magis caſtris præſidium, quam
is virium ad certamen. quod ubi ſenſit conſul,
ddit illatum antea terrorem: inſtructaque acie ul-
o hoſtem laceſſit. Vbi illi, conſcientia quid abeſſet
rium, detrectavere pugnam; crevit extemplo Ro-
anis animus, & pro victis habebant paventes intra
llum. Quum per totum diem ſtetiſſent intenti ad
rtamen, nocte ceſſere: & Romani quidem pleni
ei corpora curabant. Haudquaquam pari hoſtes
imo, nuncios paſſim trepidi ad revocandos præ-
tores dimittunt: recurritur ex proximis locis, ul-
riores non inventi. Vbi illuxit, egreditur caſtris
omanus, vallum invaſurus, ni copia pugnæ fieret.
poſtquam multa jam dies erat, neque movebatur
icquam ab hoſte, jubet ſigna inferri conſul. mota-
e acie indignatio Æquos & Volſcos inceſſit, ſi vi-
ores exercitus vallum potius quam virtus & arma
ntegerent. igitur & ipſi efflagitatum ab ducibus
gnum pugnæ accepere. Jamque pars egreſſa portis
at: deincepſque alii ſervabant ordinem, in ſuum
iſque locum deſcendentes, quum conſul Romanus
ius, quam totis viribus fulta conſtaret hoſtium
ies, intulit ſigna: adortuſque nec omnes dum edu-
os, nec qui erant, ſatis explicatis ordinibus, prope
ctuantem turbam trepidantium huc atque illuc,
rcumſpectantiumque ſe ac ſuos, addito turbatis
entibus clamore atque impetu, invadit. Retulere
imo pedem hoſtes. deinde quum animos colle-
iſſent & undique duces, victiſ-ne ceſſuri eſſent, in-
eparent; reſtituitur pugna. Conſul ex altera parte 61
*omanos meminiſſe jubebat, illo die primum liberos
ro libera urbe Romana pugnare. Sibimetipſis victu-
s, non ut decemvirorum victores præmium eſſent.
Non Appio duce rem geri, ſed conſule Valerio: à libe-
toribus populi Romani orto; liberatore ipſo. Oſtende-
nt prioribus prælus per duces, non per milites ſtetiſſe,*

ne

ne vincerent. Turpe eſſe, contra cives plus anim
buiſſe, quam contra hoſtes: & domi, quam foris, li
tutem magis timuiſſe. Vnam Virginiam fuiſſe,
pudicitiæ in pace periculum eſſet: unum Appiu
vem periculoſæ libidinis. at ſi fortuna belli inc
omnium liberis ab tot millibus hoſtium periculum
Nolle ominari quæ nec Iupiter nec Mars pater p
ſint iis auſpiciis conditæ urbi accidere. Aventini S
que montis admonebat, ut ubi libertas parta
paucis ante menſibus, eo imperium illibatum refer
oſtenderentque eandem indolem militibus Rom
poſt exactos decemviros eſſe, quæ ante creatos fu
nec æquatis legibus imminutam virtutem popul
mani eſſe. Hæc ubi inter ſigna peditum dicta d
advolat deinde ad equites, Agite juvenes, inquit
ſtate virtute peditem, ut honore atque ordine præ
Primo concurſu pedes movit hoſtem. pulſum vo
miſsis equis exigite è campo. Non ſuſtinebunt i
tum. & nunc cunctantur magis, quam reſiſtunt.
citant equos permittuntque in hoſtem, pedeſtri
turbatum pugna: & perruptis ordinibus elati a
viſſimam aciem, pars libero ſpatio circumvecti,
fugam undique capeſſentes, pleroſque à caſtris
tunt, præterequitanteſque abſterrent. Peditum
& conſul ipſe, viſque omnis belli fertur in caſtra
ptiſque cum ingenti cæde, majore præda po
Hujus pugnæ fama perlata non in urbem modo
in Sabinos ad alterum exercitum. In urbe la
modo celebrata eſt, in caſtris animos militu ad
æmulandum decus accendit. Jam Horatius eo
curſionibus ſufficiendo, præliiſque levibus exper
do aſſuefecerat ſibi potius fidere, quam memi
ignominiæ decemvirorum ductu acceptæ, parv
certamina in ſummam totius profecerant ſpei.
ceſſabant Sabini feroces ab re priore anno ben
ſta, laceſſere atque inſtare, rogitantes, Quid latro
modo procurſantes pauci, recurrenteſque, tererent
pus, & in multa prælia parvaque carperent ſumm
unius belli? Quin illi congrederentur acie, incli
62 damque ſemel fortunæ rem darent? Ad id quo

ſpe

nte ſatis collectum animorum erat, indignitate
m Romani accendebantur. Jam alterum exerci-
n victorem in urbem rediturum, ſibi ultro per
tumelias hoſtem inſultare. quando autem ſe, ſi
n non ſint, pares hoſtibus fore? Vbi hæc fremere
item in caſtris conſul ſenſit, concione advocata,
emadmodum, inquit, *in Algido res geſta ſit, arbi-
r vos milites audiſſe. qualem liberi populi exercitum
uit eſſe, talis fuit. conſultu collegæ, virtute militum
toria parta eſt. Quod ad me attinet, id conſilii ani-
que habiturus ſum, quod vos, milites, mihi effeceri-
& trahi bellum ſalubriter, & mature perfici po-
. Si trahendum eſt, ego ut in dies ſpes virtuſque ve-
creſcat, eadem qua inſtitui diſciplina efficiam. Si
n ſatis animi eſt, decernique placet, agitedum cla-
rem, qualem in acie ſublaturi eſtis, tollite hic, indi-
voluntatis virtutiſque veſtræ.* Poſtquam ingenti
critate clamor eſt ſublatus, *Quod bene vertat, ge-
rum ſe illis morem, poſteroque die in aciem deductu-
m*, affirmat. Reliquum diei apparandis armis con-
nptum eſt. Poſtero die ſimul inſtrui Romanam
em Sabini videre, & ipſi jam avidi certaminis
ocedunt. Prælium fuit, quale inter fidentes ſibimet
bos exercitus, veteris perpetuæque alterum glo-
, alterum nuper nova victoria elatum. Conſilio
am Sabini vires adjuvere. nam quum æquaſſent
em, duo extra ordinem millia, quæ in ſiniſtrum
rnu Romanorum in ipſo certamine impreſſionem
erent, tenuere. quæ ubi illatis ex tranſverſo ſignis
gravabant prope circumventum cornu; equites
arum legionum ſexcenti fere ex equis deſiliunt,
dentibuſque jam ſuis provolant in primum, ſimul-
ue & hoſti ſe opponunt, & æquato primum peri-
lo, pudore deinde animos peditum accendunt. Ve-
cundiæ erat, equitem ſuo alienoque marte pugna-
: peditem ne ad pedes quidem degreſſo equiti pa-
m eſſe. Vadunt igitur in prælium ab ſua parte o- 63
iſſum, & locum ex quo ceſſerant, repetunt: mo-
entoque non reſtituta modo pugna, ſed inclinatur
iam Sabinis cornu. Eques inter ordines peditum
tectus

tectus ſe ad equos recipit. tranſvolat inde in partem alteram, ſuis victoriæ nuncius, ſimul & in hoſtes jam pavidos, quippe fuſo ſuæ partis validiore cornu, impetum facit. non aliorum eo prælio virtus magis enituit. Conſul providere omnia, laudare fortes, increpare ſicubi ſegnior pugna eſſet. Caſtigati fortium ſtatim virorum operam edebant: tantumque hos pudor, quantum alios laudes excitabant. Redintegrato clamore undique omnes connixi hoſtem avertunt, nec deinde Romana vis ſuſtineri potuit. Sabini fuſi paſſim per agros caſtra hoſti ad prædam relinquunt. ibi non ſociorum ſicut in Algido res, ſed ſuas Romanus populationibus agrorum amiſſas recipit. Gemina victoria duobus bifariam præliis parta, malignè ſenatus in unum diem ſupplicationes conſulum nomine decrevit. Populus injuſſu & altero die frequens iit ſupplicatum. & hæc vaga populariſque ſupplicatio ſtudiis propè celebratior fuit. Conſules ex compoſito, eodem biduo ad urbem acceſſere, ſenatumque in Martium campum evocavere. ubi quum de rebus ab ſe geſtis agerent, queſti primores Patrum ſenatum inter milites dedita opera terroris cauſſa haberi. itaque inde conſules, ne criminationi locus eſſet, in prata Flaminia, ubi nunc ædes Apollinis eſt (Circum jam tum Apollinarem appellabant) avocavere ſenatum. Vbi quum ingenti conſenſu Patrum negaretur triumphus, L. Icilius tribunus plebis tulit ad populum de triumpho conſulum: multis diſſuaſum prodeuntibus, maximè C. Claudio vociferante, *De Patribus, non de hoſtibus conſules triumphare velle. gratiamque pro privato merito in tribunum, non pro virtute honorem peti. nunquam antè de triumpho per populum actum, ſemper æſtimationem arbitriumque ejus honoris penes ſenatum fuiſſe. ne reges quidem majeſtatem ſummi ordinis imminuiſſe. ne ita omnia tribuni poteſtatis ſuæ implerent, ut nullum publicum conſilium ſinerent eſſe. Ita demum liberam civitatem fore, ita æquatas leges, ſi ſua quiſque jura ordo, ſuam majeſtatem teneat.* in eandem ſententiam multa & à cæteris ſenioribus Patrum cum

eſſent

eſſent dicta, omnes tribus eam rogationem acceperunt. Tum primum ſine auctoritate ſenatus, populi juſſu triumphatum eſt. Hæc victoria tribunorum 64 plebiſque prope in haud ſalubrem luxuriam vertit; conſpiratione inter tribunos facta, ut iidem tribuni reficerentur. & quo ſua minus cupiditas emineret, conſulibus quoque continuarent magiſtratum. Conſenſum Patrum cauſſabantur, quo per contumeliam conſulum jura plebis labefactata eſſent. *Quid futurum, nondum firmatis legibus ſi novos tribunos per factiones ſuas conſules adorti eſſent? non enim ſemper Valerios Horatioſque conſules fore, qui libertati plebis ſuas opes poſtferrent.* Forte quadam utili ad tempus, ut comitiis præeſſet, potiſſimum M. Duilio ſorte evenit, viro prudenti, & ex continuatione magiſtratus invidiam imminentem cernenti. qui quum ex veteribus tribunis negaret ullius ſe rationem habiturum, pugnarentque collegæ ut liberas tribus in ſuffragium mitteret, aut concederet ſortem comitiorum collegis, habituris è lege potius comitia, quam ex voluntate Patrum; injecta contentione Duilius conſules ad ſubſellia accitos, quum interrogaſſet, quid de comitiis conſularibus in animo haberent, reſpondiſſentque, ſe novos conſules creaturos; auctores popularis ſententiæ, haud populares nactus, in concionem cum iis proceſſit. Vbi quum conſules producti ad populum, interrogatique, ſi eos P. R. memor libertatis per illos receptæ domi, memor militiæ rerumque geſtarum conſules iterum faceret, quidnam facturi eſſent, nihil ſententiæ ſuæ mutaſſent; collaudatis conſulibus, quod perſeverarent ad ultimum diſſimiles decemvirorum eſſe, comitia habuit: & quinque tribunis plebis creatis, quum præ ſtudiis apertè petentium novem tribunorum alii candidati tribus non explerent, concilium dimiſit: nec deinde comitiorum cauſſa habuit. Satisfactum legi aiebat, quæ numero nuſquam præfinito tribunis, modo ut relinquerentur, ſanciret: & ab iis qui creati eſſent, cooptari collegas juberet. Recitabatque rogationis carmen, in quo, *Si tribunos plebei decem*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

rogabo, ſi quos minus hodie decem tribunos plebei fecerint: hi tum uti quos ſibi collegas cooptaſſint, ut illi legitimi eadem lege tribuni plebei ſint, ut illi quos hodie tribunos plebei feceritis. Duilius quum ad ultimum perſeveraſſet, negando quindecim tribunos plebis rempubl. habere poſſe, victa collegarum cupiditate, pariter Patribus plebique acceptus, magiſtratu abiit.
65 Novi tribuni plebis in cooptandis collegis Patrum voluntatem foverunt. duos etiam patricios conſulareſque, Sp. Tarpeium & A. Haterium cooptavêre. Conſules creati, Lar. Herminius, T. Virginius Cælimontanus, nihil magnopere ad Patrum aut plebis cauſſam inclinati, ocium domi ac foris habuêre. L. Trebonius tribunus plebis infeſtus Patribus, quod ſe ab iis in cooptandis tribunis fraude captum, proditum à collegis, aiebat; rogationem tulit, *ut qui plebem Romanam tribunos plebis rogaret, is uſque eo rogaret, dum decem tribunos plebis faceret*, inſectandiſque Patribus, unde Aſpero etiam inditum eſt cognomen, tribunatum geſſit. Inde M. Geganius Macerinus, & C. Julius conſules facti, coitiones tribunorum adverſus nobilium juventutem ortas, ſine inſectatione poteſtatis ejus, conſervata majeſtate Patrum, ſedavere plebem decreto ad bellum Volſcorum & Aquorum delectu ſuſtinendo, rem ab ſeditionibus continuere: urbano quoque otio foris omnia tranquilla eſſe affirmantes, per diſcordias civiles externos tollere animos. Cura pacis, concordiæ quoque inteſtinæ cauſſa fuit. ſed alter ſemper ordo gravis alterius modeſtiæ erat. quieſcenti plebi ab junioribus Patrum injuriæ fieri cœptæ. ubi tribuni auxilio humilioribus eſſent, in primis parum proderat: deinde ne ipſi quidem inviolati erant; utique poſtremis menſibus, quũ & per coitiones potentiorum injuria fieret, & vis poteſtatis omnis aliquanto poſteriore anni parte languidior fermè eſſet: jamque plebs ita in tribunatu ponere aliquid ſpei, ſi ſimiles Icilio tribunos haberet: nomine tantum ſe biennio habuiſſe. Seniores contra Patrum, ut nimis feroces ſuos credere juvenes eſſe; ita malle, ſi modus excedendus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

dendus eſſet, ſuis quam adverſariis ſupereſſe animos. adeo moderatio tuendæ libertatis, dum æquari velle ſimulando ita ſe quiſque extollit, ut deprimat alium, in difficili eſt; cavendoque ne metuant homines, metuendos ultro ſe efficiunt: & injuriam à nobis repulſam, tanquam aut facere aut pati neceſſe ſit, injungimus aliis. T. Quintius Capitolinus quartum, 66
& Agrippa Furius conſules inde facti, nec ſeditionem domi, nec foris bellum acceperunt: ſed imminebat utrumque. Jam non ultra diſcordia civium reprimi poterat, & tribunis & plebe incitata in Patres, quum dies alicui nobilium dicta novis ſemper certaminibus conciones turbaret. ad quarum primum ſtrepitum, velut ſigno accepto, arma cepere Æqui ac Volſci: ſimul quod perſuaſerant iis duces cupidi prædarum, biennio ante delectum indictum haberi non potuiſſe, abnuente jam plebe imperium. *eo, adverſus ſe non eſſe miſſos exercitus. diſſolvi licentia militandi morem, nec pro communi jam patria Romam eſſe. quicquid irarum ſimultatumque cum externis fuerit, in ipſos verti. occæcatos lupos inteſtina rabie opprimendi occaſionem eſſe.* Conjunctis exercitibus Latinum primum agrum populati ſunt: deinde, poſtquam ibi nemo vindex occurrebat, tum vero exultantibus belli auctoribus, ad mœnia ipſa Romæ populabundi regione portæ Eſquilinæ acceſſere; vaſtationem agrorum urbi per contumeliam oſtentantes. unde poſtquam inulti prædam præ ſe agentes, retro ad Corbionem agmine iêre, Quintius conſul ad concionem populum vocavit. Ibi in hanc ſententiam locutum accipio: *Etſi mihi nullius noxæ* 67
conſcius, Quirites, ſum, tamen cum pudore ſummo in concionem veſtram proceſſi. Hoc vos ſcire, hoc poſteris memoriæ traditum iri Æquos & Volſcos vix Hernicis modo pares, T. Quintio quartum conſule ad mœnia urbis Romæ impune armatos veniſſe. Hanc ego ignominiam (quamquam jam diu ita vivitur, is ſtatus rerum eſt, ut nihil boni divinet animus) ſi huic potiſſimum imminere anno ſciſſem, vel exilio, vel morte ſi alia fuga honoris non eſſet, vitaſſem. Ergo,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

*ſi viri arma illa habuiſſent, quæ in portis fuêre noſtris,
capi Romame conſule potuit? ſatis honorum, ſatis ſuperque
vitæ erat. mori conſulem tertium oportuit.
Quem tandem ignaviſſimi hoſtium contempſere? nos
conſules? an vos Quirites? Si culpa in nobis eſt, auferte
imperium indignis: & ſi id parum eſt, inſuper
pœnas expetite. Si in vobis, nemo Deorum nec hominum
ſit, qui veſtra puniat peccata Quirites, voſmet
tantum pœniteat. Non illi veſtram ignaviam contempſere,
nec ſuæ virtuti confiſi ſunt; quippe toties fuſi fugatique,
caſtris exuti, agro mulctati ſub jugum miſſi,
& ſe & vos novere. Diſcordia ordinum eſt venenum
urbis hujus; Patrum ac plebis certamina: dum nec
nobis imperii, nec vobis libertatis eſt modus, dum tædet
vos patriciorum, nos plebeiorum magiſtratuum;
ſuſtulere illi animos. Pro Deûm fidem, quid vobis
vultis? Tribunos plebis concupiſtis. concordiæ cauſſa
conceſſimus. Decemviros deſideraſtis. creari paſſi ſumus.
Decemvirorum vos pertæſum eſt. coëgimus abire
magiſtratu. Manente in eoſdem privatos ira veſtra,
mori atque exulare nobiliſſimos viros honoratiſſimoſque
paſſi ſumus. Tribunos plebis creare iterum voluiſtis.
creaſtis. Conſules facere veſtrarum partium, etſi
Patribus videbamus iniquum; patricium quoque magiſtratum
plebi donum fieri vidimus: auxilium tribunicium,
provocationem ad populum, ſcita plebis injuncta
patribus. ſub titulo æquandarum legum noſtra
jura oppreſſa tulimus & ferimus. Qui finis erit diſcordiarum?
Ecquando unam urbem habere, ecquando
communem hanc eſſe patriam licebit? Victi nos æquiore
animo quieſcimus, quam vos victores. ſatiſ-ne eſt,
nobis vos metuendos eſſe? Adverſus nos Aventinum
capitur, adverſus nos Sacer occupatur mons. Eſquilias
quidem ab hoſte prope captas, & ſcandentem in aggerem
Volſcum hoſtem nemo ſubmovit. in nos viri, in
68 nos armati eſtis. Agite dum, ubi hic curiam circumſederitis,
& forum infeſtum feceritis, & carcerem
impleveritis principibus; iiſdem iſtis ferocibus animis
egredimini extra portam Eſquilinam: aut ſi ne
hoc quidem audetis, ex muris viſite agros veſtros,*

ferro

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

ferro igniqʒ vaſtatos, prædam abigi, fumare incenſa paſſim tecta. At enim communis res per hæc loco eſt pejore: ager uritur, urbs obſidetur, belli gloria penes hoſtes eſt. Quid tandem privatæ res veſtræ quo ſtatu ſunt? Iam unicuique ex agris ſua damna nunciabuntur. quid eſt tandem domi, unde ea expleatis? Sunt tribuni vobis amiſſa reddent ac reſtituent? vocis verborumque quantum voletis, ingerent, & criminum in principes & legum aliarum ſuper alias, & concionum. Sed ex illis concionibus numquam veſtrûm quiſquam re, fortuna, domum auctior rediit. Ecquis retulit aliquid ad conjugem & liberos, præter odia, offenſiones, ſimultates publicas privataſque? à quibus ſemper non veſtra virtute innocentiaque, ſed auxilio alieno tuti ſitis. At Hercules, quum ſtipendia, nobis conſulibus, non tribunis ducibus, & in caſtris, non in foro faciebatis, & in acie veſtrum clamorem hoſtes, non in concione Patres Romani horrebant, præda parta, agro ex hoſte capto, pleni fortunarum gloriaque ſimul publicæ, ſimul privatæ, triumphantes domum ad penates redibatis. nunc oneratum veſtris fortunis hoſtem abire ſinitis. Hærete affixi concionibus, & in foro vivite. ſequitur vos neceſſitas militandi quam fugitis. Grave erat in Æquos & Volſcos proficiſci? Ante portas eſt bellum. ſi inde non pellitur, jam intra mœnia erit, & arcem & Capitolium ſcandet, & in domos veſtras vos perſequetur. Biennio ante ſenatus delectum haberi, & educi exercitum in Algidum juſſit. ſedemus deſides domi, mulierum ritu inter nos altercantes; præſenti pace læti, nec cernentes ex ocio illo brevi multiplex bellum rediturum. His ego gratiora dictu alia eſſe ſcio: ſed me vera pro gratis loqui, et ſi meum ingenium non moneret, neceſſitas cogit. Vellem equidem vobis placere, Quirites, ſed multo malo vos ſalvos eſſe; qualicunque erga me animo futuri eſtis. Natura hoc ita comparatum eſt, ut qui apud multitudinem ſua cauſa loquitur, gratior eo ſit, cujus mens nihil præter publicum commodum videt. niſi forte aſſentatores publicos, plebicolas iſtos, qui vos nec in armis, nec in ocio eſſe ſinunt, veſtra vos cauſſa incitare & ſtimulare putatis. Concitati,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

tati, aut honori aut quæſtui illis eſtis : & quia in concordia ordinum nullos ſe uſquam eſſe vident, malæ rei ſe quam nullius, turbarum ac ſeditionum, duces eſſe volunt. Quarum rerum ſi vos tædium tandem capere poteſt, & patrum veſtroſque antiquos mores vultis pro his novis ſumere, nulla ſupplicia recuſo, niſi paucis diebus hos populatores agrorum noſtrorum fuſos fugatoſque caſtris exuero. & à portis noſtris mœnibuſque ad illorum urbes hunc belli terrorem, quo nunc vos attoniti eſtis,

69 *tranſtulero.* Raro alias tribuni popularis oratio acceptior plebi, quam tunc ſeveriſſimi conſulis fuit. Juventus quoque quæ inter tales metus detrectationem militiæ, telum acerrimum adverſus Patres habere ſolita erat, bellum & arma ſpectabat, & agreſtium fuga, ſpoliatique in agris & vulnerati, fœdiora iis, quæ ſubjiciebantur oculis nunciantes, totam urbem ira implevêre. In ſenatum ubi ventum eſt, ibi vero in Quintium omnes verſi, ut unum vindicem majeſtatis Romanæ intueri, & primores Patrum *dignam* dicere *concionem imperio conſulari, dignam tot conſulatibus anteactis, dignam vita omni plena honorum ſæpe geſtorum, ſæpius meritorum. Alios conſules aut per proditionem dignitatis Patrum plebi adulatos, aut acerbe tuendo jura ordinis aſperiorem domando multitudinem feciſſe : T. Quintium orationem memorem majeſtatis Patrum, concordiæque ordinum, & temporum inprimis habuiſſe. Orare eum collegamque, ut capeſſerent rempubl. orare tribunos, ut uno animo cum conſulibus bellum ab urbe ac mœnibus propulſari vellent, plebemque obedientem in re tam trepida Patribus præberent : appellare tribunos communem patriam, auxiliumque eorum implorare, vaſtatis agris, urbe prope oppugnata.* Conſenſu omnium delectus decernitur habeturque. Quum conſules in concione pronunciaſſent, Tempus non eſſe cauſſas cognoſcendi: omnes juniores poſtero die prima luce in campo Martio adeſſent : *cognoſcendis cauſis eorum qui nomina non dediſſent, bello perfecto ſe daturos tempus ; pro deſertore futurum, cujus non probaſſent cauſſam ;* omnis juventus affuit poſtero die. Cohortes

ſib

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

ſibi quæque centuriones legerunt: bini ſenatores ſin-
gulis cohortibus præpoſiti. Hæc omnia adeo matu-
re perfecta accepimus, ut ſigna eo ipſo die à quæſto-
ribus ex ærario prompta delataque in campum,
quarta diei hora mota ex campo ſint: exercituſque
novus, paucis cohortibus veterum militum volun-
tate ſequentibus, manſerit ad decimum lapidum. In-
ſequens dies hoſtem in conſpectum dedit: caſtraque
ad Corbionem caſtris ſunt conjuncta. Tertio die
quum ira Romanos; illos, quum toties rebellaſſent,
conſcientia culpæ ac deſperatio irritaret, mora di-
micandi nulla eſt facta. In exercitu Romano quum 70
duo conſules eſſent poteſtate pari; quod ſaluberri-
mum in adminiſtratione magnarum rerum eſt,
ſumma imperii, concedente Agrippa, penes colle-
gam erat: & prælatus ille facilitati ſummittentis ſe
comiter reſpondebat; communicando conſilia lau-
deſque, & æquando imparem ſibi. In acie Quintius
dextrum cornu, Agrippa ſiniſtrum tenuit: Sp. Po-
ſtumio Albo legato datur media acies tuenda: le-
gatum alterum Ser. Sulpicium equitibus præficiunt.
Pedites ab dextro cornu egregiè pugnavêre; haud ſe-
gniter reſiſtentibus Volſcis. Ser. Sulpicius per me-
diam hoſtium aciem cum equitatu perrupit. unde
quum eadem reverti poſſet ad ſuos, priuſquam ho-
ſtis turbatos ordines reficeret, terga impugnare ho-
ſtium ſatius viſum eſt. momentoque temporis in
averſam incurſando aciem ancipiti terrore diſſipaſ-
ſet hoſtes, ni ſuo proprio eum prælio equites Vol-
ſcorum & Æquorum exceptum aliquandiu tenuiſ-
ſent. Ibi vero Sulpicius, *Negare cunctandi tempus
eſſe, circumventos intercluſoſque ab ſuis* vociferans, *ni
equeſtre prælium conniſi omni vi perficerent. Nec fu-
gare equitem integrum ſatis eſſe. conficerent equos vi-
roſque, ne quis reveheretur inde ad prælium, aut inte-
graret pugnam. non poſſe illos reſiſtere ſibi, quibus con-
ferta peditum acies ceſſiſſet.* Haud ſurdis auribus di-
cta: impreſſione una totum equitatum fudêre, ma-
gnam vim ex equis præcipitavêre: ipſos, equoſque
ſpiculis confodêre. is finis pugnæ equeſtris fuit. Tunc

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

adorti peditum aciem, nuncios ad conſules rei geſtæ mittunt, ubi jam inclinabatur hoſtium acies. nuncius deinde vincentibus Romanis animos auxit, & referentes gradum perculit Æquos. In media primum acie vinci cœpti, qua præmiſſus equitatus turbaverat ordines. Siniſtrum deinde cornu ab Quintio conſule pelli cœptum; in dextro plurimum laboris fuit. Ibi Agrippa, ætate viribuſque ferox, quum omni parte pugnæ melius rem geri, quam apud ſe videret; accepta ſigna ab ſigniferis ipſe inferre, quædam jacere etiam in confertos hoſtes cœpit. Cujus ignominiæ metu concitati milites, invaſere hoſtem. ita æquata ex omni parte victoria eſt. Nuncius tum à Quintio venit, victorem jam ſe imminere hoſtium caſtris, nolle irrumpere antequam ſciat debellatum & in ſiniſtro cornu eſſe. Si jam fudiſſet hoſtes, conferret ad ſe ſigna, ut ſimul omnis exercitus præda potiretur. Victor Agrippa cum mutua gratulatione ad victorem collegam, caſtraque hoſtium venit, ibi paucis defendentibus momentoque fuſis, ſine certamine in munitiones irrumpunt: prædaque ingenti compotem exercitum, ſuis etiam rebus recuperatis, quæ populatione agrorum amiſſæ erant, reducunt. Triumphum nec ipſos poſtulaſſe, nec delatum iis ab ſenatu, accipio: nec traditur cauſſa ſpreti aut non ſperati honoris. Ego quantum in tanto intervallo temporum conjicio, quum Valerio atque Horatio conſulibus, qui præter Volſcos & Æquos Sabini etiam belli perfecti gloriam pepererant, negatus ab ſenatu triumphus eſſet, verecundiæ fuit pro parte dimidia rerum conſulibus petere triumphum. ne etiam ſi impetraſſent, magis hominum ratio, quam
71 meritorum habita videretur. Victoriam honeſtam ex hoſtibus partam, turpe domi de finibus ſociorum judicium populi deformavit. Aricini atque Ardeates de ambiguo agro quum ſæpe bello certaſſent, multis invicem cladibus feſſi, judicem populum Romanum cepere. Quum ad cauſſam orandam veniſſent, concilio populi à magiſtratibus dato, magna contentione actum. jamque editis teſtibus

quum

quum tribus vocari & populum inire ſuffragium
oporteret, conſurgit P. Scaptius de plebe, magno
natu: &, *Si licet,* inquit, *conſules, de republica dice-
re; errare ego populum in hac cauſſa non patiar.*
Quum, ut vanum, cum negarent conſules audien-
dum eſſe, vociferantemque prodi publicam cauſſam,
ſummoveri juſſiſſent, tribunos appellat. Tribuni,
ut fere ſemper reguntur à multitudine magis quam
regunt, dedere cupidæ audiendi plebi, ut quæ vellet,
Scaptius diceret. Ibi infit, *Annum ſe tertium &
octogeſimum agere, & in eo agro de quo agitur, mili-
taſſe, non juvenem, ſed viceſima jam ſtipendia me-
rentem, quum ad Coriolos ſit bellatum. Eo ſe rem ve-
tuſtate obliteratam, cæterum ſuæ memoriæ infixam
afferre. Agrum, de quo ambigitur, finium Coriolano-
rum fuiſſe, captiſque Coriolis jure belli publicum popu-
li Romani factum. Mirari ſe, quonam more Ardeates
Aricinique, cujus agri jus nunquam uſurpaverint in-
columi Coriolana re, eum ſe à populo Romano, quem
pro domino judicem fecerint, intercepturos ſperent.
Sibi exiguum vitæ tempus ſupereſſe: non potuiſſe ſe
tamen inducere in animum, quin quem agrum miles
pro virili parte manu cepiſſet, eum ſenex quoque voce,
qua una poſſet, vindicaret. Magnoperè ſe ſuadere po-
pulo, ne inutili pudore ſuam ipſe cauſſam damnaret.*
Conſules, quum Scaptium, non ſilentio modo, ſed 72
cum aſſenſu etiam audiri animadvertiſſent; Deos
homineſque teſtantes flagitium ingens fieri, Patrum
primores accerſunt. cum his circumire tribunos,
orare, *Ne peſſimum facinus pejore exemplo admitte-
rent; judices in ſuam rem litem vertendo; quum
præſertim etiamſi fas ſit, curam emolumenti ſui judici
eſſe; nequaquam tantum agro intercipiendo acquira-
tur, quantum amittatur alienandis injuria ſociorum
animis. Nam famæ quidem ac fidei damna majora
eſſe, quam quæ æſtimari poſſent. Hoc legatos referre
domum? hoc vulgari? hoc ſocios audire? hoc hoſtes?
Quo cum dolore hos? quo cum gaudio illos? Scaptio-
ne hoc concionali ſeni aſſignaturos putarent finitimos
populos? Clarum hac fore imagine Scaptium nomen.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

populum Romanum quadruplatoris & interceptoris litis alienæ perſonam laturum. quem enim hoc privatæ rei judicem feciſſe, ut ſibi controverſioſam adjudicaret rem? Scaptium ipſum id quidem, etſi præmortui jam ſit pudoris, non facturum. Hæc conſules, hæc Patres vociferantur. ſed plus cupiditas, & auctor cupiditatis Scaptius valet. Vocatæ tribus judicaverunt agrum publicum populi Romani eſſe. Nec abnuitur ita fuiſſe, ſi ad judices alios itum foret: nunc haud ſanè quicquam bona cauſſa elevatur dedecus judicii. idque non Aricinis Ardeatibuſque, quam Patribus Romanis, fœdius atque acerbius viſum. Reliquum anni quietum ab urbanis motibus & ab externis manſit.

EPITOME

LIBRI IV.

LEx de connubio Patrum & plebis à tribunis plebis, contentione magna, Patribus repugnantibus, perlata eſt. Tribuni militares. Aliquot annis res populi Romani domi militiaque per hoc genus magiſtratus adminiſtratæ. Item Cenſores tunc primum creati. Ager Ardeatinus Romani populi judicio ablatus, miſſis in eum colonis, reſtitutus eſt. Cum fame populus Romanus laboraret, Sp. Mælius eques Romanus frumentum populo ſua impenſa largitus eſt: & ob id factum conciliata ſibi plebe, regnum affectans, à C. Servilio Ahala magiſtro equitum, juſſu Quintii Cincinnati dictatoris, occiſus eſt: L. Minucius index bove aurata donatus eſt. Legatis Romanis à Fidenatibus occiſis, quoniam ob rempublicam occubuerant, ſtatuæ in Roſtris poſitæ ſunt. Cornelius Coſſus tribunus militum, occiſo Tolumnio rege Veientium, opima ſpolia ſecunda Feretrio retulit. Mamercus Æmilius dictator, cenſuræ honore, qui antea per quinquennium gerebatur, anni & ſex menſium ſpatio finito, ob eam rem à cenſoribus notatus eſt. Fidenæ in poteſtatem redactæ eo-

que

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

que coloni miſſi ſunt. quibus occiſis Fidenates quum defeciſſent a populo Romano; a Mamerco Æmilio dictatore victi ſunt, & Fidenæ captæ. Conjuratio ſervorum oppreſſa. Poſtumius tribunus militum, propter crudelitatem ab exercitu occiſus eſt. Stipendium ex ærario tum primum militibus datum. Res præterea geſtas adverſum Volſcos & Veientes, Fidenates, & Faliſcos, continet.

HOs ſecuti M. Genutius & C. Curtius 1
conſules. Fuit annus domi foriſq; infeſtus. nam anni principio & de connubio Patrum & plebis C. Canuleius tribunus plebis rogationem promulgavit; qua contaminari ſanguinem ſuum Patres, confundique jura gentium rebantur: & mentio primo ſenſim illata à tribunis, ut alterum ex plebe conſulem liceret fieri, eò proceſſit deinde, ut rogationem novem tribuni promulgarent, *ut populo poteſtas eſſet, ſeu de plebe, ſeu de Patribus vellet, conſules faciendi*. Id vero ſi fieret, non vulgari modo cum infimis, ſed prorſus auferri à primoribus ad plebem, ſummum imperium credebant. Læti ergo audiêre Patres, Ardeatium populum ob injuriam agri abjucati deſciſſe, & Veientes depopulatos extrema agri Romani, & Volſcos Æquoſque, ob communitam Verruginem, fremere. adeo vel infelix bellum ignominioſæ paci præferebant. His itaque in majus etiam acceptis, ut inter ſtrepitum tot bellorum conticeſcerent actiones tribuniciæ, delectus haberi, bellum armaque vi ſumma apparari jubent; ſi quo intentius poſſit, quam T. Quintio conſule, apparatum ſit. Tum C. Canuleius pauca in ſenatu vociferatus, nequicquam territando conſules avertere plebem à cura novarum legum; nunquam eos ſe vivo delectum habituros, antequam ea, quæ promulgata ab ſe collegiſque eſſent, plebes ſciviſſet; confeſtim ad concionem advocavit.
Eodem tempore & conſules ſenatum in tribunum, 2
& tribunus populum in conſules incitabat. Negabant conſules *jam ultra ferri poſſe furores tribuni-*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

tios. ventum jam ad finem eſſe; domi plus belli concitari, quam foris. Id adeo non plebis, quam Patrum; neque tribunorum magis, quam conſulum culpa accidere. cujus rei præmium ſit in civitate, eam maximis ſemper auctibus creſcere: ſic pace bonos, ſic bello fieri. Maximum Romæ præmium ſeditionum eſſe: id & ſingulis univerſiſque ſemper honori fuiſſe. Reminiſcerentur quam majeſtatem ſenatus ipſi a patribus accepiſſent, quam liberis tradituri eſſent; ut quemadmodum plebs gloriari poſſet, auctiorem ampliremque eſſe. finem ergo non fieri, nec futuram, donec quam felices ſeditiones, tam honorati ſeditionum auctores eſſent. Quas, quantaſque res C. Canuleium aggreſſum? colluvionem gentium, perturbationem auſpiciorum publicorum privatorumque afferre; ne quid ſinceri, ne quid incontaminati ſit: ut diſcrimine omni ſublato, nec ſe quiſquam, nec ſuos noverit. Quam enim aliam vim connubia promiſcua habere, niſi ut ferarum prope ritu vulgentur concubitus plebis, Patrumque? ut qui natus ſit, ignoret cujus ſanguinis, quorum ſacrorum ſit; dimidius Patrum ſit, dimidius plebis, ne ſecum quidem ipſe concors. Parum id videri, quod omnia divina humanaque turbentur: jam ad conſulatum vulgi turbatores accingi: & primo, ut alter conſul ex plebe fieret, id modo ſermonibus tentaſſe. nunc rogari, ut ſeu ex patribus, ſeu ex plebe velit, populus conſules creet: & creaturos haud dubie ex plebe ſeditioſiſſimum quemque. Canuleios igitur Iciliosque conſules fore. ne id Iupiter optimus maximus ſineret, regiæ majeſtatis imperium eo recidere: & ſe millies morituros potius, quam ut tantum dedecoris admitti patiantur. Certum habere, majores quoque ſi divinaſſent, concedendo omnia non mitiorem in ſe plebem, ſed aſperiorem, alia ex aliis iniquiora poſtulando, quum prima impetraſſet, futuram; primo quamlibet dimicationem ſubituros fuiſſe potius, quam eas leges ſibi imponi paterentur. quia tum conceſſum ſit de tribunis, iterum conceſſum eſſe. Finem non fieri poſſe. in eadem civitate tribunos plebis, & Patres eſſe: aut hunc ordinem, aut illum magiſtratum tollendum eſſe;

potiuſ-

*potiuſque ſero, quam nunquam obviam eundum auda-
ciæ temeritatique. Illi-ne ut impune primo diſcordias
ſerentes concitent finitima bella, deinde adverſus ea,
quæ concitaverint, armari civitatem defendique pro-
hibeant? & quum hoſtes tantum non arceſſierint,
exercitus conſcribi adverſus hoſtes non patiantur? Sed
audeat Canuleius in ſenatu proloqui, ſe niſi ſuas leges
tanquam victoris Patres accipi ſinant, delectum ha-
beri prohibiturum, quid eſſe aliud, quam minari ſe
proditurum patriam? oppugnari atque capi paſſurum?
quid eam vocem animorum, non plebi Romanæ, ſed
Volſcis & Æquis & Veientibus allaturam? Nonne
Canuleio duce ſe ſperaturos Capitolium atque arcem
ſcandere poſſe, ſi Patribus tribuni cum jure majeſtate
adempta, animos etiam eripuerint? Conſules paratos
eſſe duces prius adverſus ſcelus civium, quam adverſus
hoſtium arma.* Quum maxime hæc in ſenatu age- 3
rentur, Canuleius pro legibus ſuis & adverſus conſu-
les ita diſſeruit: *Quantopere vos, Quirites, contem-
nerent Patres, quam indignos ducerent, qui una ſecum
urbe intra eadem mœnia viveretis, ſæpe equidem &
antè videor animadvertiſſe: nunc tamen maxime,
quod adeo atroces in has rogationes noſtras coorti ſunt,
quibus quid aliud quam admonemus cives nos eorum
eſſe, & ſi non eaſdem opes habere, eandem tamen pa-
triam incolere? Altera connubium petimus quod fini-
timis externiſque dari ſolet. nos quidem civitatem,
quæ plus quam connubium eſt, hoſtibus etiam victis,
dedimus. Altera nihil novi ferimus, ſed id, quod po-
puli eſt, repetimus atque uſurpamus: ut quibus velit,
populus Romanus honores mandet. Quid tandem eſt,
cur cœlum ac terras miſceant, cur in me impetus mo-
do penè in ſenatu ſit factus? negent ſe manibus tem-
peraturos, violaturoſque denuncient ſacroſanctam po-
teſtatem? Si populo Romano liberum ſuffragium da-
tur, ut quibus velit conſulatum mandet, & non præ-
ciditur ſpes plebeio quoque, ſi dignus ſummo honore
erit, adipiſcendi ſummi honoris, ſtare urbs hæc non po-
terit? de imperio actum eſt? & perinde hoc valet,
plebeiuſ-ne conſul fiat, tanquam ſervum aut libertinum*

aliquis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

aliquis conſulem futurum dicat? Ecquid ſentitis in quanto contemptu vivatis? Lucis vobis hujus partem, ſi liceat, adimant. quod ſpiratis, quod vocem mittitis, quod formas hominum habetis, indignantur. Quin etiam (ſi Diis placet) nefas aiunt eſſe, conſulem plebeium fieri. Obſecro vos; ſi non ad faſtos, non ad commentarios pontificum admittimur; ne ea quidem ſcimus, quæ omnes peregrini etiam ſciunt; conſules in locum regum ſucceſſiſſe: nec aut juris aut majeſtatis quicquam habere, quod non in regibus ante fuerit? En umquam creditis fando auditum eſſe, Numam Pompilium, non modo non patricium, ſed ne civem quidem Romanum, ex Sabino agro accitum, populi juſſu, Patribus auctoribus Romæ regnaſſe? L. deinde Tarquinium non modo Romanæ, ſed nec Italicæ quidem gentis, Demarati Corinthii filium, incolam ab Tarquiniis, vivis liberis Anci, regem factum? Servium Tullium poſt hunc captiva Corniculana natum, patre nullo, matre ſerva, ingenio & virtute regnum tenuiſſe? Quid enim de T. Tatio Sabino dicam, quem ipſe Romulus parens urbis in ſocietatem regni accepit. Ergo dum nullum faſtiditur genus, in quo eniteret virtus, crevit imperium Romanum. Pœniteat nunc vos plebeii conſulis, quum majores noſtri advenas reges non faſtidierint: & ne regibus quidem exactis clauſa urbs fuerit peregrinæ virtuti. Claudiam certe gentem, poſt reges exactos, ex Sabinis non in civitatem modo accepimus, ſed etiam in patriciorum numerum. Ex peregrino-ne patricius, deinde conſul fiat; civis Rom. ſi ſit ex plebe, præciſa conſulatus ſpes erit? Vtrum tandem non credimus fieri poſſe, ut vir fortis ac ſtrenuus, pace belloque bonus ex plebe, ſit Numæ, L. Tarquinio, Servio Tullio ſimilis? An, ne ſi ſit quidem, ad gubernacula reipubl. accedere eum patiemur? potiuſque decemviris, deterrimis mortalium, qui tum omnes ex Patribus erant, quam optimis regum, novis hominibus ſimiles conſules
4 *ſumus habituri? At enim nemo poſt reges exactos de plebe conſul fuit. Quid poſtea? Nulla-ne res nova inſtitui debet? & quod nondum eſt factum (multa enim nondum ſunt facta in novo populo) ea, ne ſi utilia quidem*

dem

dem ſint, fieri oportet? Pontifices, augures, Romulo regnante nulli erant: ab Numa Pompilio creati. cenſus in civitate, & deſcriptio centuriarum claſſiumque non erat: ab Servio Tullio eſt facta. Conſules numquam fuerant: regibus exactis creati ſunt. Dictatoris nec imperium, nec nomen fuerat: apud Patres eſſe cœpit. Tribuni plebis, ædiles, quæſtores, nulli erant: inſtitutum eſt ut fierent. Decemviros legibus ſcribendis intra decem hos annos & creavimus, & è republ. ſuſtulimus. Quis dubitat, quin in æternum urbe condita, & in immenſum creſcente, nova imperia, ſacerdotia, jura gentium, hominumque, inſtituantur? Hoc ipſum, ne connubium patribus cum plebe eſſet, non decemviri tulerunt paucis his annis peſſimo exemplo publico, cum ſumma injuria plebis? An eſſe ulla major, aut inſignior contumelia poteſt, quam partem civitatis velut contaminatam, indignam connubio haberi? Quid eſt aliud, quam exilium intra eadem mœnia, quam relegationem pati? Ne affinitatibus, ne propinquitatibus immiſceamur, cavent; ne ſocietur ſanguis. Quid? hoc ſi polluit nobilitatem iſtam veſtram, quam plerique oriundi ex Albanis & Sabinis, non genere nec ſanguine, ſed per cooptationem in Patres habetis, aut ab regibus lecti, aut poſt reges exactos juſſu populi; ſinceram ſervare privatis conſiliis non poteratis, nec ducendo ex plebe, neque veſtras filias ſororeſque enubere ſinendo è Patribus? Nemo plebeius patriciæ virgini vim afferret: patriciorum libido eſt. nemo invitum pactionem nuptialem quemquam facere coëgiſſet. Verum enimvero lege id prohiberi, & connubium tolli Patrum ac plebis, id demum contumelioſum plebi eſt. cur enim non confertis, ne ſit connubium divitibus ac pauperibus? Quod privatorum conſiliorum ubique ſemper fuit, ut in quam cuique fœmina conveniſſet domum, nuberet; ex qua pactus eſſet vir domo, in matrimonium duceret; id vos ſub legis ſuperbiſſimæ vincula conjicitis, qua dirimatis ſocietatem civilem, duaſque ex una civitate faciatis. Cur non ſancitis, ne vicinus patricio ſit plebeius? ne eodem itinere eat? ne idem convivium ineat? ne in foro eodem conſiſtat? Quid enim in re eſt aliud, ſi plebeiam

patricius

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

patricius duxerit, ſi patriciam plebeius? quid juris
tandem mutatur? nempe patrem ſequuntur liberi. nec
quod nos ex connubio veſtro petamus, quicquam eſt;
præterquam ut hominum, ut civium numero ſimus. nec
vos (niſi in contumeliam ignominiamque noſtram cer-
5 tare juvat) quod contendatis, quicquam eſt. Denique,
utrum tandem populi Romani an veſtrum ſummum
imperium eſt? Regibus exactis, utrum vobis domina-
tio, an omnibus æqua libertas parta eſt? Oportet licere
populo Romano, ſi velit, jubere legem? an ut quæque
rogatio promulgata erit, vos delectum pro pœna decer-
netis? & ſimul ego tribunus vocare tribus in ſuffragium
cœpero, tu ſtatim conſul ſacramento juniores adiges &
in caſtra educes: & minaberis plebi, minaberis tribu-
no? Quid, ſi non quantum iſtæ minæ adverſus plebis
conſenſum valerent, bis jam experti eſſetis? ſcilicet
quia nobis conſultum volebatis, certamine abſtinuiſtis.
an ideo non eſt dimicatum, quod quæ pars firmior, ea-
dem modeſtior fuit? Nec nunc erit certamen, Quiri-
tes. animos veſtros illi tentabunt ſemper, vires non
experientur. Itaque ad bella iſta, ſeu falſa ſeu vera
ſunt, conſules, parata vobis plebes eſt, ſi connubiis reddi-
tis, unam hanc civitatem tandem facitis, ſi coaleſcere,
ſi jungi, miſcerique vobis privatis neceſſitudinibus poſ-
ſunt: ſi ſpes, ſi aditus ad honores viris ſtrenuis & for-
tibus datur: ſi in conſortio, ſi in ſocietate reipubl. eſſe,
ſi, quod æquæ libertatis eſt, invicem annuis magiſtrati-
bus parere, atque imperitare licet. Si hæc impediet ali-
quis; ferte ſermonibus, & multiplicate fama bella;
nemo eſt nomen daturus, nemo arma capturus: nemo
dimicaturus pro ſuperbis dominis, cum quibus nec in re
publica honorum, nec in privata connubii ſocietas eſt.
6 Quum in concionem & conſules proceſſiſſent, &
res à perpetuis orationibus in altercationem vertiſ-
ſet; interroganti tribuno, cur plebeium conſulem
fieri non oporteret? ut fortaſſe vere, ſic parum utili-
ter in præſens certamen reſpondit, quod nemo ple-
beius auſpicia haberet. ideoque decemviros connu-
bium diremiſſe, ne incerta prole auſpicia turbaren-
tur. Plebes ad id maxime indignatione exarſit, quod
auſpi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

auſpicari, tamquam inviſi Diis immortalibus negarentur poſſe. nec antè finis contentionum fuit, (quum & tribunum acerrimum auctorem plebs nacta eſſet: & ipſa cum eo pertinacia certaret) quam victi tandem Patres, ut de connubio ferretur, conſensêre: ita maximè rati contentionem de plebeiis conſulibus tribunos, aut totam depoſituros, aut poſt bellum dilaturos eſſe, contentamque interim connubio plebem, paratam delectui fore. Quum Canuleius, victoria de Patribus & plebis favore ingens eſſet; accenſi alii tribuni ad certamen pro rogatione ſua ſumma vi pugnant. & creſcente in dies fama belli, delectum impediunt. Conſules, quum per ſenatum, intercedentibus tribunis, nihil agi poſſet, conſilia principum domi habebant. apparebat, aut hoſtibus, aut civibus, de victoria concedendum eſſe. Soli ex conſularibus Valerius atque Horatius non intererant conſiliis. C. Claudii ſententia conſules armabat in tribunos: Quintiorum, Cincinnatique & Capitolini ſententiæ abhorrebant à cæde, violandiſque quos fœdere icto cum plebe ſacroſanctos accepiſſent. Per hæc conſilia eò deducta res eſt, ut tribunos militum conſulari poteſtate promiſcue ex Patribus ac plebe creari ſinerent: de conſulibus creandis nihil mutaretur. eoque contenti tribuni, contenta plebs fuit. Comitia tribunis conſulari poteſtate tribus creandis indicuntur. quibus indictis, extemplo quicunque aliquid ſeditioſe dixerat aut fecerat, quam maxime tribunicii, & prenſare homines, & concurſare toto foro candidati cœpere: ut patricios deſperatio primo irritata plebe adipiſcendi honoris, deinde indignatio, ſi cum his gerendus eſſet honos, deterreret. poſtremo coacti tamen à primoribus petiêre, ne ceſſiſſe poſſeſſione reipubl. viderentur. Eventus eorum comitiorum docuit, alios animos in contentione libertatis dignitatiſque, alios ſecundum depoſita certamina incorrupto judicio eſſe: tribunos enim omnes patricios creavit populus; contentus eo, quod ratio habita plebeiorum eſſet. Hanc modeſtiam æquitatemque & altitudinem animi, ubi nunc in uno

in-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

7 inveneris, quæ tunc populi univerſi fuit? Anno trecenteſimo decimo, quam urbs Roma condita erat, primum tribuni militum pro conſulibus magiſtratum ineunt, A. Sempronius Atratinus, L. Attilius, T. Cæcilius, quorum in magiſtratu concordia domi, pacem etiam foris præbuit. Sunt qui propter adjectum Æquorum Volſcorumque bello, & Ardeatium defectioni Veiens bellum, quia duo conſules obire tot ſimul bella nequirent, tribunos militum tres creatos dicant, ſine mentione promulgatæ legis de conſulibus creandis ex plebe: & imperio, & inſignibus conſularibus uſos. Non tamen pro firmato jam ſtetit magiſtratus ejus jus: quia tertio menſe quam inierunt, augurum decreto, perinde ac vitio creati honore abiere: quod C. Curtius, qui comitiis eorum præfuerat, parum rectè tabernaculum cepiſſet. Legati ab Ardea Romam venerunt: ita de injuria querentes, ut ſi demeretur ea, in fœdere atque amicitia manſuros reſtituto agro appareret. Ab ſenatu reſponſum eſt, *judicium populi reſcindi ab ſenatu non poſſe, præterquam quod nullo nec exemplo, nec jure fieret, concordiæ etiam ordinum cauſſa. Si Ardeates ſua tempora exſpectare velint, arbitriumque ſenatui levandæ injuriæ ſuæ permittant, fore, ut poſtmodum gaudeant ſe iræ moderatos: ſciantque Patribus æque curæ fuiſſe, ne qua injuria in eos oriretur, ac ne orta diuturna eſſet.* Ita legati, quum ſe rem integram relaturos dixiſſent, comiter dimiſſi. Patricii, quum ſine curuli magiſtratu reſpubl. eſſet, coiere, & interregem creavêre. contentio, conſuleſ-ne, an tribuni militum crearentur, in interregno rem dies complures tenuit. Interrex ac ſenatus, conſulum comitia; tribuni plebis & plebs tribunorum militum ut habeantur, tendunt. Vicerunt Patres, quia & plebs patriciis ſeu hunc ſeu illum delatura honorem, fruſtra certare ſuperſedit: & principes plebis ea comitia malebant, quibus non haberetur ratio ſui, quam quibus ut indigni præterirentur. tribuni quoque plebis certamen ſine effectu in beneficio apud primores Patrum reliquêre. T. Quintius Barbatus interrex conſules creat L. Papirium Mugilanum,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

lanum, L. Sempronium Atratinum. His conſulibus
cum Ardeatibus fœdus renovatum eſt. idque monu-
menti eſt, conſules eos illo anno fuiſſe, qui neque in
annalibus priſcis, neque in libris magiſtratuum in-
veniuntur. credo, quod tribuni militum initio anni
fuerunt, eò perinde ac ſi totum annum in imperio
fuerint, ſuffectis his conſulibus, prætermiſſa nomina
conſulum horum. Licinius Macer auctor eſt, & in
fœdere Ardeatino, & in linteis libris ad Monetæ in-
venta. Et foris, quum tot terrores à finitimis oſtenta-
ti eſſent, & domi ocium fuit. Hunc annum, (ſeu tri- 8
bunos modo, ſeu tribunis ſuffectos conſules quoque
habuit,) ſequitur annus haud dubiis conſulibus, M.
Geganio Macerino iterum, T. Quintio Capitolino
quintum conſulibus. Idem hic annus cenſuræ initium
fuit; rei à parva origine ortæ. quæ deinde tanto in-
cremento aucta eſt, ut morum diſciplinæque Roma-
næ penes eam regimen, ſenatus, equitumque centu-
riæ, decoris dedecoriſque diſcrimen ſub ditione ejus
magiſtratus, publicorum jus, privatorumque loco-
rum, & vectigalia populi Romani, ſub nutu atque
arbitrio eſſent. Ortum autem initium rei eſt, quod
in populo per multos annos incenſo, neque differri
cenſus poterat, neque conſulibus, quum tot populo-
rum bella imminerent, operæ erat id negotium age-
re. Mentio illata ab ſenatu eſt, Rem operoſam ac
minime conſularem ſuo proprio magiſtratu egere;
cui ſcribarum miniſterium, cuſtodiæque & tabula-
rum cura, cui arbitrium formulæ cenſendi ſubjicere-
tur. Et Patres, quamquam rem parvam, tamen quo
plures patricii magiſtratus in republica eſſent, læti
accepêre: id quod evenit, futurum credo etiam rati,
ut mox opes eorum qui præeſſent, ipſi honori jus
majeſtatemque adjicerent. & tribuni (id quod tunc
erat) magis neceſſariam, quam ſpecioſi miniſterii
procurationem intuentes, ne in parvis quoque rebus
incommodè adverſarentur; haud ſanè tetendêre.
Quum à primoribus civitatis ſpretus honor eſſet,
Papirium Semproniumque quorum de conſulatu
dubitabatur, ut eo magiſtratu parum ſolidum con-

ſulatum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

ſulatum explerent, cenſui agendo populus ſuffragiis
9 præfecit. Cenſores ab re appellati ſunt. Dum hæc Romæ geruntur, legati ab Ardea veniunt, pro veterrima ſocietate, renovatoque fœdere recenti auxilium prope everſæ urbi implorantes. frui namque pace optimo conſilio cum populo Romano ſervata, per inteſtina arma non licuit, quorum cauſſa atque initium traditur ex certamine factionum ortum. quæ fuere eruntque pluribus populis magis exitio, quam bella externa, quam fames, morbive, quæque alia in Deûm iras, velut ultima publicorum malorum vertunt. Virginem plebeii generis maxime forma notam petiêre juvenes: alter virgini genere par, tutoribus fretus; qui & ipſi ejuſdem corporis erant; nobilis alter, nulla re, præterquam forma captus. adjuvabant eum optimatium ſtudia, per quæ in domum quoque puellæ certamen partium penetravit. nobilis ſuperior judicio matris eſſe, quæ quam ſplendidiſſimis nuptiis jungi puellam volebat. tutores, in ea quoque re partium memores, ad ſuum tendere. Quum res peragi intra parietes nequiſſet, ventum in jus eſt. poſtulatu audito matris tutorumque, magiſtratus ſecundum parentis arbitrium dant jus nuptiarum. ſed vis potentior fuit. namque tutores inter ſuæ partis homines, de injuria decreti palam in foro concionati, manu facta virginem ex domo matris rapiunt. adverſus quos infeſtior coorta optimatium acies ſequitur accenſum injuria juvenem. fit prælium atrox. Pulſa plebs, nihil Romanæ plebi ſimilis, armata ex urbe profecta, colle quodam capto, in agros optimatium cum ferro ignique excurſiones facit. urbem quoque, omnis etiam expertem ante certaminis, multitudine opificum ad ſpem prædæ evocata, obſidere parat. nec ulla ſpecies, cladeſque belli abeſt; velut contacta civitate rabie duorum juvenum, funeſtas nuptias ex occaſu patriæ petentium. Parum parti utrique domi armorum bellique eſt viſum. optimates Romanos ad auxilium urbis obſeſſæ; plebs ad expugnandam ſecum Ardeam Volſcos excivêre. Priores Volſci duce Æquo

Clui-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

Cluilio Ardeam venerant, & mœnibus hoſtium vallum objecere. Quod ubi Romam eſt nunciatum, extemplo M. Geganius couſul cum exercitu profectus, tria millia paſſuum ab hoſte locum caſtris cepit, præcipitique jam die curare corpora milites jubet. quarta deinde vigilia ſigna profert: cœptumque opus adeo approperatum eſt, ut ſole orto Volſci firmiore ſe munimento ab Romanis circumvallatos, quam à ſe urbem viderent. & alia parte conſul muro Ardeæ brachium injunxerat; qua ex oppido ſui commeare poſſent. Volſcus imperator, qui ad eam diem, non commeatu præparato, ſed ex populatione agrorum rapto in diem frumento, aluiſſet militem; poſtquam ſeptus vallo repente inopem omnium rerum videt, ad colloquium conſule evocato, ſi ſolvendæ obſidionis cauſſa venerit Romanus, abducturum ſe inde Volſcos ait. Adverſus ea conſul; victis conditiones accipiendas eſſe, non ferendas, reſpondit; neque ut venerint ad oppugnandos ſocios populi Romani ſuo arbitrio, ita abituros Volſcos eſſe. Dedi imperatorem, arma poni jubet. fatentes victos ſe eſſe, imperio parere. aliter tam abeuntibus, quam manentibus ſe hoſtem infenſum, victoriam potius ex Volſcis, quam pacem infidam Romam relaturum. Volſci exiguam ſpem in armis, alia undique abſciſſa, quum tentaſſent; præter cætera adverſa, loco quoque iniquo ad pugnam congreſſi, iniquiore ad fugam, quum ab omni parte cæderentur, ad preces à certamine verſi, dedito imperatore, traditiſque armis ſub jugum miſſi; cum ſingulis veſtimentis ignominiæ cladiſque pleni dimittuntur. & quum haud procul urbe Tuſculo conſediſſent, vetere Tuſculanorum odio inermes oppreſſi dederunt pœnas, vix nunciis cædis relictis. Romanus conſul Ardeæ turbatas ſeditione res, principibus ejus motus ſecuri percuſſis, boniſque eorum in publicum Ardeatium redactis, compoſuit: demptamque injuriam judicii tanto beneficio populi Romani Ardeates credebant. ſenatui ſupereſſe aliquid ad delendum publicæ avaritiæ monumentum videbatur.

Con-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

Conſul triumphans in urbem rediit, Cluilio Volſcorum duce ante currum ducto, prælatiſque ſpoliis, quibus dearmatum exercitum hoſtium ſub jugum miſerat. Æquavit, quod haud facile eſt, Quintius conſul togatus armati gloriam collegæ: quia concordiæ paciſque domeſticam curam, jura infimis ſummiſque moderando ita tenuit, ut eum & Patres ſeverum conſulem, & plebs ſatis comem crediderint. Et adverſus tribunos auctoritate plura quam certamine tenuit. quinque conſulatus eodem tenore geſti, vitaque omnis conſulariter acta, verendum penè ipſum magis, quam honorem faciebant. eò tribunorum militarium nulla mentio his conſuli-
11 bus fuit. Conſules creant M. Fabium Vibulanum, Poſtumum Æbutium Cornicinem. Fabius & Æbutius conſules, quo majori gloriæ rerum domi foriſque geſtarum ſuccedere ſe cernebant (maxime autem memorabilem annum apud finitimos ſocios hoſteſque eſſe, quod Ardeatibus in re præcipiti tanta foret cura ſubventum) eò impenſius, ut delerent prorſus ex animis hominum infamiam judicii, ſenatuſconſultum fecerunt; ut quoniam civitas Ardeatium inteſtino tumultu redacta ad paucos eſſet, coloni eo præſidii cauſa adverſus Volſcos ſcriberentur. Hoc palam relatum in tabulas, ut plebem tribunoſque falleret, judicii reſcindendi conſilium initum. Conſenſerant autem, ut multo majore parte Rutulorum colonorum quam Romanorum ſcripta: nec ager ullus divideretur, niſi is qui interceptus judicio infami erat: nec ulli prius Romano ibi, quam omnibus Rutulis diviſus eſſet, gleba ulla agri aſſignaretur. Sic ager ad Ardeates rediit. Triumviri ad coloniam Ardeam deducendam creati, Agrippa Menenius, T. Clœlius Siculus, M. Æbucius Elua. qui per minime populare miniſterium agro aſſignando ſociis, quem populus Romanus ſuum judicaſſet, quum plebem offendiſſent, ne primoribus quidem Patrum ſatis accepti, quod nihil gratiæ cujuſquam dederant; vexationes, ad populum jam die dicta ab tribunis, colonis aſſcripti remanendo in colonia,
quam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

quam teſtem integritatis juſtitiæque habebant, vitavêre. Pax domi foriſque fuit, & hoc & inſequenti anno, C. Furio Pacilo, & M. Papirio Craſſo, conſulibus. Ludi ab decemviris, per ſeceſſionem plebis à Patribus, ex ſenatuſconſulto voti, eo anno facti ſunt. Cauſa ſeditionum nequicquam à Petillio quæſita. qui tribunus plebis iterum ea ipſa denunciando factus, neque ut de agris dividendis plebi referrent conſules ad ſenatum, pervincere potuit: & quum magno certamine obtinuiſſet, ut conſulerentur Patres, conſulum an tribunorum placeret comitia haberi; conſules creari juſſi ſunt. ludibrioque erant minæ tribuni denunciantis ſe delectum impediturum, quum, quietis finitimis, neque bello, neque belli apparatu opus eſſet. Sequitur hanc tranquillitatem rerum annus, Proculo Geganio Macerino, L. Menenio Lanato conſulibus, multiplici clade ac periculo inſignis, ſeditionibus, fame; regno propè per largitionis dulcedinem in cervices accepto. Vnum afuit bellum externum: quo ſi aggravatæ res eſſent, vix ope Deorum omnium ſiſti potuiſſet. Cœpêre à fame mala, ſeu adverſus annus frugibus fuit, ſeu dulcedine concionum & urbis, deſerto agrorum cultu. nam utrumque traditur. & Patres plebem deſidem, & tribuni plebis, nunc fraudem nunc negligentiam conſulum accuſabant. Poſtremo perpulêre plebei, haud adverſante ſenatu, ut L. Minucius præfectus annonæ crearetur; felicior in eo magiſtratu ad cuſtodiam libertatis futurus, quàm ad curationem miniſterii ſui: quamquam poſtremo annonæ quoque levatæ, haud immeritam & gratiam & gloriam tulit. Qui quum multis circa finitimos populos legationibus terra marique nequicquam miſſis (niſi quod ex Etruria haud ita multum frumenti advectum eſt) nullum momentum annonæ feciſſet, & revolutus ad diſpenſationem inopiæ, profiteri cogendo frumentum, & vendere quod uſui menſtruo ſupereſſet, fraudandoque parte diurni cibi ſervitia, criminando inde & objiciendo iræ populi frumentarios, acerba inquiſitione aperiret magis

quam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

quam levaret inopiam, multi ex plebe ſpe amiſſa, potius quam ut cruciarentur trahendo animam, capitibus obvolutis ſe in Tiberim præcipitaverunt.
13 Tum Sp. Mælius ex equeſtri ordine, ut illis temporibus, prædives, rem utilem peſſimo exemplo, pejore conſilio eſt aggreſſus. frumento namque ex Etruria, privata pecunia per hoſpitum clientiumque miniſteria coempto (quæ credo ipſa res ad levandam publica cura annonam impedimento fuerat) largitiones frumenti facere inſtituit: plebemque hoc munere delinitam, quacunque incederet conſpectus elatuſque ſupra modum hominis privati, ſecum trahere; haud dubium conſulatum favore ac ſpe deſpondentem. Ipſe, ut eſt humanus animus inſatiabilis eo quod fortuna ſpondet, ad altiora & non conceſſa tendere. & quoniam conſulatus quoque eripiendus invitis Patribus eſſet, de regno agitare: id unum dignum tanto apparatu conſiliorum & certamine, quod ingens exſudandum eſſet, præmium fore. Jam comitia conſularia inſtabant. quæ res eum necdum compoſitis maturiſve ſatis conſiliis, oppreſſit. Conſul ſextum creatus T. Quintius Capitolinus, minime opportunus vir novanti res: collega additur ei Agrippa Menenius, cui Lanato erat cognomen, & L. Minucius præfectus annonæ; ſeu refectus, ſeu quoad res poſceret, in incertum creatus. nihil enim conſtat, niſi in libros linteos utroque anno relatum inter magiſtratus præfecti nomen. Hic Minucius eandem publice curationem agens, quam Mælius privatim agendam ſuſceperat, quum in utraque domo genus idem hominum verſaretur, rem compertam ad ſenatum refert, Tela in domum Mælii conferri, eumque conciones domi habere: ac non dubia regni conſilia eſſe. tempus agendæ rei nondum ſtare; cætera jam conveniſſe. & tribunos mercede emptos ad prodendam libertatem, & partita ducibus multitudinis miniſteria eſſe. Serius ſe pene, quam tutum fuerit, ne cujus incerti vanique auctor eſſet, ea deferre. Quæ poſtquam ſunt audita, & undique primores Patrum & prioris anni conſu-

les

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

les increparent, quod eas largitiones, cœtuſque plebis in privata domo paſſi eſſent fieri, & novos conſules, quod exſpectaſſent, donec à præfecto annonæ tanta res ad ſenatum deferretur, quæ conſulem non auctorem ſolum deſideraret, ſed etiam vindicem; tum T. Quintius, conſules immerito increpari, ait, qui conſtricti legibus de provocatione ad diſſolvendum imperium latis, nequaquam tantum virium in magiſtratu ad eam rem pro atrocitate vindicandam quantum animi haberent. opus eſſe non forti ſolum viro, ſed etiam libero, exſolutoque legum vinculis. Itaque ſe dictatorem L. Quintium dicturum. ibi animum parem tantæ poteſtati eſſe. Approbantibus cunctis, primo Quintius abnuere: &, quid ſibi vellent, rogitare, qui ſe ætate exacta tantæ dimicationi objicerent. Dein quum undique plus in illo ſenili animo non conſilii modo, ſed etiam virtutis eſſe, quam in omnibus aliis dicerent, laudibuſque haud immeritis onerarent, & conſul nihil remitteret; precatus tandem Deos immortales Cincinnatus, ne ſenectus ſua in tam trepidis rebus damno decorive reipubl. eſſet, dictator à conſule dicitur. ipſe deinde C. Servilium Ahalam magiſtrum equitum dicit. Poſtero die, diſpoſitis præſidiis quum in 14
forum deſcendiſſet, converſaque in eum plebs novitate rei ac miraculo eſſet, & Mæliani, atque ipſe dux eorum in ſe intentam vim tanti imperii cernerent; expertes conſiliorum regni, qui tumultus, quod bellum repens, aut dictatoriam majeſtatem, aut Quintium poſt octogeſimum annum rectorem reipub. quæſiſſet, rogitarent; miſſus ab dictatore Servilius magiſter equitum ad Mælium, Vocat te, inquit, dictator. quum pavidus ille, quid vellet, quæreret; Serviliuſque cauſſam dicendam eſſe proponeret, crimenque à Minucio delatum ad ſenatum diluendum; tunc Mælius recipere ſe in catervam ſuorum. & primum circumſpectans tergiverſari: poſtremo quum apparitor juſſu magiſtri equitum duceret; ereptus à circumſtantibus, fugienſque, fidem plebis Romanæ implorare: & opprimi ſe conſenſu Patrum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

dicere, quod plebi benigne feciſſet. orare, ut opem ſibi ultimo in diſcrimine ferrent, neve ante oculos ſuos trucidari ſinerent. Hæc eum vociferantem aſſecutus Ahala Servilius obtruncat: reſperſuſque cruore obtruncati, ſtipatus caterva patriciorum juvenum, dictatori renunciat, Vocatum ad eum Mælium, repulſo apparitore concitantem multitudinem, pœnam meritam habere; Tum dictator, *Macte virtute*, inquit, *C. Servili eſto, liberata republica.* Tumultuantem deinde multitudinem incerta exiſtimatione facti, ad concionem vocari juſſit; & *Mælium jure caſum pronunciavit, etiam ſi regni crimine inſons fuerit; qui vocatus à magiſtro equitum ad dictatorem non veniſſet. Se ad cauſſam cognoſcendam conſediſſe: qua cognita, habiturum fuiſſe Mælium ſimilem cauſſæ fortunam. Vim parantem, ne judicio ſe committeret, vi coërcitum eſſe. nec cum eo tanquam cum cive agendum fuiſſe; qui natus in libero populo, inter jura legeſque, ex qua urbe reges exactos ſciret, eodemque anno ſororis filios regis, & liberos conſulis liberatoris patriæ, propter pactionem indicatam recipiendorum in urbem regum, à patre ſecuri eſſe percuſſos, ex qua Collatinum Tarquinium conſulem, nominis odio abdicare ſe magiſtratu atque exulare juſſum, in qua de Sp. Caſſio poſt aliquot annos propter conſilia inita de regno, ſupplicium ſumptum, in qua nuper decemviros bonis, exilio, capite mulctatos ob ſuperbiam regiam, in ea Sp. Mælius ſpem regni conceperit. Et quis homo? quamquam nullam nobilitatem, nullos honores, nulla merita cuiquam ad dominationem pandere viam; ſed tamen Claudios, Caſſios, conſulatibus, decemviratibus, ſuis majorumque honoribus, ſplendore familiarum ſuſtuliſſe animos, quo nefas fuerit: Sp. Mælium, cui tribunatus plebis magis optandus, quàm ſperandus fuerit, frumentarium divitem bilibris farris ſperaſſe libertatem ſe civium ſuorum emiſſe, ciboque objiciendo ratum victorem finitimorum omnium populum in ſervitutem perlici poſſe, Vt quem ſenatorem concoquere civitas vix poſſet, regem ferret: Romuli conditoris, ab Diis orti, recepti ad Deos, inſignia*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

ſignia atque imperium habentem. Non pro ſcelere id magis, quam pro monſtro habendum. Nec ſatis eſſe ſanguine ejus expiatum, niſi tecta parieteſque intra quæ tantum amentiæ conceptum eſſet, diſſiparentur: bonaque contacta pretiis regni mercandi, publicarentur. jubere itaque quæſtores, vendere ea bona, atque in publicum redigere. Domum deinde, ut monu- 16
mento area eſſet oppreſſæ nefariæ ſpei, dirui extemplo juſſit. id Æquimælium appellatum eſt. L. Minucius bove aurato extra portam trigeminam eſt donatus, ne plebe quidem invita, quia frumentum Mælianum aſſibus in modios æſtimatum plebi diviſit. Hunc Minucium apud quoſdam auctores tranſiiſſe à Patribus ad plebem, undecimumque tribunum plebis cooptatum, ſeditionem motam ex Mæliana cæde ſedaſſe, invenio. Cæterum vix credibile eſt, numerum tribunorum Patres augeri paſſos. idque potiſſimum exemplum à patricio homine introductum: nec deinde id plebem conceſſum ſemel obtinuiſſe, aut certe tentaſſe. ſed ante omnia refellit falſum imaginis titulum paucis ante annis lege cautum, ne tribunis collegam cooptare liceret. Q. Cæcilius, Q. Junius, Sext. Titinnius, ſoli ex collegio tribunorum, neque tulerant de honoribus Minucii legem: & criminari nunc Minucium, nunc Servilium apud plebem, querique indignam necem Mælii non deſtiterant. Pervicerunt igitur, ut tribunorum militum potius quam conſulum comitia haberentur: haud dubii, quin ſex locis (tot enim jam creari licebat) & plebeii aliqui, profitendo ſe ultores fore Mælianæ cædis, crearentur. Plebs, quamquam agitata multis eo anno & variis motibus erat, nec plures quam tres tribunos conſulari poteſtate creavit, & in iis L. Quintium Cincinnati filium: ex cujus dictaturæ invidia tumultus quærebatur: Prælatus ſuffragiis Quintio Mamercus Æmilius vir ſummæ dignitatis. L. Julium tertium creant. In 17
horum magiſtratu Fidenæ colonia Romana ad Lartem Tolumnium Veientium regem ac Veientes defecere. Majus additum defectioni ſcelus. C. Fulci-

 nium,

nium, C. Julium Tullum, Sp. Nautium, L. Roſcium legatos Romanos, cauſſam novi conſilii quærentes, juſſu Tolumnii interfecerunt. Levant quidam regis facinus. in teſſerarum proſpero jactu vocem ejus ambiguam, ut occidi juſſiſſe videretur, à Fidenatibus exceptam, cauſſam mortis legatis fuiſſe. Rem incredibilem: interventu Fidenatium novorum ſociorum, conſulentium de cæde ruptura jus gentium, non averſum ab intentione luſus animum: nec deinde in horrorem verſum facinus. propius eſt fidem, obſtringi Fidenatium populum, ne reſpicere ſpem ullam ab Romanis poſſet conſcientia tanti ſceleris, voluiſſe. Legatorum qui Fidenis cæſi erant, ſtatuæ publice in Roſtris poſitæ ſunt. Cum Veientibus Fidenatibuſque, præterquam finitimis populis, ab cauſſa etiam tam nefanda bellum exorſis atrox dimicatio inſtabat. Itaque ad curam ſummæ rerum quieta plebe, tribuniſque ejus, nihil controverſiæ fuit, quin conſules crearentur M. Geganius Macerinus tertium, & L. Sergius Fidenas; à bello credo, quod deinde geſſit, appellatus. Hic enim primus cis Anienem cum rege Veientium ſecundo prælio conflixit: nec incruentam victoriam retulit. Major itaque ex civibus amiſſis dolor, quam lætitia fuſis hoſtibus fuit. & ſenatus, ut in trepidis rebus, dictatorem dici Mamercum Æmilium juſſit. Is magiſtrum equitum ex collegio prioris anni, qui ſimul tribuni militum conſulari poteſtate fuerant, L. Quintium Cincinnatum, dignum parente juvenem, dixit. Ad delectum à conſulibus habitum centuriones veteres belli periti adjecti: & numerus amiſſorum proxima pugna expletus. Legatos, Quintium Capitolinum, & M. Fabium Vibulanum ſequi ſe dictator juſſit. Quum poteſtas major, tum vir quoque poteſtati par, hoſtes ex agro Romano trans Anienem ſubmovere, colleſque inter Fidenas atque Anienem cœperunt, referentes caſtra: nec ante in campos degreſſi ſunt, quam legiones, auxilio Faliſcorum venerunt. Tum demum caſtra Etruſcorum pro mœnibus Fidenarum poſita. & dictator Romanus

nus haud procul inde ad confluentes conſedit in utriuſque ripis amnis, qua ſequi munimento poterat, vallo interpoſito. poſtero die in aciem eduxit.
Inter hoſtes fuere variæ ſententiæ. Faliſcus procul ab 18
domo militiam ægre patiens, ſatiſque fidens ſibi, poſcere pugnam. Veienti Fidenatique plus ſpei in trahendo bello eſſe. Tolumnius, quamquam ſuorum magis placebant conſilia, ne longinquam militiam non paterentur Faliſci, poſtero die ſe pugnaturum edicit. Dictatori ac Romanis, quod detrectaſſet pugnam hoſtis, animi acceſſere: poſteroque die jam militibus caſtra urbemque ſe oppugnaturos frementibus, ni copia pugnæ fiat; utrimque acies inter bina caſtra in medium campi procedunt. Veiens multitudine abundans, qui inter dimicationem caſtra Romana aggrederentur, poſt montes circummiſit. Trium populorum exercitus ita ſtetit inſtructus, ut dextrum cornu Veientes, ſiniſtrum Faliſci tenerent, medii Fidenates eſſent. Dictator dextro cornu adverſus Faliſcos, ſiniſtro contra Veientem Capitolinus Quintius intulit ſigna. ante mediam aciem cum equitatu magiſter equitum proceſſit. Parumper ſilentium & quies fuit; nec Etruſcis, niſi cogerentur, pugnam inituris; & dictatore arcem Romanam reſpectante, ut ab auguribus, ſimul aves rite admiſiſſent, ex compoſito tolleretur ſignum. Quod ubi conſpexit, primos equites clamore ſublato in hoſtem emiſit. ſecuta peditum acies ingenti vi conflixit. Nulla parte legiones Etruſcæ ſuſtinuere impetum Romanorum. eques maxime reſiſtebat, equitumque longe fortiſſimus ipſe rex ab omni parte effuſe ſequentibus obequitans Romanis, trahebat certamen. Erat tum inter equites tribunus mi- 19
litum A. Cornelius Coſſus, eximia pulchritudine corporis, animo ac viribus par, memorque generis, quod ampliſſimum acceptum, majus auctiuſque reliquit poſteris. is quum ad impetum Tolumnii, quacunque ſe intendiſſet, trepidantes Romanas videret turmas, inſignemque eum regio habitu volitantem tota acie cognoviſſet, *Hiccine eſt*, inquit, *ruptor*

fœderis humani violatorque gentium juris? Iam eg
hanc mactatam victimam, (ſi modo ſancti quicquan
in terris eſſe Dii volunt) legatorum manibus dabo
Calcaribus ſubditis infeſta cuſpide in unum fertu
hoſtem. quem quum ictum equo dejeciſſet; conſe-
ſtim & ipſe haſta innixus, ſe in pedes excipit. Aſſur
gentem ibi regem umbone reſupinat, repetitumqu
ſæpius cuſpide ad terram affixit. tum exſangui detra
tracta ſpolia, caputque abſciſſum victor ſpiculo ge
rens, terrore cæſi regis, hoſtes fundit. ita equitum
quoque fuſa acies, quæ una fecerat anceps certamen
Dictator fugatis legionibus inſtat, & ad caſtra com-
pulſos cædit. Fidenatium plurimi locorum notiti
effugere in montes. Coſſus Tiberim cum equitatu
tranſvectus, ex agro Veientano ingentem detuli
prædam ad urbem. Inter prælium & ad caſtr
Romana pugnatum eſt adverſus partem copiarum
ab Tolumnio, ut ante dictum eſt, ad caſtra miſ-
ſam. Fabius Vibulanus corona primum vallum de-
fendit: intentos deinde hoſtes in vallum, egreſſu
dextra principali cum triariis repente invadit. quo
pavore injecto, cædes minor, quia pauciores erant;
20 fuga non minus trepida, quam in acie fuit. Omni-
bus locis re bene geſta, dictator ſenatuſconſulto juſ-
ſuque populi triumphans in urbem rediit. Longe
maximum triumphi ſpectaculum fuit, Coſſus ſpolia
opima regis interfecti gerens. in eum milites carmi-
na incondita, æquantes eum Romulo, canere. Spo-
lia in æde Jovis Feretrii, prope Romuli ſpolia, quæ
prima Opima appellata ſola ea tempeſtate erant,
cum ſolenni dedicatione dono fixit. averteratque in
ſe à curru dictatoris civium ora, & celebritatis ejus
diei fructum prope ſolus tulerat. Dictator coronam
auream libram pondo ex publica pecunia, populi
juſſu in Capitolio Jovi donum poſuit. Omnes ante
me auctores ſecutus, A. Cornelium Coſſum tribu-
num militum, ſecunda ſpolia opima Jovis Feretrii
templo intuliſſe, expoſui. cæterum, præterquam
quod ea rite opima ſpolia habentur, quæ dux duci
detraxit; nec ducem novimus, niſi cujus auſpicio
bellum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

bellum geritur; titulus ipſe ſpoliis inſcriptus, illos meque arguit, conſulem ea Coſſum cepiſſe. Hoc ego quum Auguſtum Cæſarem, templorum omnium conditorem aut reſtitutorem, ingreſſum ædem Feretrii Jovis, quam vetuſtate dilapſam refecit, ſeipſum in thorace linteo ſcriptum legiſſe audiſſem; prope ſacrilegium ratus ſum, Coſſo ſpoliorum ſuorum Cæſarem ipſius templi auctorem ſubtrahere teſtem. qui ſi ea in re ſit error, quod tam veteres annales, quodque magiſtratuum libri, quos linteos in æde repoſitos Monetæ Macer Licinius citat identidem auctores, nono poſt demum anno cum T. Quintio Penno, A. Cornelium Coſſum conſulem habeant; exiſtimatio communis omnibus eſt. nam etiam illud accedit, ne tam clara pugna in eum annum transferri poſſet, quod imbelle triennium ferme peſtilentia inopiaquefrugum circa A. Cornelium conſulem fuit: adeo, ut quidam annales velut funeſti, nihil præter nomina conſulum ſuggerant. Tertius ab conſulatu Coſſi annus, tribunum eum militum conſulari poteſtate habet: eodem anno magiſtrum equitum. quo in imperio alteram inſignem edidit pugnam equeſtrem. ea libera conjectura eſt. Sed (ut ego arbitror) vana verſare in omnes opiniones licet: quum auctor pugnæ recentibus ſpoliis in ſacra ſede poſitis, Jovem prope ipſum, cui vota erant, Romulumque intuens, haud ſpernendos falſi tituli teſtes, ſeſe A. Cornelium Coſſum conſulem ſcripſerit. M. 21
Cornelio Maluginenſe, L. Papirio Craſſo conſulibus, exercitus in agrum Veientem & Faliſcum ducti: prædæ abactæ hominum pecorumque: hoſtis in agris nuſquam inventus, neque pugnandi copia facta. urbes tamen non oppugnatæ: quia peſtilentia populum invaſit. Et ſeditiones domi quæſitæ ſunt, nec motæ tamen, ab Sp. Mælio tribuno plebis, qui favore nominis moturum ſe aliquid ratus, & Minucio diem dixerat: & rogationem de publicandis bonis Servilii Ahalæ tulerat: falſis criminibus à Minucio circumventum Mælium arguens, Servilio cædem civis indemnati objiciens: quæ vaniora ad

populum ipſo auctore fuere: Cæterum magis vis
morbi ingraveſcens curæ erat, terroreſque ac prodi-
gia: maxime quod crebris motibus terræ ruere in
agris nunciabantur tecta. Obſecratio itaque à popu-
lo duumviris præeuntibus eſt facta. Peſtilentior inde
annus C. Julio iterum, & L. Virginio conſulibus,
tantum metum vaſtitatis in urbe agriſq; fecit, ut non
modo prædandi cauſſa quiſquam ex agro Romano
non exiret, bellive inferendi memoria Patribus aut
plebi eſſet; ſed ultro Fidenates, qui ſe primo aut op-
pido, aut montibus, aut muris tenuerant, popula-
bundi deſcenderent in agrum Romanum. deinde
Veientium exercitu accito (nam Faliſci perpelli ad
inſtaurandum bellum, neque clade Romanorum,
neque ſociorum precibus potuere) duo populi tranſ-
iêre Anienem; atque haud procul Collina porta ſi-
gna habuêre. Trepidatum itaque non in agris ma-
gis, quam in urbe eſt. Julius conſul in aggere mu-
riſque explicat copias. à Virginio ſenatus in æde
Quirini conſulitur. Dictatorem dici A. Servilium
placet: cui Priſco alii, alii Structo fuiſſe cognomen
tradunt. Virginius dum collegam cônſuleret, mo-
ratus; permittente eo, nocte dictatorem dixit. is ſi-
bi magiſtrum equitum Poſtumum Æbutium Eluam
22 dicit. Dictator omnes luce prima extra portam
Collinam adeſſe jubet. quibuſcunque vires ſuppete-
bant ad arma ferenda, præſto fuêre: ſigna ex ærario
prompta feruntur ad dictatorem. Quæ quum age-
rentur, hoſtes in loca altiora conceſſere. eo dictator
agmine infeſto ſubit: nec procul Numento ſignis
collatis fudit Etruſcas legiones. compulit inde in ur-
bem Fidenas, valloque circumdedit. Sed neque ſca-
lis capi poterat urbs alta, & munita: neque in obſi-
dione vis ulla erat: quia frumentum non neceſſitati
modo ſatis, ſed copiæ quoque abundè ex antè con-
vecto ſufficiebat. Ita expugnandi pariter cogendi-
que ad deditionem ſpe amiſſa; dictator in locis,
propter propinquitatem notis, ab averſa parte urbis
maxime neglecta, quia ſuapte natura tutiſſima erat,
agere in arcem cuniculum inſtituit. ipſe diverſiſſimis

locis ſubeundo ad mœnia quadrifariam diviſo exer-
citu, qui alii aliis ſuccederent ad pugnam, conti-
nenti die ac nocte prælio, ab ſenſu operis hoſtes
avertebat: donec perfoſſo à caſtris monte, erecta in
arcem via eſt, intentiſque Etruſcis ad vanas à certo
periculo minas, clamor ſupra caput hoſtilis captam
urbem oſtendit. Eo anno C. Furius Pacilus, & M.
Geganius Macerinus, cenſores, villam publicam in
campo Martio probaverunt: ibique primum cenſus
populi eſt actus. Eoſdem conſules inſequenti anno 23
refectos, Julium tertium, Virginium iterum, apud
Macrum Licinium invenio. Valerius Antias, &
Q. Tubero, Marcum Manlium, & Q. Sulpicium
conſules in eum annum edunt. cæterum in tam diſ-
crepanti editione, & Tubero & Macer libros linteos
auctores profitentur: neuter tribunos militum eo
anno fuiſſe, traditum à ſcriptoribus antiquis, diſſi-
mulat. Licinio libros haud dubiè ſequi linteos pla-
cet: & Tubero incertus veri eſt. ſed inter cætera ve-
tuſtate incomperta, hoc quoque in incerto poſitum.
Trepidatum in Etruria eſt poſt Fidenas captas, non
Veientibus ſolum exterritis metu ſimilis excidii, ſed
etiam Faliſcis memoria initi primo cum iis belli:
quamquam rebellantibus non affuerant. Igitur quum
duæ civitates legatis circa viginti duos populos miſ-
ſis impetraſſent, ut ad Voltumnæ fanum indicere-
tur omni Etruriæ concilium; velut magno inde tu-
multu imminente, ſenatus Mamercum Æmilium
dictatorem iterum dici juſſit. ab eo A. Poſtumius
Tubertus magiſter equitum eſt dictus: bellumque
tanto majore quam proximo conatu apparatum
eſt, quanto plus erat ab omni Etruria periculi quam
ab duobus populis fuerat. Ea res aliquanto exſpe- 24
ctatione omnium tranquillior fuit. Itaque quum re-
nunciatum à mercatoribus eſſet; negata Veienti-
bus auxilia, juſſoſque ſuo conſilio bellum initum,
ſuis viribus exequi; nec adverſarium rerum quæ-
rere ſocios, cum quibus ſpem integram communi-
cati non ſint; tum dictator, ne nequicquam creatus
eſſet, materia quærendæ bello gloriæ adempta, in

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

pace aliquid operis edere, quod monumentum eſſet dictaturæ, cupiens, cenſuram minuere parat: ſeu nimiam poteſtatem ratus; ſeu non tam magnitudine honoris, quam diuturnitate offenſus. Concione itaque advocata, *rempubl. foris gerendam*, ait, *tutaque omnia præſtanda, Deos immortales ſuſcepiſſe: ſe, quod intra muros agendum eſſet, libertati pop. Rom. conſulturum. maximam autem ejus cuſtodiam eſſe, ſi magna imperia diuturna non eſſent: & temporis modus imponeretur, quibus juris imponi non poſſet. Alios magiſtratus annuos eſſe, quinquennalem cenſuram: grave eſſe iiſdem per tot annos magna parte vitæ obnoxios vivere. ſe legem laturum, ne plus quam annua ac ſemeſtris cenſura eſſet.* Conſenſu ingenti populi legem poſtero die pertulit. *Et ut reipſa*, inquit, *ſciatis Quirites, quam mihi diuturna non placeant imperia, dictatura me abdico.* Depoſito ſuo magiſtratu, modo aliorum magiſtratui impoſito, fine alteri; cum gratulatione ac favore ingenti populi domum eſt reductus. Cenſores ægre paſſi, Mamercum, quod magiſtratum populi Romani minuiſſet, tribu moverunt, octuplicatoque cenſu ærarium fecerunt. quam rem ipſum ingenti animo tuliſſe ferunt: cauſſam potius ignominiæ intuentem, quam ignominiam: primores Patrum, quamquam deminutum cenſuræ jus noluiſſent, exemplo acerbitatis cenſoriæ offenſos. quippe quum ſe quiſque diutius ac ſæpius ſubjectum cenſoribus fore cerneret, quam cenſuram geſturum. Populi certè tanta indignatio coorta dicitur, ut vis à cenſoribus nullius auctoritate præterquam ipſius

25 Mamerci, deterreri quiverit. Tribuni plebis aſſiduis concionibus prohibendo conſularia comitia, quum res propè ad interregnum perducta eſſet, evicere tandem, ut tribuni militum conſulari poteſtate crearentur: victoriæ præmium quod petebatur, ut plebeius crearetur, nullum fuit. omnes patricii creati ſunt, M. Fabius Vibulanus, M. Foſſius, L. Sergius Fidenas. Peſtilentia eo anno aliarum rerum ocium præbuit. ædes Apollini pro valetudine populi vota eſt. multa duumviri ex libris placandæ Deûm iræ, avertendæque

que

que à populo peſtis cauſſa, fecêre: magna tamen clades in urbe agriſque promiſcuè hominum pecorumque pernicie accepta. famem cultoribus agrorum timentes in Etruriam, Pomptinumque agrum, & Cumas, poſtremo in Siciliam quoque frumenti cauſſà miſere. Conſularium comitiorum nulla mentio habita eſt. Tribuni militum conſulari poteſtate omnes patricii creati ſunt, L. Pinarius Mamercus, L. Furius Medullinus, Sp. Poſtumius Albus. Eo anno vis morbi levata, neque à penuria frumenti, quia antè proviſum erat, periculum fuit. Conſilia ad movenda bella in Volſcorum Æquorumque conciliis, & in Etruria ad fanum Voltumnæ agitata. Ibi prolatæ in annum res: decretoque cautum, ne quod ante concilium fieret; nequicquam Veiente populo querente, eandem, qua Fidenæ deletæ ſint, imminere Veiis fortunam. Interim Romæ principes plebis jam diu nequicquam imminentes ſpei majoris honoris, dum foris ocium eſſet, cœtus indicere in domos tribunorum plebis. ibi ſecreta conſilia agitare: queri, *ſe à plebe adeò ſpretos, ut quum per tot annos tribuni militum conſulari poteſtate creentur, nulli unquam plebeio ad eum honorem aditus fuerit. multum providiſſe ſuos majores, qui caverint, ne cui patricio plebeij magiſtratus paterent: aut patricios habendos fuiſſe tribunos plebis. adeo ſe ſuis etiam ſordere; nec à plebe minus, quam à Patribus contemni.* Alii purgare plebem, culpam in Patres vertere, *eorum ambitione artibuſque fieri, ut obſeptum plebi ſit ad honorem iter. ſi plebi reſpirare ab eorum miſtis precibus miniſque liceat, memorem eam ſuorum inituram ſuffragia eſſe, & parto auxilio imperium quoque aſcituram.* Placet tollendæ ambitionis cauſſa tribunos legem promulgare, ne cui album in veſtimentum addere, petitionis cauſſa liceret. Parva nunc res, & vix ſerio agenda videri poſſit, quæ tunc ingenti certamine Patres ac plebem accendit. Vicêre tamen tribuni, ut legem perferrent: apparebatque irritatis animis plebem ad ſuos ſtudia inclinaturam. quæ ne libera eſſent, ſenatuſconſultum
factum eſt, ut conſularia comitia haberentur. Tu- 26

multus

multus cauſſa fuit, quem ab Æquis & Volſcis, Latini atque Hernici nunciarant. T. Quintius Lucii filius, Cincinnatus (eidem & Penno cognomen additur) & C. Julius Mento, conſules facti: nec ultra terror belli eſt dilatus. Lege ſacrata, quæ maxima apud eos vis cogendæ militiæ erat, delectu habito, utrimque validi exercitus profecti in Algidum convenêre. ibique ſeorſum Æqui, ſeorſum Volſci, caſtra communivêre, intentiorque quam unquam antè, muniendi exercendique militem cura ducibus erat. eo plus nuncii terroris Romam attulere. Senatui dictatorem dici placuit: quia etſi ſæpe victi populi, majore tamen conatu quam aliàs unquam rebellarent: & aliquantum Romanæ juventutis morbo abſumptum erat. ante omnia pravitas conſulum diſcordiaque inter ipſos, & certamina in conſiliis omnibus terrebant. Sunt qui male pugnatum ab his conſulibus in Algido auctores ſint, eamque cauſſam dictatoris creandi fuiſſe. Illud ſatis conſtat, ad alia diſcordes, in uno adverſus Patrum voluntatem conſenſiſſe, ne dicerent dictatorem: donec, quum alia aliis terribiliora afferrentur, nec in auctoritate ſenatus conſules eſſent, Q. Servilius Priſcus ſummis honoribus egregie uſus; *Vos,* inquit, *tribuni plebis, quoniam ad extrema ventum eſt, ſenatus appellat, ut in tanto diſcrimine reipubl. dictatorem dicere conſules pro poteſtate veſtra cogatis.* Qua voce audita, occaſionem oblatam rati tribuni augendæ poteſtatis, ſecedunt: proque collegio pronunciant, *placere conſules ſenatui dicto audientes eſſe: ſi adverſus conſenſum ampliſſimi ordinis ultra tendant, in vincula ſe duci eos juſſuros.* Conſules ab tribunis, quam ab ſenatu vinci maluerunt: proditum à Patribus ſummi imperii jus, datumque ſub jugum tribuniciæ poteſtati conſulatum, memorantes. ſiquidem cogi aliquid pro poteſtate ab tribuno conſules, & (quo quid ulterius privato timendum foret?) in vincula etiam duci poſſent. Sors ut dictatorem diceret, (nam ne id quidem inter collegas convenerat) T. Quintio evênit. is A. Poſtumium Tubertum, ſocerum ſuum ſeveriſſimi imperii virum,

dicta-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

dictatorem dixit: ab eo L. Julius magiſter equitum eſt dictus. Simul edicitur & juſtitium: neque aliud tota urbe agi, quam bellum apparari: cognitio vacantium militiæ munere poſt bellum differtur. Ita dubii quoque inclinant ad nomina danda, & Hernicis Latiniſque milites imperati. utrimque enixe obeditum dictatori eſt. Hæc omnia celeritate ingenti 27
acta: relictoque C. Julio conſule ad præſidium urbis, & L. Julio magiſtro equitum ad ſubita belli miniſteria, ne qua res, qua eguiſſent in caſtris, moraretur; dictator, præeunte A. Cornelio pontifice maximo, ludos magnos tumultus cauſſa vovit: profectuſque ab urbe, diviſo cum Quintio conſule exercitu, ad hoſtes pervenit. Sicut bina caſtra hoſtium parvo inter ſe ſpatio diſtantia viderant, ipſi quoque mille ferme paſſus ab hoſte, dictator Tuſculo, conſul Lanuvio propiorem locum caſtris ceperunt. Ita quatuor exercitus totidem munimenta, planitiem in medio non parvis modo excurſionibus ad prælia, ſed vel ad explicandas utrimque acies ſatis patentem habebant. nec ex quo caſtris caſtra collata ſunt, ceſſatum à levibus præliis eſt: facile patiente dictatore, conferendo vires ſpem univerſæ victoriæ, tentato paullatim eventu certaminum, ſuos præcipere. Itaque hoſtes nulla in prælio juſto relicta ſpe, noctu adorti caſtra conſulis, rem in caſum ancipitis eventus committunt. Clamor ſubito ortus, non conſulis modo vigiles, exercitum deinde omnem, ſed dictatorem quoque ex ſomno excivit. Vbi præſenti ope res egebant, conſul nec animo deficit, nec conſilio: pars militum portarum ſtationes firmant: pars corona vallum cingunt. In alteris apud dictatorem caſtris, quo minus tumultus eſt, eo plus animadvertitur quid opus facto ſit. miſſo extemplo ad caſtra ſubſidio, cui Sp. Poſtumius Albus legatus præficitur, ipſe parte copiarum parvo circuitu, locum maximè ſecretum ab tumultu petit: unde ex nec opinato averſum hoſtem invadat. Q. Sulpicium legatum præficit caſtris: M. Fabio legato aſſignat equites. nec ante lucem movere jubet manum, inter nocturnos tumultus

multus moderatu difficilem. Omnia, quæ vel ali
imperator prudens & impiger in tali re præcipe
ageretque, præcipit ordine atque agit. illud eximiu
conſilii animique ſpecimen, & neutiquam vulga
laudis, quod ultro ad oppugnanda caſtra hoſtiu
unde majore agmine profectos exploratum fuera
M. Geganium cum cohortibus delectis miſit. q
poſtquam intentos homines in eventum periculi
lieni, pro ſe incautos neglectis vigiliis ſtationibuſq
eſt adortus; prius pene cepit caſtra, quam oppugna
hoſtes ſatis ſcirent. inde fumo, ut convenerat, datu
ſignum, ubi conſpectum ab dictatore eſt, exclama
28 capta hoſtium caſtra: nunciarique paſſim jubet.
jam luceſcebat, omniaque ſub oculis erant: & F
bius cum equitatu impetum dederat, & conſul er
ptionem è caſtris in trepidos jam hoſtes fecerat. D
ctator autem parte altera, ſubſidia & ſecundam acie
adortus, circumagenti ſe ad diſſonos clamores
ſubitos tumultus, hoſti undique objecerat victore
peditem equitemque. Circumventi igitur jam in m
dio ad unum omnes, pœnas rebellionis dediſſent,
Vectius Meſſius ex Volſcis nobilior vir factis qua
genere, jam orbem volventes ſuos increpans cla
voce, *Hic præbituri*, inquit, *vos telis hoſtium eſtis i*
defenſi, inulti? Quid igitur arma habetis? aut qu
ultro bellum intuliſtis; in otio tumultuoſi, in bello ſ
gnes? Quid hic ſtantibus ſpei eſt? an Deum alique
protecturum vos, rapturumque hinc putatis? Ferro v
facienda eſt. Hac, qua me prægreſſum videritis, agit
qui viſuri domos, parentes, conjuges, liberoſque eſtis, i
mecum. Non murus, nec vallum, ſed armati armat
obſtant. virtute pares, neceſſitate, quæ ultimum
maximum telum eſt, ſuperiores eſtis. Hæc locutu
exſequentemque dicta redintegrato clamore ſecu
dant impreſſionem, qua Poſtumius Albus cohort
objecerat: & moverunt victorem, donec dictat
pedem jam referentibus ſuis advenit. eoque om
prælium verſum eſt. Vni viro Meſſio fortuna ho
ſtium innititur, multa utrimque vulnera, multa pa
ſim cædes eſt. Jam nec duces quidem Romani i
cruen

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

truenti pugnant. Vnus Poſtumius ictus ſaxo, perfra-
cto capite acie exceſſit, non dictatorem humerus
vulneratus, non Fabium propè affixum equo femur,
non brachium abſciſſum conſulem ex tam ancipiti
prælio ſubmovit. Meſſium impetus per ſtratos cæde 29
hoſtes cum globo fortiſſimorum juvenum extulit ad
caſtra Volſcorum, quæ nondum capta erant. eodem
omnis acies inclinatur. Conſul effuſos uſque ad val-
lum perſecutus, ipſa caſtra vallumque aggreditur:
eodem & dictator alia parte copias admovet. non
ſegnior oppugnatio eſt, quam pugna fuerat. Conſu-
lem ſignum quoque intra vallum injeciſſe ferunt,
quo milites acrius ſubirent: repetendoque ſigno pri-
mam impreſſionem factam. Et dictator proruto val-
lo, jam in caſtra prælium intulerat. Tum abiici arma
paſſim, ac dedi hoſtes cœpti. caſtriſque & his captis,
hoſtes prͅter ſenatores, omnes venundati ſunt. Prͅdæ
pars, ſua cognoſcentibus Latinis atque Hernicis red-
dita; partem ſub haſta dictator vendidit: præpoſito-
que conſule caſtris, ipſe triumphans invectus urbem;
dictatura ſe abdicavit. Egregiæ dictaturͅ triſtem me-
moriam faciunt, qui filium ab A. Poſtumio, quod
occaſione bene pugnandi captus, injuſſu deceſſerit
præſidio; victorem ſecuri percuſſum tradunt. Nec li-
bet credere: & licet, in variis opinionibus. & argu-
mento eſt, quod imperia Manliana, non Poſtumiana
appellata ſint: quum qui prior auctor tam ſævi
exempli foret, occupaturus inſignem titulum crude-
litatis fuerit. Imperioſo quoque Manlio cognomen
inditum: Poſtumius nulla triſti nota eſt inſignitus.
C. Julius conſul ædem Apollinis abſente collega ſine
ſorte dedicavit: ægre id paſſus Quintius, quum di-
miſſo exercitu in urbem rediſſet, nequicquam in ſe-
natu eſt conqueſtus. Inſigni magnis rebus anno addi-
tur, nihil tum ad rem Romanam pertinere viſum,
quod Carthaginenſes tanti hoſtes futuri, tum pri-
mum per ſeditiones Siculorum ad partis alterius
auxilium in Siciliam exercitum trajecêre. Agitatum 30
in urbe ab tribunis plebis, ut tribuni militum conſu-
lari poteſtate crearentur: nec obtineri potuit. Con-

ſules

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

ſules fiunt L. Papirius Craſſus, L. Julius. Æquorum legati fœdus ab ſenatu cum petiſſent, & pro fœdere deditio oſtentaretur, inducias annorum octo impetraverunt. Volſcorum res, ſuper acceptam in Algido cladem, pertinaci certamine inter pacis bellique auctores, in jurgia & ſeditiones verſa. Vndique ocium fuit Romanis. Legem de mulctarum æſtimatione pergratam populo, quum ab tribunis parari conſules unius ex collegio proditione excepiſſent, ipſi præoccupaverunt ferre. Conſules L. Sergius Fidenas iterum, Hoſtus Lucretius Tricipitinus. Nihil dignum dictu actum his conſulibus. Secuti eos conſules, A. Cornelius Coſſus, T. Quintius Pennus iterum. Veientes in agrum Romanum excurſiones fecerunt. Fama fuit, quoſdam ex Fidenatium juventute participes ejus populationis fuiſſe: cognitioque ejus rei L. Sergio & Q. Servilio, & Mamerco Æmilio permiſſa. Quidam Hoſtiam relegati, quod, cur per eos dies à Fidenis abfuiſſent, parum conſtabat. colonorum additus numerus, agerque iis bello interemptorum aſſignatus. Siccitate eo anno plurimum laboratum eſt: nec cœleſtes modo defuerunt aquæ, ſed terra quoque ingenito humore egens, vix ad perennes ſuffecit amnes. defectus alibi aquarum circa torridos fontes rivoſque, ſtragem ſiti pecorum morientium dedit: ſcabie alia abſumpta. vulgarique contactu in homines morbi, & primo in agreſtes ingruerant, ſervitiaque. urbs deinde impletur. Nec corpora modo affecta tabo, ſed animos quoque multiplex religio, & pleraque externa, invaſit; novos ritus ſacrificando, vaticinando inferentibus in domos, quibus quæſtui ſunt capti ſuperſtitione animi: donec publicus jam pudor ad primores civitates pervenit; cernentes in omnibus vicis ſacelliſque peregrina atque inſolita piacula pacis Deûm expoſcendæ. Datum inde negotium ædilibus, ut animadverterent, ne qui, niſi Romani Dii, neu quo alio more quam patrio, colerentur. Iræ adverſus Veientes in inſequentem annum, C. Servilio Ahala, L. Papirio Mugilano conſulibus, dilatæ ſunt. Tunc quoque ne confeſtim

bellum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

bellum indiceretur, neve exercitus mitterentur, religio obſtitit. feciales prius mittendos ad res repetendas cenſuere. Cum Veientibus nuper acie dimicatum ad Nomentum & Fidenas fuerat. induciæque inde, non pax, facta: quarum & dies exierat, & ante diem rebellaverant. Miſſi tamen feciales: nec eorum quum more patrum jurati repeterent res, verba ſunt audita. Controverſia inde fuit, utrum populi juſſu indiceretur bellum, an ſatis eſſet ſenatuſconſultum. Pervicêre tribuni, denunciando impedituros ſe delectum, ut conſules de bello ad populum ferrent. omnes centuriæ juſſere. In eo quoque plebs ſuperior fuit, quod tenuit, ne conſules in proximum annum crearentur.
Tribuni militum conſulari poteſtate quatuor creati 31 ſunt, T. Quintius Pennus ex conſulatu, C. Furius, M. Poſtumius, A. Cornelius Coſſus: ex iis Coſſus præfuit urbi. tres delectu habito profecti ſunt Veios, documentoque fuere, quam plurium imperium bello inutile eſſet. tendendo ad ſua quiſque conſilia, quum aliud alii videretur, aperuerunt ad occaſionem locum hoſti. incertam namque aciem, ſignum aliis dari receptui, aliis cani jubentibus, invaſere opportune Veientes: caſtra propinqua turbatos, ac terga dantes accepêre. plus itaque ignominiæ quam cladis eſt acceptum. Mœſta civitas, vinci inſueta, odiſſe tribunos, poſcere dictatorem: in eo verti ſpes civitatis. & quum ibi quoque religio obſtaret, ne non poſſet niſi ab conſule dici dictator, augures conſulti, eam religionem exemêre. A. Cornelius dictatorem Mamercum Æmilium dixit: & ipſe ab eo magiſter equitum eſt dictus. adeo ſimul fortuna civitatis virtute vera eguit, nihil cenſoria animadverſio effecit, quo minus regimen rerum ex notata indigne domo peteretur. Veientes re ſecunda elati, miſſis circum Etruriæ populos legatis jactando tres duces Romanos ab ſe uno prælio fuſos, quum tamen nullam publici conſilii ſocietatem moviſſent, voluntarios undique ad ſpem prædæ adſciverunt. Uni Fidenatium populo rebellare placuit: &, tanquam niſi ab ſcelere bellum ordiri nefas eſſet, ſicut legatorum antea,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

tea, ita tum novorum colonorum cæde imbutis armis, Veientibus ſeſe conjungunt. Conſultare inde principes duorum populorum, Veios an Fidenas ſedem belli caperent. Fidenæ viſæ opportuniores. itaque trajecto Tiberi, Veientes Fidenas tranſtulerunt bellum. Romæ terror ingens erat, accito exercitu ab Veiis, eoque ipſo ab re malè geſta perculſo, caſtra locantur ante portam Collinam: & in muris armati diſpoſiti, & juſtitium in foro, tabernæque clauſæ,

32 fiuntque omnia caſtris quam urbi ſimiliora. Tum trepidam civitatem præconibus per vicos dimiſſis dictator ad concionem advocatam increpuit, *quod animos ex tam levibus fortunæ momentis ſuſpenſos gererent, ut parva jactura accepta, quæ ipſa non virtute hoſtium, nec ignavia Romani exercitus, ſed diſcordia imperatorum accepta ſit, Veientem hoſtem ſexies victum pertimeſcant, Fidenaſque prope ſæpius captas quam oppugnatas. Eoſdem & Romanos & hoſtes eſſe, qui per tot ſæcula fuerint: eoſdem animos, eaſdem corporis vires, eadem arma gerere. ſe quoque eundem dictatorem Mamercum Æmilium eſſe, qui antè Veientium Fidenatiumque adjunctis Faliſcis ad Nomentum exercitus fuderit. & magiſtrum equitum A. Cornelium eundem in acie fore, qui priore bello tribunus militum Larte Tolumnio rege Veientium in conſpectu duorum exercituum occiſo, ſpolia opima Iovis Feretrii templo intulerit. Proin, memores, ſecum triumphos, ſecum ſpolia, ſecum victoriam eſſe: cum hoſtibus, ſcelus legatorum contra jus gentium interfectorum, cædem in pace Fidenatium colonorum, inducias ruptas, ſeptimam infelicem defectionem. Arma caperent: ſimul caſtra caſtris conjunxiſſent, ſatis confidere, nec ſceleratiſſimis hoſtibus diuturnum ex ignominia exercitus Romani gaudium fore: & populum Romanum intellecturum, quanto melius de republica meriti ſint, qui ſe dictatorem tertium dixerint, quam eos, qui, ob ereptum cenſuræ regnum, labem ſecundæ dictaturæ ſuæ impoſuerint.* Votis deinde nuncupatis profectus, mille & quingentos paſſus citra Fidenas caſtra locat: dextra montibus, læva Tiberi amne ſeptus. T. Quintium

Pennum

Pennum legatum occupare montes jubet, occultumque id jugum capere, quod ab tergo hoſtibus foret. Ipſe poſtero die, quum Etruſci pleni animorum ab priſtini diei meliore occaſione quam pugna in aciem proceſſiſſent, cunctatus parumper, dum ſpeculatores referrent, Quintium evaſiſſe in jugum propinquum arci Fidenarum, ſigna profert: peditumque aciem inſtructam pleno gradu in hoſtem inducit: magiſtro equitum præcipit, ne injuſſu pugnam incipiat: ſe, quum opus ſit, equeſtri auxilio ſignum daturum. tum ut memor regiæ pugnæ, memor opimi doni, Romulique ac Jovis Feretrii, rem gereret. Legiones impetu ingenti confligunt. Romanus odio accenſus, impium Fidenatem, prædonem Veientem, ruptores induciarum, cruentos legatorum infanda cæde, reſperſos ſanguine colonorum ſuorum, perfidos ſocios, imbelles hoſtes compellans, factis ſimul dictiſque odium explet. Concuſſerat primo ſtatim congreſſu hoſtem: 33
quum repente patefactis Fidenarum portis, nova erumpit acies, inaudita ante id tempus inuſitataque. ignibus armata ingens multitudo, facibuſque ardentibus tota collucens, velut fanatico inſtincta curſu in hoſtem ruit: formaque inſolitæ pugnæ Romanos parumper exterruit. Tum dictator magiſtro equitum, equitibuſque, tum ex montibus Quintio accito prælium ciens, ipſe in ſiniſtrum cornu, quod incendio ſimilius quam prælio territum ceſſerat flammis, accurrit: claraque voce, *Fumóne victi, inquit, velut examen apum loco veſtro exacti, inermi cedetis hoſti? Non ferro extinguetis ignes? non faces has ipſas pro ſe quiſque, ſi igni non telis pugnandum eſt, ereptas ultro inferetis? Agite, nominis Romani ac virtutis patrum veſtraque memores, vertite incendium hoc in hoſtium urbem: & ſuis flammis delete Fidenas, quas veſtris beneficiis placare non potuiſtis. Legatorum hoc vos veſtrorum colonorumque ſanguis, vaſtatique fines monent.* Ad imperium dictatoris mota cuncta acies: faces partim emiſſæ excipiuntur, partim vi eripiuntur. utraque acies armatur igni. Magiſter equitum & ipſe novat pugnam equeſtrem. frenos ut detrahant equis, impe-

imperat: & ipſe princeps calcaribus ſubditis evectu
effreno equo in medios ignes infertur: & alii conc
tati equi libero curſu ferunt equitem in hoſtem. Pu
vis elatus miſtuſque fumo, lucem ex oculis virorum
equorumque aufert. ea quæ militem terruerat ſpe
cies, nihil terruit equos. ruinæ igitur ſimilem ſtra
gem eques quacunque pervaſerat, dedit. Clamo
deinde accidit novus, qui quum utramque mirabun
dam in ſe aciem vertiſſet, dictator exclamat, Quin
tium legatum & ſuos ab tergo hoſtem adortos: ipſ
redintegrato clamore infert acrius ſigna. Quum du
acies, duo diverſa prælia, circumventos Etruſcos &
fronte & ab tergo urgerent, neque in caſtra retro, ne
que in montes, unde ſe novus hoſtis objecerat, ite
fugæ eſſet, & equitem paſſim liberi frenis diſpuliſſen
equi, Veientium maxima pars Tiberim effuſi petunt
Fidenatium qui ſuperſunt, ad urbem Fidenas ten
dunt. Infert pavidos fuga in mediam cædem: ob
truncantur in ripis: alios in aquam compulſos gur
gites ferunt: etiam peritos nandi laſſitudo & vulner
& pavor degravant: pauci ex multis tranant. alte
rum agmen fertur per caſtra in urbem: eadem &
Romanos ſequentes impetus rapit. Quintium maxi
mè, & cum eo degreſſos modo de montibus, recen
tiſſimum ad laborem militem, quia ultimo prælio
34 advenerat. Hi poſtquam miſti hoſtibus portam in-
travêre, in muros evadunt: ſuiſque capti oppidi ſi-
gnum ex muro tollunt. Quod ubi dictator conſpexit
(jam enim & ipſe in deſerta hoſtium caſtra penetra-
verat) cupientem militem diſcurrere ad prædam, ſpe
injecta majoris in urbe prædæ, ad portam ducit: re-
ceptuſque intra muros in arcem, quo ruere fugien-
tium turbam videbat, pergit. Nec minor cædes in
urbe, donec abjectis armis, nihil præter vitam peten-
tes, dictatori deduntur. Vrbs caſtraque diripiuntur.
Poſtero die ſingulis captivis ab equite ad centurio-
nem ſorte ductis, & quorum eximia virtus fuerat, bi-
nis; aliis ſub corona venundatis, exercitum victorem
opulentumque præda triumphans dictator Romam
reduxit; juſſoque magiſtro equitum abdicare ſe ma-

giſtratu,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

iſtratu, ipſe deinde abdicat die ſextodecimo: reddito in pace imperio, quod in bello trepidiſque rebus acceperat. Claſſibus quoque ad Fidenas pugnatum cum Veientibus, quidam annales retulêre: rem æque difficilem atque incredibilem; nec nunc lato ſatis ad hoc amne; & tum aliquanto, ut à veteribus accepimus, arctiore. niſi in trajectu fortè fluminis prohibendo aliquarum navium concurſum in majus (ut fit) celebrantes, navalis victoriæ vanum titulum appetivère.
35 Inſequens annus tribunos militares conſulari poteſtate habuit, A. Sempronium Atratinum, L. Quintium Cincinnatum, L. Furium Medullinum, L. Horatium Barbatum. Veientibus annorum viginti induciæ datæ, & Æquis triennii, quum plurium annorum petiſſent. Et ab ſeditionibus urbanis otium fuit. Annum inſequentem neque bello foris, neque domi ſeditione inſignem, ludi bello voti celebrem & tribunorum militum apparatu, & finitimorum concurſu fecere. Tribuni conſulari poteſtate erant, Ap. Claudius Craſſus, Sp. Nautius Rutilus, L. Sergius Fidenas, Sextus Julius Julus. ſpectaculum comitate etiam hoſpitum, ad quod publico conſenſu venerant, advenis gratius fuit. Poſt ludos, conciones ſeditioſæ tribunorum plebis fuerunt, objurgantium multitudinem, *quod admiratione eorum quos odiſſent, ſtupens, in æterno ſeipſa teneret ſervitio: & non modo ad ſpem conſulatus in partem revocandam adſpirare non auderet, ſed ne in tribunis quidem militum creandis (quæ communia eſſent comitia Patrum ac plebis) aut ſui aut ſuorum meminiſſet. Deſineret ergo mirari, cur nemo de commodis plebis ageret: eo impendi laborem ac periculum, unde emolumentum atque honos ſperetur. Nihil non aggreſſuros homines, ſi magna conatis magna præmia proponantur. Vt quidem aliquis tribunus plebis ruat cæcus in certamina periculo ingenti, fructu nullo, ex quibus pro certo habeat; Patres adverſus quos tenderet, bello inexpiabili ſe perſecuturos, apud plebem, pro qua dimicaverit, nihilo ſe honoratiorem fore, neque ſperandum neque poſtulandum eſſe. Magnos animos, magnis honoribus fieri. neminem ſe plebeium*

con-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

contempturum, ubi contemni deſiſſent. Experiendam rem denique in uno aut altero eſſe ſitne aliquis plebeius ferendo magno honori: an portento ſimile miraculoque ſit, fortem ac ſtrenuum virum aliquem exſiſtere ortum ex plebe. Summa vi expugnatum eſſe, ut tribuni militum conſulari poteſtate & ex plebe crearentur. Petiſſe viros domi militiæque ſpectatos: primis annis ſugillatos, repulſos, riſui Patribus fuiſſe: deſiſſe poſtremo præbere ad contumeliam os. Nec ſe videre cur non lex quoque abrogetur, qua id liceat quod nunquam futurum ſit. minorem quippe ruborem fore in juris iniquitate, quam ſi per indignitatem ipſorum prætereantur. Hujus generis orationes cum aſſenſu auditæ, incitavêre quoſdam ad petendum tribunatum militum, alium alia de commodis plebis laturum ſe in magiſtratu profitentem. Agri publici dividendi, coloniarumque deducendarum oſtentatæ ſpes: & vectigali poſſeſſoribus agrorum impoſito, in ſtipendium militum erogandi æris. Captatum deinde tempus ab tribunis militum, quo per diſceſſum hominum ab urbe, quum Patres clandeſtina denunciatione revocati ad diem certam eſſent, ſenatuſconſultum fieret abſentibus tribunis plebis: ut quoniam Volſcos in Hernicorum agros prædatum exiſſe, fama eſſet, ad rem inſpiciendam tribuni militum proficiſcerentur, conſulariaque comitia haberentur. Profecti Appium Claudium, filium decemviri, præfectum urbis relinquunt; impigrum juvenem, & jam inde ab incunabulis imbutum odio tribunorum plebiſque. tribunis plebis nec cum abſentibus iis, qui ſenatuſconſultum fecerant, nec cum Appio tranſacta re, quod contenderent, fuit.
37 Creati conſules, C. Sempronius Atratinus, Q. Fabius Vibulanus. Peregrina res, ſed memoria digna traditur, eo anno facta: Vulturnum Etruſcorum urbem, quæ nunc Capua eſt, ab Samnitibus captam: Capuamque ab duce eorum Capye, vel (quod propius vero eſt) à campeſtri agro appellatum. Cepere autem, prius bello fatigatis Etruſcis, in ſocietatem urbis agrorumque accepti: deinde feſto die graveis ſomno epuliſque incolas veteres novi coloni nocturna cæde adorti.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

adorti. His rebus actis, conſules ii, quos diximus, idibus Decembribus magiſtratum occœpêre. Jam non ſolum qui ad id miſſi erant, retulerant imminere Volſcum bellum: ſed legati quoque ab Latinis & Hernicis nunciabant, Non anteunquam Volſcos nec ducibus legendis, nec exercitui ſcribendo intentiores fuiſſe. Vulgo fremere, aut in perpetuum arma bellumque oblivioni danda, jugumque accipiendum: aut iis cum quibus de imperio certetur, nec virtute, nec patientia, nec diſciplina rei militaris cedendum eſſe. Haud vana attulere: ſed nec perinde Patres moti ſunt, & C. Sempronius cui ea provincia ſorte evênit, tanquam conſtantiſſima re, fortuna fretus, quod victoris populi exercitum adverſus victos duxiſſet, omnia temerè ac negligenter egit. adeò ut diſciplinæ Romanæ plus in Volſco exercitu, quam in Romano eſſet. Ergo fortuna, ut ſæpe alias, virtutem eſt ſecuta. Primo prælio quod ab Sempronio incaute inconſulteque commiſſum eſt, non ſubſidiis firmata acie, non equite aptè locato, concurſum eſt. clamor indicium primum fuit, quo res inclinatura eſſet. excitatior crebriorque ab hoſte ſublatus, ab Romanis diſſonus, impar, ſegnis, ſæpe iteratus, incerto clamore prodidit pavorem animorum. Eo ferocior illatus hoſtis, urgere ſcutis, micare gladiis: altera ex parte nutant circumſpectantibus galeæ, & incerti trepidant, applicantque ſe turbæ. Signa nunc reſiſtentia deſeruntur ab anteſignanis, nunc inter ſuos manipulos recipiuntur. nondum fuga certa, nondum victoria erat. tegi magis Romanus quam pugnare. Volſcus inferre ſigna, urgere aciem, plus cædis hoſtium videre, quam fugæ. Jam omnibus locis cedi- 38
tur, nequicquam Sempronio conſule objurgante atque hortante; nihil nec imperium, nec majeſtas valebat: dataque mox terga hoſtibus forent, ni Sex. Tempanius, decurio equitum, labente jam re, præſenti animo ſubveniſſet. qui quum magna voce exclamaſſet, ut equites, qui ſalvam rempublicam vellent eſſe, ex equis deſilirent; omnium turmarum equitibus, velut ad conſulis imperium motis, *Niſi hæc,*

inquit,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

inquit, *armata cohors ſiſtat impetum hoſtium, actum de imperio eſt. Sequimini pro vexillo cuſpidem meam. oſtendite Romanis Volſciſque neque equitibus vobis ullos equites, nec peditibus eſſe pedites pares.* Quum clamore comprobata adhortatio eſſet, vadit alte cuſpidem gerens. quacunque incedunt, vi viam faciunt: eò ſe inferunt objectis parmis, ubi ſuorum plurimum laborem vident. reſtituitur omnibus locis pugna, in quæ eos impetus tulit: nec dubium erat, quin ſi tam pauci ſimul obire omnia poſſent, terga daturi hoſtes
39 fuerint. Et quum jam parte nulla ſuſtinerentur, dat ſignum Volſcis imperator, ut parmatis, novæ cohorti hoſtium locus detur; donec impetu illati ab ſuis excludantur. Quod ubi eſt factum, intercluſi equites, nec perrumpere eadem, qua tranſierant, poſſe; ibi maximè confertis hoſtibus, qua viam fecerant: & conſul legioneſque Romanæ, quum, quod tegumen modo omnis exercitus fuerat, nuſquam viderent; ne tot fortiſſimos viros intercluſos opprimeret hoſtis, tendunt in quemcunque caſum. Diverſi Volſci, hinc conſulem ac legiones ſuſtinere: altera fronte inſtare Tempanio atque equitibus. qui quum ſæpe conati nequiſſent perrumpere ad ſuos, tumulo quodam occupato, in orbem ſe tutabantur; nequaquam inulti. Nec pugnæ finis ante noctem fuit. conſul quoque nuſquam remiſſo certamine, dum quicquam ſuperfuit lucis, hoſtem tenuit. nox incertos diremit: tantuſque ab imprudentia eventus utraque caſtra tenuit pavor, ut relictis ſauciis, & magna parte impedimentorum, ambo pro victis exercitus ſe in montes proximos reciperent. Tumulus tamen circumſeſſus ultra mediam noctem eſt. quum circumſedentibus nunciatum eſſet, caſtra deſerta eſſe, victos rati ſuos, & ipſi qua quemque in tenebris pavor tulit, fugerunt. Tempanius, metu inſidiarum, ſuos ad lucem tenuit. digreſſus deinde ipſe cum paucis ſpeculatum, quum ab ſauciis hoſtibus ſciſcitando comperiſſet caſtra Volſcorum deſerta eſſe, lætus ab tumulo ſuos devocat, & in caſtra Romana penetrat. ubi quum vaſta deſertaque omnia, atque eandem quam apud hoſtes fœditatem

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

tatem inveniſſet, priuſquam Volſcos cognitus error
reduceret, quibus poterat ſauciis ductis ſecum, igna-
rus quam regionem conſul petiſſet, ad urbem proxi-
mis itineribus pergit. Jam eo fama pugnæ adverſæ 40
caſtrorumque deſertorum perlata erat: & ante o-
mnia deplorati erant equites, non privato magis
quam publico luctu. Fabiuſque conſul terrore urbi
quoque injecto, ſtationem ante portas agebat: quum
equites procul viſi, non ſine terrore ab dubiis, qui-
nam eſſent; mox cogniti, tantam ex metu lætitiam
fecere, ut clamor urbem pervaderet, gratulantium,
ſalvos victoreſque rediſſe equites: & ex mœſtis pau-
lò antè domibus, quæ conclamaverant ſuos, procur-
reretur in vias, pavidæque matres ac conjuges, oblitæ
præ gaudio decoris, obviam agmini occurrerent; in
ſuos quæque ſimul corpore atque animo vix præ
gaudio compotes effuſæ. Tribunis plebis, qui M. Po-
ſtumio & T. Quintio diem dixerant, quod ad Veios
eorum opera male pugnatum eſſet, occaſio viſa eſt
per recens odium Sempronii conſulis renovandæ in
eos invidiæ. Itaque, advocata concione, quum pro-
ditam Veiis rempublicam eſſe ab ducibus, proditum
deinde, quia illis impune fuerit, in Volſcis ab conſule
exercitum, traditos ad cædem fortiſſimos equites,
deſerta fœde caſtra, vociferati eſſent; C. Julius unus
ex Tribunis Tempanium equitem vocari juſſit co-
ramque eis, *Sexte Tempani*, inquit, *quæro de te, arbi-
treriſ-ne C. Sempronium conſulem, aut in tempore pu-
gnam iniſſe, aut firmaſſe ſubſidiis aciem, aut ullo boni
conſulis functum officio? &, tu-ne ipſe victis legionibus
Romanis, tuo conſilio equitem ad pedes deduxeris, reſti-
tueriſque pugnam? excluſo deinde ab acie noſtra tibi
atque equitibus, num aut conſul ipſe ſubvenerit, aut
miſerit præſidium? poſtero denique die ecquid præſidii
uſquam habueris? an tu cohorſque in caſtra veſtra vir-
tute perruperitis? ecquem in caſtris conſulem, ecquem
exercitum inveneritis? an deſerta caſtra, relictos ſau-
cios milites? Hæc pro virtute tua fideque, qua una hoc
bello reſpubl. ſtetit, dicenda tibi ſunt hodie. Denique,
ubi C. Sempronius, ubi legiones noſtræ ſint? deſertus ſis,*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

an deſerueris conſulem exercitumque? victi denique ſi-
41 *mus, an vicerimus?* Adverſus hæc Tempanii oratio
incompta fuiſſe dicitur: cæterum militariter gravis,
non ſuis vana laudibus, non crimine alieno læta:
Quanta prudentia rei bellicæ in C. Sempronio eſſet, non
militis de imperatore æſtimationem eſſe, ſed populi Ro-
mani fuiſſe. quum eum comitiis conſulem legeret. Ita-
que ne ab ſe imperatoria conſilia, neu conſulares artes
exquirerent, quæ penſitanda quoque magnis animis at-
que ingeniis eſſent; ſed quod viderit, referre poſſe. Vi-
diſſe autem ſe prius quam ab acie intercluderetur, con-
ſulem in prima acie pugnantem, adhortantem, inter ſi-
gna Romana telaque hoſtium verſantem: poſtea ab
conſpectu ſuorum ablatum. Et ſtrepitu tamen & cla-
more ſenſiſſe uſque ad noctem extractum certamen:
nec ad tumulum, quem ipſe tenuerat, præ multitudine
hoſtium credere perrumpi potuiſſe. Exercitus ubi eſſet,
ſe neſcire: arbitrari velut ipſe in re trepida loci præſi-
dio ſe ſuoſque ſit tutatus, ſic conſulem ſervandi exerci-
tus cauſſa loca tutiora caſtris cepiſſe. Nec Volſcorum
meliores res eſſe credere, quam populi Romani fortu-
nam. noctemque omnia erroris mutui impleſſe. precan-
temque deinde, ne ſe feſſum labore ac vulneribus te-
nerent; cum ingenti laude non virtutis magis quam
moderationis, dimiſſum. Quum hæc agerentur, jam
conſul via Lavicana ad fanum Quietis erat. eò miſſa
plauſtra jumentaque alia ab urbe, exercitum affe-
ctum prælio ac via nocturna excepere. Paulo poſt in
urbem eſt ingreſſus conſul, non ab ſe magis enixè
amovens culpam, quam Tempanium meritis laudi-
bus ferens. Mœſtæ civitati ab re malè geſta, & iratæ
ducibus, M. Poſtumius reus objectus, qui tribunus
militum pro conſule ad Veios fuerat, decem milli-
bus æris gravis damnatur. T. Quintium collegam
ejus, quia & in Volſcis conſul auſpicio dictatoris Po-
ſtumii Tuberti, & ad Fidenas legatus dictatoris alte-
rius Mamerci Æmilii, res proſperè geſſerat, totam
culpam ejus temporis in prædamnatum collegam
transferentem, omnes tribus abſolverunt. profuiſſe ei
Cincinnati patris memoria dicitur, venerabilis viri,

&

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

& exactæ jam ætatis Capitolinus Quintius, ſupplicitèr orans, ne ſe brevi reliquo vitæ ſpatio tam triſtem nuncium ferre ad Cincinnatum paterentur.
Plebs tribunos plebis abſentes, Sex. Tempanium, A. 42
Sellium, L. Antiſtium, Sex. Pompilium, fecit. quos & pro centurionibus ſibi præfecerant Tempanio auctore equites. Senatus, quum odio Sempronii, conſulare nomen offenderet; tribunos militum conſulari poteſtate creari juſſit. creati ſunt L. Manlius Capitolinus, Q. Antonius Merenda, L. Papirius Mugillanus. Principio ſtatim anni L. Hortenſius tribunus plebis C. Sempronio conſuli anni prioris diem dixit. quem quum quatuor collegæ inſpectante populo Romano orarent; ne imperatorem ſuum innoxium, in quo nihil præter fortunam reprehendi poſſet, vexaret; ægrè Hortenſius pati, tentationem eam credens eſſe perſeverantiæ ſuæ: nec precibus tribunorum, quæ in ſpeciem modo jactentur, ſed auxilio confidere reum. Itaque modo ad eum converſus, *Ubi illi patricii ſpiritus, ubi ſubnixus & fidens innocentiæ animus eſſet*, quærebat. *ſub tribunicia umbra conſularem virum delituiſſe*. modò ad collegas: *Vos autem ſi reum perago, quid acturi eſtis? an erepturi jus populo, & everſuri tribuniciam poteſtatem?* Quum illi, & de Sempronio, & de omnibus ſummam populi Romani poteſtatem eſſe dicerent; nec ſe judicium populi tollere aut velle aut poſſe: ſed ſi preces ſuæ pro imperatore, qui ſibi parentis eſſet loco, non valuiſſent, ſe veſtem cum eo mutaturos: tum Hortenſius, *Non videbit*, inquit, *plebs Romana ſordidatos tribunos ſuos. C. Sempronium nihil moror, quando hoc eſt in imperio conſecutus, ut tam carus eſſet militibus*. Nec pietas quatuor tribunorum, quam Hortenſii tam placabile ad juſtas preces ingenium, pariter plebi Patribuſque gratior fuit. Non diutius fortuna Æquis indulſit, qui ambiguam victoriam Volſcorum pro ſua amplexi fuerant. Proximo anno Numerio Fabio Vibulano, 43
T. Quintio Capitolini filio Capitolino conſulibus, ductu Fabii, cui ſorte ea provincia evenerat, nihil dignum memoratu actum. quum trepidam tantum

oſtendiſſent aciem Æqui, turpi fuga funduntur, haud magno conſulis decore. itaque triumphus negatur. Cæterum, ob Sempronianæ cladis levatam ignominiam, ut ovans urbem intraret, conceſſum eſt. Quemadmodum bellum minore quam timuerant, dimicatione erat perfectum; ſic in urbe ex tranquillo nec opinata moles diſcordiarum inter plebem ac Patres exorta eſt; cœpta ab duplicando quæſtorum numero. quam rem, ut præter duos urbanos quæſtores, duo conſulibus ad miniſteria belli præſto eſſent; à conſulibus relatam, quum & Patres ſumma ope approbaſſent; conſulibus tribuni plebis certamen intulerunt, ut pars quæſtorum (nam ad id tempus patricii creati erant) ex plebe fieret. Adverſus quam actionem primo & conſules & Patres ſumma ope adniſi ſunt: concedendo deinde, ut quemadmodum tribunis conſulari poteſtate creandis uſi ſunt, adæque in quæſtoribus liberum eſſet arbitrium populi; quum parum proficerent, totam rem de augendo quæſtorum numero omittunt. Excipiunt omiſſam tribuni, aliæque ſubinde, inter quas & agrariæ legis, ſeditioſæ actiones exiſtunt: propter quos motus quum ſenatus conſules quam tribunos creari mallet, neque poſſet per interceſſiones tribunicias ſenatuſconſultum fieri; reſpublica à conſulibus ad interregnum, neque id ipſum (nam coire patricios tribuni prohibebant) ſine certamine ingenti, redit. Quum pars major inſequentis anni per novos tribunos plebis, & aliquot interreges certaminibus extracta eſſet, modo prohibentibus tribunis patricios coire ad prodendum interregem, modo interregem interpellantibus, ne ſenatuſconſultum de comitiis conſularibus faceret; poſtremò L. Papirius Mugillanus proditus interrex, caſtigando nunc Patres, nunc tribunos plebis; *deſertam omiſſamque ab hominibus rempublicam Deorum providentia curaque exceptam* memorabat *Veientium induciis, & cunctatione Æquorum ſtare. Vnde ſi quid increpet terroris, ſine patricio magiſtratu placere rempublicam opprimi. non exercitum, non ducem ſcribendo exercitui eſſe. an bello inteſtino bellum externum propul-*

pul-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

pulſaturos? Quæ ſi in unum conveniant, vix Deorum opibus quin obruatur Romana res, reſiſti poſſe. quin illi remittendo de ſumma quiſque juris, mediis copularent concordiam: Patres patiendo tribunos militum pro conſulibus fieri: tribuni plebis non intercedendo, quò minus quatuor quæſtores promiſcuè de plebe ac Patribus libero ſuffragio populi fierent. Tribunicia primum 44
comitia ſunt habita. creati tribuni conſulari poteſtate omnes patricii, L. Quintius Cincinnatus tertium, Sex. Furius Medullinus iterum, M. Manlius, A. Sempronius Atratinus. Hoc tribuno comitia quæſtorum habente, petentibuſque inter aliquot plebeios filio Antiſtii tribuni plebis, & fratre alterius tribuni plebis Sex. Pompilii, nec poteſtas, nec ſuffragatio horum valuit: quin quorum patres avoſque conſules viderant, eos nobilitate præferrent. Furere omnes tribuni plebis, ante omnes Pompilius Antiſtiuſque, repulſa ſuorum accenſi, *Quidnam id rei eſſet? non ſuis beneficiis, non Patrum injuriis, non denique uſurpandi libidine, quum liceat quod antea non licuerit, ſi non tribunum militarem, ne quæſtorem quidem quemquam ex plebe factum. non valuiſſe patris pro filio, fratris pro fratre preces, tribunorum plebis, poteſtatis ſacroſanctæ ad auxilium libertatis creatæ. Fraudem profectò in re eſſe, & A. Sempronium comitiis plus artis adhibuiſſe, quam fidei. Ejus injuria queri ſuos honore dejectos.* Itaque quum in ipſum & innocentia tutum, & magiſtratu, in quo tunc erat, impetus fieri non poſſet, flexêre iras in C. Sempronium patruelem Atratini: eique ob ignominiam Volſci belli adjutore collega M. Canuleio diem dixere. Subinde ab eiſdem tribunis mentio in ſenatu de agris dividendis illata eſt: cui actioni ſemper acerrimè C. Sempronius reſtiterat: ratis id quod erat, aut depoſita cauſſa leviorem futurum apud Patres reum, aut perſeverantem ſub judicii tempus plebem offenſurum. Adverſæ invidiæ objici maluit, & ſuæ nocere cauſæ quam publicæ deeſſe: ſtetitque in eadem ſententia, *Ne qua largitio ceſſura in trium gratiam tribunorum fieret. nec tum agrum plebi, ſed ſibi*

invidiam quæri. Se quoque ſubiturum eam tempeſta-
tem forti animo. nec ſenatui tanti ſe civem aut quem-
quam alium debere eſſe, ut in parcendo uni malum pu-
blicum fiat. Nihilo dimiſſiore animo, quum dies ve-
nit, cauſſa ipſe pro ſe dicta, nequicquam omnia ex-
pertis Patribus ut mitigarent plebem, quindecim
millibus æris damnatur. Eodem anno Poſtumia vir-
go Veſtalis de inceſtu cauſſam dixit; crimine inno-
xia; ob ſuſpicionem propter cultum amœniorem
ingeniumque liberius quam virginem decet, parum
abhorrens famam. Ampliatam, deinde abſolutam
pro collegii ſententia pontifex maximus, abſtinere
jocis, colique ſanctè potius quam ſcitè juſſit. Eodem
anno à Campanis Cumæ, quam Græci tum urbem
tenebant, capiuntur. Inſequens annus tribunos mili
tum conſulari poteſtate habuit, Agrippam Mene
nium Lanatum, P. Lucretium Tricipitinum, Sp
45 Nautium, C. Servilium. Annus felicitate popul
Romani periculo potius ingenti, quam clade inſignis
Servitia urbem ut incenderent diſtantibus locis
conjurarunt: populoque ad opem paſſim ferendam
tectis intento, ut arcem Capitoliumque armati occu-
parent. Avertit nefanda conſilia Jupiter: indicioque
duorum comprehenſi ſontes, pœnas dederunt. indi
cibus dena millia gravis æris, quæ tum divitiæ habe
bantur, ex ærario numerata, & libertas præmium
fuit. Bellum inde ab Æquis reparari cœptum: &
novos hoſtes Lavicanos conſilia cum veteribus jun
gere, haud incertis auctoribus Romam eſt allatum
Æquorum jam velut anniverſariis armis aſſueverat
civitas. Lavicos legati miſſi quum reſponſa inde re
tuliſſent dubia, quibus necdum bellum parari, nec
diuturnam pacem fore appareret: Tuſculanis nego-
tium datum *adverterent animos, ne quid novi tumul-*
tus Lavicis oriretur. Ad inſequentis anni tribunos
militum conſulari poteſtate, inito magiſtratu, legati
ab Tuſculo venerunt L. Sergium Fidenatem, M. Pa
pirium Mugillanum, C. Servilium Priſci filium, quo
dictatore Fidenæ captæ fuerant. Nunciabant legati
Lavicanos arma cepiſſe, & cum Æquorum exercitu
de

depopulatos agrum Tuſculanum , caſtra in Algido
poſuiſſe. tum Lavicanis bellum indictum : factoque
ſenatuſconſulto , ut duo ex tribunis ad bellum profi-
ciſcerentur, unus res Romæ curaret; certamen ſubito
inter tribunos exortum , ſe quiſque belli ducem po-
tiorem ferre, curam urbis ut ingratam ignobilemque
aſpernari. Quum parum decorum inter collegas cer-
tamen mirabundi Patres conſpicerent, Q. Servilius;
Quando nec ordinis hujus ulla, inquit, *nec reip. eſt ve-
recundia , patria majeſtas altercationem iſtam diri-
met. filius meus extra ſortem urbi præerit. Bellum
utinam qui appetunt, conſideratius concordiuſq; quam
cupiunt, gerant.* Delectum haberi non ex toto paſſim 45
populo placuit : decem tribus ſorte ductæ ſunt, ex
his ſcriptos juniores duo tribuni ad bellum duxêre.
Cœpta inter eos in urbe certamina, cupiditate eadem
imperii , multo impenſius in caſtris accendi : nihil
ſentire idem, pro ſententia pugnare : ſua conſilia vel-
le, ſua imperia ſola rata eſſe. contemnere invicem &
contemni , donec caſtigantibus legatis tandem ita
comparatum eſt, ut alternis diebus ſummam imperii
haberent. Quæ quum allata Romam eſſent, dicitur
Q. Servilius , ætate & uſu doctus ; precatus ab Diis
immortalibus , ne diſcordia tribunorum damnoſior
Reipubl. eſſet, quam ad Veios fuiſſet : & velut haud
dubia clade imminente , inſtitiſſe filio , ut milites
ſcriberet, & arma pararet. Nec falſus vates fuit. nam
ductu L. Sergii, cujus dies imperii erat , loco iniquo
ſub hoſtium caſtris, quum, quia ſimulato metu rece-
perat ſe hoſtis ad vallum , ſpes vana expugnandi ca-
ſtra eo traxiſſet, repentino impetu Æquorum per ſu-
pinam vallem fuſi ſunt , multique in ruina majore
quam fuga oppreſſi obtruncatique : caſtraque eo die
ægre retenta , poſtero die circumfuſis jam magna ex
parte hoſtibus , per averſam portam fuga turpi deſe-
runtur. duces legatique & quod circa ſigna roboris
de exercitu fuit , Tuſculum petiere. Palati alii per
agros paſſim multis itineribus, majoris quam accepta
erat cladis nuncii Romam contenderunt. Minus tre-
pidationis fuit, quod eventus timori hominum con-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

gruens fuerat: & quod ſubſidia quæ reſpicerent in re trepida, præparata erant ab tribuno militum: juſſuque ejuſdem per minores magiſtratus, ſedato in urbe tumultu, ſpeculatores propere miſſi nunciavere, Tuſculi duces exercitumque eſſe; hoſtem caſtra loco non moviſſe. & quod plurimum animorum fecit, dictator ex ſenatuſconſulto dictus Q. Servilius Priſcus; vir, cujus providentiam in repub. quum multis aliis tempeſtatibus ante experta civitas erat, tum eventu ejus belli, quod uni certamen tribunorum ſuſpectum ante rem male geſtam fuerat; magiſtro equitum creato, à quo ipſe tribuno militum dictator erat dictus, filio ſuo, ut tradidére quidam, (nam alii Ahalam Servilium magiſtrum equitum eo anno fuiſſe ſcribunt) novo exercitu profectus ad bellum, accitis qui Tuſculi erant, duo millia paſſuum ab hoſte lo-
47 cum caſtris cepit. Tranſierat ex re bene geſta ſuperbia negligentiaque ad Æquos, quæ in Romanis ducibus fuerat. itaque primo ſtatim prælio quum dictator equitatu immiſſo anteſignanos hoſtium turbaſſet, legionum inde ſigna inferri propere juſſit, ſigniferumque ex ſuis unum cunctantem occidit. Tantus ardor ad dimicandum fuit, ut impetum Æqui non tulerint: victique acie quum fuga effuſa petiſſent caſtra, brevior tempore & certamine minor caſtrorum oppugnatio fuit, quam prælium fuerat. Captis direptiſque caſtris, quum prædam dictator militi conceſſiſſet, ſecutique fugientem ex caſtris hoſtem equites, renunciaſſent omnes Lavicanos victos, magnam partem Æquorum Lavicos confugiſſe; poſtero die ad Lavicos ductus exercitus: oppidumque corona circumdatum, ſcalis captum ac direptum eſt. Dictator exercitu victore Romam reducto, die octavo quam creatus erat, magiſtratu ſe abdicavit; & opportune ſenatus, prius quam ab tribunis plebis agrariæ ſeditiones mentione illata de agro Lavicano dividendo fierent, cenſuit frequens, *coloniam Lavicos deducendam*. coloni ab urbe mille & quingenti miſſi bina jugera acceperunt. Captis Lavicis, ac deinde tribunis militum conſulari poteſtate, Agrippa Mene-

nio

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

nio Lanato, & L. Servilio Structo, & P. Lucretio
Tricipitino, iterum omnibus his, & Sp. Rutilio
Craſſo, & inſequenti anno A. Sempronio Atratino
tertium, & duobus iterum M. Papirio Mugillano, &
Sp. Nautio Rutilo, biennium tranquillæ externæ res,
diſcordia domi ex agrariis legibus fuit. Turbatores 48
vulgi erant Sp. Mæcilius quartum, & Metilius ter-
tium, tribuni plebis ambo abſentes creati. & quum
rogationem promulgaſſent, ut ager ex hoſtibus ca-
ptus viritim divideretur, magnæque partis nobilium
eo plebiſcito publicarentur fortunæ (nec enim fer-
me quicquam agri, ut in urbe alieno ſolo poſita, non
armis partum erat: nec quod veniſſet aſſignatumve
publice eſſet, præter quam plebs habebat) atrox ple-
bi Patribuſque propoſitum videbatur certamen: nec
tribuni militum nunc in ſenatu, nunc in conciliis
privatis principum cogendis, viam conſilii invenie-
bant. quum Ap. Claudius, nepos ejus, qui decemvir
legibus ſcribendis fuerat, minimus natu ex Patrum
concilio, dicitur dixiſſe, *Vetus ſe ac familiare conſi-
lium domo afferre. proavum enim ſuum Appium Clau-
dium oſtendiſſe Patribus viam unam diſſolvendæ tri-
buniciæ poteſtatis per collegarum interceſſionem. Facile
homines novos auctoritate principum de ſententia de-
duci, ſi temporum interdum potius quam majeſtatis
memor adhibeatur oratio. Pro fortuna illis animos
eſſe. ubi videant collegas principes agendæ rei gratiam
omnem ad plebem præoccupaſſe, nec locum in ea reli-
ctum ſibi; haud gravate acclinaturos ſe ad cauſſam ſe-
natus, per quam univerſo ordini cum primoribus ſe
Patrum concilient.* Approbantibus cunctis, & ante
omnes Q. Servilio Priſco, quod non degeneraſſet ab
ſtirpe Claudia, collaudante juvenem, negotium da-
tur, ut, quos quiſque poſſet ex collegio tribunorum
ad interceſſionem perlicerent. Miſſo ſenatu prenſan-
tur à principibus tribuni: ſuadendo, monendo, pol-
licendoque gratum id ſingulis privatim, gratum uni-
verſo ſenatui fore, ſex ad interceſſionem compara-
vere. Poſteroque die quum ex compoſito relatum
ad ſenatum eſſet de ſeditione, quam Mæcilius Meti-

liuſque largitione peſſimi exempli concirent; eæ
orationes à primoribus Patrum habitæ ſunt, ut pro
ſe quiſque jam nec conſilium ſibi ſuppetere diceret,
nec ſe ullam opem cernere aliam uſquam, præter
quam in tribunicio auxilio. in ejus poteſtatis fidem
circumventam remp. tamquam privatum inopem
confugere. Præclarum ipſis poteſtatique eſſe, non ad
vexandum ſenatum, diſcordiamque ordinum mo-
vendam, plus in tribunatu virium eſſe, quam ad reſi-
ſtendum improbis collegis. Fremitus deinde univerſi
ſenatus ortus, quum ex omnibus partibus curiæ tri-
buni appellarentur. tum ſilentio facto, ii qui præpa-
rati erant gratia principum, quam rogationem à col-
legiis promulgatam ſenatus cenſeat diſſolvendæ rei-
publ. eſſe, ei ſe interceſſuros oſtendunt. Gratiæ inter-
ceſſoribus ab ſenatu actæ. Latores rogationis con-
cione advocata, proditores plebis commodorum, ac
ſervos conſularium appellantes, aliaque truci ora-
49 tione in collegas invecti, actionem depoſuere. Duo
aſſidua bella inſequens annus habuiſſet, quo P. Cor-
nelius Coſſus, C. Valerius Potitus, Quintius Cincin-
natus, Numerius Fabius Vibulanus, tribuni militum
conſulari poteſtate fuerunt: ni Veiens bellum reli-
gio principum diſtuliſſet; quorum agros Tiberis ſu-
per ripas effuſus maxime ruinis villarum vaſtavit.
Simul Æquos triennio ante accepta clades prohibuit
Volanis, ſuæ gentis populo, præſidium ferre. Excur-
ſiones inde in confinem agrum Lavicanum factæ
erant, noviſque colonis bellum illatum. quam no-
xam quum ſe conſenſu omnium Æquorum defenſu-
ros, ſperaſſent; deſerti ab ſuis, ne memorabili qui-
dem bello, per obſidionem levemque unam pu-
gnam, & oppidum & fines amiſere. Tentatum ab L.
Sextio tribuno plebis, ut rogationem ferret, qua Vo-
las quoque, ſicut Lavicos, coloni mitterentur, per in-
terceſſionem collegarum, qui nullum plebiſcitum,
niſi ex auctoritate ſenatus paſſuros ſe perferri oſten-
derunt, diſcuſſum eſt. Volis inſequente anno receptis,
Æqui coloniaque eo deducta, novis viribus oppidum
firmarunt, tribunis militum Romæ conſulari pote-
ſtate

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

ſtate Cn. Cornelio Coſſo, L. Valerio Potito, Q. Fabio Vibulano iterum, M. Poſtumio Regillenſi. Huic bellum adverſus Æquos permiſſum eſt, pravæ mentis homini; quam tamen victoria magis, quam bellum oſtendit. Nam exercitu impigre ſcripto, ductoque ad Volas, quum levibus prœliis Æquorum animos fregiſſet, poſtremo in oppidum irrupit. deinde ab hoſtibus in cives certamen vertit: & quum inter oppugnationem prædam militis fore edixiſſet, capto oppido, fidem mutavit. Eam magis adducor ut credam iræ cauſſam exercitui fuiſſe, quam quod in urbe nuper direpta, coloniaque nova, minus prædicatione tribuni prædæ fuerit. Auxit eam iram, poſtquam ab collegis accerſitus propter ſeditiones tribunicias, in urbem revertit. Audita vox ejus in concione ſtolida, ac prope vecors: qua Sextio tribuno plebis legem agrariam ferenti, ſimul Volas quoque ut mitterentur coloni laturum ſe dicenti, dignos enim eſſe qui armis cepiſſent, eorum urbem agrumque Volanum eſſe; *Malum quidem militibus meis*, inquit, *niſi quieverint.* quod auditum, non concionem magis, quam mox Patres offendit: & tribunus plebis, vir acer nec infacundus, nactus inter adverſarios ſuperbum ingenium immodicamque linguam, quam irritando agitandoque in eas impelleret voces, quæ invidiæ non ipſi tantum, ſed cauſſæ atque univerſo ordini eſſent, neminem ex collegio tribunorum militum ſæpius quam Poſtumium in diſceptationem trahebat. Tum vero ſecundum tam ſævum atque inhumanum dictum, *Auditis*, inquit, *Quirites, ſicut ſervis malum minantem militibus? tamen hæc bellua dignior vobis tanto honore videbitur, quam qui vos urbe agriſque donatos in colonias mittunt, qui ſedem ſenectuti veſtræ proſpiciunt, qui pro veſtris commodis adverſus tam crudeles ſuperboſque adverſarios depugnant. Incipite deinde mirari, cur pauci jam veſtram ſuſcipiant cauſſam. quid ut à vobis ſperent? an honores, quos adverſariis potius quam populi Romani propugnatoribus datis. Ingemuiſtis modo voce hujus audita. quid id refert? Iam ſi ſuffragium detur, hunc qui malum vobis mina-*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

minatur, iis qui agros ſedeſque ac fortunas ſtabilire vo-
50 *lunt, præferetis.* Perlata hæc vox Poſtumii ad mili-
tes, multo in caſtris majorem indignationem mo-
vit. Prædæ-ne interceptorem fraudatoremque etiam
malùm minitari militibus? Itaque quum fremitus
aperte eſſet, & quæſtor P. Seſtius eadem violentia
coërceri putaret ſeditionem poſſe qua mota erat;
miſſo ad vociferantem quendam militem lictore,
quum inde clamor & jurgium oriretur, ſaxo ictus
turba excedit: inſuper increpante qui vulneraverat,
habere quæſtorem, quod imperator eſſet militibus mi-
natus. Ad hunc tumultum accitus Poſtumius, aſpe-
riora omnia fecit acerbis quæſtionibus, crudelibus
ſuppliciis. poſtremo quum modum iræ nullum fa-
ceret, ad vociferationem eorum, quos necari ſub cra-
te juſſerat, concurſu facto, ipſe ad interpellantis pœ-
nam vecors de tribunali decurrit. Ibi quum ſummo-
ventes paſſim lictores centurioneſque vexarent tur-
bam, eo indignatio erupit, ut tribunus militum ab
exercitu ſuo lapidibus cooperiretur. Quod tam atrox
facinus poſtquam eſt Romam nunciatum, tribunis
militum de morte collegæ per ſenatum quæſtiones
decernentibus, tribuni plebis intercedebant. ſed ea
contentio ex certamine alio pendebat: quod cura
inceſſerat Patres, ne metu quæſtionum plebs irata,
tribunos militum ex plebe crearet: tendebantque
ſumma ope, ut conſules crearentur. Quum ſenatuſ-
conſultum fieri tribuni plebis non paterentur, iidem
intercederent conſularibus comitiis, res ad interre-
51 gnum rediit. victoria deinde penes Patres fuit. Q.
Fabio Vibulano interrege comitia habente, conſules
creati ſunt M. Cornelius Coſſus, L. Furius Medulli-
nus. His conſulibus principio anni ſenatuſconſultum
factum eſt, ut de quæſtione Poſtumianæ cædis tri-
buni primo quoque tempore ad plebem ferrent:
plebſque præficeret quæſtioni quem vellet. A plebe
conſenſu populi conſulibus negotium mandatur. qui
ſumma moderatione ac lenitate per paucorum ſup-
plicium, quos ſibimetipſos conſciſſe mortem ſatis
creditum eſt, tranſacta re; nequivere tamen conſe-

qui, ut non ægerrime id plebs ferret. jacere tamdiu
irritas ſanctiones quæ de ſuis commodis ferrentur:
quum interim de ſanguine ac ſupplicio ſuo latam le-
gem confeſtim exerceri, & tantam vim habere.
Aptiſſimum tempus erat, vindicatis ſeditionibus de-
linimentum animis Volani agri diviſionem objici:
quo facto minuiſſent deſiderium agrariæ legis, quæ
poſſeſſo per injuriam agro publico Patres pellebat.
Tunc hæc ipſa indignitas angebat animos: non in
retinendis modo publicis agris, quos vi teneret, per-
tinacem nobilitatem eſſe: ſed ne vacuum quidem
agrum nuper ex hoſtibus captum plebi dividere:
mox paucis, ut cætera, futurum prædæ. Eodem anno
adverſus Volſcos, populantes Hernicorum fines, le-
giones ductæ à Furio conſule, quum hoſtem ibi non
inveniſſent, Ferentinum, quo magna multitudo Vol-
ſcorum ſe contulerat, cepere. Minus prædæ quam
ſperaverant, fuit: quod Volſci poſtquam ſpes tuendi
exigua erat, ſublatis rebus nocte, oppidum relique-
runt. poſtero die prope deſertum capitur. Hernicis
ipſe ager dono datus. Annum modeſtia tribunorum 52
quietum excepit trib. pleb. L. Icilius, Q. Fabio Am-
buſto, C. Furio Pacilo conſulibus. Is tum principio
ſtatim anni, velut penſum nominis familiæque ſedi-
tiones agrariis legibus promulgandis cieret; peſti-
lentia coorta, minacior tamen quam pernicioſior,
cogitationes hominum à foro certaminibuſque pu-
blicis ad domum curamque corporum nutriendo-
rum avertit. minuſque eam damnoſam fuiſſe quam
ſeditio futura fuerit, credunt. Defuncta civitate plu-
rimorum morbis, perpaucis funeribus, peſtilentem
annum, inopia frugum neglecto cultu agrorum (ut
plerumque fit) excepit, M. Papirio Atratino, C.
Nautio Rutilo conſulibus. Jam fames quam peſti-
lentia triſtior erat: ni dimiſſis circa omnes populos
legatis, qui Etruſcum mare, quique Tiberim acco-
lunt, ad frumentum mercandum, annonæ foret ſub-
ventum. Superbè ab Samnitibus, qui Capuam habe-
bant Cumaſque, legati prohibiti commercio ſunt:
contra ea benignè ab Siculorum tyrannis adjuti.
maxi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

maximos commeatus ſummo Etruriæ ſtudio Tiberis devexit. Solitudinem in civitate ægra experti conſules ſunt: quum in legationes non plus ſingulis ſenatoribus invenientes, coacti ſunt binos equites adjicere. Præterquam ab morbo annonaque, nihil eo biennio inteſtini externive incommodi fuit. at ubi hæ ſollicitudines diſceſſere, omnia quibus turbari ſolita erat civitas, domi diſcordia, foris bellum exor-
53 tum. Mamerco Æmilio, C. Valerio Potito, conſulibus, bellum Æqui parabant: Volſcis, quanquam non publico conſilio capeſſentibus arma, voluntariis mercede ſecutis militiam. Ad quorum famam hoſtium (jam enim in Latinum Hernicumque tranſcenderant agrum) delectum habentem Valerium conſulem M. Mænius tribunus plebis legis agrariæ lator, quum impediret, auxilioque tribuni nemo invitus ſacramento diceret; repente nunciatur, arcem Caruentanam ab hoſtibus occupatam eſſe. Ea ignominia accepta, quum apud Patres invidiæ Mænio fuit, tum cæteris tribunis jam ante præparatis interceſſoribus legis agrariæ, præbuit juſtiorem cauſſam reſiſtendi collegæ. Itaque quum res diu ducta per altercationem eſſet; conſulibus Deos hominesque teſtantibus, quicquid ab hoſtibus cladis ignominiæque aut jam acceptum eſſet aut immineret, culpam penes Mænium fore, qui delectum impediret; Mænio contra vociferante, ſi injuſti domini poſſeſſione agri publici cederent, ſe moram delectui non facere; decreto interpoſito novem tribuni ſuſtulerunt certamen, pronunciaveruntque ex collegii ſententia, *C. Valerio conſuli ſe, damnum aliamque coercitionem, adverſus interceſſionem collegæ delectus cauſſa detrectantibus militiam inhibenti, auxilio futuros eſſe.* Hoc decreto conſul armatus, quum paucis appellantibus tribunum, collum torſiſſet; metu cæteri ſacramento dixere. Ductus exercitus ad Caruentanam arcem, quamquam inviſus infeſtuſque conſuli erat, impigre primo ſtatim adventu, dejectis qui in præſidio erant, arcem recepit. prædatores ex præſidio per negligentiam dilapſi, occaſionem aperuere ad invadendum.

Prædæ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

Prædæ ex aſſiduis populationibus, quod omnia in locum tutum congeſta erant, fuit aliquantum. venditum ſub haſta conſul in ærarium redigere quæſtores juſſit; tum prædicans participem prædę fore exercitum, quum militiam non abnuiſſet. Auctæ inde plebis ac militum in conſulem iræ. itaque quum ex ſenatuſconſulto urbem ovans introiret, alternis inconditi verſus militari licentia jactati: quibus conſul increpitus, Mænii celebre nomen laudibus fuit, quum ad omnem mentionem tribuni, favor circumſtantis populi plauſuque & aſſenſu cum vocibus militum certaret. Pluſque ea res, quam prope ſolennis militum laſcivia in conſulem, curæ Patribus injecit. & tamquam haud dubius inter tribunos militum honos Mænii, ſi peteret, conſularibus comitiis eſt excluſus. Creati conſules ſunt Cn. Cornelius Coſſus, 54
L. Furius Medullinus iterum. Non alias ægrius plebs tulit, tribunicia ſibi comitia non commiſſa. eum dolorem quæſtoriis comitiis ſimul oſtendit & ulta eſt: tunc primum plebeiis quæſtoribus creatis: ita, ut in quatuor creandis, uni patricio Cæſoni Fabio Ambuſto relinqueretur locus: tres plebeii, Q. Silius, P. Ælius, P. Pupius, clariſſimarum familiarum juvenibus præferrentur. Auctores fuiſſe tam liberi populo ſuffragii Icilios accipio, ex familia infeſtiſſima patribus tres in eum annum tribunos plebis creatos, multarum magnarumque rerum molem avidiſſimo adeo populo oſtentantes: cum affirmaſſent nihil ſe moturos, ſi ne quæſtoriis quidem comitiis, quæ ſola promiſcua plebi Patribuſque reliquiſſet ſenatus, ſatis animi populo eſſet ad id, quod tamdiu vellent, & per leges liceret. Pro ingenti itaque victoria id fuit plebi. quæſturamque eam non honoris ipſius fine æſtimabant: ſed patefactus ad conſulatum ac triumphos locus novis hominibus videbatur. Patres contra, non pro communicatis, ſed pro amiſſis honoribus fremere: negare, Si ea ita ſint, liberos tollendos eſſe: qui pulſi majorum loco, cernenteſque alios in poſſeſſione dignitatis ſuæ, Salii, Flamineſque nuſquam alio, quam ad ſacrificandum pro populo ſine

impe-

imperiis ac poteſtatibus relinquantur. Irritatis u-
triuſque partis animis, quum & ſpiritus plebes ſum-
pſiſſet, & tres ad popularem cauſſam celeberrimi
nominis haberet duces; Patres omnia quæſtoriis
comitiis, ubi utrumque plebi liceret, ſimilia fo-
re cernentes, tendere ad conſulum comitia, quæ
nondum promiſcua eſſent. Icilii contra tribunos
militum creandos dicere, & tandem aliquando im-
55 partiendos plebi honores. Sed nulla erat conſula-
ris actio, quam impediendo id quod petebant, ex-
primerent: quum mira opportunitate Volſcos &
Æquos prædatum extra fines exiſſe in agrum Lati-
num Hernicumque, affertur. ad quod bellum ubi
ex ſenatuſconſulto conſules delectum habere oc-
cipiunt; obſtare tunc enixe tribuni, ſibi plebique
eam fortunam oblatam memorantes. Tres erant, &
omnes acerrimi viri, generoſique etiam ut inter
plebeios, duo ſinguli ſingulos ſibi conſules aſſer-
vandos aſſidua opera deſumunt. uni concionibus
data nunc detinenda, nunc concienda plebs. Nec
delectum conſules, nec comitia quæ petebant, tri-
buni expediebant. inclinante deinde fortuna ad
cauſſam plebis nuncii veniunt, arcem Caruenta-
nam, dilapſis ad prædam militibus qui in præſidio
erant, Æquos interfectis paucis cuſtodibus arcis in-
vaſiſſe. alios recurrentes in arcem, alios palantes
in agris cæſos. Ea adverſa civitati res, vires tribu-
niciæ actioni adjecit. nequicquam enim tentati, ut
tum denique deſiſterent impediendo bello, poſt-
quam non ceſſere nec publicæ tempeſtati, nec ſuæ
invidiæ; pervincunt, ut ſenatuſconſultum fiat de
tribunis militum creandis: certo tamen pacto, ne
cujus ratio haberetur qui eo anno tribunus ple-
bis eſſet: neve quis reficeretur in annum tribunus
plebis: haud dubie Icilios denotante ſenatu, quos
mercedem ſeditioſi tribunatus petere conſulatum in-
ſimulabant. Tum delectus haberi, bellumque om-
nium ordinum conſenſu apparari cœptum. Conſu-
les ambo profecti ſint ad arcem Caruentanam, an
alter ad comitia habenda ſubſtiterit, incertum di-

verſi

verſi auctores faciunt : illa pro certo habenda , in quibus non diſſentiunt , ab arce Caruentana quum diu nequicquam oppugnata eſſet, receſſum : Verruginem in Volſcis eodem exercitu receptam ; populationeſque & prædas & in Æquis & in Volſco agro ingentes factas. Romæ ſicut plebis victoria fuit in 56
eo , ut quæ mallent , comitia haberent : ita eventu comitiorum Patres vicere. namque tribuni militum conſulari poteſtate contra ſpem omnium tres patricii creati ſunt , C. Julius Tullus , P. Cornelius Coſſus , C. Servilius Ahala. Artem adhibitam ferunt à patriciis (cujus eos Icilii tum quoque inſimulabant) quod turbam indignorum candidatorum intermiſcendo dignis , tædio ſordium in quibuſdam inſignium, populum à plebeiis avertiſſent. Volſcos deinde & Æquos ſeu Caruentana arx retenta , in ſpem , ſeu Verrugine amiſſum præſidium , ad iram compuliſſe,fama affertur,ſumma vi ad bellum coortos : caput rerum Antiates eſſe. eorum legatos utriuſque gentis populos circumiſſe, caſtigantes ignaviam , Quod abditi intra muros populabundos in agris vagari Romanos priore anno, & opprimi Verruginis præſidium , paſſi eſſent. jam non exercitus modo armatos , ſed colonias etiam in ſuos fines mitti : nec ipſos modo Romanos ſua diviſa habere, ſed Ferentinum etiam de ſe captum Hernicis donaſſe. Ad hæc quum inflammarentur animi , ut ad quoſque ventum erat, numerus juniorum conſcribebatur. Ita omnium populorum juventus Antium contracta , ibi caſtris poſitis hoſtem opperiebantur. Quæ ubi tumultu majore etiam quam res erat, nunciantur Romam , ſenatus extemplo (quod in rebus trepidis ultimum conſilium erat) dictatorem dici juſſit. quam rem ægre paſſos , Julium Corneliumque ferunt: magnoque certamine animorum rem actam: quum primores Patrum nequicquam conqueſti, non eſſe in auctoritate ſenatus tribunos militum , poſtremò etiam tribunos plebis appellarent, & conſulibus quoque ab ea poteſtate vim ſuper tali re inhibitam referrent ; tribuni plebis læti diſcordia Patrum , nihil

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

hil eſſe in his auxilii dicerent, qui non civium, no[n] denique hominum numero eſſent. ſi quando promiſcui honores, communicata reſpubl. eſſet; tun[c] ſe animadverſuros, ne qua ſuperbia magiſtratuum irrita ſenatuſconſulta eſſent. Interim patricii ſolut[i] legum magiſtratuumque verecundia, per ſe quoqu[e]
57 tribuniciam poteſtatem agerent. Hæc contentio minimè idoneo tempore, quum tantum belli in manibus eſſet, occupaverat cogitationes hominum donec ubi diu alternis Julius Corneliuſque, quum ad id bellum ipſi ſatis idonei duces eſſent, non eſ[ſe] æquum, mandatum ſibi à populo eripi honorem diſſeruere; tum Ahala Servilius tribunus militum *Tacuiſſe ſe tamdiu* ait, *non quia incertus ſententiæ fuerit: (quem enim bonum civem ſecernere ſua à publiciſconſilia:) ſed quia maluerit collegas ſua ſpont[e] cedere auctoritati ſenatus, quàm tribuniciam poteſtatem adverſus ſe implorari paterentur. Tum quoque, ſ[i] res ſineret, libenter ſe daturum tempus iis fuiſſe ad receptum nimis pertinacis ſententiæ. ſed quum belli neceſſitates non exſpectent humana conſilia, potiorem ſibi collegarum gratia rempubl. fore. & ſi maneat in ſententia ſenatus, dictatorem nocte proxima dicturum: ac ſi quis intercedat ſenatuſconſulto; auctoritate ſe fore contentum.* Quo facto, quum haud immeritam laudem gratiamque apud omnes tuliſſet dictatore P. Cornelio dicto, ipſe ab eo magiſte[r] equitum creatus exemplo fuit collegis eumque intuentibus, quam gratia atque honos opportunior[a] interdum non cupientibus eſſent. Bellum haud memorabile fuit. uno atque eo facili prælio cæſi ad Antium hoſtes. victor exercitus depopulatus Volſcum agrum. caſtellum ad lacum Fucinum vi expugnatum: atque in eo tria millia hominum capta, cæteris Volſcis intra mœnia compulſis, nec defendentibus agros. Dictator bello ita geſto, ut tantum non defuiſſe fortunæ videretur, felicitate quam gloria major in urbem rediit, magiſtratuque ſe abdicavit. Tribuni militum mentione nulla comitiorum conſularium habita (credo ob iram dictatoris crea-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

i) tribunorum militum comitia edixerunt. Tum verò gravior cura Patribus inceſſit; quippe quum prodi cauſſam ab ſuis cernerent. Itaque ſicut priore anno, per indigniſſimos ex plebeiis candidatos omnium etiam dignorum tædium fecerant; ſic tum primoribus Patrum ſplendore gratiaque ad petendum præparatis, omnia loca obtinuere; ne cui plebeio aditus eſſet. Quatuor creati ſunt, omnes jam functi eo honore, L. Furius Medullinus, C. Valerius Potitus, Numerius Fabius Vibulanus, C. Servilius Ahala. hic refectus continuato honore, quum ob alias virtutes, tum ob recentem favorem unica moderatione partum. Eo anno, quia tempus indu- 58
ciarum cum Veienti populo exierat, per legatos fecialeſque res repeti cœptæ. quibus venientibus ad finem, legatio Veientium obviam fuit. Petiere, ne prius quàm ipſi ſenatum Romanum adiſſent, Veios iretur. Ab ſenatu impetratum, quia diſcordia inteſtina laborarent Veientes, ut res ab iis repeterentur. tantum abfuit ut ex incommodo alieno ſua occaſio peteretur. Et in Volſcis accepta clades, amiſſo Verrugine præſidio. ubi tantum in tempore fuit momenti, ut quum, precantibus opem militibus, qui ibi à Volſcis obſidebantur, ſuccurri ſi maturatum eſſet, potuiſſet; ad id venerit exercitus ſubſidio miſſus, ut ab recenti cæde palati ad prædandum hoſtes, opprimerentur. Tarditatis cauſſa, in ſenatu magis fuit quam in tribunis. qui, quia ſumma vi reſtare nunciabantur, parum cogitaverunt, nulla virtute ſuperari humanarum virium modum. Fortiſſimi milites, non tamen nec vivi, nec poſt mortem inulti fuêre. Inſequenti anno, P. & Cn. Corneliis Coſſis, Numerio Fabio ambuſto, L. Valerio Potito, tribunis militum conſulari poteſtate, Veiens bellum motum, ob ſuperbum reſponſum Veientis ſenatus, qui legatis repetentibus res, ni faceſſerent propere urbe finibuſque daturos quod Lars Tolumnius dediſſet, reſponderi juſſit. Id Patres ægre paſſi, decrevêre, ut tribuni militum de bello indicendo Veientibus primo quoque die ad populum ferrent. Quod ubi primò

mò promulgatum eſt, fremere juventus, *Nondum*
debellatum cum Volſcis eſſe: modo duo præſidia occi-
dione occiſa, & cum periculo retineri. Nullum annum
eſſe, quo non acie dimicetur. & tanquam pœniteat la-
boris, novum bellum cum finitimo populo & potentiſ-
ſimo parari, qui omnem Etruriam ſit concitaturus.
Hæc ſua ſponte agitata, inſuper tribuni plebis accen-
dunt. *Maximum bellum patribus cum plebe eſſe* di-
ctitant: *eam de induſtria vexandam militia, truci-*
dandamque hoſtibus objici: eam procul urbe haberi
atque ablegari, ne domi per ocium memor libertatis
coloniarumque, aut agri publici aut ſuffragii libere fe-
rendi conſilia agitet: prenſanteſque veteranos, ſti-
pendia cujuſque, & vulnera ac cicatrices numera-
bant: quid jam integri eſſe in corpore loci ad nova
vulnera accipienda, quid ſupereſſe ſanguinis qui dari
pro republica poſſet? rogitantes. Hæc quum in ſer-
monibus, concionibuſque interdum agitantes, aver-
tiſſent plebem ab ſuſcipiendo bello, profertur tem-
pus ferendæ legis: quam, ſi ſubjecta invidiæ eſſet,
59 antiquari apparebat. Interim tribunos militum in
Volſcum agrum ducere exercitum placuit. Cn. Cor-
nelius unus Romæ relictus. Tres tribuni, poſtquam
nullo loco caſtra Volſcorum eſſe, nec commiſſuros
ſe prælio apparuit, tripartito ad devaſtandos fines
diſceſſere: Valerius Antium petit, Cornelius Ece-
tras. quacumque inceſſere, latè populati ſunt tecta
agroſque, ut deſtinerent Volſcos. Fabius, quod ma-
xime petebatur, ad Anxur oppugnandum ſine ulla
populatione acceſſit. Anxur fuit quæ nunc Tarraci-
næ ſunt; urbs prona in paludes. ab ea parte Fabius
oppugnationem oſtendit. Circummiſſæ quatuor co-
hortes cum C. Servilio Ahala, quum imminentem
urbi collem cepiſſent: ex loco altiore, qua nullum
erat præſidium, ingenti clamore ac tumultu mœnia
invaſere. ad quem tumultum obſtupefacti, qui ad-
verſus Fabium urbem infimam tuebantur, locum
dedere ſcalas admovendi. plenaque hoſtium cuncta
erant, & in muris diu cædes pariter fugientium ac
reſiſtentium armatorum atque inermium fuit. Co-

geban-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

ebantur itaque victi, quia cedentibus ſpei nihil erat, ugnam inire: quum pronunciatum repente, ne quis ræter armatos violaretur, reliquam omnem multitudinem voluntariam exuit armis: quorum ad duo nillia & quingenti vivi capiuntur. à cætera præda abius militem abſtinuit, donec collegæ venirent: ib illis quoque exercitibus captum Anxur dictitans ſſe, qui cæteros Volſcos à præſidio ejus loci aveiſſent. Qui ubi venerunt, oppidum vetere fortuna pulentum, tres exercitus diripuere: eaque primum enignitas imperatorum, plebem Patribus conciliait. Additum deinde omnium maxime tempeſtivo rincipum in multitudinem munere, ut ante mentionem ullam plebis tribunorumve decerneret ſenaus, ut ſtipendium miles de publico acciperet, quum nte id tempus de ſuo quiſque functus eo munere eſſet. Nihil acceptum unquam à plebe tanto gaudio 60
raditur. Concurſum itaque ad curiam eſſe: prenſaaſque exeuntium manus, & Patres verè appellatos: ffectum eſſe fatentibus, ut nemo pro tam munifica patria, donec quicquam virium ſupereſſet, corpori ut ſanguini ſuo parceret, quum commoda ita juvaent. rem familiarem ſaltem acquieſcere eo tempoe, quo corpus addictum atque operatum reipubl. eſſet. tum quod ultro ſibi oblatum eſſet, non à tribunis plebis umquam agitatum, non ſuis ſermonibus efflagitatum: id efficiebat multiplex gaudium, cumulatioremque gratiam rei. Tribuni plebis communis ordinum lætitiæ concordiæque ſoli expertes, negare, *Tam id lætum Patribus univerſis, nec proſperum fore quam ipſi crederent. conſilium ſpecie prima melius fuiſſe quam uſu appariturum. Unde enim eam pecuniam confici poſſe, niſi tributo populo indicto? ex alieno igitur aliis largitos. neque id etiam ſi cæteri ferant, paſſuros eos, quibus jam emerita ſtipendia eſſent, meliore conditione alios militare quam ipſi militaſſent. & eoſdem in ſua ſtipendia impenſas feciſſe, & n aliorum facere.* His vocibus moverunt partem plebis. poſtremò indicto jam tributo, edixerunt etiam ribuni, auxilio ſe futuros, ſi quis in militare ſtipendium

dium tributum non contuliſſet. Patres bene cœpta
rem perſeveranter tueri : conferre ipſi primi : & qu
nondum argentum ſignatum erat, æs grave plauſti
quidam ad ærarium convehentes, ſpecioſam etia
collationem faciebant. Quum ſenatus ſumma fi
ex cenſu contuliſſet, primores plebis, nobilium am
ci, ex compoſito conferre incipiunt. quos quum
à Patribus collaudari, & à militari ætate tamqua
bonos cives conſpici vulgus hominum vidit, repen
tè ſpreto tribunicio auxilio, certamen conferendi e
ortum. & lege perlata de indicendo Veientibus be
lo, exercitum magna ex parte voluntarium no
tribuni militum conſulari poteſtate Veios duxer
61 Fuere autem tribuni T. Quintius Capitolinus, I
Quintius Cincinnatus, C. Julius Julus iterum, A
Manlius, L. Furius Medullinus iterum, Manius Æ
milius Mamercinus. Ab his primum circumſe
Veii ſunt, ſub cujus initium obſidionis quum Etru
ſcorum concilium ad fanum Voltumnæ frequent
habitum eſſet, parum conſtitit, bello-ne publico ge
tis univerſæ tuendi Veientes eſſent. Ea oppugnati
ſegnior inſequenti anno fuit, parte tribunorum exe
cituſque ad Volſcum avocata bellum. Tribunos mi
litum conſulari poteſtate is annus habuit C. Vale
rium Potitum tertium, Manium Sergium Fidena
tem, P. Cornelium Maluginenſem, Cn. Corneliu
Coſſum, Cæſonem Fabium Ambuſtum, Sp. Nau
tium Rutilum iterum. Cum Volſcis inter Ferenti
num atque Ecetram ſignis collatis dimicatum. Ro
manis ſecunda fortuna pugnæ fuit. Artena inde Vol
ſcorum oppidum ab tribunis obſideri cœpta. ind
inter eruptionem tentatam compulſo in urbem ho
ſte, occaſio data eſt Romanis irrumpendi, præter
que arcem cætera capta. in arcem munitam natu
ra globus armatorum conceſſit. Infra arcem cæſ
captique multi mortales. arx deinde obſidebatur
nec aut vi capi poterat, quia pro ſpatio loci ſatis præ-
ſidii habebat; aut ſpem dabat deditionis, omni pu-
blico frumento priuſquam urbs caperetur, in arcem
convecto. tædioque receſſum inde foret, ni ſervu

arcem Romanis prodidiſſet. ab eo milites per locum arduum accepti, cepere. à quibus quum cuſtodes trucidarentur, cætera multitudo repentino pavore oppreſſa, in deditionem venit. Diruta & arce & urbe Artena, reductæ legiones ex Volſcis; omniſque vis Romana Veios converſa eſt. Proditori, præter libertatem, duarum familiarum bona in præmium data. Servius Romanus vocitatus. Sunt, qui Artenam Veientium, non Volſcorum fuiſſe credant. Præbet errorem, quod ejuſdem nominis urbs inter Cære atque Veios fuit: ſed eam reges Romani delevere, Cæretumque non Veientium fuerat. Altera hæc nomine eodem in Volſco agro fuit, cujus excidium eſt dictum.

EPITOME

LIBRI V.

IN obſidione Veiorum hibernacula militibus facta ſunt. ea res quum eſſet nova, indignationem tribunorum plebis movit, querentium non dari plebi nec per hiemem militiæ requiem. Equites tum primum equis ſuis merere cœperunt. Quum inundatio ex lacu Albano facta eſſet, vates qui eam rem interpretaretur, de hoſtibus captus eſt. Furius Camillus dictator decem annos obſeſſos Veios cepit: ſimulachrum Iunonis Romam tranſtulit: decimam partem prædæ Delphos Apollini miſit. Idem tribunus militum, quum Faliſcos obſideret, proditos hoſtium filios parentibus remiſit: ſtatimque deditione facta, Faliſcorum victoriam juſtitia conſecutus eſt. Quum alter ex cenſoribus, C. Iulius deceſſiſſet, in locum ejus M. Cornelius ſuffectus eſt. nec id poſtea factum eſt: quoniam eo luſtro à Gallis Roma capta eſt. Furius Camillus, quum ei dies à L. Apuleio tribuno plebis dicta eſſet, in exilium abiit. Quum Senones Galli Cluſium obſiderent, & legati a Senatu miſſi ad componendam inter eos & Cluſinos pacem, pugnantes contra Gallos in acie Cluſi-

norum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

norum ſtetiſſent; hoc facto eorum concitati Senones urbem infeſto exercitu petierunt, fuſiſque ad Alliam flumen Romanis, cepere urbem, præter Capitolium, in quod ſe juventus contulerat: majores natu cum inſignibus honorum, quos quiſque geſſerat, in veſtibulis ædium ſedentes occiderunt. & quum per averſam partem Capitolii jam in ſummum evaſiſſent, proditi clangore anſerum, M. Manlii præcipue opera dejecti ſunt. coactis deinde propter famem Romanis deſcendere, ut mille pondo auri darent, & hoc pretio finem obſidionis emerent; Furius Camillus dictator abſens creatus, inter pendendum aurum cum exercitu venit: & Gallos poſt ſextum menſem urbe expulit, ceciditque. Ædes Aio Loquutio facta, quo loco ante urbem captam vox audita erat, adventare Gallos. Dictum eſt ad Veios migrandum eſſe, propter incenſam & dirutam urbem. quod conſilium Camillo auctore diſcuſſum eſt. Movit populum vocis quoque omen ex centurione auditæ, qui, quum in forum veniſſet, manipulariis ſuis dixerat, Sta miles, heic optime manebimus.

1 PACE alibi parta, Romani Veiique in armis erant, tanta ira odioque, ut victis finem adeſſe appareret. Comitia utriuſque populi longe diverſa ratione facta ſunt. Romani auxêre tribunorum militum conſulari poteſtate numerum. octo, quot nunquam antea creati, Manius Æmilius Mamercinus iterum, L. Valerius Potitus tertium, Ap. Claudius Craſſus, M. Quintilius Varus, L. Julius Julus, M. Poſtumius, M. Furius Camillus, M. Poſtumius Albinus. Veientes contra tædio annuæ ambitionis, quæ interdum diſcordiarum cauſſa erat, regem creavere. Offendit ea res populorum Etruriæ animos, non majore odio regni quam ipſius regis. gravis jam is antea genti fuerat opibus ſuperbiaque, quia ſolennia ludorum, quos intermitti nefas eſt, violenter diremiſſet: quum ob iram repulſæ, quod ſuffragiis duodecim populorum alius ſacerdos ei prælatus eſſet,

ſe

ſet, artifices, quorum magna pars ipſius ſervi erant, ex medio ludicro repente abduxit. Gens itaque ante omnes alias eo magis dedita religionibus, quod excelleret arte colendi eas, auxilium Veientibus negandum, donec ſub rege eſſent, decrevit. cujus decreti ſuppreſſa fama Veiis propter metum regis; qui à quo tale quid dictum referretur, pro ſeditionis eum principe, non vani ſermonis auctorem habebat. Romanis etſi quietæ res ex Etruria nunciabantur, tamen, quia omnibus conciliis eam rem agitari afferebatur, ita muniebant, ut ancipitia munimenta eſſent. alia in urbem & contra oppidanorum eruptiones verſa: aliis frons in Etruriam ſpectans auxiliis, ſi qua forte inde venirent, obſtruebatur.
Quum ſpes major imperatoribus Romanis in obſidione quam in oppugnatione eſſet, hibernacula etiam, res nova militi Romano, ædificari cœpta: conſiliumque erat, hiemando continuare bellum. quod poſtquam tribunis plebis, jamdiu nullam novandi res cauſſam invenientibus, Romam eſt allatum, in concionem proſiliunt, ſolicitant plebis animos, *Hoc illud eſſe* dictitantes, *quod æra militibus ſint conſtituta. nec ſe fefelliſſe, id donum inimicorum veneno illitum fore. Veniſſe libertatem plebis: remotam in perpetuum & ablegatam ab urbe & ab republ. juventutem, jam ne hiemi quidem aut tempori anni cedere, ac domos & res inviſere ſuas. Quam putarent continuatæ militiæ cauſſam eſſe? nullam profectò aliam inventuros, quam ne quid per frequentiam juvenum eorum, in quibus vires omnes plebis eſſent, agi de commodis eorum poſſet. Vexari præterea & ſubigi multo acrius, quam Veientes. quippe illos hiemem ſub tectis ſuis agere, egregiis muris ſituque naturali urbem tutantes: militem Romanum in opere ac labore, nivibus pruiniſque obrutum ſub pellibus durare; ne hiemis quidem ſpacio, quæ omnium bellorum terra marique ſit quies, arma deponentem. Hoc neque reges, neque ante tribuniciam poteſtatem creatam ſuperbos illos conſules, neque triſte dictatoris imperium, neque importunos decemviros injunxiſſe ſervitutis, ut perennem*

nem militiam facerent, quod tribuni militum in plebe Romana regnum exercerent. Quidnam illi conſules dictatoreſve facturi eſſent, qui proconſularem imaginem tam ſævam ac trucem fecerint? Sed id accidere haud immerito. non fuiſſe ne in octo quidem tribunis militum locum ulli plebeio. Antea trina loca cum contentione ſumma patricios explere ſolitos: nunc jam octojuges ad imperia obtinenda ire: & ne in turba quidem hærere plebeium quemquam: qui, ſi nihil aliud, admoneat collegas; liberos, & cives eorum, non ſervos militare, quos hieme ſaltem in domos ac tecta reduci oporteat: & aliquo tempore anni parentes liberoſque ac conjuges inviſere, & uſurpare libertatem, & creare magiſtratus. Hæc, taliaque vociferantes, adverſarium haud imparem nacti ſunt, Ap. Claudium, relictum à collegis ad tribunicias ſeditiones comprimendas; virum imbutum jam ab juventa certaminibus plebeiis: quem auctorem aliquot annis ante fuiſſe, memoratum eſt per collegarum interceſſionem tribuniciæ poteſtatis diſſolvendæ. Is

5 tum jam, non promptus ingenio tantum, ſed uſu etiam exercitatus, talem orationem habuit: *Si umquam dubitatum eſt, Quirites, utrum tribuni plebis, veſtra an ſua cauſſa ſeditionum ſemper auctores fuerint, id ego hoc anno deſiſſe dubitari, certum habeo. & quum lætor tandem longi erroris vobis finem factum eſſe, tum quod ſecundis potiſſimum veſtris rebus hic error eſt ſublatus, & vobis, & propter vos reipublicæ gratulor. An eſt quiſquam qui dubitet, nullis injuriis veſtris, ſi quæ forte aliquando fuerunt, umquam æque quam munere Patrum in plebem, quum æra militantibus conſtituta ſunt, tribunos plebis offenſos ac concitatos eſſe? quid illos aliud aut tum timuiſſe creditis, aut hodie turbare velle, niſi concordiam ordinum, quam diſſolvendæ maxime tribuniciæ poteſtatis rentur eſſe? Sic, hercule, tamquam artifices improbi, opus quærunt. qui & ſemper ægri aliquid eſſe in republ. volunt, ut ſit ad cujus curationem à vobis adhibeantur. Vtrum enim defenditis, an impugnatis plebem? utrum militantium adverſarii eſtis, an cauſſam agitis? Niſi for-*

te hoc

re hoc dicitis, Quicquid patres faciunt, diſplicet; ſive illud pro plebe, ſive contra plebem eſt. Et quemadmodum ſervis ſuis vetant domini quicquam rei cum alienis hominibus eſſe, pariterque in iis beneficio ac maleficio abſtineri, æquum cenſent; ſic vos interdicitis Patribus commercio plebis: ne nos comitate ac munificentia noſtra provocemus plebem, nec plebs nobis dicto audiens atque obediens ſit. Quanto tandem, ſi quicquam in vobis, non dico civilis, ſed humani eſſet, favere vos magis, & quantum in vobis eſſet, indulgere potius comitati Patrum atque obſequio plebis oportuit? quæ ſi perpetua concordia ſit, quis non ſpondere auſit, maximum hoc imperium inter finitimos brevi futurum eſſe? Atque ego, quam hoc conſilium collegarum meorum, quo abducere infecta re à Veiis exercitum noluerunt, non utile ſolum, ſed etiam neceſſarium fuerit, poſtea ediſſeram: nunc de ipſa conditione militantium dicere libet. Quam orationem, non apud vos ſolum, ſed etiam in caſtris ſi habeatur, ipſo exercitu diſceptante, æquam arbitror videri poſſe. in qua ſi mihi ipſi nihil quod dicerem, in mentem venire poſſet, adverſariorum certe orationibus contentus eſſem. Negabant nuper danda eſſe æra militibus, quia numquam data eſſent. quonam modo igitur nunc indignari poſſunt, quibus aliquid novi adjectum commodi ſit, eis laborem etiam novum pro portione injungi? Nuſquam nec opera ſine emolumento, nec emolumentum ferme ſine impenſa opera eſt. labor voluptaſque diſſimillima natura, ſocietate quadam inter ſe naturali ſunt juncta. Moleſte antea ferebat miles, ſe ſuo ſumptu operam reipubl. præbere: gaudebat idem partem anni ſe agrum ſuum colere, quærere unde domi militiæque ſe ac ſuos tueri poſſet. Gaudet nunc fructui ſibi rempublicam eſſe, & lætus ſtipendium accipit. æquo igitur animo patiatur ſe ab domo, ab re familiari, cui gravis impenſa non eſt, paulo diutius abeſſe. An ſi ad calculos eum reſpubl. vocet, non merito dicat, annua æra habes, annuam operam ede? An tu æquum cenſes militia ſemeſtri ſolidum te ſtipendium accipere? Invitus in hac parte orationis, invitus,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

Quirites, moror: ſic enim agere debent qui mercenario milite utuntur. at nos tamquam cum civibus agere volumus: agique tamquam cum patria nobiſcum, æquum cenſemus. Aut non ſuſcipi bellum oportuit; aut geri pro dignitate populi Romani, & perfici quam primum oportet. Perficietur autem, ſi urgemus obſeſſos: ſi non ante abſcedimus, quam ſpei noſtræ finem captis Veiis impoſuerimus. Si, hercule, nulla alia cauſſa, ipſa indignitas perſeverantiam imponere debuit. Decem quondam annos urbs oppugnata eſt ob unam mulierem ab univerſa Græcia: quam procul ab domo? quot terras, quot maria diſtans? Nos intra viceſimum lapidem, in conſpectu prope urbis noſtræ annuam oppugnationem perferre piget. ſcilicet, quia levis cauſſa belli eſt, nec ſatis quicquam juſti coloris eſt, quod nos ad perſeverandum ſtimulet. Septies rebellarunt, in pace numquam fidi fuerunt. agros noſtros millies depopulati ſunt: Fidenates deficere à nobis coëgerunt: colonos noſtros ibi interfecerunt: auctores fuere contra jus gentium cædis impiæ legatorum noſtrorum: Etruriam omnem adverſus nos concitare voluerunt, hodieque id moliuntur: res repetentes legatos noſtros
5 *haud procul abfuit quin violarent. Cum his molliter & per dilationes bellum geri oportet? Si nos tam juſtum odium nihil movet, ne illa quidem, oro vos, movent? Operibus ingentibus ſepta urbs eſt, quibus intra muros coërcetur hoſtis. agrum non coluit, & culta evaſtata ſunt bello. Si reducimus exercitum, quis eſt qui dubitet illos, non à cupiditate ſolum ulciſcendi, ſed etiam neceſsitate impoſita ex alieno prædandi, quum ſua amiſerint, agrum noſtrum invaſuros? non differimus igitur bellum iſto conſilio, ſed intra fines noſtros accipimus. Quid? illud quod proprie ad milites pertinet, quibus boni tribuni plebis quum ſtipendium extorquere voluerint, nunc conſultum repente volunt, quale eſt? Vallum foſſamque, ingentis utramque rem operis, per tantum ſpatii duxerunt: caſtella primo pauca, poſtea exercitu aucto creberrima fecerunt: munitiones non*

in

*in urbem modo, ſed in Etruriam etiam ſpectantes,
ſi qua inde auxilia veniant, oppoſuere. Quid tur-
res, quid vineas teſtudineſque, & alium oppugnan-
darum urbium apparatum, loquar? quum tantum
laboris exhauſtum ſit, & ad finem jam operis tan-
dem perventum. Relinquenda-ne hæc cenſetis, ut ad
æſtatem rurſus novus de integro his inſtituendis exſu-
detur labor? Quanto eſt minus opera tueri facta, &
inſtare, & perſeverare, defungique? Brevis enim pro-
fecto res eſt, ſi uno tenore peragitur, nec ipſi per in-
termiſſiones has intervallaque lentiorem ſpem noſtram
facimus. loquor de opere, & de temporis jactura.
Quid? periculi, quod differendo bellum adimus, num
obliviſci nos hæc tam crebra Etruriæ concilia de mit-
tendis Veios auxiliis patiuntur? Vt nunc res ſe habet,
irati ſunt, oderunt, negant miſſuros: quantum in il-
lis eſt, capere Veios licet: quis eſt, qui ſpondeat, eun-
dem, ſi differtur bellum, animum poſtea fore? quum,
ſi laxamentum dederis, major frequentiorque legatio
itura ſit: quum, id quod nunc offendit Etruſcos, rex
creatus Veiis, ſpatio mutari interpoſito poſſit, vel con-
ſenſu civitatis, ut eo reconcilient Etruriæ animos, vel
ipſius voluntate regis, qui obſtare regnum ſuum ſaluti
civium nolit. Videte quot res, quam inutiles, ſequan-
tur illam viam conſilii: jactura operum tanto labo-
re factorum: vaſtatio imminens finium noſtrorum:
Etruſcum bellum pro Veiente concitatum. Hæc ſunt,
tribuni, conſilia veſtra, non, hercule, diſſimilia, ac ſi
quis ægro qui curari ſe fortiter paſſus, extemplo con-
valeſcere poſſit, cibi gratia præſentis aut potionis, lon-
ginquum & forſitan inſanabilem morbum efficiat.
Si medius fidius ad hoc bellum nihil pertineret, ad* 6
*diſciplinam certe militiæ plurimum intererat, in-
ſueſcere militem noſtrum, non ſolum parta victoria
frui; ſed, ſi res etiam lentior ſit, pati tædium,
& quamvis ſeræ ſpei exitum exſpectare: &, ſi non
ſit æſtate perfectum bellum, hiemem opperiri. nec,
ſicut æſtivas aves, ſtatim autumno tecta ac receſ-
ſum circumſpicere. Obſecro vos, venandi ſtudium ac
voluptas homines per nives ac pruinas in montes ſil-*

vaſque rapit: belli neceſſitatibus eam patientiam non adhibebimus, quam vel luſus ac voluptas elicere ſolet? Adeone effœminata corpora militum noſtrorum eſſe putamus, adeo molles animos, ut hiemem unam durare in caſtris, abeſſe ab domo non poſſint? ut tanquam navale bellum, tempeſtatibus captandis & obſervando tempore anni, gerant, non æſtus, non frigora pati poſſint? Erubeſcant profecto, ſi quis eis hæc objiciat: contendantque, & animis, & corporibus ſuis virilem patientiam ineſſe, & ſe juxta hieme atque æſtate bella gerere poſſe: nec ſe patrocinium molliciæ inertiæque mandaſſe tribunis. & meminiſſe, hanc ipſam poteſtatem non in umbra nec in tectis majores ſuos creaſſe. Hæc virtute militum veſtrorum, hæc Romano nomini ſunt digna: non Veios tantum, nec hoc bellum intueri, quod inſtat: ſed famam & ad alia bella & ad cæteros populos in poſterum quærere. An mediocre diſcrimen opinionis ſecuturum ex hac re putatis? utrum tandem finitimi populum Romanum eum eſſe putent, cujus ſ[i] qua urbs primum illum breviſſimi temporis ſuſtinuerit impetum, nihil deinde timeat? an hic ſit terror nominis noſtri, ut exercitum Romanum non tædium longinquæ oppugnationis; non vis hiemis ab urbe circumſeſſa ſemel amovere poſſit, nec finem ullum alium belli quam victoriam noverit, nec impetu potius bella quam perſeverantia gerat? Quæ in omni quidem genere militiæ, maxime tamen in obſidendis urbibus neceſſaria eſt: quarum pleraſque munitionibus, ac naturali ſitu inexpugnabiles, fame, ſitique tempus ipſum vincit atque expugnat; ſicut Veios expugnabit: niſ[i] auxilio hoſtibus tribuni plebis fuerint, & Romæ invenerint præſidia Veientes, quæ nequicquam in Etruri[a] quærunt. An eſt quicquam quod Veientibus optatum æque contingere poſſit, quam ut ſeditionibus primum urbs Romana, deinde velut ex contagione caſtra impleantur? At, hercule, apud hoſtes tanta modeſti[a] eſt, ut non obſidionis tædio, non denique regni, quicquam apud eos novatum ſit: non negata auxilia a[b] Etruſcis irritaverunt animos. morietur enim extemplo, quicunque erit ſeditionis auctor. nec cuiquam di

ce[…]

cere ea licebit, quæ apud vos impune dicuntur. Fuſtua-
rium meretur, qui ſigna relinquit, aut præſidio de-
cedit. Auctores ſigna relinquendi, & deſerendi ca-
ſtra, non uni aut alteri militi, ſed univerſis exerciti-
bus, palam in concione audiuntur. adeo quicquid tribu-
nus plebis loquitur; etſi prodendæ patriæ, diſſolven-
dæque reipublicæ eſt, aſſueſtis æqui audire: & dulce-
cedine poteſtatis ejus capti, quælibet ſub ea ſcelera la-
tere ſinitis. Reliquum eſt, ut quæ hic vociferantur,
eadem in caſtris & apud milites agant: & exercitus
corrumpant, ducibuſque parere non patiantur. quoniam
ea demum Romæ libertas eſt, non ſenatus, non magi-
ſtratus, non leges, non mores majorum, non inſtituta
Patrum, non diſciplinam vereri militiæ. Par jam 7
etiam in concionibus erat Appius tribunis plebis,
quum ſubito, unde minime quis crederet, accepta
calamitas apud Veios, & ſuperiorem Appium in
cauſſa, & concordiam ordinum majorem ardorem-
que ad obſidendos pertinacius Veios fecit. Nam
quum agger promotus ad urbem, vineæque tantum
non jam injunctæ mœnibus eſſent; dum opera in-
terdiu fiunt intentius, quam nocte cuſtodiuntur; pa-
tefacta repente porta, ingens multitudo, facibus
maxime armata, ignes conjecit. horæque momento
ſimul aggerem ac vineas, tam longi temporis opus,
incendium hauſit: multique ibi mortales nequic-
quam opem ferentes, ferro ignique abſumpti ſunt.
Quod ubi Romam eſt nunciatum, mœſtitiam om-
nibus, ſenatui curam metumque injecit, ne tum ve-
ro ſuſtineri nec in urbe ſeditio, nec in caſtris poſſet,
& tribuni plebis velut ab ſe victæ reip. inſultarent:
quum repentè, quibus cenſus equeſter erat, equi pu-
blici non erant aſſignati, conſilio prius inter ſeſe ha-
bito, ſenatum adeunt; factaque dicendi poteſtate,
equis ſe ſuis ſtipendia facturos promittunt. Quibus
quum ampliſſimis verbis gratiæ ab ſenatu actæ eſ-
ſent, famaque ea forum atque urbem pervaſiſſet, ſu-
bito ad curiam concurſus fit plebis. Pedeſtris ordi-
nis ſe ajunt nunc eſſe, operamque reipublicæ extra
ordinem polliceri; ſeu Veios, ſeu quo alio ducere

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

velint. ſi Veios ducti ſint, negant ſe inde prius quam capta urbe hoſtium, redituros eſſe. Tum vero jam ſuperfundenti ſe lætitiæ vix temperatum eſt. non enim ſicut equites, dato magiſtratibus negotio, laudari juſſi; neque aut in curiam vocati, quibus reſponſum daretur, aut limine curiæ continebatur ſenatus: ſed pro ſe quiſque ex ſuperiore loco ad multitudinem in comitio ſtantem, voce manibuſque ſignificare publicam lætitiam. Beatam urbem Romanam & invictam, & æternam illa concordia dicere: laudare equites, laudare plebem: diem ipſum laudibus ferre: victam eſſe fateri comitatem benignitatemque ſenatus. Certatim Patribus plebique manare gaudio lacrimæ; donec revocatis in curiam Patribus, ſenatuſconſultum factum eſt, *Ut tribuni militares concione advocata peditibus equitibuſque gratias agerent: memorem pietatis eorum erga patriam dicerent ſenatum fore. placere autem omnibus his voluntariam extra ordinem profeſſis militiam æra procedere.* & equiti certus numerus æris eſt aſſignatus. Tum primum equis merere equites cœperunt. Voluntarius ductus exercitus Veios, non amiſſa modo reſtituit opera, ſed nova etiam inſtituit. ab urbe commeatus intentiore quam antea ſubvehi cura; ne quid tam bene merito exercitui ad uſum deeſſet. Inſequens
8 annus tribunos militum conſulari poteſtate habuit, C. Servilium Ahalam tertium, Q. Servilium, L. Virginium, Q. Sulpicium, A. Manlium iterum, Manium Sergium iterum. his tribunis dum cura omnium in Veiens bellum intenta eſt, neglectum Anxuri præſidium vacationibus militum, & Volſcos mercatores vulgo receptando, proditis repentè portarum cuſtodibus, oppreſſum eſt. minus militum periit, quia præter ægros lixarum in modum omnes per agros vicinaſque urbes negotiabantur. Nec Veiis melius geſta res, quod tum caput omnium curarum publicarum erat. nam & duces Romani plus inter ſe irarum, quam adverſus hoſtes animi habuerunt: & auctum eſt bellum adventu repentino Capenatium atque Faliſcorum. Hi duo Etruriæ populi, quia proximi re-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

mi regione erant, devictis Veiis, bello quoque Ro-
mano ſe proximos fore credentes; Faliſci propria
etiam cauſſa infeſti, quod Fidenati bello ſe jam an-
tea immiſcuerant, per legatos ultro citroque miſſos
jurejurando inter ſe obligati, cum exercitibus nec
opinato ad Veios acceſſere. Forte ea regione, qua
Manius Sergius tribunus militum præerat, caſtra
adorti ſunt: ingentemque terrorem intulêre: quia
Etruriam omnem excitam ſedibus magna mole ad-
eſſe Romani crediderant. eadem opinio Veientes in
urbe concitavit. Ita ancipiti prælio caſtra oppugna-
bantur, concurſanteſque, quum huc atque illuc ſigna
transferrent, nec Veientem ſatis cohibere intra mu-
nitiones, nec ſuis munimentis arcere jam vim, ac
tueri ſe ab exteriore poterant hoſte. una ſpes erat, ſi
ex majoribus caſtris ſubveniretur, ut diverſæ legio-
nes, aliæ adverſus Capenatem ac Faliſcum, aliæ con-
tra eruptionem oppidanorum pugnarent. Sed caſtris
præerat Virginius, privatim Sergio inviſus infeſtuſ-
que. is quum pleraque caſtella oppugnata, ſuperatas
munitiones, utrimque invehi hoſtem nunciaretur, in
armis milites tenuit: ſi opus foret auxilio, collegam
dictitans ad ſe miſſurum. Hujus arrogantiam perti-
nacia alterius æquabat; qui ne quam opem ab inimi-
co videretur petiſſe, vinci ab hoſte quam vincere per
civem maluit. Diu in medio cæſi milites, poſtremo,
deſertis munitionibus perpauci in majora caſtra:
pars maxima atque ipſe Sergius Romam pertende-
runt. ubi quum omnem culpam in collegam incli-
naret, acciri Virginium ex caſtris, interea præeſſe le-
gatos placuit. Acta deinde in ſenatu res eſt, certatum-
que inter collegas maledictis. pauci reipublicæ, huic
atque illi, ut quoſque ſtudium privatim aut gratia
occupaverunt, adſunt. Primores Patrum, ſive cul- 9
pa, ſive infelicitate imperatorum tam ignominioſa
clades accepta eſſet, cenſuere, Non exſpectandum
juſtum tempus comitiorum; ſed extemplo novos
tribunos militum creandos eſſe, qui calendis O-
ctob. magiſtratum occiperent. In quam ſententiam
quum pedibus iretur, cæteri tribuni militum nihil

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

contradicere. at enimvero Sergius Virginiuſque, propter quos pœnitere magiſtratuum ejus anni ſenatum apparebat; primo deprecari ignominiam, deinde intercedere ſenatuſconſulto: negare, Se ante Idus Decembres, ſolennem ineundis magiſtratibus diem, honore abituros eſſe. Inter hæc tribuni plebis, quum in concordia hominum ſecundiſque rebus civitatis inviti ſilentium tenuiſſent, feroces repentè, minari tribunis militum, niſi in auctoritate ſenatus eſſent, ſe in vincula eos duci juſſuros eſſe. Tum C. Servilius Ahala tribunus militum: *Quod ad vos attinet, tribuni plebis, minaſque veſtras, ne ego libenter experirer quam non plus in his juris quam in vobis animi eſſet. Sed nefas eſt tendere adverſus auctoritatem ſenatus. proinde & vos deſinite inter noſtra certamina locum injuriæ quærere: & collegæ aut facient quod cenſet ſenatus, aut, ſi pertinacius tendent, dictatorem extemplo dicam, qui eos abire magiſtratu cogat.* Quum omnium aſſenſu comprobata oratio eſſet, gauderentque Patres, ſine tribuniciæ poteſtatis terriculis inventam eſſe aliam vim majorem ad coërcendos magiſtratus, victi conſenſu omnium comitia tribunorum militum habuere, qui calendis Octob. magiſtratum occiperent: ſeque eam ante diem magiſtratu abdicavere.

10 L. Valerio Potito quartum, M. Furio Camillo iterum, Manio Æmilio Mamercino tertium, Cn. Cornelio Coſſo iterum, Cæſone Fabio Ambuſto, L. Julio Julo, tribunis militum conſulari poteſtate, multa domi militiæque geſta. nam & bellum multiplex fuit eodem tempore, & ad Veios, & ad Capenam, & ad Falerios, & in Volſcis, ut Anxur ab hoſtibus recuperaretur. & Romæ ſimul delectu, ſimul tributo conferendo, laboratum eſt: & de tribunis plebis cooptandis contentio fuit: & haud parvum motum duo judicia eorum, qui paulo antè conſulari poteſtate fuerant, excivere. Omnium primum tribunis militum fuit, delectum haberi; nec juniores modo conſcripti, ſed ſeniores etiam coacti nomina dare, ut urbis cuſtodiam agerent. Quantum autem augebatur militum nume-

rus,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

tus, tanto majore pecunia in ſtipendium opus erat: eaque tributo conferebatur, invitis conferentibus qui domi remanebant, quia tuentibus urbem opera quoque militari laborandum ſerviendumque reipublicæ erat. Hæc per ſe gravia, indigniora ut viderentur, tribuni plebis ſeditioſis concionibus faciebant; ideo æra militibus conſtituta eſſe arguendo, ut plebis partem militia, partem tributo conficerent. *Vnum bellum annum jam tertium trahi, & conſulto male geri, ut diutius gerant. in quatuor deinde bella uno delectu exercitus ſcriptos, & pueros quoque ac ſenes extractos. Iam non æſtatis nec hiemis diſcrimen eſſe, ne ulla quies umquam miſeræ plebi ſit: quæ nunc etiam vectigalis ad ultimum facta ſit, ut quum confecta labore, vulneribus, poſtremo ætate corpora retulerint, incultaque omnia diutino dominorum deſiderio domi invenerint, tributum ex affecta re familiari pendant: æraque militaria, velut fœnore accepta, multiplicia reipubl. reddant.* Inter delectum tributumque & occupatos animos majorum rerum curis, comitiis tribunorum plebis numerus expleri nequivit. Pugnatum inde, in loca vacua ut patricii cooptarentur. poſtquam obtineri non poterat, tamen labefactandæ legis Treboniæ cauſſa effectum eſt, ut cooptarentur tribuni plebis C. Lacerius & M. Acutius, haud dubiè patriciorum opibus. Fors 11 ita tulit ut eo anno Trib. pleb. C. Trebonius eſſet, qui nomini ac familiæ debitum præſtare videretur Treboniæ legis patrocinium. is quod petiſſent Patres quidam, primo incepto repulſi, tamen tribunos militum expugnaſſe vociferans, *legem Treboniam ſublatam, & cooptatos tribunos plebis non ſuffragiis populi, ſed imperio patriciorum: & eo devolvi rem, ut aut patricii, aut patriciorum aſſeclæ habendi tribuni plebis ſint. Eripi ſacratas leges, extorqueri tribuniciam poteſtatem. id fraude patriciorum, ſcelere ac proditione collegarum factum* arguere. Quum arderent invidia, non Patres modo, ſed etiam tribuni plebis, cooptati pariter, & qui cooptaverant; tum ex collegio tres, P. Curatius, M. Metilius, &

M. Mi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

M. Minucius, trepidi rerum ſuarum, in Sergium Virginiumque prioris anni tribunos militares incurrunt: in eos ab ſe iram plebis invidiamque die dicta avertunt. Quibus delectus, quibus tributum, quibus diutina militia, longinquitaſque belli ſit gravis, qui clade accepta ad Veios doleant, qui amiſſis liberis, fratribus, propinquis, affinibus, lugubres domos habeant; iis publici privatique doloris exequendi, jus poteſtatemque ex duobus noxiis capitibus datam, ab ſe memorant. *Omnium namque malorum in Sergio Virginioque cauſſas eſſe: nec id accuſatorem magis arguere, quam fateri reos: qui noxii ambo, alter in alterum cauſſam conferant; fugam Sergii Virginius, Sergius proditionem increpans Virginii. Quorum adeo incredibilem amentiam fuiſſe, ut multo veriſimilius ſit compacto eam rem & communi fraude patriciorum actam. Ab his & prius datum locum Veientibus ad incendenda opera, belli trahendi cauſſa: & nunc proditum exercitum; tradita Faliſcis Romana caſtra. Omnia fieri, ut conſeneſcat ad Veios juventus: nec de agris, nec de aliis commodis plebis ferre ad populum tribuni, frequentiaque urbana celebrare actiones & reſiſtere conſpirationi patriciorum poſſint. Præjudicium jam de reis & ab ſenatu, & à populo Romano, & ab ipſorum collegis factum eſſe. nam & ſenatuſconſulto eos ab republ. remotos eſſe, & recuſantes abdicare ſe magiſtratu, dictatoris metu ab collegis coërcitos eſſe: & populum Romanum tribunos creaſſe, qui non Idibus Decembribus die ſolenni, ſed extemplo Calend. Octob. magiſtratum occiperent: quia ſtare diutius reſpubl. his manentibus in magiſtratu non poſſet. Et tamen eos tot judiciis confoſſos prædamnatoſque venire ad populi judicium: & exiſtimare defunctos ſe eſſe; ſatiſque pœnarum dediſſe, quod duobus menſibus citius privati facti ſint. Neque intelligere, nocendi ſibi diutius tum poteſtatem ereptam eſſe, non pœnam irrogatam; quippe & collegis abrogatum imperium, qui certè nihil deliquiſſent. Illos repeterent animos Quirites, quos recenti clade accepta habuiſſent, quum fuga trepidum, plenum vulnerum ac pavore incidentem portis exercitum viderint;*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

rint; non fortunam, aut quemquam Deorum, ſed hos duces accuſantem. Pro certo ſe habere, neminem in concione ſtare, qui illo die non caput, domum, fortunaſque L. Virginii ac M. Sergii ſit execratus, deteſtatuſque. Minimè convenire, quibus iratos quiſque Deos precatus ſit, in iis ſua poteſtate, quum liceat & oporteat, non uti. Nunquam Deos ipſos admovere nocentibus manus. ſatis eſſe, ſi occaſione ulciſcendi læſos arment. His orationibus incitata plebs denis millibus æris 12
gravis reos condemnat; nequicquam Sergio Martem communem bellique fortunam accuſante: Virginio deprecante, Ne infelicior domi, quam militiæ eſſet. In hos verſa ira populi, cooptationis tribunorum, fraudiſque contra legem Treboniam factæ, memoriam obſcuram fecit. Victores tribuni, ut præſentem mercedem judicii plebes haberet, legem agrariam promulgant, tributumque conferri prohibent: quum tot exercitibus ſtipendio opus eſſet, reſque militiæ ita proſperè gererentur, ut nullo bello veniretur ad exitum ſpei. namque Veiis caſtra, quæ amiſſa erant, recuperata caſtellis præſidiiſque firmantur. Præerant tribuni militum M. Æmilius, & Cæſo Fabius. A M. Furio in Faliſcis, & Cn. Cornelio in Capenate agro hoſtes nulli extra mœnia inventi: prædę actæ incendiiſque villarum ac frugum vaſtati fines: oppida nec oppugnata, nec obſeſſa ſunt. At in Volſcis, depopulato agro Anxur nequicquam oppugnatum, loco alto ſitum, & poſtquam vis irrita erat, vallo foſſaque obſideri cœptum. Valerio Potito Volſci provincia evenerat. Hoc ſtatu militarium rerum, ſeditio inteſtina majore mole coorta, quam bella tractabantur. & quum tributum conferri per tribunos non poſſet, nec ſtipendium imperatoribus mitteretur, æraque militaria flagitaret miles; haud procul erat, quin caſtra quoque urbanæ ſeditionis contagione turbarentur. Inter has iras plebis in Patres, quum tribuni plebis nunc illud tempus eſſe dicerent ſtabiliendæ libertatis, & ab Sergiis Virginiiſque ad plebeios viros fortes ac ſtrenuos transferendi ſummi honoris: non tamen ultra proceſſum eſt, quam ut unus ex plebe, uſurpandi

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

juris cauſſa, P. Licinius Calvus tribunus militum conſulari poteſtate crearetur: cæteri patricii creati M. Mænius, L. Titinius, P. Mælius, L. Furius Medullinus, L. Publilius Volſcus. Ita plebes mirabatur ſe tantam rem obtinuiſſe, non is modo qui creatus erat; vir nullis antè honoribus uſus, vetus tantum ſenator, & ætate jam gravis. Nec ſatis conſtat, cur primus ac potiſſimus ad novum delibandum honorem ſit habitus. Alii Cn. Cornelii fratris, qui tribunus militum priore anno fuerat, triplexque ſtipendium equitibus dederat, gratia extractum ad tantum honorem credunt. alii orationem ipſum tempeſtivam de concordia ordinum, Patribus plebique gratam habuiſſe. Hac victoria comitiorum exultantes tribuni plebis, quod maxime rempubl. impediebat, de tributo remiſerunt. collatum obe-
13 dienter miſſumque ad exercitum eſt. Anxur in Volſcis brevi receptum eſt, neglectis die feſto cuſtodiis urbis. Inſignis annus hieme gelida ac nivoſa fuit: adeo ut viæ clauſæ, Tiberis innavigabilis fuerit. Annona ex antè convecta copia nihil mutavit. Et quia P. Licinius, ut ceperat haud tumultuoſe magiſtratum majore gaudio plebis, quam indignatione Patrum, ita etiam geſſit; dulcedo invaſit proximis comitiis tribunorum militum plebeios creandi. Vnus M. Veturius ex patriciis candidatis locum tenuit. plebeios alios tribunos militum conſulari poteſtate omnes ferè centuriæ dixere, M. Pomponium, C. Duilium, Voleronem Publilium, Cn. Genutium, L. Attilium. Triſtem hiemem, ſive ex intemperie cœli, raptim mutatione in contrarium facta, ſive alia qua de cauſſa, gravis peſtilenſque omnibus animalibus æſtas excepit. cujus inſanabili pernicie quando nec cauſſa nec finis inveniebatur, libri Sibyllini ex ſenatuſconſulto aditi ſunt. Duumviri ſacris faciundis, lectiſternio tunc primum in urbe Romana facto, per dies octo Apollinem, Latonamque & Dianam, Herculem, Mercurium atque Neptunum, tribus, quam ampliſſimè tum apparari poterat, ſtratis lectis placavere. Privatim quoque id ſacrum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

ṡtrum celebratum eſt. tota urbe patentibus januis, promiſcuoque uſu rerum omnium in propatulo poſito, notos ignotoſque paſſim advenas in hoſpitium ductos ferunt: & cum inimicis quoque benignè ac comiter ſermones habitos, jurgiis ac litibus temperatum. Vinctis quoque dempta in eos dies vincula: religioni deinde fuiſſe, quibus eam opem Dii tuliſſent, vinciri. Interim ad Veios terror multiplex fuit; tribus in unum bellis collatis. namq; eodem quo antea modo, circa munimenta, quum repente Capenates Faliſcique ſubſidio veniſſent, adverſus tres exercitus ancipiti prælio pugnatum eſt. Ante omnia adjuvit memoria damnationis Sergii & Virginii. itaque majoribus caſtris, unde antea ceſſatum fuerat, brevi ſpatio circumductæ copiæ, Capenates in vallum Romanum verſos ab tergo aggrediuntur. Inde pugna cœpta & Faliſcis intulit terrorem, trepidanteſque eruptio ex caſtris opportunè facta avertit. repulſos deinde inſecuti victores, ingentem ediderunt cædem. Nec ita multo poſt jam palantes, veluti ſorte oblati, populatores Capenatis agri, reliquias pugnæ abſumpſere: & Veientium refugientes in urbem, multi antè portas cæſi, dum præ metu, ne ſimul Romanus irrumperet, objectis foribus extremos ſuorum excluſere. Hæc eo anno acta. Et jam comitia 14
tribunorum militum aderant, quorum prope major Patribus quam belli cura erat: quippe non communicatum modo cum plebe, ſed prope amiſſum certentibus ſummum imperium. Itaque clariſſimis viris ex compoſito præparatis ad petendum, quos prætereundi verecundiam crederent fore; nihilominus ipſi, perinde ac ſi omnes candidati eſſent, cuncta experientes, non homines modo, ſed Deos etiam exciebant; in religionem vertentes comitia biennio habita: priore anno intolerandam hiemem, prodigiiſque divinis ſimilem coortam: proximo non prodigia, ſed jam eventus, peſtilentiam agris urbique illatam, haud dubia ira Deûm. quos peſtis ejus arcendæ cauſſa placandos eſſe, in libris Fatalibus inventum ſit. Comitiis, auſpicato quæ fierent, indi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

gnum Diis viſum honores vulgari, diſcriminaque
gentium confundi. Præterquam majeſtate peten
tium, religione etiam attoniti homines, patricio
omnes, partem magnam honoratiſſimum quemque
tribunos militum conſulari poteſtate creavere, L
Valerium Potitum quintum, M. Valerium Maxi
mum, M. Furium Camillum iterum, L. Furium Me
dullinum tertium, Q. Servilium Fidenatem iterum
Q. Sulpicium Camerinum iterum. His tribunis a
Veios nihil admodum memorabile actum eſt. tot
vis in populationibus fuit. Duo ſummi imperatore
Potitus à Faleriis, Camillus à Capena prædas ingen
tes egêre; nulla incolumi relicta re, cui ferro aut ig
noceri poſſet. Prodigia interim multa nunciari; quo
rum pleraque, & quia ſinguli auctores erant, parum
credita ſpretaque: & quia hoſtibus Etruſcis, per quo
ea procurarent, aruſpices non erant. in unum om
nium curæ verſæ ſunt, quod lacus in Albano nemo
re ſine ullis cœleſtibus aquis, cauſſave qua alia, qu
rem miraculo eximeret, in altitudinem inſolita
crevit. Quidnam eo Dii portenderent prodigio, mi
ſciſcitatum oratores ad Delphicum oraculum: ſe
propior interpres fatis oblatus ſenior quidam Veien
qui inter cavillantes in ſtationibus ac cuſtodiis m
lites Romanos Etruſcoſque, vaticinantis in modu
cecinit, *Priuſquam ex lacu Albano aqua emiſſa fore
numquam potiturum Veiis Romanum.* Quod prim
velut temere jactum ſperni, agitari deinde ſermo
nibus cœptum eſt; donec unus ex ſtatione Roma
percunctatus proximum oppidanorum (jam p
longinquitatem belli commercio ſermonum fact
quiſnam is eſſet, qui per ambages de lacu Albano j
ceret; poſtquam audivit aruſpicem eſſe, vir haud i
tacti religione animi, cauſſatus, de privati porten
procuratione, ſi operæ illi eſſet, conſulere velle,
colloquium vatem elicuit. Quumque progreſſi am
à ſuis longius eſſent inermes, ſine ullo metu; præv
lens juvenis Romanus ſenem infirmum in conſp
ctu omnium raptum, nequicquam tumultuantib
Etruſcis, ad ſuos tranſtulit. qui quum perductus

imp

imperatorem, inde Romam ad ſenatum miſſus eſſet,
ſciſcitantibus quidnam id eſſet, quod de lacu Alba-
no docuiſſet; reſpondit, *Profectò iratos Deos Veienti
populo illo fuiſſe die, quo ſibi eam mentem objeciſſent,
ut excidium patriæ fatale proderet. Itaque quæ tam
cecinerit divino ſpiritu inſtinctus, ea ſe nec, ut indicta
ſint, revocare poſſe; & tacendo forſitan quæ Dii im-
mortales vulgari velint, haud minus quam celanda ef-
fando, nefas contrahi. Sic igitur libris fatalibus, ſic
diſciplina Etruſca traditum eſſe, ut quando aqua Al-
bana abundaſſet, tum, ſi eam Romanus ritè emiſiſſet,
victoriam de Veientibus dari. antequam id fiat, Deos
mœnia Veientium deſerturos non eſſe.* Exſequebatur
inde quæ ſolennis derivatio eſſet. Sed auctorem le-
vem, nec ſatis fidum ſuper tanta re Patres rati, de-
crevere legatos ſorteſque oraculi Pythici exſpectan-
das. Priuſquam à Delphis oratores redirent, Alba- 16
nive prodigii piacula invenirentur, novi tribuni mi-
litum conſulari poteſtate, L. Julius Julus, L. Furius
Medullinus quartum, L. Sergius Fidenas, A. Poſtu-
mius Regillenſis, P. Cornelius Maluginenſis, A.
Manlius, magiſtratum inierunt. Eo anno Tarqui-
nienſes, novi hoſtes exorti. quia multis ſimul bellis,
Volſcorum ad Anxur, ubi præſidium obſidebatur,
Æquorum ad Lavicos, qui Romanam ibi coloniam
oppugnabant, ad hoc Veienti quoque & Faliſco, &
Capenati bello occupatos videbant Romanos, nec
intra muros quietiora negotia eſſe certaminibus Pa-
trum ac plebis; inter hæc locum iniuriæ rati eſſe;
prædatum in agrum Romanum cohortes expeditas
mittunt. aut enim paſſuros inultam eam injuriã Ro-
manos, ne novo bello ſe onerarent: aut exiguo, eoq;
parum valido exercitu, perſecuturos. Romanis in-
dignitas major quam cura populationis Tarquinien-
ſium fuit. eo nec magno conatu ſuſcepta, nec in lon-
gum dilata res eſt. A. Poſtumius, & L. Julius non
juſto delectu (etenim ab tribunis plebis impedie-
bantur) ſed prope voluntariorum, quos adhortando
incitaverant, coacta manu per agrum Cæretem obli-
quis tramitibus egreſſi, redeuntes à populationibus

gra-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

graveſque præda Tarquinienſes oppreſſere. multos
mortales obtruncant, omnes exuunt impedimentis:
& receptis agrorum ſuorum ſpoliis, Romam rever-
tuntur. Biduum ad recognoſcendas res datum domi-
nis: tertio incognita (erant autem ea pleraque ho-
ſtium ipſorum) ſub haſta veniêre; quodque inde
redactum, militibus eſt diviſum. Cætera bella, maxi-
meque Veiens, incerti exitus erant. Jamque Roma-
ni, deſperata ope humana, fata & Deos ſpectabant,
quum legati ab Delphis venerunt; ſortem oraculi
afferentes, congruentem reſponſo captivi vatis. *Ro-
mane, aquam Albanam cave lacu contineri, cave in
mare manare ſuo flumine ſinas. emiſſam per agros ri-
gabis, diſſipatamque rivis extingues. Tum tu inſiſte
audax hoſtium muris; memor quam per tot annos obſi-
des urbem, ex ea tibi his, quæ nunc panduntur, fatis vi-
ctoriam datam. Bello perfecto, donum amplum victor
ad mea templa portato: ſacraque patria, quorum*
17 *omiſſa cura eſt, inſtaurata, ut aſſolet, facito.* Ingens
inde haberi captivus vates cœptus, eumque adhibere
tribuni militum Cornelius Poſtumiuſque ad prodi-
gii Albani procurationem ac Deos rite placandos
cœpere. Inventumque tandem eſt, ubi neglectas cæ-
rimonias, intermiſſumve ſolenne Dii arguerent, Ni-
hil profecto aliud eſſe, quam magiſtratus vitio crea-
tos, Latinas, ſacrumque in Albano monte non rite
concepiſſe. Vnam expiationem eorum eſſe, ut tri-
buni militum abdicarent ſe magiſtratu: auſpicia de
integro repeterentur, & interregnum iniretur. Ea ita
facta ſunt ex ſenatuſconſulto. Interreges tres dein-
ceps fuere, L. Valerius, Q. Servilius Fidenas, M. Fu-
rius Camillus. Numquam deſitum interim turbari,
comitia interpellantibus tribunis plebis, donec con-
veniſſet prius, *ut major pars tribunorum militum ex
plebe crearetur.* Quæ dum aguntur, concilia Etruriæ
ad fanum Voltumnæ habita. poſtulantibuſque Cape-
natibus ac Faliſcis, ut Veios communi animo conſi-
lioque omnes Etruriæ populi ex obſidione eripe-
rent, reſponſum eſt: *antea ſe id Veientibus negaſſe,
quia unde conſilium non petiſſent ſuper tanta re, auxi-*

lium

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

lium petere non deberent. nunc jam pro ſe fortunam ſuam illis negare. maxime in ea parte Etruriæ gentem inuſitatam, novos accolas Gallos eſſe, cum quibus nec pax ſatis fida, nec bellum pro certo ſit: ſanguini tamen nominique & præſentibus periculis conſanguineorum id dari, ut ſi qui juventutis ſuæ voluntate ad id bellum eant, non impediant. Eum magnum adveniſſe hoſtium numerum, fama Romæ erat. eoque miteſcere diſcordiæ inteſtinæ metu communi, ut fit, cœptæ. Haud invitis Patribus Licinium Calvum prærogativæ tribunum militum non petentem creant, moderationis expertæ in priore magiſtratu virum, cæterum jam tum exactæ ætatis: omneſque deinceps ex collegio ejuſdem anni refici apparebat, L. Titinium, P. Mænium, P. Mælium, Cn. Genutium, L. Attilium. qui, priuſquam renunciarentur, jure vocatis tribubus, permiſſu interregis, P. Licinius Calvus ita verba fecit: *Omen concordiæ, Quirites, rei maxime in hoc tempus utilis, memoria noſtri magiſtratus vos his comitiis petere in ſequentem annum video, ſi collegas eoſdem reficitis, etiam uſu meliores factos. Me jam non eumdem, ſed umbram nomenque P. Licinii relictum videtis. vires corporis affectæ: ſenſus oculorum atque aurium hebetes, memoria labat, vigor animi obtuſus. En vobis,* inquit, *juvenem,* filium tenens, *effigiem atque imaginem ejus, quem vos antea tribunum militum ex plebe primum feciſtis. Hunc ego inſtitutum diſciplina mea, vicarium pro me Reipubl. do dicoque. Voſque quæſo, Quirites, delatum mihi ultro honorem huic petenti, meiſque pro eo adjectis precibus mandetis.* Datum id petenti patri, filiuſque ejus P. Licinius tribunus militum conſulari poteſtate, cum his quos ſupra ſcripſimus, declaratus. Titinius Genutiuſque tribuni militum, profecti adverſus Faliſcos Capenateſque, dum bellum majore animo gerunt, quam conſilio, præcipitavere in inſidias. Genutius morte honeſta temeritatem luens, ante ſigna inter primores cecidit. Titinius in editum tumulum ex multa trepidatione militibus collectis, aciem reſtituit: nec ſe tamen æquo loco hoſti commiſit. Plus

igno-

ignominiæ erat quam cladis acceptum; quæ prope in cladem ingentem vertit: tantum inde terroris non Romæ modo, quo multiplex fama pervenerat, sed in caſtris quoque fuit ad Veios. Ægre ibi miles retentus à fuga eſt, quum pervaſiſſet caſtra rumor, ducibus exercituque cæſo victorem Capenatem ac Faliſcum, Etruriæque omnem juventutem haud procul inde abeſſe. His tumultuoſiora Romæ, jam castra ad Veios oppugnari, jam partem hoſtium tendere ad urbem agmine infeſto crediderant: concurſumque in muros eſt, & matronarum, quas ex domo conciverat publicus pavor, obſecrationes in templis factæ: precibuſque ab Diis petitum, ut exitium ab urbis tectis templiſque ac Romanis mœnibus arcerent, Veioſque eum averterent terrorem, ſi ſacra re-
19 novata rite, ſi procurata prodigia eſſent. Jam Ludi Latinæque inſtaurata erant: jam ex lacu Albano aqua emiſſa in agros, Veioſque fata appetebant. Igitur fatalis dux ad excidium illius urbis ſervandæque patriæ, M. Furius Camillus dictator dictus, magiſtrum equitum P. Cornelium Scipionem dixit. Omnia repente mutaverat imperator mutatus. alia ſpes, alius animus hominum, fortuna quoque alia urbi videri. Omnium primum in eos qui à Veiis in illo pavore fugerant, more militari animadvertit, effecitque ne hoſtis maximè timendus militi eſſet. deinde indicto delectu in diem certam, ipſe interim Veios ad confirmandos militum animos intercurrit: inde Romam, ad ſcribendum novum exercitum redit, nullo detrectante militiam. Peregrina etiam juventus Latini Hernicique, operam ſuam pollicentes, ad id bellum venere: quibus quum gratias in ſenatu egiſſet dictator, ſatis jam omnibus ad id bellum paratis, ludos magnos ex ſenatuſconſulto vovit Veiis captis ſe facturum: ædemque Matutæ matris refectam dedicaturum, jam antè ab rege Servio Tullio dedicatam. Profectus cum exercitu ab urbe exſpectatione hominum majore quam ſpe, in agro primum Nepeſino cum Faliſcis & Capenatibus ſigna confert. Omnia ibi ſumma ratione conſilioque acta
for-

ortuna etiam, ut fit, ſecuta eſt. non prælio tantum udit hoſtes, ſed caſtris quoque exuit, ingentique ræda eſt potitus: cujus pars maxima ad quæſtorem edacta eſt: haud ita multum militi datum. Inde ad Veios exercitus ductus, denſioraque caſtella facta: & procurſationibus, quæ multæ temere inter murum c vallum fiebant, edicto, ne quis injuſſu pugnaret, d opus milites traducti. Operum fuit omnium onge maximum ac laborioſiſſimum, cuniculus in rcem hoſtium agi cœptus. quod ne intermitteretur pus, neu ſub terra continuus labor eoſdem confi- eret, in partes ſex munitorum numerum diviſit: næ horæ in orbem operi attributæ ſunt: nocte ac ie numquam ante omiſſum, quam in arcem viam icerent. Dictator quum jam in manibus videret 20 ictoriam eſſe, urbem opulentiſſimam capi, tantum- ue prædæ fore quantum non omnibus in unum ollatis antè bellis fuiſſet, ne quam inde aut militum am ex malignitate prædæ partitæ, aut invidiam pud Patres ex prodiga largitione caperet, literas ad natum miſit. *Deûm immortalium benignitate, ſuis nſiliis, & patientia militum, Veios jam fore in pote- ate populi Romani. quid de præda faciendum cenſe- ent?* Duæ ſenatum diſtinebant ſententiæ: ſenis P. icinii, quem primum dixiſſe à filio interrogatum runt, edici palam placere populo, ut qui particeps e prædæ vellet, in caſtra Veios iret: altera Ap. laudii, qui largitionem novam, prodigam, inæqua- m, inconſultam arguens, ſi ſemel nefas ducerent aptam ex hoſtibus in ærario exhauſto bellis pecu- iam eſſe, auctor erat ſtipendii ex ea pecunia militi umerandi, ut eo minus tributi plebes conferret. jus enim doni ſocietatem ſenſuras æqualiter om- ium domos: non avidas in direptiones manus o- ioſorum urbanorum prærepturas fortium bellato- um præmia eſſe. quum ita ferme eveniat, ut ſegnior t prædator, fortiſſimus quiſque laboris periculique æcipuam petere partem ſoleat. Licinius contra, ſpectam & inviſam ſemper eam pecuniam fore ebat: cauſſaſque criminum ad plebem ſeditionum-

que

que inde, ac legum novarum præbituram. *Satius igitur eſſe reconciliari eo dono plebis animos. exhauſtis atque exinanitis tributo tot annorum ſuccurri: & ſentire prædæ fructum ex eo bello, in quo prope conſenuerint. gratius id fore, lætiuſque, quod quiſque ſua manu ex hoſte captum domum retulerit, quam ſi multiplex alterius arbitrio accipiat. Ipſum dictatorem fugere invidiam ex eo criminaque. eo delegaſſe ad ſenatum. Senatum quoque debere rejectam rem ad ſe permittere plebi, ac pati habere quod cuique fors belli dederit.* Hæc tutior viſa ſententia eſt, quæ popularem ſenatum faceret. Edictum itaque eſt, ad prædam Veientem, quibus videretur, in caſtra ad dictatorem proficiſcerentur. Ingens profecta multitudo re-
a.1 plevit caſtra. Tum dictator auſpicato egreſſus, quum edixiſſet ut arma milites caperent, *Tuo ductu,* inquit, *Pythice Apollo, tuoque numine inſtinctus pergo ad delendam urbem Veios: tibique hinc decimam partem prædæ voveo. Te ſimul, Iuno Regina, quæ nunc Veios colis, precor, ut nos victores in noſtram tuamque mox futuram urbem ſequare: ubi te, dignum amplitudine tua, templum accipiat.* Hæc precatus, ſuperante multitudine, ab omnibus locis urbem aggreditur, quo minor ab cuniculo ingruentis periculi ſenſus eſſet. Veientes ignari, ſe jam ab ſuis vatibus, jam ab externis oraculis proditos, jam in partem prædæ ſuæ vocatos Deos, alios votis ex urbe ſua evocatos hoſtium templa novaſque ſedes ſpectare, ſeque ultimum illum diem agere; nihil minus timentes, quam ſubrutis cuniculo mœnibus arcem jam plenam hoſtium eſſe, in muros pro ſe quiſque armati diſcurrunt. mirantes quidnam id eſſet, quod quum tot per dies nemo ſe ab ſtationibus Romanis moviſſet, tum velut repentino icti furore improvidi currerent ad muros. Inſeritur huic loco fabula: immolante rege Veientium, vocem aruſpicis dicentis, qui ejus hoſtiæ exta proſecuiſſet, ei victoriam dari, exauditam in cuniculo, moviſſe Romanos milites, ut adaperto cuniculo exta raperent, & ad dictatorem ferrent. Sed in rebus tam antiquis, ſi, quæ ſimilia veri ſunt, pro veris accipiantur,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

cipiantur, ſatis habeam. Hæc ad oſtentationem ſcenæ gaudentis miraculis aptiora, quum ad fidem, neque affirmare, neque refellere operæ pretium eſt. Cuniculus delectis militibus eo tempore plenus, in æde Junonis, quæ in Veientana arce erat, armatos repentè edidit. & pars averſos in muris invadunt hoſtes, pars clauſtra portarum revellunt: pars, quum ex tectis ſaxa tegulæque à mulieribus ac ſervitiis jacerentur, inferunt ignes. Clamor omnia variis terrentium ac paventium vocibus, miſto mulierum ac puerorum ploratu, complet. Momento temporis dejectis ex muro undique armatis, patefactiſque portis, quum alii agmine irruerent, alii deſertos ſcanderent muros, urbs hoſtibus impletur, omnibus locis pugnatur. Deinde, multa jam edita cæde, ſeneſcit pugna: & dictator præcones edicere jubet, ut ab inermi abſtineatur. is finis ſanguinis fuit. Dedi inde inermes cœpti: & ad prædam miles permiſſu dictatoris diſcurrit. quæ quum ante oculos ejus aliquantum ſpe atque opinione major, majoriſque pretii rerum ferretur, dicitur manus ad cœlum tollens precatus eſſe, *ut ſi cui Deorum hominumque nimia ſua fortuna populique Romani videretur, ut eam invidiam lenire ſuo privato incommodo, quam minimo publico Romani pop. liceret*. Convertentem ſe inter hanc venerationem traditur memoriæ, prolapſum cecidiſſe: idque omen pertinuiſſe poſtea eventu rem conjectantibus viſum ad damnationem ipſius Camilli; captæ deinde urbis Romæ, quod poſt paucos accidit annos, cladem. Atque ille dies cæde hoſtium ac direptione urbis opulentiſſimæ eſt conſumptus. Poſtero die li- 22
bera corpora dictator ſub corona vendidit. ea ſola pecunia in publicum redigitur, haud ſine ira plebis, & quod retulere ſecum prædæ, nec duci, qui ad ſenatum malignitatis auctores quærendo, rem arbitrii ſui rejeciſſet; nec ſenatui, ſed Liciniæ familiæ, ex qua filius ad ſenatum retuliſſet, pater tam popularis ſententiæ auctor fuiſſet, acceptum referebant. Quum jam humanæ opes egeſtæ à Veiis eſſent, amoliri tum Deûm dona ipſoſque Deos, ſed colentium magis

quam

quam rapientium modo, cœpere; namque delecti ex omni exercitu juvenes, purè lotis corporibus, candida veſte, quibus deportanda Romam Regina Juno aſſignata erat, venerabundi templum inire, primo religioſe admoventes manus: quod id ſignum more Etruſco niſi certæ gentis ſacerdos attrectare non eſſet ſolitus. deinde quum quidam ſeu ſpiritu divino tactus, ſeu juvenili joco, Viſne Romam ire Juno? annuiſſe cæteri Deam conclamaverunt: inde fabulæ adjectum eſt, vocem quoque dicentis, Velle, auditam. motam certè ſede ſua parvi molimenti adminiculis, ſequentis modo, accepimus levem ac facilem tranſlatu fuiſſe: integramque in Aventinum æternam ſedem ſuam, quo vota Romani dictatoris vocaverant, perlatam, ubi templum ei poſtea idem, qui voverat, Camillus dedicavit. Hic Veiorum occaſus fuit, urbis opulentiſſimæ Etruſci nominis; magnitudinem ſuam vel ultima clade indicantis: quod decem æſtates hiemeſque continuas circumſeſſa, quum plus aliquanto cladium intuliſſet quam accepiſſet, poſtremò jam, fato tum denique urgente,
23 operibus tamen, non vi, expugnata eſt. Romam ut nunciatum eſt Veios captos, quamquam & prodigia procurata fuerant, & vatum reſponſa, & Pythicæ ſortes notæ, & quantum humanis adjuvari conſiliis potuerat res, ducem M. Furium maximum imperatorum omnium legerant; tamen quia tot annis variè ibi bellatum erat, multæque clades acceptæ; velut ex inſperato immenſum gaudium fuit. & priuſquam ſenatus decerneret, plena omnia templa Romanarum matrum grates Diis agentium erant. Senatus in quatriduum, quot dierum nullo antè bello, ſupplicationes decernit. Adventus quoque dictatoris omnibus ordinibus obviam effuſis celebratior, quam ullius unquam antea fuit: triumphuſque omnem conſuetum honorandi illius diei modum aliquantum exceſſit. Maximè conſpectus ipſe eſt, curru equis albis juncto urbem invectus: parumque id non civile modò, ſed humanum etiam viſum. Jovis Soliſque equis æquiparari dictatorem in religionem etiam

tra-

trahebant : triumphuſque ob eam unam maxime
rem clarior quam gratior fuit. Tum Junoni reginæ
templum in Aventino locavit, dedicavitque Matutæ
matri. atque his divinis humaniſque rebus geſtis, di-
ctatura ſe abdicavit. Agi deinde de Apollinis dono
cœptum. cui ſe decimam voviſſe prædę partem quum
diceret Camillus, pontifices ſolvendum religione
populum cenſerent; haud facile inibatur ratio ju-
bendi referre prædam populum, ut ex ea pars debita
in ſacrum ſecerneretur. tandem eo, quod leviſſimum
videbatur, decurſum eſt, ut qui ſe domumque reli-
gione exſolvere vellet, quum ſibimetipſe prædam
æſtimaſſet ſuam, decimæ precium partis in publicum
deferret: ut ex eo donum aureum, dignum amplitu-
dine templi, ac numine Dei ex dignitate populi Ro-
mani fieret. Ea quoque collatio plebis animos à Ca-
millo alienavit. Inter hæc pacificatum legati à Vol-
ſcis & Æquis venerunt: impetrataque pax, magis ut
feſſa tam diutino bello acquieſceret civitas, quam
quod digni peterent. Veiis captis, ſex tribunos mili- 24
tum conſulari poteſtate inſequens annus habuit, duos
P. P. Cornelios, Coſſum & Scipionem, M. Valerium
Maximum iterum, Cæſonem Fabium Ambuſtum
tertium, L. Furium Medullinum quintum, Q. Servi-
lium tertium. Corneliis Faliſcum bellum, Valerio
ac Servilio Capenas ſorte evenit. ab iis non urbes vi
aut operibus tentatæ, ſed ager eſt depopulatus, præ-
dæque rerum agreſtium actæ. nulla felix arbor, nihil
frugiferum in agro relictum. Ea clades Capenatem
populum ſubegit. pax petentibus data. In Faliſcis
bellum reſtabat. Romæ interim multiplex ſeditio
erat, cujus leniendæ cauſſa coloniam in Volſcos, quo
tria millia civium Romanorum ſcriberentur, dedu-
cendam cenſuerant: triumvirique ad id creati, terna
jugera & ſeptunces viritim diviſerant. Ea largitio
ſperni cœpta; quia ſpei majoris avertendæ ſolatium
objectum cenſebant. Cur enim relegari plebem in
Volſcos, quum pulcherrima urbs Veii agerque Veien-
tanus in conſpectu ſit, uberior ampliorque Romano
agro? Vrbem quoque urbi Romæ, vel ſitu, vel ma-

gnificentia publicorum privatorumque tectorum ac locorum, præponebant. quin illa quoque actio movebatur, quæ poſt captam utique Romam à Gallis celebratior fuit, tranſmigrandi Veios. Cæterum, partim plebi, partim ſenatui deſtinabant habitandos Veios; duaſque urbes communis reipublicæ incoli à Romano populo poſſe. Adverſus quæ quum optimates ita tenderent, ut morituros ſe citius dicerent in conſpectu populi Romani, quam quicquam earum rerum rogaretur. *quippe nunc in una urbe tantum diſſenſionum eſſe, quid in duabus fore? Victam-ne ut quiſquam victrici patriæ præferret, ſineretque majorem fortunam captis eſſe Veiis, quam incolumibus fuerit? Poſtremò, ſe relinqui à civibus in patria poſſe. ut relinquant patriam atque cives, nullam vim umquam ſubacturam: & T. Sicinium* (is enim ex tribunis plebis rogationis ejus lator erat) *conditorem Veios ſequantur, relicto Deo Romulo, Dei filio, parente*
25 *& auctore urbis Romæ.* Hæc quum fœdis certaminibus agerentur, (nam partem tribunorum plebis Patres in ſuam ſententiam traxerant) nulla res alia manibus temperare plebem cogebat, quam quòd ubi rixæ committendæ cauſſa clamor ortus eſſet, principes ſenatus primi turbæ offerentes ſe, peti, feriri, atque occidi jubebant. ab horum ætatibus dignitatibuſque & honoribus violandis dum abſtinebatur, & ad reliquos ſimiles conatus verecundia iræ obſtabat. Camillus identidem omnibus locis concionabatur, *Haud mirum id quidem eſſe: furere civitatem, quæ damnata voti omnium rerum priorem curam, quam religione ſe exſolvendi, habeat. Nihil de collatione dicere, ſtipis verius, quam decimæ: quando ea ſe quiſque privatim obligaverit, liberatus ſit populus. Enimvero illud ſe tacere, ſuam conſcientiam non pati: quod ex ea tantum præda, quæ rerum moventium ſit, decima deſignetur. urbis atque agri capti, quæ & ipſa voto contineatur, mentionem nullam fieri.* Quum ea diſceptatio anceps ſenatui viſa, delegata ad pontifices eſſet, adhibito Camillo, viſum collegio, quod ejus ante conceptum votum Veientium fuiſſet, & poſt

votum

votum in poteſtatem populi Romani veniſſet, ejus partem decimam Apollini ſacram eſſe. Ita in æſtimationem urbs agerque venit: pecunia ex ærario prompta, & tribunis militum conſularibus ut aurum ex ea coemerent, negotium datum. cujus quum copia non eſſet, matronæ cœtibus ad eam rem conſultandam habitis, & communi decreto pollicitæ tribunis militum, aurum & omnia ornamenta ſua, in ærarium detulerunt. Grata ea res, ut quæ maximè ſenatui unquam fuit: honoremque ob eam munificentiam ferunt matronis habitum, ut pilento ad ſacra ludoſque, carpentis feſto profeſtoque uterentur. Pondere ab ſingulis auri accepto, æſtimatoque ut pecuniæ ſolverentur, crateram auream fieri placuit; quæ donum Apollini Delphos portaretur. Simul ab religione animos remiſerunt, integrant ſeditionem tribuni plebis: incitatur multitudo in omnes principes; ante alios in Camillum. Eum prædam Veientanam publicando ſacrandoque ad nihilum redegiſſe abſentes ferociter increpant: præſentium, quum ſe ultro iratis offerrent, verecundiam habent. Simul extrahi rem eo anno viderunt; tribunos plebis latores legis in annum eoſdem reficiunt, & Patres hoc idem de interceſſoribus legis annifi. ita tribuni plebis magna ex parte iidem refecti. Comitiis tribuno- 26
rum militum Patres ſumma ope evicerunt, ut M. Furius Camillus crearetur. propter bella ſimulabant parari ducem, ſed largitioni tribuniciæ adverſarius quærebatur. Cum Camillo creati tribuni militum conſulari poteſtate, L. Furius Medullinus ſextum, C. Æmilius, L. Valerius Poplicola, Sp. Poſtumius, P. Cornelius iterum. Principio anni tribuni plebis nihil moverunt: donec M. Furius Camillus in Faliſcos, cui id bellum mandatum erat, proficiſceretur. differendo deinde elanguit res: & Camillo, quem adverſarium maximè metuerant, gloria in Faliſcis crevit. Nam quum primò mœnibus ſe hoſtes tenerent, tutiſſimum id rati, populatione agrorum atque incendio villarum coegit eos egredi urbe; ſed timor longius progredi prohibuit. Mille ferè paſſuum ab op-

pido caſtra locant; nulla re alia fidentes ea ſatis tuta eſſe, quam difficultate aditus, aſperis confragoſiſque circa, & partim arctis, partim arduis viis. Cæterum Camillus captivum indicem ex agris ſecutus ducem, caſtris multa nocte motis, prima luce aliquanto ſuperioribus locis ſe oſtendit. Trifariam Romani muniebant. alius exercitus prælio intentus ſtabat. Ibi impedire opus conatos hoſtes fundit, fugatque: tantumque inde pavoris Faliſcis injectum eſt, ut effuſa fuga caſtra ſua, quæ propiora erant, prælati, urbem peterent. Multi cæſi vulneratique, priuſquam paventes portis inciderent. caſtra capta, præda ad quæſtores redacta, cum magna militum ira: ſed ſeveritate imperii victi, eandem virtutem & oderant, & mirabantur. Obſidio inde urbis, & munitiones, & interdum per occaſionem impetus oppidanorum in Romanas ſtationes præliaque parva fieri: & teri tempus, neutro inclinata ſpe; quum frumentum, copiæque aliæ ex ante convecto largius obſeſſis quam obſidentibus ſuppeterent. Videbaturque æque diuturnus futurus labor, ac Veiis fuiſſet; ni fortuna imperatori Romano, ſimul & cognitæ rebus bellicis virtutis ſpecimen, & maturam victoriam dediſſet.

27 Mos erat Faliſcis, eodem magiſtro liberorum & comite uti: ſimulque plures pueri, quod hodie quoque in Græcia manet, unius curæ demandabantur. principum liberos, ſicut ferè fit, qui ſcientia videbatur præcellere, erudiebat. Is quum in pace inſtituiſſet pueros ante urbem luſus exercendique cauſſa producere; nihil eo more per belli tempus intermiſſo, tum modo brevioribus, modo longioribus ſpatiis trahendo eos à porta luſu ſermonibuſque variatis longius ſolito; ubi res dedit, progreſſus, inter ſtationes eos hoſtium caſtraque inde Romana in prætorium ad Camillum perduxit. ibi ſceleſto facinori ſceleſtiorem ſermonem addidit: Falerios ſe in manus Romanis tradidiſſe: quando eos pueros, quorum parentes capita ibi rerum ſint, in poteſtatem dediderit. Quæ ubi Camillus audivit, *Non ad ſimilem*, inquit, *tui nec populum, nec imperatorem ſceleſtus ipſe cum*

ſce-

*ſceleſto munere veniſti. Nobis cum Faliſcis, quæ pacto
ſit humano, ſocietas non eſt. quam ingeneravit natura,
utriſque eſt, eritque. Sunt & belli, ſicut pacis jura:
juſteque ea non minus quam fortiter didicimus gerere.
Arma habemus, non adverſum eam ætatem, cui etiam
captis urbibus parcitur: ſed adverſus armatos, & ipſos,
qui nec læſi, nec laceßiti à nobis, caſtra Romana ad
Veios oppugnarunt. Eos tu, quantum in te fuit, novo
ſcelere viciſti: ego Romanis artibus, virtute, opere, ar-
mis, ſicut Veios, vincam.* Denudatum deinde eum,
manibus poſt tergum illigatis, reducendum Falerios
pueris tradidit: virgaſque eis, quibus proditorem
agerent in urbem verberantes, dedit. Ad quod ſpe-
ctaculum concurſu populi primum facto, deinde à
magiſtratibus de re nova vocato ſenatu; tanta mu-
tatio animis eſt injecta, ut qui modo efferati odio
iraque, Veientium exitum, penè quam Capenatium
pacem mallent, apud eos pacem univerſa poſceret
civitas. Fides Romana, juſtitia imperatoris, in foro
& curia celebrantur: conſenſuque omnium legati
ad Camillum in caſtra, atque inde permiſſu Camilli
Romam ad ſenatum, qui dederent Falerios, profi-
ciſcuntur. Introducti ad ſenatum ita locuti tradun-
tur: *Patres conſcripti, victoria, cui nec Deus, nec homo
quiſquam invideat, victi à vobis & imperatore ve-
ſtro, dedimus nos vobis: rati, quo nihil victori pulchrius
eſt, melius nos ſub imperio veſtro, quam legibus noſtris
victuros. Eventu hujus belli duo ſalutaria exempla
prodita humano generi ſunt. Vos fidem in bello, quam
præſentem victoriam maluiſtis: nos fide provocati, vi-
ctoriam ultro detulimus. Sub ditione veſtra ſumus.
Mittite, qui arma, qui obſides, qui urbem patentibus
portis accipiant. Nec vos fidei noſtræ, nec nos imperii
veſtri pœnitebit.* Camillo, & ab hoſtibus, & à civi-
bus gratiæ actæ. Faliſcis in ſtipendium militum ejus
anni, ut populus Romanus tributo vacaret, pecunia
imperata. Pace data, exercitus Romam reductus.
Camillus meliore multo laude, quam quum trium- 28
phantem albi per urbem vexerant equi, inſignis ju-
ſtitia fideque, hoſtibus victis quum in urbem rediſ-

ſet,

ſet, tacite ejus verecundiam non tulit ſenatus, quin ſine mora voti liberaretur: crateramque auream donum Apollini Delphos legati qui ferrent, L. Valerius, L. Sergius, A. Manlius miſſi longa una nave, haud procul freto Siculo à piratis Liparenſium excepti devehuntur Liparas. Mos erat civitatis, velut publico latrocinio partam prædam dividere. fortè eo anno in ſummo magiſtratu erat Timaſitheus quidam, Romanis vir ſimilior quam ſuis. qui legatorum nomen donumque, & Deum, cui mitteretur, & doni cauſſam veritus ipſe, multitudinem quoque quæ ſemper ferme regenti eſt ſimilis, religionis juſtæ implevit: adductoſque in publicum hoſpitium legatos, cum præſidio etiam navium Delphos proſecutus, Romam inde ſoſpites reſtituit. Hoſpitium cum eo ſenatuſconſulto eſt factum: donaque publicè data. Eodem anno in Æquis variè bellatum. adeò ut in incerto fuerit, & apud ipſos exercitus & Romæ, viciſſent victi-ne eſſent. Imperatores Romani fuere ex tribunis militum C. Æmilius, Spurius Poſtumius. Primò rem communiter geſſerunt: fuſis inde acie hoſtibus, Æmilium præſidio Verruginem obtinere placuit, Poſtumium fines vaſtare. Ibi eum in compoſito agmine negligentius, ab re bene geſta, euntem adorti Æqui, terrore injecto in proximos compulere tumulos: pavorque inde Verruginem etiam ad præſidium alterum eſt perlatus. Poſtumius ſuis in tutum receptis, quum concione advocata terrorem increparet, ac fugam; fuſos eſſe ab ignaviſſimo & fugaciſſimo hoſte; conclamat univerſus exercitus, meritò ſe ea audire, & fateri admiſſum flagitium: ſed eoſdem correcturos eſſe, neque diuturnum id gaudium hoſtibus fore. Poſcentes ut confeſtim inde ad caſtra hoſtium duceret (in conſpectu erant poſita in plano) nihil pœnæ recuſabant, ni ea ante noctem expugnaſſent. Collaudatos, corpora curare paratoſque eſſe quarta vigilia jubet, & hoſtes, nocturnam fugam ex tumulo Romanorum ut ab ea via, quæ ferebat Verruginem, excluderent, fuere obvii. præliumque ante lucem (ſed luna pernox erat) commiſſum eſt: &

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

haud incertius diurno prælium fuit. Sed clamor Verruginem perlatus, quum caſtra Romana crederent oppugnari, tantum injecit pavoris, ut, nequicquam retinente atque obſecrante Æmilio, Tuſculum palati fugerent. Inde fama Romam perlata eſt, Poſtumium exercitumque occiſum. Qui, ubi prima lux metum inſidiarum effuſe ſequentibus ſuſtulit, quum perequitaſſet aciem promiſſa repetens, tantum injecit ardoris, ut non ultra ſuſtinuerint impetum Æqui. cædes inde fugientium, qualis ubi ira magis quam virtute res geritur, ad perniciem hoſtium facta eſt, triſtemque ab Tuſculo nuncium, nequicquam exterrita civitate, literæ à Poſtumio laureatæ ſequuntur: victoriam populi Romani eſſe; Æquorum exercitum deletum.
29 Tribunorum plebis actiones quia nondum invenerant finem, & plebs continuare latoribus legis tribunatum, & Patres reficere interceſſores legis anniſi ſunt. ſed plus ſuis comitiis plebs valuit. quem dolorem ulti Patres ſunt, ſenatuſconſulto facto, ut conſules, inviſus plebi magiſtratus, crearentur. Annum poſt quintum decimum creati conſules L. Lucretius Flavus, Servius Sulpicius Camerinus. Principio hujus anni ferociter, quia nemo ex collegio interceſſurus erat, coortis ad perferendam legem tribunis plebis, nec ſegnius ob id ipſum conſulibus reſiſtentibus, omnique civitate in unam eam curam converſa, Vitelliam coloniam Romanam in ſuo agro Æqui expugnant. colonorum pars maxima incolumis, quia nocte proditione oppidum captum, liberam per averſa urbis fugam dederat, Romam perfugere. L. Lucretio conſuli ea provincia evênit. is cum exercitu profectus, acie hoſtes vicit: victorque Romam ad majus aliquanto certamen rediit. Dies dicta erat tribunis plebis biennii ſuperioris A. Virginio, & Q. Pomponio: quos defendi Patrum conſenſu, ad fidem ſenatus pertinebat. neque enim eos aut vitæ ullo crimine alio aut geſti magiſtratus quiſquam arguebat; præterquam quod gratificantes Patribus rogationi tribuniciæ interceſſiſſent. Vicit tamen gratiam ſenatus plebis ira: & peſſimo exemplo

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

innoxii, denis millibus gravis æris condemnati ſunt. id ægre paſſi Patres. Camillus palam ſceleris plebem arguere: quæ jam in ſuos verſa, non intelligeret ſe pravo judicio de tribunis interceſſionem ſuſtuliſſe. interceſſione ſublata, tribuniciam poteſtatem evertiſſe. Nam quod illi ſperarent effrænatam licentiam ejus magiſtratus Patres laturos, falli eos. Si tribunicia vis tribunicio auxilio repelli nequeat, aliud telum Patres inventuros eſſe. Conſuleſque increpabat, quod fide publica decipi tribunos eos taciti tuliſſent, 30 qui ſenatus auctoritatem ſecuti eſſent. Hæc propalam concionabundus indies magis augebat iras hominum. Senatum vero incitare adverſus legem haud deſiſtebat: *ne aliter deſcenderent in forum, quum dies ferendæ legis veniſſet, quam ut qui meminiſſent ſibi pro aris, focisque, & Deûm templis, ac ſolo in quo nati eſſent, dimicandum fore. Nam quod ad ſe privatim attineat; ſi ſuæ gloriæ ſibi inter dimicationem patriæ meminiſſe ſit fas, ſibi amplum quoque eſſe, urbem ab ſe captam frequentari, quotidie ſe frui monimento gloriæ ſuæ, & ante oculos habere urbem latam in triumpho ſuo, inſiſtere omnes veſtigiis laudum ſuarum. ſed nefas ducere deſertam ac relictam ab Diis immortalibus incoli urbem: & in captivo ſolo habitare populum Romanum, & victrice patria victam mutari.* His adhortationibus principis concitati Patres ſenes juveneſque, quum ferretur lex, agmine facto in forum venerunt: diſſipatique per tribus, ſuos quiſque tribules prenſantes, orare cum lacrymis cœpere, Ne eam patriam, pro qua fortiſſimè feliciſſimeque ipſi ac patres eorum dimicaſſent, desererent: Capitolium, ædem Veſtæ, cætera circa templa Deorum oſtentantes. Ne exulem, extorrem populum Romanum ab ſolo patrio, ac diis penatibus, in hoſtium urbem agerent: eoque rem adducerent, ut melius fuerit non capi Veios, ne Roma deſereretur. Quia non vi agebant, ſed precibus, & inter preces multa Deorum mentio erat, religioſum parti maximæ fuit. & legem una plures tribus antiquarunt, quam juſſerunt. Adeoque ea victoria læta patribus fuit, ut poſtero die refe-

rentibus

rentibus conſulibus ſenatuſconſultum fieret, ut agri Veientani ſeptena jugera plebi dividerentur: nec patribus familiæ tantum, ſed ut omnium in domo liberorum capitum ratio haberetur: vellentque in eam ſpem liberos tollere. Eo munere delinita plebe, 31
nihil certatum eſt, quo minus conſularia comitia haberentur. creati conſules L. Valerius Potitus, M. Manlius, cui Capitolino poſtea etiam fuit cognomen. Hi conſules magnos ludos fecere, quos M. Furius dictator voverat Veienti bello. Eodem anno ædes Junonis Reginæ ab eodem dictatore eodemque bello vota dedicatur: celebratamque dedicationem ingenti matronarum ſtudio tradunt. Bellum haud memorabile in Algido cum Æquis geſtum eſt; fuſis hoſtibus prius penè quam manus confererent. Valerio, quod perſeverantior cædendis in fuga fuit, triumphus; Manlio, ut ovans ingrederetur urbem, decretum eſt. Eodem anno novum bellum cum Volſinienſibus exortum: quo propter famem, peſtilentiamque in agro Romano, ex ſiccitate caloribuſque nimiis ortam, exercitus duci nequivit. ob quæ Volſinienſes Salpinatibus adjunctis ſuperbia elati, ultro agros Romanos incurſavere. Bellum inde duobus populis indictum. C. Julius cenſor deceſſit: in ejus locum M. Cornelius ſuffectus. quæ res poſtea religioni fuit: quia eo luſtro Roma eſt capta. Nec deinde umquam in demortui locum cenſor ſufficitur: conſulibuſque morbo implicitis placuit per interregnum renovari auſpicia. Itaque quum ex ſenatuſconſulto conſules magiſtratu ſe abdicaſſent, interrex creatur M. Furius Camillus, qui P. Cornelium Scipionem, is deinde L. Valerium Potitum interregem prodidit: ab eo creati ſex tribuni militum conſulari poteſtate. Vt etiam ſi cui eorum incommoda valetudo fuiſſet, copia magiſtratuum reipubl. eſſet. Ca- 32
lendis Quintilibus magiſtratum occœpere L. Lucretius, Servius Sulpicius, M. Æmilius, L. Furius Medullinus ſeptimum, Agrippa Furius, C. Æmilius, iterum. Ex his L. Lucretio & C. Æmilio Volſinienſes provincia evenit: Salpinates Agrippæ Furio, & Ser-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

vio Sulpicio. Prius cum Volſinienſibus pugnatum
eſt: bellum numero hoſtium ingens, certamine haud
ſane aſperum fuit. Fuſa concurſu primo acies in fu-
gam, millia octo armatorum ab equitibus interclu-
ſa, poſitis armis, in deditionem venerunt. Ejus belli
fama effecit, ne ſe pugnæ committerent Salpinates.
mœnibus armati ſe tutabantur. Romani prædas
paſſim & ex Salpinati agro, & ex Volſinienſi, nullo
eam vim arcente, egerunt: donec Volſinienſibus feſſis
bello, ea conditione ut res populo Romano redde-
rent, ſtipendiumq; ejus anni exercitui præſtarent, in
viginti annos induciæ datæ. Eodem anno M. Cædi-
tius de plebe nunciavit tribunis, Se in Nova via, ubi
nunc ſacellum eſt, ſupra ædem Veſtæ, vocem noctis
ſilentio audiſſe clariorem humana, quæ magiſtrati-
bus dici juberet, Gallos adventare. Id, ut fit, propter
auctoris humilitatem ſpretum: & quod longinqua,
eoque ignotior, gens erat. Neque deorum modo
monita ingruente fato ſpreta: ſed humanam quo-
que opem, quæ una erat, M. Furium ab urbe amo-
vere. qui die dicta ab L. Appuleio tribuno plebis,
propter prædam Veientanam, filio quoque adole-
ſcente per idem tempus orbatus, quum accitis do-
mum tribulibus & clientibus, quæ magna pars plebis
erat, percunctatus animos eorum, reſponſum tuliſſet
ſe collaturos quanti damnatus eſſet: abſolvere eum
non poſſe, in exilium abiit: precatus ab Diis immor-
talibus; *Si innoxio ſibi ea injuria fieret, primo quoque*
tempore deſiderium ſui civitati ingratæ facerent. ab-
33 ſens quindecim millibus gravis æris damnatur. Ex-
pulſo cive, quo manente, ſi quicquam humanorum
certi eſt, capi Roma non potuerat; adventante fatali
urbi clade, legati ab Cluſinis veniunt, auxilium ad-
verſus Gallos petentes. Eam gentem traditur fama,
dulcedine frugum, maximeque vini nova tum vo-
luptate captam, Alpes tranſiſſe, agroſque ab Etruſcis
ante cultos poſſediſſe: & invexiſſe in Galliam vi-
num illiciendæ gentis cauſſa Aruntem Cluſinum, ira
corruptæ uxoris ab Lucumone, cui tutor is fuerat
ipſe, præpotente juvene, & à quo expeti pœnæ, niſi
externa

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

externa vis quæſita eſſet, nequirent. hunc tranſeuntibus Alpes ducem, auctoremque Cluſium oppugnandi fuiſſe. Equidem haud abnuerim, Cluſium Gallos ab Arunte, ſeu quo alio Cluſino, adductos: ſed eos qui oppugnaverint Cluſium, non fuiſſe qui primi Alpes tranſierint, ſatis conſtat. ducentis quippe annis ante, quam Cluſium oppugnarent, urbemque Romam caperent, in Italiam Galli tranſcenderunt: nec cum his primum Etruſcorum, ſed multo ante cum iis, qui inter Apenninum Alpeſque incolebant, ſæpe exercitus Gallici pugnavere. Tuſcorum ante Romanum imperium late terra marique opes patuere. mari ſupero inferoque, quibus Italia inſulæ modo cingitur, quantum potuerint, nomina ſunt argumento, quod alterum Tuſcum communi vocabulo gentis, alterum Adriaticum mare, ab Adria Tuſcorum colonia, vocavere Italicæ gentes. Græci eadem Tyrrhenum atque Adriaticum vocant. Ii in utrumque mare vergentes incoluere urbibus duodenis terras: prius cis Apenninum, ad inferum mare, poſtea trans Apenninum totidem, quot capita originis erant, coloniis miſſis. quæ trans Padum omnia loca, excepto Venetorum angulo, qui ſinum circumcolunt maris, uſque ad Alpes tenuere. Alpinis quoque ea gentibus haud dubie origo eſt, maxime Rhetis: quos loca ipſa efferarunt, ne quid ex antiquo, præter ſonum linguæ, nec eum incorruptum, retinerent. De tranſitu 34
in Italiam Gallorum hæc accepimus: Priſco Tarquinio Romæ regnante, Celtarum, quæ pars Galliæ tertia eſt, penes Bituriges ſumma imperii fuit. ii regem Celtico dabant. Ambigatus is fuit, virtute fortunaque quum ſua tum publica præpollens, quod imperio ejus Gallia adeo frugum hominumque fertilis fuit, ut abundans multitudo vix regi videretur poſſe. Hic magno natu ipſe jam, exonerare prægravante turba regnum cupiens, Belloveſum ac Sigoveſum, ſororis filios, impigros juvenes, miſſurum ſe eſſe in quas Dii dediſſent auguriis ſedes, oſtendit. Quantum ipſi vellent numerum hominum, excirent, ne qua gens arcere advenientes poſſet. Tum Sigoveſo

ſor-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

ſortibus dati Hercinii ſaltus: Belloveſo haud paulò
lætiorem in Italiam viam Dii dabant. Is, quod eis
ex populis abundabat, Bituriges, Arvernos, Senones,
Heduos, Ambarros, Carnutes, Aulercos, excivit.
Profectus ingentibus peditum equitumque copiis, in
Tricaſtinos venit. Alpes inde oppoſitæ erant, quas
inexſuperabiles viſas, haud equidem miror, nulla
dum via (quod quidem continens memoria ſit, niſi
de Hercule fabulis credere libet) ſuperatas. Ibi quum
velut ſeptos montium altitudo teneret Gallos, cir-
cumſpectarentque quanam per juncta cœlo juga in
alium orbem terrarum tranſirent, religio etiam te-
nuit; quod allatum eſt, advenas quærentes agrum ab
Salyum gente oppugnari. Maſſilienſes erant hi, na-
vibus à Phocæa profecti. Id Galli fortunæ ſuæ omen
rati adjuvere, ut quem primum in terram egreſſi oc-
cupaverant locum, patentibus ſilvis communirent.
ipſi Taurino ſaltu invias Alpeis tranſcenderunt: fu-
ſiſque acie Tuſcis, haud procul Ticino flumine, quum
in quo conſederant, agrum Inſubrium appellari au-
diſſent, cognomine Inſubribus pago Heduorum:
ibi, omen ſequentes loci, condidere urbem: Medio-
35 lanum appellarunt. Alia ſubinde manus Cænoma-
norum Elitovio duce veſtigia priorum ſecuta, eo-
dem ſaltu, favente Belloveſo, quum tranſcendiſſet
Alpes, ubi nunc Brixia ac Verona urbes ſunt (locos
tenuere Libui) conſidunt. poſt hos Salluvii, prope
antiquam gentem Lævos, Ligures, incolentes circa
Ticinum amnem. Pœnino deinde Boii Lingoneſque
tranſgreſſi, quum jam inter Padum atque Alpes om-
nia tenerentur, Pado ratibus trajecto, non Etruſcos
modo, ſed etiam Vmbros agro pellunt: intra Ap-
penninum tamen ſeſe tenuere. Tum Senones, re-
centiſſimi advenarum, ab Vtente flumine uſque ad
Æſim fines habuere. Hanc gentem Cluſium, Vo-
maniqve inde veniſſe comperio. id parum certum
eſt, ſolam-ne, an ab omnibus Ciſalpinorum Gallo-
rum populis adjutam. Cluſini novo bello exterriti,
quum multitudinem, quum formas hominum inuſi-
tatas cernerent, & genus armorum, audirentque ſæpe
ab

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

ab iis cis Padum ultraque, legiones Etruſcorum fu-
ſas, quamquam adverſus Romanos nullum eis jus
ſocietatis amicitiæve erat, niſi quod Veientes con-
ſanguineos adverſus populum Romanum non de-
fendiſſent, legatos Romam, qui auxilium ab ſenatu
peterent, miſere. De auxilio nihil impetratum. legati
tres M. Fabii Ambuſti filii miſſi, qui ſenatus, popu-
lique Romani nomine agerent cum Gallis, Ne à
quibus nullam injuriam accepiſſent, ſocios populi
Romani atque amicos oppugnarent. Romanis eos
bello quoque, ſi res cogat, tuendos eſſe. ſed melius
viſum bellum ipſum amoveri, ſi poſſet: & Gallos,
novam gentem, pace potius cognoſci, quam armis.
Mitis legatio, ni præferoces legatos, Galliſque magis 36
quam Romanis ſimiles, habuiſſet. quibus poſtquam
mandata ediderunt in concilio Gallorum, datur re-
ſponſum: *Etſi novum nomen audiant Romanorum,
tamen credere viros fortes eſſe, quorum auxilium à
Cluſinis, in re trepida ſit imploratum. & quoniam le-
gatione adverſus ſe maluerint quam armis tueri ſocios,
ne ſe quidem pacem quam illi afferant, aſpernari, ſi
Gallis egentibus agro, quem latius poſſideant quam co-
lant Cluſini, partem finium concedant. aliter pacem
impetrari non poſſe. Et reſponſum coram Romanis, ſe
accipere velle: & ſi negetur ager, coram iiſdem Roma-
nis dimicaturos, ut nunciare domum poſſint, quantum
Galli virtute cæteros mortales præſtarent. Quodnam
id jus eſſet, agrum à poſſeſſoribus petere, aut minari
arma?* Romanis quærentibus, &, *quid in Etruria
rei Gallis eſſet?* quum illi *ſe in armis jus ferre,* & *om-
nia fortium virorum eſſe*, ferociter dicerent, accenſis
utrimq; animis ad arma diſcurritur, & prælium con-
ſeritur. Ibi, jam urgentibus Romanam urbem fatis,
legati contra jus gentium arma capiunt. nec id clam
eſſe potuit, quum ante ſigna Etruſcorum tres nobi-
liſſimi fortiſſimique Romanæ juventutis pugnarent:
tantum eminebat peregrina virtus. Quin etiam Q.
Fabius evectus extra aciem equo, ducem Gallorum
ferociter in ipſa ſigna Etruſcorum incurſantem, per
latus transfixum, haſta occidit, ſpoliaque ejus le-

gentem

gentem Galli agnovere, perque totam aciem, Romanum legatum eſſe, ſignum datum eſt. Omiſſa inde in Cluſinos ira, receptui canunt, minantes Romanis. Erant, qui extemplo Romam eundum cenſerent. vicere ſeniores, ut legati prius mitterentur queſtum injurias, poſtulatumque, ut pro jure gentium violato Fabii dederentur. Legati Gallorum quum ea, ſicut erant mandata, expoſuiſſent, ſenatui nec factum placebat Fabiorum, & jus poſtulare barbari videbantur. ſed ne id, quod placebat, decerneret in tantæ nobilitatis viris, ambitio obſtabat. Itaque ne penes ipſos culpa eſſet cladis forte Gallico bello acceptæ, cognitionem de poſtulatis Gallorum ad populum rejiciunt. ubi tanto plus gratia atque opes valuere, ut quorum de pœna agebatur, tribuni militum conſulari poteſtate in inſequentem annum crearentur. Quo facto, haud ſecus quam dignum erat, infenſi Galli, bellum propalam minantes, ad ſuos redeunt. Tribuni militum cum tribus Fabiis creati Q. Sulpicius Longus, Q. Servilius quartum,
37 Ser. Cornelius Maluginenſis. Quum tanta moles mali inſtaret (adeo occæcat animos fortuna, ubi vim ſuam ingruentem refringi non vult) civitas, quæ adverſus Fidenatem & Veientem hoſtem, alioſque finitimos populos ultima experiens auxilia, dictatorem multis tempeſtatibus dixiſſet; ea tunc inuſitato atque inaudito hoſte, ab Oceano terrarumque ultimis oris bellum ciente, nihil extraordinarii imperii aut auxilii quæſivit. Tribuni, quorum temeritate bellum contractum erat, ſummæ rerum præerant: delectumque nihilo accuratiorem quam ad media bella haberi ſolitus erat, (extenuantes etiam famam belli) habebant. Interim Galli, poſtquam accepere, ultro honorem habitum violatoribus juris humani, eluſamque ſuam legationem eſſe, flagrantes ira, cujus impotens eſt gens, confeſtim ſignis convulſis, citato agmine iter ingrediuntur. Ad quorum prętereuntium raptim tumultũ quum exterritæ urbes ad arma concurrerent, fugaque agreſtium fieret, Romam ſe ire, magno clamore ſignificabant. quacunque ibant, equis

viriſque

viriſque longe ac late fuſo agmine immenſum obti-
nentes loci. Sed antecedente fama, nunciiſque Cluſi-
norum, deinceps inde aliorum populorum plurimum
terroris Romam celeritas hoſtium tulit. quippe qui-
bus, velut tumultuario exercitu raptim ducto, ægre
ad undecimum lapidem occurſum eſt, qua flumen
Allia Cruſtuminis montibus præalto defluens alveo,
haud multum infra viam Tiberino amni miſcetur.
Jam omnia contra circaque hoſtium plena erant, &
nata in vanos tumultus gens, truci cantu, clamori-
buſque variis, horrendo cuncta compleverant ſono.
Ibi tribuni militum, non loco caſtris ante capto, non 38
præmunito vallo, quo receptus eſſet, non Deorum
ſaltem, ſi non hominum memores, nec auſpicato,
nec litato, inſtruunt aciem diductam in cornua, ne
circumveniri multitudine hoſtium poſſent. nec ta-
men æquari frontes poterant, quum extenuando, in-
firmam & vix cohærentem mediam aciem habe-
rent. Paulum erat ab dextera editi loci, quem ſubſi-
diariis repleri placuit: eaque res ut initium pavoris
ac fugæ, ſic una ſalus fugientibus fuit. Nam Brennus
regulus Gallorum, in paucitate hoſtium artem maxi-
me timens, ratus ad id captum ſuperiorem locum, ut
ubi Galli cum acie legionum recta fronte concurriſ-
ſent, ſubſidia in averſos tranſverſoſque impetum da-
rent, ad ſubſidiarios ſigna convertit: ſi eos loco de-
puliſſet, haud dubius facilem in æquo campi tantum
ſuperanti multitudine victoriam fore. adeo non for-
tuna modo, ſed ratio etiam cum barbaris ſtabat. In
altera acie nihil ſimile Romanis, non apud duces,
non apud milites erat. pavor fugaque occupaverat
animos, & tanta hominum oblivio, ut multo major
pars Veios in hoſtium urbem, quum Tiberis arceret,
quam recto itinere Romam ad conjuges ac liberos
fugerent. Parumper ſubſidiarios tutatus eſt locus. in
reliqua acie, ſimul eſt clamor proximis ab latere, ul-
timis ab tergo auditus, ignotum hoſtem prius pene
quam viderent, non modo non tentato certamine,
ſed ne clamore quidem reddito integri intactique
fugerunt. Nec ulla cædes pugnantium fuit. terga
cæſa

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

cæſa ſuomet ipſorum certamine in turba impedientium fugam. Circa ripam Tiberis, quo armis abjectis totum ſiniſtrum cornu defugit, magna ſtrages facta eſt: multoſque imperitos nandi, aut invalidos, graves loricis aliiſque tegminibus hauſere gurgites. maxima tamen pars incolumis Veios perfugit; unde non modo præſidii quicquam, ſed ne nuncius quidem cladis Romam eſt miſſus. Ab dextro cornu, quod procul à flumine, & magis ſub monte ſteterat; Romam omnes petiere, & ne clauſis quidem portis
39 urbis in arcem confugerunt. Gallos quoque velut obſtupefactos, miraculum victoriæ tam repentinæ tenuit. & ipſi pavore defixi primum ſteterunt, velut ignari quid accidiſſet. deinde inſidias vereri, poſtremo cæſorum ſpolia legere, armorumque cumulos, ut mos eis eſt, coacervare. Tum demum poſtquam nihil uſquam hoſtile cernebatur, viam ingreſſi, haud multo ante Solis occaſum ad urbem Romam perveniunt. ubi quum prægreſſi equites, non portas clauſas, non ſtationem pro portis excubare, non armatos eſſe in muris, retuliſſent; aliud priori ſimile miraculum eos ſuſtinuit; noctemque veriti, & ignotæ ſitum urbis, inter Romam atque Anienem conſedere; exploratoribus miſſis circa mœnia aliaſque portas, quænam hoſtibus in perdita re conſilia eſſent. Romani, quum pars major ex acie Veios petiiſſet, nec ſupereſſe quemquam præter eos, qui Romam refugerant, crederent, comploratis omnibus pariter vivis mortuiſque, totam prope urbem lamentis impleverunt. Privatos deinde luctus ſtupefecit publicus pavor, poſtquam hoſtes adeſſe nunciatum eſt. mox ululatus cantuſque diſſonos, vagantibus circa mœnia turmatim barbaris, audiebant. Omne inde tempus ſuſpenſos ita tenuit animos uſque ad lucem alteram, ut identidem jam in urbem futurus videretur impetus primo adventu, quo acceſſerant ad urbem. manſuros enim ad Alliam fuiſſe, niſi hoc conſilii foret. Deinde ſub occaſum Solis, quia haud multum diei ſupererat, ante noctem rati ſe invaſuros; tũ in noctem dilatum conſilium eſſe, quo plus pavoris inferrent.

Po

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

Poſtremo lux appropinquans exanimare: timorique perpetuo ipſum malum continens fuit, quum ſigna infeſta portis ſunt illata. Nequaquam tamen ea nocte, neque inſequenti die ſimilis illi, quæ ad Alliam tam pavide fugerat, civitas fuit. Nam quum defendi urbem poſſe, tam parva relicta manu ſpes nulla eſſet, placuit cum conjugibus ac liberis juventutem militarem, ſenatuſque robur, in arcem Capitoliumque conſcendere: armiſque & frumento collatis, ex loco inde munito Deos hominesque & Romanum nomen defendere. Flaminem, ſacerdoteſque Veſtales, ſacra publica à cæde, ab incendiis procul auferre: nec ante deſeri cultum eorum, quam non ſupereſſent qui colerent. Si arx, Capitoliumque ſedes Deorum, ſi Senatus caput publici conſilii, ſi militaris juventus ſuperfuerit imminenti ruinæ urbis, facilem jacturam eſſe ſeniorum, relictæ in urbe utique perituræ turbæ. &, quo id æquiore animo de plebe multitudo ferret, ſenes triumphales conſulareſque ſimul ſe cum illis palam dicere obituros: nec his corporibus, quibus non arma ferre, non tueri patriam poſſent, oneraturos inopiam armatorum. Hæc in- 40
ter ſeniores morti deſtinatos jactata ſolatia. Verſæ inde adhortationes ad agmen juvenum; quos in Capitolium atque in arcem proſequebantur, *commendantes virtuti eorum juventæque urbis per trecentos ſexaginta annos omnibus bellis victricis, quæcunque reliqua eſſet, fortunam.* digredientibus qui ſpem omnem atque opem ſecum ferebant, ab iis, qui captæ urbis non ſupereſſe ſtatuerant exitio; quum ipſa res ſpecieſque miſerabilis erat, tum muliebris fletus & concurſatio incerta, nunc hos nunc illos ſequentium, rogitantiumque viros natoſque, cui ſe fato darent, nihil, quod humanis ſupereſſet malis, relinquebant. magna pars tamen earum in arcem ſuos proſecutæ ſunt, nec prohibente ullo, nec vocante: quia quod utile obſeſſis ad minuendam imbellem multitudinem, id parum humanum erat. Alia maxime plebis turba, quam nec capere tam exiguus collis, nec alere in tanta inopia frumenti poterat, ex urbe

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

urbe effuſa velut agmine jam uno petiit Janiculum. inde pars per agros dilapſi, pars urbes petunt finitimas; ſine ullo duce, aut conſenſu, ſuam quiſque ſpem, ſua conſilia, communibus deploratis, exſequentes. Flamen interim Quirinalis, virgineſque Veſtales, omiſſa rerum ſuarum cura, quæ ſacrorum ſecum ferenda, (quæ quia vires ad omnia ferenda deerant) relinquenda eſſent conſultantes, quiſve ea locus fideli aſſervaturus cuſtodia eſſet; optimum ducunt, condita in doliolis ſacello proximo ædibus flaminis Quirinalis, ubi nunc deſpui religio eſt, defodere: cætera inter ſe onere partito ferunt, via quæ ſublicio ponte ducit ad Janiculum. In eo clivo eas quum L. Albinius de plebe Romana homo conſpexiſſet, plauſtro conjugem ac liberos vehens inter cæteram turbam, quæ inutilis bello urbe excedebat; ſalvo etiam tum diſcrimine divinarum humanarumque rerum; irreligioſum ratus ſacerdotes publicos ſacraque populi Romani pedibus ire, ferrique; ſe ac ſuos in vehiculo conſpici; deſcendere uxorem ac pueros juſſit, virgines ſacraque in plauſtrum impoſuit: & Cære, quo iter ſacerdotibus erat, pervexit.

41 Romæ interim, ſatis jam omnibus, ut in tali re, ad tuendam arcem compoſitis, turba ſeniorum domos regreſſa, adventum hoſtium obſtinato ad mortem animo exſpectabat. qui eorum curules geſſerant magiſtratus, ut in fortunæ priſtinę honorumque aut virtutis inſignibus morerentur, quæ auguſtiſſima veſtis eſt, thenſas ducentibus, triumphantibuſve, ea veſtiti medio ædium eburneis ſellis ſedere. Sunt, qui, M. Fabio Pontifice maximo præfante carmen, devoviſſe eos ſe pro patria, Quiritibuſque Romanis tradant. Galli, & quia interpoſita nocte à contentione pugnæ remiſerant animos, & quod nec in acie ancipiti uſquam certaverant prælio, nec tum impetu aut vi capiebant urbem, ſine ira, ſine ardore animorum ingreſſi poſtero die urbem, patente Collina porta in forum perveniunt; circumferentes oculos ad templa Deûm, arcemque ſolam belli ſpeciem tenentem. Inde modico relicto præſidio (ne quis in diſſipatos

ex

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

ex arce aut Capitolio impetus fieret) dilapſi ad prædam vacuis occurſu hominum viis, pars in proxima quæque tectorum agmine ruunt: pars ultima, velut ea demum intacta & referta præda, petunt. inde rurſus ipſa ſolitudine abſterriti, ne qua fraus hoſtilis vagos exciperet, in forum ac propinqua foro loca conglobati redibant: ubi eos, plebis ædificiis obſeratis, patentibus atriis principum, major prope cunctatio tenebat, aperta quam clauſa invadendi. adeo haud ſecus quam venerabundi intuebantur in ædium veſtibulis ſedentes viros, præter ornatum habitumque humano auguſtiorem; majeſtate etiam, quam vultus gravitaſque oris præ ſe ferebat, ſimilimos Diis. Ad eos veluti ſimulachra verſi quum ſtarent, M. Papirius unus ex his dicitur Gallo barbam ſuam, ut tum omnibus promiſſa erat, permulcenti, ſcipione eburneo in caput incuſſo iram moviſſe: atque ab eo initium cædis ortum, cæteros in ſedibus ſuis trucidatos. Poſt principum cædem, nulli deinde mortalium parci, diripi tecta, exhauſtis injici ignes. Cæ- 42
terum, ſeu non omnibus delendæ urbis libido erat, ſeu ita placuerat principibus Gallorum, & oſtentari quædam incendia, terroris cauſſa, ſi compelli ad deditionem caritate ſedium ſuarum obſeſſi poſſent, & non omnia concremari tecta, ut quodcunque ſupereſſet urbis, id pignus ad flectendos hoſtium animos haberent; nequaquam perinde atque in capta urbe prima die aut paſſim aut late vagatus eſt ignis. Romani ex arce plenam hoſtium urbem cernentes, vagoſque per vias omnes curſus, quum alia atque alia parte nova aliqua clades oriretur, non mentibus ſolum conſipere, ſed ne auribus quidem atque oculis ſatis conſtare poterant. Quocunque clamor hoſtium, mulierum puerorumque ploratus, ſonitus flammæ, & fragor ruentium tectorum avertiſſet, paventes ad omnia, animos oraque & oculos flectebant; velut ad ſpectaculum à fortuna poſiti occidentis patriæ: nec ullius rerum ſuarum relicti, præterquam corporum, vindices. tanto ante alios miſerandi magis, qui umquam obſeſſi ſunt, quod in-

terclusi

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

tercluſi à patria obſidebantur ; omnia ſua cernente
in hoſtium poteſtate. Nec tranquillior nox diem
tam fœde actum excepit : lux deinde noctem in-
quietam inſecuta eſt , nec ullum erat tempus , quod
à novæ ſemper cladis alicujus ſpectaculo ceſſaret.
Nihil tamen tot onerati atque obruti malis flexe-
runt animos : quin , etſi omnia flammis ac ruinis
æquata vidiſſent, quamvis inopem parvumque, quem
tenebant, collem, libertati relictum , virtute defen-
derent : & jam , quum eadem quotidie acciderent,
velut aſſueti malis , abalienaverant ab ſenſu rerum
ſuarum animos; arma tantum ferrumque in dextris,
43 velut ſolas reliquias ſpei ſuæ , intuentes. Galli quo-
que per aliquot dies in tecta modo urbis nequic-
quam bello geſto , quum inter incendia ac ruinas
captæ urbis nihil ſupereſſe præter armatos hoſtes vi-
derent, nec quicquam tot cladibus territos , nec fle-
xuros ad deditionem animos , ni vis adhiberetur ;
experiri ultima & impetum facere in arcem ſtatuunt.
Prima luce ſigno dato, multitudo omnis in foro in-
ſtruitur. inde clamore ſublato , ac teſtudine facta,
ſubeunt. adverſus quos Romani nihil temere nec
trepide , ad omnes aditus ſtationibus firmatis , qua
ſigna ferri videbant , eà robore virorum oppoſito
ſcandere hoſtem ſinunt : quo ſucceſſerit magis in ar-
duum , eo pelli poſſe per proclive facilius rati. Me-
dio fere clivo reſtitere : atque inde ex loco ſuperio-
re , qui prope ſua ſponte in hoſtem inferebat, impe-
tu facto, ſtrage ac ruina fudêre Gallos : ut numquam
poſtea nec pars nec univerſi tentaverint tale pugnæ
genus. Omiſſa itaque ſpe per vim atque arma ſubeun-
di , obſidionem parant. cujus ad id tempus imme-
mores, & quod in urbe fuerat frumentum, incendiis
urbis abſumpſerant, & ex agris per ipſos dies raptum
omne Veios erat. Igitur exercitu diviſo , partim per
finitimos populos prædari placuit , partim obſideri
arcem ; ut obſidentibus frumentum populatores
agrorum præberent. Proficiſcentes Gallos ab urbe
ad Romanam experiendam virtutem , fortuna ipſa
Ardeam, ubi Camillus exulabat, duxit. qui mœſtior

ibi

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

ibi fortuna publica quam ſua, quum Diis homini-
buſque accuſandis ſeneſceret, indignando mirando-
que ubi illi viri eſſent, qui ſecum Veios Falerioſque
cepiſſent, qui alia bella fortius ſemper quam felicius
geſſiſſent; repente audit Gallorum exercitum ad-
ventare, atque de eo pavidos Ardeates conſul-
tare. nec ſecus quam divino ſpiritu tactus, quum
ſe in mediam concionem intuliſſet, abſtinere ſuetus
ante talibus conciliis; *Ardeates*, inquit, *veteres* 44
amici, novi etiam cives mei, quando & veſtrum bene-
ficium ita tulit, & fortuna hoc egit mea, nemo ve-
ſtrûm conditionis meæ oblitum me huc proceſſiſſe putet:
ſed res, ac periculum commune cogit, quod quiſque
poſſit in re trepida præſidii, in medium conferre. Et
quando ego vobis pro tantis veſtris in me meritis gra-
tiam referam, ſi nunc ceſſavero? aut ubi uſus erit mei
vobis, ſi in bello non fuerit? Hac arte in patria ſteti:
& invictus bello, in pace ab ingratis civibus pulſus
ſum. Vobis autem, Ardeates, fortuna oblata eſt, &
pro tantis priſtinis populi Romani beneficiis, quanta
ipſi meminiſtis (nec enim exprobranda apud memores
ſunt) gratiæ referendæ; & huic urbi decus ingens bel-
li ex hoſte communi pariendi. Quæ effuſo agmine ad-
ventat, gens eſt, cui natura corpora animoſque magna
magis quam firma dederit. eo in certamen omne plus
terroris quam virium ferunt. Argumento ſit clades
Romana. patentem cepere urbem; ex arce Capitolio-
que his exigua reſiſtitur manu. Iam obſidionis tædio
victi abſcedunt, vagique per agros palantur; cibo, vi-
noque raptim hauſto repleti. Vbi nox appetit, prope
rivos aquarum, ſine munimento, ſine ſtationibus ac
cuſtodiis paſſim ferarum ritu ſternuntur: nunc ab ſe-
cundis rebus magis etiam ſolito incauti. Si vobis in
animo eſt, tueri mœnia veſtra, nec pati hæc omnia
Galliam fieri; prima vigilia capite arma frequentes.
Me ſequimini ad cædem, non ad pugnam. niſi victos
ſomno, veluti pecudes trucidandos tradidero; non re-
cuſo eundem Ardeæ rerum mearum exitum, quem Ro-
mæ habui. Æquis iniquiſque perſuaſum erat, tantum 45
bello virum neminem uſquam ea tempeſtate eſſe.

Con-

Concione dimiſſa, corpora curant, intenti quan
mox ſignum daretur. quo dato, primæ noctis ſilen
tio ad portas cum Camillo præſto fuere. Egreſſi hau
procul urbe, ſicuti prædictum erat, caſtra Galloru
intuta neglectaque ab omni parte nacti, clamore i
vadunt. Nuſquam prælium, omnibus locis cæd
eſt: nuda corpora, & ſoluta ſomno trucidantur. ex
tremos tamen pavor cubilibus ſuis excitos, quæ au
unde vis eſſet ignaros in fugam, & quoſdam in ho
ſtem ipſum improvidos tulit. magna pars in agru
Antiatem delati, incurſione ab oppidanis in palat
facta, circumveniuntur. Similis in agro Veien
Tuſcorum facta ſtrages eſt: qui urbis jam prop
quadringenteſimum annum vicinæ, oppreſſæ ab ho
ſte inuſitato inauditoque, adeo nihil miſerti ſunt, u
in agrum Romanum eo tempore incurſiones fac
rent, plenique prædæ Veios etiam præſidiumque,
ſpem ultimam Romani nominis in animo habueri
oppugnare. Viderant eos milites Romani vagant
per agros, & congregatos agmine prædam præ
agentes, & caſtra cernebant haud procul Veiis poſ
ta. inde primum miſeratio ſui, deinde indignita
atque ex ea ira animos cepit, *Etruſciſ-ne etiam,*
quibus bellum Gallicum in ſe avertiſſent, ludibrio e
ſe clades ſuas? Vix temperavere animis, quin e
templo impetum facerent: compreſſique à Cædit
Centurione, quem ſibimetipſi præfecerant, rem i
noctem ſuſtinuere. Tantum par Camillo defuit au
ctor, cætera eodem ordine eodemque fortunæ eve
tu geſta. quin etiam ducibus captivis, qui cædi no
cturnæ ſuperfuerant, ad aliam manum Tuſcorum a
Salinas profecti, nocte inſequenti ex improviſo ma
jorem cædem edidere: duplicique victoria ovant
46 Veios redeunt. Romę interim plerumque obſidio ſ
gnis, & utrimque ſilentium eſſe; ad id tantum inte
tis Gallis, ne quis hoſtium evadere inter ſtation
poſſet: quum repentè juvenis Romanus admiratio
in ſe cives hoſteſque convertit. Sacrificium erat ſt
tum in Quirinali colle genti Fabiæ. ad id faciendu
C. Fabius Dorſo, Gabino cinctu, ſacra manibus g

ren

rens, quum de Capitolio deſcendiſſet, per medias hoſtium ſtationes egreſſus, nihil ad vocem cujuſquam terroremve motus, in Quirinalem collem pervenit. ibique, omnibus ſolenniter peractis, eadem revertens ſimiliter conſtanti vultu graduque, ſatis ſperans, propitios eſſe Deos, quorum cultum ne mortis quidem metu prohibitus deſeruiſſet, in Capitolium ad ſuos rediit: ſeu attonitis Gallis miraculo audaciæ, ſeu religione etiam motis, cujus haudquaquam negligens eſt gens. Veiis interim, non animi tantum indies, ſed etiam vires creſcebant: nec Romanis ſolum eo convenientibus ex agris, qui aut prælio adverſo aut clade captæ urbis palati fuerant, ſed etiam ex Latio voluntariis confluentibus, ut in parte prædæ eſſent. Maturum jam videbatur, repeti patriam, eripique ex hoſtium manibus: ſed corpori valido caput deerat. Locus ipſe admonebat Camilli, & magna pars militum erat, qui ductu auſpicioque ejus res proſpere geſſerant: & Cæditius negare, ſe commiſſurum, cur ſibi aut Deorum aut hominum quiſquam imperium finiret potius, quam ipſe memor ordinis ſui poſceret imperatorem. Conſenſu omnium placuit, ab Ardea Camillum acciri; ſed antea conſulto Senatu, qui Romæ eſſet. adeo regebat omnia pudor, diſcriminaque rerum prope perditis rebus ſervabant. Ingenti periculo tranſeundum per hoſtium cuſtodias erat. ad eam rem Pontius Cominius, impiger juvenis, operam pollicitus, incubans cortici, ſecundo Tiberi ad urbem defertur. inde qua proximum fuit à ripa, per præruptum eoque neglectum hoſtium cuſtodiæ ſaxum, in Capitolium evadit: &, ad magiſtratus ductus, mandata exercitus edit. Accepto inde Senatus decreto, ut & comitiis curiatis revocatus de exilio, juſſu populi Camillus dictator extemplo diceretur, militeſque haberent imperatorem quem vellent, eadem degreſſus, nuncius Veios contendit: miſſique Ardeam legati ad Camillum, Veios eum perduxere: ſeu, (quod magis credere libet, non prius profectum ab Ardea, quam comperit legem latam: quod nec in-

juſſu

juſſu populi mutari finibus poſſet, nec niſi dicta
tor dictus auſpicia in exercitu habere;) lex curia
47 lata eſt, dictatorque abſens dictus. Dum hæc Veii
agebantur, interim arx Romæ Capitoliumque i
ingenti periculo fuit. namque Galli, ſeu veſtigio no
tato humano, qua nuncius à Veiis pervenerat, ſeu ſu
ſponte animadverſo ad Carmentis ſaxum aſcen
æquo, nocte ſubluſtri, quum primo inermem, qu
tentaret viam, præmiſiſſent, tradentes inde arma
ubi quid iniqui eſſet, alterni innixi, ſublevanteſqu
invicem & trahentes alii alios, prout poſtularet lo
cus; tanto ſilentio in ſummum evaſere, ut non cu
ſtodes ſolum fallerent: ſed ne canes quidem, ſollici
tum animal ad nocturnos ſtrepitus, excitarent. An
ſeres non fefellere, quibus ſacris Junoni, in ſumm
inopia cibi, tamen abſtinebatur. quæ res ſaluti fui
Namque clangore eorum, alarumque crepitu exci
tus M. Manlius, qui triennio ante conſul fuerat, vi
bello egregius, armis arreptis ſimul ad arma cæter
ciens vadit. & dum cæteri trepidant, Gallum, qu
jam in ſummo conſtiterat, umbone ictum detu
bat. Cujus caſus prolapſi quum proximos ſterneret
trepidantes alios, armiſque omiſſis, ſaxa, quibus ad
hærebant, manibus amplexos, trucidat. jamque &
alii congregati telis miſſilibuſque ſaxis proturba
hoſtes, ruinaque tota prolapſa acies in præceps de
ferri. Sedato deinde tumultu, reliquum noctis (quan
tum in turbatis mentibus poterat, quum præteritum
quoque periculum ſollicitaret) quieti datum eſt. Lu
ce orta, vocatis claſſico ad concilium militibus, a
tribunos, quum & recte & perperam facto preciun
deberetur; Manlius primum ob virtutem laudatu
donatuſque, non ab tribunis ſolum militum, ſe
conſenſu etiam militari: cui univerſi ſelibras farris
& quartarios vini, ad ejus, quæ in arce erant, con
tulerunt. rem dictu parvam, cæterum inopia fecera
eam argumentum ingens caritatis; cum ſe quiſqu
victu ſuo fraudans, detractum corpori atque uſibu
neceſſariis ad honorem unius viri conferret. Tum
vigiles ejus loci, qua fefellerat aſcendens hoſtis, ci
tati

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

tati: & quum in omnes more militari ſe animadver-
ſurum Q. Sulpicius tribunus militum pronunciaſſet;
conſentiente clamore militum, in unum vigilem
conjicientium culpam deterritus, à cæteris abſtinuit:
reum haud dubium ejus noxæ approbantibus cun-
ctis de ſaxo dejecit. Inde intentiores utrimque cu-
ſtodiæ eſſe: & apud Gallos, quia vulgatum erat, in-
ter Veios Romamque nuncios commeare: & apud
Romanos ab nocturni periculi memoria. Sed ante 48
omnia obſidionis bellique mala, fames utrimque
exercitum urgebat: Gallos peſtilentia etiam, quum
loco jacente inter tumulos caſtra habentes, tum ab
incendiis torrido & vaporis pleno, cineremque, non
pulverem modo ferente quum quid venti motum
eſſet, (quorum intolerantiſſima gens eſt, humori ac
frigori aſſueta;) tum æſtu & languore vexati, vulga-
tis velut in pecua morbis, morerentur. Jam pigritia
ſingulos ſepeliendi, promiſcue acervatos cumulos
hominum urebant: buſtorumque inde Gallicorum
nomine inſignem locum fecere. Induciæ deinde
cum Romanis factæ, & colloquia permiſſu impera-
torum habita: in quibus quum identidem Galli fa-
mem objicerent; eaque neceſſitate ad deditionem
vocarent; dicitur avertendæ ejus opinionis cauſſa
multis locis panis de Capitolio jactatus eſſe in ho-
ſtium ſtationes. Sed jam neque diſſimulari, neque
ferri ultra fames poterat: itaque dum dictator dele-
ctum per ſe Ardeæ habet, magiſtrum equitum L.
Valerium à Veiis abducere exercitum jubet, parat
inſtruitque quibus haud impar adoriatur hoſtes: in-
terim Capitolinus exercitus ſtationibus vigiliiſque
feſſus, ſuperatis tamen humanis omnibus malis,
quum famem unam natura vinci non ſineret: diem
de die proſpectans, ecquod auxilium ab dictatore
appareret; poſtremo ſpe quoque jam, non ſolum
cibo, deficiente, &, quum ſtationes procederent,
prope obruentibus infirmum corpus armis, vel dedi,
vel redimi ſe quacumque pactione poſſent, juſſit:
jactantibus non obſcure Gallis, haud magna merce-
de ſe adduci poſſe, ut obſidionem relinquant. Tum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

ſenatus habitus; tribuniſque militum negotium da- tum, ut paciſcerentur. Inde inter Q. Sulpicium tri- bunum militum, & Brennum regulum Gallorum colloquio tranſacta res eſt, & mille pondo auri pre- tium populi gentibus mox imperaturi factum. Re fœdiſſimæ per ſe, adjecta indignitas eſt. pondera ab Gallis allata iniqua, &, tribuno recuſante, additu ab inſolente Gallo ponderi gladius: auditaque into-

49 leranda Romanis vox, *Væ victis* eſſe. Sed Diiqu & homines prohibuere redemtos vivere Romanos nam forte quadam, prius quam infanda merces per- ficeretur, per altercationem nondum omni auro ap- penſo, dictator intervenit: auferrique aurum de me- dio, & Gallos ſubmoveri jubet. Quum illi, reni- tentes, pactos dicerent ſeſe, negat eam pactionen ratam eſſe, quæ poſtquam ipſe dictator creatus eſſet injuſſu ſuo ab inferioris juris magiſtratu facta eſſet denunciatque Gallis, ut ſe ad prælium expediant Suos in acervum conjicere ſarcinas, & arma aptare ferroque non auro recuperare patriam jubet; in con ſpectu habentes fana Deûm, & conjuges, & libe ros, & ſolum patriæ deforme belli malis, & omni quæ defendi repetique & ulciſci fas ſit. Inſtruit dein de aciem, ut loci natura patiebatur, in ſemirutæ ſol urbis, & natura inæquali: & omnia quæ arte bel ſecunda ſuis eligi præpararive poterant, providi Galli nova re trepidi arma capiunt, iraque magi quam conſilio in Romanos incurrunt. Jam verte rat fortuna, jam Deorum opes humanaque conſili rem Romanam adjuvabant. igitur primo concurſ haud majore momento fuſi Galli ſunt, quam a Alliam vicerant. Juſtiore altero deinde prælio, a octavum lapidem Gabina via, quo ſe ex fuga con tulerant, ejuſdem ductu auſpicioque Camilli vin cuntur. Ibi cædes omnia obtinuit. caſtra capiuntur & ne nuncius quidem cladis relictus. Dictator, re cuperata ex hoſtibus patria, triumphans in urbem redit: interque jocos militares, quos inconditos ja ciunt, Romulus ac parens patriæ conditorque alt urbis, haud vanis laudibus appellatur. Servatan

deinde bello patriam, iterum in pace haud dubiè
ſervavit, quum prohibuit migrari Veios: & tribu-
nis rem intentius agentibus poſt incenſam urbem,
& per ſe inclinata magis plebe ad id conſilium. ea-
que cauſſa fuit non abdicandæ poſt triumphum di-
ctaturæ, ſenatu obſecrante, ne rempublicam in in-
certo relinqueret ſtatu. Omnium primum, ut erat 50
diligentiſſimus religionum cultor, quæ ad Deos im-
mortales pertinebant, retulit. Senatuſconſultum fit,
*Fana omnia, quod ea hoſtes poſſediſſent, reſtituerentur
expiarenturque: expiatioque eorum in libris per duum-
viros quæreretur. Cum Cæretibus publicè hoſpitium
fieret, quod ſacra populi Romani ac ſacerdotes rece-
piſſent, beneficioque ejus populi non intermiſſus honos
Deûm immortalium eſſet: ludi Capitolini fierent,
quod Jupiter optimus maximus ſuam ſedem atque ar-
cem populi Romani in re trepida tutatus eſſet: colle-
giumque ad eam rem M. Furius dictator conſtitueret,
ex iis, qui in Capitolio atque arce habitarent.* Ex-
piandæ etiam vocis nocturnæ, quæ nuncia cladis
ante bellum Gallicum audita neglectaque eſſet,
mentio illata, juſſumque templum in Nova via Aio
Locutio fieri. Aurum quod Gallis ereptum erat,
quodque ex aliis templis inter trepidationem in Jo-
vis cellam collatum, quum in quæ referri oporteret,
confuſa memoria eſſet, ſacrum omne judicatum, &
ſub Jovis ſella poni juſſum. Iam ante in eo religio
civitatis apparuerat, quod quum in publico deeſſet
aurum, ex quo ſumma pactæ mercedis Gallis con-
ficeret, à matronis collatum acceperant, ut ſacro auro
abſtineretur. Matronis gratiæ actæ, honoſque ad-
ditus, ut earum ſicut virorum, poſt mortem ſolen-
nis laudatio eſſet. Iis peractis quæ ad Deos pertine-
bant, quæque per ſenatum agi poterant; tum de-
mum, agitantibus tribunis plebem aſſiduis concio-
nibus, ut relictis ruinis in urbem paratam Veios
tranſmigrarent; in concionem, univerſo ſenatu pro-
ſequente, aſcendit, atque ita verba fecit: *Adeo mihi* 51
*acerbæ ſunt, Quirites, contentiones cum tribunis ple-
bis, ut nec triſtiſſimi exilii ſolatium aliud habuerim,*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

quoad Ardeæ vixi, quam quod procul ab his certami
nibus eram: & ob eadem hæc, non, niſi me ſenatuſ
conſulto populique juſſu revocaretis, rediturus umquan
fuerim. Nec nunc me, ut redirem, mea voluntas mu
tata, ſed veſtra fortuna perpulit. quippe ut in ſua ſe
de maneret patria, id agebatur: non ut ego utique i
patria eſſem: & nunc quieſcerem & tacerem libente
niſi hæc quoque pro patria dimicatio eſſet, cui deeſ
quoad vita ſuppetat, aliis turpe, Camillo etiam nef
eſt. Quid enim repetiimus, quid obſeſſam ex hoſtiu
manibus eripuimus, ſi recuperatam ipſi deſerimus
& cum victoribus Gallis capta tota urbe, Capitoliu
tamen atque arcem Diique & homines Romani te
nuerint, habitaverint; victoribus Romanis recuperat
urbe, arx quoque & Capitolium deſeratur: & pl
vaſtitatis huic urbi ſecunda noſtra fortuna faciat
quam adverſa fecerit. Equidem ſi nobis cum urbe ſim
poſitæ traditæque per manus religiones nullæ eſſent
tamen tam evidens numen hac tempeſtate rebus affu
Romanis, ut omnem negligentiam divini cultus exem
tam hominibus putem. Intuemini enim horum dei
ceps annorum vel ſecundas res vel adverſas: invenie
tis omnia proſpere eveniſſe ſequentibus Deos, adver
ſpernentibus. Iam omnium primum Veiens bellum (p
quot annos, quanto labore geſtum! non ante cepit f
nem, quam monitu Deorum aqua ex lacu Alba
emiſſa eſt. Quid hæc tandem urbis noſtræ clades nov
num ante exorta eſt, quam ſpreta vox cœlo emiſſa
adventu Gallorum, quam gentium jus ab legatis n
ſtris violatum, quam à nobis, quum vindicari debere
eadem negligentia Deorum prætermiſſum? Igit
victi captique ac redemti tantum pœnarum Diis h
minibuſque dedimus, ut terrarum orbi documento eſſ
mus. Adverſæ deinde res admonuerunt religionun
Confugimus in Capitolium ad Deos, ad ſedem Io
optimi maximi: ſacra in ruina rerum noſtrarum al
terræ celavimus, alia avecta in finitimas urbes am
vimus ab hoſtium oculis. Deorum cultum, deſerti
Diis hominibuſque tamen non intermiſimus. Redd
dere igitur patriam, & victoriam, & antiquum be

de

decus amiſſum : & in hoſtes, qui cæci avaritia in pon-
dere auri fœdus ac fidem fefellerunt, verterunt terro-
rem, fugamque & cædem. Hæc culti neglectique numi- 52
nis tanta monimenta in rebus humanis cernentes, ec-
quid ſentitis Quirites, quantum vixdum ex naufragiis
prioris culpæ cladiſque emergentes, paremus nefas? Vr-
bem auſpicato inauguratoque conditam habemus: nul-
lus locus in ea non religionum Deorumque eſt plenus:
ſacrificiis ſolennibus non dies magis ſtati quam loca
ſunt, in quibus fiant. Hos omnes Deos, publicos priva-
toſque, Quirites, deſerturi eſtis? Quam par veſtrum
factum eſt, quod in obſidione nuper in egregio adole-
ſcente C. Fabio, non minore hoſtium admiratione quam
veſtra, conſpectum eſt; quum inter Gallica tela di-
greſſus ex arce ſolenne Fabiæ gentis in colle Quirinali
obiit? An gentilitia ſacra ne in bello quidem intermit-
ti, publica ſacra & Romanos Deos etiam in pace deſeri
placet? & pontifices flamineſque negligentiores publi-
carum religionum eſſe, quam privatus in ſolenni gentis
fuerit? Forſitan aliquis dicat, aut Veiis nos facturos,
aut huc inde miſſuros ſacerdotes noſtros, qui faciant:
quorum neutrum fieri ſalvis cærimoniis poteſt. & ne
omnia generatim ſacra, omneſque percenſeam Deos;
in Iovis epulo, num alibi, quam in Capitolio, pulvinar
ſuſcipi poteſt? Quid de æternis Veſtæ ignibus, ſigno-
que, quod imperii pignus cuſtodia ejus templi tenetur,
loquar? quid de ancilibus veſtris, Mars Gradive, tu-
que Quirine pater? hæc omnia in profano deſeri placet
ſacra, æqualia urbi, quædam vetuſtiora origine urbis?
Et videte quid inter nos ac majores interſit. illi ſacra
quædam in monte Albano Lavinioque nobis facienda
tradiderant. An ex hoſtium urbibus Romam ad nos
transferri ſacra religioſum fuit: hinc ſine piaculo in
hoſtium urbem Veios transferemus? Recordamini agi-
tedum, quoties ſacra inſtaurentur, quia aliquid ex pa-
trio ritu negligentia caſuve prætermiſſum eſt. Mo-
do quæ res, poſt prodigium Albani lacus, niſi in-
ſtauratio ſacrorum auſpiciorumque renovatio, affectæ
Veienti bello reipublicæ remedio fuit? At etiam,
tamquam veterum religionum memores, & peregrinos

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

Deos tranſtulimus Romam, & inſtituimus novos. I
no Regina tranſvecta à Veiis nuper in Aventino, qua
inſigni ob excellens matronarum ſtudium, celebriq
dedicata eſt die? Aio Locutio templum propter cœl
ſtem vocem exauditam in Nova via juſſimus fieri: C
pitolinos ludos ſolennibus aliis addidimus; collegiun
que ad id novum, auctore ſenatu, condidimus. Qu
horum opus fuit ſuſcipi, ſi una cum Gallis urbem R
manam relicturi fuimus? ſi non voluntate manſim
in Capitolio per tot menſes obſidionis? ſi ab hoſtib
metu retenti ſumus? De ſacris loquimur, & de ten
plis: quid tandem de ſacerdotibus? Nonne in me
tem venit, quantum piaculi committatur? Veſtalib
nempe una illa ſedes eſt, ex qua eas nihil umqua
præterquam urbs capta movit. Flamini diali nocte
unam manere extra urbem nefas eſt. Hos Veientes p
Romanis facturi eſtis ſacerdotes, & Veſtales tua
deſerent Veſta? & Flamen peregre habitando, in ſi
gulas noctes tantum ſibi reique publicæ piaculi co
trahet? Quid alia, quæ auſpicato agimus omnia ſe
intra pomœrium, cui oblivioni, aut cui negligent
damus? Comitia curiata, quæ rem militarem cont
nent, comitia centuriata, quibus conſules tribunoſq
militares creatis, ubi auſpicato, niſi ubi adſolent, fie
poſſent? Veioſ-ne hac transferemus? an comitioru
cauſſa populus tanto incommodo in deſertam hanc
53 *Diis hominibuſque urbem conveniet? Sed res ipſa c*
git vaſtam incendiis ruiniſque relinquere urbem, e
ad integra omnia Veios migrare, nec hic ædifican
inopem plebem vexare. Hanc autem jactari mag
cauſſam, quam veram eſſe, ut ego non dicam, appare
vobis, Quirites, puto, qui meminiſtis ante Galloru
adventum, ſalvis tectis publicis privatiſque, ſtan
incolumi urbe, hanc eandem rem actam eſſe, ut Vei
tranſmigraremus. Et videte, quantum inter mea
ſententiam veſtramque interſit, tribuni. Vos etiam
tunc faciendum non fuerit, nunc utique faciendu
putatis: ego contra (nec id mirati ſitis prius qua
quale ſit, audieritis) etiamſi tunc migrandum fuiſſ
incolumi tota urbe, nunc has ruinas relinquendas no

cen

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

cenſerem. Quippe tum cauſſa nobis in urbem captam migrandi victoria eſſet, glorioſa nobis ac poſteris noſtris ; nunc hæc migratio nobis miſera ac turpis, Gallis glorioſa eſt. non enim reliquiſſe victores, ſed amiſiſſe victi patriam videbimur. hoc ad Alliam fuga, hoc capta urbs, hoc circumſeſſum Capitolium neceſſitatis impoſuiſſe, ut deſereremus penates noſtros, exiliumque ac fugam nobis ex eo loco conſciſceremus, quem tueri non poſſemus. & Galli evertere potuerunt Romam, quam Romani reſtituere non videbuntur potuiſſe? Quid reſtat, niſi ut jam novis copiis veniant, (conſtat enim vix credibilem multitudinem eſſe) & habitare in capta ab ſe, deſerta à vobis hac urbe velint, ſinatis? Quid ſi non Galli hoc, ſed veteres hoſtes veſtri, Æqui Volſcive faciant, uti commigrent Romam? Velitiſ-ne illos Romanos, vos Veientes eſſe? an malitis hanc ſolitudinem Veſtram, quam urbem hoſtium eſſe? non equidem video quid magis nefas ſit. Hæc ſcelera, quia piget reædificare, hæc dedecora, pati parati eſtis? Si tota urbe nullum melius ampliuſve tectum fieri poſſit, quam caſa illa conditoris eſt noſtri, non in caſis ritu paſtorum agreſtiumque habitare eſt ſatius inter ſacra penateſque veſtros, quam exulatum publice ire? Majoris noſtri convenæ paſtoreſque, quum in his locis nihil præter ſilvas paludeſque eſſet, novam urbem tam brevi ædificaverunt: nos Capitolio, arce incolumi, ſtantibus templis Deorum, ædificare incenſam piget? & quod ſinguli facturi fuimus, ſi ædes noſtræ deflagraſſent, hoc in publico incendio univerſi recuſamus facere?
Quid tandem, ſi fraude, ſi caſu Veiis incendium ortum 54
ſit, ventoque (ut fieri poteſt) diffuſa flamma magnam partem urbis abſumat ; Fidenas inde aut Gabios, aliamve quam urbem quæſituri ſumus, quo tranſmigremus? Adeo nihil tenet ſolum patriæ? ne hæc terra quam matrem appellamus? ſed in ſuperficie tigniſque caritas nobis patriæ pendet? Equidem, fatebor vobis, etſi minus injuriæ veſtræ quam meæ calamitatis meminiſſe juvat ; quum abeſſem, quotieſcunque patria in mentem veniret, hæc omnia occurrebant, colles, campique, & Tiberis, & aſſueta oculis regio, & hoc

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

cælum, ſub quo natus educatuſque eſſem. quæ vos Quirites, nunc moveant potius caritate ſua, ut ma-neatis in ſede veſtra, quam poſtea quum reliqueriti ea, macerent deſiderio. Non ſine cauſa Dii homineſ-que hunc urbi condendæ locum elegerunt; ſaluberrimo colles, flumen opportunum, quo ex mediterraneis loci fruges devehantur, quo maritimi commeatus acci-piantur: mare vicinum ad commoditates, nec expo-ſitum nimia propinquitate ad pericula claſſium exter-narum: regionum Italiæ medium, ad incrementun urbis natum unice locum. Argumento eſt ipſa magni-tudo tam novæ urbis. trecenteſimus ſexageſimus quin-tus annus urbis, Quirites, agitur: inter tot veterri-mos populos tamdiu bella geritis, quum interea, n ſingulas loquar urbes, non conjuncti cum Æquis Vol-ſci, tot tam valida oppida, non univerſa Etruria tan-tum terra marique pollens, atque inter duo maria la-titudinem obtinens Italiæ, bello vobis par eſt. Quo quum ita ſit, quæ (malum) ratio eſt expertis alia ex-periri, quum jam, ut virtus veſtra tranſire alio poſſit, fortuna certè loci hujus transferri hinc non poſſit? Hi Capitolium eſt, ubi quondam capite humano invent reſponſum eſt, eo loco caput rerum ſummamque impe-rii fore. hic, quum augurato liberaretur Capitolium, Iuventas Terminuſque maximo gaudio patrum no-ſtrorum moveri ſe non paſſi. hic Veſtæ ignes, hic An-cilia cælo demiſſa, hic omnes propitii manentibus vo-

55 *bis, Dii.* Moviſſe eos Camillus tum alia oratione tum ea quæ ad religiones pertinebant, maxime di-citur. ſed rem dubiam decrevit opportune vox emiſ-ſa, quod quum ſenatus poſt paullò de his rebus in curia Hoſtilia haberetur, cohorteſque ex præſidii revertentes, forte agmine forum tranſirent, centurio in comitio exclamavit: *Signifer, ſtatue ſignum: hi manebimus optime.* qua voce audita, & ſenatus, ac-cipere ſe omen, ex curia egreſſus, conclamavit, & plebes circumfuſa, approbavit. Antiquata deinde lege, promiſcue urbs ædificari cœpta. Tegula pu-blice præbita eſt: ſaxa materiæque cædendæ unde quiſq; vellet, jus factum: prædibus acceptis eo anno

ædi-

ædificia perfecturos. Feſtinatio curam exemit vicos irigendi, dum omiſſo ſui alienique diſcrimine, in acuo ædificant. Ea eſt cauſa, ut veteres cloacæ, rimo per publicum ductæ, nunc privata paſſim ubeant tecta: formaque urbis ſit occupatæ magis, uam diviſæ ſimilis.

EPITOME

LIBRI VI.

REs adverſus Aequos & Volſcos & Præneſtinos proſpere geſtas continet. Quatuor tribus additæ, Stelatina, Sabatina, Tromentina, Narnienſis, M. Manius, qui Capitolium à Gallis defenderat, quum obſtritos ære alieno liberaret, nexos exſolveret, crimine affectati regni damnatus; de ſaxo Tarpeio dejectus eſt: n cujus notam Senatuſconſultum factum, ne cui de Manlia gente Marco gnomen eſſet. C. Licinius, & L. Seſtius trib. pleb. legem promulgarunt, ut conſules tiam ex plebe fierent, qui ex Patribus creabantur. amque legem cum magna contentione repugnantibus Patribus, quum eidem trib. plebis per quinquennium oli magiſtratus fuiſſent, pertulerunt; & primus ex lebe conſul L. Seſtius creatus eſt. Lata eſt altera lex, e cui plus quingentis jugeribus agri liceret poſſidere.

QVÆ ab condita urbe Roma ad captam 1
eandem urbem Romani ſub regibus primum, conſulibus deinde ac dictatoribus, decemviriſque ac tribunis conſularibus geſſere foris bella, domi ſeitiones, quinque libris expoſui; res quum vetuſtae nimia obſcuras, veluti quæ magno ex intervallo oci vix cernuntur: tum quod & raræ per eadem empora literæ fuere; una cuſtodia fidelis memoriæ erum geſtarum: &, quod etiam ſi quæ in commenariis pontificum, aliiſque publicis privatiſque erant onumentis, incenſa urbe pleraque interiere. Claiora deinceps certioraque ab ſecunda origine, velut

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

ab ſtirpibus lætius feraciuſque renatæ urbis, geſta
domi militiæque, exponentur. Cæterum quo pri-
mo adminiculo erecta erat, eodem innixa M. Furio
principe ſtetit. neque eum abdicare ſe dictatura, niſi
anno circumacto paſſi ſunt. Comitia in inſequentem
annum tribunos habere, quorum in magiſtratu ca-
pta urbs eſſet, non placuit: res ad interregnum re-
diit. Quum civitas in opere ac labore aſſiduo refi-
ciendæ urbis teneretur, interim Q. Fabio, ſimul pri-
mum magiſtratu abiit, ab C. Marcio tribuno plebis
dicta dies eſt, quod legatus in Gallos, ad quos miſ-
ſus erat orator, contra jus gentium pugnaſſet. cui ju-
dicio eum mors, adeo opportuna, ut voluntariam
magna pars crederet, ſubtraxit. Interregnum inii
tum P. Cornelius Scipio iterum, & poſt eum M. Fu-
rius Camillus iterum. Is tribunos militum conſulari
poteſtate creat, L. Valerium Publicolam iterum,
L. Virginium, P. Cornelium, A. Manlium, L. Æ-
milium, L. Poſtumium. Ii ex interregno quum ex-
templo magiſtratum iniſſent, nulla de re prius quam
de religionibus ſenatum conſuluêre. In primis fœ-
dera ac leges (erant autem eæ duodecim tabulæ, &
quædam regiæ leges) conquiri quæ comparerent,
juſſerunt: alia ex eis edita etiam in vulgus. Quæ
autem ad ſacra pertinebant, à pontificibus maxime,
ut religione obſtrictos haberent multitudinis ani-
mos, ſuppreſſa. Tum de diebus religioſis agitari cœ-
ptum, diemque a. d. xv. Calendas Sextiles duplici
clade inſignem (quo die ad Cremeram Fabii cæſi:
quo deinde ad Alliam cum exitio urbis fœde pugna-
tum) à poſteriore clade Allienſem appellarunt, inſi-
gnemque rei nulli publice privatimque agendæ fe-
cerunt. Quidam, quod poſtridie Idus Quintiles non
litaſſet Sulpicius tribunus militum, neque inventa
pace Deûm poſt diem tertium objectus hoſti exer-
citus Romanus eſſet, etiam poſtridie Idus rebus di-
vinis ſuperſederi juſſum: inde ut poſtridie Calendas
quoque ac Nonas eadem religio eſſet, traditum, pu-
2 tant. Nec diu licuit quietis conſilia erigendæ ex tam
gravi caſu reip. ſecum agitare. Hinc Volſci veteres
hoſtes

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

hoſtes ad extinguendum nomen Romanum arma ceperant, hinc Etruriæ principum ex omnibus populis conjurationem de bello ad fanum Voltumnæ factam, mercatores afferebant. novus quoque terror acceſſerat defectione Latinorum Hernicorumque, qui poſt pacem ad lacum Regillum factam, per annos prope centum numquam ambigua fide in amicitia populi Romani fuerant. Itaque quum tanti undique terrores circumſtarent, appareretque omnibus, non odio ſolum apud hoſtes, ſed contemtu etiam inter ſocios nomen Romanum laborare; placuit ejuſdem auſpiciis defendi rempublicam, cujus recuperata eſſet, dictatoremque dici M. Furium Camillum. Is dictator C. Servilium Ahalam magiſtrum equitum dixit: juſtitioque indicto, delectum juniorum habuit. ita ut ſeniores quoque, quibus aliquid roboris ſupereſſet, in verba ſua juratos centuriaret. Exercitum conſcriptum armatumque trifariam diviſit. partem unam in agro Veiente Etruriæ oppoſuit: alteram ante urbem caſtra locare juſſit. tribunus militum his A. Manlius, illis qui adverſus Etruſcos mittebantur, L. Æmilius, præpoſitus: tertiam partem ipſe ad Volſcos duxit. nec procul ab Lanuvio (*ad Marcium* is locus dicitur) caſtra oppugnare eſt adortus. Quibus ab contemtu (quod prope omnem deletam à Gallis Romanam juventutem crederent) ad bellum profectis, tantum Camillus auditus imperator terroris intulerat, ut vallo ſe ipſi, vallum congeſtis arboribus ſepirent, ne qua intrare ad munimenta hoſtis poſſet. Quod ubi animadvertit Camillus, ignem in objectam ſepem conjici juſſit (& forte erat vis magna venti verſa in hoſtem.) itaque non aperuit ſolum incendio viam, ſed flammis in caſtra tendentibus, vapore etiam ac fumo, crepituque viridis materiæ flagrantis ita conſternavit hoſtes; ut minor moles ſuperantibus vallum in caſtra Volſcorum Romanis fuerit, quam tranſcendentibus ſepem incendio abſumtam fuerat. Fuſis hoſtibus cæſiſque, quum caſtra impetu cepiſſet dictator, prædam militi dedit; quo minus ſperatam à mini-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

minime largitore duce, eò militi gratiorem. perſecutus deinde fugientes, quum omnem Volſcum agrum depopulatus eſſet, ad deditionem Volſcos LXX demum anno ſubegit. Victor ex Volſcis in Æquos tranſiit, & ipſos bellum molientes, exercitum eorum, ad Bolas oppreſſit: nec caſtra modo, ſed urbem etiam aggreſſus, impetu primo cepit. Quum
3 in ea parte, in qua caput rei Romanæ Camillus erat, ea fortuna eſſet, aliam in partem terror ingens ingruerat. Etruria prope omnis armata Sutrium ſocios populi Romani obſidebat: quorum legati opem rebus affectis orantes, quum ſenatum adiſſent, decretum tulere, ut dictator primo quoque tempore auxilium Sutrinis ferret. Cujus ſpei moram quum pati fortuna obſeſſorum non potuiſſet, confectaque paucitas oppidanorum, opere, vigiliis, vulneribuſque, quæ ſemper eoſdem urgebant, per pactionem urbe hoſtibus tradita, inermes cum ſingulis emiſſi veſtimentis, miſerabili agmine penates relinquerent; eo forte tempore Camillus cum exercitu Romano intervenit. cui quum ſe mœſta turba ad pedes provolviſſet, principumque orationem neceſſitate ultima expreſſam, fletus mulierum ac puerorum, qui exilii comites trahebantur, excepiſſet; parcere lamentis Sutrinos juſſit: Etruſcis ſe luctum lacrymaſque ferre. Sarcinas inde deponi, Sutrinoſque ibi conſidere modico præſidio relicto, arma ſecum militem ferre jubet. Ita expedito exercitu, profectus ad Sutrium, id quod rebatur, ſoluta omnia rebus (ut fit) ſecundis invenit: nullam ſtationem ante mœnia, patentes portas, victorem vagum prædam ex hoſtium tectis egerentem. Iterum igitur eodem die Sutrium capitur: victores Etruſci paſſim trucidantur ab novo hoſte, neque ſe conglobandi coëundique in unum, aut arma capiendi datur ſpatium. quum pro ſe quiſque tenderent ad portas, ſi qua forte ſe in agros ejicere poſſent, clauſas (id enim primum dictator imperaverat) portas inveniunt. Inde alii arma capere, alii quos forte armatos tumultus occupaverat, convocare ſuos ut prælium inirent. quod accenſum

ab

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

ab deſperatione hoſtium fuiſſet, ni præcones per urbem dimiſſi, poni arma, & parci inermi juſſiſſent, nec præter armatos quenquam violari. Tum etiam, quibus animi in ſpe ultima obſtinati ad decertandum fuerant, poſtquam data ſpes vitæ eſt, jactare paſſim arma; inermeſque, quod tutius fortuna fecerat, ſe hoſti offerre. Magna multitudo in cuſtodias diviſa: oppidum ante noctem redditum Sutrinis inviolatum, integrumque ab omni clade belli. quia non vi captum, ſed traditum per conditiones fuerat. Camillus in urbem triumphans rediit, trium ſimul bellorum victor, longe plurimos captivos ex Etruſcis ante currum duxit. quibus ſub haſta venundatis, tantum æris redactum eſt, ut pretio pro auro matronis perſoluto, ex eo quod ſupererat, tres pateræ aureæ factæ ſint: quas cum titulo nominis Camilli ante Capitolium incenſum, in Jovis cella conſtat ante pedes Junonis poſitas fuiſſe. Eo anno in civitatem accepti, qui Veientium Capenatiumque ac Faliſcorum per ea bella transfugerant ad Romanos, agerque iis novis civibus aſſignatus. revocati quoque in urbem ſenatuſconſulto à Veiis, qui ædificandi Romæ pigritia, occupatis ibi vacuis tectis, Veios ſe contulerant. & primo fremitus fuit aſpernantium imperium: dies deinde præſtituta, capitaliſque pœna, qui non remigraſſet Romam, ex ferocibus univerſis ſingulos metu ſuo quemque obedientes fecit. Et Roma cum frequentia creſcere, tum tota ſimul exſurgere ædificiis: & republica impenſas adjuvante, & ædilibus velut publicum exigentibus opus, & ipſis privatis (admonebat enim deſiderium uſus) feſtinantibus ad effectum operis. intraque annum nova urbs ſtetit. Exitu anni comitia tribunorum militum conſulari poteſtate habita. creati T. Quintius Cincinnatus, Q. Servilius Fidenas quintum, Julius Julus, L. Aquilius Corvus, L. Lucretius Tricipitinus, Ser. Sulpicius Rufus. Exercitum alterum in Æquos, non ad bellum (victos namque ſe fatebantur) ſed ab odio ad pervatandos fines, ne quid ad nova conſilia relinquerent virium, duxêre: alterum in agrum Tarquinienſem.

Ibi

Ibi oppida Etruſcorum Cortuoſa & Contenebra v capta dirutaque. Ad Cortuoſam nihil certamini fuit. improviſo adorti, primo clamore atque impetu cepere: direptum oppidum atque incenſum eſt. Contenebra paucos dies oppugnationem ſuſtinuit laborque continuus, non die non nocte remiſſus ſubegit eos; quum in ſex partes diviſus exercitu Romanus, ſenis horis in orbem ſuccederet prælio oppidanos eoſdem integro ſemper certamini pau citas feſſos objiceret. ceſſere tandem, locuſque inva dendi urbem Romanis datus eſt. Publicari prædam tribunis placebat: ſed imperium quam conſilium ſe gnius fuit. dum cunctantur, jam militum præd erat; nec niſi per invidiam adimi poterat. Eoden anno, ne privatis tantum operibus creſceret urbs Capitolium quoque ſaxo quadrato ſubſtructum eſt opus vel in hac magnificentia urbis conſpiciendum

5 Jam & tribuni plebis civitate ædificando occupata conciones ſuas frequentare legibus agrariis conaban tur. oſtentabatur in ſpeciem Pomptinus ager, tun primum poſt acciſas à Camillo Volſcorum res, poſ ſeſſionis haud ambiguæ. Criminabantur, *multo eun infeſtiorem agrum ab nobilitate eſſe, quam à Volſci fuerit: ab illis enim tantum, quoad vires & arma ha buerunt, incurſiones eo factas. nobiles homines in poſ ſeſſionem agri publici graſſari: nec niſi, antequan omnia præcipiant, diviſus ſit, locum ibi plebi fore* Haud magnopere plebem moverant, & infrequen tem in foro, propter ædificandi curam, & eoden exhauſtam impenſis: eoque agri immemorem; a quem inſtruendum vires non eſſent. In civitate ple na religionum, tum etiam ab recenti clade ſuperſti tioſis principibus, ut renovarentur auſpicia, res a interregnum rediit. interreges deinceps, M. Manliu Capitolinus, Ser. Sulpicius Camerinus, L. Valeriu Potitus. Hic demum tribunorum militum conſula poteſtate comitia habuit. L. Papirium, C. Corne lium, C. Sergium, L. Æmilium iterum, L. Mene nium, L. Valerium Poplicolam tertium creat. hi e interregno magiſtratum occœpêre. Eo anno æde

Mar

Martis Gallico bello vota, dedicata eſt à T. Quintio duumviro ſacris faciundis. Tribus quatuor ex novis civibus additæ; Stellatina, Tromentina, Sabatina, Narnienſis: eæque viginti quinque tribuum numerum explevere. De agro Pomptino ab L. Si- 6
cinio tribuno plebis actum ad frequentiorem jam populum, mobilioremque ad cupiditatem agri quam fuerat. Et de Latino Hernicoque bello mentio facta in ſenatu, majoris belli cura, quod Etruria in armis erat, dilata eſt. Res ad Camillum tribunum militum conſulari poteſtate rediit. collegæ additi quinque, Ser. Cornelius Maluginenſis, Q. Servilius Fidenas ſextum, L. Quintius Cincinnatus, L. Horatius Pulvillus, P. Valerius. Principio anni averſæ curæ hominum ſunt à bello Etruſco: quod fugientium ex agro Pomptino agmen repente illatum in urbem attulit, Antiates in armis eſſe, Latinorumque populos juventutem ſubmiſiſſe ad id bellum. eo abnuentes publicum fuiſſe conſilium; quod non prohibitos tantummodo voluntarios dicerent militare ubi vellent. Deſierant jam ulla contemni bella. itaque ſenatus Diis agere gratias, quod Camillus in magiſtratu eſſet. Dictatorem quippe dicendum eum fuiſſe, ſi privatus eſſet: & collegæ fateri, *regimen omnium rerum, ubi quid bellici terroris ingruat; in viro uno eſſe: ſibique deſtinatum in animo eſſe, Camillo ſubmittere imperium. nec quicquam de majeſtate ſua detractum credere, quod majeſtati ejus viri conceſſiſſent.* Collaudatis ab ſenatu tribunis, & ipſe Camillus confuſus animo, gratias egit. *Ingens indi*, ait, *onus à populo Romano ſibi, qui ſe dictatorem jam quartum creaſſet: magnum à ſenatu talibus de ſe judiciis ejus ordinis, maximum tam honoratorum collegarum obſequio injungi. Itaque ſi quid laboris vigiliarumque adjici poſſit, certantem ſecum ipſum, anniſurum, ut tanto de ſe conſenſu civitatis opinionem, quæ maxima ſit, etiam conſtantem efficiat. Quod ab bellum atque Antiates attineat; plus ibi minarum, quam periculi eſſe. ſe tamen, ut nihil timendi, ſic nihil contemnendi auctorem eſſe. Circumſederi urbem Romanam ab in-*

vidia

vidia & odio finitimorum : itaque & ducibus pluribus & exercitibus adminiſtrandam rempubl. eſſe. Te, inquit, *P. Valeri ſocium imperii conſiliique legiones mecum adverſus Antiatem hoſtem ducere placet : te Q. Servili, altero exercitu inſtructo paratoque in urbe caſtra habere ; intentum, ſive Etruria ſe interim, ut nuper, ſive nova hæc cura, Latini atque Hernici, moverint. Pro certo habeo ita rem geſturum, ut patre, avo, teque ipſo ac ſex tribunatibus dignum eſt. Tertius exercitus ex cauſſariis ſenioribuſque à L. Quintio ſcribatur, qui urbi mœnibuſque præſidio ſit. L. Horatius, arma, tela, frumentum, quæque belli alia tempora poſcent, provideat. Te, Sergi Corneli, præſidem hujus publici conſilii, cuſtodem religionum, comitiorum, legum, rerum omnium urbanarum, collegæ facimus.* Cunctis in partes muneris ſui benigne pollicentibus operam, Valerius ſocius imperii lectus, adjecit, *M. Furium ſibi pro dictatore, ſeque ei pro magiſtro equitum futurum. Proinde quam opinionem de unico imperatore, eam ſpem de bello haberent. ſe vero bene ſperare, & de bello, & de pace univerſaque republica.* Erecti gaudio fremunt: *nec dictatore unquam opus fore reipublicæ, ſi tales viros in magiſtratu habeat, tam concordibus junctos animis ; parere atque imperare juxta paratos : laudemque conferentes potius in medium,*
7 *quam ex communi ad ſe trahentes.* Juſtitio indicto, delectuque habito, Furius ac Valerius ad Satricum profecti ; quo non Volſcorum modo juventutem Antiates ex nova ſobole lectam, ſed ingentem Latinorum Hernicorumque conciverant ex integerrimis diutina pace populis. itaque novus hoſtis veteri adjunctus commovit animos militis Romani. Quod ubi aciem jam inſtruenti Camillo centuriones renunciaverunt, *turbatas militum mentes eſſe, ſegniter arma capta, cunctabundoſque & reſiſtentes egreſſos caſtris eſſe, quin voces quoque auditas, cum centenis hoſtibus ſingulos pugnaturos, & ægre inermem tantam multitudinem, nedum armatam ſuſtineri poſſe* ; in equum inſilit, & ante ſigna obverſus in aciem, ordines interequitans, *Quæ triſtitia, milites,*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

es, hæc, quæ inſolita cunctatio eſt? Hoſtem, an me,
n vos ignoratis? Hoſtis eſt quid aliud quam perpetua
nateria virtutis gloriæque veſtræ? Vos contra, me
uce, (ut Falerios Veioſque captos, & in capta patria
Gallorum legiones cæſas taceam) modo trigeminæ vi-
ctoriæ triplicem triumphum ex his ipſis Volſcis &
Æquis, & ex Etruria egiſtis. An me, quod non di-
ctator vobis ſed tribunus ſignum dedi, non agnoſcitis
ucem? neque ego maxima imperia in vos deſidero:
& vos in me nihil præter me ipſum intueri decet. ne-
ue enim dictatura mihi unquam animos fecit, ut ne
xilium quidem ademit. Iidem igitur omnes ſumus:
& quum eadem omnia in hoc bellum afferamus quæ
n priora attulimus, eundem eventum belli exſpecte-
mus. Simul concurreritis, quod quiſque didicit ac
onſuevit, faciet. Vos vincetis, illi fugient. Dato 8
einde ſigno, ex equo deſilit, & proximum ſignife-
um manu arreptum ſecum in hoſtem rapit; infer
iles, clamitans, ſignum. quod ubi videre ipſum
amillum, jam ad munera corporis, ſenecta inva-
dum, vadentem in hoſtes, procurrunt pariter om-
es, clamore ſublato: Sequere imperatorem, pro ſe
uiſque clamantes. Emiſſum etiam ſignum Camilli
uſſu in hoſtium aciem ferunt: idque ut repeteretur,
oncitatos anteſignanos. Ibi primum pulſum Antia-
em, terroremque non in primam tantum aciem, ſed
tiam ad ſubſidiarios perlatum. nec vis tantum mili-
um movebat excitata præſentia ducis, ſed quod
olſcorum animis nihil terribilius erat, quam ipſius
Camilli forte oblata ſpecies. Ita quocumque ſe intu-
liſſet, victoriam ſecum haud dubiam trahebat. maxi-
me id evidens fuit, quum in lævum cornu prope jam
ulſum, arrepto repente equo cum ſcuto pedeſtri ad-
ectus, conſpectu ſuo prælium reſtituit; oſtentans
incentem cæteram aciem. jam inclinata res erat, ſed
urba hoſtium & fuga impediebatur, & longa cæde
conficienda multitudo tanta feſſo militi erat: quum
epente ingentibus procellis fuſus imber, certam ma-
is victoriam quam prælium diremit. Signo deinde
eceptui dato, nox inſecuta, quietis Romanis perfecit
bellum.

bellum. Latini namque & Hernici, relictis Vo
ſcis, domos profecti ſunt; malis conſiliis pares ad
pti eventus. Volſci ubi ſe deſertos ab eis vider
quorum fiducia rebellaverant; relictis caſtris, mo
nibus Satrici ſe includunt. quos primo Camillus va
lo circumdare & aggere atque operibus oppugna
eſt adortus. Quæ poſtquam nulla eruptione imp
diri videt; minus eſſe animi ratus in hoſte, quam
in eo tam lentæ ſpei victoriam exſpectaret; coho
tatus milites, ne tanquam Veios oppugnantes
opere longinquo ſeſe tererent, victoriam in man
bus eſſe; ingenti militum alacritate mœnia undiq
aggreſſus ſcalis, oppidum cepit. Volſci abjectis arm
9 ſeſe dediderunt. Cæterum animus ducis rei majo
Antio, imminebat. id caput Volſcorum, eam fuil
originem proximi belli. Sed quia niſi magno app
ratu, tormentis machiniſque, tam valida urbs ca
non poterat; relicto ad exercitum collega, Roma
eſt profectus, ut ſenatum ad excidendum Antiu
hortaretur. Inter ſermonem ejus (credo rem Anti
tem diuturniorem manere Diis cordi fuiſſe) lega
ab Nepete ac Sutrio auxilium adverſus Etruſcos p
tentes veniunt; brevem occaſionem eſſe ferendi au
xilii memorantes. eò vim Camilli ab Antio fortu
avertit. Namque quum ea loca oppoſita Etruriæ,
velut clauſtra inde portæque eſſent; & illis occ
pandi ea, quum quid novi molirentur, & Roman
recuperandi tuendique cura erat. Igitur ſenatui cu
Camillo agi placuit, ut omiſſo Antio bellum Etr
ſcum ſuſciperet. Legiones urbanæ, quibus Quinti
præfuerat, ei decernuntur. quamquam expertu
exercitum, aſſuetumque imperio, qui in Volſc
erat, mallet, nihil recuſavit: Valerium tantumm
do imperii ſocium depopoſcit. Quintius Horatiu
que ſucceſſores Valerio in Volſcis miſſi. Profecti a
urbe Sutrium Furius & Valerius, partem oppidi ja
captam ab Etruſcis invenere: ex parte altera inte
ſeptis itineribus ægre oppidanos vim hoſtium ab
arcentes. Cum Romani auxilii adventus, tum Ca
milli nomen celeberrimum apud hoſtes ſocioſqu

c in præſentia rem inclinatam ſuſtinuit, & ſpacium
d opem ferendam dedit. Itaque diviſo exercitu Ca-
nillus, collegam, eam in partem circumductis co-
iis quam hoſtes tenebant, mœnia aggredi jubet:
on tanta ſpe ſcalis capi urbem poſſe, quam ut aver-
s eo hoſtibus, & oppidanis jam propugnando feſ-
s, laxaretur labor, & ipſe ſpatium intrandi ſine cer-
mine mœnia haberet. Quod quum ſimul utrimque
ctum eſſet, ancepſque terror Etruſcos circumſtaret,
: mœnia ſumma vi oppugnari, & intra mœnia eſſe
oſtem viderent; porta ſe, quæ una forte non obſi-
ebatur, trepidi uno agmine ejecere. Magna cædes
gientium, & in urbe & per agros eſt facta. plures
Furianis intra mœnia cæſi: Valeriani expeditio-
s ad perſequendos fuere: nec ante noctem, quæ
onſpectum ademit, finem cædendi fecere. Sutrio
cepto, reſtitutoque ſociis, Nepete exercitus du-
us, quod per deditionem acceptum jam totum
truſci habebant. Videbatur plus in ea urbe reci- 10
enda laboris fore; non in eo ſolum quod tota ho-
ium erat; ſed etiam quod parte Nepeſinorum pro-
ente civitatem, facta erat deditio. Mitti tamen ad
incipes eorum placuit, ut ſecernerent ſe ab Etru-
is: fidemque quam imploraſſent ab Romanis, ipſi
æſtarent. Vnde quum reſponſum allatum eſſet,
hil ſuæ poteſtatis eſſe, Etruſcos, mœnia cuſtodiaſ-
ie portarum tenere; primo populationibus agri
rror eſt oppidanis admotus: deinde poſtquam de-
itionis quam ſocietatis fides ſanctior erat; faſcibus
rmentorum ex agro collatis ductus ad mœnia
ercitus, completiſque foſſis ſcalæ admotæ, & cla-
iore primo impetuque oppidum capitur. Nepeſinis
de edictum, ut arma ponant, parcique juſſum iner-
ii. Etruſci pariter armati atque inermes cæſi. Ne-
eſinorum quoque auctores deditionis ſecuri percuſ-
: innoxiæ multitudini redditæ res, oppidumque
im præſidio relictum. Ita duabus ſociis urbibus ex
oſte receptis, victorem exercitum tribuni cum ma-
ia gloria Romam reduxerunt. Eodem anno, ab
atinis Hernicifque res repetitæ, quæſitumque, cur

per

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

per eos annos militem ex inſtituto non dediſſen
Reſponſum frequenti utriuſque gentis concilio e
nec culpam in eo publicam, nec conſilium fuiſſe, qu
ſuæ juventutis aliqui apud Volſcos militaverint.
tamen ipſos pravi conſilii pœnam habere, nec quen
quam ex his reducem eſſe. Militis autem non da
cauſſam, terrorem aſsiduum à Volſcis, fuiſſe, qua
peſtem adhærentem lateri ſuo tot ſuper alia aliis be
11 *lis exhauriri nequiſſe.* Quæ relata Patribus, ma
tempus, quam cauſſam, non viſa belli habere. Inſ
quenti anno A. Manlio, P. Cornelio, T. & L. Qui
tiis Capitolinis, L. Papirio Curſore iterum, C. Serg
iterum tribunis conſulari poteſtate, grave bellu
foris, gravior domi ſeditio exorta: bellum à Vo
ſcis adjuncta Latinorum atque Hernicorum def
ctione: ſeditio, unde minime timeri potuit, à p
triciæ gentis viro, & inclytæ famæ, M. Manlio C
pitolino: qui nimius animi, quum alios princip
ſperneret, uni invideret, eximio ſimul honorib
atque virtutibus M. Furio; ægre ferebat ſolum eu
in magiſtratibus, ſolum apud exercitus eſſe: *ta*
tum jam eminere, ut iiſdem auſpiciis creatos, non p
collegis, ſed pro miniſtris habeat. quum interim,
quis verè æſtimare velit, à M. Furio recuperari p
tria ex obſidione hoſtium non potuerit, niſi à ſe pri
Capitolium atque arx ſervata eſſet. & ille, inter au
rum accipiendum, & ſpem pacis ſolutis animis, Ga
los aggreſſus ſit: ipſe armatos capienteſque arcem de
pulerit. illius gloriæ pars virilis apud omnes milit
ſit, qui ſimul vicerint; ſuæ victoriæ neminem omniu
mortalium ſocium eſſe. His opinionibus inflato an
mo, ad hoc vitio quoque ingenii vehemens, & im
potens, poſtquam inter Patres, non quantum æquu
cenſebat, excellere ſuas opes animadvertit; primu
omnium ex Patribus popularis factus, cum pleb
magiſtratibus conſilia communicare; criminand
Patres, alliciendo ad ſe plebem, jam aura non co
ſilio ferri, famæque magnæ malle quam bonæ eſſe
& non contentus agrariis legibus, quæ materia ſem
per tribunis plebis ſeditionum fuiſſet: fidem moli

cœ

œpit: *acriores quippe æris alieni ſtimulos eſſe, qui on egeſtatem modo atque ignominiam minentur, ſed ervo ac vinculis corpus liberum territent.* & erat ris alieni magna vis, re damnoſiſſima etiam diviti- us, ædificando contracta. Bellum itaque Volſcum, rave per ſe, oneratum Latinorum atque Hernico- um defectione, in ſpeciem cauſſæ jactatum, ut ma- or poteſtas quæreretur. Sed nova conſilia Manlii nagis compulere ſenatum ad dictatorem creandum. Creatus A. Cornelius Coſſus magiſtrum equitum ixit T. Quintium Capitolinum. Dictator, etſi 12 najorem dimicationem propoſitam domi quam fo- s cernebat; tamen, ſeu quia celeritate ad bellum pus erat, ſeu victoria triumphoque dictaturæ ipſi ires ſe additurum ratus, delectu habito in agrum Pomptinum, quo à Volſcis exercitum indictum au- lierat, pergit. Non dubito præter ſatietatem tot am libris aſſidua bella cum Volſcis geſta legenti- us, illud quoque ſuccurſurum (quod mihi percen- enti propiores temporibus harum rerum auctores niraculo fuit) unde toties victis Volſcis & Æquis uffecerint milites. quod quum ab antiquis tacitum prætermiſſumque ſit, cujus tandem ego rei præter opinionem, quæ ſua cuique conjectanti eſſe poteſt, uctor ſim? Simile veri eſt, aut intervallis bello- um, ſicut nunc in delectibus fit Romanis, alia at- que alia ſobole juniorum ad bella inſtauranda toties uſos eſſe: aut non ex iiſdem ſemper populis exerci- us ſcriptos; quanquam eadem ſemper gens bellum ntulerit: aut innumerabilem multitudinem libero- rum capitum in eis fuiſſe locis, quæ nunc vix ſemi- nario exiguo militum relicto, ſervitia Romana ab ſolitudine vindicant. Ingens certe (quod inter om- nes auctores convenit) quamquam nuper Camilli ductu atque auſpicio acciſæ res erant, Volſcorum exercitus fuit. ad hoc Latini Hernicique acceſſerant, & Circeienſium quidam, & coloni etiam à Veli- tris. Romanus dictator caſtris eo die poſitis, poſte- ro cum auſpicato prodiſſet, hoſtiaque cæſa pacem Deûm adoraſſet; lætus ad milites, jam arma ad

propo-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

propoſitum pugnæ ſignum, ſicut edictum erat, lu
prima capientes proceſſit: *Noſtra victoria eſt, mi*
tes, inquit, *ſi quid Dii vateſque eorum in futuru*
vident. itaque, ut decet certæ ſpei plenos, & cum i
paribus manus conſerturos, pilis ante pedes poſitis, gl
diis tantum dextras armemus: ne procurri quidem
acie velim, ſed obnixos vos ſtabili gradu impetum h
ſtium excipere. Vbi illi vana injecerint miſſilia,
effuſi ſtantibus vobis ſe intulerint, tum micent glad
& veniat in mentem unicuique, Deos eſſe, qui Rom
num adjuvent: Deos, qui ſecundis avibus in præliu
miſerint. Tu, Quinti, equitem intentus ad primu
initium moti certaminis teneas: ubi hærere jam acie
collato pede videris, tum terrorem equeſtrem occupa
alio pavore infer: invectuſque ordines pugnantiu
diſſipa. Sic eques, ſic pedes, ut præceperat, pugnan
13 nec dux legiones, nec fortuna fefellit ducem. Mu
titudo hoſtium nulli rei præterquam numero fret
& oculis utramque metiens aciem, temere prœliu
iniit, temere omiſit: clamore tantum miſſilibuſqu
telis, & primo pugnæ impetu ferox; gladios & co
latum pedem, & vultum hoſtis ardore animi m
cantem ferre non potuit. Impulſa frons prima,
trepidatio ſubſidiis illata, & ſuum terrorem int
lit eques: rupti inde multis locis ordines, motaqu
omnia, & fluctuanti ſimilis acies erat. deinde, poſ
quam cadentibus primis, jam ad ſe quiſque perven
turam cædem cernebat; terga vertunt. Inſtare Ro
manus; & donec armati confertique abibant, pedi
tum labor in perſequendo fuit: poſtquam jacta
arma paſſim, fugaque per agros ſpargi aciem ho
ſtium animadverſum eſt; tum equitum turmæ emiſ
ſæ, dato ſigno, ne in ſingulorum morando cæd
ſpatium ad evadendum interim multitudini darent
Satis eſſe miſſilibus ac terrore impediri curſum, obe
quitandoque agmen teneri, dum aſſequi pedes & ju
ſta cæde conficere hoſtem poſſet. Fugæ ſequendi
que non ante noctem finis fuit: capta quoque ac di
repta eodem die caſtra Volſcorum, prædaque om
nis, præter libera corpora, militi conceſſa eſt. Par
maxi

axima captivorum ex Latinis atque Hernicis fuit: ec hominum de plebe, ut credi poſſet mercede mi-taſſe, ſed principes quidam juventutis inventi; ma-feſta fides publica ope Volſcos hoſtes adjutos. Cir-ienſium quoque quidam cogniti, & coloni à Ve-ris: Romamque omnes miſſi, percunctantibus imoribus Patrum, eadem, quæ dictatori, defe-ionem ſui quiſque populi haud perplexe indicave-. Dictator exercitum in ſtativis tenebat; minime 14 ıbius bellum cum his populis Patres juſſuros: ıum major domi exorta moles coëgit acciri Ro-am eum; gliſcente indies ſeditione, quam ſolito agis metuendam auctor faciebat. non enim jam ationes modo Manlii, ſed facta popularia in ſpe-em, tumultuoſa eadem, qua mente fierent, intuen-ı erant. Centurionem nobilem militaribus factis, dicatum pecuniæ quum duci vidiſſet; medio foro ım caterva ſua accurrit, & manum injecit: voci-ratuſque de ſuperbia Patrum, ac crudelitate fœne-torum, & miſeriis plebis, virtutibus ejus viri for-ınaque; *Tum vero ego*, inquit, *nequicquam hac xtra Capitolium arcemque ſervaverim, ſi civem mmilitonemque meum tamquam Gallis victoribus ıptum, in ſervitutem ac vincula duci videam.* In-e rem creditori palam populo ſolvit, libraque & re liberatum emittit; Deos atque homines obte-antem, *ut M. Manlio, liberatori ſuo, parenti plebis omanæ, gratiam referant.* Acceptus extemplo in ımultuoſam turbam, & ipſe tumultum augebat; catrices acceptas Veienti, Gallico aliiſque deinceps ellis oſtentans. *Se militantem, ſe reſtituentem ever-s penates, multiplici jam ſorte exſoluta mergenti-ıs ſemper ſortem uſuris, obrutum fœnore eſſe. Vide-lucem, forum, civium ora, M. Manlii opera: om-ia parentum beneficia ab illo ſe habere: illi devovere rporis vitæque ac ſanguinis quod ſuperſit. quodcunque bi cum patria, penatibus publicis ac privatis juris ıerit; id cum uno homine eſſe.* His vocibus inſtin-ta plebes quum jam unius hominis eſſet; addita ıia commotioris ad omnia turbanda conſilii res.

Fun-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

Fundum in Veienti, caput patrimonii, ſubjecit pr
coni: *Ne quem veſtrûm*, inquit, *Quirites, do*
quicquam in re mea ſupererit, judicatum addictu
ve duci patiar. Id vero ita accendit animos, ut p
omne fas ac nefas ſecuturi vindicem libertatis vid
rentur. Ad hoc domi, concionantis in modu
ſermones pleni criminum in Patres: inter qu
cum omiſſo diſcrimine, vera an vana jaceret, th
ſauros Gallici auri occultari à Patribus jecit: n
jam poſſidendis publicis agris contentos eſſe, niſi p
cuniam quoque publicam avertant. Ea res ſi pala
fiat, exſolvi plebem ære alieno poſſe. Quæ ubi o
jecta ſpes eſt, enimvero indignum facinus vide
quum conferendum ad redimendam civitatem
Gallis aurum fuerit, tributo collationem factam
idem aurum ex hoſtibus captum in paucorum pr
dam ceſſiſſe. Itaque exſequebantur quærendo u
tantæ rei furtum occultaretur: differenteque, & tem
pore ſuo ſe indicaturum dicente; cæteris omiſſis
verſæ erant omnium curæ: apparebatque nec ve
indicii gratiam mediam, nec falſi offenſionem for

15 Ita ſuſpenſis rebus dictator accitus ab exercitu,
urbem venit. poſtero die ſenatu habito, quum ſa
periclitatus voluntates hominum, diſcedere ſenatu
ab ſe vetuiſſet; ſtipatus ea multitudine, ſella in co
mitio poſita, viatorem ad M. Manlium miſit: q
dictatoris juſſu vocatus, quum ſignum ſuis dediſſ
adeſſe certamen, agmine ingenti ad tribunal veni
Hinc ſenatus, hinc plebs ſuum quiſque intuentes du
cem, velut in acie conſtiterant. Tum dictator, ſ
lentio facto, *Vtinam*, inquit, *mihi Patribuſque Ro*
manis ita de cæteris rebus cum plebe conveniat, quem
admodum quod ad te attinet, eamque rem, quam
te ſum quæſiturus, conventurum ſatis confido. Spe
factam a te civitati video, fide incolumi ex theſau
ris Gallicis, quos primores Patrum occultent, credi
tum ſolvi poſſe: Cui ego rei tantum abeſt ut impedi
mento ſim, ut contra, te, M. Manli, adhorter, liber
fœnore plebem Romanam: & iſtos incubantes pu
blicis theſauris ex præda clandeſtina evolvas. Quo

ni

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

niſi facis, ſive ut & ipſe in parte prædæ ſis, ſive quia vanum indicium eſt; in vincula te duci jubebo: nec diutius patiar à te multitudinem fallaci ſpe concitari. Ad ea Manlius, nec ſe fefelliſſe, ait, non adverſus Volſcos toties hoſtes, quoties Patribus expediat, nec adverſus Latinos Hernicoſque, quos falſis criminibus in arma agant; ſed adverſus ſe ac plebem Romanam dictatorem creatum eſſe. Iam, omiſſo bello, quod ſimulatum ſit, in ſe impetum fieri: jam dictatorem profiteri patrocinium fœneratorum adverſus plebem: jam ſibi ex favore multitudinis crimen & perniciem quæri. Offendit, inquit, te, A. Corneli, voſque Patres conſcripti, circumfuſa turba lateri meo? Quin eam diducitis à me ſinguli veſtris beneficiis, intercedendo, eximendo de nervo cives veſtros, prohibendo judicatos addictoſque duci; ex eo, quod affluit opibus veſtris, ſuſtinendo neceſſitates aliorum? Sed quid ego vos de veſtro impendatis, hortor? Sortem aliam ferte, de capite deducite quod uſuris pernumeratum eſt: jam nihilo mea turba, quam ullius conſpectior erit. At enim, quid ita ſolus ego civium curam ago? nihilo magis quod reſpondeam, habeo, quam ſi quæras, quid ita ſolus Capitolium arcemque ſervarim. Et tum univerſis quam potui, opem tuli, & nunc ſingulis feram. Nam quod ad theſauros Gallicos attinet, rem ſuapte natura facilem, difficilem interrogatio nscit. cur enim quæritis quod ſcitis? cur quod in ſinu veſtro eſt, excuti jubetis potius, quam ponatis? niſi aliqua fraus ſubeſt. quo magis argui præſtigias jubetis veſtras, eo plus vereor ne abſtuleritis, obſervantibus etiam occulti. Itaque non ego vobis ut indicem prædas veſtras, ſed vos id cogendi eſtis, ut in medium profeatis. Quum mittere ambages, dictator juberet, & 16
aut peragere verum indicium cogeret, aut fateri facinus, inſimulati falſo crimine ſenatus, oblatæque vani furti invidiæ; negantem arbitrio inimicorum ſe locuturum, in vincula duci juſſit. Arreptus à viatore, Iupiter, inquit, optime maxime, Iunoque regina, ac Minerva, cæterique Dii Deæque, qui Capitolium arcemque incolitis; ſiccine veſtrum mi-

litem ac præſidem ſinitis vexari ab inimicis? H
dextra, qua Gallos fudi à delubris veſtris, jam i
vinculis & catenis erit? Nullius nec oculi nec aur
indignitatem ferebant: ſed invicta ſibi quædam pa
tientiſſima juſti imperii civitas fecerat. nec adverſ
dictatoriam vim aut tribuni plebis, aut ipſa pleb
attollere oculos aut hiſcere audebant. Conjecto i
carcerem Manlio, ſatis conſtat, magnam parte
plebis veſtem mutaſſe, multos mortales capillum
barbam promiſiſſe, obverſatamque veſtibulo carc
ris mœſtam turbam. Dictator de Volſcis triumph
vit: invidiæque magis triumphus quam gloriæ fu
Quippe domi, non militiæ, partum eum; actum
que de cive, non de hoſte, fremebant: unum d
fuiſſe tantum ſuperbiæ, quod non M. Manlius an
currum ſit ductus. jamque haud procul ſeditione r
erat: cujus leniendæ cauſſa, poſtulante nullo, largit
voluntarius repente ſenatus factus, Satricum col
niam duo millia civium Romanorum deduci juſſi
bina jugera & ſemiſſes agri aſſignati. Quod quum
parvum & paucis datum, & mercedem eſſe prode
di M. Manlii interpretarentur; remedio irritat
ſeditio: & jam magis inſignis ſordibus & facie re
rum turba Manliana erat. amotuſque poſt triu
phum abdicatione dictaturæ terror & linguam
17 animos liberaverat hominum. Audiebantur itaq
propalam voces exprobrantium multitudini, *qu*
defenſores ſuos in præcipitem ſemper locum fav
tollat, deinde in ipſo diſcrimine periculi deſtitu
Sic Sp. Caſſium in agros plebem vocantem, ſic S
Mælium ab ore civium famem ſuis impenſis prop
ſantem, oppreſſos: ſic M. Manlium, merſam & ob
tam fœnore partem civitatis in libertatem ac luc
extrahentem, proditum inimicis. Saginare pleb
populares ſuos ut jugulentur. Hoccine patiendum fu
ſe, ſi ad nutum dictatoris non reſponderet vir conſu
ris? Fingerent mentitum ante, atque ideo non h
buiſſe quod tum reſponderet: cui ſervo umquam m
dacii pœnam vincula fuiſſe? Non obverſatam eſſe m
moriam noctis illius, quæ pene ultima atque æte

nom

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

nomini Romano fuerit? non ſpeciem agminis Gallo-
rum, per Tarpeiam rupem ſcandentis? non ipſius
M. Manlii, qualem eum armatum, plenum ſudoris
ac ſanguinis, ipſo pene Iove erepto ex hoſtium manibus
vidiſſent? Selibriſ-ne farris gratiam ſervatori pa-
triæ relatam? & quem prope cæleſtem, cognomine
certe Capitolino Iovi parem fecerint, eum pati vin-
ctum in carcere, in tenebris, obnoxiam carnificis arbi-
trio ducere animam? Adeo in uno omnibus ſatis au-
xilii fuiſſe, nullam opem in tam multis uni eſſe? Jam
ne nocte quidem turba ex eo loco dilabebatur, re-
fracturoſque carcerem minabantur: quum remiſſo,
id quod erepturi erant, ex ſenatuſconſulto Manlius
vinculis liberatur. quo facto ſeditio non finita, ſed
dux ſeditioni datus eſt. Per eoſdem dies Latinis &
Hernicis, ſimul colonis Circeienſibus, & à Velitris
purgantibus ſe Volſci crimine belli, captivoſque re-
petentibus, ut ſuis legibus in eos animadverterent,
triſtia reſponſa reddita: triſtiora colonis, quod ci-
ves Romani patriæ oppugnandæ nefanda conſilia
iniiſſent. Non negatum itaque tantum de captivis;
ſed in quo ab ſociis tamen temperaverant, denun-
tiatum ſenatus verbis, faceſſerent propere ex urbe,
ab ore atque oculis populi Romani, ne nihil eos le-
gationis jus, externo non civi comparatum, tege- 18
ret. Recrudeſcente Manliana ſeditione, ſub exitu
anni comitia habita, creatique tribuni militum con-
ſulari poteſtate ex Patribus Ser. Cornelius Malugi-
nenſis tertium, P. Valerius Potitus iterum, M. Fu-
rius Camillus quintum, Ser. Sulpicius Rufus ite-
rum, C. Papirius Craſſus, T. Quintius Cincinnatus
ſecundum. Cujus principio anni, & Patribus &
plebi peropportune externa pax data: plebi, quod
non avocata delectu ſpem cepit, dum tam potentem
haberet ducem, fœnoris expugnandi: Patribus, ne
quo externo terrore avocarentur animi ab ſanandis
domeſticis malis. Igitur quum pars utraque acrior
aliquanto coorta eſſet; jam in propinquum certamen
aderat: & Manlius, advocata domum plebe, cum
principibus novandarum rerum interdiu noctuque

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

conſilia agitat; plenior aliquanto animorum ir
rumque, quam antea fuerat. Iram accenderat igno
minia recens in animo ad contumeliam inexpert
ſpiritus dabat, quod nec auſus eſſet idem in ſe dict
tor, quod in Sp. Mælio Cincinnatus Quintius feci
ſet: & vinculorum ſuorum invidiam non dictat
modo abdicando dictaturam fugiſſet, ſed ne ſenat
quidem ſuſtinere potuiſſet. His ſimul inflatus, ex
cerbatuſque, jam per ſe accenſos incitabat plebis ar
mos: *Quouſque tandem ignorabitis vires veſtras, qu
natura ne belluas quidem ignorare voluit? numera
ſaltem quot ipſi ſitis, quot adverſarios habeatis. Si ſi
guli ſingulos aggreſſuri eſſetis, tamen acrius credere
vos pro libertate, quam illos pro dominatione certat
ros. Quot enim clientes circa ſingulos fuiſtis patron
tot nunc adverſus unum hoſtem eritis. Oſtendite mo
bellum, pacem habebitis. Videant vos paratos ad vi
jus ipſi remittent. Audendum eſt aliquid univerſ
aut omnia ſingulis patienda. Quouſque me circun
ſpectabitis? Ego quidem nulli veſtrum deero. ne fo
tuna mea deſit, videte. Ipſe vindex veſter ubi viſu
inimicis eſt, nullus repente fui: & vidiſtis in vincu
duci univerſi eum, qui à ſingulis vobis vincula depu
ram. Quid ſperem, ſi plus in me audeant inimici?
exitum Caſſii Mæliique exſpectem? Bene facitis qu
abominamini: Dii prohibebunt hæc: ſed nunqua
propter me de cœlo deſcendent. Vobis dent ment
oportet, ut prohibeatis: ſicut mihi dederunt arm
togatoque, ut vos à barbaris hoſtibus, à ſuperbis def
derem civibus. Tam parvus animus tanti populi eſt,
ſemper vobis auxilium adverſus inimicos ſatis ſit,
ullum, niſi quatenus imperari vobis ſinatis, certam
adverſus Patres noveritis? Nec hoc natura inſit
vobis eſt, ſed uſu poſſidemini. Cur enim adverſus e
ternos tantum animorum geritis, ut imperare il
æquum cenſeatis? quia conſueſtis cum eis pro impe
certare: adverſus hos tentare magis quam tueri lib
tatem. Tamen qualeſcunque duces habuiſtis, qual
cunque ipſi fuiſtis, omnia adhuc quantacunque petiſt
obtinuiſtis; ſeu vi, ſeu fortuna veſtra. tempus eſt j*

maj

ajora conari. Experimini modo & veſtram felicita-
em, & me (ut ſpero) feliciter expertum : minore ne-
tio, qui imperet Patribus, imponetis, quam qui reſi-
erent imperantibus, impoſuiſtis. Solo æquandæ ſunt
ictaturæ conſulatuſque, ut caput attollere Romana
ebes poſſit. Proinde adeſte, prohibete jus de pecuniis
ici. ego me patronum profiteor plebis, quod mihi cura
ea & fides nomen induit. Vos ſi quo inſigni magis
nperii honoriſve nomine veſtrum appellabitis ducem,
utemini potentiore ad obtinenda ea quæ vultis. Inde
e regno agendi ortum initium dicitur: ſed nec cum
ibus, nec quem ad finem conſilia pervenerint, ſat
anum traditur. At in parte altera ſenatus de ſeceſ- 19
one, in domum privatam, plebis, forte etiam in
rce poſitam, & imminenti mole libertati, agitat.
agna pars vociferantur, Servilio Ahala opus eſſe,
ui non in vincula duci jubendo irritet publicum
oſtem, ſed unius jactura civis, finiat inteſtinum bel-
m. Decurritur ad leviorem verbis ſententiam;
m tamen eandem habentem, Vt videant magiſtra-
s, ne quid ex pernicioſis conſiliis M. Manlii reſpu-
lica detrimenti capiat. Tum tribuni conſulari po-
ſtate, tribunique plebis (nam & quia eundem &
æ poteſtatis quem libertatis omnium finem cerne-
ant, Patrum auctoritati ſe dediderant) hi tum om-
es quid opus facto ſit, conſultant. Quum præter vim
 cædem nihil cuiquam occurreret; eam autem in-
entis dimicationis fore appareret; tum M. Mænius
 Q. Publilius tribuni plebis, *Quid Patrum & ple-*
s certamen facimus, quod civitatis eſſe adverſus unum
eſtiferum civem debet? Quid cum plebe aggredimur
m, quem per ipſam plebem tutius aggredi eſt, ut ſuis
ſe oneratus viribus ruat? Diem dicere ei, nobis in
nimo eſt. nihil minus populare quam regnum eſt. Si-
ul multitudo illa non ſecum certari viderint, &
x advocatis judices facti erunt, & accuſatores de
lebe, patricium reum intuebuntur, & regni crimen
n medio; nulli magis quam libertati favebunt ſuæ.
pprobantibus cunctis, diem Manlio dicunt. quod 20
i eſt factum, primo commota plebs eſt, utique

poſtquam ſordidatum reum viderunt: nec cum
non modo patrum quemquam, ſed ne cognatos qu
dem aut affines, poſtremo ne fratres quidem A.
T. Manlios: quod ad eum diem nunquam uſu v
niſſet, ut in tanto diſcrimine non & proximi veſte
mutarent. Appio Claudio in vincula ducto, C. Cla
dium inimicum, Claudiamque omnem gentem ſo
didatam fuiſſe. conſenſu opprimi popularem viru
quod primus à Patribus ad plebem defeciſſet. Qu
dies venit, quæ præter cœtus multitudinis ſediti
ſaſque voces, & largitionem & fallax indiciur
pertinentia proprie ad regni crimen, ab accuſato
bus objecta ſint reo, apud neminem auctorem inv
nio. nec dubito haud parva fuiſſe, quum damnar
mora plebi non in cauſſa, ſed in loco fuerit. Ill
notandum videtur, ut ſciant homines, quæ & qua
ta decora fœda cupiditas regni, non ingrata ſolu
ſed inviſa etiam reddiderit. Homines prope qu
dringentos produxiſſe dicitur, quibus ſine fœnc
expenſas pecunias tuliſſet, quorum bona venir
quos duci addictos prohibuiſſet. Ad hæc, dec
quoque belli non commemoraſſe tantum, ſed pr
tuliſſe etiam conſpicienda; ſpolia hoſtium cæſoru
ad triginta, dona imperatorum ad quadraginta:
quibus inſignes duas murales coronas, civicas oct
Ad hæc ſervatos ex hoſtibus cives produxiſſe; in
quos C. Servilium magiſtrum equitum, abſent
nominatum. & quum ea quoque quæ bello ge
eſſent, pro faſtigio rerum oratione etiam magnifi
facta dictis æquando memoraſſet; nudaſſe pec
inſigne cicatricibus bello acceptis: & identid
Capitolium ſpectans, Jovem Deoſque alios dev
caſſe ad auxilium fortunarum ſuarum: precatuſq
eſſe, ut quam mentem ſibi Capitolinam arcem pr
tegenti ad ſalutem populi Romani dediſſent, e
populo Romano in ſuo diſcrimine darent: & ora
ſingulos univerſoſque, ut Capitolium atque arc
intuentes, ut ad Deos immortales verſi, de ſe ju
carent. In Campo Martio quum centuriatim pop
lus citaretur, & reus ad Capitolium manus tende

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

b hominibus ad Deos preces avertiſſet; apparuit
ribunis, niſi oculos quoque hominum liberaſſent
b tanti memoria decoris, numquam fore in præoc-
upatis beneficio animis vero crimini locum. Ita
rodicta die, in Petelinum lucum extra portam
lumentanam, unde conſpectus in Capitolium non
ſſet, concilium populi indictum e . ibi crimen va-
uit, & obſtinatis animis triſte judicium inviſum-
que etiam judicibus factum. Sunt qui per duumvi-
os, qui de perduellione anquirerent, creatos, au-
tores ſint. damnatum tribuni de ſaxo Tarpeio de-
ecerunt: locuſque idem in uno homine & eximiæ
loriæ monimentum, & pœnæ ultimæ fuit. Adje-
tæ mortuo notæ ſunt: publica una; quod, quum
lomus ejus fuiſſet, ubi nunc ædes atque officina
Monetæ eſt; latum ad populum eſt, ne quis patri-
cius in arce aut Capitolio habitaret: gentilitia alte-
ra; quod gentis Manliæ decreto cautum eſt, ne quis
deinde M. Manlius vocaretur. Hunc exitum ha-
buit vir, niſi in libera civitate natus eſſet, memora-
bilis. Populum brevi, poſtquam periculum ab eo
nullum erat, per ſe ipſas recordantem virtutes, deſi-
derium ejus tenuit. peſtilentia etiam brevi conſecu-
ta, nullis occurrentibus tantæ cladis cauſſis; ex Man-
liano ſupplicio magnæ parti videri orta: *Violatum*
Capitolium eſſe ſanguine ſervatoris. nec Diis cordi
fuiſſe pœnam ejus oblatam prope oculis ſuis, à quo ſua
templa erepta è manibus hoſtium eſſent. Peſtilen- 21
tiam, inopiam frugum, & vulgatam utriuſque mali
famam, anno inſequente multiplex bellum excepit,
L. Valerio quartum, A. Manlio tertium, Ser. Sul-
picio tertium, L. Lucretio, L. Æmilio tertium, M.
Trebonio, tribunis militum conſulari poteſtate.
Hoſtes novi, præter Volſcos, velut ſorte quadam
prope in æternum exercendo Romano militi datos,
Circeioſque & Velitras colonias, jamdiu molientes
defectionem, & ſuſpectum Latium, Lanuvini etiam,
quæ fideliſſima urbs fuerat, ſubito exorti. Id Pa-
tres rati contemptu accidere, quod Veliternis civibus
ſuis tamdiu impunita defectio eſſet; decreverunt, ut

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

primo quoque tempore ad populum ferretur de be
lo eis indicendo. ad quam militiam quo paratic
plebes eſſet, quinqueviros Pomptino agro divider
do, & triumviros Nepete coloniæ deducendæ cre
verunt. Tum ut bellum juberent, latum ad populur
eſt: & nequicquam diſſuadentibus tribunis plebi
omnes tribus bc·um juſſerunt. Apparatum eo an
no bellum eſt: exercitus propter peſtilentiam no
eductus. eaque cunctatio colonis ſpatium dedera
deprecandi ſenatum: & magna hominum pars ec
ut legatio ſupplex Romam mitteretur, inclinaba
ni privato (ut fit) periculo publicum implicitum e
ſet, auctoreſque defectionis ab Romanis, metu n
ſoli crimini ſubjecti, piacula iræ Romanorum dede
rentur, avertiſſent colonias à conſiliis pacis. Nequ
in ſenatu ſolum per eos legatio impedita eſt, ſed ma
gna pars plebis incitata, ut prædatum in agrum Ro
manum exirent. hæc nova injuria exturbavit om
nem ſpem pacis. De Præneſtinorum quoque defe
ctione eo anno primum fama exorta: arguentibuſ
que eos Tuſculanis, & Gabinis, & Lavicanis, quo
rum in fines incurſatum erat, ita placide ab ſenatu
reſponſum eſt, ut minus credi de criminibus, qui
22 nollent ea vera eſſe, appareret. Inſequenti anno Sp
& L. Papirii novi tribuni militum conſulari pote
ſtate Velitras legiones duxêre; quatuor collegis Ser
Cornelio Maluginenſe quartum, Q. Servilio, Ser
Sulpicio, L. Æmilio quartum, tribunis ad præſidium
urbis, & ſi qui ex Etruria novi motus nunciarentu
(omnia enim inde ſuſpecta erant) relictis. Ad Veli
tras adverſus majora penè auxilia Præneſtinorum
quam ipſam colonorum multitudinem ſecundo præ
lio pugnatum eſt; ita ut propinquitas urbis hoſti &
cauſſa maturioris fugæ, & unum ex fuga receptacu
lum eſſet. Oppidi oppugnatione tribuni abſtinuere
quia & anceps erat, nec in perniciem coloniæ pu
gnandum cenſebant. Literæ Romam ad ſenatum
cum victoriæ nunciis acriores in Præneſtinum quam
in Veliternum hoſtem, miſſæ. Itaque ex ſenatuſcon
ſulto, populique juſſu, bellum Præneſtinis indictum

qui

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

qui conjuncti Volſcis anno inſequente Satricum coloniam populi Romani pertinaciter à colonis defenſam vi expugnarunt, fœdeque in captis exercuere victoriam. Eam rem ægre paſſi Romani, M. Furium Camillum ſeptimum tribunum militum creavère. Additi collegæ, A. & L. Poſtumii Regillenſes, ac L. Furius, cum L. Lucretio, & M. Fabio Ambuſto. Volſcum bellum M. Furio extra ordinem decretum. Adjutor ex tribunis ſorte L. Furius datur; non tam è republica quam ut collegæ materia ad omnem laudem eſſet: & publicè, quod rem temeritate ejus prolapſam reſtituit: & privatim, quod ex errore gratiam potius ejus ſibi quam ſuam gloriam petiit. Exactæ jam ætatis Camillus erat, comitiiſque jurare parato in verba excuſandæ valetudini ſolita, conſenſus populi reſtiterat: ſed vegetum ingenium in vivido pectore vigebat, virebatque integris ſenſibus, & civiles jam res haud magnopere obeuntem bella excitabant. Quatuor legionibus quaternûm millium ſcriptis, exercitu indicto ad portam Eſquilinam in poſteram diem, ad Satricum profectus; ibi eum expugnatores coloniæ haudquaquam perculſi, fidentes militum numero, quo aliquantum præſtabant, opperiebantur. poſtquam appropinquare Romanos ſenſerunt, extemplo in aciem procedunt; nihil dilaturi quin periculum ſummæ rerum facerent: ita paucitati hoſtium, nihil artes imperatoris unici, quibus ſolis confiderent, profuturas eſſe. Idem ardor & in Ro- 23
mano exercitu erat, & in altero duce: nec præſentis dimicationis fortunam ulla res preterquam unius viri conſilium atque imperium, morabatur: qui occaſionem juvandarum ratione virium trahendo bello quærebat. Eo magis hoſtis inſtare: nec jam pro caſtris tantum ſuis explicare aciem, ſed procedere in medium campi, & vallo prope hoſtium ſigna inferendo, ſuperbam fiduciam virium oſtentare. Id ægre patiebatur Romanus miles: multo ægrius alter ex tribunis militum L. Furius; ferox quum ætate & ingenio, tum multitudinis, ex incertiſſimo ſumentis animos, ſpe inflatus. Hic per ſe jam milites incitatos

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

inſuper inſtigabat, elevando, qua una poterat, ætat
auctoritatem collegæ: *Iuvenibus bella data* dictitan
& cum corporibus vigere & deflorescere animos; Cun
ctatorem ex acerrimo bellatore factum: & qui adve
niens caſtra urbesq; primo impetu capere ſit ſolitus: eu
reſidem intra vallum tempus terere: quid acceſſurur
ſuis, deceſſurumve hoſtium viribus ſperantem? quar
occaſionem, quod tempus, quem inſidiis inſtruendis lc
cum? frigere ac torpere ſenis conſilia. Sed Camillo, tur
vitæ ſatis, tum gloriæ eſſe. quid attinere cum morta
corpore uno, civitatis, quam immortalem eſſe decea
pati conſeneſcere vires? His ſermonibus tota in
averterat caſtra. & quum omnibus locis poſceretu
pugna, *Suſtinere,* inquit, *M. Furi, non poſſumus mil*
tum impetum: & hoſtis, cujus animos cunctando aux
mus, jam minime toleranda ſuperbia inſultat. Cede u
nus omnibus, & patere te vinci conſilio, ut maturius be
lo vincas. Ad ea Camillus, *Quæ bella ſuo unius auſpic*
geſta ad eam diem eſſent, negare in eis neque ſe, nequ
populum Romanum, aut conſilii ſui, aut fortunæ pæni
tuiſſe. nunc ſcire ſe collegam habere jure imperioqu
parem, vigore ætatis præſtantem. Itaque ſe quod a
exercitum attineat, regere conſueſſe, non regi. colleg
imperium ſe non poſſe impedire. Diis bene juvantib
ageret, quod è republica duceret. Ætati ſuæ ſe veniar
etiam petere, ne in prima acie eſſet. quæ ſenis muni
in bello ſint, iis ſe non defuturum. Id a Diis immor
talibus precari, ne qui caſus ſuum conſilium laudabil
efficiat. Nec ab hominibus ſalutaris ſententia, nec
Diis tam piæ preces auditæ ſunt. primam aciem au
ctor pugnæ inſtruit, ſubſidia Camillus firmat, vali
damque ſtationem pro caſtris opponit. ipſe edit
loco ſpectator intentus in eventu alieni conſilii con
24 ſtitit. Simul primo concurſu concrepuêre arma, ho
ſtis dolo, non metu, pedem retulit. lenis ab terg
clivus erat inter aciem & caſtra: &, quod multitud
ſuppeditabat, aliquot validas cohortes in caſtris ar
matas inſtructaſque reliquerant, quæ inter commiſ
ſum jam certamen, ubi vallo appropinquaſſet hoſtis
erumperent. Romanus cedentem hoſtem effuſe ſe
quendo

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

quendo, in locum iniquum pertractus, opportunus uic eruptioni fuit. verſus itaque in victorem terror, & novo hoſte, & ſupina valle Romanam inclinavit aciem. Inſtant Volſci recentes, qui è caſtris mpetum fecerant. integrant & illi pugnam, qui ſimulata ceſſerant fuga. Jam non recipiebat ſe Romanus miles, ſed immemor recentis ferociæ veteriſque lecoris, terga paſſim dabat, atque effuſo curſu caſtra epetebat: quum Camillus, ſubjectus à circumſtanibus in equum, & raptim ſubſidiis oppoſitis, *Hæc ſt*, inquit, *milites, pugna quam popoſciſtis? Quis homo, quis Deus eſt, quem accuſare poſſitis? veſtra illa emeritas, veſtra ignavia hæc eſt. Secuti alium ducem, equimini nunc Camillum: & quod ductu meo ſoletis, vincite. Quid vallum & caſtra ſpectatis? neminem veſtrûm illa, niſi victorem, receptura ſunt.* Pudor primo tenuit effuſos: inde, ut circumagi ſigna obverique aciem viderunt in hoſtem, & dux, præterquam quod tot inſignis triumphis, etiam ætate venerabilis, nter prima ſigna (ubi plurimus labor periculumque erat) ſe offerebat; increpare ſinguli ſe quiſque & alios, & adhortatio invicem totam alacri clamore pervaſit aciem. Neque alter tribunus rei defuit: ſed miſſus à collega reſtituente peditum aciem, ad equites, non caſtigando (ad quam rem leviorem auctorem eum culpæ ſocietas fecerat) ſed ab imperio totus ad preces verſus, orare ſingulos univerſoſque, *ut e reum fortunæ ejus diei crimine eximerent. Abnuente ac prohibente collega, temeritatis me omnium potius ſocium, quam unius prudentiæ dedi. Camillus in utraque veſtra fortuna ſuam gloriam videt: ego, ni reſtituitur pugna (quod miſerrimum eſt) fortunam cum omnibus, infamiam ſolus ſentiam.* Optimum viſum eſt in fluctuantem aciem tradi equos, & pedeſtri pugna invadere hoſtem. Eunt inſignes armis animiſque, qua premi parte maxime peditum copias vident. nihil neque apud duces, neque apud milites remittitur à ſummo certamine animi. Senſit ergo eventus virtutis enixæ opem: & Volſci, qua modo ſimulato metu ceſſerant, ea in veram fugam effuſi,

magna

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

magna pars & in ipſo certamine, & poſt in fuga cæ
ſi: cæteri in caſtris, quæ capta eodem impetu ſunt
25 plures tamen capti quam occiſi. Vbi in recenſend
captivis quum Tuſculani aliquot noſcitarentur, ſe
creti ab aliis ad tribunos adducuntur: percunctanti
buſque faſſi, publico conſilio ſe militaſſe. cujus tan
vicini belli metu Camillus motus, extemplo ſe Ro
mam captivos ducturum ait, ne Patres ignari ſi
Tuſculanos ab ſocietate deſciſſe. caſtris exercitu
que interim, ſi videatur, præſit collega. Documen
to unus dies fuerat, ne ſua conſilia melioribus præ
ferret. nec tamen aut ipſi, aut in exercitu cuiquam
ſatis placato animo Camillus laturus culpam eju
videbatur, qua data in tam præcipitem caſum reſpu
blica eſſet, & tum in exercitu, tum Romæ conſtan
omnium fama erat, quum varia fortuna in Volſc
geſta res eſſet, adverſæ pugnæ fugæque in L. Furi
culpam, ſecundæ decus omne penes M. Furium eſſ
Introductis in ſenatum captivis, quum bello perſe
quendos Tuſculanos Patres cenſuiſſent, Camillo
que id bellum mandaſſent; adjutorem ſibi ad ean
rem unum petit: permiſſoque, ut ex collegis opta
ret, quem vellet, contra ſpem omnium L. Furiu
optavit. qua moderatione animi quum collegæ le
vavit infamiam, tum ſibi gloriam ingentem peperi
Nec fuit cum Tuſculanis bellum: pace conſtan
vim Romanam arcuerunt, quam armis non pote
rant. Intrantibus fines Romanis, non demigratur
ex propinquis itineri locis, non cultus agrorum in
termiſſus: patentibus portis urbis, togati obvia
frequentes imperatoribus proceſſere: commeatu
exercitui comiter in caſtra ex urbe & ex agris deve
hitur. Camillus caſtris ante portas poſitis, eademn
forma pacis, quæ in agris oſtentaretur, etiam intr
mœnia eſſet, ſcire cupiens, ingreſſus urbem, ubi pa
tentes januas, & tabernis apertis propoſita omnia i
medio vidit, intentoſque opifices ſuo quemque ope
ri, & ludos literarum ſtrepere diſcentium vocibus, a
repletas ſemitas, inter vulgus aliud, puerorum &
mulierum huc atque illuc euntium, qua quemqu

ſuorum

norum uſuum cauſſæ ferrent: nihil uſquam, non pa-
idis modo, ſed ne mirantibus quidem ſimile cir-
umſpiciebat, omnia inquirens oculis, ubinam bel-
um fuiſſet: adeo nec amotæ rei uſquam, nec oblatæ
d tempus veſtigium ullum erat: ſed ita omnia con-
tante tranquilla pace, ut eo vix fama belli perlata
ideri poſſet. Victus igitur patientia hoſtium, ſena- 26
um eorum vocari juſſit. *Soli adhuc*, inquit, *Tuſcula-
i vera arma, veraſque vires, quibus ab ira Romano-
um veſtra tutaremini, inveniſtis. ite Romam ad ſena-
um. æſtimabunt Patres, utrum plus ante pœnæ, an
unc veniæ meriti ſitis. non præcipiam gratiam publici
eneficii. deprecandi poteſtatem a me habueritis, preci-
us eventum veſtris ſenatus, quem videbitur, dabit.*
oſtquam Romam Tuſculani venerunt, ſenatuſque
aulo ante fidelium ſociorum mœſtus in veſtibulo
uriæ eſt conſpectus, moti extemplo Patres, vocari
os jam tum hoſpitaliter magis, quam hoſtiliter
uſſere. Dictator Tuſculanus ita verba fecit: *Qui-
us bellum indixiſtis, intuliſtiſque, Patres conſcripti,
icut nunc videtis nos ſtantes in veſtibulo curiæ veſtræ,
a armati paratique obviam imperatoribus legioni-
uſque veſtris proceſſimus. Hic noſter, hic plebis noſtræ
abitus fuit, eritque ſemper, niſi ſi quando a vobis, pro-
ue vobis, arma acceperimus. Gratias agimus & duci-
us veſtris & exercitibus, quod oculis magis quam au-
bus crediderunt: & ubi nihil hoſtile erat, ne ipſi qui-
em fecerunt. Pacem quam nos præſtitimus, eam a vo-
is petimus: bellum eo, ſicubi eſt, avertatis precamur.
n nos quid arma polleant veſtra, ſi patiendo experiun-
um eſt, inermes experiemur. Hæc mens noſtra eſt; Dii
mmortales faciant, tam felix quam pia. Quod ad cri-
ina attinet, quibus moti bellum indixiſtis; etſi revi-
a rebus, verbis confutare nihil attinet; tamen etiamſi
era ſint, vel fateri nobis ea, quum tam evidenter pœ-
ituerit, tutum cenſemus. Peccetur in vos, dum digni
tis, quibus ita ſatisfiat.* Tantum fere verborum ab
uſculanis factum. Pacem in præſentia, nec ita mul-
o poſt civitatem etiam impetraverunt. ab Tuſculo
egiones reductæ. Camillus conſilio & virtute in 27
Volſco

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

Volſco bello , felicitate in Tuſculana expedition
utrobique ſingulari adverſus collegam patientia
moderatione inſignis , magiſtratu abiit ; creatis tr
bunis militaribus in inſequentem annum , L. & P.
Valeriis, Lucio quintum, Publio tertium & C. Se
gio tertium , L. Menenio ſecundum , Sp. Papiri
Ser. Cornelio Maluginenſe. Cenſoribus quoq
eguit annus : maxime propter incertam famam æ
alieni ; aggravantibus ſummam etiam invidiæ ej
tribunis plebis , quum ab iis elevaretur , quibus fi
magis quam fortuna debentium laborare creditu
videri expediebat. Creati cenſores, C. Sulpicius C
merinus , Sp. Poſtumius Regillenſis. cœptaque ja
res morte Poſtumii , quia collegam ſuffici cenſ
religio erat , interpellata eſt. Igitur quum Sulpici
abdicaſſet ſe magiſtratu , cenſores alii vitio crea
non geſſerunt magiſtratum. tertios creari (vel
Diis non accipientibus in eum annum cenſuram) r
ligioſum fuit. Eam verò ludificationem plebis tr
buni ferendam negabant. *Fugere ſenatum teſtes, t
bulas publicas , cenſus cujuſque , quia nolint conſp
ſummam æris alieni , quæ indicatura ſit demerſa
partem à parte civitatis : quum interim obærata
plebem objectari aliis atque aliis hoſtibus. Paſſim ja
ſine ullo diſcrimine bella quæri. ab Antio Satricum,
Satrico Velitras, inde Tuſculum legiones ductas. L
tinis, Hernicis, Præneſtinis jam intentari arma ;
vium magis quam hoſtium odio , ut in armis tera
plebem , nec reſpirare in urbe, aut per ocium liberta
meminiſſe ſinant , aut conſiſtere in concione , ubi a
quando audiant vocem tribuniciam de levando fœno
& fine aliarum injuriarum agentem. Quod ſi ſit a
mus plebi memor patrum libertatis , ſe nec add
quemquam civem Romanum ob creditam pecunia
paſſuros ; neque delectum haberi donec inſpecto æ
alieno, initaque ratione minuendi ejus, ſciat unuſqu
que quid ſui , quid alieni ſit : ſuperſit ſibi liber
corpus, an id quoque nervo debeatur.* Merces ſediti
nis propoſita confeſtim ſeditionem excitavit : na
& addicebantur multi, & ad Præneſtini famam be

nov

ovas legiones ſcribendas Patres cenſuerant. quæ traque ſimul auxilio tribunicio, & conſenſu plebis npediri cœpta. Nam neque duci addictos tribuni nebant, neque juniores nomina dabant, quum Pa- ibus minor præſens cura creditæ pecuniæ juris ex- quendi, quam delectus eſſet: quippe jam à Præne- e profectus hoſtis in agro Sabino conſediſſe nun- abatur. Interim tribunos plebis fama ea ipſa irrita- erat magis ad ſuſceptum certamen quam deterrue- it. neque aliud ad ſeditionem exſtinguendam in rbe, quam prope illatum mœnibus ipſis bellum va- uit.
Nam quum eſſet Præneſtinis nunciatum nul- 28
um exercitum conſcriptum Romæ, nullum ducem ertum eſſe, Patres ac plebem in ſemetipſos verſos; ccaſionem rati duces eorum, raptim agmine acto, ervaſtatis protinus agris, ad portam Collinam ſigna tulere. Ingens in urbe trepidatio fuit. conclama- um *ad arma*, concurſumque in muros atque portas t: tandemque ab ſeditione ad bellum verſi, dicta- rem T. Quintium Cincinnatum creavêre. Is ma- ſtrum equitum A. Sempronium Atratinum dixit. Quod ubi auditum eſt, (tantus ejus magiſtratus ter- or erat) ſimul hoſtes à mœnibus receſſere, & ju- iores Romani ad edictum ſine detrectatione con- enêre. Dum conſcribitur Romæ exercitus, caſtra terim hoſtium haud procul Allia flumine poſita. nde agrum latè populantes fatalem ſe urbi Romanæ cum cepiſſe, inter ſe jactabant: *ſimilem pavorem nde ac fugam fore, ac bello Gallico fuerit. Etenim, diem contactum religione, inſignemque nomine ejus ci timeant Romani, quanto magis Allienſi die Al- iam ipſam, monumentum tantæ cladis, reformida- uros? Species profecto his ibi truces Gallorum, ſo- umque vocis, in oculis atque in auribus fore.* Has anium rerum inanes ipſas volventes cogitationes, ortunæ loci delegaverant ſpes ſuas. Romani con- ra, *Vbicunque eſſet Latinus hoſtis, ſatis ſcire eum ſſe, quem ad Regillum lacum devictum, centum an- orum pace obnoxia tenuerint. Locum inſignem me- oria cladis, irritaturum ſe potius ad delendam me-*

moriam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

moriam dedecoris, quam ut timorem faciat, ne qu
terra ſit nefaſta victoria ſuæ. Quin ipſi Galli ſi off
rantur, illo loco ſe ita pugnaturos, ut Romæ pugnav
rint in repetenda patria, ut poſtero die ad Gabios
tunc, quum effecerint, ne quis hoſtis qui mœnia R
mana intraſſet, nuncium ſecundæ adverſæque fortu
næ domum perferret. His utrimque animis ad Allia
29 ventum eſt. Dictator Romanus, poſtquam in con
ſpectu hoſtes erant inſtructi intentique, *Videſ-ne, t*
inquit, *A. Semproni, loci fortuna illos fretos ad Allia*
conſtitiſſe? nec illis Dii immortales certioris qui
quam fiduciæ majoriſ-ve quod ſit auxilii dederin
At tu, fretus armis animiſque, concitatis equis inva
mediam aciem: ego cum legionibus, in turbatos tr
pidanteſque inferam ſigna. Adeſte Dii teſtes fo
deris: & expetite pœnas debitas ſimul vobis violat
nobiſque per veſtrûm numen deceptis. Non equiten
non peditem ſuſtinuere Præneſtini. primo impe
ac clamore diſſipati ordines ſunt. Deinde, poſtqua
nullo loco conſtabat acies, terga vertunt: conſte
natique, & præter caſtra etiam ſua pavore prælat
non prius ſe ab effuſo curſu ſiſtunt, quam in con
ſpectu Præneſte fuit. Ibi ex fuga diſſipati, locum
quem tumultuario opere communirent, capiunt
ne, ſi intra mœnia ſe recepiſſent, extemplo urer
tur ager, depopulatiſque omnibus obſidio urbi in
ferretur. Sed poſtquam direptis ad Alliam caſt
victor Romanus aderat, id quoque munimentu
relictum: & vix mœnia tuta rati, oppido ſe Præn
ſte includunt. Octo præterea oppida erant ſub d
tione Præneſtinorum. ad ea circumlatum bellum
deincepſque haud magno certamine captis, Vel
tras exercitus ductus. Eæ quoque expugnatæ. tu
ad caput belli Præneſte ventum. Id non vi, ſed p
deditionem receptum eſt. T. Quintius ſemel ac
victor, binis caſtris hoſtium, novem oppidis vi c
ptis, Præneſte in deditionem accepto, Romam r
vertit: triumphanſque ſignum Præneſte devectu
Jovis Imperatoris in Capitolium tulit. Dedicatu
eſt inter cellam Jovis ac Minervæ: tabulaque ſu

o fixa, monumentum rerum geſtarum, his ferme
nciſa literis fuit: *Iupiter atque divi omnes hoc dede-*
unt, ut T. Quinctius dictator oppida novem caperet.
Die vigeſima quam creatus erat, dictatura ſe abdi-
avit. Comitia inde habita tribunorum militum 30
onſulari poteſtate: quibus æquatus patriciorum
lebeiorumque numerus. Ex patribus creati, P. &
. Manlii, cum L. Julio: plebes C. Sextilium, M.
lbinium, L. Antiſtium dedit. Manlius, quod ge-
ere plebeios, gratia Julium anteibant, Volſci pro-
incia, ſine ſorte, ſine comparatione extra ordi-
em data: cujus & ipſos poſtmodo, & Patres, qui
ederant, pœnituit. Inexplorato, pabulatum co-
ortes miſere. quibus velut circumventis, quum id
lſo nunciatum eſſet; dum præſidio ut eſſent, ci-
ti feruntur, ne auctore quidem aſſervato, qui eos,
oſtis Latinus pro milite Romano, fruſtratus erat;
ſi in inſidias præcipitavêre. Ibi dum iniquo loco
la virtute militum reſtantes cæduntur cædunt-
ue, caſtra interim Romana jacentia in campo, ab
tera parte hoſtes invaſere. Ad ducibus utrobique
oditæ temeritate atque inſcitia res. quicquid ſu-
erfuit fortunæ populi Romani, id militum etiam
ne rectore ſtabilis virtus tutata eſt. Quæ ubi Ro-
am ſunt relata, primum dictatorem dici placebat:
einde, poſtquam quietæ res ex Volſcis affereban-
r, & apparuit neſcire eos victoria & tempore
i, revocati etiam inde exercitus ac duces: ocium-
ue inde, quantum à Volſcis fuit. id modo extre-
o anno tumultuatum, quod Præneſtini concita-
s Latinorum populis rebellarunt. Eodem anno,
etiam ipſis querentibus penuriam hominum, novi
oloni aſſcripti. Rebuſque haud proſperis bello, do-
eſtica quies, quam tribunorum militum ex ple-
e gratia majeſtaſque inter ſuos obtinuit, ſolatium
uit. Inſequentis anni principia ſtatim ſeditione in- 31
enti arſere; tribunis militum conſulari poteſta-
, Sp. Furio, Q. Servilio ſecundum, C. Licinio,
. Clœlio, M. Horatio, L. Geganio. Erat autem
materia & cauſſa ſeditionis æs alienum: cujus
noſcen-

noſcendi gratia , Sp. Servilius Priſcus , Q. Clœli
Siculus cenſores facti , ne rem agerent , bello imp
diti ſunt. namque trepidi nuncii primo, fuga deinc
ex agris legiones Volſcorum ingreſſas fines popul
rique paſſim Romanum agrum, attulere. In qua tr
pidatione tantum abfuit, ut civilia certamina terr
externus cohiberet , ut contra eo violentior tribun
cia poteſtas impediendo delectui eſſet : donec co
ditiones impoſitæ Patribus, ne quis quoad bellatu
eſſet, tributum daret , aut jus de pecunia credita c
ceret. Eo laxamento plebi ſumpto , mora delect
non eſt facta. Legionibus novis ſcriptis, placuit du
exercitus in agrum Volſcum legionibus diviſis du
Sp. Furius , M. Horatius dextrorſus maritima
oram atque Antium , Q. Servilius , & L. Gegan
læva ad montes Ecetram pergunt. Neutra parte h
ſtis obvius fuit. Populatio itaque non illi vagæ
milis , quam Volſcus latrocinii more diſcordia h
ſtium fretus, & virtutem metuens per trepidation
raptim fecerat : ſed ab juſto exercitu juſta ira fact
ſpacio quoque temporis gravior. Quippe à Volſ
timentibus , ne interim exercitus ab Roma exir
incurſiones in extrema finium factæ erant : Rom
no contra etiam in hoſtico morandi erat cauſſa ,
hoſtem ad certamen eliceret. Itaque omnibus p
ſim tectis agrorum, viciſque etiam quibuſdam ex
ſtis, non arbore frugifera , non ſatis in ſpem frugu
relictis, omni, quæ extra mœnia fuit, hominum
cudumque præda abacta , Romam utrimque ex
32 citus reducti. Parvo intervallo ad reſpirandum c
bitoribus dato , poſtquam quietæ res ab hoſtib
erant , celebrari de integro juriſdictio : & tantu
abeſſe ſpes veteres levandi fœnoris, ut tributo novu
fœnus contraheretur , in murum à cenſoribus loc
tum ſaxo quadrato faciundum. cui ſuccumbere o
ri coacta plebes ; quia quem delectum impedire
non habebant tribuni plebis. Tribunos etiam mi
tares patricios omneis coacta principum opibus
cit, L. Æmilium , P. Valerium quartum, C. Ve
tium, Ser. Sulpicium, L. & C. Quintios Cincin

t.

os. Iiſdem opibus obtinuere, ut adverſus Latinos,
Volſcoſque, qui conjunctis legionibus ad Satricum
aſtra habebant, nullo impediente omnibus junio-
ibus ſacramento adactis, tres exercitus ſcriberent:
unum, ad præſidium urbis; alterum, qui ſi qui alibi
motus exſtitiſſet, ad ſubita bella mitti poſſet; ter-
tium longe validiſſimum P. Valerius, & L. Æmi-
us ad Satricum duxere. ubi quum aciem inſtru-
tam hoſtium, loco æquo inveniſſent, extemplo
pugnatum: & ut nondum ſatis claram victoriam,
ic proſperæ ſpei pugnam imber ingentibus procellis
fuſus diremit. Poſtero die iterata pugna: & ali-
quamdiu æqua virtute fortunaque Latinæ maxime
legiones, longa ſocietate militiam Romanam edo-
ctæ, reſtabant. eques immiſſus ordines turbavit;
urbatis ſigna peditum illata: quantumque Romana
invexit acies, tantum hoſtes gradu demoti. & ut
ſemel inclinavit pugna, jam intolerabilis Romana
vis erat. Fuſi hoſtes, quum Satricum, quod duo
millia inde aberat, non caſtra peterent, ab equitatu
maxime cæſi. caſtra capta, direptaque. Ab Satrico
nocte, quæ prælio proxima fuit, fugæ ſimili agmine
petunt Antium: & quum Romanus exercitus prope
veſtigiis ſequeretur, plus tamen timor, quam ira ce-
leritatis habuit. Prius itaque mœnia intravêre ho-
ſtes, quam Romanus extrema agminis carpere aut
morari poſſet. inde aliquot dies vaſtando agro ab-
ſumpti; nec Romanis ſatis inſtructis apparatu bel-
lico ad mœnia aggredienda, nec illis ad ſubeundum
pugnæ caſum. Seditio tum inter Antiates Latinoſ- 33
que coorta; quum Antiates victi malis ſubacti-
que bello, in quo & nati erant & conſenuerant,
deditionem ſpectarent: Latinos ex diutina pace
nova defectio recentibus adhuc animis ferociores
ad perſeverandum in bello faceret. finis certaminis
fuit, poſtquam utriſque apparuit, nihil per alte-
ros ſtare, quo minus incœpta perſequerentur. La-
tini profecti, à ſocietate pacis, ut rebantur, inho-
neſtæ, ſeſe vindicaverunt. Antiates incommodis
arbitris ſalutarium conſiliorum remotis, urbem
agroſ-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

agroſque Romanis dedunt. Ira & rabies Latino-
rum, quia nec Romanos bello lædere, nec Volſcos
in armis retinere potuerant, eo erupit, ut Satricum
urbem, quæ receptaculum primum eis adverſæ pu-
gnæ fuerat, igni concremarent: nec aliud tectum
ejus ſuperfuit urbis (quum faces pariter ſacris pro-
faniſque injicerent) quam matris Matutæ templum.
Inde eos nec ſua religio, nec verecundia Deûm ar-
cuiſſe dicitur, ſed vox horrenda edita templo cum
triſtibus minis, ni nefandos ignes procul delubris
amoviſſent. Incenſos ea rabie, impetus Tuſculum
tulit; ob iram, quod deſerto communi concilio La-
tinorum, non in ſocietatem modo Romanam, ſed
etiam in civitatem ſe dediſſent. Patentibus portis
quum improviſo incidiſſent, primo clamore oppi-
dum præter arcem captum eſt, in arcem oppidani
refugêre cum conjugibus ac liberis: nuncioſque
Romam, qui certiorem de ſuo caſu ſenatum face-
rent, miſere. Haud ſegnius, quam fide populi Ro-
mani dignum fuit, exercitus Tuſculum ductus. L.
Quintius, & Servius Sulpicius tribuni militum
duxêre. clauſas portas Tuſculi, Latinoſque ſimul
obſidentium atque obſeſſorum animo hinc mœnia
tueri vident, illinc arcem oppugnare; terrere una
ac pavere. Adventus Romanorum mutaverat utriuſ-
que partis animos. Tuſculanos ex ingenti metu in
ſummam alacritatem; Latinos ex prope certa fidu-
cia mox capiendæ arcis, quoniam oppido potiren-
tur, in exiguam de ſeipſis ſpem verterat. Tollitur
ex arce clamor ab Tuſculanis: excipitur aliquanto
majore ab exercitu Romano. Vtrimque urgentur
Latini: nec impetus Tuſculanorum decurrentium
ex ſuperiore loco ſuſtinent: nec Romanos ſubeun-
tes mœnia, molienteſque obices portarum, arcere
poſſunt. Scalis prius mœnia capta; inde effracta clau-
ſtra portarum. & quum anceps hoſtis & à fronte &
à tergo urgeret; nec ad pugnam ulla vis, nec ad fu-
gam loci quicquam ſupereſſet; in medio cæſi ad
unum omnes. Recuperato ab hoſtibus Tuſculo, exer-
34 citus Romam eſt reductus. Quanto magis proſperis

e

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

o anno bellis tranquilla omnia foris erant, tanto
n urbe vis Patrum indies miſeriæque plebis creſce-
ant; quum eo ipſo, quod neceſſe erat ſolvi, facultas
olvendi impediretur. Itaque quum jam ex re ni-
il dari poſſet, fama & corpore judicati atque ad-
icti creditoribus ſatisfaciebant, pœnaque in vicem
dei ceſſerat. Adeo ergo obnoxios ſummiſerant
nimos, non infimi ſolum, ſed principes etiam ple-
is, ut non modo ad tribunatum militum inter pa-
ricios petendum, quod tanta vi ut liceret, tetende-
ant; ſed ne ad plebeios quidem magiſtratus capeſ-
endos petendoſque ulli viro acri experientique ani-
nus eſſet: poſſeſſionemque honoris uſurpati modo
plebe per paucos annos, recuperaſſe in perpetuum
Patres viderentur. Ne id nimis lætum parti alteri
ſſet, parva (ut plerumque ſolet) rem ingentem mo-
undi cauſſa intervenit. M. Fabii Ambuſti potentis
iri, quum inter ſui corporis homines, tum etiam ad
lebem, quod haudquaquam inter id genus contem-
tor ejus habebatur, filiæ duæ nuptæ, Ser. Sulpicio
najor, minor C. Licinio Stoloni erat; illuſtri qui-
em viro, tamen plebeio: eaque ipſa affinitas haud
preta, gratiam Fabio ad vulgum quæſierat. Forte
a incidit, ut in Ser. Sulpicii tribuni militum domo
orores Fabiæ, quum inter ſe (ut fit) ſermonibus
empus tererent, lictor Sulpicii, quum is de foro ſe
omum reciperet, forem (ut mos eſt) virga percute-
et. quum ad id, moris ejus inſueta, expaviſſet mi-
or Fabia, riſui ſorori fuit; miranti ignorare id ſoro-
em. Cæterum is riſus ſtimulos parvis mobili rebus
nimo muliebri ſubdidit: frequentia quoque proſe-
uentium rogantiumque, numquid vellet, credo for-
unatum matrimonium ei ſororis viſum: ſuique
pſam malo arbitrio, quo à proximis quiſque mini-
ne anteiri vult, pœnituiſſe. Confuſam eam ex re-
enti morſu animi, quum pater fortè vidiſſet, per-
unctatus, ſatin' ſalvæ, avertentem cauſſam do-
oris (quippe nec ſatis piam adverſus ſororem, nec
dmodum in virum honorificam) elicuit, comi-
er ſciſcitando, ut fateretur, eam eſſe cauſſam doloris,
quod

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

quod juncta impari eſſet; nupta in domo, quam n
honos nec gratia intrare poſſet. Conſolans inde fi
liam Ambuſtus, bonum animum habere juſſit. ec
dem propediem domi viſuram honores, quos apu
ſororem viderat. Inde conſilia inire cum genero cœ
pit, adhibito L. Sextio, ſtrenuo adoleſcente, & cuj
35 ſpei nihil præter genus patricium deeſſet. Occaſi
videbatur rerum novandarum propter ingentem vi
æris alieni, cujus levamen mali plebes, niſi ſuis
ſummo imperio locatis nullum ſperaret. Accinge
dum ad eam cogitationem eſſe. conando agendoq
jam eo gradum feciſſe plebeios, unde ſi porro ann
tantur, pervenire ad ſummam, & Patribus æqua
tam honore quam virtute poſſent. In præſentia tr
bunos plebis fieri placuit, quo in magiſtratu ſibime
ipſi viam ad cæteros honores aperirent. creatiq
tribuni C. Licinius & L. Sextius, promulgavere l
ges omnes adverſus opes patriciorum, & pro com
modis plebis: unam de ære alieno, ut deducto eo
capite quod uſuris pernumeratum eſſet, id quod ſ
pereſſet, triennio æquis portionibus perſolveretur. a
teram de modo agrorum, ne quis plus quingenta ju
gera agri poſſideret: tertiam, ne tribunorum mil
tum comitia fierent, ſed conſulum, & utique alter
plebe crearetur. cuncta ingentia & quæ ſine cert
mine maximo obtineri non poſſent. Omnium igit
ſimul rerum, quarum immodica cupido inter mo
tales eſt, agri, pecuniæ, honorum, diſcrimine prop
ſito, conterriti Patres quum trepidaſſent, public
privatiſque conſiliis nullo remedio alio præter e
pertam multis jam ante certaminibus interceſſio
nem invento; collegas adverſus tribunicias rogatio
nes comparaverunt. qui ubi tribus ad ſuffragium in
eundum citari à Licinio Sextioque viderunt; ſtipa
Patrum præſidiis, nec recitari rogationes, nec ſolen
ne quicquam aliud ad ſciſcendum plebi fieri, pa
ſunt. Jamque fruſtra ſæpe concilio advocato, quum
pro antiquatis rogationes eſſent; *Bene habet*, inqu
Sextius, *quandoquidem tantum interceſſionem polle*
placet, iſto ipſo telo tutabimur plebem. Agitedum, c

miti

itia indicite Patres tribunis militum creandis. faxo
juvet vox iſta, VETO, *qua nunc continentes col-*
gas noſtros tam læti auditis. Haud irritæ cecidêre
inæ: comitia, præter ædilium tribunorumque ple-
is, nulla ſunt habita. Licinius Sextiuſque tribuni
ebis refecti, nullos curules magiſtratus creari paſſi
nt, eaque ſolitudo magiſtratuum, & plebe reficien-
duos tribunos, & his comitia tribunorum mili-
um tollentibus, per quinquennium urbem tenuit.
lia bella opportune quievêre: Veliterni coloni, 36
ſtientes ocio, quod nullus exercitus Romanus eſſet,
agrum Romanum aliquoties incurſavere, & Tu-
ulum oppugnare adorti ſunt. eaque res Tuſculanis,
teribus ſociis, novis civibus, opem orantibus, ve-
cundia maxime non Patres modo, ſed etiam ple-
em movit. Remittentibus tribunis plebis comitia
er interregem ſunt habita: creatique tribuni mili-
m L. Furius, A. Manlius, Ser. Sulpicius, Ser. Cor-
elius, P. & C. Valerii, haudquaquam tam obedien-
m in delectu, quam in comitiis plebem habuere:
gentique contentione exercitu ſcripto profecti,
on ab Tuſculo modo ſubmovere hoſtem, ſed intra
amet ipſum mœnia compulere. obſidebanturque
aud paulo vi majore Velitræ quam Tuſculum ob-
ſſum fuerat: nec tamen ab eis, à quibus obſideri
ptæ erant, expugnari potuere. Ante novi creati
nt tribuni militum, Q. Servilius, C. Veturius ite-
um, A. & M. Cornelii, Q. Quintius, M. Fabius.
hil ne ab his quidem tribunis ad Velitras memora-
ile factum. In majore diſcrimine domi res verte-
antur: nam præter Sextium Liciniumque latores
gum, jam octavum tribunos plebis refectos, Fabius
uoque tribunus militum Stolonis ſocer, quarum le-
um auctor fuerat, earum ſuaſorem ſe haud dubium
rebat. & quum octo ex collegio tribunorum ple-
is primo interceſſores legum fuiſſent, quinque ſoli
rant: & (ut ferme ſolent, qui à ſuis deſciſcunt) ca-
ti, & ſtupentes animi, vocibus alienis id modo
uod domi præceptum erat, interceſſioni ſuæ præ-
endebant: Velitris in exercitu plebis magnam par-
tem

tem abeſſe: in adventum militum comitia diff[illegible] debere, ut univerſa plebes de ſuis commodis ſuff[illegible]gium ferret. Sextius Liciniuſque, cum parte col[illegible]garum, & uno ex tribunis militum Fabio, artifi[illegible] jam tot annorum uſu tractandi animos plebis, p[illegible] mores Patrum productos, interrogando de ſingu[illegible] quæ ferebantur ad populum, fatigabant: *Audere[illegible]ne poſtulare, ut quum bina jugera agri plebi divi[illegible]rentur, ipſis plus quingenta jugera habere liceret? [illegible] ſinguli prope trecentorum civium poſſiderent agros, p[illegible]beio homini vix ad tectum neceſſarium, aut locum [illegible]pulturæ, ſuus pateret ager? An placeret fœnore circu[illegible]ventam plebem, ni potius quam ſortem creditum ſ[illegible]vat, corpus in nervum ac ſupplicia dare: & gregat[illegible] quotidie de foro addictos duci, & repleri vinctis no[illegible]les domos? & ubicunque patricius habitet, ibi car[illegible]*

37 *rem privatum eſſe?* Hæc indigna miſerandaque a[illegible]ditu, quum apud timentes ſibimetipſos majore a[illegible]dientium indignatione quam ſua increpuiſſent: *[illegible] qui nec agros occupandi modum, nec fœnore trucida[illegible]di plebem alium Patribus unquam fore* affirmaba[illegible] *niſi alterum ex plebe conſulem, cuſtodem ſuæ liberta[illegible] plebs feciſſet. Contemni jam tribunos plebis, qui[illegible] quæ poteſtas jam ſuam ipſa vim frangat intercedend[illegible] Non poſſe æquo jure agi, ubi imperium penes illos, pe[illegible] ſe auxilium tantum ſit. niſi imperio communica[illegible] nunquam plebem in parte pari reipublicæ fore: nec e[illegible] quod quiſquam ſatis putet, ſi plebeiorum ratio com[illegible]tiis conſularibus habeatur. niſi alterum conſulem u[illegible]que ex plebe fieri neceſſe ſit, neminem fore. An j[illegible] memoria exiſſe, quum tribunos militum idcirco pot[illegible] quam conſules creari placuiſſet, ut & plebeiis pate[illegible] ſummus honos, quatuor & quadraginta annis nem[illegible]nem ex plebe tribunum militum creatum eſſe? Q[illegible] crederent, duobus ne in locis ſua voluntate impertitu[illegible] plebi honorem, qui octona loca tribunis militum crea[illegible]dis occupare ſoliti ſint? & ad conſulatum, viam fi[illegible] paſſuros, qui tribunatum ſeptum tam diu habueri[illegible] Lege obtinendum eſſe, quod comitiis per gratiam [illegible]queat: & ſeponendum extra certamen alterum c[illegible]*

ſu[illegible]

latum, ad quem plebi ſit aditus. quoniam in certa-
ine relictus, præmium ſemper potentioris futurus ſit.
ec jam poſſe dici id, quod antea jactare ſoliti ſint,
n eſſe in plebeiis idoneos viros ad curules magiſtra-
s. Nunquid enim ſocordius, aut ſegnius rempubli-
m adminiſtrari poſt P. Licinii Calvi tribunatum,
i primus ex plebe creatus ſit, quam per eos annos ge-
s ſit, quibus præter patricios nemo tribunus militum
erit? quin contra patricios aliquot damnatos poſt
ibunatum, neminem plebeium. Quæſtores quoque,
ut tribunos militum, paucis ante annis ex plebe cœ-
ps creari: nec ullius eorum populum Romanum pœ-
tuiſſe. Conſulatum ſupereſſe plebeiis: eam eſſe arcem
ertatis, id columen. ſi eo perventum ſit, tum popu-
n Romanum vere exactos ex urbe reges, & ſtabilem
ertatem ſuam exiſtimaturum. Quippe ex illa die
plebem ventura omnia, quibus patricii excellant;
perium atque honorem, gloriam belli, genus, nobili-
em, magna ipſis fruenda, majora liberis relinquen-
. Hujus generis orationes ubi accipi vidêre; no-
m rogationem promulgant, ut pro duumviris ſa-
s faciundis decemviri creentur: ita ut pars ex ple-
, pars ex Patribus fiat: omniumque earum roga-
num comitia in adventum ejus èxercitus diffe-
nt, qui Velitras obſidebat. Prius circumactus eſt 38
nus quam à Velitris reducerentur legiones. ita ſu-
nſa de legibus res, ad novos tribunos militum di-
a. nam plebis tribunos eoſdem, duos utique qui
um latores erant, plebes reficiebat. Tribuni mi-
um creati T. Quintius, Ser. Cornelius, Ser. Sul-
ius, Sp. Servilius, L. Papirius, L. Veturius. Prin-
io ſtatim anni, ad ultimam dimicationem de le-
us ventum: & quum tribus vocarentur, nec in-
ceſſio collegarum latoribus obſtaret; trepidi Pa-
s ad duo ultima auxilia, ſummum imperium ſum-
imque ad civem decurrunt. Dictatorem dici pla-
. dicitur M. Furius Camillus, qui magiſtrum
iitum L. Æmilium cooptat. Legum quoque la-
es, adverſus tantum apparatum adverſariorum,
ipſi cauſſam plebis ingentibus animis armant:

concilioque plebis indicto, tribus ad ſuffragium v
cant. Quum dictator ſtipatus agmine patriciorui
plenus iræ minarumque conſediſſet, atque ageret
res ſolito primum certamine inter ſe tribunoru
plebis, ferentium legem intercedentiumque,
quanto jure potentior interceſſio erat, tantum vi
ceretur favore legum ipſarum, latorumque, & I
rogas, primæ tribus dicerent; tum Camillus, *Qua*
doquidem, inquit, *Quirites, jam vos tribunicia li*
do, non poteſtas, regit, & interceſſionem ſeceſſi
quondam plebis partam, vobis eadem vi facitis irrita
qua peperiſtis; non reipublicæ magis univerſæ, quam
ſtra cauſſa dictator interceſſioni adero: everſumque
ſtrum auxilium imperio tutabor. Itaque ſi C. Licin
& L. Sextius interceſſioni collegarum cedunt nihil,
tricium magiſtratum inſeram concilio plebis. ſi adv
ſus interceſſionem, tamquam captæ civitati, leges i
ponere tendent, vim tribuniciam à ſeipſa diſſolvi
patiar. Adverſus ea quum contemptim tribuni pl
rem nihilo ſegnius peragerent: tum percitus ira
millus, lictores, qui de medio plebem emovere
miſit. & addit minas: ſi pergerent, ſacramento c
nes juniores adacturum, exercitumque extemplo
urbe educturum. Terrorem ingentem incuſſerat
bi: ducibus plebis accendit magis certamine
mos, quam minuit. ſed re neutro inclinata, m
ſtratu ſe abdicavit: ſeu quia vitio creatus erat
ſcripſere quidam: ſeu quia tribuni plebis tulerun
plebem, idque plebes ſcivit, ut ſi M. Furius pro di
tore quid egiſſet, quingentum millium æris ei m
cta eſſet. Sed auſpiciis magis quam novi exempli
gatione deterritum, ut potius credam, quum ip
viri facit ingenium, tum quod ei ſuffectus eſt ext
plo P. Manlius dictator: quem quid creari attin
ad id certamen, quo M. Furius victus eſſet? & c
eundem M. Furium dictatorem inſequens annus
buit; haud ſine pudore certe fractum priore ann
ſe imperium repetiturum: ſimul quod eo temp
quo promulgatum de mulcta ejus traditur, au
huic rogationi, qua ſe in ordinem cogi videbat, c
re

re potuit : aut ne illas quidem , propter quas &
c lata erat , impedire : & quoad uſque ad memo-
m noſtram tribuniciis conſularibuſque certatum
ibus eſt , dictaturæ ſemper altius faſtigium fuit.
er priorem dictaturam abdicatam , novamque à 39
nlio initam , ab tribunis velut per interregnum
ncilio plebis habito , apparuit quæ ex promulga-
plebi , quæ latoribus gratiora eſſent. nam de fœ-
re atque agro rogationes jubebant , de plebeio
nſulatu antiquabant. & perfecta utraque res eſſet,
tribuni ſe in omnia ſimul conſulere plebem dixiſ-
t. P. Manlius deinde dictator rem in cauſſam
bis inclinavit ; C. Licinio qui tribunus militum
rat, magiſtro equitum de plebe dicto. Id ægre Pa-
s paſſos accipio : dictatorem propinqua cogna-
ne Licinii ſe apud Patres excuſare ſolitum ; ſimul
gantem magiſtri equitum majus , quam tribuni
nſularis imperium eſſe. Licinius Sextiuſque, quum
bunorum plebis creandorum indicta comitia eſ-
t, ita ſe gerere, ut , negando jam ſibi velle conti-
ari honorem , acerrime accenderent ad id , quod
ſimulando petebant , plebem. *Nonum ſe annum*
m velut in aciem adverſus optimates maximo pri-
tim periculo, nullo publice emolumento ſtare. conſe-
iſſe jam ſecum, & rogationes promulgatas, & vim
nem tribuniciæ poteſtatis. Primo interceſſione colle-
rum in leges ſuas pugnatum eſſe : deinde ablegatione
ventutis ad Veliternum bellum : poſtremo dictato-
um fulmen in ſe intentatum. Iam nec collegas , nec
llum, nec dictatorem obſtare; quippe qui etiam omen
ebeio conſuli , magiſtro equitum ex plebe dicendo de-
rit. ſeipſam plebem, & commoda morari ſua. Libe-
m urbem ac forum à creditoribus , liberos agros ab
juſtis poſſeſſoribus extemplo , ſi velit , habere poſſe.
uæ munera quando tandem ſatis grato animo æſti-
aturos, ſi inter accipiendas de ſuis commodis rogatio-
s , ſpem honoris latoribus earum incidant ? non eſſe
odeſtiæ populi Romani id poſtulare , ut ipſe fœnore
vetur ; & in agrum injuria poſſeſſum a potentibus
ducatur ; per quos ea conſecutus ſit , ſenes tribuni-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

cios, non ſine honore tantum, ſed etiam ſine ſpe hon
relinquat. Proinde, ipſi primum ſtatuerent apud a
mos quid vellent: deinde comitiis tribuniciis decla
rent voluntatem. Si conjunctim ferri ab ſe promul
tas rogationes vellent, eſſe quod eoſdem reficerent
bunos plebis: perlaturos enim quæ promulgaverint.
quod cuique privatim opus ſit, id modo accipi veli
opus eſſe nihil invidioſa continuatione honoris; ne
tribunatum, nec illos ea quæ promulgata ſint, habi
40 *ros.* Adverſus tam obſtinatam orationem tribu
rum, quum, præ indignitate rerum, ſtupor, ſil
tiumque inde cæteros Patrum defixiſſet; App. Cl
dius Craſſus, nepos decemviri, dicitur odio m
iraque, quam ſpe, ad diſſuadendum proceſſiſſe;
locutus in hanc fere ſententiam eſſe: *Neque nov*
neque inopinatum mihi ſit, Quirites, ſi quod un
familiæ noſtræ ſemper objectum eſt ab ſeditioſis tri
nis, id nunc ego quoque audiam: Claudiæ genti
inde ab initio nil antiquius in republica, Patrum
jeſtate fuiſſe: ſemper plebis commodis adverſatos e
Quorum alterum neque nego, neque inficias eo:
ex quo aſciti ſumus ſimul in civitatem & Pat
enixe operam dediſſe, ut per nos aucta potius quam
minuta majeſtas earum gentium, inter quas nos
voluiſtis, dici vere poſſet. Illud alterum pro me
joribuſque meis contendere auſim, Quirites, (niſi
pro univerſa republ. fiant, ea plebi tamquam ali
incolenti urbem adverſa quis putet) nihil nos ne
privatos, neque in magiſtratibus, quod incommod
plebi eſſet, ſcientes feciſſe: nec ullum factum dictu
noſtrum contra utilitatem veſtram (etſi quædam c-
tra voluntatem fuerint) vere referri poſſe. An hoc
Claudiæ familiæ non ſim, nec ex patricio ſanguine
tus, ſed unus Quiritium quilibet, qui modo me duo
ingenuis ortum, & vivere in libera civitate ſciam,
ticere poſſim? L. illum Sextium & C. Licinium
petuos (ſi Diis placet) tribunos, tantum licentiæ
vem annis, quibus regnant, ſumpſiſſe, ut vobis neg
poteſtatem liberam ſuffragii, non in comitiis, no
legibus jubendis, ſe permiſſuros eſſe? Sub conditio
inq

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

uit, nos reficietis decimum tribunos. Quid eſt aliud
re, quod petunt alii, nos adeo faſtidimus, ut ſine
cede magna non accipiamus. Sed quæ tandem iſta
ces eſt, qua vos ſemper tribunos plebis habeamus?
gationes, inquit, noſtras, ſeu placent, ſeu diſpli-
, ſeu utiles, ſeu inutiles ſunt, omnes conjunctim ac-
atis. Obſecro vos, Tarquinii tribuni plebis, putate
ex media concione unum civem ſucclamare: Bona
ia veſtra liceat ex his rogationibus legere, quas ſa-
es nobis cenſemus eſſe; antiquare alias. Non, in-
, licebit. Tu de fœnore atque agris, quod ad vos
es pertinet, jubeas: & hoc portenti non fiat in ur-
omana, uti L. Sextium atque hunc C. Licinium
ules, quod indignaris, quod abominaris, videas.
omnia accipe: aut nihil fero. Vt ſi quis ei, quem ur-
fames, venenum ponat cum cibo, & aut abſtinere
od vitale ſit, jubeat, aut mortiferum vitali ad-
eat. Ergo ſi eſſet libera hæc civitas, non tibi fre-
ntes ſucclamaſſent, Abi hinc cum tribunatibus ac
tionibus tuis? quid ſi non tuleris, quod commo-
eſt populo accipere, nemo erit qui ferat illud? Si
patricius, ſi quis (quod illi volunt invidioſius eſſe)
dius diceret, Aut omnia accipite, aut nihil fero;
veſtrûm, Quirites ferret? Nunquamne vos res
s quam auctores ſpectabitis, ſed omnia ſemper,
magiſtratus ille dicet, ſecundis auribus, quæ ab
ûm quo dicentur, adverſis accipietis? At herculè,
o eſt minimè civilis. Quid? Rogatio qualis eſt,
n à vobis antiquatam indignantur? ſermoni,
rites, ſimilima. Conſules, inquit, rogo, ne vobis,
velitis, facere liceat. An aliter rogat, qui utique
rum ex plebe fieri conſulem jubet: nec duos patri-
creandi poteſtatem vobis permittit? Si hodie bella
quale Etruſcum fuit, quum Porſena Ianiculum
lit, quale Gallicum modo, quum præter Capito-
atque arcem omnia hæc hoſtium erant, & conſu-
m cum hoc M. Furio aut quolibet alio ex Patribus
le Sextius peteret; poſſetiſne ferre Sextium haud
ubio conſulem eſſe, Camillum de repulſa dimica-
Hoccine eſt in commune honores vocare, ut duos

 ple-

*plebeios fieri conſules liceat, duos patricios non lice
& alterum ex plebe creari neceſſe ſit, utrumqu
Patribus præterire liceat? Quænam iſta ſocietas, q
nam conſortio eſt? Parum eſt, ſi cujus pars tua n
adhuc fuit, in partem ejus venis, niſi partem pete
totum traxeris? Timeo, inquit, ne ſi duos li
creari patricios, neminem creetis plebeium. Qui
dicere aliud, niſi, quia indignos veſtra voluntate c
turi non eſtis, neceſſitatem vobis creandi quos non
tis, imponam? quid ſequitur, niſi ut ne benefic
quidem debeat populo, ſi cum duobus patriciis unu
tierit plebeius, & lege ſe, non ſuffragio, creatum d*

41 *Quomodo extorqueant, non quomodo petant hon
quærunt: & ita maxima ſunt adepturi, ut nihil n
minimis quidem debeant; & occaſionibus potius q
virtute petere honores malint. Eſt aliquis qui ſ
ſpici, qui æſtimari faſtidiat? qui certos ſibi uni h
res inter dimicantes competitores æquum cenſeat
qui ſe arbitrio veſtro eximat? qui veſtra nece
ſuffragia pro voluntariis & ſerva pro liberis fac
Omitto Licinium Sextiumque, quorum annos in
petua poteſtate, tanquam regum in Capitolio nun
tis: quis eſt hodie in civitate tam humilis, cu
via ad conſulatum facilior per iſtius legis occaſio
quam nobis ac liberis noſtris fiat? ſi quidem n
quum volueritis quidem, creare interdum pote
iſtos etiam ſi nolueritis, neceſſe ſit. De indignita
tis dictum eſt (etenim dignitas ad homines pert
quid de religionibus atque auſpiciis, quæ propria
rum immortalium contemptio atque injuria eſt
quar? Auſpiciis hanc urbem conditam eſſe, au
bello ac pace, domi militiæque omnia geri, quis e
ignoret? Penes quos igitur ſunt auſpicia more
rum? nempe penes Patres. nam plebeius quide
giſtratus nullus auſpicato creatur. Nobis adeo p
ſunt auſpicia, ut non ſolum quos populus creat pa
magiſtratus, non aliter quam auſpicato creet; ſ
quoque ipſi ſuffragio populi auſpicato interrege
damus, & privatim auſpicia habeamus, quæ iſt
magiſtratibus quidem habent. Quid igitur*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

uam tollit ex civitate auſpicia, qui plebeios conſules
eando, à Patribus, qui ſoli ea habere poſſunt, aufert?
ludant nunc licet religiones. Quid enim eſt, ſi pulli
n paſcentur? ſi ex cavea tardius exierint? ſi occi-
erit avis? Parva ſunt hæc: ſed parva iſta non con-
mnendo, majores noſtri, maximam hanc rem fece-
nt. Nunc nos, tamquam jam nihil pace Deorum opus
t, omnes cærimonias polluimus. Vulgo ergo pontifi-
s, augures, ſacrificuli reges creentur: cuilibet apicem
ialem, dum modo homo ſit, imponamus: tradamus
ncilia, penetralia, Deos Deorumque curam, quibus
efas eſt. non leges auſpicato ferantur, non magiſtratus
reentur: nec centuriatis comitiis Patres auctores
ant. Sextius & Licinius, tanquam Romulus ac Ta-
ius, in urbe Romana regnent, quia pecunias alienas,
uia agros dono dant. Tanta dulcedo eſt ex alienis
ortunis prædandi: nec in mentem venit, altera lege
litudines vaſtas in agris fieri pellendo finibus domi-
os: altera fidem abrogari, cum qua omnis humana
ocietas tollitur. Omnium rerum cauſſa vobis anti-
uandas cenſeo iſtas rogationes. Quod faxitis, Deos
velim fortunare. Oratio Appii ad id modo valuit, ut 42
tempus rogationum jubendarum proferretur. Refe-
cti decimum iidem tribuni Sextius & Licinius, de
decemviris ſacrorum ex parte de plebe creandis le-
gem pertulere. creati quinque Patrum, quinque ple-
bis: graduque eo jam via facta ad conſulatum vide-
batur. Hac victoria contenta plebes ceſſit Patribus,
ut in præſentia conſulum mentione omiſſa, tribuni
militum crearentur. creati A. & M. Cornelii ite-
rum: M. Geganius, P. Manlius, L. Veturius, P. Va-
lerius ſextum. Quum præter Velitrarum obſidio-
nem, tardi magis rem exitus quam dubii, quietæ
externæ res Romanis eſſent; fama repens belli Gal-
lici allata, perpulit civitatem, ut M. Furius dictator
quintum diceretur. is T. Quintium Pennum magi-
ſtrum equitum dixit. Bellatum cum Gallis eo anno
circa Anienem flumen, auctor eſt Claudius: incli-
tamque in ponte pugnam, qua T. Manlius Gallum,
cum quo provocatus manus conſeruit, in conſpectu

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

duorum exercituum cæſum torque ſpoliavit, tur
pugnatam. Pluribus auctoribus magis adducor, u
credam, decem haud minus poſt annos ea acta: ho
autem anno in Albano agro cum Gallis dictator
M. Furio ſigna collata. Nec dubia, nec difficili
Romanis (quamquam ingentem Galli terrorem me
moria priſtinæ cladis attulerant) victoria fuit. mul
ta millia Barbarorum in acie, multa captis caſtri
cæſa: palati alii Apuliam maxime petentes, quum
fuga ſe longinqua, tum quod paſſim eos ſimul pavo
terrorque diſtulerant, ab hoſte ſeſe tutati ſunt. Dicta
tori, conſenſu Patrum plebiſque, triumphus decre
tus. Vix dum perfunctum eum bello, atrocior dom
ſeditio excepit: & per ingentia certamina dictato
ſenatuſque victus, ut rogationes tribuniciæ accipe
rentur: & comitia conſulum adverſa nobilitate ha
bita, quibus L. Sextius de plebe primus Cos. factus.
Et ne is quidem finis certaminum fuit. quia patrici
ſe auctores futuros negabant, prope ad ſeceſſionem
plebis res terribileſque alias minas civilium certami-
num venit: cum tamen per dictatorem conditioni-
bus ſedatæ diſcordiæ ſunt, conceſſumque ab nobili-
tate plebi de conſule plebeio: à plebe nobilitati de
prætore uno, qui jus in urbe diceret, ex Patribus
creando. Ita ab diutina ira tandem in concordiam
redactis ordinibus, quum dignam eam rem ſenatus
cenſeret eſſe, meritoque id, ſi quando unquam alias,
Deûm immortalium cauſſa libenter facturos fore,
ut ludi maximi fierent, & dies unus ad triduum ad-
jiceretur; recuſantibus id munus ædilibus plebis,
conclamatum à patriciis eſt juvenibus, ſe id hono-
ris, Deûm immortalium cauſſa libenter acturos, ut
ædiles fierent. Quibus quum ab univerſis gratiæ
actæ eſſent, factum ſenatuſconſultum, ut duo viros
ædiles ex Patribus dictator populum rogaret: Patres
auctores omnibus ejus anni comitiis fierent.

EPI

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

EPITOME LIBRI VII.

QVo novi magiſtratus adjecti ſunt; prætura & ædilitas curulis. Peſtilentia civitas laboravit, eamque inſignem fecit mors Furii Camilli. cujus remedium & finis quum per novas religiones quæreretur, ludi ſcenici tunc primum facti ſunt. Quum dies L. Manlio dicta eſſet à M. Pomponio tribuno plebis, propter delectum acerbe actum, & T. Manlium filium, relegatum ſine ullo crimine; adoleſcens ipſe, cujus relegatio patri objiciebatur, venit in cubiculum tribuni, ſtrictoque gladio coëgit eum in verba ſua jurare, Non perſeveraturum ſe in accuſatione. Cum telluris hiatu tota ad ultimum patria territa foret, tunc omnia pretioſa miſſa ſunt in patentem voraginem urbis Romæ. In eam Curtius armatus ſedens equo ſe præcipitavit, eaque expleta eſt. T. Manlius adoleſcens, qui patrem à tribunicia vexatione vindicaverat, contra Gallum provocantem aliquem ex militibus Romanis, in ſingulare certamen deſcendit, eique occiſo, torquem aureum detraxit: quem ipſe poſtea tulit, & ex eo Torquatus eſt nuncupatus. Duæ tribus additæ, Pomtina & Publicia. Licinius Stolo lege ab ipſo lata damnatus eſt, quod plus quingentis jugeribus agri poſſideret. M. Valerius tribunus militum Gallum, à quo provocatus erat, inſidente galeæ corvo, & unguibus roſtroque hoſtem infeſtante, interemit, & ex eo Corvi nomen accepit; conſulque proximo anno creatus eſt ob virtutem, quum vigeſimum tertium ageret annum. Amicitia cum Carthaginenſibus juncta. Campani, quum urgerentur à Samnitibus bello, auxilio adverſus eos à ſenatu petito; quum id non impetrarent, urbem atque agros populo Romano dediderunt. ob quam cauſſam ea quæ populi Romani facta eſſent, defendi bello adverſus Samnites placuit. Cum ab A. Cornelio conſule exercitus in iniquum locum deductus, in magno diſcrimine eſſet, P. Decii Muris tribuni militum opera ſervatus eſt. qui occupato colle ſuper id jugum, in quo

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

Samnites conſederant, occaſionem conſuli in æquiorem locum evadendi dedit: ipſe ab hoſtibus circumſeſſu erupit. Milites Romani, qui Capuæ in præſidio eram relicti, quum de ea occupanda urbe conſpiraſſent, & detecto conſilio, metu ſupplicii à populo Romano defeciſſent; per M. Valerium Corvum dictatorem, qu conſilio ſuo eos à furore revocaverat, patriæ reſtitut ſunt. Res præterea contra Hernicos, & Gallos, & Tiburtes, & Privernates, & Tarquinienſes, & Samnites, & Volſcos proſpere geſtas continet.

1 ANNUS hic erat inſignis novi hominis conſulatu, inſignis novis duobu magiſtratibus, prætura, & curuli ædilitate. Hos ſibi patricii quæſivere honores, pro conceſſo plebi altero conſulatu. Plebes conſulatum L. Sextio, cujus lege partus erat, dedit: Patres præturam Sp. Furio M. filio Camillo, ædilitatem Cn. Quintio Capitolino, & P. Cornelio Scipioni, ſuarum gentium viris, gratia campeſtri ceperunt. L. Sextio collega ex Patribus datus Lucius Æmilius Mamercus. Principio anni, & de Gallis, quos primo palatos per Apuliam congregari jam fama erat, & de Hernicorum defectione, agitata mentio. Quum de induſtria omnia, ne quid per plebeium conſulem ageretur, proferrentur, ſilentium omnium rerum, ac juſtitio ſimile ocium fuit: niſi quod non patientibus tacitum tribunis, quod pro conſule uno plebeio tres patricios magiſtratus curulibus ſellis prætextatos tamquam conſules ſedentes nobilitas ſibi ſumpſiſſet; prætorem quidem etiam jura reddentem, & collegam conſulibus, atque iiſdem auſpiciis creatum; verecundia inde impoſita eſt ſenatui, ex Patribus jubendi ædiles curules creari. primo ut alternis annis ex plebe fierent, convenerat: poſtea promiſcuum fuit. Inde L. Genucio & Q. Servilio conſulibus, & ab ſeditione & à bello quietis rebus, ne quando à metu ac periculis vacarent, peſtilentia ingens orta. Cenſorem, ædilem curulem, tres tribunos plebis mor-

mortuos ferunt: pro portione & ex multitudine alia
multa funera fuiſſe. maximeque eam peſtilentiam
inſignem mors quam matura, tam acerba, M. Furii
fecit. Fuit enim vere vir unicus in omni fortuna;
princeps pace belloque, prius quam exulatum iret:
clarior in exilio; vel deſiderio civitatis, quæ capta
abſentis imploravit opem; vel felicitate, qua reſti-
tutus in patriam, ſecum patriam ipſam reſtituit. Par
deinde per quinque & viginti annos (tot enim poſtea
vixit) titulo tantæ gloriæ fuit, dignuſque habitus,
quem ſecundum à Romulo conditorem urbis Romæ
ferrent. Et hoc, & inſequenti anno C. Sulpicio Pæti- 2.
co, C. Licinio Stolone, conſulibus, peſtilentia fuit.
eo nihil dignum memoria actum; niſi quod pacis
Deûm expoſcendæ cauſſa tertio tum poſt conditam
urbem lectiſternium fuit. & quum vis morbi, nec
humanis conſiliis nec ope divina levaretur, victis
ſuperſtitione animis, ludi quoque ſcenici, nova res
bellicoſo populo (nam circi modo ſpectaculum fue-
rat) inter alia cœleſtis iræ placamina inſtituti dicun-
tur. Cæterum parva quoque (ut ferme principia
omnia) & ea ipſa peregrina res fuit. Sine carmine
ullo, ſine imitandorum carminum actu, ludiones ex
Etruria acciti, ad tibicinis modos ſaltantes haud in-
decoros motus, more Tuſco dabant. imitari deinde
eos juventus, ſimul inconditis inter ſe jocularia fun-
dentes verſibus, cœpere; nec abſoni à voce motus
erant. Accepta itaque res, ſæpiuſque uſurpando ex-
citata, vernaculis artificibus, quia hiſter Tuſco verbo
ludio vocabatur; nomen hiſtrionibus inditum: qui
non ſicut ante, Feſcennino verſu ſimilem incompo-
ſitum temere ac rudem alternis jaciebant; ſed imple-
tas modis ſaturas, deſcripto jam ad tibicinem cantu,
motuque congruenti, peragebant. Livius poſt ali-
quot annos, qui ab ſaturis auſus eſt primus argumen-
to fabulam ſerere. idem ſcilicet, id quod omnes tum
erant, ſuorum carminum actor; dicitur, quum ſæ-
pius revocatus vocem obtudiſſet, venia petita pue-
rum ad canendum ante tibicinem quum ſtatuiſſet,
canticum egiſſe aliquanto magis vigenti motu, quia
nihil

nihil vocis uſus impediebat. inde ad manum canta
hiſtrionibus cœptum, diverbiaque tantum ipſorum
voci relicta. Poſtquam lege hac fabularum ab riſu a
ſoluto joco res avocabatur; & ludus in artem pau
latim verterat; juventus, hiſtrionibus fabellarum
actu relicto, ipſa inter ſe more antiquo ridicula in
texta verſibus jactitare cœpit: quæ inde exodia po
ſtea appellata, conſertaque fabellis potiſſimum Atel
lanis ſunt. Quod genus ludorum ab Oſcis acceptum
tenuit juventus: nec ab hiſtrionibus pollui paſſa eſt.
Eo inſtitutum manet, ut actores Atellanarum, nec
tribu moveantur, & ſtipendia, tamquam expertes
artis ludicræ, faciant. Inter aliarum parva principia
rerum, ludorum quoque prima origo ponenda viſa
eſt: ut appareret quam ab ſano initio res in hanc
vix opulentis regnis tolerabilem inſaniam venerit.
3 Nec tamen ludorum primum initium, procurandis religionibus datum, aut religione animos, aut corpora morbis levavit. quin etiam quum medios forte ludos circus Tiberi ſuperfuſo irrigatus impediſſet; id vero, velut averſis jam Diis, aſpernantibuſque placamina iræ, terrorem ingentem fecit. Itaque Cn. Genucio, L. Æmilio Mamerco, ſecundum conſulibus, quum piaculorum magis conquiſitio animos quam corpora morbi afficerent, repetitum ex ſeniorum memoria dicitur, peſtilentiam quondam clavo ab dictatore fixo ſedatam. Ea religione adductus ſenatus, dictatorem clavi figendi cauſſa dici juſſit. dictus L. Manlius Imperioſus, L. Pinarium magiſtrum equitum dixit. Lex vetuſta eſt priſcis literis, verbiſque ſcripta, ut qui prætor maximus ſit, idibus Septembribus clavum pangat. Fixus fuit dextro lateri ædis Jovis optimi maximi, ea ex parte qua Minervæ templum eſt. Eum clavum, quia raræ per ea tempora literæ erant, notam numeri annorum fuiſſe ferunt: eoque Minervæ templo dicatam legem, quia numerus Minervæ inventum ſit. Volſiniis quoque clavos indices numeri annorum, fixos in templo Nortiæ Etruſcæ Deæ, comparere, diligens talium monimentorum auctor Cincius affirmat.

mat. M. Horatius conſul, ex lege templum Jovis optimi maximi dedicavit; anno poſt reges exactos. a conſulibus poſtea ad dictatores, quia majus imperium erat, ſolenne clavi figendi tranſlatum eſt. Intermiſſo deinde more, digna etiam per ſe viſa eſt res, propter quam dictator crearetur. qua de cauſſa creatus L. Manlius, perinde ac rei gerendæ, ac non ſolvendæ religionis gratia creatus eſſet, bellum Hernicum affectans, delectu acerbo juventutem agitavit; tandemque omnibus in eum tribunis plebis coortis, ſeu vi ſeu verecundia victus, dictatura abiit. Neque 4
eo minus principio inſequentis anni, Q. Servilio Ahala, L. Genucio ſecundum conſulibus, dies Manlio dicitur à M. Pomponio tribuno plebis. Acerbitas in delectu, non damno modo civium, ſed etiam laceratione corporum lata, partim virgis cæſis, qui ad nomina non reſpondiſſent, partim in vincula ductis, inviſa erat: & ante omnia inviſum ipſum ingenium atrox, cognomenque Imperioſi grave liberæ civitati, ab oſtentatione ſævitiæ adſcitum; quam non magis in alienis, quam in proximis, ac ſanguine ipſe ſuo exerceret. criminique ei tribunus inter cætera dabat, *Quod filium juvenem nullius probri compertum, extorrem, urbe, domo, penatibus, foro, luce, congreſſu æqualium probibitum, in opus ſervile, prope in carcerem atque in ergaſtulum dederit: ubi ſummo loco natus dictatorius juvenis quotidiana miſeria diſceret, vere imperioſo patre ſe natum eſſe. At quam ob noxam? quia infacundior ſit, & lingua impromptus. Quod naturæ damnum utrum nutriendum patri (ſi quicquam in eo humani eſſet) an caſtigandum, ac vexatione inſigne faciendum fuiſſe? ne mutas quidem beſtias minus alere, ac fovere, ſi quid ex progenie ſua parum proſperum ſit. At, hercule, L. Manlium, malum malo augere filii; & tarditatem ingenii inſuper premere: & ſi quid in eo exiguum naturalis vigoris ſit, id extinguere vita agreſti, & ruſtico cultu, inter pecudes habendo.* Omnium potius his criminationibus, quam 5
ipſius juvenis irritatus eſt animus: quin contra ſe quoque parenti cauſſam invidiæ atque criminum eſſe

ægre

ægre paſſus, ut omnes Dii homineſque ſcirent, ſ
parenti opem latam quam inimicis ejus malle; capi
conſilium, rudis quidem atque agreſtis animi, &
quamquam non civilis exempli, tamen pietate lau
dabile. Inſcientibus cunctis cultro ſuccinctus, man
in urbem, atque à porta domum confeſtim ad M
Pomponium tribunum pergit: janitori, opus eſſ
ſibi domino ejus convento extemplo, ait. nunciare
T. Manlium Lucii filium eſſe. Mox introductu
(percitum ira in patrem ſpes erat aut criminis aliqui
novi, aut conſilii ad rem agendam deferre) ſalut
accepta redditaque, eſſe ait, quę cum eo agere arbitri
remotis velit. Procul inde omnibus abire juſſis, cu
trum ſtringit: & ſuper lectum ſtans ferro intent
niſi in quæ ipſe concepiſſet verba, juraret, *ſe patr*
ejus accuſandi cauſſa concilium plebis numquam hab
turum, ſe eum extemplo transfixurum minatur. P
vidus tribunus (quippe qui ferrum ante oculos mic
re, ſe ſolum, inermem, illum prævalidum juvenen
& quod haud minus timendum erat, ſtolide fer
cem viribus ſuis cerneret) adjurat in quæ adactus e
verba; & præ ſe deinde tulit, ea vi ſubactum ſe i
cœpto deſtitiſſe. Nec perinde, ut maluiſſet plebes, ſi
ſuffragii ferendi de tam crudeli & ſuperbo reo pot
ſtatem fieri; ita ægre habuit filium id pro paren
auſum. eoque id laudabilius erat, quod animum ej
tanta acerbitas patria nihil à pietate avertiſſet. Itaq
non patri modo remiſſa cauſſæ dictio eſt, ſed i
etiam adoleſcenti ea res honori fuit. & quum eo a
no primum placuiſſet tribunos militum ad legior
ſuffragio fieri (nam & antea ſicut nunc, quos ruſ
los vocant, imperatores ipſi faciebant) ſecundum
ſex locis tenuit, nullis domi militiæque ad con
liandum gratiam meritis; ut qui rure, & procul cœ
6 hominum juventam egiſſet. Eodem anno ſeu mo
terræ, ſeu qua vi alia, forum medium ferme ſpe
vaſto collapſum in immenſam altitudinem dicitu
neque eam voraginem conjectu terræ, quum pr
quiſque gereret, expleri potuiſſe prius; quam De
monitu quæri cœptum, quo plurimum populus R
man

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

manus poſſet? Id enim illi loco dicandum vates anebant, ſi rempublicam Romanam perpetuam eſſe ellent. Tum M. Curtium juvenem bello egreium, caſtigaſſe ferunt dubitantes, an ullum magis omanum bonum, quam arma virtuſque eſſet. Sientio facto, templa Deorum immortalium, quæ fo imminent, Capitoliumque intuentem, & manus unc in cœlum, nunc in patentes terræ hiatus ad eos manes porrigentem, ſe devoviſſe. equo deinde uam poterat maxime exornato inſidentem, armaum ſe in ſpecum immiſiſſe, donaque ac fruges ſuper um à multitudine virorum ac mulierum congeſtas: cumque Curtium, non ab antiquo illo T. Tatii ilite Curtio Metio, ſed ab hoc appellatum. Cura on deeſſet, ſi qua ad verum via inquirentem ferret: unc famæ rerum ſtandum eſt, ubi certam derogat etuſtas fidem. & lacus nomen ab hac recentiore iſignitius fabula eſt. Poſt tanti prodigii procuraionem, eodem anno de Hernicis conſultus ſenatus, uum feciales ad res repetendas nequicquam miſiſt, primo quoque die ferendum ad populum de bel indicendo Hernicis cenſuit: populuſque id belum frequens juſſit. L. Genucio conſuli ea provincia orte evenit. In exſpectatione civitas erat, quod prinus ille de plebe conſul bellum ſuis auſpiciis geſtuas eſſet; perinde ut eveniret res, ita communicatos onores pro bene aut ſecus conſulto habitura. Forte a tulit caſus, ut Genucius ad hoſtes magno conatu rofectus, in inſidias præcipitaretur: legionibus necpinato pavore fuſis, conſul circumventus ab inſciis, uem interfeciſſent, occideretur. Quod ubi eſt Ronam nunciatum, nequaquam tantum publica calanitate mœſti Patres, quantũ feroces infelici conſulis lebeii ductu, fremunt omnibus locis, *Irent, crearent onſules ex plebe, transferrent auſpicia quo nefas eſſet. otuiſſe Patres plebiſcito pelli honoribus ſuis: num tiam in Deos immortales inauſpicatam legem vauiſſe? Vindicaſſe ipſos ſuum numen, ſua auſpicia. quæ t primum contacta ſint ab eo à quo nec jus nec fas ierit, deletum cum duce exercitum documento fuiſſe,*

ne

ne deinde, turbato gentium jure, comitia haberentu
His vocibus curia & forum perſonat: Appium Clau
dium, quia diſſuaſerat legem; majore nunc auctori
tate eventum reprehenſi ab ſe conſilii incuſantem
dictatorem conſenſu patriciorum Servilius conſi
7 dicit: delectuſque & juſtitium indictum. Priuſquam
dictator legioneſque novæ in Hernicos venirent du
ctu C. Sulpicii legati, res per occaſionem geſta egre
gie eſt. In Hernicos morte conſulis contemptim a
caſtra Romana cum haud dubia expugnandi ſ
ſuccedentes, hortante legato, & plenis iræ atque i
dignitatis militum animis, eruptio eſt facta. Mu
tum ab ſpe adeundi valli res Hernicis abfuit; ad
turbatis inde ordinibus abſceſſere. Dictatoris dein
adventu novus veteri exercitus jungitur, & copi
duplicantur. & pro concione dictator laudibus l
gati militumque, quorum virtute caſtra defen
erant, ſimul audientibus laudes meritas, tollit an
mos: ſimul cæteros ad æmulandas virtutes acu
Neque ſegnius ad hoſtes bellum apparatur, qui
parti ante decoris memores, neque ignari auctaru
virium hoſtis, ſuas quoque vires augent. Omne He
nicum nomen, omnis militaris ætas excitur. qu
dringenariæ octo cohortes, lecta robora viroru
ſcribuntur. Hunc eximium florem juventutis,
etiam, quod ut duplex acciperent ſtipendium, decr
verant, ſpei animorumque implevere. Immunes qu
que operum militarium erant; ut in unum pugnæ l
borem reſervati, plus ſibi, quam pro virili parte ann
tendum ſcirent. Extra ordinem etiam in acie loca
quo conſpectior virtus eſſet. Duûm millium pla
cies caſtra Romana ab Hernicis dirimebat: ibi p
ferme utrimque ſpacio in medio pugnatum eſt. P
mo ſtetit ambigua ſpe pugna; nequicquam ſæpe c
natis equitibus Romanis impetu turbare hoſtiu
aciem. poſtquam equeſtris pugna effectu quam con
tibus vanior erat; conſulto prius dictatore equit
permiſſu denique ejus, relictis equis, clamore prov
lant ante ſigna, & novam integrant pugnam. neq
ſuſtineri poterant, ni extraordinariæ cohortes p

co

rporum animorumque robore ſe objeciſſent. Tunc 8
ter primores duorum populorum res geritur. quic-
id hinc aut illinc communis Mars belli aufert,
ltiplex quam pro numero damnum eſt: vulgus
ud armatorum, velut delegata primoribus pugna,
entum ſuum in virtute aliena ponit. multi utrim-
e cadunt, plures vulnera accipiunt. Tandem equi-
alius alium increpantes, *quid deinde reſtaret*, quæ-
ndo, *ſi neque ex equis pepuliſſent hoſtem, neque pe-
es quicquam momenti facerent. Quam tertiam ex-
ctarent pugnam? quid ante ſigna feroces proſiluiſ-
t, & alieno pugnarent loco?* His inter ſe vocibus
ncitati, clamore renovato, inferunt pedem: & pri-
ım gradu moverunt hoſtem, deinde pepulerunt;
ſtremo jam haud dubie avertunt: neque tam vires
es quæ ſuperaverit res, facile dictu eſt, niſi quod
rpetua fortuna utriuſque populi, & extollere ani-
os, & minuere potuit. Vſque ad caſtra fugientes
ernicos Romanus ſequitur: caſtrorum oppugna-
ne, quia ſerum erat diei, abſtinuere. Diu non per-
ıtum tenuerat dictatorem, ne ante meridiem ſi-
ım dare poſſet: eo in noctem tractum erat cer-
nen. Poſtera die deſerta fuga caſtra Hernicorum,
ſaucii relicti quidam inventi: agmenque fugien-
m ab ſignis, quum præter mœnia eorum infre-
entia ſigna conſpecta eſſent, fuſum, ac per agros
ida fuga palatum eſt. Nec Romanis incruenta
toria fuit: quarta pars militum amiſſa. &, ubi
ıd minus jacturæ fuit, aliquot equites Romani
idere. Inſequenti anno, quum L. Sulpicius & C. 9
inius Calvus conſules in Hernicos exercitum
iſſent, neque inventis in agro hoſtibus, Ferenti-
m urbem eorum vi cepiſſent, revertentibus in-
eis, Tiburtes portas clauſere. Ea ultima fuit
ſſa, quum multæ antea querimoniæ ultro ci-
que jactatæ eſſent, cur per feciales rebus repetitis
lum Tiburti populo indiceretur. Dictatorem
Quintium Pennum eo anno fuiſſe ſatis conſtat,
magiſtrum equitum Servium Cornelium Malugi-
ıſem. Macer Licinius, comitiorum habendorum
cauſſa,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

cauſſa, & ab Licinio conſule dictum ſcribit, quia co
lega comitia bello præferre feſtinante, ut continuar
conſulatum, obviam eundum pravæ cupiditati fuer
Quæſita ea propriæ familiæ laus, leviorem auctore
Licinium facit. quum mentionem ejus rei in vet
ſtioribus annalibus nullam inveniam, magis ut be
Gallici cauſſa dictatorem creatum arbitrer, inclir
animus. eo certè anno Galli ad tertium lapidem S
laria via trans pontem Anienis caſtra habuere. Dict
tor, quum tumultus Gallici cauſſa juſtitium edixiſſ
omnes juniores ſacramento adegit, ingentique ex
citu ab urbe profectus, in citeriore ripa Anienis caſ
poſuit. Pons in medio erat; neutris eũ rumpentib
ne timoris indicium eſſet. Prœlia de occupando po
crebra erant; nec qui potirentur, incertis viribus ſ
diſcerni poterat. Tum eximia corporis magnitud
in vacuum pontem Gallus proceſſit: & quant
maxima voce potuit, *Quem nunc*, inquit, *Roma f*
tiſſimum virum habet, procedat agedum ad pugnam
noſter duorum eventus oſtendat utra gens bello ſit m
lior. Diu inter primores juvenum Romanorum ſil
tium fuit, quum & abnuere certamen vererentur
præcipuam ſortem periculi petere nollent. tum
Manlius L. filius, qui patrem à vexatione tribuni
vindicaverat, ex ſtatione ad dictatorem pergit:
juſſu tuo, inquit, *imperator, extra ordinem numqu*
pugnaverim, non ſi certam victoriam videam. S
permittis, volo ego illi belluæ oſtendere, quando adeo
rox præſultat hoſtium ſignis, me ex ea familia ort
quæ Gallorum agmen ex rupe Tarpeia dejecit. T
dictator, *Macte virtute*, inquit, *hac pietate in pat*
patriamque, T. Manli, eſto. Perge, & nomen Ro
num invictum, juvantibus Diis, præſta. Armant i
juvenem æquales. pedeſtre ſcutum capit, Hiſp
cingitur gladio, ad propiorem habili pugnam. Ar
tum adornatumque adverſus Gallum ſtolide læt
& (quoniam id quoque memoria dignum anti
viſum eſt) linguam etiam ab irriſu exerentem, p
ducunt. Recipiunt inde ſe ad ſtationem, & du
medio armati, ſpectaculi magis more, quam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

belli deſtituuntur; nequaquam viſu ac ſpecie æſtimantibus pares. Corpus alteri magnitudine eximium, verſicolori veſte, pictiſque & auro cælatis refulgens armis: media in altero militaris ſtatura, modicaque in armis habilibus magis quam decoris ſpecies. non cantus, non exultatio, armorumque agitatio vana, ſed pectus animorum iræque tacitæ plenum, omnem ferociam in diſcrimen ipſum certaminis diſtulerat. Vbi conſtitere inter duas acies, tot circa mortalium animis ſpe metuque pendentibus; Gallus, velut moles ſuperne imminens, projecto læva ſcuto in advenientis arma hoſtis, vanum cæſim cum ingenti ſonitu enſem dejecit. Romanus, mucrone ſurrecto, quum ſcutum ſcuto imum perculiſſet, totoque corpore interior periculo vulneris factus, inſinuaſſet ſe inter corpus armaque, uno alteroque ſubinde ictu ventrem atque inguina hauſit, & in ſpacium ingens ruentem porrexit hoſtem. jacentis inde corpus, ab omni alia vexatione intactum, uno torque ſpoliavit: quem reſperſum cruore, collo circumdedit ſuo. Defixerat pavor cum admiratione Gallos. Romani alacres ab ſtatione obviam militi ſuo progreſſi, laudantes gratulanteſque ad dictatorem perducunt. Inter carminum prope modum incondita quædam militariter joculantes, Torquati cognomen auditum; celebratum deinde poſteris etiam, familiæque honori fuit. Dictator coronam auream addidit donum, miriſque pro concione eam pugnam laudibus tulit. Et, Hercle, tanti ea ad uni- 11
verſi belli eventum momenti dimicatio fuit, ut Gallorum exercitus proxima nocte, relictis trepide caſtris, in Tiburtem agrum, atque inde ſocietate belli facta, commeatuque benigno ab Tiburtibus adjutus, mox in Campaniam tranſierit. Ea fuit cauſſa cur proximo anno C. Pœtelius Balbus conſul, quum collegæ ejus M. Fabio Ambuſto Hernici provincia eveniſſet, adverſus Tiburtes juſſu populi exercitum duceret. ad quorum auxilium quum Galli ex Campania rediſſent, fœdæ populationes in Lavicano, Tuſculanoque, & Albano agro, haud dubie Tiburtibus du-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

ducibus, ſunt factæ. Et quum adverſus Tiburtem hoſtem duce conſule contenta reſpublica eſſet, Gallicus tumultus dictatorem creari coëgit. creatus Q. Servilius Ahala, T. Quintium magiſtrum equitum dixit & ex auctoritate Patrum, ſi proſpere id bellum eveniſſet, ludos magnos vovit. Dictator ad continendos proprio bello Tiburtes, conſulari exercitu juſſo manere, omnes juniores nullo detrectante militiam, ſacramento adegit. Pugnatum haud procul porta Collina eſt totius viribus urbis, in conſpectu parentum conjugumque ac liberorum. quæ magna, etiam abſentibus, hortamenta animi, tum ſubjecta oculis; ſimul verecundia miſericordiaque militem accendebant. Magna utrimque edita cæde, avertitur tandem acies Gallorum. fuga Tibur, ſicut arcem belli Gallici, petunt: palati à conſule Pœtelio haud procul Tibure excepti, egreſſis ad opem ferendam Tiburtibus, ſimul cum his intra portas compelluntur. Egregie quum ab dictatore, tum ab conſule res geſta eſt. Et conſul alter Fabius præliis primum parvis, poſtremo una inſigni pugna quum hoſtes totis adorti copiis eſſent, Hernicos devicit. Dictator conſulibus in ſenatu & apud populum magnifice collaudatis, & ſuarum quoque rerum illis remiſſo honore, dictatura ſe abdicavit. Pœtelius de Gallis Tiburtibuſque geminum triumphum egit. Fabio ſatis viſum, ut ovans urbem iniret. Irridere Pœtelii triumphum Tiburtes: *Vbi enim eum ſecum acie conflixiſſe? ſpectatores paucos fugæ trepidationiſque Gallorum, extra portas egreſſos, poſtquam in ſe quoque fieri impetum viderint, & ſine diſcrimine obvios cædi, recepiſſe ſe intra urbem. Eam rem triumpho dignam viſam Romanis? ne nimis mirum magnumque cenſerent, tumultum exciere in hoſtium portis. majorem ipſos trepidationem ante mœnia*
12 *ſua viſuros*. Itaque inſequenti anno M. Popillio Lænate, Cn. Manlio conſulibus primo ſilentio noctis ab Tibure agmine infeſto profecti ad urbem Romam venerunt. terrorem repente ex ſomno excitatis ſubita res & nocturnus pavor præbuit: ad hæc multorum inſcitia, qui aut unde hoſtes advenîſſent. Concla-

amatum tamen celeriter ad arma eſt, & portæ ſta-
onibus murique præſidiis firmati. & ubi prima lux
mediocrem multitudinem ante mœnia, neque alium
uam Tiburtem hoſtem oſtendit, duabus portis
greſſi conſules, utrimque aciem ſubeuntium jam
muros aggrediuntur. Apparuitque occaſione magis,
uam virtute fretos veniſſe. ideo vix primum impe-
um Romanorum ſuſtinuere. Quin etiam bono fuiſ-
Romanis adventum eorum conſtabat, orientem-
ue jam ſeditionem inter Patres & plebem, metu
m propinqui belli compreſſam. Alius adventus
oſtium fuit proximo bello, agris quam urbi terribi-
or. Populabundi Tarquinienſes, fines Romanos,
maxime qua ex parte Etruriam adjacent, peragrave-
e: rebuſque nequicquam repetitis, novi conſules, C.
abius, & C. Plautius juſſu populi bellum indixere;
abioque ea provincia, Plautio Hernici evenere.
Gallici quoque belli fama increbreſcebat. ſed inter
multos terrores ſolatio fuit pax Latinis petentibus
ata, & magna vis militum ab iis, fœdere vetuſto,
uod multis intermiſerant annis, accepta. quo præ-
dio quum fulta res Romana eſſet, levius fuit, quod
Gallos mox Præneſte veniſſe, atque inde circa Pe-
um conſediſſe, auditum eſt. Dictatorem dici C.
ulpicium placuit. conſul ad id accitus C. Plautius
ixit. magiſter equitum dictatori additus M. Vale-
us. Hi robora militum ex duobus conſularibus
xercitibus electa, adverſus Gallos duxerunt. Len-
us id aliquanto bellum, quam patti utrique place-
at, fuit. quum primo Galli tantum avidi certami-
is fuiſſent, deinde Romanus miles ruendo in arma
c dimicationem, aliquantum Gallicam ferociam
inceret; dictatori neutiquam placebat, quando nul-
a cogeret res, fortunæ ſe committere, adverſus ho-
tem, quem tempus deteriorem indies & locus alie-
us faceret, ſine præparato commeatu, ſine firmo
munimento morantem. ad hoc iis animis corpori-
uſque, quorum omnis in impetu vis eſſet, parva ea-
em langueſceret mora. His conſiliis dictator bel-
um trahebat, gravemque edixerat pœnam, ſi quis
in-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

injuſſu in hoſtem pugnaſſet. Milites ægre id patien
tes, primo in ſtationibus vigiliiſque inter ſe dictato
rem ſermonibus carpere, interdum Patres commu
niter increpare, quod non juſſiſſent per conſules ge
bellum. Electum eſſe eximium imperatorem, un
cum ducem, qui nihil agenti ſibi de cœlo devolatu
ram in ſinum victoriam cenſeat. Eadem deinde ha
interdiu propalam, ac ferociora his jactare: ſe in
juſſu imperatoris, aut dimicaturos aut agmine Ro
mam ituros. Immiſcerique militibus centuriones
nec in circulis modo fremere, ſed jam in principi
ac prætorio in unum ſermones confundi: atque
concionis magnitudinem creſcere turba, & vocif
rari ex omnibus locis, ut extemplo ad dictatore
iretur: verba pro exercitu faceret Sex. Tullius,
23 virtute ejus dignum eſſet. Septimum primum pilu
jam Tullius ducebat, neque erat in exercitu, qui qu
dem pedeſtria ſtipendia feciſſet, vir factis nobilior.
præcedens militum agmen, ad tribunal pergit, m
rantique Sulpicio, non turbam magis quam turb
principem Tullium, imperiis obedientiſſimum m
litem: *Scilicet dictator*, inquit, *condemnatum ſe un
verſus exercitus a te ignaviæ ratus, & prope ignom
niæ cauſſa deſtitutum ſine armis, oravit me ut ſua
cauſſam apud te agerem. Equidem ſicubi loco ceſſu
ſi terga data hoſti, ſi ſigna fœde amiſſa objici no
poſſent, tamen hoc a te impetrari æquum cenſerem,
nos virtute culpam noſtram corrigere, & abolere fla
tii memoriam nova gloria patereris. Etiam ad Allia
fuſæ legiones, eandem quam per pavorem amiſera
patriam, profectæ poſtea ab Veiis virtute recuperave
nobis Deûm benignitate, felicitate tua, populique R
mani, & res & gloria eſt integra. Quanquam de g
ria vix dicere auſim, ſi nos & hoſtes haud ſecus qu
fœminas abditos intra vallum omnibus contume
eludunt: & tu imperator noſter, quod ægrius patim
exercitum tuum, ſine animis, ſine armis, ſine manib
judicas eſſe: & prius quam expertus nos eſſes, de no
ita deſperaſti, ut te mancorum ac debilium ducem j
dicares eſſe. Quid enim aliud eſſe cauſſæ credemus,*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

veranus dux fortiſsimus bello, compreſsis, quod aiunt, manibus ſedeas? utcumque enim ſe habeat res, te de noſtra virtute dubitaſſe videri, quam nos de tua verius. Sin autem non tuum iſtuc ſed publicum eſt conſilium, & conſenſus aliquis Patrum, non Gallicum bellum nos ab urbe, à penatibus noſtris, ablegatos tenet; oro, ut quæ dicam, non à militibus imperatori dicta cenſeas, ſed à plebe Patribus, quæ, ſicut vos veſtra habeatis conſilia, ſic ſe ſua habituram dicat. Quis tandem cenſeat milites nos eſſe, non ſervos veſtros? ad bellum, non in exilium, miſſos? ſi quis det ſignum, in aciem educat, ut viris ac Romanis dignum ſit, pugnaturos: ſi nihil armis opus ſit, ocium Romæ potius quam in caſtris acturos. hæc dicta ſint Patribus. Te, imperator, milites tui oramus, ut nobis pugnandi copiam facias. tum vincere cupimus, tum duce te vincere, tibi lauream inſignem deferre, tecum triumphantes urbem inire. tuum ſequentes currum Iovis Opt. Max. templum gratantes ovanteſque adire. Orationem Tullii exceperunt preces multitudinis: & undique ut ſignum daret, ut capere arma juberet, clamabant. Dictator, quamquam rem bonam exemplo haud probabili actam cernebat, tamen facturum quod milites vellent, ſe recepit: Tulliumque ſecreto, quænam hæc res ſit, aut quo acta more, percunctatur. 14 Tullius magnopere à dictatore petere, ne ſe oblitum diſciplinæ militaris, ne ſui, neve imperatoriæ majeſtatis, crederet: *Multitudini concitatæ, quæ ferme auctoribus ſimilis eſſet, non ſubtraxiſſe ſe ducem: ne quis alius, qualem mota creare multitudo ſoleret, exiſteret. nam ſe quidem nihil non arbitrio imperatoris acturum. illi quoque tamen videndum magnopere eſſe, ut exercitum in poteſtate haberet. Differri non poſſe adeo concitatos animos. ipſos ſibi locum ac tempus pugnandi ſumpturos, ſi ab imperatore non detur.* Dum hæc loquuntur, jumenta forte paſcentia extra vallum Gallo abigenti duo milites Romani ademerunt. In eos ſaxa conjecta à Gallis: deinde ab Romana ſtatione clamor ortus, ac procurſum utrimque eſt. Jamque haud procul juſto prælio res erant, ni celeriter diremptum cer-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

certamen per centuriones eſſet. Affirmata certe eo caſu Tullii apud dictatorem fides eſt. nec recipiente jam dilationem re, in poſterum diem edicitur, acie pugnaturos. Dictator tamen, ut qui magis animis quam viribus fretus ad certamen deſcenderet, omnia circumſpicere atque agitare cœpit, ut arte aliqua terrorem hoſtibus incuteret. Solerti animo rem novam excogitat, qua deinde multi noſtri atque externi imperatores, noſtra quoque quidam ætate uſi ſunt. Mulis ſtrata detrahi jubet: biniſque tantum centunculis relictis, agaſones, partim captivis, partim ægrotum armis ornatos imponit. His fere mille effectis, centum admiſcet equites. & nocte ſuper caſtra in montes evadere, ac ſilvis ſe occultare jubet: neque inde ante moveri, quam ab ſe acciperent ſignum. ipſe ubi illuxit, in radicibus montium extendere aciem cœpit ſedulo, ut adverſus montes conſiſteret hoſtis. Inſtructo jam vani terroris apparatu, qui quidem terror plus pene veris viribus profuit; primo credere duces Gallorum non deſcenſuros in æquum Romanos; deinde ubi degreſſos repente viderunt, & ipſi avidi certaminis in prælium ruunt: priuſque pugna
15 cœpit, quam ſignum ab ducibus daretur. Acrius invaſere Galli dextrum cornu: neque ſuſtineri potuiſſent, ni forte eo loco dictator fuiſſet, Sex. Tullium nomine increpans rogitanſque: *Sicci-ne pugnaturos milites ſpopondiſſet? Vbi illi clamores ſint arma poſcentium? ubi minæ injuſſu imperatoris prælium inituros? En ipſum imperatorem clara voce vocare ad prælium, & ire armatum ante prima ſigna. Ecquis ſequeretur eorum, qui modo ducturi fuerint; in caſtris feroces, in acie pavidi?* Vera audiebant. itaque tantos pudor ſtimulos admovit, ut ruerent in hoſtium tela alienatis à memoria periculi animis. Hic primo impetus prope vecors turbavit hoſtes: eques deinde emiſſus turbatos avertit. Ipſe dictator, poſtquam labantem una parte vidit aciem, ſigna in lævum cornu confert, quo turbam hoſtium congregari cernebat; & iis, qui in monte erant, ſignum quod convenerat, dedit. Vbi inde quoque novus clamor ortus, & tendere

dere obliquo monte ad caſtra Gallorum viſi ſunt; tum metu, ne excluderentur, omiſſa pugna eſt, curſuque effuſo ad caſtra ferebantur. ubi quum occurriſſet eis M. Valerius, magiſter equitum (qui profligato dextro cornu obequitabat hoſtium munimentis) ad montes ſilvaſque vertunt fugam: plurimique ibi à fallaci equitum ſpecie, agaſonibuſque excepti ſunt: & eorum, quos pavor pertulerat in ſilvas, atrox cædes poſt ſedatum prælium fuit. Nec alius poſt M. Furium, quam C. Sulpicius, juſtiorem de Gallis egit triumphum. auri quoque ex Gallicis ſpoliis ſatis magnum pondus ſaxo quadrato ſeptum in Capitolio ſacravit. Eodem anno & à Coſs. vario eventu bellatum. nam Hernici à C. Plautio devicti ſubactique ſunt. Fabius collega ejus, incaute atque inconſulte adverſus Tarquinienſes pugnavit. nec in acie tantum ibi cladis acceptum, quam quod trecentos ſeptem milites Romanos captos Tarquinienſes immolarunt: qua fœditate ſupplicii aliquanto ignominia populi Romani inſignitior fuit. Acceſſit ad eam cladem & vaſtatio Romani agri, quam Privernates, Veliterni deinde, incurſione repentina fecerunt. Eodem anno duæ tribus, Pomptina & Publicia additæ. Ludi votivi, quos M. Furius dictator voverat, facti: & de ambitu à C. Pœtelio, tribuno plebis, auctoribus Patribus, tum primum ad populum latum eſt. eaque rogatione novorum maxime hominum ambitionem, qui nundinas & conciliabula obire ſoliti erant, compreſſam credebant. Haud 16
æque Patribus læta inſequenti anno C. Marcio, Cn. Manlio conſulibus, de unciario fœnore à M. Duilio, L. Mænio tribunis plebis rogatio eſt perlata: & plebs aliquanto eam cupidius ſcivit, accepitque. Ad bella nova, priore anno deſtinata, Faliſci quoque hoſtes exorti, duplici crimine: quod & cum Tarquinienſibus juventus eorum militaverat: & eos, qui Falerios perfugerant, quum male pugnatum eſt, repetentibus fecialibus Romanis non reddiderant. Ea provincia Cn. Manlio obvenit, Marcius exercitum in agrum Privernatem, integrum pace longinqua in-

duxit: militemque præda implevit. Ad copiam
rerum addidit munificentiam, quod nihil in publi-
cum ſecernendo, augenti rem privatam militi favit.
Privernates, quum ante mœnia ſua caſtris permuni-
tis conſediſſent; vocatis ad concionem militibus,
Caſtra nunc, inquit, *vobis hoſtium, urbemque prædæ do;*
ſi mihi pollicemini vos fortiter in acie operam nava-
turos, nec prædæ magis, quam pugnæ paratos eſſe. Si-
gnum poſcunt ingenti clamore: celſique & ſpe haud
dubia feroces in prælium vadunt. Ibi ante ſigna
Sex. Tullius, de quo ante dictum eſt, exclamat:
Aſpice imperator, inquit, quemadmodum exercitus
tuus tibi promiſſa præſtet: piloque poſito, ſtricto
gladio in hoſtem impetum facit. Sequuntur Tul-
lium anteſignani omnes: primoque impetu avertere
hoſtem: fuſum inde ad oppidum perſecuti, quum
jam ſcalas mœnibus admoverent, in deditionem ur-
bem acceperunt. triumphus de Privernatibus actus.
Ab altero conſule nihil memorabile geſtum: niſi
quod legem, novo exemplo, ad Sutrium in caſtris
tributim de viceſima eorum, qui manumitterentur,
tulit. Patres, quia ea lege haud parvum vectigal in-
opi ærario additum eſſet, auctores fuerunt. Cæterum
tribuni plebis, non tam lege quam exemplo moti, ne
quis poſtea populum ſevocaret, capite ſanxerunt. ni-
hil enim non per milites juratos in conſulis verba,
quamvis pernicioſum populo, ſi id liceret, ferri poſſe.
Eodem anno C. Licinius Stolo, à M. Popillio Læ-
nate ſua lege decem millibus æris eſt damnatus, quod
mille jugerum agri cum filio poſſideret, emancipan-
17 doque filium fraudem legi feciſſet. Novi conſules
inde, M. Fabius Ambuſtus ſecundum, & M. Popil-
lius Lænas iterum, duo bella habuere. Facile alterum
cum Tiburtibus quod Lænas geſſit: qui hoſte in ur-
bem compulſo, agros vaſtavit. Faliſci Tarquinien-
ſeſque alterum conſulem prima pugna fuderunt. inde
terror maximus fuit, quod ſacerdotes eorum facibus
ardentibus anguibuſque prælatis inceſſu furiali mili-
tem Romanum inſueta turbaverunt ſpecie: & tunc
quidem velut limphati & attoniti munimentis ſuis
tre-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

trepido agmine inciderunt: deinde ubi conſules legatique ac tribuni, puerorum ritu vana miracula paventes irridebant increpabantque; vertit animos repente pudor: & in ea ipſa, quæ fugerant, velut cæci ruebant. Diſcuſſo itaque vano apparatu hoſtium, quum in ipſos armatos ſe intuliſſent, averterunt totam aciem: caſtriſque etiam eo die potiti, præda ingenti parta victores reverterunt; militaribus jocis, quum apparatum hoſtium, tum ſuum increpantes pavorem. Concitatur deinde omne nomen Etruſcum, & Tarquinienſibus Faliſciſque ducibus ad Salinas perveniunt. Adverſus eum terrorem dictator C. Marcius Rutilus primus de plebe dictus, magiſtrum equitum, item de plebe C. Plautium dixit. Id vero Patribus indignum videri, etiam dictaturam jam in promiſcuo eſſe: omnique ope impediebant, ne quid dictatori ad id bellum decerneretur, pararetur ve. eo promptius cuncta, ferente dictatore, populus juſſit. Profectus ab urbe, utraque parte Tiberis, ratibus exercitu, quocumque fama hoſtium ducebat, trajecto; multos populatores agrorum vagos, palantes oppreſſit. Caſtra quoque, necopinato aggreſſus, cepit. & octo millibus hoſtium captis, cæteris aut cæſis, aut ex agro Romano fugatis, ſine auctoritate Patrum, populi juſſu, triumphavit. Quia nec per dictatorem plebeium, nec per conſulem, comitia conſularia haberi volebant, & alter conſul Fabius bello retinebatur; res ad interregnum redit. Interreges deinceps Q. Servilius Ahala, M. Fabius, Cn. Manlius, C. Fabius, C. Sulpicius, L. Æmilius, Q. Servilius, M. Fabius Ambuſtus. In ſecundo interregno orta contentio eſt, quod duo patricii conſules creabantur: intercedentibuſque tribunis, interrex Fabius ajebat in duodecim tabulis legem eſſe, ut quodcumque poſtremum populus juſſiſſet, id jus ratumque eſſet, juſſum populi & ſuffragia eſſe. Quumique intercedendo tribuni nihil aliud, quam ut differrent comitia, valuiſſent; duo patricii conſules creati ſunt, C. Sulpicius Pæticus tertium, M. Valerius Publicola: eodemque die magiſtratum inierunt.

18 Quadringenteſimo anno, quam urbs Romana condita erat, quinto triceſimo quam à Gallis reciperata, ablato poſt undecimum annum à plebe conſulatu, patricii conſules ambo ex interregno magiſtratum iniere, C. Sulpicius Pæticus tertium, M. Valerius Publicola. Empulum eo anno ex Tiburtibus haud memorando certamine captum; ſive duorum conſulum auſpicio bellum ibi geſtum eſt, ut ſcripſere quidam; ſeu per idem tempus Tarquinienſium quoque ſunt vaſtati agri ab Sulpicio conſule, quo Valerius adverſus Tiburtes legiones duxit. Domi majus certamen conſulibus cum plebe ac tribunis erat. Fidei jam ſuæ, non ſolum virtutis ducebant eſſe, ut accepiſſent duo patricii conſulatum, ita ambobus patriciis mandare. quin aut toto cedendum eſſe, ſi plebeius jam magiſtratus conſulatus fiat, aut poſſidendum totum, quam poſſeſſionem integram à Patribus accepiſſent. Plebs contra fremit: *Quid ſe vivere, quid in parte civium cenſeri: ſi quod duorum hominum virtute L. Sextii, ac C. Licinii partum ſit, id obtinere univerſi non poſſint? Vel reges, vel decemviros, vel ſi quod triſtius ſit imperii nomen patiendum eſſe potius, quam ambos patricios conſules videant: nec invicem pareatur atque imperetur, ſed pars altera in æterno imperio locata plebem nuſquam alio natam quam ad ſerviendum putet.* Non deſunt tribuni auctores turbarum: ſed inter concitatos per ſe omnes, vix duces eminent. Aliquoties fruſtra in campum deſcenſum quum eſſet, multique per ſeditiones acti comitiales dies; poſtremo victæ perſeverantia conſulum plebis, eo dolor erupit, ut tribunos actum eſſe de libertate vociferantes, relinquendumque non campum jam ſolum, ſed etiam urbem captam atque oppreſſam regno patriciorum, mœſta plebs ſequeretur. Conſules relicti à parte populi, per infrequentiam comitia nihilo ſegnius perficiunt. creati conſules ambo patricii, M. Fabius Ambuſtus tertium, T. Quintius. In quibuſdam annalibus pro T. Quintio, M. Popillium
19 conſulem invenio. Duo bella eo anno proſpere geſta: cum Tiburtibuſque ad deditionem pugnatum.

Saſſula

Saſſula ex his urbs capta. cæteraque oppida eandem fortunam habuiſſent, ni univerſa gens poſitis armis in fidem conſulis veniſſet. Triumphatum de Tiburtibus: alioquin mitis victoria fuit. In Tarquinienſes acerbe ſævitum; multis mortalibus in acie cæſis. ex ingenti captivorum numero, trecenti quinquaginta octo delecti nobiliſſimus quiſque, qui Romam mitterentur: vulgus aliud trucidatum. Nec populus in eos, qui miſſi Romam erant, mitior fuit. medio in foro omnes virgis cæſi ac ſecuri percuſſi. id pro immolatis in foro Tarquinienſium Romanis pœnæ hoſtibus redditum. Res bello bene geſtæ, ut Samnites quoque amicitiam peterent, effecerunt. Legatis eorum comiter ab ſenatu reſponſum: fœdere in ſocietatem accepti. Non eadem domi quæ militiæ fortuna erat plebi Romanæ. nam etſi unciario fœnore facto levata uſura erat, ſorte ipſa obruebantur inopes, nexumque inibant. eo nec patricios ambo conſules, nec comitiorum curam, publicave ſtudia præ privatis incommodis plebs ad animum admittebat. Conſulatus uterque apud patricios manet. Conſules creati C. Sulpicius Pæticus quartum, M. Valerius Publicola iterum. In bellum Etruſcum intentam civitatem, quia Cæritem populum miſericordia conſanguinitatis Tarquinienſibus adjunctum fama ferebat, legati Latini ad Volſcos convertere, nunciantes, exercitum conſcriptum armatumque jam ſuis finibus imminere. deinde populabundos in agrum Romanum venturos eſſe. Cenſuit igitur ſenatus, neutram negligendam rem eſſe: utroque legiones ſcribi, conſuleſque ſortiri provincias juſſit. Inclinavit deinde pars major curæ in Etruſcum bellum: poſtquam literis Sulpicii conſulis, cui Tarquinii provincia evenerat, cognitum eſt, depopulatum agrum circa Romanas Salinas, prædæque partem in Cæritum fines avectam: & haud dubie juventutem ejus populi inter prædatores fuiſſe. Itaque Valerium conſulem, Volſcis oppoſitum, caſtraque ad finem Tuſculanum habentem, revocatum inde ſenatus dictatorem dicere juſſit. T. Manlium Lucii filiũ dixit.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

Is, quum ſibi magiſtrum equitum A. Cornelium
Coſſum dixiſſet, conſulari exercitu contentus, ex au-
ctoritate Patrum ac populi juſſu, Cæritibus bellum
20 indixit. Tum primum Cærites, tanquam in verbis
hoſtium vis major ad bellum ſignificandum, quam
in ſuis factis, qui per populationem Romanos laceſ-
ſierant, eſſet, verus belli terror invaſit: & quam non
ſuarum virium ea dimicatio eſſet, cernebant. Pœ-
nitebatque populationis, & Tarquinienſes execra-
bantur defectionis auctores. nec arma, aut bellum
quiſquam apparare, ſed pro ſe quiſque legatos mitti
jubebat ad petendam erroris veniam. Legati ſena-
tum quum adiſſent; à ſenatu rejecti ad populum,
Deos rogaverunt, quorum ſacra bello Gallico ac-
cepta rite procuraſſent, ut Romanos florentes ea ſui
miſericordia caperet, quæ ſe rebus adfectis quondam
populi Romani cepiſſet, converſique ad delubra Ve-
ſtæ, hoſpitium Flaminum Veſtaliumque ab ſe caſte
ac religioſe cultum invocabant. *Ea-ne meritos cre-
deret quiſquam, hoſtes repente ſine cauſſa factos? aut ſi
quid hoſtiliter feciſſent, conſilio id magis, quam furore
lapſos feciſſe, ut ſua vetera beneficia, locata præſertim
apud tam gratos, novis corrumperent maleficiis, floren-
temque populum Romanum ac feliciſſimum bello ſibi
deſumerent hoſtem, cujus afflicti amicitiam cepiſſent?
ne appellarent conſilium, quæ vis ac neceſſitas appellan-
da eſſet. Tranſeuntes agmine infeſto per agrum ſuum
Tarquinienſes, quum præter viam nihil petiſſent,
traxiſſe quoſdam agreſtium populationis ejus, quæ
ſibi crimini detur, comites. Eos, ſeu dedi placeat,
dedere ſe paratos eſſe: ſeu ſupplicio affici, daturos
pœnas. Cære ſacrarium populi Romani, diverſorium
ſacerdotum ac receptaculum Romanorum ſacrorum,
intactum inviolatumque crimine belli, hoſpitio Veſta-
lium cultiſque diis darent.* Movit populum non tam
cauſſa præſens, quam vetus meritum, ut maleficii
quam beneficii potius immemores eſſent. Itaque
pax populo Cæriti data, induciaſque in centum an-
nos factas, in ſenatuſconſultum referri placuit. In
Faliſcos eodem noxios crimine vis belli converſa
eſt;

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

eſt: ſed hoſtes nuſquam inventi. Quum populatio-
ne peragrati fines eſſent, ab oppugnatione urbium
temperatum: legionibuſque Romam reductis, reli-
quum anni muris turribuſque reficiendis conſum-
ptum, & ædes Apollinis dedicata eſt. Extremo anno 21
comitia conſularia certamen patrum ac plebis dire-
mit; tribunis negantibus paſſuros comitia haberi, ni
ſecundum Liciniam legem haberentur; dictatore
obſtinato tollere potius totum è republ. conſula-
tum, quam promiſcuum Patribus ac plebi facere.
Prolatandis igitur comitiis, quum dictator magiſtra-
tu abiſſet, res ad interregnum rediit. Infeſtam inde
Patribus plebem interreges quum accepiſſent, ad un-
decimum interregem ſeditionibus certatum eſt. Le-
gis Liciniæ patrocinium tribuni jactabant. Propior
dolor plebi fœnoris ingraveſcentis erat: curæque
privatæ in certaminibus publicis erumpebant. Quo-
rum tædio Patres L. Cornelium Scipionem interre-
gem, concordiæ cauſſa obſervare legem Liciniam,
comitiis conſularibus juſsêre. P. Valerio Publicolæ
datus è plebe collega C. Marcius Rutilus. Inclinatis
ſemel in concordiam animis, novi conſules fœne-
brem quoque rem, quæ diſtinere unanimos videba-
tur, levare aggreſſi; ſolutionem alieni æris in publi-
cam curam verterunt: quinqueviris creatis, quos
menſarios ab diſpenſatione pecunię appellarunt. Me-
riti æquitate curaque ſunt, ut per omnium annalium
monumenta celebres nominibus eſſent. Fuêre autem
C. Duilius, P. Decius Mus, M. Papirius, Q. Publi-
lius, & Tib. Æmilius, qui rem difficilimam tracta-
tu, & plerumque parti utrique, ſemper certe alteri,
gravem, quum alia moderatione, tum impendio ma-
gis publico, quam jactura ſuſtinuerunt. tarda enim
nomina, & impeditiora inertia debitorum quam fa-
cultatibus; aut ærarium menſis cum ære in foro po-
ſitis, diſſolvit, ut populo prius caveretur: aut æſtima-
tio æquis rerum pretiis liberavit: ut non modo ſine
injuria, ſed etiam ſine querimoniis partis utriuſque
exhauſta vis ingens æris alieni ſit. Terror inde vanus
belli Etruſci, quum conjuraſſe duodecim populos

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

fama eſſet, dictatorem dici coegit. dictus in caſtris (eo enim ad conſules miſſum ſenatuſconſultum eſt) C. Julius, cui magiſter equitum adjectus L. Æmilius.

22 Cæterum foris tranquilla omnia fuere. Tentatum domi per dictatorem, ut ambo patricii conſules crearentur, rem ad interregnum perduxit. duo interreges C. Sulpicius, & Fabius, interpoſiti obtinuêre, quod dictator fruſtra tetenderat, mitiore jam plebe ob recens meritum levati æris alieni, ut ambo patricii conſules crearentur. creati ipſe C. Sulpicius Pæticus, qui prior interregno abiit, & T. Quintius Pennus. quidam Cæſonem, alii Cajum nomen Quintio adjiciunt. Ad bellum ambo profecti, Faliſcum Quintius, Sulpicius Tarquinienſe, nuſquam acie congreſſo hoſte, cum agris magis quam cum hominibus urendo populandoque geſſerunt bella: cujus lentæ velut tabis ſenio victa utriuſque pertinacia populi eſt, ut primum à conſulibus, dein permiſſu eorum ab ſenatu inducias peterent. in quadraginta annos impetraverunt. Ita poſita duorum bellorum quæ imminebant cura, dum aliqua ab armis quies eſſet; quia ſolutio æris alieni multarum rerum mutaverat dominos; cenſum agi placuit. cæterum quum cenſoribus creandis indicta comitia eſſent; profeſſus ſe petere cenſuram C. Marcius Rutilus, qui primus dictator de plebe fuerat, concordiam ordinum turbavit. quod videbatur quidem tempore alieno feciſſe: quia ambo tum forte patricii conſules erant, qui rationem ejus ſe habituros negabant. Sed & ipſe conſtantia inceptum obtinuit, & tribuni omni vi recuperando jus conſularibus comitiis amiſſum, adjuverunt; & quum ipſius viri majeſtas nullius honoris faſtigium non æquabat, tum per eundem, qui ad dictaturam aperuiſſet viam, cenſuram quoque in partem vocari plebs volebat. Nec variatum comitiis eſt, quin cum Manlio Cnæo cenſor Marcius crearetur. Dictatorem quoque hic annus habuit M. Fabium; nullo terrore belli, ſed ne Licinia lex comitiis conſularibus obſervaretur. Magiſter equitum dictatori additus Q. Servilius. nec tamen dictatura potentiorem

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

tiorem eum conſenſum Patrum conſularibus comi-
tiis fecit, quam cenſoriis fuerat. M. Popillius Læ- 23
nas, à plebe conſul, à Patribus L. Cornelius Scipio
datus. Fortuna quoque illuſtriorem plebeium con-
ſulem fecit. Nam quum ingentem Gallorum exer-
citum in agro Latino caſtra poſuiſſe nunciatum eſ-
ſet; Scipione gravi morbo implicito, Gallicum bel-
lum Popillio extra ordinem datum. Is impigre
exercitu ſcripto, quum omnes extra portam Cape-
nam ad Martis ædem convenire armatos juniores
juſſiſſet, ſignaque eodem quæſtores ex ærario defer-
re; quatuor expletis legionibus, quod ſuperfuit mili-
tum, P. Valerio Publicolæ prætori tradidit: auctor
Patribus ſcribendi alterius exercitus, quod ad incer-
tos belli eventus ſubſidium reipublicæ eſſet. Ipſe jam
ſatis omnibus inſtructis comparatiſque, ad hoſtem
pergit: cujus ut prius noſceret vires quam periculo
ultimo tentaret; in tumulo, quem proximum caſtris
Gallorum capere potuit, vallum ducere cœpit. Gens
ferox, & ingenii avidi ad pugnam, quum, procul viſis
Romanorum ſignis, ut extemplo prælium initura
explicuiſſet aciem; poſtquam neque in æquum de-
mitti agmen vidit, & quum loci altitudine, tum val-
lo etiam tegi Romanos; perculſos pavore rata, ſi-
mul opportuniores, quod intenti tum maxime ope-
ri eſſent, truci clamore aggreditur. Ab Romanis
nec opus intermiſſum, (triarii erant, qui muniebant)
& ab haſtatis principibuſque qui pro munitoribus
intenti armatique ſteterant, prælium initum. Præ-
ter virtutem locus quoque ſuperior adjuvit, ut pi-
la omnia haſtæque, non tanquam ex æquo miſſa,
vana (quod plerumque fit) caderent, ſed omnia li-
brata ponderibus figerentur, oneratique telis Gal-
li, quibus aut corpora transfixa, aut prægravata
inhærentibus gerebant ſcuta, quum curſu pene in
adverſum ſubiſſent, primo incerti reſtitêre: dein
quum ipſa cunctatio & his animos minuiſſet & au-
xiſſet hoſti, impulſi retro ruere alii ſuper alios, ſtra-
gemque inter ſe cæde ipſa fœdiorem dare. adeo præ-
cipiti turba obtriti plures, quam ferro necati. Nec 24

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

dum certa Romanis victoria erat. alia in campum degreſſis ſupererat moles. Namque multitudo Gallorum, ſenſum omnem talis damni exſuperans, velut nova rurſus exoriente acie, integrum militem adverſus victorem hoſtem ciebat. ſtetitque ſuppreſſo impetu Romanus; & quia iterum feſſis ſubeunda dimicatio erat, & quod conſul, dum inter primores incautus agitat, lævo humero matari prope trajecto, ceſſerat parumper ex acie. Jamque omiſſa cunctando victoria erat, quum conſul vulnere alligato, revectus ad prima ſigna: *Quid ſtas miles?* inquit. *Non cum Latino Sabinoque hoſte res eſt, quem victum armis ſocium ex hoſte facias. In belluas ſtrinximus ferrum. hauriendus aut dandus eſt ſanguis. Pepuliſtis à caſtris, ſupina valle præcipites egiſtis, ſtratis corporibus hoſtium ſuperſtatis. Complete eadem ſtrage campos, qua montes repleſtis. Nolite exſpectare dum ſtantes vos fugiant. inferenda ſunt ſigna, & vadendum in hoſtem.* His adhortationibus iterum coorti, pellunt loco primos manipulos Gallorum: cuneis deinde in medium agmen perrumpunt. Inde barbari diſſipati, quibus nec certa imperia, nec duces eſſent, vertunt impetum in ſuos: fuſique per campos, & præter caſtra etiam ſua fuga prælati, quod editiſſimum inter æquales tumulos occurrebat oculis, arcem Albanam petunt. Conſul non ultra caſtra inſecutus, quia & vulnus degravabat, & ſubjicere exercitum pugna feſſum novo labori nolebat, à perſequendo hoſte continuit; tumulis ab hoſte occupatis. Præda omni caſtrorum, militi data, victorem exercitum, opulentumque Gallicis ſpoliis, Romam reduxit. Moram triumpho vulnus conſulis attulit. eademque cauſſà dictatoris deſiderium ſenatui fecit, ut eſſet qui ægris conſulib. comitia haberet. Dictator L. Furius Camillus dictus, addito magiſtro equitum P. Cornelio Scipione, reddidit Patribus poſſeſſionem priſtinam conſulatus. ipſe ob id meritum ingenti Patrum ſtudio creatus conſul, collegam Ap. Claudium
25 Craſſum dixit. Priuſquam inirent novi conſules magiſtratũ, triumphus à Popillio de Gallis actus magno favore

favore plebis: muſſanteſque inter ſe rogitabant, num quem plebeii conſulis pœniteret? Simul dictatorem increpabant, qui legis Liciniæ ſpretæ mercedem conſulatum privata cupiditate, quam publica injuria fœdiorem, cepiſſet, ut ſe ipſe conſulem dictator crearet. Annus multis variiſque motibus fuit inſignis. Galli ex Albanis montibus, quia hiemis vim pati nequiverant, per campos maritimaque loca vagi populabantur. Mare infeſtum claſſibus Græcorum erat: oraque littoris Antiatis, Laurenſque tractus, & Tiberis oſtia: ut prædones maritimi cum terreſtribus congreſſi, ancipiti ſemel prælio decertarint, dubiique diſceſſerint in caſtra Galli, Græci retro ad naves, victos ſe an victores putarent. Inter hæc longe maximus extitit terror, concilia populorum Latinorum ad lucum Ferentinæ habita: reſponſumque haud ambiguum imperantibus milites Romanis datum, abſiſterent imperare iis, quorum auxilio egerent. Latinos pro ſua libertate potius, quam pro alieno imperio laturos arma. Inter duo ſimul bella externa, defectione etiam ſociorũ ſenatus anxius, quum cerneret metu tenendos, quos fides non tenuiſſet; extendere omnes imperii vires conſules delectu habendo juſſit. civili quippe ſtandum exercitu eſſe, quando ſocialis cœtus defereret. Vndique, non urbana tantum, ſed etiam agreſti juventute, decem legiones ſcriptæ dicuntur, quaternum millium & ducenorum peditum, equitumque trecenorũ. quem nunc novum exercitum, ſi qua externa vis ingruat, hæ vires populi Romani, quas vix terrarum capit orbis, contractæ in unum haud facile efficiant: adeo in quæ laboramus ſola crevimus, divitias, luxuriamque. Inter cætera triſtia ejus anni, conſul alter Ap. Claudius in ipſo belli apparatu moritur. redierantque res ad Camillum: cui unico conſuli, vel ob aliam dignationem haud ſubjiciendam dictaturæ, vel ob omen fauſtum ad Gallicum tumultum cognominis, dictatorem arrogari haud ſatis decorum viſum eſt Patribus. Conſul duabus legionib. urbi præpoſitis, octo cum L. Pinario prætore diviſis, memor paternæ virtutis, Gal-

Gallicum ſibi bellum extra ſortem ſumit: prætorem maritimam oram tutari, Græcoſque arcere littoribus juſſit. & quum in agrum Pomptinum deſcendiſſet, quia neque in campis congredi nulla cogente re volebat, & prohibendo populationibus, quos rapto vivere neceſſitas cogeret, ſatis domari credebat
26 hoſtem; locum idoneum ſtativis delegit. Vbi quum ſtationibus quieti tempus tererent, Gallus proceſſit magnitudine atque armis inſignis: quatienſque ſcutum haſta, quum ſilentium feciſſet, provocat per interpretem unum ex Romanis, qui ſecum ferro decernat. M. erat Valerius tribunus militum, adoleſcens, qui haud indigniorem eo decore ſe quam T. Manlium ratus, prius ſciſcitatus conſulis voluntatem, in medium armatus proceſſit. Minus inſigne certamen humanum numine interpoſito Deorum factum. namque conſerenti jam manum Romano corvus repente in galea conſedit, in hoſtem verſus; quod primo ut augurium cœlo miſſum, lætus accepit tribunus. precatus deinde; *Si divus, ſi diva eſſet, qui ſibi præpetem miſiſſet, volens propitius adeſſet.* Dictu mirabile, tenuit non ſolum ales captam ſemel ſedem, ſed quotieſcumque certamen initum eſt, levans ſe alis, os oculoſque hoſtis roſtro & unguibus appetiit: donec territum prodigii talis viſu, oculiſque ſimul ac mente turbatum, Valerius obtruncat. corvus è conſpectu elatus orientem petit. Hactenus quietæ utrimque ſtationes fuere. poſtquam ſpoliare corpus cæſi hoſtis tribunus cœpit; nec Galli ſe ſtatione tenuerunt, & Romanorum curſus ad victorem etiam ocyor fuit. Ibi circa jacentis Galli corpus contracto certamine, pugna atrox concitatur. Jam non manipulis proximarum ſtationum, ſed legionibus utrimque effuſis res geritur. Camillus lætū militem victoria tribuni, lætum tam præſentibus ac ſecundis Diis, ire in prælium jubet: oſtentanſque inſignem ſpoliis tribunum, Hunc imitare miles, ajebat, & circa jacentem ducem ſterne Gallorum catervas. Dii homineſque illi affuere pugnæ; depugnatumque haudquaquam certamine ambiguo cum Gallis eſt. adeo duo-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

duorum militum eventum, inter quos pugnatum
erat, utraque acies animis perceperat. Inter primos,
quorum concurſus alios exciverat, atrox prælium
fuit: alia multitudo, priuſquam ad conjectum teli
veniret, terga vertit. Primo per Volſcos Falernum-
que agrum diſſipati ſunt: inde Apuliam ac mare in-
ferum petierunt. Conſul, concione advocata, lauda-
tum tribunum, decem bobus aureaque corona do-
nat. ipſe juſſus ab ſenatu bellum maritimum curare,
cum prætore junxit caſtra. ibi, quia res trahi ſegni-
tia Græcorum non committentium ſe in aciem vi-
debatur, dictatorem comitiorum cauſſa T. Manlium
Torquatum ex auctoritate ſenatus dixit. Dictator,
magiſtro equitum A. Cornelio Coſſo dicto, conſu-
laria comitia habuit, æmulumque decoris ſui abſen-
tem M. Valerium Corvum (id enim illi deinde co-
gnominis fuit) ſummo favore populi tres & viginti
natum annos conſulem renunciavit. collega Corvo
de plebe, M. Popillius Lænas quartum conſul futurus
datus eſt. Cum Græcis à Camillo nulla memorabi-
lis geſta res: nec illi terra, nec Romanus mari bella-
tor erat. Poſtremo quum littoribus arcerentur, aqua
etiam præter cætera neceſſaria uſui deficiente, Ita-
liam reliquere. Cujus populi ea, cujuſque gentis claſ-
ſis fuerit, nihil certi eſt. maxime Siciliæ fuiſſe ty-
rannos crediderim. nam ulterior Græcia ea tempe-
ſtate inteſtino feſſa bello, jam Macedonum opes
horrebat. Exercitibus dimiſſis, quum & foris pax & 27
domi concordia ordinum otium eſſet, ne nimis læ-
tæ res eſſent, peſtilentia civitatem adorta coegit ſe-
natum imperare decemviris, ut libros Sibyllinos in-
ſpicerent: eorumque monitu lectiſternium fuit. Eo-
dem anno Satricum ab Antiatibus colonia deducta,
reſtitutaque urbs, quam Latini diruerant. & cum Car-
thaginienſibus legatis Romæ fœdus ictum, quum
amicitiam ac ſocietatem petentes veniſſent. Idem
ocium domi foriſque manſit T. Manlio Torquato,
C. Plautio ſecundum conſulibus: ſemunciarium
tantum ex unciario fœnus factum, & in penſiones
æquas triennii, ita ut quarta præſens eſſet, ſolutio æris
alieni

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

alieni diſpenſata eſt. & ſic quoque parte plebis affecta, fides tamen publica privatis difficultatibus potior ad curam ſenatui fuit. Levatæ maxime res, quia tributo ac delectu ſuperſeſſum. Tertio anno poſt Satricum reſtitutum à Volſcis, M. Valerius Corvus ſecundum conſul cum C. Pœtelio factus, quum ex Latio nunciatum eſſet, legatos ab Antio circumire populos Latinorum ad concitandum bellum; priuſquam plus hoſtium fieret, Volſcis arma inferre juſſus, ad Satricum exercitu infeſto pergit. quo quum Antiates aliique Volſci præparatis jam ante, ſi quid ab Roma moveretur, copiis occurriſſent, nulla mora inter infenſos diutino odio dimicandi facta eſt. Volſci, ferocior ad rebellandum quam ad bellandum gens, certamine victi, fuga effuſa Satrici mœnia petunt. & ne in muris quidem ſatis firma ſpe, quum corona militum cincta jam ſcalis caperetur urbs, ad quatuor millia præter multitudinem imbellem, ſeſe dedidêre. Oppidum dirutum atque incenſum: ab æde tantum matris Matutæ abſtinuere ignem. Præda omnis militi data. Extra prædam quatuor millia deditorum habita. eos vinctos conſul ante currum triumphans egit: venditis deinde magnam pecuniam in ærarium redegit. Sunt qui hanc multitudinem captivam ſervorum fuiſſe ſcribant: idque magis veri-
28 ſimile eſt, quam deditos veniiſſe. Hos conſules ſecuti ſunt M. Fabius Dorſo, Ser. Sulpicius Camerinus. Auruncum inde bellum ab repentina populatione cœptum. metuque, ne id factum populi unius conſilium omnis nominis Latini eſſet, dictator veluti adverſus armatum jam Latium L. Furius creatus. magiſtrum equitum Cn. Manlium Capitolinũ dixit. & quum (quod per magnos tumultus fieri ſolitum erat) juſtitio indicto, delectus ſine vacationibus habitus eſſet; legiones, quantum maturari potuit, in Auruncos ductæ. ibi prædonum magis, quam hoſtium animi inventi. Prima itaque acie debellatum. Dictator tamen, quia & ultro bellum intulerant, & ſine detrectatione ſe certamini offerebant; Deorum quoque opes adhibendas ratus, inter ipſam dimicationem

tionem, ædem Junoni Monetæ vovit: cujus damnatus voti quum victor Romam revertiſſet, dictatura ſe abdicavit. Senatus duumviros ad eandem ædem pro amplitudine populi Romani faciendam creari juſſit. locus in arce deſtinatus, quæ area ædium M. Manlii Capitolini fuerat. Conſules dictatoris exercitu ad bellum Volſcum uſi, Soram ex hoſtibus, incautos adorti, ceperunt. Anno poſtquam vota erat, ædes Monetæ dedicatur, C. Marcio Rutilo tertium, T. Manlio Torquato ſecundum conſulibus. Prodigium extemplo dedicationem ſecutum, ſimile vetuſto montis Albani prodigio. namque & lapidibus pluit, & nox interdiu viſa intendi: librisque inſpectis, quum plena religione civitas eſſet, ſenatui placuit, dictatorem feriarum conſtituendarum cauſſa dici. Dictus P. Valerius Publicola. magiſter equitum ei Q. Fabius Ambuſtus datus eſt. Non tribus tantum ſupplicatum ire placuit, ſed finitimos etiam populos: ordoque iis, quo quiſque die ſupplicarent, ſtatutus. Judicia eo anno populi Romani triſtia in fœneratores facta, quibus ab ædilibus dicta dies eſſet, traduntur. Et res, haud ulla inſigni ad memoriam cauſſa, ad interregnum rediit. Ex interregno, ut id actum videri poſſet, ambo patricii conſules creati ſunt, M. Valerius Corvus tertium, A. Cornelius Coſſus. Majora jam 29 hinc bella, & virib. hoſtium, & longinquitate, vel regionum, vel temporum ſpatio, quibus bellatum eſt, dicentur. namque eo anno adverſus Samnites, gentem opibus armiſque validam, mota arma. Samnitium bellum, ancipiti Marte geſtum, Pyrrhus hoſtis, Pyrrhum Pœni ſecuti. Quanta rerum mole, quoties in extrema periculorum ventum, ut in hanc magnitudinem, quæ vix ſuſtinetur, erigi imperium poſſet? belli autem cauſſa cum Samnitibus, Romanis, quum ſocietate amicitiaque juncti eſſent, extrinſecus venit, non orta inter ipſos eſt. Samnites Sidicinis injuſta arma, quia viribus plus poterant, quum intuliſſent, coacti inopes ad opulentiorum auxilium confugere, Campanis ſeſe conjungunt. Campani magis nomen ad præſidium ſociorum quam vires quum

attu-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

attuliſſent, fluentes luxu, ab duratis uſu armorum in
Sidicino pulſi agro, in ſe deinde molem omnem belli
verterunt. namque Samnites, omiſſis Sidicinis, ipſam
arcem finitimorum Campanos adorti; unde æque
facilis victoria, prædæ atque gloriæ plus eſſet; Tifata
imminentes Capuæ colles, quum præſidio firmo oc-
cupaſſent; deſcendunt inde quadrato agmine in pla-
nitiem, quæ Capuam Tifataque interjacet. ibi rurſus
acie dimicatum: adverſoque prælio Campani intra
mœnia compulſi. Quum robore juventutis ſuæ ac-
ciſo, nulla propinqua ſpes eſſet, coacti ſunt ab Roma-
30 nis petere auxilium. Legati introducti in ſenatum,
maxime in hanc ſententiam locuti ſunt: *Populus*
nos Campanus legatos ad vos, Patres Conſcripti, miſit:
amicitiam in perpetuum, auxilium præſens a vobis pe-
titum. quam ſi ſecundis rebus noſtris petiſſemus, ſicut
cœpta celerius, ita infirmiore vinculo contracta eſſet.
tunc enim, ut qui ex æquo nos veniſſe in amicitiam
meminiſſemus, amici forſitan pariter ac nunc, ſubjecti
atque obnoxii vobis minus eſſemus. nunc miſericordia
veſtra conciliati, auxilioque in dubiis rebus defenſi,
beneficium quoque acceptum colamus oportet, ne in-
grati, atque omni ope divina humanaque indigni vi-
deamur. Neque Hercule, quod Samnites priores ami-
ci ſociique vobis facti ſunt, ad id valere arbitror, n
nos in amicitiam accipiamur: ſed ut vetuſtate &
gradu honoris nos præſtent. neque enim fœdere Sam
nitium, ne qua nova jungeretis fœdera, cautum eſt
Fuit quidem apud vos ſemper ſatis juſta cauſſa ami
citiæ, velle eum vobis amicum eſſe, qui vos appeteret
Campani, etſi fortuna præſens magnifice loqui prohibet
non urbis amplitudine, non agri ubertate, ulli popu
præterquam vobis cedentes, haud parva (ut arbitror
acceſſio bonis rebus veſtris, in amicitiam venimus v
ſtram. Æquis Volſciſque æternis hoſtibus hujus urbi
quandocunque ſe moverint, ab tergo erimus: & qu
vos pro ſalute noſtra priores feceritis; id nos pro imp
rio veſtro & gloria ſemper faciemus. Subactis iis ge
tibus, quæ inter nos voſque ſunt, quod propediem fut
rum ſpondet & virtus & fortuna veſtra, continens i
periu

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

perium uſque ad nos habebitis. Acerbum & miſerum eſt quod fateri nos fortuna noſtra cogit. Eo ventum eſt, Patres Conſcripti, ut aut amicorum aut inimicorum Campani ſimus. Si defenditis, veſtri: ſi deſeritis, Samnitium erimus. Capuam ergo, & Campaniam omnem veſtris an Samnitium viribus accedere malitis, deliberate. Omnibus quidem, Romani, veſtram miſericordiam, veſtrumque auxilium æquum eſt patere; iis tamen maxime, qui eam implorantibus aliis, auxilium dum ſupra vires ſuas præſtant, omnes ipſi in hanc neceſſitatem venerunt. quanquam pugnavimus verbo pro Sidicinis, re pro nobis, quum videremus finitimum populum nefario latrocinio Samnitium peti: & ubi conflagraſſent Sidicini, ad nos trajecturum illud incendium eſſe. Nec enim nunc, quia dolent injuriam acceptam Samnites, ſed quia gaudent oblatam ſibi eſſe cauſſam, oppugnatum nos veniunt. An ſi ultio iræ hæc, & non occaſio cupiditatis explendæ eſſet, parum fuit, quod ſemel in Sidicino agro, iterum in Campania ipſa legiones noſtras cecidere? Quæ eſt iſta tam infeſta ira, quam per duas acies fuſus ſanguis explere non potuerit? Adde huc populationem agrorum, prædas hominum atque pecudum actas, incendia villarum ac ruinas, omnia ferro ignique vaſtata. Hiſce-ne ira expleri non potuit? Sed cupiditas explenda eſt. ea ad oppugnandam Capuam rapit. aut delere urbem pulcherrimam, aut ipſi poſſidere volunt. Sed vos potius, Romani, beneficio veſtro occupate eam, quam illos habere per maleficium ſinatis. Non loquor apud recuſantem juſta bella populum: ſed tamen ſi oſtenderitis auxilia veſtra, ne bello quidem arbitror vobis opus fore. Vſque ad nos contemtus Samnitium pervenit, ſupra non eſcendit. Itaque umbra veſtri auxilii, Romani, tegi poſſumus: quicquid deinde habuerimus; quicquid ipſi fuerimus; veſtrum id omne exiſtimaturi. Vobis arabitur ager Campanus, vobis Capua urbs frequentabitur: conditorum, parentum, Deorum immortalium numero nobis eritis. Nulla colonia veſtra erit, quæ nos obſequio erga vos fideque ſuperet. Annuite, Patres Conſcripti, nutum nomenque veſtrum invictum

Cam-

Campanis, & jubete ſperare incolumem Capuam futùram. Qua frequentia omnium generum multitudinis proſequente creditis nos illinc profectos? quam omnia votorum lachrimarumque plena reliquiſſe? in qua nunc exſpectatione ſenatum populumque Campanum, conjuges, liberoſque noſtros eſſe? ſtare omnem multitudinem ad portas, viam hinc ferentem proſpectantes, certum habeo, quid illis nos Patres Conſcripti, ſolicitis ac pendentibus animi renuntiare jubeatis. Alterum reſponſum ſalutem, victoriam, lucem ac libertatem: alterum ominari horreo, quæ ferat. Proinde ut aut de veſtris futuris ſociis atque amicis aut nuſquam ullis

31 *futuris nobis, conſulite.* Summotis deinde legatis, quum conſultus ſenatus eſſet, etſi magnæ parti urbs maxima opulentiſſimaque Italiæ, uberrimus ager marique propinquus ad varietates annonæ horreum populi Romani fore videbatur; tamen tanta utilitate fides antiquior fuit, reſponditque ita ex auctoritate ſenatus, Conſul: *Auxilio vos, Campani, dignos cenſet ſenatus: ſed ita vobiſcum amicitiam inſtitui par eſt, ne qua vetuſtior amicitia ac ſocietas violetur. Samnites nobiſcum fœdere juncti ſunt. itaque arma, Deos prius quam homines violatura, adverſus Samnites vobis negamus. Legatos, ſicut fas juſque eſt, ad ſocios atque amicos precatum mittemus, ne qua vobis vis fiat.* Ad ea princeps legationis (ſic enim domo mandatum attulerant) *Quandoquidem*, inquit, *noſtra tueri adverſus vim atque injuriam juſta vi non vultis; veſtra certe defendetis. Itaque populum Campanum, urbemque Capuam, agros, delubra Deûm, divina humanaque omnia in veſtram, Patres Conſcripti, populique Romani ditionem dedimus; quicquid deinde patiemur, dedititii veſtri paſſuri.* Sub hæc dicta, omnes manus ad Coſſ. tendentes, pleni lacrimarum in veſtibulo curiæ procubuerunt. Commoti Patres vice fortunarum humanarum: ſi ille præpotens opibus populus, luxuria ſuperbiaque clarus, à quo paulo ante auxilium finitimi petiſſent, adeo infractos gereret animos, ut ſe ipſe ſuaque omnia poteſtatis alienæ faceret; tum jam fides agi viſa, deditos

non

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

non prodi, nec facturum æqua Samnitium populum
cenſebant, ſi agrum urbemque per deditionem fa-
ctam populi Romani, oppugnarent. Legatos itaque
extemplo mitti ad Samnites placuit. data mandata,
ut preces Campanorum, reſponſum ſenatus amicitiæ
Samnitium memor, deditionem poſtremo factam,
Samnitibus exponerent. Peterent pro ſocietate ami-
citiaque, ut dedititiis ſuis parcerent: neque in eum
agrum, qui populi Romani factus eſſet, hoſtilia arma
inferrent. Si leniter agendo parum proficerent, denun-
ciarent Samnitibus populi Romani ſenatuſque verbis,
ut Capua urbe Campanoque agro abſtinerent. Hæc le-
gatis agentibus in concilio Samnitium, adeo eſt fe-
rociter reſponſum, ut non ſolum geſturos ſe eſſe di-
cerent id bellum, ſed magiſtratus eorum è curia
egreſſi, ſtantibus legatis præfectos cohortium voca-
rent: iiſque clara voce imperarent, ut prædatum in
agrum Campanum extemplo proficiſcerentur. Hac 32
legatione Romam relata, poſitis omnium aliarum
rerum curis, Patres fecialibus ad res repetendas miſ-
ſis, belloque quia non redderentur ſolenni more in-
dicto, decreverunt, ut primo quoque tempore de ea
re ad populum ferretur: juſſuque populi conſules
ambo cum duobus ab urbe exercitibus profecti. Va-
lerius in Campaniam, Cornelius in Samnium; ille
ad montem Gaurum, hic ad Saticulam caſtra po-
nunt. Priori Valerio Samnitium legiones (eo nam-
que omnem belli molem inclinaturam cenſebant)
occurrunt. ſimul in Campanos, ſtimulabat ira, tam
promptos nunc ad ferenda, nunc ad arceſſenda ad-
verſus ſe auxilia. Vt vero caſtra Romana viderunt,
ferociter pro ſe quiſque ſignum duces poſcere, affir-
mare, eadem fortuna Romanum Campano latu-
rum opem, qua Campanus Sidicino tulerit. Va-
lerius levibus certaminibus, tentandi hoſtis cauſſa
haud ita multos moratus dies, ſignum pugnæ pro-
poſuit; paucis ſuos adhortatus: *Ne novum bellum*
eos, novuſque hoſtis terreret. quidquid ab urbe longius
proferrent arma, magis magiſque in imbelles gentes
eos prodire. Ne Sidicinorum Campanorumque cladi-

bus

bus Samnitium æſtimarent virtutem. qualeſcunque inter ſe certaverint, neceſſe fuiſſe alteram partem vinci. Campanos quidem haud dubie magis nimio luxu fluentibus rebus, mollitiaque ſua, quam vi hoſtium victos eſſe. Quid autem eſſe, duo proſpera in tot ſeculis bella Samnitium, adverſus tot decora populi Romani, qui triumphos penè plures quam annos ab urbe condita numeret? qui omnia circa ſe, Sabinos, Etruriam, Latinos, Hernicos, Æquos, Volſcos, Auruncos, domita armis habeat? qui Gallos tot præliis cæſos, poſtremo in mare ac naves, fuga compulerit? Quum gloria belli ac virtute ſua quemque fretos ire in aciem debere: tum etiam intueri cujus ductu auſpicioque ineunda pugna ſit. utrum qui audiendus duntaxat magnificus adhortator ſit, verbis tantum ferox, operum militarium expers; an qui & ipſe tela tractare, procedere ante ſigna, verſari media in mole pugnæ ſciat? Facta mea, non dicta vos, milites, inquit, *ſequi volo: nec diſciplinam modo, ſed exemplum etiam à me petere. Non factionibus modo, nec per coitiones uſitatas nobilibus, ſed hac dextra mihi tres conſulatus ſummamque laudem peperi. Fuit, quum hoc dici poterat: Patricius enim eras, & à liberatoribus patriæ ortus: & eodem anno familia iſta conſulatum, quo urbs hæc conſulem habuit. Nunc jam nobis Patribus, vobiſque plebeiis promiſcuus conſulatus patet; nec generis, ut ante, ſed virtutis eſt præmium. proinde ſummum quodque ſpectate, milites, decus. Non ſi mihi novum hoc Corvi cognomen Diis auctoribus homines dediſtis, Publicolarum vetuſtum familiæ noſtræ cognomen memoria exceſſit. Semper ego plebem Romanam militiæ domique, privatus, in magiſtratibus parvis magniſque, æque tribunus ac conſul, eodem tenore per omnes deinceps conſulatus, colo atque colui. nunc quod inſtat, Diis bene juvantibus, novum atque integrum de Samnitibus triumphum mecum petite.*

33 Non alias militi familiarior dux fuit; omnia inter infimos militum haud gravate munia obeundo. In ludo præterea militari, quum velocitatis viriumque inter ſe æquales certamina ineunt, comiter facilis,

vincere ac vinci vultu eodem; nec quemquam aſpernari patem qui ſe offerret: factis benignus pro re, dictis haud minus libertatis alienæ quam ſuæ dignitatis memor: & quo nihil popularius eſt; quibus artibus petierat magiſtratus, iiſdem gerebat. Itaque univerſus exercitus, incredibili alacritate adhortationem proſecutus ducis, caſtris egreditur. Prælium, ut quod maxime umquam, pari ſpe, utrimque æquis viribus cum fiducia ſui, ſine contemptu hoſtium, commiſſum eſt. Samnitibus ferociam augebant novæ res geſtæ, & paucos ante dies geminata victoria. Romanis contra, quadringentorum annorum decora, & conditæ urbi æqualis victoria. Vtriſque tamen novus hoſtis curam addebat: pugna indicio fuit, quos geſſerint animos. namque ita conflixerunt, ut aliquamdiu in neutram partem inclinarent acies. Tum conſul, trepidationem injiciendam ratus, quando vi pelli non poterant; equitibus immiſſis turbare prima ſigna hoſtium conatur. quos ubi nequicquam tumultuantes in ſpatio exiguo volvere turmas vidit, nec poſſe aperire in hoſtes viam; revectus ad anteſignanos legionum, quum deſiluiſſet ex equo: *Noſtrum*, inquit, *peditum illud, milites, eſt opus: agitedum, ut me videritis quacumque inceſſero, in aciem hoſtium ferro viam facientem, ſic pro ſe quiſque obvios ſternite. Illa nunc omnia, quæ nunc erectæ micant haſtæ, patefacta ſtrage vaſta cernetis.* Hæc dicta dederat, quum equites conſulis juſſu diſcurrunt in cornua, legionibuſque in mediam aciem aperiunt viam. Primus omnium conſul invadit hoſtem: & cum quo forte contulit gradum, obtruncat. Hoc ſpectaculo accenſi, dextra lævaque ante ſe quiſque memorandum prælium ciet. Stant obnixi Samnites, quamquam plura accipiunt quam inferunt vulnera. Aliquamdiu jam pugnatum erat: atrox cædes circa ſigna Samnitium, fuga ab nulla dum parte erat. adeo morte ſola vinci deſtinaverant animis. Itaque Romani quum effluere jam laſſitudine vires ſentirent & diei haud multum ſupereſſe, accenſi ira concitant ſe in hoſtem. Tum primum referri pedem atq; inclinari

rem

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

rem in fugam apparuit; tum capi, occidi Samnis. nec ſuperfuiſſent multi, ni nox victoriam magis quam prœlium diremiſſet. Et Romani fatebantur, numquam cum pertinaciore hoſte conflictum. & Samnites, quum quæreretur quænam prima cauſſa tam obſtinatos moviſſet in fugam? *oculos ſibi Romanorum ardere viſos*, ajebant, *veſanoſque vultus & furentia ora: inde pluſquam ex alia ulla re terroris ortum*. quem terrorem non pugnæ ſolum eventu, ſed nocturna profectione confeſſi ſunt. Poſtero die vacuis hoſtium caſtris Romanus potitur: quo ſe omnis Campanorum multitudo gratulabunda effudit.

34 Cæterum hoc gaudium magna prope clade in Samnio fœdatum eſt. nam ab Saticula profectus Cornelius conſul exercitum incaute in ſaltum cava valle pervium, circaque inſeſſum ab hoſte induxit: nec prius quam recipi tuto ſigna non poterant, imminentem capiti hoſtem vidit. Dum id moræ Samnitibus eſt, quoad totum in vallem infimam demitterent agmen, P. Decius tribunus militum conſpici unum editum in ſaltu collem, imminentem hoſtium caſtris, aditu arduum impedito agmini, expediti haud difficilem. Itaque conſuli territo animi, *Videſne tu*, inquit, *A. Corneli, cacumen illud ſupra hoſtem? Arx illa eſt ſpei ſalutiſque noſtræ, ſi eam, quam cæc reliquêre Samnites, impigre capimus. Nec tu mih plus quam unius legionis principes haſtatoſque dederis cum quibus ubi evaſero in ſummum; perge hinc omn liber metu: teque & exercitum ſerva. neque enim moveri hoſtis ſubjectus nobis ad omnes ictus ſine ſua pernicie poterit. Nos deinde aut fortuna populi Romani aut noſtra virtus expediet*. Collaudatus à conſule, accepto præſidio vadit occultus per ſaltus: nec priu ab hoſte eſt viſus, quam loco quem petebat, appropinquavit. Inde admiratione paventibus cunctis quum omnium in ſe vertiſſet oculos; & ſpatium conſuli dedit ad ſubducendum agmen in æquioren locum, & ipſe in ſummo conſtitit vertice. Samnite dum huc illuc ſigna vertunt, utriuſque rei amiſſa occaſione, neque inſequi conſulem, niſi per eanden

val

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

vallem, in qua paulo ante ſubjectum eum telis ſuis
habuerant, poſſunt: nec erigere agmen in captum
ſuper ſe ab Decio tumulum. Sed quum ira in hos
magis, qui fortunam gerendæ rei eripuerant, tum
propinquitas loci, atque ipſa paucitas incitat: &
nunc circumdare undique collem armatis volunt, ut
à conſule Decium intercludant: nunc viam patefa-
cere, ut degreſſos in vallem adoriantur. incertos
quid agerent, nox oppreſſit. Decium primum ſpes
tenuit, cum ſubeuntibus in adverſum collem ex ſu-
periore loco ſe pugnaturum: deinde admiratio in-
ceſſit, quod nec pugnam inirent, nec ſi ab eo conſi-
lio iniquitate loci deterrerentur, opere ſe valloque
circumdarent. Tum centurionibus ad ſe vocatis,
*Quænam illa inſcitia belli ac pigritia eſt? aut quo-
nam modo iſti ex Sidicinis Campaniſque victoriam
pepererunt? Huc atque illuc ſigna moveri, ac modo in
unum conferri, modo educi videtis. opus quidem inci-
pit nemo; cum jam circumdati vallo potuerimus eſſe.
Tum vero nos ſimiles iſtorum ſimus, ſi diutius hic mo-
remur, quam commodum ſit. Agitedum, ite mecum,
ut dum lucis aliquid ſupereſt, quibus locis præſidia po-
nant, qua pateat hinc exitus, exploremus.* Hæc om-
nia ſagulo gregali amictus, centurionibus item ma-
nipularium militum habitu ductis, ne ducem cir-
cumire hoſtes notarent, perluſtravit. Vigiliis dein- 35
de diſpoſitis, cæteris omnibus teſſeram dari jubet:
ubi ſecundæ vigiliæ buccina datum ſignum eſſet, ar-
mati cum ſilentio ad ſe venirent. Quo ubi, ſicut
edictum erat, taciti convenerunt, *Hoc ſilentium,
miles,* inquit, *omiſſo militari aſſenſu, in me audiendo
ſervandum eſt. ubi ſententiam meam vobis peregero,
tum quibus eadem placebunt, in dextram partem ta-
citi tranſibitis: quæ pars major erit, eo ſtabitur con-
ſilio. Nunc quæ mente agitem, audite. Non fuga de-
latos, nec inertia relictos hic vos circumvenit hoſtis.
virtute cepiſtis locum, virtute hinc oportet evadatis.
Veniendo huc, exercitum egregium populi Romani
ſervaſtis: erumpendo hinc, voſmet ipſos ſervate. digni
eſtis qui pauci pluribus opem tuleritis, ipſi nullius au-*

xilio

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

*xilio egueritis. Cum eo hoſte res eſt, qui heſterno die
delendi omnis exercitus fortuna per ſocordiam uſus non
ſit, hunc tam opportunum collem imminentem capiti
ſuo non ante viderit, quam captum à nobis: nos tam
paucos tot ipſi millibus hominum nec aſcenſu arcue-
rint; nec tenentes locum, quum diei tantum ſupereſſet,
vallo circumdederint. quem videntem ac vigilantem
ſic eluſeritis, ſopitum oportet fallatis. immo neceſſe eſt.
In eo enim loco res ſunt noſtræ, ut ego vobis magis ne-
ceſſitatis veſtræ index, quam conſilii auctor ſim. ne-
que enim maneatis, an abeatis hinc, deliberari poteſt;
quum, præter arma & animos armorum memores, ni-
hil vobis fortuna reliqui fecerit. fame & ſiti mo-
riendum ſit, ſi plus quam viros ac Romanos decet, fer-
rum timeamus. Ergo una eſt ſalus, erumpere hinc at-
que abire. id aut interdiu aut nocte faciamus oportet.
Ecce autem aliud minus dubium. quippe ſi lux ex-
ſpectetur, quæ ſpes eſt, non vallo perpetuo foſſaque
nos ſepturum hoſtem? qui nunc corporibus ſuis ſubje-
ctis undique cinxerit, ut videtis collem. Atqui ſi nox
opportuna eſt eruptione, ſicut eſt; hæc profecto noctis
aptiſſima hora eſt. Signo ſecundæ vigiliæ conveniſtis,
quod tempus mortales ſomno altiſſimo premit. per cor-
pora ſopita vadetis; vel ſilentio incautos fallentes, vel
ſentientibus clamore ſubito pavorem injecturi. Me
modo ſequimini, quem ſecuti eſtis. ego eandem, quæ
duxit huc, ſequar fortunam. Quibus hæc ſalutaria
videntur, agitedum, in dextram partem pedibus tranſ-*
36 *ite.* Omnes tranſierunt, vadentemque per inter-
miſſa cuſtodiis loca, Decium ſecuti ſunt. Jam eva-
ſerant media caſtra, quum ſuperſcandens vigilum
ſtrata ſomno corpora miles, offenſo ſcuto præbuit
ſonitum: quo excitatus vigil, quum proximum
moviſſet, erectique alios concitarent, ignari cives
an hoſtes eſſent, præſidium erumperet, an conſul
caſtra cepiſſet; Decius, quum non fallerent, clamo-
rem tollere juſſis militibus, torpidos ſomno, inſu-
per pavore exanimat: quo præpediti, nec arma im-
pigre capere, nec obſiſtere, nec inſequi poterant. In-
ter trepidationem tumultumque Samnitium, præſi-
dium

dium Romanum, obviis cuſtodibus cæſis, ad caſtra conſulis pervadit. Aliquantum ſupererat noctis: jamque in tuto videbatur eſſe, quum Decius, *Macti virtute*, inquit, *milites Romani eſte. veſtrum iter ac reditum omnia ſecula laudibus ferent. Sed ad conſpiciendam tantam virtutem, luce ac die opus eſt. nec vos digni eſtis, quos cum tanta gloria in caſtra reduces ſilentium ac nox tegat. hic lucem quieti opperiamur.* Dictis obtemperatum. atque ubi primum illuxit, præmiſſo nuncio ad conſulem in caſtra, ingenti gaudio concitantur: & teſſera data, incolumes reverti, qui ſua corpora pro ſalute omnium haud dubio periculo objeciſſent, pro ſe quiſque obviam effuſi laudant, gratulantur, ſingulos univerſoſque ſervatores ſuos vocant: Diis laudes grateſque agunt, Decium in cœlum ferunt. Hic Decii caſtrenſis triumphus fuit, incedentis per media caſtra cum armato præſidio, conjectis in eum omnium oculis, & omni honore tribunum conſuli æquantibus. Vbi ad prætorium ventum eſt, conſul claſſico ad concionem convocat: orſuſque meritas Decii laudes, interfante ipſo Decio, diſtulit concionem: qui auctor omnia poſthabendi, dum occaſio in manibus eſſet, perpulit conſulem, ut hoſtes, & nocturno pavore attonitos, & circa collem caſtellatim diſſipatos, aggrederetur. credere etiam aliquos ad ſe ſequendum emiſſos, per ſaltum vagari. Juſſæ legiones arma capere: egreſſæque caſtris, quum per exploratores notior jam ſaltus eſſet, via patentiore ad hoſtem ducuntur. quem incautum improviſo adortæ, quum palati paſſim Samnitium milites, plerique inermes, nec coire in unum, nec arma capere, nec recipere intra vallum ſe poſſent, paventem primum intra caſtra compellunt: deinde caſtra ipſa turbatis ſtationibus capiunt. Perfertur circa collem clamor: fugatque ex ſuis quemque præſidiis. ita magna pars abſenti hoſti ceſſit. quos intra vallum egerat pavor (fuêre autem ad triginta millia) omnes cæſi. caſtra direpta. Ita rebus geſtis, conſul, 37
advocata concione, P. Decii non cœptas ſolum antè, ed cumulatas nova virtute laudes peragit: & præter mili-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

militaria alia dona, aurea corona eum, & centum bobus, eximioque uno albo opimo auratis cornibu donat. Milites, qui in præſidio ſimul fuerant, duplic frumento in perpetuum, in præſentia ſingulis bobus biniſque privis tunicis donati. Secundum conſuli donationem, legiones gramineam coronam obſidio nalem, clamore donum approbantes, Decio impo nunt. altera corona ejuſdem honoris index à præſi dio ſuo impoſita eſt. His decoratus inſignibus, bo vem eximium Marti immolavit, centum boves mi litibus dono dedit qui ſecum in expeditione fuerant iiſdem militibus legiones libras farris & ſextaric vini contulerunt, omniaque ea ingenti alacritate pe clamorem militarem, indicem omnium aſſenſus, ge rebantur. Tertia pugna ad Sueſſulam commiſſa eſt qua fugatus à M. Valerio Samnitium exercitus, omi robore juventutis domo accito, certamine ultim fortunam experiri ſtatuit. Ab Sueſſula nuncii trepic Capuam, inde equites citati ad Valerium conſule opem oratum veniunt. Confeſtim ſigna mota: rel ctiſque impedimentis caſtrorum valido præſidic raptim agitur agmen: nec procul ab hoſte locu perexiguum (ut quibus præter equos cæterorum j mentorum calonumque turba abeſſet) caſtris cepi Samnitium exercitus, velut haud ulla mora pugn futura eſſet, aciem inſtruit; deinde poſtquam nen obvius ibat, infeſtis ſignis ad caſtra hoſtium ſucc dit. ibi ut militem in vallo vidit, miſſique ab om parte exploratum, quam in exiguum orbem contr cta caſtra eſſent, paucitatem inde hoſtium collige tes, retulerunt; fremere omnis acies, complendas e foſſas, ſcindendumque vallum, & in caſtra irrur pendum. tranſactumque ea temeritate bellum for ni duces continuiſſent impetum militum. Cæteru quia multitudo ſua commeatibus gravis, & prius dendo ad Sueſſulam, & tunc certaminis mora, ha procul ab rerum omnium inopia eſſet; placuit du incluſus paveret hoſtis, frumentatum per agros mi tem duci. interim & Romano, qui expeditus, qua tum humeris inter arma geri poſſet, frumenti ſec
at-

attuliſſet, defutura omnia. Conſul palatos per agros quum vidiſſet hoſtes, ſtationes infrequentes relictas, paucis milites adhortatus, ad caſtra oppugnanda ducit. quæ quum primo clamore atque impetu cepiſſet, pluribus hoſtium in tentoriis ſuis, quam in portis valloque cæſis, ſigna captiva in unum locum conferri juſſit; relictiſque duabus legionibus, cuſtodiæ & præſidii cauſſa, gravi edicto monitis, ut donec ipſe revertiſſet, præda abſtinerent; profectus agmine inſtructo, quum præmiſſus eques velut indagine diſſipatos Samnites ageret, cædem ingentem fecit. nam neque quo ſigno coirent inter ſe, neque utrum caſtra peterent, an longiorem intenderent fugam, territis conſtare poterat. Tantumque fugæ ac formidinis fuit, ut ad quadraginta millia ſcutorum, nequaquam tot cæſis, & ſigna militaria cum iis, quæ in caſtris capta erant, ad centum ſeptuaginta ad conſulem deferrentur. Tum in caſtra hoſtium reditum: ibique
omnis præda militi data. Hujus certaminis fortuna, 38
& Faliſcos, quum in induciis eſſent, fœdus petere ab ſenatu coegit: & Latinos jam exercitibus comparatis, ab Romano in Pelignum vertit bellum. Neque ita rei geſtæ fama Italiæ ſe finibus tenuit: ſed Carthaginienſes quoque legatos gratulatum Romam miſere, cum coronæ aureæ dono, quæ in Capitolio in Jovis cella poneretur. fuit pondo viginti quinque. Conſules ambo de Samnitibus triumpharunt; ſequente Decio inſigni cum laude, doniſque: quum incondito militari joco haud minus tribuni celebre nomen quam conſulum eſſet. Campanorum deinde Sueſſulanorumque auditæ legationes: precantibuſque datum, ut præſidium eo in hiberna mitteretur, quo Samnitium excurſiones arcerentur. Jam tum minime ſalubris militari diſciplinæ Capua, inſtrumento omnium voluptatum delinitos militum animos avertit à memoria patriæ: inibanturque conſilia in hibernis eodem ſcelere adimendæ Campanis Capuæ, per quod illi eam antiquis cultoribus ademiſſent: *neque immerito ſuum ipſorum exemplum in ſe verſurum. Cur autem potius Campani agrum Italiæ*

 uber-

uberrimum, dignam agro urbem, qui nec ſe, nec ſua tu-
tari poßint, quam victor exercitus haberet, qui ſuo ſu-
dore ac ſanguine inde Samnites depuliſſet? An æquum
eſſe, dedititios ſuos illa fertilitate atque amœnitate
perfrui; ſe, militando feſſos, in peſtilenti atque arid
circa urbem ſolo luctari, aut in urbe inſidentem labem
creſcentis indies fœnoris pati? Hæc agitata occulti
conjurationibus, nec dum vulgata in omnes conſi-
lia, invenit novus conſul C. Marcius Rutilus: cu
Campania ſorte provincia evenerat; Q. Servilio col-
lega ad urbem relicto. Itaque quum omnia ea, ſicu
geſta erant, per tribunos comperta haberet, & ætat
& uſu doctus (quippe qui jam quartum conſul eſſet
dictatorque & cenſor fuiſſet) optimum ratus, diffe
rendo ſpem quandocumque vellent conſilii exe
quendi, militarem impetum fruſtrari; rumorem di
ſipat, in iiſdem oppidis & anno poſt præſidia hiber
natura. diviſa enim erant per Campaniæ urbes, ma
naverantque à Capua conſilia in exercitum omnem
Eo laxamento cogitationibus dato; quievit in præ
39 ſentia ſeditio. Conſul, educto in æſtiva milite, dun
quietos Samnites habebat, exercitum purgare mi
ſionibus turbulentorum hominum inſtituit; ali
emerita dicendo ſtipendia eſſe; alios graves jam æta
te, aut viribus parum validos. quidam in commea
tus mittebantur, ſinguli primo, deinde & cohort
quædam, quia procul ab domo ac rebus ſuis hibe
naſſent. Per ſpeciem etiam militarium uſuum quu
alii alio mitterentur, magna pars ablegati. quam mu
titudinem conſul alter Romæ, prætorque, alias
aliis fingendo moras, retinebat. Et primo quide
ignari ludificationis, minime inviti domos reviſ
bant. poſtquam neque reverti ad ſigna primos, n
ferme alium quam qui in Campania hibernaſſen
præcipueque ex iis ſeditionis auctores mitti vid
runt; primum admiratio, deinde haud dubius tim
inceſſit animos, conſilia ſua emanaſſe: *jam quæſti*
nes, jam judicia, jam occulta ſingulorum ſupplic
impotenſque & crudele conſulum ac Patrum in ſe
gnum paſſuros. Hæc qui in caſtris erant, occultis ſ
m

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

monibus ferunt; nervos conjurationis ejectos arte conſulis cernentes. Cohors una, quum haud procul Anxure eſſet, ad Lautulas ſaltu anguſto inter mare ac montes conſedit, ad excipiendos quos conſul aliis atque aliis (ut ante dictum eſt) cauſſis mittebat. Jam valida admodum numero manus erat, nec quicquam ad juſti exercitus formam, præter ducem, deerat. incompoſiti itaque prædantes in agrum Albanum perveniunt, & ſub jugo Albæ Longæ caſtra vallo cingunt. Perfecto inde opere, reliquum diei, de imperatore ſumendo, ſententiis decertant; nulli ex præſentibus ſatis fidentes. *Quem autem ab Roma poſſe exciri? quem Patrum aut plebis eſſe, qui aut ſe tanto periculo ſciens offerat, aut cui ex injuria inſanientis exercitus cauſſa recte committatur?* Poſtero die quum eadem deliberatio teneret, ex prædatoribus vagis quidam compertum attulerunt, T. Quintium in Tuſculano agrum colere; urbis honorumque immemorem. Patriciæ hic vir gentis erat, cui quum militiæ magna cum gloria actæ finem pes alter ex vulnere claudus feciſſet, ruri agere vitam procul ambitione ac foro conſtituit. Nomine audito, extemplo agnovere virum: &, quod bene verteret, acciri juſſerunt. Sed parum ſpei erat, voluntate quicquam facturum. Vim adhiberi ac metum placuit. Itaque ſilentio noctis, quum tectum villæ, qui ad id miſſi erant, intraſſent; ſomno gravi Quintium oppreſſum, nihil medium, aut imperium atque honorem, aut ubi reſtitaret, mortem, ni ſequeretur, denunciantes, in caſtra pertraxerunt. Imperator extemplo adveniens appellatus: inſigniaque honoris exterrito ſubitæ rei miraculo deferunt, & ad urbem ducere jubent. Suo magis inde impetu, quam conſilio ducis, convulſis ſignis, infeſto agmine, ad lapidem octavum viæ, quæ nunc Appia eſt, perveniunt: iſſentque confeſtim ad urbem, ni venire contra exercitum, dictatoremque adverſus ſe M. Valerium Corvum dictum, audiſſent, & magiſtrum equitum L. Æmilium Mamercum.
Ubi primum in conſpectum ventum eſt, arma, ſigna- 40
que agnovere; extemplo omnibus memoria patriæ

iras permulſit. Nondum erant tam fortes ad ſanguinem civilem, nec præter externa noverant bella: ultimaque rabies ſeceſſio ab ſuis habebatur. itaque jam duces, jam milites utrimque, congreſſus quærere ad colloquia. Quintius, quem armorum etiam pro patria ſatietas teneret, nedum adverſus patriam; Corvus omnes caritate cives, præcipue milites, & ante alios ſuum exercitum complexus; ad colloquium proceſſit. Cognito ei extemplo haud minor ab adverſariis verecundia, quam ab ſuis ſilentium datum: *Deos*, inquit, *immortales, milites, veſtros, publicos meoſque, ab urbe proficiſcens ita adoravi, veniamqu ſupplex popoſci, ut mihi de vobis concordiæ partæ gloriam, non victoriam, darent. Satis fuit eritque und belli decus pariatur: hinc pax petenda eſt. Quod Deo immortales inter nuncupanda vota expopoſci, ejus m compotem voti vos facere poteſtis; ſi meminiſſe vultis non vos in Samnio, nec in Volſcis, ſed in Romano ſol caſtra habere. ſi illos colles, quos cernitis, patriæ veſtr eſſe, ſi hunc exercitum civium veſtrorum: ſi me conſu lem veſtrum, cujus ductu auſpicioque priore anno bis le giones Samnitium fudiſtis, bis caſtra vi cepiſtis. Eg ſum M. Valerius Corvus, milites, cujus vos nobilitate beneficiis erga vos, non injuriis, ſenſiſtis; nullius ſuperb in vos legis, nullius crudelis Senatuſconſulti auctor: i omnibus meis imperiis in me ſeverior, quam in vos. ſi cui genus, ſi cui ſua virtus, ſi cui etiam majeſtas, cui honores ſubdere ſpiritus potuerunt; is eram natus, ſpecimen mei dederam, ea ætate conſulatum adept eram, ut potuerim, tres & viginti annos natus, conſ Patribus quoque ferox eſſe, non ſolum plebi. Qu meum factum dictumve conſulis gravius quam tribu audiſtis? eodem tenore duo inſequentes conſulatus geſ eodem hac imperioſa dictatura geretur: ut neque hos meos & patriæ meæ milites mitior, quam in vo horreo dicere, hoſtes. Ergo vos prius in me ſtrinxeri ferrum, quam in vos ego. iſtinc ſigna canent, iſti clamor prius incipiet atque impetus, ſi dimicandu eſt. Inducite in animum, quod non induxerunt patr avique veſtri: non illi, qui in Sacrum montem ſeceſſ*

ru

runt, non hi, qui poſtea Aventinum inſederunt. Exſpectate dum vobis ſingulis, ut olim Coriolano, matres, conjugeſque crinibus paſſis obviæ ab urbe veniant. Tum Volſcorum legiones, quia Romanum habebant ducem, quieverunt: vos Romanus exercitus non deſtiteritis impio bello? T. Quinti, quocunque iſtic loco, ſeu volens ſeu invitus, conſtitiſti, ſi dimicandum erit, tum tu in noviſſimos te recipito: fugeris etiam honeſtius, tergumque civi dederis, quam pugnaveris contra patriam. Nunc ad pacificandum bene atque honeſte inter primos ſtabis, & colloquii hujus ſalutaris interpres fueris. Poſtulate æqua, & ferte. quamquam vel iniquis ſtandum eſt potius, quam impias inter nos conſeramus manus. T. Quintius plenus lacrimarum, ad ſuos verſus, *Me quoque*, inquit, *milites, ſi quis uſus mei eſt, meliorem pacis quam belli habetis ducem. Non enim illa modo Volſcus aut Samnis, ſed Romanus verba fecit; veſter conſul, veſter imperator, milites: cujus auſpicia pro vobis experti nolite adverſus vos velle experiri. Qui pugnarent vobiſcum infeſtius, & alios duces ſenatus habuit: qui maxime vobis ſuis militibus parceret, cui plurimum vos imperatori veſtro crederetis, eum elegit. Pacem, etiam qui vincere poſſunt, volunt. quid nos velle oportet? quin, omiſſis ira & ſpe fallacibus auctoribus, nos ipſos noſtraque omnia cognitæ permittimus fidei?*

Approbantibus clamore cunctis, T. Quintius ante 41
ſigna progreſſus, in poteſtate dictatoris milites fore dixit: oravitque, ut cauſſam miſerorum civium ſuſciperet: ſuſceptamque eadem fide, qua rempublicam adminiſtrare ſolitus eſſet, tueretur. Sibi ſe privatim nihil cavere. *nolle alibi, quam in innocentia ſpem habere. Militibus cavendum, quod apud Patres ſemel plebi, iterum legionibus cautum ſit, ne fraudi ſeceſſio eſſet.* Quintio collaudato, cæteris bonum animum habere juſſis, dictator equo citato ad urbem revectus, auctoribus Patribus tulit ad populum in luco Petilino, ne cui militum fraudi ſeceſſio eſſet. oravit etiam bona venia Quirites, ne quis eam rem joco ſeriove cuiquam exprobraret. Lex quoque ſacrata militaris lata eſt, ne cujus militis ſcripti nomen, niſi

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

ipſo volente, deleretur. additumque legi, ne quis, ubi tribunus militum fuiſſet, poſtea ordinum ductor eſſet. Id propter P. Salonium poſtulatum eſt ab conjuratis: qui alternis prope annis, & tribunus militum, & primus centurio erat, quem nunc primipili appellant. Huic infenſi milites erant, quod ſemper adverſatus novis conſiliis fuiſſet, nec particeps eorum eſſet, qui ab Lautulis fugiſſent. Itaque quum hoc unum propter Salonium ab ſenatu non impetraretur; tum Salonius, obteſtatus Patres Conſcriptos, ne ſuum honorem pluris quam concordiam civitatis æſtimarent, perpulit, ut id quoque ferretur. Æque impotens poſtulatum fuit, ut de ſtipendio equitum (merebant autem triplex ea tempeſtate) æra deme-
42 rentur, quod adverſati conjurationi fuiſſent. Præter hæc invenio apud quoſdam, L. Genucium, tribunum plebis, tuliſſe ad populum, ne fœnerare liceret. item aliis plebiſcitis cautum, ne quis eundem magiſtratum intra decem annos caperet: neu duos magiſtratus uno anno gereret. utique liceret conſules ambos plebeios creari. quæ ſi omnia conceſſa ſunt plebi, apparet haud parvas vires defectionem habuiſſe. Aliis annalibus proditum eſt, neque dictatorem Valerium dictum, ſed per conſules omnem rem actam: neque, antequam Romam veniretur, ſed Romæ, eam multitudinem conjuratorum ad arma conſternatam eſſe, nec in T. Quintii villam, ſed in ædes C. Manlii nocte impetum factum: eumque à conjuratis comprehenſum, ut dux fieret: inde ad quartum lapidem profectos loco munito conſediſſe: nec ab ducibus mentionem concordiæ ortam, ſed repente, quum in aciem armati exercitus proceſſiſſent, ſalutationem factam: & permiſtos dextras jungere, ac complecti inter ſe lacrimantes milites cœpiſſe, coactoſque conſules, quum viderent averſos à dimicatione militum animos, retuliſſe ad Patres de concordia reconcilianda. adeo nihil, præterquam ſeditionem fuiſſe, eamque compoſitam, inter antiquos rerum auctores conſtat. Et hujus fama ſeditionis, & ſuſceptum cum Samnitibus grave bellum, aliquot populos ab Ro-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

mana ſocietate avertit, & præter Latinorum infidum tam diu fœdus, Privernates etiam Norbam atque Setiam, finitimas colonias Romanas, incurſione ſubita depopulati ſunt.

EPITOME

LIBRI VIII.

Latini cum Campanis defecerunt, & miſsis legatis ad ſenatum conditionem tulerunt, ut, ſi pacem habere vellent, alterum ex Latinis conſulem facerent. Qua legatione perlata, prætor eorum Arons Annius de Capitolio ita prolapſus eſt, ut exanimaretur. T. Manlius conſul filium, quod contra edictum adverſum Latinos, quamvis proſpere, pugnaſſet, ſecuri percuſsit. Laborantibus in acie Romanis, P. Decius tunc conſul cum Manlio, devovit ſe pro exercitu: & concitato equo quum in medios hoſtes ſe intuliſſet, interfectus, morte ſua Romanis victoriam reſtituit. Latini in deditionem venerunt. T. Manlio in urbem reverſo, nemo ex juventute obviam proceſsit. Minucia virgo Veſtalis, inceſti damnata eſt. Auſonibus victis, in oppidum ex iis captum Cales colonia deducta eſt. Item Fregellæ colonia deductæ ſunt. Veneficium complurium matronarum deprehenſum: quarum plurimæ ſtatim epotis medicaminibus perierunt. Lex de veneficio tunc primum conſtituta. Privernatibus, quum rebellaſſent, victis civitas data eſt. Palæpolitani, bello & obſidione victi, in deditionem venerunt. Q. Publilio, qui eos obſederat, primo, & imperium prolatum, & pro conſule decretus triumphus. Plebs nexu liberata eſt, propter Lucii Papirii creditoris libidinem, qui C. Publilio debitori ſuo ſtuprum inferre voluerat. Quum L. Papirius dictator reverſus in urbem ab exercitu eſſet propter auſpicia repetenda, Q. Fabius magiſter equitum, occaſione rei bene gerendæ invitatus, contra edictum ejus proſpere adverſus Samnites pugnavit. Ob eam cauſſam quum dictator de magiſtro equitum ſupplicium ſumpturus

videretur, Fabius Romam profugit: &, quum cauſſa parum proficeret, populi precibus donatus eſt. Res præterea contra Samnites proſpere geſtas continet.

1 IAM conſules erant C. Plautius ſecundum, L. Æmilius Mamercus, quum Setini Norbanique Romam, nuncii defectionis Privernatium cum querimoniis acceptæ cladis venerunt. Volſcorum item exercitum duce Antiati populo conſediſſe ad Satricum, allatum eſt. utrumque bellum Plautio ſorte evenit. Prius ad Privernum profectus, extemplo acie conflixit. haud magno certamine devicti hoſtes: oppidum captum, redditumque Privernatibus, præſidio valido impoſito: agri partes duæ ademptæ. Inde victor exercitus Satricum contra Antiates ductus. Ibi magna utrimque cæde atrox prælium fuit, & quum tempeſtas eos neutro inclinata ſpe dimicantes, diremiſſet, Romani, nihil eo certamine tam ambiguo feſſi, in poſterum diem prælium parant. Volſcis recenſentibus quos viros in acie amiſiſſent, haudquaquam idem animus ad iterandum periculum fuit. nocte pro victis Antium agmine trepido, ſauciis, ac parte impedimentorum relicta, abierunt. Armorum magna vis tum inter cæſa corpora hoſtium, tum in caſtris inventa eſt. *Ea Luæ matri dare ſe* conſul dixit; fineſque hoſtium uſque ad oram maritimam eſt depopulatus. Alteri conſuli Æmilio ingreſſo Sabellum agrum, non caſtra Samnitium, non legiones uſquam oppoſitæ, ferro ignique vaſtantem agros legati Samnitium pacem orantes adeunt, à quo rejecti ad ſenatum, poteſtate facta dicendi, poſitis ferocibus animis, pacem ſibi ab Romanis, bellique jus adverſus Sidicinos petierunt. *quæ ſe eo juſtius petere, quod in amicitiam populi Romani ſecundis ſuis rebus, non adverſis, ut Campani veniſſent: & adverſus Sidicinos ſumerent arma, ſuos ſemper hoſtes, populi Romani numquam amicos. qui nec, ut Samnites in pace amicitiam, nec ut Campani, auxilium in bello petiſſent, nec in fide populi Romani nec di-*

ditione eſſent. Quum de poſtulatis Samnitium Tib. 2
Æmilius prætor ſenatum conſuluiſſet, reddendum-
que his fœdus Patres cenſuiſſent, prætor Samnitibus
reſpondit: *Nec, quo minus perpetua cum eis amicitia
eſſet, per populum Romanum ſtetiſſe: nec contradici,
quin quoniam ipſos belli culpa ſua contracti tædium
ceperit, amicitia de integro reconcilietur. Quod ad Si-
dicinos attinet, nihil intercedi, quo minus Samniti po-
pulo pacis bellique liberum arbitrium ſit.* Fœdere icto
quum domum revertiſſent, extemplo inde exercitus
Romanus deductus; annuo ſtipendio, & trium men-
ſium frumento accepto; quod pepigerat conſul ut
tempus induciis daret, quoad legati rediſſent. Samni-
tes, copiis iiſdem, quibus uſi adverſus Romanum
bellum fuerunt, contra Sidicinos profecti, haud in
dubia ſpe erant, mature urbis hoſtium potiundæ.
Tum ab Sidicinis deditio prius ad Romanos cœpta
fieri, deinde, poſtquam Patres, ut ſeram eam, ulti-
maque tandem neceſſitate expreſſam, aſpernaban-
tur, ad Latinos jam ſua ſponte in arma motos facta
eſt. ne Campani quidem (adeo injuriæ Samnitium,
quam beneficii Romanorum memoria præſentior
erat) his ſe armis abſtinuêre. Ex his tot populis, unus
ingens exercitus, duce Latino, fines Samnitium in-
greſſus, plus populationibus quam præliis cladium
fecit. & quamquam ſuperiores certaminibus Latini
erant, haud inviti, ne ſæpius dimicandum foret, agro
hoſtium exceſsêre. Id ſpatium Samnitibus datum
eſt Romam legatos mittendi. qui quum adiiſſent
ſenatum, conqueſti eadem ſe fœderatos pati, quæ
hoſtes eſſent paſſi, precibus infimis petiêre, *ut ſatis
ducerent Romani victoriam, quam Samnitibus ex
Campano Sidicinoque hoſte eripuiſſent: ne vinci etiam
ſe ab ignaviſſimis populis ſinerent. Latinos Campa-
noſque ſi ſub ditione populi Romani eſſent, pro imperio
arcerent Samniti agro; ſin imperium abnuerent, armis
coercerent.* Adverſus hæc reſponſum anceps datum,
quia fateri pigebat, in poteſtate ſua Latinos jam non
eſſe, timebantque ne arguendo abalienarent, *Campa-
norum aliam conditionem eſſe, qui non fœdere, ſed per
de-*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

deditionem in fidem veniſſent. itaque Campanos, ſeu velint, ſeu nolint, quieturos: in fœdere Latino nihil eſſe, quo bellare cum quibus ipſi velint, prohibeantur.
3 Quod reſponſum, ſicut dubios Samnites, quidnam facturum Romanum cenſêrent, dimiſit, ita Campanos metu abalienavit: Latinos, velut nihil jam non concedentibus Romanis, ferociores fecit. Itaque per ſpeciem adverſus Samnites belli parandi, crebra concilia indicentes, omnibus conſultationibus inter ſe principes occulte Romanum coquebant bellum. huic quoque adverſus ſervatores ſuos bello Campanus aderat. Sed quamquam omnia de induſtria celabantur, priuſque quam moverentur Romani, tolli ab tergo Samnitem hoſtem volebant; tamen per quoſdam, privatis hoſpitiis neceſſitudinibuſque conjunctos, indicia conjurationis ejus Romam emanarunt. juſſiſque ante tempus conſulibus abdicare ſe magiſtratu, quo maturius novi conſules adverſus tantam molem belli crearentur; religio inceſſit ab eis quorum imminutum imperium eſſet, comitia haberi. Itaque interregnum initum. duo interreges fuerunt, M. Valerius ac M. Fabius. Is creavit conſules, T. Manlium Torquatum tertium, P. Decium Murem. Eo anno Alexandrum, Epiri regem, in Italiam claſſem appuliſſe conſtat. quod bellum, ſi prima ſatis proſpera fuiſſent, haud dubie ad Romanos perveniſſet. Eadem ætas rerum Magni Alexandri eſt, quem, ſorore hujus ortum, in alio tractu orbis invictum bellis juvenem fortuna morbo extinxit. Cæterum Romani, etſi defectio ſociorum nominiſque Latini haud dubia erat; tamen, tamquam de Samnitibus, non de ſe, curam agerent; decem principes Latinorum Romam evocaverunt, quibus imperarent quæ vellent. Prætores tum duos Latini habebant, L. Annium Setinum, & L. Numicium Circeienſem; ambo ex coloniis Romanis: per quos præter Signiam Velitraſque, & ipſas colonias Romanas, Volſci etiam exciti ad arma erant. eos nominatim evocari placuit. Haud cuiquam dubium erat ſuper qua re accirentur. itaque concilio prius habito prætores, quam
Romam

Romã proficiſcerentur, evocatos ſe ab ſenatu docent
Romano, & quæ actum iri ſecũ credant, quidnam ad
ea reſponderi placeat, referunt. Quum aliud alii cen- 4
ſerent, tum Annius: *Quamquam ipſe ego retuli quid reſponderi placeret, tamen magis ad ſummam rerũ noſtrarum pertinere arbitror, quid agendum nobis, quam quid loquendum ſit. facile erit, explicatis conſiliis, accommodare rebus verba. Nam ſi etiam nunc ſub umbra fœderis æqui ſervitutem pati poſſumus; quid abeſt, quin proditis Sidicinis, non Romanorum ſolum, ſed Samnitium quoque dicto pareamus, reſpondeamuſque Romanis, nos, ubi innuerint, poſituros arma? Sin autem tandem libertatis deſiderium remordet animos, ſi fœdus eſt, ſi ſocietas æquatio juris eſt, ſi conſanguineos nos Romanorum eſſe, quod olim pudebat, nunc gloriari licet, ſi ſocialis illis exercitus is eſt, quo adjuncto duplicent vires ſuas, quem ſecernere ab ſe Coſs. bellis propriis ponendis ſumendiſque nolint; cur non omnia æquantur? cur non alter ab Latinis conſul datur? ubi pars virium, ibi & imperii pars eſt? Eſt quidem nobis hoc per ſe haud nimis amplum: quippe concedentibus Romam caput Latio eſſe. ſed ut amplum videri poſſet, diuturna patientia fecimus. Atqui ſi quando unquam conſociandi imperii, uſurpandæ libertatis tempus optaſtis; en hoc tempus adeſt, & virtute veſtra, & Deũm benignitate vobis datum. Tentaſtis patientiam negando militem. quis dubitat exarſiſſe eos, quum plus ducentorum annorum morem ſolveremus? pertulerunt tamen hunc dolorem. Bellum noſtro nomine cum Pelignis geſſimus: qui ne noſtrorum quidem finium nobis per nos tuendorum jus antea dabant, nihil interceſſerunt. Sidicinos in fidem receptos, Campanos ab ſe ad nos deſciſſe, exercitus nos parare adverſus Samnites fœderatos ſuos audierunt, nec moverunt ſe ab urbe. Vnde hæc illis tanta modeſtia, niſi à conſcientia virium & noſtrarum & ſuarum? Idoneos auctores habeo, querentibus de nobis Samnitibus, ita reſponſum ab ſenatu Romano eſſe, ut facile appareret, ne ipſos quidem jam poſtulare, ut Latium ſub Romano imperio ſit. Vſurpate modo poſtulando eo, quod illi vobis taciti*

con-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

concedunt. *Si quem hoc dicere metus prohibet, en ego ipſe, audiente, non populo Romano modo ſenatuque, ſed Iove ipſo qui Capitolium incolit, profiteor me dicturum, ut ſi nos in fœdere ac ſocietate eſſe velint, conſulem alterum ab nobis ſenatuſque partem accipiant.* Hæc ferociter non ſuadenti ſolum, ſed pollicenti, clamore & aſſenſu omnes permiſerunt, ut ageret diceretque, quæ è republica nominis Latini fideque ſua
5 viderentur. Vbi eſt Romam ventum, in Capitolio ei ſenatus datus eſt. Ibi quum T. Manlius conſul egiſſet cum eis ex auctoritate Patrum ne Samnitibus fœderatis bellum inferrent; Annius, tamquam victor armis Capitolium cepiſſet, non legatus, jure gentium tutus loqueretur, *Tempus erat*, inquit, *T. Manli, voſque Patres Conſcripti, tandem jam vos nobiſcum nihil pro imperio agere, quum florentiſſimum Deûm benignitate, nunc Latium armis viriſque, Samnitibus bello victis, Sidicinis Campaniſque ſociis, nunc etiam Volſcis adjunctis, videretis: colonias quoque veſtras Latinum Romano prætuliſſe imperium. Sed quoniam vos regno impotenti finem ut imponatis, non inducitis in animum; nos, quamquam armis poſſumus aſſerere Latium in libertatem, conſanguinitati tamen hoc dabimus, ut conditiones pacis feramus æquas utriſque: quoniam vires quoque æquari Diis immortalibus placuit. Conſulem alterum Roma, alterum ex Latio creari oportet: ſenatus partem æquam ex utraque gente eſſe: unum populum, unam rempublicam fieri, & ut imperii eadem ſedes ſit, idemque omnibus nomen quoniam ab alterutra parte concedi neceſſe eſt, quod utriſque bene vertat, ſit hæc ſane patria potior, & Romani omnes vocemur.* Forte ita accidit, ut parem ferociæ hujus & Romani Conſulem T. Manlium haberent: qui adeo non tenuit iram, ut ſi tanta dementia Patres Conſcriptos cepiſſet, ut ab Setino homine leges acciperent, gladio cinctum in ſenatum venturum ſe eſſe palam diceret, & quemcunque in curia Latinum vidiſſet, ſua manu interempturum, & converſus ad ſimulachrum Jovis, *Audi Iupiter hæc ſcelera*, inquit, *audite jus faſque! Peregrinos Conſules & peregrinum ſena-*

ſenatum in tuo Iupiter augurato templo, captus, atque ipſe oppreſſus, viſurus es? Hæccine fœdera Tullus Romanus rex cum Albanis Patribus veſtris, Latini, hæc L. Tarquinius vobiſcum poſtea fecit? Non venit in mentem pugna apud Regillum lacum? adeo & cladium veſtrarum, veterum, & beneficiorum noſtrorum erga vos obliti eſtis? Quum conſulis vocem ſubſecuta Patrum indignatio eſſet, proditur memoriæ, ad- 6
verſus crebram implorationem Deûm, quos teſtes fœderum ſæpius invocabant Conſules, vocem Annii ſpernentis numina Jovis Romani auditam. certe quum commotus ira ſe ab veſtibulo templi citato gradu proriperet, lapſus per gradus, capite graviter offenſo, impactus imo ita eſt ſaxo, ut ſopiretur. Exanimatum auctores quoniam non omnes ſunt, mihi quoque in incerto relictum ſit: ſicut inter fœderum ruptorum teſtationem ingenti fragore cœli procellam effuſam. nam & vera eſſe, & apte ad repræſentandam iram Deûm ficta poſſunt. Torquatus, miſſus ab ſenatu ad dimittendos legatos, quum jacentem Annium vidiſſet, exclamat, ita, ut populo Patribuſque audita vox pariter ſit, *Bene habet Dii, pium movete bellum. Eſt cœleſte numen! es magne Iupiter! haud fruſtra te patrem Deûm hominumque hac ſede ſacravimus. Quid ceſſatis, Quirites, voſque Patres Conſcripti, arma capere diis ducibus? Sic ſtratas legiones Latinorum dabo, quemadmodum legatum jacentem videtis.* Aſſenſu populi excepta vox conſulis, tantum ardoris animis fecit, ut legatos proficiſcentes cura magiſtratuum magis, qui juſſu conſulis proſequebantur, quam jus gentium ab ira impetuq; hominum tegeret. Conſenſit & ſenatus bellum: conſuleſque duobus ſcriptis exercitibus per Marſos Pelignoſque profecti, adjuncto Samnitium exercitu, ad Capuam, quo jam Latini ſociique convenerant, caſtra locant. Ibi in quiete utrique conſuli eadem dicitur viſa ſpecies viri majoris, quam pro humano habitu, auguſtioriſque; dicentis: *Ex una acie imperatorem, ex altera exercitum diis Manibus matrique Terræ deberi: utriuſque exercitus imperator legiones*

giones

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

giones hoſtium, ſuperque eas ſe devoviſſet, ejus populi partiſque victoriam fore. Hos ubi nocturnos viſus inter ſe conſules contulerunt; placuit averruncandæ Deûm iræ victimas cædi: ſimul, ut, ſi extis eadem quæ ſomno viſa fuerant, portenderentur, alteruter conſulum fata impleret. Vbi reſponſa aruſpicum inſidenti jam animo tacitæ religioni congruerunt; tum adhibitis legatis tribuniſque, & imperiis Deûm propalam expoſitis, ne mors voluntaria conſulis exercitum in acie terreret; comparant inter ſe, ut ab utra parte cedere Romanus exercitus cœpiſſet, inde ſe conſul devoveret pro populo Romano, Quiritibuſque. Agitatum etiam in conſilio eſt, ut ſi quando umquam ſevero ullum imperio bellum adminiſtratum eſſet, tunc uti diſciplina militaris ad priſcos redigeretur mores. Curam acuebat, quod adverſus Latinos bellandum erat, lingua, moribus, armorum genere, inſtitutis ante omnia militaribus, congruentes, milites militibus, centurionibus centuriones, tribuni tribunis compares, collegæque iiſdem præſidiis, ſæpe iiſdem manipulis permiſti fuerant. per hæc ne quo errore milites caperentur, edicunt conſules, ne quis extra ordinem in hoſtem pugnaret.

7 Forte inter cæteros turmarum præfectos, qui exploratum in omnes partes dimiſſi erant, T. Manlius Conſulis filius ſuper caſtra hoſtium cum ſuis turmalibus evaſit, ita ut vix teli jactu ab ſtatione proxima abeſſet. ibi Tuſculani erant equites, præerat Geminius Metius, vir tum genere inter ſuos, tum factis, clarus. Is ubi Romanos equites inſignemque inter eos præcedentem conſulis filium (nam omnes inter ſe, utique illuſtres viri, noti erant) cognovit, *Vnane*, ait, *turma Romani cum Latinis ſociiſque bellum geſturi eſtis? quid interea conſules, quid duo exercitus conſulares agent? Aderunt in tempore,* Manlius inquit, *& cum illis aderit Iupiter ipſe fœderum à vobis violatorum teſtis, qui plus poteſt polletque. Si ad Regillum lacum, ad ſatietatem veſtram pugnavimus; hic quoque efficiemus profecto, ne nimis acies vobis & collata ſigna nobiſcum cordi ſint.* Ad ea Geminius

pau-

paululum ab ſuis equo profectus, *Viſ-ne igitur dum dies iſta venit, qua magno conatu exercitus moveatis, interea tu ipſe congredi mecum, ut noſtro duorum jam hinc eventu cernatur, quantum eques Latinus Romano præſtet?* Movet ferocem animum juvenis, ſeu ira, ſeu detrectandi certaminis pudor, ſeu inexſuperabilis vis fati. oblitus itaque imperii patrii, conſulumque edicti, præceps ad id certamen agitur; quo vinceret an vinceretur, haud multum intereſſet. equitibus cæteris velut ad ſpectaculum ſummotis, ſpatio, quod vacui interjacebat campi, adverſos concitant equos: & quum infeſtis cuſpidibus concurriſſent, Manlii cuſpis ſuper galeam hoſtis, Metii trans cervicem equi elapſa eſt. Circumactis deinde equis, quum prior ad iterandum ictum Manlius conſurrexiſſet; ſpiculum inter aures equi fixit. ad cujus vulneris ſenſum quum equus prioribus pedibus erectis magna vi caput quateret, excuſſit equitem: quem cuſpide parmaque innixum, attollentem ſe ab gravi caſu, Manlius ab jugulo, ita ut per coſtas ferrum emineret, terræ affixit, ſpoliiſque lectis ad ſuos revectus, cum ovante gaudio turma in caſtra, atque inde ad prætorium ad patrem tendit; ignarus fati futurique, laus an pœna merita eſſet, *Ut me omnes*, inquit, *pater tuo ſanguine ortum vere ferrent, provocatus equeſtria hæc ſpolia capta ex hoſte cæſo porto.* Quod ubi audivit conſul, extemplo filium averſatus, concionem claſſico advocari juſſit. quæ ubi frequens convenit, *Quandoquidem*, inquit, *tu T. Manli, neque imperium conſulare, neque majeſtatim patriam veritus, adverſus edictum noſtrum extra ordinem in hoſtem pugnaſti: & quantum in te fuit, diſciplinam militarem, qua ſtetit ad hanc diem Romana res, ſolviſti, meque in eam neceſſitatem adduxiſti, ut aut reipubl. mihi, aut mei meorumque obliviſcendum ſit; nos potius noſtro delicto plectemur, quam reſpublica tanto ſuo damno noſtra peccata luat. triſte exemplum, ſed in poſterum ſalubre juventuti erimus. Me quidem quum ingenita caritas liberûm, tum ſpecimen iſtud virtutis deceptum vana imagine decoris in te movet. Sed quum aut morte tua*

ſan-

ſancienda ſint conſulum imperia, aut impunitate in perpetuum abroganda; nec te quidem, ſi quid in te noſtri ſanguinis eſt, recuſare cenſeam, quin diſciplinam militarem culpa tua prolapſam, pœna reſtituas. I lictor, deliga ad palum. Exanimati omnes tam atroci imperio, nec aliter quam in ſe quiſque diſtrictam cernentes ſecurim; metu magis quam modeſtia quievere. Itaque, velut emerſo ab admiratione animo, quum ſilentio defixi ſtetiſſent, repente poſtquam cervice cæſa fuſus eſt cruor, tum libero conqueſtu coortæ voces ſunt, ut neque lamentis, neque execrationibus parceretur: ſpoliiſque contectum juvenis corpus, quantum militaribus ſtudiis funus ullum concelebrari poteſt, ſtructo extra vallum rogo cremaretur: Manlianaque imperia non in præſentia modo horrenda, ſed exempli etiam triſtis in poſte-
8 rum eſſent. Fecit tamen atrocitas pœnæ obedientiorem duci militem: & præterquam quod cuſtodiæ vigiliæque & ordo ſtationum intentioris ubique curæ erant, in ultimo etiam certamine, quum deſcenſum in aciem eſt, ea ſeveritas profuit. Fuit enim civili maximè bello pugna ſimilis. adeo nihil apud Latinos diſſonum ab Romana re, præter animos, erat. Clypeis antea Romani uſi ſunt. deinde poſtquam ſtipendiarii facti ſunt, ſcuta pro clypeis fecêre: & quod antea phalanges ſimiles Macedonicis, hoc poſtea manipulatim ſtructa acies cœpit eſſe. Poſtremo in plures ordines inſtruebantur. ordo ſexagenos milites, duos centuriones, vexillarium unum habebat. Prima acies haſtati erant, manipuli quindecim, diſtantes inter ſe modicum ſpacium: manipulus leves vicenos milites, aliam turbam ſcutatorum habebat. leves autem qui haſtam tantum gæſaque gererent, vocabantur. Hæc prima frons in acie florem juvenum pubeſcentium ad militiam habebat. Robuſtior inde ætas, totidem manipulorum, quibus principibus eſt nomen, hos ſequebantur, ſcutati omnes, inſignibus maximè armis. hoc triginta manipulorum agmen antepilanos appellabant, quia ſub ſignis jam alii quindecim ordines locabantur: ex quibus

ordo unuſquiſque tres partes habebat. earum unamquamque primum pilum vocabant. Tribus ex vexillis conſtabat. vexillum centum octoginta ſex homines erant. Primum vexillum triarios ducebat; veteranum militem ſpectatæ virtutis: ſecundum rorarios; minus roboris ætate factiſque: tertium accenſos; minimæ fiduciæ manum. eo & in poſtremam aciem rejiciebanur. Vbi his ordinibus exercitus inſtructus eſſet, haſtati omnium primi pugnam inibant. ſi haſtati profligare hoſtem non poſſent, pede preſſo eos retrocedentes in intervallo ordinum principes recipiebant. tum principum pugna erat; haſtati ſequebantur. triarii ſub vexillis conſidebant, ſiniſtro crure porrecto, ſcuta innixa humeris, haſtas ſubrecta cuſpide in terra fixas, haud ſecus quam vallo ſepta inhorreret acies, tenentes. Si apud principes quoque haud ſatis proſpere eſſet pugnatum, à prima acie ad triarios ſenſim referebantur. inde rem ad triarios rediſſe, quum laboratur, proverbio increbuit. Triarii conſurgentes, ubi in intervalla ordinum ſuorum principes & haſtatos recepiſſent, extemplo compreſſis ordinibus velut claudebant vias: unoque continente agmine; jam nulla ſpe poſt relicta, in hoſtem incidebant: id erat formidoloſiſſimum hoſti, quum velut victos inſecuti, novam repente aciem exſurgentem, auctam numero cernebant. Scribebantur autem quatuor fere legiones quinis millibus peditum, equitibus in ſingulas legiones trecenis. alterum tantum ex Latino delectu adjiciebatur, qui ea tempeſtate hoſtes erant Romanis, eodemque ordine inſtruxerant aciem: nec vexilla cum vexillis tantum, univerſi haſtati cum haſtatis, principes cum principibus; ſed centurio quoque cum centurione, ſi ordines turbati non eſſent, concurrendum ſibi eſſe ſciebat. Duo primipili ex utraque acie inter triarios erant: Romanus, corpore haud quaquam ſatis validus, cæterum ſtrenuus vir perituſque militiæ: Latinus, viribus ingens, bellatorque primus: notiſſimi inter ſe, quia ſemper pares ordines duxerant. Romano haud ſatis fidenti viribus, jam Romæ permiſſum

erat

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

erat ab conſulibus, ut ſubcenturionem ſibi, quen vellet, legeret, qui tutaretur eum ab uno deſtinato hoſte. iſque juvenis in acie oblatus, ex centurion Latino victoriam tulit. Pugnatum eſt haud procu radicibus Veſuvii montis, qua via ad Veſerim fe-

9 rebat. Romani conſules prius quam educerent in aciem, immolaverunt. Decio caput jecinoris à familiari parte cæſum aruſpex dicitur oſtendiſſe: alioqui acceptam Diis hoſtiam eſſe: Manlium egregi litaſſe. *Atqui bene habet*, inquit Decius, *ſi ab collega litatum eſt.* Inſtructis, ſicut ante dictum eſt, ordinibus, proceſſere in aciem. Manlius dextro, Deciu lævo cornu præerat. primo utrimque æquis viribus, eodem ardore animorum gerebatur res: deinde ab lævo cornu haſtati Romani, non ferentes impreſſionem Latinorum, ſe ad principes recepêre: In hac trepidatione Decius conſul M. Valerium magna voce inclamat: *Deorum*, inquit, *ope, Valeri, opus eſt. agedum pontifex publicus populi Romani præi verba, quibus me pro legionibus devoveam.* Pontifex eum togam prætextam ſumere juſſit, & velato capite manu ſubter togam ad mentum exerta, ſuper telum ſubjectum pedibus ſtantem ſic dicere: *Iane, Iupiter, Mars pater, Quirine, Bellona, Lares, Divi Novenſiles, Dii indigetes, Divi, quorum eſt poteſtas noſtrorum, hoſtiumque, Diique Manes, vos precor, veneror, veniam peto feroque, uti populo Romano Quiritium, vim victoriamque proſperetis: hoſteſque populi Romani Quiritium, terrore, formidine, morteque afficiatis. Sicut verbis nuncupavi, ita pro populo Romano Quiritium, exercitu, legionibus, auxiliis populi Romani Quiritium, legiones auxiliaque hoſtium, mecum, Diis Manibus Tellurique devoveo.* Hæc ita precatus, lictores ire ad T. Manlium jubet: matureque collegæ ſe devotum pro exercitu nunciare. Ipſe incinctus cinctu Gabino, armatus in equum inſiluit, ac ſe in medios hoſtes immiſit. Conſpectus ab utraque acie aliquanto auguſtior humano viſu, ſicut cœlo miſſus, piaculum omnis Deorum iræ, qui peſtem ab ſuis averſam in hoſtes ferret. Ita omnis terror, pavorque

cum

cum illo latus, ſigna primo Latinorum turbavit: deinde in totam penitus aciem pervaſit. Evidentiſſimum id fuit, quod quacumque equo invectus eſt, ibi haud ſecus quam peſtifero ſidere icti pavebant: ubi vero corruit obrutus telis, inde jam haud dubie conſternatæ cohortes Latinorum; fugam ac vaſtitatem late fecerunt. Simul & Romani exſolutis religione animis, velut tum primum ſigno dato coorti pugnam integram ediderunt. nam & rorarii procurrebant inter antepilanos, addiderantque vires haſtatis ac principibus: & triarii genu dextero innixi, nutum conſulis ad conſurgendum exſpectabant. Pro- 10
cedente deinde certamine, quum aliis partibus multitudo ſuperaret Latinorum, Manlius conſul, audito eventu collegæ, quum, ut jus faſque erat, lacrimis non minus quam laudibus debitis proſecutus tam memorabilem mortem eſſet; paulliſper addubitavit, an conſurgendi jam triariis tempus eſſet: deinde melius ratus integros eos ad ultimum diſcrimen ſervari; accenſos ab noviſſima acie ante ſigna procedere jubet. Qui ubi ſubiêre, extemplo Latini, tanquam idem adverſarii feciſſent, triarios ſuos excitaverunt: qui aliquandiu pugna atroci quum & ſemetipſi fatigaſſent, & haſtas aut præfregiſſent, aut hebetaſſent, pellerent vi tamen hoſtem, debellatum jam rati, perventumque ad extremam aciem; tum conſul triariis, *Conſurgite nunc*, inquit, *integri adverſus feſſos, memores patriæ parentumque & conjugum ac liberorum: memores conſulis pro veſtra victoria morte occumbentis.* Vbi triarii conſurrexerunt integri, refulgentibus armis, nova ex improviſo exorta acies, receptis in intervalla ordinum antepilanis, clamore ſublato principia Latinorum perturbant: haſtiſque ora fodientes, primo robore virorum cæſo, per alios manipulos velut inermes prope intacti evaſere: tantaque cæde perrupere cuneos, ut vix quartam partem relinquerent hoſtium. Samnites quoque ſub radicibus montis procul inſtructi præbuêre terrorem Latinis. Cæterum inter omnes cives ſocioſque præcipua laus ejus belli penes conſules fuit: quorum alter omnes

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

nes minas periculaque ab Diis ſuperis inferiſque in-ſ
unum vertit : alter ea virtute eoque conſilio in præ-
lio fuit , ut facile convenerit inter Romanos Lati-
noſque, qui ejus pugnæ memoriam poſteris tradide-
runt , utrius partis L. Manlius dux fuiſſet, ejus futu-
ram haud dubie fuiſſe victoriam. Latini ex fuga ſe
Minturnas contulerunt. caſtra ſecundum prælium
capta, multique mortales ibi vivi oppreſſi , maxim
Campani. Decii corpus ne eo die inveniretur , no
quærentes oppreſſit. poſtero die inventum inter ma-
ximam hoſtium ſtragem coopertum telis : funuſqu
ei par morti, celebrante collega, factum. Illud adji-
ciendum videtur , licere conſuli , dictatorique , &
prætori , quum legiones hoſtium devoveant , non
utique ſe , ſed quem velint ex legione Romana ſcri-
pta civem devovere, *ſi is homo qui devotus eſt, mori-
tur , probe factum videri : ni moritur , tum ſignum
ſeptem pedes altum , aut majus in terram defodi , &
piaculum hoſtia cædi. Vbi illud ſignum defoſſum erit,
eo magiſtratum Romanum eſcendere fas non eſſe.* Sin
autem ſeſe devovere volet , ſicuti Decius devovit :
*ni moritur , neque ſuum , neque publicum divinum
pure faciet, qui ſeſe devoverit. Vulcano arma, ſive cu
alii divo devovere volet, ſive hoſtia, ſive quo alio volet,
jus eſto. Telo, ſuper quod ſtans conſul precatus eſt, ho-
ſtem potiri, fas non eſt : ſi potiatur , Marti ſuo vetau-*
11 *rilibus piaculum fieri.* Hæc etſi omnis divini hu-
manique moris memoria abolevit , nova peregrina-
que omnia priſcis ac patriis præferendo ; haud ab re
duxi verbis quoque ipſis , ut tradita nuncupataque
ſunt, referre. Romanis poſt prælium demum factum
Samnites veniſſe ſubſidio, exſpectato eventu pugnæ,
apud quoſdam auctores invenio. Latinis quoque ab
Lavinio auxilium, dum deliberando terunt tempus,
victis demum ferri cœptum. & cum jam portis pri-
ma ſigna, & pars agminis eſſet egreſſa, nuncio allato
de clade Latinorum , quum converſis ſignis retro in
urbem rediretur ; prætorem eorum nomine Millio-
nium dixiſſe ferunt, *pro paullula via magnam merce-
dem Romanis eſſe ſolvendam.* Qui Latinorum pugnæ
ſuper-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

ſuperfuerant, multis itineribus diſſipati, quum ſe in unum conglobaſſent, Veſcia urbs eis receptaculum fuit. Ibi in conciliis Numiſius imperator eorum, affirmando *communem vere Martem belli utramque aciem pari cæde proſtraviſſe; victoriæque nomen tantum penes Romanos eſſe; cæteram pro victis fortunam & illos gerere: funeſta duo conſulum prætoria, alterum parricidio filii, alterum conſulis devoti cæde: trucidatum exercitum omnem: cæſos haſtatos principeſque; ſtragem & ante ſigna & poſt ſigna factam: triarios poſtremo rem reſtituiſſe. Latinorum etſi pariter acciſæ copiæ ſint, tamen ſupplemento vel Latium propius eſſe, vel Volſcos, quam Romam. Itaque, ſi videatur eis, ſe ex Latinis & ex Volſcis populis juventute propere excita, rediturum infeſto exercitu Capuam eſſe: Romanoſque nihil tum minus quam prælium exſpectantes, nec opinato adventu perculſurum.* Fallacibus literis circa Latium nomenque Volſcum miſſis, quia qui non interfuerunt pugnæ, ad credendum temere faciliores erant, tumultuarius undique exercitus raptim conſcriptus convenit. Huic agmini Torquatus conſul ad Trifanum (inter Sinueſſam Minturnaſque is locus eſt) occurrit, prius quam caſtris locus caperetur. ſarcinis utrimque in acervum conjectis, pugnatum debellatumque eſt. adeo enim acciſæ res ſunt, ut conſuli victorem exercitum ad populandos agros eorum ducenti dederent ſe omnes Latini: deditionemque eam Campani ſequerentur. Latium Capuaque agro mulctati. Latinus ager Privernati addito agro: & Falernus, qui populi Campani fuerat, uſque ad Vulturnum flumen, plebi Romanæ dividitur. bina in Latino jugera, ita ut dodrantem ex Privernati complerent, data: terna in Falerno, quadrantibus etiam pro longinquitate adjectis. Extra pœnam fuere Latinorum Laurentes, Campanorumque equites, quia non deſciverant. Cum Laurentibus renovari fœdus juſſum. renovaturque ex eo quotannis poſt diem decimum Latinarum. Equitibus Campanis civitas data: monumentoque ut eſſet, æneam tabulam in æde Caſtoris Ro-

mæ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

mæ fixerunt. vectigal quoque eis Campanus populu
juſſus pendere in ſingulos quotannis (fuêre auten
mille, & ſexcenti) denarios nummos quadringeno
12 quinquagenos. Ita bello geſto, præmiis pœnaqu
pro cujuſque merito perſolutis, T. Manlius Roman
rediit: cui venienti ſeniores tantum obviam exiſſ
conſtat: juventutem, & tunc, & omni vita deinde
averſatam eum execratamque. Antiates in agrun
Oſtienſem, Ardeatem, Solonium incurſiones fece-
runt. Manlius conſul, quia ipſe per valetudinem i
bellum exſequi nequierat, dictatorem L. Papirium
Craſſum, qui tum forte erat prætor, dixit: ab e
magiſter equitum L. Papirius Curſor, dictus. Nihi
memorabile adverſus Antiates ab dictatore geſtum
eſt, quum aliquot menſes ſtativa in agro Antiati ha-
buiſſet. Anno inſigni victoria de tot ac tam poten-
tibus populis, ad hoc conſulum alterius nobili mor-
te, alterius ſicut truci, ita claro ad memoriam im-
perio, ſucceſſere conſules Ti. Æmilius Mamercinus
& Q. Publilius Philo: neque in ſimilem materiam
rerum, & ipſi aut ſuarum rerum, aut partium in re-
publica magis quam patriæ memores. Latinos ob
iram agri amiſſi rebellantes in campis Fenectanis
fuderunt, caſtriſque exuerunt. Ibi Publilio, cujus
ductu auſpicioque res geſtæ erant, in deditionem
accipiente Latinos populos, quorum ibi juventus
cæſa erat; Æmilius ad Pedum exercitum duxit. Pe-
danos tuebantur Tiburs, Prænestinus, Veliternuſ-
que populus: venerant & ab Lavinio Antioque au-
xilia. Vbi quum præliis quidem ſuperior Romanus
eſſet, ad urbem ipſam Pedum, caſtraque ſociorum
populorum, quæ urbi adjuncta erant, integer labor
reſtaret; bello infecto repente omiſſo, conſul, quia
collegæ decretum triumphum audivit, ipſe quoque
triumphi ante victoriam flagitator Romam rediit.
Qua cupiditate offenſis Patribus, negantibuſque,
niſi Pedo capto aut dedito, triumphum, hinc alie-
natus ab ſenatu Æmilius, ſeditioſis tribunatibus ſi-
milem deinde conſulatum geſſit. Nam neque quoad
fuit conſul, criminari apud populum Patres deſtitit,

colle-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

collega haudquaquam adverſante, quia & ipſe de
plebe erat: (materiam autem præbebat criminibus
ager in Latino Falernoque agro maligne plebi divi-
ſus. & poſtquam ſenatus finire imperium conſulibus
cupiens, dictatorem adverſus rebellantes Latinos
dici juſſit; Æmilius, cujus tum faſces erant, colle-
gam dictatorem dixit: ab eo magiſter equitum Ju-
nius Brutus dictus. Dictatura popularis, & oratio-
nibus in Patres criminoſis fuit: & quod tres leges
ſecundiſſimas plebi, adverſas nobilitati tulit: unam,
ut plebiſcita omnes Quirites tenerent: alteram, ut
legum, quæ comitiis centuriatis ferrentur, ante ini-
tum ſuffragium Patres auctores fierent: tertiam, ut
alter utique ex plebe, quum eo ventum ſit ut utrum-
que plebeium conſulem fieri liceret, cenſor creare-
tur. Plus eo anno domi acceptum cladis ab conſu-
libus, ac dictatore, quam ex victoria eorum belli-
ciſque rebus foris auctum imperium Patres crede-
bant. Anno inſequenti L. Furio Camillo, C. Mæ-
nio conſulibus, quo inſignitius omiſſa res Æmilio 13
ſuperioris anni conſuli exprobraretur, Pedum ar-
mis, viriſque, & omni vi expugnandum ac delen-
dum, ſenatus fremit: coactique novi conſules om-
nibus eam rem præverti, proficiſcuntur. Jam Latio
is ſtatus erat rerum, ut neque bellum neque pacem
pati poſſent. ad bellum opes deerant: pacem ob agri
adempti dolorem aſpernabantur. Mediis conſiliis
ſtandum videbatur, ut oppidis ſe tenerent: ne laceſ-
ſitus Romanus cauſſam belli haberet: & ſi cujus
oppidi obſidio nunciata eſſet, undique ex omnibus
populis auxilium obſeſſis ferretur. Neque tamen niſi
admodum à paucis populis Pedani adjuti ſunt. Ti-
burtes, Præneſtinique, quorum ager propior erat,
Pedum pervenere. Aricinos, Laviniosque, & Veli-
ternos Antiatibus Volſcis ſe conjungentes ad Aſtu-
ræ flumen, Mænius improviſo adortus fudit. Ca-
millus ad Pedum cum Tiburtibus, maxime valido
exercitu, majore mole, quamquam æque proſpero
eventu, pugnat. Tumultum maxime repentina in-
ter prælium eruptio oppidanorum fecit: in quos

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

parte exercitus converſa Camillus, non compulit ſolum eos intra mœnia, ſed eodem etiam die, quum ipſos auxiliaque eorum perculiſſet, oppidum ſcalis cepit. Placuit inde jam majore conatu animoque ab unius expugnatione urbis ad perdomandum Latium victorem circumducere exercitum: nec quievere ante, quam expugnando, aut in deditionem accipiendo ſingulas urbes, Latium omne ſubegere. Præſidiis inde diſpoſitis, per recepta oppida, Romam ad deſtinatum omnium conſenſu triumphum deceſſere. additus triumpho honos, ut ſtatuæ equeſtres eis, rara illa ætate res, in foro ponerentur. Prius quam Comitiis in inſequentem annum conſules rogarent, Camillus de Latinis populis ad ſenatum retulit, atque ita diſſeruit. *Patres Conſcripti, quod bello armiſque in Latio agendum fuit, id jam Deum benignitate ac virtute militum ad finem venit. cæſi ad Pedum Aſturamque ſunt exercitus hoſtium: oppida Latina omnia, & Antium ex Volſcis, aut vi capta, aut recepta in deditionem, præſidiis tenentur veſtris. Reliqua conſultatio eſt, quoniam rebellando ſæpius nos ſollicitant, quonam modo perpetua pace quietos obtineamus. Dii immortales, ita vos potentes hujus conſilii fecerunt, ut ſit Latium deinde, an non ſit, in veſtra manu poſuerint. Itaque pacem vobis, quod ad Latinos attinet, parare in perpetuum, vel ſæviendo, vel ignoſcendo, poteſtis. Vultis crudeliter conſulere in deditos, victoſque? licet delere omne Latium: vaſtas inde ſolitudines facere, unde ſociali egregio exercitu per multa bella magnaque ſæpe uſi eſtis. Vultis exemplo majorum augere rem Romanam, victos in civitatem accipiendo? materia creſcendi per ſummam gloriam ſuppeditat. certe id firmiſſimum longe imperium eſt, quo obedientes gaudent. Sed maturato opus eſt, quicquid ſtatuere placet. tot populos inter ſpem metumque ſuſpenſos animi habetis: & veſtram utique de eis curam quam primum abſolvi, & illorum animos, dum exſpectatione ſtupent, ſeu pœna, ſeu beneficio, præoccupari oportet. Noſtrum enim fuit efficere, ut omnium rerum vobis ad conſulendum poteſtas eſſet. veſtrum eſt*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

decernere quod optimum vobis reique publicæ ſit. Prin- 14
cipes ſenatus relationem conſulis de ſumma rerum
laudare. ſed quum aliorum cauſſa alia eſſet, ita ex-
pediri poſſe conſilium dicere, ut pro merito cujuſque
ſtatueretur, ſi de ſingulis nominatim referrent po-
pulis. Relatum igitur de ſingulis, decretumque. La-
nuvinis civitas data: ſacraque ſua reddita cum eo,
ut ædes lucuſque Soſpitæ Junonis communis Lanu-
vinis municipibus cum populo Romano eſſet. Ari-
cini, Nomentanique, & Pedani, eodem jure, quo
Lanuvini in civitatem accepti. Tuſculanis ſervata
civitas, quam habebant: crimenque rebellionis à
publica fraude in paucos auctores verſum. In Veli-
ternos, veteres cives Romanos, quod toties rebel-
laſſent, graviter ſævitum: & muri dejecti, & ſena-
tus inde abductus: juſſique trans Tiberim habitare:
ut ejus, qui cis Tiberim deprehenſus eſſet, uſque ad
mille pondo clarigatio eſſet: nec priuſquam ære per-
ſoluto, is qui cepiſſet, extra vincula captum haberet.
In agrum ſenatorum coloni miſſi: quibus adſcri-
ptis, ſpeciem antiquæ frequentiæ Velitræ receperunt.
Et Antium nova colonia miſſa, cum eo, ut Antiati-
bus permitteretur, ſi & ipſi adſcribi coloni vellent.
naves inde longæ abactæ: interdictumque mari An-
tiati populo eſt, & civitas data. Tiburtes, Præne-
ſtinique agro mulctati: neque ob recens tantum re-
bellionis, commune cum aliis Latinis crimen, ſed
quod, tædio imperii Romani, cum Gallis, gente ef-
ferata, arma quondam conſociaſſent. Cæteris Lati-
nis populis connubia commerciaque & concilia in-
ter ſe ademerunt. Campanis equitibus, honoris
cauſſa, quia cum Latinis rebellare noluiſſent, Fun-
daniſque, & Formianis, quod per fines eorum tuta
pacataque ſemper fuiſſet via, civitas ſine ſuffragio
data. Cumanos, Sueſſulanoſque ejuſdem juris con-
ditioniſque cujus Capuam eſſe placuit. Naves An-
tiatium, partim in navalia Romæ ſubductæ, partim
incenſæ, roſtriſque earum ſuggeſtum in foro exſtru-
ctum, adornari placuit: Roſtraque id templum ap-
pellatum. C. Sulpicio Longo, P. Ælio Pæto, con- 15

ſulibus, quum omnia non opes magis Romanæ, quam beneficiis parta gratia bona pace obtineret, inter Sidicinos Auruncoſque bellum ortum. Aurunci à T. Manlio conſule in deditionem accepti; nihil deinde moverant: eo petendi auxilii ab Romanis cauſſa juſtior fuit. Sed prius quam conſules ab urbe (juſſerat enim ſenatus defendi Auruncos) exercitum educerent, fama affertur: Auruncos metu oppidum deſeruiſſe, profugoſque cum conjugibus ac liberis, Sueſſam communiſſe (quæ nunc Aurunca appellata) mœnia antiqua eorum, urbemque ab Sidicinis deletam. Ob ea infenſus conſulibus ſenatus, quorum cunctatione proditi ſocii eſſent, dictatorem dici juſſit. dictus C. Claudius Regillenſis, magiſtrum equitum C. Claudium Hortatorem dixit. Religio inde injecta de dictatore: & quum augures vitio creatum videri dixiſſent, dictator magiſterque equitum ſe magiſtratu abdicarunt. Eo anno Minucia Veſtalis, ſuſpecta primo propter mundiorem juſto cultum, inſimulata deinde apud pontifices ab indice ſervo; quum decreto eorum juſſa eſſet ſacris abſtinere, familiamque in poteſtate habere; facto judicio, viva ſub terram, ad portam Collinam dextera via ſtrata defoſſa Scelerato campo. credo ab inceſto id ei loco nomen factum. Eodem anno Q. Publilius Philo prætor primum de plebe, adverſante Sulpicio conſule, qui negabat, rationem ejus ſe habiturum, eſt factus; ſenatu, quum in ſummis imperiis id non obtinuiſſet, minus in prætura tendente.

16 Inſequens annus, L. Papirio Craſſo, Cæſone Duilio conſulibus, Auſonum magis novo quam magno bello fuit inſignis. ea gens Cales urbem incolebat. Sidicinis finitimis arma conjunxerat: unoque prælio haud ſane memorabili duorum populorum exercitus fuſus, propinquitate urbium & ad fugam pronior, & in fuga ipſa tutior fuit. nec tamen omiſſa ejus belli cura Patribus, quia toties jam Sidicini, aut ipſi moverant bellum, aut moventibus auxilium tulerant, aut cauſſa armorum fuerant. Itaque omni ope annixi ſunt, ut maximum ea tempeſtate imperatorem

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

ratorem M. Valerium Corvum conſulem quartum
facerent: collega additus Corvo M. Atilius Regu-
lus. & ne forte caſu erraretur, petitum ab conſuli-
bus, ut extra ſortem, Corvi ea provincia eſſet. Exer-
citu victore à ſuperioribus conſulibus accepto ad
Cales, unde bellum ortum erat, profectus, quum
hoſtes ab ſuperioris etiam certaminis memoria pa-
vidos clamore atque impetu primo fudiſſet; mœnia
ipſa oppugnare eſt aggreſſus. & militum quidem is
erat ardor, ut jam inde cum ſcalis ſuccedere ad mu-
ros vellent, evaſuroſque contenderent. Corvus, quia
id arduum factu erat, labore militum potius quam
periculo, peragere incœptum voluit. itaque aggerem
& vineas egit, turreſque muro admovit: quarum
uſum forte oblata opportunitas prævertit. namque
M. Fabius, captivus Romanus, quum per negligen-
tiam cuſtodum feſto die vinculis ruptis, per murum
inter opera Romanorum, religata ad pinnam muri
reſte ſuſpenſus, manibus ſe demiſiſſet; perpulit im-
peratorem ut vino epuliſque ſopitos hoſtes aggrede-
retur. nec majore certamine capti cum urbe Auſo
nes ſunt, quam acie fuſi erant. Præda capta ingens
eſt. præſidioque impoſito Calibus reductæ Romam
legiones. Conſul ex Senatuſconſulto triumphavit:
&, ne Atilius expers gloriæ eſſet, juſſi ambo conſu-
les adverſus Sidicinos ducere exercitum. Dictato-
rem ante ex ſenatuſconſulto comitiorum habendo-
rum cauſſa dixerunt L. Æmilium Mamercinum. is
magiſtrum equitum Q. Publilium Philonem dixit.
Dictatore comitia habente, conſules creati ſunt T.
Veturius, Sp. Poſtumius. Etſi belli pars cum Sidici-
nis reſtabat; tamen ut beneficio prævenirent deſide-
rium plebis, de colonia deducenda Cales retulerunt:
factoq; ſenatuſconſulto, ut duo millia quingenti ho-
mines eo ſcriberentur, triumviros coloniæ deducen-
dæ, agroque dividundo creaverunt Cæſonem Dui-
lium, T. Quintium, M. Fabium. Novi deinde con- 17
ſules, à veteribus exercitu accepto, ingreſſi hoſtium
fines, populando uſque ad mœnia atque urbem per-
venerunt. Ibi, quia ingenti exercitu comparato Si-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

dicini, & ipſi pro extrema ſpe dimicaturi enixe videbantur, & Samnium fama erat conciri ad bellum; dictator ab conſulibus ex auctoritate ſenatus dictus P. Cornelius Rufinus: magiſter equitum M. Antonius. Religio deinde inceſſit, vitio eos creatos: magiſtratuque ſe abdicaverunt. & quia peſtilentia inſecuta eſt, velut omnibus eo vitio contactis auſpiciis, res ad interregnum rediit. ab interregno inito per quintum demum interregem M. Valerium Corvum creati conſules L. Cornelius iterum, & Cn. Domitius. Tranquillis rebus, fama Gallici belli pro tumultu valuit, ut dictatorem dici placeret. Dictus M. Papirius Craſſus, & magiſter equitum P. Valerius Publicola. à quibus dum delectus intentius quam adverſus finitima bella haberetur, exploratores miſſi attulerunt, quieta omnia apud Gallos eſſe. Samnium quoque jam alterum annum turbari novis conſiliis ſuſpectum erat. eo ex agro Sidicino exercitus Romanus non eſt deductus. Cæterum Samnites bellum Alexandri Epirenſis in Lucanos traxit, qui duo populi adverſus regem excenſionem à Pæſto facientem ſignis collatis pugnaverunt. eo certamine ſuperior Alexander, incertum qua fide culturus, ſi perinde cætera proceſſiſſent, pacem cum Romanis fecit. Eodem anno cenſus actus novique cives cenſi: tribus propter eos additæ, Mæcia & Scaptia: cenſores addiderunt, Q. Publilius Philo, Sp. Poſtumius. Romani facti Acerrani lege ab L. Papirio prætore lata, qua civitas ſine ſuffragio data. hæc
18 eo anno domi militiæque geſta. Fœdus inſequens annus, ſeu intemperie cœli, ſeu humana fraude fuit, M. Claudio Marcello, C. Valerio conſulibus. Flaccum Potitumque, varie in annalibus cognomen conſulis invenio: cæterum in eo, parvi refert, quid veri ſit: illud pervelim (nec omnes auctores ſunt) proditum falſo eſſe, venenis abſumptos, quorum mors infamem annum peſtilentia fecerit. ſicut proditur tamen res, ne cui auctorum fidem abrogaverim, exponenda eſt. Quum primores civitatis ſimilibus morbis, eodemque ferme omnes eventu moreren-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

rerentur; ancilla quædam ad Q. Fabium Maximum ædilem curulem, indicaturam ſe cauſſam publicæ peſtis profeſſa eſt; ſi ab eo fides ſibi data eſſet, haud futurum noxæ indicium. Fabius confeſtim rem ad conſules, conſules ad ſenatum referunt: conſenſuque ordinis fides indici data. Tum patefactum, muliebri fraude civitatem premi: matronaſque ea venena coquere; & ſi ſequi extemplo velint, manifeſto deprehendi poſſe. Secuti indicem, & coquentes quaſdam medicamenta, & recondita alia, invenerunt. quibus in forum delatis, & viginti matronis apud quas deprehenſa erant, per viatorem accitis; duæ ex eis, Cornelia ac Sergia; patriciæ utraque gentis, quum ea medicamenta ſalubria eſſe contenderent, ab confutante indice, bibere juſſæ, ut ſe falſum commentam arguerent; ſpacio ad colloquendum ſumpto, quum ſummoto populo in conſpectu omnium rem ad cæteras retuliſſent: haud abnuentibus & illis bibere, epoto medicamento, ſuamet ipſæ fraude omnes interierunt. comprehenſæ extemplo earum comites, magnum numerum matronarum indicaverunt: ex quibus ad centum ſeptuaginta damnatæ. Neque de veneficiis ante eam diem Romæ quæſitum eſt. prodigii ea res loco habita; captiſque magis mentibus quam conſceleratis, ſimilis viſa. Itaque memoria ex annalibus repetita, in ſeceſſionibus quondam plebis, clavum ab dictatore fixum, alienataſque diſcordia mentes hominum eo piaculo compotes ſui feciſſe, dictatorem clavi figendi cauſſa creari placuit. creatus Cn. Quintilius magiſtrum equitum L. Valerium dixit: qui fixo clavo magiſtratu ſe abdicarunt. Creati conſules L. 19
Papirius Craſſus iterum, L. Plautius Venno. cujus principio anni legati ex Volſcis Fabraterni & Lucani Romam venerunt; orantes ut in fidem reciperentur. ſi à Samnitium armis defenſi eſſent, ſe ſub imperio populi Romani fideliter atque obedienter futuros. Miſſi tum ab ſenatu legati: denuntiatumque Samnitibus, ut eorum populorum finibus vim abſtinerent. valuitque ea legatio, non tam quia pa-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

cem volebant Samnites, quam quia nondum parati erant ad bellum. Eodem anno Privernas bellum initum: cujus ſocii Fundani, dux etiam Fundanus fuit, Vitruvius Vaccus; vir non domi ſolum, ſed etiam Romæ clarus. ædes fuêre in Palatio ejus, quæ Vacciprata, diruto ædificio publicatoque ſolo appellata. Adverſus hunc, vaſtantem effuſe Setinum Norbanumque & Coranum agrum, L. Papirius profectus; haud procul caſtris ejus conſedit. Vitruvio, nec ut vallo ſe teneret adverſus validiorem hoſtem, ſana conſtare mens, nec ut longius à caſtris dimicaret, animus ſuppetere. vix tota extra portam caſtrorum explicata acie, fugam magis retro quam prælium aut hoſtem ſpectante milite, ſine conſilio, ſine audacia depugnat, & ut levi momento, nec ambigue eſt victus, ita brevitate ipſa loci, facilique receptu in tam propinqua caſtra, haud ægre militem à multa cæde eſt tutatus: nec fere quiſquam in ipſo certamine, pauci in turba fugæ extremæ, quum in caſtra ruerent, cæſi, primiſque tenebris Privernum inde petitum agmine trepido, ut muris potius quam vallo ſe tutarentur. A Priverno Plautius, alter conſul, pervaſtatis paſſim agris prædaque abacta, in agrum Fundanum exercitum inducit. Ingredienti fines ſenatus Fundanorum occurrit, *negant ſe pro Vitruvio ſectamque ejus ſecutis precatum veniſſe, ſed pro Fundano populo, quem extra culpam belli eſſe ipſum Vitruvium indicaſſe, quum receptaculum fugæ Privernum habuerit, non patriam Fundos. Priverni igitur hoſtes populi Romani quærendos perſequendoſque eſſe, qui ſimul à Fundanis ac Romanis utriuſque patriæ immemores defecerint. Fundanis pacem eſſe, & animos Romanos, & gratam memoriam acceptæ civitatis. Orare ſe conſulem, ut bellum ab innoxio populo abſtineat: agros, urbem corpora ipſorum conjugumque ac liberorum ſuorum, in poteſtate populi Romani eſſe, futuraque.* Collaudatis Fundanis conſul, literiſque Romam miſſis, in officio Fundanos eſſe, ad Privernum flexit iter. Prius animadverſum in eos, qui capita conjurationis fuerant,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

erant, à conſule. Scribit Claudius, ad trecentos quinquaginta ex conjuratis vinctos Romam miſſos: eamque deditionem ab ſenatu non acceptam; quod egentium atque humilium pœna defungi velle Fundanum populum cenſuerint. Privernum duobus 20
conſularibus exercitibus quum obſideretur, alter conſul comitiorum cauſſa Romam revocatus. Carceres eo anno in circo primum ſtatuti. Nondum perfunctos cura Privernatis belli, tumultus Gallici fama atrox invaſit; haud ferme unquam neglecta Patribus. Extemplo igitur conſules novi, L. Æmilius Mamercinus, & C. Plautius, eo ipſo die Calendis Quintilibus, quo magiſtratus inierunt, comparare inter ſe provincias juſſi: & Mamercinus, cui Gallicum bellum evenerat, ſcribere exercitum ſine ulla vacationis venia. quin opificum quoque vulgus, & ſellularii, minime militiæ idoneum genus, exciti dicuntur. Veioſque ingens exercitus contractus, ut inde obviam Gallis iretur. longius diſcedi, ne alio itinere hoſtis falleret ad urbem incedens, non placuit. Paucos deinde poſt dies, ſatis explorata temporis ejus quiete, à Gallis Privernum omnis converſa vis. Duplex inde fama eſt, alii vi captam urbem, Vitruviumque vivum in poteſtatem veniſſe: alii, priuſquam ultima adhiberetur vis, ipſos ſe in deditionem conſulis caduceum præferentes permiſiſſe, auctores ſunt, Vitruviumque ab ſuis traditum. Senatus, de Vitruvio Privernatibuſque conſultus, conſulem Plautium, dirutis Priverni muris, præſidioque valido impoſito, ad triumphum arceſſit; Vitruvium in carcerem aſſervari juſſit, quoad conſul rediſſet; tum verberatum necari. ædes ejus quæ eſſent in Palatio, diruendas, bona Semoni Sango cenſuerunt conſecranda: quodque æris ex eis redactum eſt, ex eo ænei orbes facti; poſiti in ſacello Sangi verſus ædem Quirini. De ſenatu Privernate ita decretum, ut qui ſenator Priverni poſt defectionem ab Romanis manſiſſet, trans Tiberim, lege eadem qua Veliterni, habitaret. His ita decretis, uſque ad trium-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

triumphum Plautii ſilentium de Privernatibus fuit: poſt triumphum conſul necato Vitruvio, ſociiſque ejus noxæ, apud ſatiatos jam ſuppliciis nocentium tutam mentionem de Privernatibus ratus; *Quoniam auctores defectionis*, inquit, *meritas pœnas, & ab Diis immortalibus & à vobis habent, Patres Conſcripti, quid placet de innoxia multitudine fieri? Equidem etſi meæ partes exquirendæ magis ſententiæ quam dandæ ſunt; tamen, quum videam Privernates vicinos Samnitibus eſſe, unde nunc nobis incertiſſima pax eſt; quam minimum irarum inter nos illosque relinqui velim.*
21 Quum ipſa per ſe res anceps eſſet; prout cujuſque ingenium erat, atrocius mitiuſve ſuadentibus; tum incertiora omnia unus ex Privernatibus legatis fecit; magis conditionis in qua natus eſſet, quam præſentis neceſſitatis memor: qui interrogatus à quodam triſtioris ſententiæ auctore, *quam pœnam meritos Privernates cenſeret? eam*, inquit, *quam merentur qui ſe libertate dignos cenſent*: cujus quum feroci reſponſo infeſtiores factos videret conſul eos, qui ante Privernatium cauſſam impugnabant; ut ipſe benigna interrogatione mitius reſponſum eliceret, *Quid, ſi pœnam*, inquit, *remittimus vobis, qualem nos pacem vobiſcum habituros ſperemus? Si bonam dederitis*, inquit, *& fidam, & perpetuam: ſi malam, haud diuturnam.* Tum vero minari, nec id ambigue, Privernatem quidam, & illis vocibus ad rebellandum incitari pacatos populos. Pars melior ſenatus ad meliora reſponſa trahere, & dicere, *Viri, & liberi, vocem auditam. an credi poſſe ullum populum, aut hominem denique, in ea conditione, cujus eum pœniteat, diutius quam neceſſe ſit manſurum? Ibi pacem eſſe fidam, ubi voluntarii pacati ſint: neque eo loco, ubi ſervitutem eſſe velint, fidem ſperandam eſſe.* In hanc ſententiam maxime conſul ipſe inclinavit animos, identidem ad principes ſententiarum conſulares, uti exaudiri poſſet a pluribus, dicendo, *Eos demum, qui nihil præterquam de libertate cogitant, dignos eſſe qui Romani fiant.* Itaque & in ſenatu cauſſam obtinuere, & ex

aucto-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

auctoritate Patrum latum ad populum eſt, ut Pri-
vernatibus civitas daretur. Eodem anno Anxur tre-
centi in coloniam miſſi ſunt: bina jugera agri acce-
perunt. Secutus eſt annus nulla re belli domive in- 22
ſignis, P. Plautio Proculo, P. Cornelio Scapula con-
ſulibus; præterquam quod Fregellas (Sidicinorum
is ager, deinde Volſcorum fuerat) colonia deducta:
& populo viſceratio data à M. Flavio in Funere ma-
tris. Erant qui per ſpeciem honorandæ parentis,
meritam mercedem populo ſolutam interpretaren-
tur, quod eum die dicta ab ædilibus crimine ſtupra-
tæ matris familiæ abſolviſſet. Data viſceratio in
præteritam judicii gratiam, honoris etiam ei cauſſa
fuit: tribunatumque plebei proximis comitiis, ab-
ſens petentibus præfertur. Palæpolis fuit haud pro-
cul inde, ubi nunc Neapolis ſita eſt. duabus urbibus
populus idem habitabat. Cumis erant oriundi. Cu-
mani ab Chalcide Euboica originem trahunt. Claſ-
ſe, qua advecti ab domo fuerant, multum in ora
maris ejus, quod accolunt, potuêre. Primo in inſu-
las Ænariam & Pithecuſas, egreſſi, deinde in con-
tinentem auſi ſedes transferre. Hæc civitas, quum
ſuis viribus, tum Samnitium, infida adverſus Roma-
nos ſocietate freta, ſive peſtilentiæ, quæ Romanam
urbem adorta nunciabatur, fidens, multa hoſtilia
adverſus Romanos, agrum Campanum Falernum-
que incolentes, fecit. Igitur, L. Cornelio Lentulo,
Q. Publilio Philone iterum conſulibus, fecialibus
Palæpolim ad res repetendas miſſis, quum relatum
eſſet à Græcis, gente lingua magis ſtrenua, quam
factis, ferox reſponſum; ex auctoritate Patrum po-
pulus Palæpolitanis bellum fieri juſſit. Inter conſu-
les provinciis comparatis, bello Græci perſequendi
Publilio evenerunt, Cornelius altero exercitu Sam-
nitibus, ſi qua ſe moverent, oppoſitus. Fama autem
erat, defectioni Campanorum imminentes admotu-
ros caſtra. ibi optimum viſum Cornelio ſtativa ha-
bere. Ab utroque conſule exiguam ſpem pacis cum
Samnitibus eſſe, certior fit ſenatus. Publilius duo 23
millia Nolanorum militum, & quatuor Samni-
tium,

tium, magis Nolanis cogentibus quam voluntat[illegible] Græcorum, recepta Palæpoli miſerat: Cornelius[illegible] delectum indictum à magiſtratibus: univerſum[illegible] Samnium erectum: ac vicinos populos, Privernaten[illegible] Fundanumque & Formianum, haud ambigue ſoli[illegible] citari. Ob hæc quum legatos mitti placuiſſet priu[illegible] ad Samnites, quam bellum fieret; reſponſum red- ditur à Samnitibus ferox. Vltro incuſabant inju- rias Romanorum: neque eo negligentius ea qua[illegible] ipſis objicerentur, purgabant. *Haud ullo publico con- ſilio auxiliove juvari Græcos: nec Fundanum For- mianumve à ſe ſolicitatos. quippe minime pœniter[illegible] ſe virium ſuarum, ſi bellum placeat. Cæterum non poſſe diſſimulare, ægre pati civitatem Samnitium, quod Fregellas, ex Volſcis captas dirutaſque ab ſe, re- ſtituerit Romanus populus, coloniamque in Samni- tium agro impoſuerit, quam coloni eorum Fregellas appellent. Eam ſe contumeliam injuriamque, ni ſibi ab iis qui fecerint, dematur, ipſos omni vi depulſuros eſſe.* Quum Romanus legatus ad diſceptandum eos ad communes ſocios atque amicos vocaret: *Quid perplexe agimus?* inquit, *noſtra certamina, Romani, non verba legatorum, nec hominum quiſquam diſce- ptator, ſed campus Campanus, in quo concurrendum eſt, & arma, & communis Mars belli decernet. Proin- de inter Capuam Sueſſulamque caſtra caſtris conferamus: & Samnis Romanuſ-ne imperio Italiam regat, decernamus.* Legati Romanorum quum ſe non quo hoſtis vocaſſet, ſed quo imperatores ſui duxiſſent, ituros eſſe reſpondiſſent; jam Publilius inter Palæ- polim Neapolimque loco opportune capto, diremerat hoſtibus ſocietatem auxilii mutui: qua ut quiſ- que locus premeretur, inter ſe uſi fuerant. Itaque quum & comitiorum dies inſtaret, & Publilium imminentem hoſtium muris, avocari ab ſpe capien- dæ in dies urbis, haud è republica eſſet; actum cum tribunis eſt, ad populum ferrent, ut quum Publilius Philo conſulatu abiſſet, proconſule rem gereret, quoad debellatum cum Græcis eſſet. L. Cornelio (quia ne eum quidem in Samnium jam ingreſſum revo-

revocari ab impetu belli placebat) literæ miſſæ, ut dictatorem comitiorum cauſſa diceret. dixit M. Claudium Marcellum. ab eo magiſter equitum dictus Sp. Poſtumius. Nec tamen ab dictatore comitia ſunt habita, quia vitio-ne creatus eſſet, in diſquiſitionem venit. conſulti augures, vitioſum videri dictatorem, pronunciaverunt. Eam rem tribuni ſuſpectam infamemque criminando fecerunt. *Nam neque facile fuiſſe id vitium noſci, quum conſul ineunte nocte ſilentio diceret dictatorem: neque ab conſule cuiquam publice privatim-ve de ea re ſcriptum eſſe: nec quemquam mortalium exſtare, qui ſe vidiſſe aut audiviſſe quid dicat, quod auſpicium dirimeret: neque augures divinare Romæ ſedentes potuiſſe, quid in caſtris conſuli vitii obveniſſet. Cui non apparere, quod plebeius dictator ſit, id vitium auguribus viſum?* Hæc, aliaque ab tribunis nequicquam jactata: tamen ad interregnum res redit: dilatiſque alia atque alia de cauſſa comitiis, quartuſdecimus demum interrex Lucius Æmilius conſules creat, C. Pœtelium, L. Papirium Mugillanum. Curſorem in aliis annalibus invenio. Eodem anno Alexandriam in Æ- 24
gypto proditum conditam: Alexandrumque Epiri regem, ab exule Lucano interfectum, ſortes Dodonæi Jovis eventu affirmaſſe. Accito ab Tarentinis in Italiam, data dictio erat, caveret Acheruſiam aquam, Pandoſiamque urbem: ibi fatis ejus terminum dari. Eoque ocius tranſmiſit in Italiam, ut quam maxime procul abeſſet urbe Pandoſia in Epiro, & Acheronte amni, quem ex Moloſſide fluentem in ſtagna inferna accipit Theſprotius ſinus. Cæterum (ut ferme fugiendo in media fata ruitur) quum ſæpe Brutias Lucanaſque legiones fudiſſet; Heracleam Tarentinorum coloniam, Conſentiam ex Lucanis Sipontumque, Brutiorum Terinam, alias inde Meſſapiorum ac Lucanorum cepiſſet urbes, & trecentas familias illuſtres in Epirum, quas obſidum numero haberet, miſiſſet; haud procul Pandoſia urbe imminentes Lucanis ac Brutiis finibus treis tumulos aliquantum inter ſe diſtantes inſedit, ex quibus incur-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

incurſiones in omnem partem agri hoſtilis facere
& ducentos ferme Lucanorum exſules circa ſe pr
fidis habebat ; ut pleraque ejus generis ingenia ſun
cum fortuna mutabilem gerentes fidem. Imbr
continui campis omnibus inundantes, quum inte
cluſiſſent trifariam exercitum à mutuo inter ſe aux
lio, duo præſidia, quæ ſine rege erant, improvi
hoſtium adventu opprimuntur: deletiſque eis, a
ipſius obſidionem omnes converſi. Inde ab Lucan
exſulibus ad ſuos nuncii miſſi ſunt: pactoque red
tu, promiſſum eſt, regem, aut vivum, aut mo
tuum, in poteſtatem, daturos. Cæterum cum del
ctis ipſe egregium facinus auſus, per medios erump
hoſtes, & ducem Lucanorum cominus congreſſu
obtruncat: contrahenſque ſuos ex fuga palatos, pe
venit ad amnem ruinis recentibus pontis, quem v
aquæ abſtulerat, indicantem iter. quem quum in
certo vado tranſiret agmen, feſſus metu ac labo
miles, increpans nomen abominandum flumini
Jure Acheros vocaris, inquit. quod ubi ad aures ac
cidit regis; adjecit extemplo animum fatis ſuis: ſub
ſtititque dubius, an tranſiret. Tum Sotimus min
ſter ex regiis pueris, quid in tanto diſcrimine per
culi cunctaretur interrogans; indicat Lucanos inſ
diis quærere locum. Quos ubi reſpexit rex proc
grege facto venientes, ſtringit gladium, & per me
dium amnem tranſmittit equum. Jamque in vadu
egreſſum, eminus veruto Lucanus exul transfigi
lapſum inde cum inhærente telo corpus exanime de
tulit amnis in hoſtium præſidia. Ibi fœda lacerati
corporis facta. namque, præciſo medio, parte
Conſentiam miſere: pars ipſis retenta ad ludibrium
quæ, quum jaculis ſaxiſque procul inceſſeretur; mu
lier una, ultra humanarum irarum fidem ſævien
turbæ immiſta, ut parumper ſuſtinerent precata
flens ait, virum ſibi liberoſque captos apud hoſt
eſſe. ſperare, corpore regio utcumque mulcato,
ſuos redempturam. Is finis lacerationi fuit. ſepultum
que Conſentiæ, quod membrorum reliquum fuit
cura mulieris unius: oſſaque Metapontum ad ho

ſt

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

ſtes remiſſa: inde Epirum devecta ad Cleopatram uxorem, ſororemque Olympiadem: quarum mater Magni Alexandri altera, ſoror altera fuit. Hæc de Alexandri Epirenſis triſti eventu, quamquam Romano bello fortuna eum abſtinuit, tamen quia in Italia bella geſſit, paucis dixiſſe ſatis ſit. Eodem anno 25
lectiſternium Romæ quinto poſt conditam urbem, iiſdem, quibus ante, placandis habitum eſt Diis. Novi deinde conſules juſſu populi quum miſiſſent, qui indicerent Samnitibus bellum; & ipſi majore conatu quam adverſus Græcos cuncta parabant; & alia nova nihil tum animo tale agitantibus acceſſerunt auxilia. Lucani atque Apuli, quibus gentibus nihil ad eam diem cum Romano populo fuerat, in fidem venerunt: arma viroſque ad bellum pollicentes. fœdere ergo in amicitiam accepti. Eodem tempore etiam in Samnio res proſpere geſta. tria oppida in poteſtatem venerunt; Allifæ, Callifæ, Ruffrium: aliuſque ager primo adventu conſulum longe lateque eſt pervaſtatus. Hoc bello tam proſpere commiſſo, alteri quoque bello, quo Græci obſidebantur, jam finis aderat. nam præterquam quod interſeptis munimentis hoſtium pars parti abſciſſa erat, fœdiora aliquanto intra muros iis, quibus hoſtis territabat, patiebantur: & velut capti à ſuiſmetipſis præſidiis, indigna jam liberis quoque ac conjugibus, & quæ captarum urbium extrema ſunt, patiebantur. Itaque, quum & à Tarento & à Samnitibus fama eſſet nova auxilia ventura, Samnitium plus quam vellent, intra mœnia eſſe rebantur: Tarentinorum juventutem Græci Græcos, haud minus per quos Samniti Nolanoque, quam ut Romanis hoſtibus reſiſterent, exſpectabant. Poſtremo, leviſſimum malorum deditio ad Romanos viſa. Charilaus & Nymphius principes civitatis, communicato inter ſe conſilio, partes ad rem agendam diviſere, ut alter ad imperatorem Romanorum transfugeret, alter ſubſiſteret ad præbendam opportunam conſilio urbem. Charilaus fuit, qui ad Publilium Philonem venit: &, *quod bonum, fauſtum, felixque Palæpolitanis, populoque Romano*

mano eſſet, tradere ſe ait *mœnia ſtatuiſſe. Eo fact[o] utrum ab ſe prodita an ſervata patria videatur; in f[i]de Romana poſitum eſſe. ſibi privatim nec paciſci qui[c]quam, nec petere: publice petere quam paciſci mag[is] ut ſi ſucceſsiſſet inceptum; cogitaret populus Rom[a]nus, potius cum quanto ſtudio periculoque reditum [in] amicitiam ſuam eſſet, quam qua ſtultitia & temer[i]tate de officio deceſſum.* Collaudatus ab imperator[e] tria millia militum ad occupandam eam partem u[r]bis, quam Samnites inſidebant, accepit: præſidio [ei]

26 L. Quintius tribunus militum præpoſitus. Eode[m] tempore & Nymphius prætorem Samnitium a[r]te aggreſſus perpulerat, ut quoniam omnis Roman[us] exercitus, aut circa Palæpolim aut in Samnio eſſe[t], ſineret ſe claſſe circumvehi ad Romanum agru[m], non oram modo maris, ſed ipſi urbi propinqua lo[ca] depopulaturum. Sed ut falleret, nocte proficiſce[n]dum eſſe, extemploque naves deducendas. quod qu[o] maturius fieret, omnis juventus Samnitium, præte[r] neceſſarium urbis præſidium, ad littus miſſa. ubi du[m] Nymphius, in tenebris & multitudine ſemetipſa im[]pediente, ſedulo aliis alia imperia turbans, terit tem[]pus, Charilaus ex compoſito ab ſociis in urbem r[e]ceptus; quum ſumma urbis Romano milite imple[ſ]ſet, tolli clamorem juſſit. ad quem Græci ſigno a[c]cepto à principibus, quievêre. Nolani per averſa[m] partem urbis via Nolam ferente effugiunt. Samnit[i]bus excluſis ab urbe, ut expeditior in præſentia fug[a], ita fœdior, poſtquam periculo evaſerunt, viſa: quipp[e] qui inermes nulla rerum ſuarum non relicta int[er] hoſtes, ludibrium non externis modo, ſed etiam po[]pularibus, ſpoliati atque egentes domos redier[e]. Haud ignarus opinionis alterius, qua hæc proditio a[b] Samnitibus facta traditur; quum auctoribus hoc d[e]di, quibus dignius credi eſt, tum fœdus Neapolitan[um] (eo enim deinde ſumma rei Græcorum venit) ſimi[]lius vero facit, ipſos in amicitiam rediſſe. Publili[o] triumphus decretus: quod ſatis credebatur obſidion[e] domitos hoſtes in fidem veniſſe. Duo ſingularia hæ[c] ei viro primum contigêre: prorogatio imperii no[n] ant

nte in ullo facta, & acto honore triumphus. Aliud 27
binde bellum cum alterius oræ Græcis exortum.
amque quum Tarentini rem Palæpolitanam vana
e auxilii aliquamdiu ſuſtinuiſſent, poſtquam Ro-
anos urbe potitos accepere, velut deſtituti, ac non
ui ipſi deſtituiſſent, increpare Palæpolitanos, ira at-
ue invidia in Romanos furere: eo etiam quod Lu-
anos & Apulos (nam utraque eo anno ſocietas
epta eſt) in fidem populi Romani veniſſe allatum
t. *quippe propemodum perventum ad ſe eſſe: jamque
eo rem fore, ut Romani aut hoſtes, aut domini ha-
ndi ſint. Diſcrimen profecto rerum ſuarum in bello
amnitium eventuque ejus verti. eam ſolam gentem
ſtare, nec eam ipſam ſatis validam, quando Lucanus
fecerit. quem revocari adhuc, impellique ad abolen-
um ſocietatem Romanam poſſe, ſi qua ars ſerendis
ſcordiis adhibeatur.* Hæc conſilia quum apud cu-
dos rerum novandarum valuiſſent; ex juventute
idam Lucanorum pretio aſciti, clari magis inter
pulares quam honeſti, inter ſe mulcati ipſi virgis,
ium corpora nuda intuliſſent in civium cœtum,
ciferati ſunt, ſe, quod caſtra Romana ingredi auſi
ent, à conſule virgis cæſos, ac prope ſecuri percuſ-
s eſſe. Deformis ſuapte natura res, quum ſpeciem
juriæ magis quam doli præ ſe ferret; concitati ho-
ines cogunt clamore ſuo magiſtratus ſenatum vo-
re: & alii circumſtantes concilium, bellum in
omanos poſcunt: alii ad concitandam in arma
ultitudinem agreſtium diſcurrunt: tumultuque,
iam ſanos conſternante animos, decernitur, ut ſo-
etas cum Samnitibus renovetur, legatique ad eam
m mittantur. Repentina res, quia quam cauſſam
ullam, tam ne fidem quidem habebat; coacti à
amnitibus & obſides dare, & præſidia in loca mu-
ta accipere. cæci fraude & ira nihil recuſarunt.
ilucere deinde brevi fraus cœpit, poſtquam crimi-
um falſorum auctores Tarentum commigravere:
d amiſſa omni de ſe poteſtate, nihil ultra quam ut
eniteret fruſtra, reſtabat. Eo anno plebi Romanæ, 28
lut aliud initium libertatis factum eſt, quod ligari
nexi

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

nexi deſierunt : mutatum autem jus ob unius fœne-
ratoris ſimul libidinem , ſimul crudelitatem inſi-
gnem. L. Papirius is fuit. cui quum ſe C. Publiliu
ob æs alienum paternum nexum dediſſet ; quæ æta
formaque miſericordiam elicere poterat , ad libidi-
nem & contumeliam animum accenderunt : & flo-
rem ætatis ejus fructum adventitium crediti ratus
primo perlicere adoleſcentem ſermone inceſto e
conatus : dein poſtquam aſpernabantur flagitium
aures , minis territare , atque identidem admoner
fortunæ : poſtremo, quum ingenuitatis magis, quan
præſentis conditionis memorem videret , nudari ju
bet , verberaque afferri. Quibus laceratus juvenis
quum ſe in publicum proripuiſſet , libidinem crude
litatemque conquerens fœneratoris ; ingens vis ho
minum , quum ætatis miſeratione atque indignitat
injuriæ accenſa , tum ſuæ conditionis , liberûmqu
ſuorum reſpectu , in forum, atque inde, agmine fa
cto, ad curiam concurrit. & quum conſules tumul
tu repentino coacti ſenatum vocarent, introeuntibu
in curiam Patribus , laceratum juvenis tergum, pro
cumbentes ad ſingulorum pedes oſtentabant. Vi
ctum eo die ob impotentem injuriam unius ingen
vinculum fidei : juſſique conſules ferre ad populum
ne quis, niſi qui noxam meruiſſet, donec pœnam lue
ret , in compedibus aut in nervo teneretur. Pecuni
creditæ, bona debitoris, non corpus obnoxium eſſe
Ita nexi ſoluti : cautumque in poſterum , ne necte
29 rentur. Eodem anno quum ſatis per ſeipſum Samni
tium bellum, & defectio repens Lucanorum, aucto
reſque defectionis Tarentini ſolicitos haberent Pa
tres; acceſſit, ut & Veſtinus populus Samnitibus ſe
conjungeret. quæ res, ſicut eo anno ſermonibus ma
gis paſſim hominum jactata , quam in publico ull
concilio eſt : ita inſequentis anni conſulibus L. Fu
rio Camillo iterum, Junio Bruto Scævæ, nulla pric
potiorque viſa eſt , de qua ad ſenatum referrent. &
quamquam nova res erat, tamen tanta cura Patr
inceſſit , ut pariter eam ſuſceptam neglectamque ti
merent : ne aut impunitas eorum laſcivia ſuperbia

que

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

que, aut bello pœnæ expetitæ metu propinquo atque
ira, concirent finitimos populos. Et erat genus omne
abunde bello Samnitibus par, Marſi Pelignique &
Marrucini: quos, ſi Veſtinus attingeretur, omnes
habendos hoſtes. Vicit tamen pars, quæ in præſentia
videri potuit majoris animi, quam conſilii: ſed even-
tus docuit, fortes fortunam juvare. Bellum ex au-
ctoritate Patrum populus adverſus Veſtinos juſſit.
Provincia ea Bruto, Samnium Camillo ſorte evenit.
Exercitus utroque ducti, & cura tuendorum finium
hoſtes prohibiti conjungere arma. Cæterum alte-
rum conſulem L. Furium, cui major moles rerum
impoſita erat, morbo gravi implicitum fortuna bel-
lo ſubtraxit: juſſuſque dictatorem dicere rei ge-
rendæ cauſſa; longe clariſſimum bello ea tempeſta-
te dixit L. Papirium Curſorem, à quo Q. Fabius
Maximus Rullianus magiſter equitum eſt dictus;
par nobile rebus in eo magiſtratu geſtis: diſcor-
dia tamen, qua prope ad ultimum dimicationis ven-
tum eſt, nobilius. Ab altero conſule in Veſtinis
multiplex bellum, nec uſquam vario eventu geſtum
eſt. nam & pervaſtavit agros, & populando atque
urendo tecta hoſtium, ſataque, in aciem invitos ex-
traxit: & ita prælio uno accidit Veſtinorum res,
(haudquaquam tamen incruento milite ſuo) ut non
in caſtra ſolum refugerent hoſtes, ſed jam ne vallo
quidem ac foſſis freti, dilaberentur in oppida, ſitu ur-
bium mœnibuſque ſe defenſuri. Poſtremo, oppida
quoque vi expugnare adortus, primo Cutinam in-
genti ardore militum aut vulnerum ira, quod haud
fere quiſquam integer prælio exceſſerat, ſcalis cepit:
deinde Cingiliam. utriuſque urbis prædam militi-
bus, quod eos neque portæ, neque muri hoſtium ar-
cuerant, conceſſit. In Samnium, incertis itum au- 30
ſpiciis eſt: cujus rei vitium non in belli eventum,
quod proſpere geſtum eſt, ſed in rabiem atque iras
imperatorum vertit. namque Papirius dictator à
pullario monitus, quum ad auſpicium repetendum
Romam proficiſceretur, magiſtro equitum denun-
ciavit, ut ſeſe loco teneret, neu abſente ſe cum hoſte
ma-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

manum conſereret. Fabius quum poſt profectione
dictatoris per exploratores comperiſſet, perinde o
nia ſoluta apud hoſtes, ac ſi nemo Romanus in Sa
nio eſſet; ſeu ferox adoleſcens indignitate accenſ
quod omnia in dictatore viderentur repoſita eſſe;
occaſione bene gerendæ rei inductus; exercitu i
ſtructo paratoque profectus ad Imbrinium (ita v
cant locum) acie cum Samnitibus conflixit. ea fo
tuna pugnæ fuit, ut nihil relictum ſit, quo ſi affuiſ
dictator, res melius geri potuerit: non dux mili
non miles duci defuit. Eques etiam, auctore L. C
minio tribuno militum, qui aliquoties impetu cap
perrumpere non poterat hoſtium agmen, detra
frenos equis; atque ita concitatos calcaribus perm
ſit, ut ſuſtinere eos nulla vis poſſet. per arma, per v
ros late ſtragem dedêre. Secutus pedes impetu
equitum, turbatis hoſtibus intulit ſigna. Viginti m
lia hoſtium, cæſa eo die traduntur. Auctores habe
bis cum hoſte ſigna collata dictatore abſente, bis re
egregie geſtam. Apud antiquiſſimos ſcriptores, u
hæc pugna invenitur: in quibuſdam annalibus to
res prætermiſſa eſt. Magiſter equitum, ut ex tan
cæde multis potitus ſpoliis, congeſta in ingente
acervum hoſtilia arma ſubdito igne concremavi
ſeu votum id Deorum cuipiam fuit; ſeu credere lib
Fabio auctori, eo factum, ne ſuæ gloriæ fructum d
ctator caperet, nomenque ibi ſcriberet, aut ſpolia
triumpho ferret. Literæ quoque de re proſpere ge
ad ſenatum, non ad dictatorem miſſæ; argumentu
fuêre minime cum eo communicantis laudem. I
certe dictator id factum accepit, ut lætis aliis victo
ria parta, præ ſe ferret iram triſtitiamque. Miſſo it
que repente ſenatu, ſe ex curia proripuit: tum ver
non Samnitium magis legiones, quam majeſtate
dictatoriam & diſciplinam militarem à magiſt
equitum victam & everſam, dictitans, ſi illi impu
ſpretum imperium fuiſſet. Itaque plenus minatu
iræque, profectus in caſtra quum maximis itineribu
iſſet; non tamen prævenire famam adventus ſui po
tuit. Præcucurrerant enim ab urbe, qui nunciare

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

ictatorem avidum pœnæ venire, alternis pene ver-
is T. Manlii factum laudantem. Fabius concione 31
xtemplo advocata, obteſtatus milites eſt, *ut qua*
irtute rempubl. ab infeſtiſſimis hoſtibus defendiſſent,
idem ſe cujus ductu auſpicioque viciſſent, ab impo-
nti crudelitate dictatoris tutarentur. Venire amen-
m invidia, iratum virtuti alienæ felicitatique, fure-
e, quod ſe abſente res publica egregie geſta eſſet: mal-
, ſi mutare fortunam poſſet, apud Samnites, quam
omanos victoriam eſſe. Imperium dictitare ſpretum,
nquam non eadem mente pugnari vetuerit, qua pu-
natum doleat: & tunc invidia impedire virtutem
lienam voluiſſe, cupidiſſimiſque arma ablaturum
uiſſe militibus, ne ſe abſente moveri poſſent: & nunc
l furere, id ægre pati, quod ſine L. Papirio, non iner-
es, non manci milites fuerint, quod ſe Q. Fabius ma-
ſtrum equitum duxerit, ac non accenſum dictatoris.
uid illum facturum fuiſſe, ſi quod belli caſus ferunt,
larſque communis, adverſa pugna eveniſſet: qui ſibi
evictis hoſtibus, republica bene geſta, ita ut non ab illo
nico duce melius geri potuerit, ſupplicium magiſtro
quitum minetur? Neque illum magiſtro equitum in-
ſtiorem, quam tribunis militum, quam centurionibus,
uam militibus eſſe. ſi poſſit, in omnes ſæviturum
uiſſe: quia id nequeat, in unum ſævire. Etiam invi-
iam tamquam ignem ſumma petere, in caput conſilii,
ducem incurrere. ſi ſe ſimul cum gloria rei geſtæ ex-
nxiſſet, tunc victorem velut in capto exercitu domi-
antem, quicquid licuerit in magiſtro equitum, in mi-
tibus auſurum. Proinde adeſſent in ſua cauſſa om-
ium libertati. Si conſenſum exercitus eundem, qui in
rælio fuerit, in tuenda victoria videat, & ſalutem
nius omnibus curæ eſſe; inclinaturum ad clementio-
m ſententiam animum. Poſtremo ſe vitam, fortunaſ-
ue ſuas illorum fidei virtutique permittere. Clamor 32
tota concione ortus, uti bonum animum haberet:
eminem illi vim allaturum ſalvis legionibus Ro-
nanis. Haud multo poſt dictator advenit: claſſico-
ue extemplo ad concionem advocavit. Tum ſi-
ntio facto, præco Q. Fabium magiſtrum equitum

ci-

citavit. qui ſimul ex inferiore loco ad tribunal ac-
ceſſit, tum dictator: *Quæro*, inquit, *de te, Q. Fabi,
quum ſummum imperium dictatoris ſit, pareantque ei
Conſules, regia poteſtas, prætores iiſdem auſpiciis quibus
Conſules creati; æquum cenſeas, nec-ne, magiſtrum
equitum dicto audientem eſſe? Itemque illud interrogo:
quum me incertis auſpiciis profectum ab domo ſcirem,
utrum mihi turbatis religionibus reſpubl. in diſcrimen
committenda fuerit, an auſpicia repetenda, ne quid du-
biis Diis agerem? Simul illud, quæ dictatori religio
impedimento ad rem gerendam fuerit, num ea magiſter
equitum ſolutus ac liber potuerit eſſe? Sed quid ego hæc
interrogo, quum ſi ego tacitus abiſſem, tamen tibi ad
voluntatis interpretationem mea dirigenda tua ſenten-
tia fuerit. Quin tu reſpondes, vetuerim-ne te quic-
quam rei me abſente agere? vetuerim-ne ſigna cum
hoſtibus conferre? Quo tu imperio meo ſpreto, incertis
auſpiciis, turbatis religionibus, adverſus morem milita-
rem, diſciplinamque majorum, & numen Deorum, au-
ſus cum hoſte confligere? Ad hæc, quæ interrogatus es,
reſponde. extra ea cave vocem mittas. Accede lictor.*
Adverſus quæ ſingula Q. Fabio quum reſpondere
haud facile eſſet, & nunc quereretur, eundem accuſa-
torem capitis ſui, ac judicem eſſe; modo, vitam ſibi
eripi citius, quam gloriam rerum geſtarum poſſe
vociferaretur; purgaretque ſe invicem, atque ultro
accuſaret; tunc Papirius, redintegrata ira, ſpoliari
magiſtrum equitum, ac virgas & ſecures expediri
juſſit. Fabius fidem militum implorans, lacerantibus
veſtem lictoribus, ad triarios, tumultum jam in con-
cionem miſcentes, ſeſe recepit. Inde clamor in to-
tam concionem eſt perlatus: alibi preces, alibi minæ
audiebantur. qui proximi forte tribunal ſteterant,
quia ſubjecti oculis imperatoris noſcitari poterant,
orabant ut parceret magiſtro equitum, neu cum eo
exercitum damnaret. Extrema concio, & circa Fa-
bium globus, increpabant inclementem dictatorem;
nec procul ſeditione aberant: ne tribunal quidem
ſatis quietum erat. Legati circumſtantes ſellam, ora-
bant, ut rem in poſterum diem differret, & iræ ſuæ
ſpa-

atium , & conſilio tempus daret : *Satis caſtigatam*
oleſcentiam Fabii eſſe: ſatis deformatam victoriam:
ad extremum finem ſupplicii tenderet : neu unico
veni , neu patri ejus clariſſimo viro, neu Fabiæ genti
m injungeret ignominiam. Quum parum precibus,
rum cauſſa proficerent , *intueri ſævientem concio-*
m jubebant. ita irritatis militum animis ſubdere
nem , ac materiam ſeditioni , non eſſe ætatis , non
udentiæ ejus. neminem id Q. Fabio pœnam de-
ecanti ſuam vitio verſurum, ſed dictatori, ſi occæca-
s ira infeſtam multitudinem in ſe pravo certamine
ovisſet. Poſtremo, ne id ſe gratiæ dare Q. Fabii cre-
ret , ſe jusjurandum dare paratos eſſe ; non videri è
publica in Q. Fabium eo tempore animadverti. His 33
cibus quum in ſe magis incitarent dictatorem,
am in magiſtrum equitum placarent , juſſi de tri-
nali deſcendere legati : & ſilentio nequicquam
r præconem tentato, quum præ ſtrepitu ac tumul-
nec ipſius dictatoris , nec apparitorum ejus vox
diretur; nox, velut in prælio, certamini finem fe-
t. Magiſter equitum, juſſus poſtero die adeſſe; quum
nnes affirmarent infeſtius Papirium exarſurum,
itatum contentione ipſa , exacerbatumque ; clam
caſtris Romam profugit : & , patre auctore M.
bio, qui tertium conſul dictatorque fuerat, vocato
templo ſenatu, quum maxime conquereretur apud
tres vim atque injuriam dictatoris, repente ſtrepi-
s ante curiam lictorum ſubmoventium auditur. &
ſe infenſus aderat ; poſtquam comperit profectum
caſtris , cum expedito equitatu ſecutus. Iterata
inde contentio eſt : & prendi Papirius Fabium
ſſit. Vbi quum deprecantibus primoribus Patrum,
que univerſo ſenatu perſtaret in cœpto immitis
imus ; tum pater M. Fabius , *Quandoquidem,* in-
it, *apud te nec auctoritas ſenatus , nec ætas mea , cui*
bitatem paras, nec virtus nobilitaſque magiſtri equi-
m à te ipſo nominati valet , nec preces , quæ ſæpe ho-
em mitigavere , quæ Deorum iras placant ; tribunos
ebis appello, & provoco ad populum. eumque tibi fu-
enti exercitus tui , fugienti ſenatus judicium , judi-
cem

cem fero, qui certe unus plus quam tua dictatura poteſt polletque. Videro ceſſuruſ-ne provocationi ſis, cui Rex Romanus Tullus Hoſtilius ceſsit. Ex curia in concionem itur. quo cum paucis dictator, cum omni agmine principum magiſter equitum quum aſcendiſſet; deduci eum de roſtris Papirius in partem inferiorem juſſit. Secutus pater, *Bene agis,* inquit, *quum eo nos deduci juſsiſti, unde & privati vocem mittere poſſemus.* Ibi primo, non tam perpetuæ orationes, quam altercatio exaudiebantur. Vicit deinde ſtrepitum vox & indignatio Fabii ſenis, increpantis ſuperbiam crudelitatemque Papirii, *Se quoque dictatorem Romæ fuiſſe, nec à ſe quemquam, ne plebis quidem hominem, non centurionem, non militem, violatum, Papirium tamquam ex hoſtium ducibus, ſic ex Romano imperatore victoriam & triumphum petere. Quantum intereſſet inter moderationem antiquorum, & novam ſuperbiam crudelitatemque. Dictatorem Quintium Cincinnatum, in L. Minucium conſulem, ex obſidione à ſe ereptum, non ultra ſæviſſe, quam ut legatum eum ad exercitum pro conſule relinqueret. M. Furium Camillum, in L. Furio, qui contempta ſua ſenectute & auctoritate, fœdiſsimo cum eventu pugnaſſet; non ſolum in præſentia moderatum iræ eſſe, ne quid de collega ſecus populo, aut ſenatui ſcriberet; ſed quum revertiſſet, potiſsimum ex tribunis conſularibus habuiſſe, quem ex collegis, optione ab ſenatu data, ſocium ſibi imperii delegerit. Nam populi quidem, penes quem poteſtas omnium rerum eſſet, ne iram quidem umquam atrociorem fuiſſe in eos, qui temeritate atque inſcitia exercitus amiſiſſent, quam ut pecunia eos mulctaret. capite anquiſitum ob rem bello male geſtam*, de imperatore nullo *ad eam diem eſſe. Nunc ducibus populi Romani, quæ ne victis quidem bello fas fuerit, virgas & ſecures victoribus, & juſtiſsimos meritis triumphos intentari. Quid enim tandem paſſurum fuiſſe filium ſuum, ſi exercitum amiſiſſet, ſi fuſus, fugatus, caſtris exutus fuiſſet? quo ultra iram violentiamque ejus exceſſuram fuiſſe, quam ut verberaret necaretque? Quam conveniens eſſe, propter Q. Fabium civitatem in lætitia,*

vi-

victoria, ſupplicationibus, ac gratulationibus eſſe:
eum, propter quem Deûm delubra pateant, aræ ſacrifi-
ciis fument, honore, donis cumulentur, nudatum virgis
lacerari in conſpectu populi Romani; intuentem Capi-
tolium atque arcem, Deoſque ab ſe duobus præliis haud
fruſtra advocatos? Quo id animo exercitum, qui ejus
ductu auſpiciiſque viciſſet, laturum? quem luctum in
caſtris Romanis, quam lætitiam inter hoſtes fore? Hæc
ſimul jurgans, querens, Deûm hominumque fidem
obteſtans, & complexus filium, plurimis cum lacri-
mis agebat. Stabat cum eo ſenatus majeſtas, favor 34
populi, tribunicium auxilium, memoria abſentis
exercitus. Ex parte altera, *imperium invictum populi*
Romani, & diſciplina rei militaris, & dictatoris edi-
ctum pro numine ſemper obſervatum, & Manliana
imperia, & poſthabita filii caritas publicæ utilitati,
jactabantur. *Hoc etiam L. Brutum, conditorem Ro-*
manæ libertatis, antea in duobus liberis feciſſe. nunc
patres comes, & ſenes faciles, de alieno imperio ſpreto,
tamquam rei parvæ, diſciplinæ militaris everſæ ju-
ventuti gratiam facere. Se tamen perſtaturum in in-
cepto: nec ei, qui adverſus dictum ſuum turbatis reli-
gionibus, ac dubiis auſpiciis pugnaſſet, quicquam ex
juſta pœna remiſſurum. Majeſtas imperii perpetua ne
eſſet, non eſſe in ſua poteſtate. L. Papirium nihil de
ejus jure deminuturum. optare, ne poteſtas tribunicia,
inviolata, ipſa violet interceſſione ſua Romanum impe-
rium, neu populus Romanus in ſe potiſſimum dictato-
rem & jus dictaturæ extinguat. Quod ſi feciſſet, non
L. Papirium, ſed tribunos, ſed pravum populi judicium
nequicquam poſteros accuſaturos: quum polluta ſemel
militari diſciplina, non miles centurionis, non centurio
tribuni, non tribunus legati, non legatus conſulis, non
magiſter equitum, dictatoris pareat imperio: nemo ho-
minum, nemo Deorum verecundiam habeat: non edi-
cta imperatorum, non auſpicia obſerventur. ſine com-
meatu vagi milites in pacato in hoſtico errent; imme-
mores ſacramenti, licentia ſola ſe, ubi velint, exaucto-
rent; infrequentia deſerantur ſigna. neque conveniatur
ad edictum, nec diſcernatur interdiu nocte, æquo iniquo

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

loco, juſſu injuſſu imperatoris pugnent: & non ſigna, non ordines ſervent. latrocinii modo cæca, & fortuita, pro ſolenni & ſacrata militia ſit. Horum criminum vos reos in omnia ſecula offerte tribuni plebis. veſtra obnoxia capita pro licentia Q. Fabio objicite. Stu-
35 pentes tribunos, & ſuam jam vicem magis anxios, quam ejus cui auxilium ab ſe petebatur; liberavit onere conſenſus populi Romani ad preces & obteſtationem verſus, ut ſibi pœnam magiſtri equitum dictator remitteret. Tribuni quoque inclinatam rem in preces ſubſecuti, orare dictatorem inſiſtunt, ut veniam errori humano, veniam adoleſcentiæ Q. Fabii daret. ſatis eum pœnarum dediſſe. Jam ipſe adoleſcens, jam pater M. Fabius contentionis obliti, procumbere ad genua, & iram deprecari dictatoris. Tum dictator ſilentio facto: *Bene habet*, inquit, *Quirites, vicit diſciplina militaris: vicit imperii majeſtas. quæ in diſcrimine fuerunt, an ulla poſt hanc diem eſſent. Non noxæ eximitur Q. Fabius, qui contra edictum imperatoris pugnavit; ſed, noxæ damnatus, donatur populo Romano, donatur tribuniciæ poteſtati; precarium non juſtum auxilium ferenti. Vive, Q. Fabi, felicior hoc conſenſu civitatis ad tuendum te, quam qua paulo ante exultabas victoria. vive, id facinus auſus, cujus tibi ne parens quidem, ſi eodem loco fuiſſet, quo fuit L. Papirius, veniam dediſſet. Mecum ut voles, reverteris in gratiam: populo Romano, cui vitam debes, nihil majus præſtiteris, quam ſi hic tibi dies ſatis documenti dederit, ut bello ac pace pati legitima imperia poſſis.* Quum ſe nihil morari magiſtrum equitum pronuntiaſſet, degreſſum eum templo lætus ſenatus, lætior populus, circumfuſi, ac gratulantes hinc magiſtro equitum, hinc dictatori, proſecuti ſunt: firmatumque imperium militare haud minus periculo Q. Fabii, quam ſupplicio miſerabili adoleſcentis Manlii videbatur. Forte ita eo anno evênit, ut quotieſcunque dictator ab exercitu receſſit, hoſtes in Samnio moverentur. cæterum in oculis exemplum erat Q. Fabius M. Valerio legato, qui caſtris præerat, ne quam vim hoſtium magis, quam trucem dictatoris iram

iram timeret. Itaque frumentatores, quum circumventi ex inſidiis, cæſi loco iniquo eſſent, creditum vulgo eſt, ſubveniri eis ab legato potuiſſe, ni triſtia edicta exhorruiſſet, ea quoque ira alienavit à dictatore militum animos, jam ante infenſos, quod implacabilis Q. Fabio fuiſſet: & quod ſuis precibus negaſſet, ejus populo Romano veniam dediſſet. Poſtquam dictator præpoſito in urbe L. Papirio Craſſo 36
magiſtro equitum, Q. Fabio vetito quicquam pro magiſtratu agere, in caſtra rediit; neque civibus ſatis lætus adventus ejus fuit, nec hoſtibus quicquam attulit terroris. namque poſtero die, ſeu ignari veniſſe dictatorem, ſeu, adeſſet an abeſſet, parvi facientes, inſtructa acie ad caſtra acceſſerunt. Cæterum tantum momenti in uno viro L. Papirio fuit, ut ſi ducis conſilia favor ſubſecutus militum foret, debellari eo die cum Samnitibus potuiſſe, pro haud dubio habitum ſit. ita inſtruxit aciem loco, ac ſubſidiis: ita omni arte bellica firmavit. ceſſatum à milite, ac de induſtria, ut obtrectaretur laudibus ducis, impedita victoria eſt. Plures Samnitium cecidere: plures Romani vulnerati ſunt. Senſit peritus dux, quæ res victoriæ obſtaret: temperandum ingenium ſuum eſſe, & ſeveritatem miſcendam comitati. Itaque adhibitis legatis ipſe circum ſaucios milites inſerens in tentoria caput, ſingulos ut ſeſe haberent rogitans, curam eorum nominatim legatis, tribuniſque, & præfectis demandabat: rem per ſe popularem ita dexter egit, ut medendis corporibus, animi multo prius militum imperatori reconciliarentur: nec quicquam ad ſalubritatem efficacius fuerit, quam quod grato animo ea cura accepta eſt. Refecto exercitu, cum hoſte congreſſus, haud dubia ſpe ſua militumque, ita fudit fugavitque Samnites, ut ille ultimus eis dies conferendi ſigna cum dictatore fuerit. Inceſſit deinde, qua duxit prædæ ſpes, victor exercitus: perluſtravitque hoſtium agros; nulla arma, nullam vim nec apertam, nec inſidiis expertus. Addebat alacritatem, quod dictator prædam omnem edixerat militibus; nec ira magis publica, quam privatum

compendium in hoſtem acuebat. His cladibus ſub-
acti Samnites, pacem ab dictatore petiêre: cum quo
pacti, ut ſingula veſtimenta militibus, & annuum ſti-
pendium darent; quum ire ad ſenatum juſſi eſſent,
ſecuturos ſe dictatorem reſponderunt, unius ejus fi-
dei virtutique cauſſam ſuam commendantes. ita de-
37 ductus ex Samnitibus exercitus. Dictator triumphans
urbem eſt ingreſſus: & quum ſe dictatura abdicare
vellet, juſſu Patrum prius quam abdicaret, conſules
creavit C. Sulpicium Longum iterum, Q. Æmilium
Cæretanum. Samnites, infecta pace, quia de condi-
tionibus agebatur, inducias annuas ab urbe retule-
runt. nec earum ipſarum ſancta fides fuit: adeo poſt-
quam Papirium abiſſe magiſtratu nunciatum eſt, ar-
recti ad bellandum animi ſunt. C. Sulpicio, Quinto
Æmilio (Aulium quidam annales habent) conſuli-
bus, ad defectionem Samnitium, Apulum novum
bellum acceſſit. Vtroque exercitus miſſi: Sulpicio
Samnites, Apuli Æmilio ſorte evenerunt. Sunt qui
non ipſis Apulis bellum illatum, ſed ſocios ejus gen-
tis populos ab Samnitium vi atque injuriis defenſos
ſcribant. Cæterum fortuna Samnitium vix à ſeipſis
eo tempore propulſantium bellum, propius ut ſit ve-
ro facit; non Apulis ab Samnitibus arma illata, ſed
cum utraque ſimul gente bellum Romanis fuiſſe. nec
tamen res ulla memorabilis acta: ager Apulus, Sam-
niumque evaſtatum: hoſtes nec hic nec illic inven-
ti. Romæ nocturnus terror ita ex ſomno trepidam
repente civitatem excivit, ut Capitolium atque arx,
mœniaque & portæ, plena armatorum fuerint. &
quum concurſatum conclamatumque ad arma om-
nibus locis eſſet, prima luce nec auctor, nec cauſſa
terroris comparuit. Eodem anno de Tuſculanis Fla-
via rogatione populi fuit judicium. M. Flavius Tri-
bunus plebis tulit ad populum, ut in Tuſculanos
animadverteretur: quorum eorum ope ac conſilio
Veliterni Privernateſque populo Rom. bellum fe-
ciſſent. Populus Tuſculanus cum conjugibus ac li-
beris Romam venit: ea multitudo veſte mutata, &
ſpecie reorum tribus circuit, genibus ſe omnium ad-
vol-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

volvens. plus itaque miſericordia ad pœnæ veniam
impetrandam, quam cauſa ad crimen purgandum
valuit. Tribus omnes, præter Polliam, antiquarunt
legem. Polliæ ſententia fuit, puberes verberatos ne-
cari; conjuges liberoſque ſub corona lege belli veni-
re: memoriamque ejus iræ Tuſculanis in pœnæ tam
atrocis auctores manſiſſe ad patrum ætatem conſtat:
nec quemquam ferme ex Pollia tribu candidatum
Papiriam ferre ſolitum. Inſequenti anno Q. Fabio, 38
L. Fulvio Conſulibus, A. Cornelius Arvina dicta-
tor, & M. Fabius Ambuſtus magiſter equitum, metu
gravioris in Samnio belli (conducta enim pretio à
finitimis juventus dicebatur) intentiore delectu ha-
bito, egregium exercitum adverſus Samnites duxe-
runt. Caſtra in hoſtico incurioſe ita poſita, tamquam
procul abeſſet hoſtis: quum ſubito advenere Samni-
tium legiones; tanta ferocia, ut vallum uſque ad ſta-
tionem Romanam inferrent. Nox jam appetebat:
id prohibuit munimenta adoriri. nec diſſimulabant
orta luce poſtero die facturos. Dictator ubi propio-
rem ſpe dimicationem vidit, ne militum virtuti
damno locus eſſet, ignibus crebris relictis, qui con-
ſpectum hoſtium fruſtrarentur, ſilentio legiones edu-
cit: nec tamen fallere propter propinquitatem ca-
ſtrorum potuit. Eques extemplo inſecutus; ita inſti-
tit agmini, ut donec luceſceret, prælio abſtineret. nec
pedeſtres quidem copiæ ante lucem caſtris egreſſæ.
Eques luce demum auſus incurſare in hoſtem, car-
pendo noviſſimos, premendoque iniquis ad tranſi-
tum locis, agmen detinuit. interim pedes equitem
aſſecutus, & totis jam copiis Samnis urgebat. Tum
dictator, poſtquam ſine magno incommodo progre-
di non poterat, eum ipſum, in quo conſtiterat, lo-
cum, caſtris dimetari juſſit. id vero circumfuſo un-
dique equitatu, ut vallum peteretur, opuſque incipe-
ret, fieri non poterat. Itaque, ubi neque eundi neque
manendi copiam eſſe videt, inſtruit aciem, impedi-
mentis ex agmine remotis. inſtruunt contra & ho-
ſtes; & animis & viribus pares. auxerat id maxime
animos, quod ignari loco iniquo non hoſti ceſſum,

velut fugientes ac territos terribiles ipſi ſecuti fue-
rant. Id aliquamdiu æquavit pugnam; jam pridem
deſueto Samnite clamorem Romani exercitus pati.
At hercule illo die ab hora diei tertia ad octavam ita
anceps dicitur certamen ſtetiſſe, ut neque clamor, ut
primo ſemel concurſu eſt ſublatus, iteratus ſit, neque
ſigna promota loco retrove recepta, neque recurſum
ab ulla ſit parte. In ſuo quiſque gradu obnixi, urgen-
tes ſcutis ſine reſpiratione ac reſpectu pugnabant.
fremitus æqualis, tenorque idem pugnæ in defatiga-
tionem ultimam aut noctem ſpectabat. Jam viris
vires, jam ferro ſua vis, jam conſilia ducibus deerant,
quum ſubito Samnitium equites, cum turma una
longius provecta, accepiſſent impedimenta Roma-
norum procul ab armatis ſine præſidio ſine muni-
mento ſtare, aviditate prædæ impetum faciunt.
Quod ubi dictatori trepidus nuncius attulit; Sine
modo, inquit, ſeſe præda præpediant. alii deinde ſu-
per alios, diripi paſſim ferrique fortunas militum vo-
ciferabantur. Tum magiſtro equitum accito, *Vides
tu*, inquit, *M. Fabi, ab hoſtium equite omiſſam pu-
gnam? hærent impediti impedimentis noſtris. Aggre-
dere: quod inter prædandum omni multitudini eve-
nit, diſſipatos, raros equis inſidentes, raros quibus fer-
rum in manu ſit, invenies: equoſque dum præda
onerant, cæde inermes, cruentamque illis prædam red-
de. Mihi legiones, peditumque pugna curæ erunt: pe-*
39 *nes te equeſtre ſit decus.* Equitum acies, qualis quæ
eſſe inſtructiſſima poteſt, invecta in diſſipatos impe-
ditoſque hoſtes, cæde omnia replet. inter ſarcinas
omiſſas repente objacentes pedibus fugientium, con-
ſternatorumque equorum, neque pugnæ, neque fugæ
ſatis potentes cæduntur. Tum, deleto prope equita-
tu hoſtium, M. Fabius, circumductis paullulum alis,
ab tergo pedeſtrem aciem adoritur. clamor inde
novus accidens, & Samnitium animos terruit, & di-
ctator, ubi reſpectantes hoſtium anteſignanos, turba-
taque ſigna, & fluctuantem aciem vidit, tum appel-
lare, tum adhortari milites, tribunos principeſque
ordinum nominatim ad iterandam ſecum pugnam
vo-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

vocare. Novato clamore ſigna inferuntur: & quicquid progrediebantur, magis magiſque turbatos hoſtes cernebant. Eques ipſe jam primus erat in conſpectu: & Cornelius, reſpiciens ad manipulos militum, quod manu, quod voce poterat, monſtrabat, vexilla ſe ſuorum parmaſque cernere equitum. Quod ubi auditum ſimulque viſum eſt, adeo repente laboris per diem pene totum tolerati vulnerumque obliti ſunt, ut haud ſecus quam ſi tum integri è caſtris ſignum pugnæ accepiſſent, concitaverint ſe in hoſtem. nec ultra Samnis tolerare terrorem equitum peditumque vim potuit: partim in medio cæſi, partim in fugam diſſipati ſunt. Pedes reſtantes, ac circumventos cecidit: ab equite fugientium ſtrages eſt facta: inter quos & ipſe imperator cecidit. Hoc demum prælium Samnitium res ita infregit, ut omnibus conciliis fremerent, *minime id quidem mirum eſſe, ſi impio bello, & contra fœdus ſuſcepto, infeſtioribus merito Diis quam hominibus, nihil proſpere agerent. expiandum id bellum magna mercede, luendumque eſſe. Id referre tantum, utrum ſupplicia noxia paucorum, an omnium innoxio præbeant ſanguine:* audebantque jam quidam nominare auctores armorum. Vnum maxime nomen per conſenſum clamantium Brutuli Papii exaudiebatur. vir nobilis, potenſque erat, haud dubie proximarum induciarum ruptor. De eo coacti referre prætores decretum fecerunt, *Vt Brutulus Papius Romanis dederetur: & cum eo præda omnis Romana, captivique ut Romam mitterentur. quæque res per feciales ex fœdere repetitæ eſſent, ſecundum jus faſque reſtituerentur.* Feciales Romam, ut cenſuerunt, miſſi, & corpus Brutuli exanime: ipſe, morte voluntaria, ignominiæ ſe, ac ſupplicio ſubtraxit. Placuit cum corpore bona quoque ejus dedi: nihil tamen earum rerum præter captivos ac ſiqua cognita ex præda ſunt, acceptum eſt: cæterarum rerum irrita fuit deditio. dictator Senatuſconſulto triumphavit. Hoc bellum à Coss. bellatum quidem auctores ſunt, eoſque de Samnitibus triumphaſſe: Fabium etiam in Apuliam proceſſiſſe,

40 atque inde magnas prædas egiſſe. Nec diſcrepat, quin dictator eo anno A. Cornelius fuerit. id ambigitur, belli-ne gerendi cauſſa creatus ſit, an ut eſſet qui ludis Romanis, quia L. Plautius prætor gravi morbo forte implicitus erat, ſignum mittendis quadrigis daret, functuſque eo haud ſane memorandi imperii miniſterio, ſe dictatura abdicaret, nec facile eſt aut rem rei, aut auctorem auctori præferre. Vitiatam memoriam funebribus laudibus reor, falſiſque imaginum titulis, dum familia ad ſe quæque famam rerum geſtarum, honorumque fallente mendacio trahunt. Inde certe & ſingulorum geſta, & publica monimenta rerum confuſa. nec quiſquam æqualis temporibus illis ſcriptor extat, quo ſatis certo auctore ſtetur.

EPITOME

LIBRI IX.

Titus Veturius & Sp. Poſtumius apud Caudinas Furcas, deducto in locum arctum exercitu, quum nulla ſpes evadendi eſſet, fœdere cum Samnitibus facto, & ſexcentis equitibus Romanis obſidibus datis, ita exercitum abduxerunt, ut omnes ſub jugum mitterentur. iidemque, auctore Sp. Poſtumio conſule, qui in ſenatu ſuaſerat, ut eorum deditione, quorum culpa tam deforme fœdus ictum erat, publica fides liberaretur, cum duobus tribunis plebis, & omnibus qui fœdus ſpoponderant, dediti Samnitibus, non ſunt recepti. nec multo poſt fuſis à Papirio Curſore Samnitibus, & ſub jugum miſsis, receptiſque ſexcentis equitibus Romanis, qui obſides dati erant, pudor prioris flagitii abolitus. Tribus duæ adjectæ ſunt, Vfentina & Falerina. Sueſſa & Pontiæ coloniæ deductæ ſunt. Ap. Claudius cenſor aquam Claudiam perduxit: viam ſtravit, quæ Appia vocata eſt: libertinorum filios in ſenatum legit. Ideoque quoniam is ordo videbatur inquinatus indignis, ſequentis anni conſules in ſenatu legendo obſervaverunt,

quem-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

quemadmodum ante per proximos cenſores obſervatum fuerat. Res præterea contra Apulos, Etruſcos, Vmbros, Marſos, Pelignos, Æquos & Samnites, quibus fœdus erat reſtitutum, proſpere geſtas continet. Flavius Scriba, libertino patre natus, ædilis curulis fuit; per forenſem factionem creatus: quæ quum comitia & campum turbaret, & in iis propter nimias vires dominaretur, à Q. Fabio cenſore in quatuor tribus redacta eſt, quas urbanas appellavit. Eaque res Fabio Max. nomen dedit. In hoc libro mentio Alexandri Magni, qui temporibus his fuit. & æſtimatis populi Romani viribus quæ tunc erant, colligit, ſi Alexander in Italiam trajeciſſet, non tam facilem ei victoriam de populo Romano fore, quam de iis gentibus quas ad Orientem imperio ſuo ſubjecerat.

SEQUITUR hunc annum nobilis clade Romana Caudina pax, T. Veturio Calvino, Sp. Poſtumio conſulibus. Samnites eo anno imperatorem Cajum Pontium Herennii filium habuerunt, patre longe prudentiſſimo natum, primum ipſum bellatorem ducemque. Is, ubi legati, qui ad dedendas res miſſi erant Romam, pace infecta redierunt, *Ne nihil actum,* inquit, *hac legatione cenſeatis, expiatum eſt quicquid ex fœdere rupto irarum in nos cœleſtium fuit. Satis ſcio, quibuſcunque Diis cordi fuit, ſubigi nos ad neceſſitatem dedendi res, quæ à nobis ex fœdere repetitæ fuerant; iis non fuiſſe cordi tam ſuperbe ab Romanis fœderis expiationem ſpretam. Quid enim ultra fieri ad placandos Deos mitigandoſque homines potuit, quam quod nos fecimus? Res hoſtium in præda captas, quæ belli jure noſtræ videbantur, remiſimus: auctores belli, quia vivos non potuimus, perfunctos jam fato dedidimus: bona eorum, ne quid ex contagione noxæ remaneret penes nos, Romam portavimus. Quid ultra tibi, Romane, quid fœderi, quid Diis arbitris fœderis debeo? quem tibi tuarum irarum, quem meorum ſuppliciorum judicem feram? Neminem neque populum, neque privatum fugio. Quod ſi*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

nihil cum potentiore juris humani relinquitur inopi,
at ego ad Deos vindices intolerandæ ſuperbiæ confu-
giam : & precabor , ut iras ſuas vertant in eos, quibus
non ſuæ redditæ res , non alienæ accumulatæ ſatis ſint :
quorum ſævitiam non mors noxiorum, non deditio ex-
animatorum corporum, non bona ſequentia domini de-
ditionem exſatient : placari nequeant , niſi haurien-
dum ſanguinem laniandaque viſcera noſtra præbueri-
mus. Juſtum eſt bellum , Samnites , quibus neceſſa-
rium : & pia arma , quibus nulla niſi in armis relin-
quitur ſpes. Proinde, quum rerum humanarum maxi-
mum momentum ſit, quam propitiis rem, quam adver-
ſis agant Diis ; pro certo habete, priora bella adverſus
Deos magis , quam homines geſſiſſe : hoc , quod inſtat,
2 *ducibus ipſis Diis geſturos.* Hæc non læta magis quam
vera vaticinatus, exercitu educto circa Caudium ca-
ſtra , quam poteſt occultiſſime locat : inde ad Cala-
tiam, ubi jam conſules Romanos , caſtraque eſſe au-
diebat, milites decem paſtorum habitu mittit, peco-
raque diverſos alium alibi haud procul Romanis
paſcere jubet præſidiis : ubi inciderint in prædato-
res, ut idem omnibus ſermo conſtet , legiones Sam-
nitium in Apulia eſſe : Luceriam omnibus copiis
circumſedere. nec procul abeſſe , quin vi capiant.
Jam is etiam rumor ante de induſtria vulgatus ve-
nerat ad Romanos , ſed fidem auxere captivi ; eo
maxime, quod ſermo inter omnes congruebat. Haud
erat dubium, quin Lucerinis opem Romanus ferret;
bonis ac fidelibus ſociis : ſimul ne Apulia omnis ad
præſentem terrorem deficeret. ea modo , qua irent,
conſultatio fuit. Duæ ad Luceriam ferebant viæ, al-
tera præter oram ſuperi maris patens apertaque; ſed
quanto tutior, tanto fere longior : altera per Furculas
Caudinas brevior. Sed ita natus locus eſt : ſaltus
duo alti anguſti ſilvoſique ſunt ; montibus circa per-
petuis inter ſe juncti. jacet inter eos ſatis patens
clauſus in medio campus herbidus , aquoſuſque, per
quem medium iter eſt. ſed ante quam venias ad
eum, intrandæ primæ anguſtiæ ſunt , & aut eadem,
qua te inſinuaveris , retro via repetenda : aut ſi ire
porro

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

porro pergas, per alium ſaltum arctiorem impeditioremque evadendum. In eum campum via alia per cavam rupem Romani demiſſo agmine, quum ad alias anguſtias protinus pergerent, ſeptas dejectu arborum ſaxorumque ingentium objacente mole invenêre. quum fraus hoſtilis apparuiſſet, præſidium etiam in ſummo ſaltu conſpicitur. Citati inde retro qua venerant, pergunt repetere viam. eam quoque clauſam ſua obice armiſque inveniunt. ſiſtunt inde gradum ſine ullius imperio, ſtuporque omnium animos, ac velut torpor quidam inſolitus membra tenet: intuenteſque alii alios (quum alterum quiſque magis mentis compotem ac conſilii ducerent) diu immobiles ſilent. Deinde, ubi prætoria conſulum erigi videre, & expedire quoſdam utilia operi, quamquam ludibrio fore munientes perditis rebus ac ſpe omni adempta cernebant; tamen ne culpam malis adderent, pro ſe quiſque, nec hortante ullo nec imperante ad muniendum verſi, caſtra propter aquam vallo circumdant: ſua ipſi opera, laboremque irritum (præterquam quod hoſtes ſuperbe increpabant) cum miſerabili confeſſione eludentes. Ad conſules mœſtos, ne advocantes quidem in conſilium (quando nec conſilio nec auxilio locus eſſet) ſua ſponte legati, ac tribuni conveniunt: militeſque in prætorium verſi, opem, quam vix Dii immortales ferre poterant, ab ducibus expoſcunt. Querentes magis, quam conſultantes nox oppreſſit. quum pro ingenio quiſque fremerent: alius *per obices viarum;* alius *per adverſa montium, per ſilvas, qua ferri arma poterant, eamus. Modo ad hoſtem pervenire liceat, quem annos jam prope triginta vincimus; omnia æqua ac plana erunt Romano, in perfidum Samnitem pugnanti.* alius, *Quo, aut qua eamus? Num montes moliri ſede ſua paramus? Dum hæc imminebunt juga, qua tu ad hoſtem venies? Armati, inermes, fortes, ignavi, pariter omnes capti atque victi ſumus. Ne ferrum quidem ad bene moriendum oblaturus eſt hoſtis: ſedens bellum conficiet.* His invicem ſermonibus, qua cibi qua quietis immemor, nox traducta eſt. Ne Samnitibus quidem

quidem conſilium in tam lætis ſuppetebat rebus. itaque univerſi Herennium Pontium patrem imperatoris per literas conſulendum cenſent. Jam is gravior annis, non militaribus ſolum ſed civilibus quoque abſceſſerat muneribus: in corpore tamen affecto vigebat vis animi, conſiliique. Is ubi accepit, ad Furculas Caudinas inter duos ſaltus clauſos exercitus Romanos, conſultus ab nuncio filii, cenſuit omnes inde quam primum inviolatos dimittendos. quæ ubi ſpreta ſententia eſt, iterumque eodem remeante nuncio conſulebatur, cenſuit ad unum omnes interficiendos. Quæ ubi tam diſcordia inter ſe, velut ex ancipiti oraculo, reſponſa data ſunt; quamquam filius ipſe in primis jam animum quoque patris conſenuiſſe in affecto corpore rebatur; tamen conſenſu omnium victus eſt, ut ipſum in concilium acciret. Nec gravatus ſenex, plauſtro in caſtra dicitur advectus: vocatuſque in concilium, ita ferme locutus eſſe, ut nihil ſententiæ ſuæ mutaret; cauſſas tantum adjiceret. *Priore ſe conſilio, quod optimum duceret, cum potentiſſimo populo per ingens beneficium perpetuam firmare pacem, amicitiamque: altero conſilio, in multas ætates, quibus amiſſis duobus exercitibus haud facile receptura vires Romana res eſſet, bellum differre. tertium nullum conſilium eſſe.* Quum filius aliique principes percunctando exſequerentur, *Quid ſi media via conſilii caperetur? ut & dimitterentur incolumes, & leges iis jure belli victis imponerentur? Iſta quidem ſententia,* inquit, *ea eſt, quæ neque amicos parat, neque inimicos tollit. Servate modo, quos ignominia irritaveritis. ea eſt Romana gens, quæ victa quieſcere neſciat. Vivet ſemper in pectoribus illorum quicquid iſtuc præſens neceſſitas inuſſerit: neque eos ante multiplices pœnas expetitas à vobis quieſcere ſinet.*

Fidijunxe, ...

4 Neutra ſententia accepta. Herennius domum è caſtris eſt avectus. Et in caſtris Romanis quum fruſtra multi conatus ad erumpendum capti eſſent, & jam omnium rerum inopia eſſet; victi neceſſitate legatos mittunt, qui primum pacem æquam peterent, ſi pacem non impetrarent, ut provocarent ad pugnam.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

Tum Pontius, debellatum eſſe reſpondit: *& quoniam ne victi quidem ac capti fortunam fateri ſcirent, inermes cum ſingulis veſtimentis ſub jugum miſſurum: alias conditiones pacis æquas victis ac victoribus fore: agro Samnitium decederetur, coloniæ abducerentur, ſuis deinde legibus Romanum ac Samnitem æquo fœdere victurum. His conditionibus paratum ſe eſſe fœdus cum Conſulibus ferire: ſi quid eorum diſpliceat, legatos jam redire ad ſe vetuit.* Hæc quum legatio renunciaretur, tantus gemitus omnium ſubito exortus eſt, tantaque mœſtitia inceſſit, ut non gravius accepturi viderentur, ſi nunciaretur omnibus eo loco mortem oppetendam eſſe. Quum diu ſilentium fuiſſet, nec conſules aut pro fœdere tam turpi, aut contra fœdus tam neceſſarium hiſcere poſſent; tum L. Lentulus, qui tum princeps legatorum virtute atque honoribus erat: *Patrem meum,* inquit, *Conſules, ſæpe audivi memorantem, ſe in Capitolio unum non fuiſſe auctorem ſenatui redimendæ auro à Gallis civitatis, quando nec foſſa valloque ab ignaviſſimo ad opera ac muniendum hoſte clauſi eſſent: & erumpere ſi non ſine periculo magno, tamen ſine certa pernicie poſſent. Quod ſi ut illis decurrere ex Capitolio armatis in hoſtem licuit (quo ſæpe modo obſeſſi in obſidentes eruperunt) ita nobis æquo aut iniquo loco dimicandi tantummodo cum hoſte copia eſſet, non mihi paterni animi indoles in conſilio dando deeſſet. Equidem mortem pro patria præclaram eſſe fateor: & me vel devovere pro populo Romano legionibuſque, vel in medios me immittere hoſtes paratus ſum. Sed hic patriam video: hic quicquid Romanarum legionum eſt. quæ niſi pro ſe ipſis ad mortem ruere volunt, quid habent quod morte ſua ſervent? Tecta urbis dicat aliquis, & mœnia, & eam turbam, à qua urbs incolitur. imo hercule produntur magis omnia deleto hoc exercitu, non ſervantur. Quis enim ea tuebitur? Imbellis videlicet atque inermis multitudo. tam hercule, quam à Gallorum impetu defendit. An à Veiis exercitum, Camillumque ducem implorabunt? Hic omnes ſpes opeſque ſunt: quas ſervando, patriam ſervamus: de-*

dendo

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

dendo ad necem, patriam deſerimus, ac prodimus. At
fœda atque ignominioſa deditio eſt. ſed ea caritas pa-
triæ eſt, ut tam ignominia eam quam morte noſtra, ſi
opus ſit, ſervemus. Subeatur ergo iſta quantacumque
eſt indignitas: & pareatur neceßitati, quam ne Dii
quidem ſuperant. Ite Conſules, redimite armis civita-
5 *tem, quam auro majores veſtri redemerunt.* Conſules
profecti ad Pontium in colloquium, quum de fœde-
re victor agitaret, negarunt, injuſſu populi fœdus
fieri poſſe: nec ſine fecialibus cærimoniaque alia
ſolenni. Itaque, non ut vulgo credunt, Claudiuſque
etiam ſcribit, fœdere pax Caudina, ſed per ſponſio-
nem facta eſt. Quid enim aut ſponſoribus in fœdere
opus eſſet aut obſidibus, ubi precatione res tranſigi-
tur? *per quem populum fiat, quo minus legibus dictis*
ſtetur, ut eum ita Iupiter feriat, quemadmodum a fe-
cialibus porcus feriatur? Spoponderunt conſules, le-
gati, quæſtores, tribuni militum: nominaque om-
nium, qui ſpoponderunt, extant: ubi ſi ex fœdere
acta res eſſet, præterquam duorum fecialium non
extarent, & propter neceſſariam fœderis dilationem
obſides etiam ſexcenti equites imperati, qui capite
luerent, ſi pacto non ſtaretur: tempus inde ſtatutum
tradendis obſidibus, exercituque inermi mittendo.
Redintegravit luctum in caſtris conſulum adventus,
ut vix ab iis abſtinerent manus, quorum temeritate
in eum locum deducti eſſent: quorum ignavia fœ-
dius inde quam veniſſent abituri. illis non ducem
locorum, non exploratorem fuiſſe: belluarum mo-
do cæcos in foveam miſſos. Alii alios intueri, con-
templari arma mox tradenda, & inermes futuras
dextras, obnoxiaque corpora hoſti. proponere ſibi-
metipſi ante oculos jugum hoſtile, & ludibria vi-
ctoris, & vultus ſuperbos, & per armatos inermium
iter. Inde fœdi agminis miſerabilem viam, per ſo-
ciorum urbes reditum in patriam, ac parentes, quo
ſæpe ipſi majoreſque eorum triumphantes veniſſent.
Se ſolos ſine vulnere, ſine ferro, ſine acie victos: ſibi
non ſtringere licuiſſe gladios, non manum cum ho-
ſte conferre: ſibi nequicquam arma, nequicquam
vi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

vires, nequicquam animos datos. Hæc frementibus hora fatalis ignominiæ advenit; omnia triſtiora experiundo factura, quam quæ præceperant animis. Jam primum cum ſingulis veſtimentis inermes extra vallum exire juſſi: & primi traditi obſides, atque in cuſtodiam abducti. Tum à conſulibus abire lictores juſſi, paludamentaque detracta; tantam inter ipſos, qui paulo ante eos exectrantes, dedendos lacerandoſque cenſuerant, miſerationem fecit, ut ſuæ quiſque conditionis oblitus, ab illa deformatione tantæ majeſtatis, velut ab nefando ſpectaculo, averteret oculos. Primi conſules prope ſeminudi ſub ju- 6
gum miſſi: tum ut quiſque gradu proximus erat, ita ignominiæ objectus: tum deinceps ſingulæ legiones. Circumſtabant armati hoſtes exprobrantes, eludenteſque: gladii etiam pleriſque intentati: & vulnerati quidam, necatique, ſi vultus eorum indignitate rerum acrior victorem offendiſſet. ita traducti ſub jugum, &, quod penè gravius erat, per hoſtium oculos. Quum ex ſaltu evaſiſſent, etſi velut ab inferis extracti tum primum lucem aſpicere viſi ſunt; tamen ipſa lux ita deforme intuentibus agmen omni morte triſtior fuit. Itaque quum ante noctem Capuam pervenire poſſent, incerti de fide ſociorum, &, quod pudor præpediebat, circa viam haud procul Capua omnium egeni corpora humi proſtraverunt. Quod ubi eſt Capuam nunciatum, evicit miſeratio juſta ſociorum ſuperbiam ingenitam Campanis. confeſtim inſignia ſua conſulibus, faſces, lictores, arma, equos, veſtimenta, commeatus militibus benigne mittunt: & venientibus Capuam cunctus ſenatus populuſque obviam egreſſi, juſtis omnibus hoſpitalibus privatiſque & publicis funguntur officiis: neque illis ſociorum comitas, vultuſque benigni, & alloquia non modo ſermonem elicere, ſed ne ut oculos quidem attollerent, aut conſolantes amicos contra intuerentur, efficere poterant. adeo ſuper mœrorem pudor quidam fugere colloquia & cœtus hominum, cogebat. Poſtero die, quum juvenes nobiles, miſſi à Capua, ut proficiſcentes ad finem Campanum

pro-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

proſequerentur, revertiſſent; vocatique in curiam, percunctantibus majoribus natu, multo ſibi mœſtiores & abjectioris animi viſos referrent; adeò ſilens, ac prope mutum agmen inceſſiſſe: *tacere indolem illam Romanam, ablatoſque cum armis animos. non reddere ſalutem, non ſalutantibus dare reſponſum, non hiſcere quemquam præ metu potuiſſe; tamquam ferentibus adhuc cervicibus jugum, ſub quod emiſſi eſſent. Habere Samnites victoriam, non præclaram ſolum, ſed etiam perpetuam. cepiſſe enim non Romam, ſicut ante Gallos, ſed, quod multo bellicoſius fuerit, Ro-*
7 *manam virtutem, ferociamque.* Quum hæc dicerentur, audirenturque, & deploratum penè Rom. nomen in concilio ſociorum fidelium eſſet; dicitur Ofilius Calavius Ovii filius, clarus genere factiſque, tum etiam ætate verendus, longe aliter ſe habere rem dixiſſe, *Silentium illud obſtinatum fixoſque in terram oculos, & ſurdas ad omnia ſolatia aures, & pudorem intuendæ lucis, ingentem molem irarum ex alto animi cientis, indicia eſſe, aut ſe Romana ignorare ingenia, aut ſilentium illud Samnitibus flebiles brevi clamores gemituſque excitaturum: Caudinæque pacis aliquanto Samnitibus quam Romanis triſtiorem memoriam fore. Quippe ſuos quemque coram animos habiturum, ubicumque congreſſuri ſint; ſaltus Caudinos non ubique Samnitibus fore.* Jam & Romæ ſua infamis clades erat. Obſeſſos primum audierunt: triſtior deinde ignominioſæ pacis magis, quam periculi nuncius fuit. Ad famam obſidionis delectus haberi cœptus erat: dimiſſus deinde auxiliorum apparatus, poſtquam deditionem tam fœde factam acceperunt. extemploque ſine ulla publica auctoritate conſenſum in omnem formam luctus eſt. Tabernæ circa forum clauſæ, juſtitiumque in foro ſua ſponte cœptum, prius quam indictum: lati clavi, annuli aurei poſiti; pene mœſtior exercitu ipſo civitas eſſe: nec ducibus ſolum atque auctoribus ſponſoribuſque pacis iraſci, ſed innoxios etiam milites odiſſe, & negare urbe tectiſve accipiendos. Quam concitationem animorum fregit adventus exercitus, etiam

iratis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

iratis miſerabilis. non enim tanquam in patriam revertentes ex inſperato incolumes, ſed captorum habitu vultuque ingreſſi ſero in urbem, ita ſe in ſuis quiſque tectis abdiderunt, ut poſtero atque inſequentibus diebus, nemo eorum forum aut publicum adſpicere vellet. Conſules in privato abditi, nihil pro magiſtratu agere niſi quod expreſſum ſenatuſconſulto eſt, ut dictatorem dicerent comitiorum cauſſa. Q. Fabium Ambuſtum dixerunt, & P. Ælium Pætum, magiſtrum equitum. quibus vitio creatis, ſuffecti M. Æmilius Papus dictator, L. Valerius Flaccus magiſter equitum. Nec per eos comitia habita. & quia tædebat populum omnium magiſtratuum ejus anni, res ad interregnum rediit. Interreges Q. Fabius Maximus, M. Valerius Corvus. is conſules creavit Q. Publilium Philonem, & L. Papirium Curſorem iterum: haud dubio conſenſu civitatis, quod nulli ea tempeſtate duces clariores eſſent. Quo creati ſunt 8 die, eo (ſic enim placuerat Patribus) magiſtratum inierunt, ſolennibuſque SC. perfectis, de pace Caudina retulerunt. & Publilius, penes quem faſces erant, *Dic Spuri Poſtumi*, inquit. Qui ubi ſurrexit, eodem illo vultu, quo ſub jugum miſſus erat, *Haud ſum ignarus*, inquit, *Conſules, ignominiæ, non honoris cauſſa me primum excitatum, juſſumque dicere, non tanquam ſenatorem, ſed tamquam reum qua infelicis belli, qua ignominioſæ pacis. Ego tamen, quando neque de noxa noſtra neque de pœna retuliſtis, omiſſa defenſione, quæ non difficillima eſſet apud haud ignaros fortunarum humanarum neceſſitatumque; ſententiam de eo, de quo retuliſtis, paucis peragam. quæ ſententia teſtis erit, mihi-ne, an legionibus veſtris pepercerim, quum me ſeu turpi ſeu neceſſaria ſponſione obſtrinxi. Qua tamen, quando injuſſu populi facta eſt, non tenetur populus Romanus: nec quicquam ex ea, præterquam corpora noſtra, debentur Samnitibus. Dedamur per feciales nudi vinctique. exſolvamus religione populum, ſi qua obligavimus; ne quid divini humanive obſtet, quo minus juſtum piumque de integro ineatur bellum. Interea conſules exercitum ſcribere,*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

bere, armare, educere placet: nec prius ingredi hoſtium fines, quam omnia juſta in deditionem noſtram perfecta erunt. Vos, Dii immortales, precor quæſoque, ſi vobis non fuit cordi Sp. Poſtumium, T. Veturium conſules, cum Samnitibus proſpere bellum gerere; at vos ſatis habeatis, vidiſſe nos ſub jugum miſſos, vidiſſe ſponſione infami obligatos, videre nudos vinctoſque hoſtibus deditos; omnem iram hoſtium noſtris capitibus excipientes. Novos conſules legioneſque Romanas ita cum Samnite gerere bellum velitis, ut omnia ante nos conſules bella geſta ſunt. Quæ ubi dixit, tanta ſimul admiratio miſeratioque viri inceſſit homines, ut modo vix crederent illum eundem eſſe Sp. Poſtumium, qui auctor tam fœdæ pacis fuiſſet: modo miſerarentur, quod vir talis, etiam præcipuum apud hoſtes ſupplicium paſſurus eſſet, ob iram diremptæ pacis. Quum omnes laudibus modo proſequentes virum in ſententiam ejus pedibus irent; tentata pauliſper interceſſio eſt ab L. Livio, & Q. Mælio, tribunis plebis: qui *neque exſolvi religione populum*, ajebant, *deditione ſua, niſi omnia Samnitibus, qualia apud Caudium fuiſſent, reſtituerentur: neque ſe pro eo, quod ſpondendo pacem, ſervaſſent exercitum populi Romani, pœnam ullam meritos eſſe: neque ad extremum, quum ſacroſancti eſſent, dedi hoſtibus violarive poſſe.* Tum Poſtumius: *Interea de-*
9 *dite*, inquit, *profanos nos, quos ſalva religione poteſtis. Dedetis deinde & iſtos ſacroſanctos, quum primum magiſtratu abierint. Sed, ſi me audiatis, prius quam dedantur, hic in comitio virgis cæſos, hanc jam ut intercalatæ pœnæ uſuram habeant. Nam quod deditione noſtra negant exſolvi religione populum, id iſtos magis ne dedantur, quam quia ita ſe res habeant, dicere, quis adeo juris fecialium expers eſt, qui ignoret? Neque ego inſitias eo, Patres Conſcripti, tam ſponſiones quam fœdera ſancta eſſe apud eos homines, apud quos juxta divinas religiones fides humana colitur: ſed injuſſu populi nego quicquam ſanciri poſſe, quod populum teneat. An ſi eadem ſuperbia, qua ſponſionem iſtam expreſſerunt nobis Samnites, coegiſſent nos*

nos verba legitima dedentium urbes nuncupare, deditum populum Romanum vos tribuni diceretis, & hanc urbem, templa, delubra, fines, aquas, Samnitium eſſe? Omitto deditionem, quoniam de ſponſione agitur. quid tandem, ſi ſpopondiſſemus urbem hanc relicturum populum Romanum? ſi incenſurum? ſi magiſtratus, ſi ſenatum, ſi leges non habiturum? ſi ſub regibus futurum? Dii meliora, inquis! atqui non indignitas rerum ſponſionis vinculum levat. Si quid eſt, in quod obligari populus poſſit, in omnia poteſt. & ne illud quidem, quod quoſdam forſitan moveat, refert, conſul an dictator, an prætor ſpoponderit. Et hoc ipſi etiam Samnites judicaverunt, quibus non fuit ſatis Conſules ſpondere, ſed legatos, quæſtores, tribunos militum ſpondere coegerunt. Nec a me nunc quiſquam quæſiverit, quid ita ſpoponderim: quum id nec conſulis jus eſſet, nec illis ſpondere pacem, quæ mei non erat arbitrii, nec pro vobis, qui nihil mandaveratis, poſſem. Nihil ad Caudium, Patres Conſcripti, humanis conſiliis geſtum eſt. Dii immortales & veſtris & hoſtium imperatoribus mentem ademerunt. nec nos in bello ſatis cavimus; & illi male partam victoriam male perdiderunt: dum vix locis, quibus vicerant, credunt, dum quacunque conditione arma viris in arma natis auferre feſtinant. An ſi ſana mens fuiſſet, difficile illis fuit, dum ſenes ab domo ad conſultandum arceſſunt, mittere Romam legatos, cum ſenatu, cum populo, de pace, fœdere, agere? Tridui iter expeditis erat. interea in induciis res fuiſſet, donec ab Roma legati aut victoriam illis certam, aut pacem afferrent. ea demum ſponſio eſſet, quam populi juſſu ſpopondiſſemus. Sed neque vos tuliſſetis, nec nos ſpopondiſſemus: nec fas fuit alium rerum exitum eſſe, quam ut & illi velut ſomnio lætiore, quam quod mentes eorum capere poſſent, nequicquam eluderentur: & noſtrum exercitum eadem quæ impedierat fortuna, expediret: vanam victoriam vanior irritam faceret pax: ſponſio interponeretur, quæ neminem præter ſponſorem obligaret. Quid enim vobiſcum, Patres Conſcripti, quid cum populo Romano actum eſt? quis vos appel-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

appellare poteſt? quis ſe à vobis dicere deceptum? ho-
ſtis? an civis? Hoſti nihil ſpopondiſtis: civem ne-
minem ſpondere pro vobis juſſiſtis. Nihil ergo vobis,
nec nobiſcum eſt, quibus nihil mandaſtis: nec cum
Samnitibus, cum quibus nihil egiſtis. Samnitibus
ſponſores nos ſumus, rei ſatis locupletes in id, quod no-
ſtrum eſt: in id, quod præſtare poſſumus, corpora no-
ſtra, & animos. in hæc ſæviant, in hæc ferrum, in
hæc iras acuant. Quod ad tribunos plebis attinet, con-
ſulite, utrum præſens deditio eorum fieri poſſit, an in
diem differatur. nos interim, T. Veturi, voſque cæte-
ri, vilia hæc capita luendæ ſponſionis feramus, &
10 *noſtro ſupplicio liberemus Romana arma.* Movit Pa-
tres Conſcriptos, tum cauſſa, tum auctor: nec cæ-
teros ſolum, ſed tribunos etiam plebis, ut ſe in ſena-
tus dicerent fore poteſtate. Magiſtratu inde ſe ex-
templo abdicaverunt: traditique fecialibus cum cæ-
teris Caudium ducendi. Hoc facto ſenatuſconſulto,
lux quædam affulſiſſe civitati viſa eſt. Poſtumius
in ore erat: eum laudibus ad cœlum ferebant: de-
votioni P. Decii Conſulis, aliis claris facinoribus
æquabant. Emerſiſſe civitatem ex obnoxia pace, il-
lius conſilio & opera. ipſum ſe cruciatibus & ho-
ſtium iræ offerre, piaculaque pro populo dare Ro-
mano. Arma cuncti ſpectant, & bellum. En un-
quam futurum, ut congredi armatis cum Samnite
liceat? In civitate, ira odioque ardente, delectus
omnium prope voluntariorum fuit. reſcriptæ ex eo-
dem milite novæ legiones, ductuſque ad Caudium
exercitus. Prægreſſi feciales, ubi ad portam venere,
veſtem detrahi pacis ſponſoribus jubent, manus poſt
tergum vinciri. Quum apparitor verecundia maje-
ſtatis Poſtumium laxè vinciret, *Quin tu,* inquit,
adducis lorum, ut juſta fiat deditio? Tum ubi in cœ-
tum Samnitium, & ad tribunal ventum Pontii eſt,
A. Cornelius Arvina fecialis ita verba fecit: *Quan-*
doque hice homines injuſſu populi Romani Quiritium
fœdus ictum iri ſpoponderunt, atque ob eam rem no-
xam nocuerunt; ob eam rem, quo populus Romanus
ſcelere impio ſit ſolutus, hoſce homines vobis dedo. Hæc

dicenti

dicenti feciali, Poſtumius genu femur, quanta maxime poterat vi perculit, & clara voce ait, ſe Samnitem civem eſſe, illum legatum, fecialem a ſe contra jus gentium violatum: eo juſtius bellum geſturos. Tum Pontius, Nec ego iſtam deditionem accipiam, 11
inquit, nec Samnites ratam habebunt. Quin tu, Spuri Poſtumi, ſi Deos eſſe cenſes, aut omnia irrita facis, aut pacto ſtas? Samniti populo omnes, quos in poteſtate habuit, aut pro eis, pax debetur. Sed quid ego te appello, qui te captum victori cum qua potes fide reſtituis? Populum Romanum appello, quem ſi ſponſionis ad Furculas Caudinas factæ pœnitet, reſtituat legiones intra ſaltum, quo ſeptæ fuerunt. Nemo quemquam deceperit, omnia pro infecto ſint: recipiant arma, quæ per pactionem tradiderunt: redeant in caſtra ſua. quicquid pridie habuerunt quam in colloquium eſt ventum, habeant. tum bellum & fortia conſilia placeant, tunc ſponſio & pax repudietur. Ea fortuna, iis locis, quæ ante pacis mentionem habuimus, geramus bellum. nec populus Romanus conſulum ſponſionem, nec nos fidem populi Romani accuſemus. Nunquamne cauſſa deficiet, cur victi pacto non ſtetis? Obſides Porſenæ dediſtis; furto eos ſubduxiſtis: auro civitatem a Gallis redemiſtis; inter accipiendum aurum cæſi ſunt: pacem nobiſcum pepigiſtis, ut legiones vobis captas reſtitueremus; eam pacem irritam facitis, & ſemper aliquam fraudi ſpeciem juris imponitis. Non probat populus Romanus ignominioſa pace legiones ſervatas? pacem ſibi habeat, legiones captas victori reſtituat: hoc fide, hoc fœderibus, hoc fecialibus cærimoniis dignum erat. Vt tu quidem, quod petiſti, per pactionem habeas, tot cives incolumes, ego pacem, quam hoſti tibi remittendo pactus ſum, non habeam? hoc tu, A. Corneli, hoc vos feciales juris gentibus dicitis? Ego vero iſtos, quos dedi ſimulatis, nec accipio, nec dedi arbitror, nec moror, quo minus in civitatem obligatam ſponſione commiſſa iratis omnibus Diis, quorum eluditur numen, redeant. Gerite bellum, quando Sp. Poſtumius modo legatum fecialem genu perculit. Ita Dii credent Samnitem civem Poſtu-

mium,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

mium, non civem Romanum eſſe, & à Samnite legatum Romanum violatum. eo vobis juſtum in nos factum eſſe bellum. Hæc ludibria religionum non pudere in lucem proferre, & vix pueris dignas ambages ſenes ac conſulares fallendæ fidei exquirere? I lictor, deme vincla Romanis. moratus ſit nemo, quo minus ubi viſum fuerit, abeant. Et illi quidem, forſitan & publica, ſua certe liberata fide, ab Caudio
12 in caſtra Romana inviolati redierunt. Samnitibus pro ſuperba pace infeſtiſſimum cernentibus renatum bellum, omnia, quæ deinde venerunt, non in animis ſolum ſed prope in oculis eſſe: & ſerò ac nequicquam laudare ſenis Pontii utraque conſilia, inter quæ ſe media lapſos, victoriæ poſſeſſionem pace incerta mutaſſe, & beneficii & maleficii occaſione amiſſa, pugnaturos cum eis, quos potuerint in perpetuum vel inimicos tollere, vel amicos facere: adeoque nullo dum certamine inclinatis viribus poſt Caudinam pacem animi mutaverant, ut clariorem inter Romanos deditio Poſtumium, quam Pontium incruenta victoria inter Samnites faceret: & geri poſſe bellum Romani pro victoria certa haberent: Samnites ſimul rebellaſſe & viciſſe crederent Romanum. Inter hæc Satricani ad Samnites defecerunt, & Fregellæ colonia necopinato adventu Samnitium (fuiſſe & Satricanos cum iis ſatis conſtat) nocte occupata eſt. timor inde mutuus utroſque uſque ad lucem quietos tenuit: lux pugnæ initium fuit. quam aliquamdiu æquam, & quia pro aris ac focis dimicabatur, & quia ex tectis adjuvabat imbellis multitudo, tamen Fregellani ſuſtinuerunt. Fraus deinde rem inclinavit, quod vocem audiri præconis paſſi ſunt; Incolumem abiturum qui arma poſuiſſet. ea ſpes remiſit à certamine animos, & paſſim arma jactari cœpta. Pertinacior pars armata per averſam portam erupit, tutiorque eis audacia fuit, quam incautus ad credendum cæteris pavor: quos circumdatos igni, nequicquam Deos fidemque invocantes, Samnites concremaverunt. Conſules inter ſe partiti provincias, Papirius

pirius in Apuliam ad Luceriam pergit, ubi equites
Romani obſides ad Caudium dati cuſtodiebantur:
Publilius in Samnio ſubſtitit adverſus Caudinas le-
giones. Diſtendit ea res Samnitium animos, quod
nec ad Luceriam ire, ne à tergo inſtaret hoſtis, nec
manere ne Luceria interim amitteretur, ſatis aude-
bant. Optimum viſum eſt committere rem fortunæ,
& tranſigere cum Publilio certamen. Itaque in
aciem copias educunt. Adverſus quos Publilius con- 13
ſul quum dimicaturus eſſet, prius alloquendos mili-
tes ratus, concionem advocari juſſit. cæterum ſicut
ingenti alacritate ad prætorium concurſum eſt, ita
præ clamore poſcentium pugnam nulla adhortatio
imperatoris audita eſt. Suus cuique animus memor
ignominiæ adhortator aderat. Vadunt igitur in præ-
lium urgentes ſigniferos: & ne mora in concurſu
pilis emittendis ſtringendiſque inde gladiis eſſet;
pila velut dato ad id ſigno abjiciunt, ſtrictiſque gla-
diis curſu in hoſtem feruntur. Nihil illic imperato-
riæ artis ordinibus aut ſubſidiis locandis fuit: om-
nia ira militaris prope veſano impetu egit. Itaque,
non fuſi modo hoſtes ſunt, ſed ne caſtris quidem
ſuis fugam impedire auſi, Apuliam diſſipati petiere:
Luceriam tamen coacto rurſus in unum agmine eſt
perventum. Romanos ira eadem, quæ per mediam
aciem hoſtium tulerat, & in caſtra pertulit. ibi plus
quam in acie ſanguinis ac cædis factum, prædæque
pars major ira corrupta. Exercitus alter cum Papi-
rio conſule locis maritimis pervenerat Arpos, per
omnia pacata; Samnitium magis injuriis & odio,
quam beneficio ullo populi Romani. Nam Samni-
tes ea tempeſtate in montibus vicatim habitantes,
campeſtria & maritima loca, contempto cultorum
molliore, atque, ut evenit fere, loci ſimili genere,
ipſi montani atque agreſtes depopulabantur. quæ re-
gio ſi fida Samnitibus fuiſſet, aut pervenire Arpos
exercitus Romanus nequiſſet, aut interjecta inter
Romam & Arpos, penuria rerum omnium, exclu-
ſos à commeatibus abſumſiſſent. Tum quoque pro-
fectos inde ad Luceriam juxta obſidentes obſeſſoſ-

que

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

que inopia vexavit. omnia ab Arpis Romanis ſup peditabantur: cæterum adeo exigue, ut militi oc cupato ſtationibus vigiliiſque & opere, eques folli culis in caſtra ab Arpis frumentum veheret; inter dum occurſu hoſtium cogeretur abjecto ex equ frumento, pugnare. & obſeſſis, prius quam alte Conſul victore exercitu advenit, & commeatus e montibus Samnitium invecti erant, & auxilia in tromiſſa. Arctiora omnia adventus Publilii fecit, qui obſidione delegata in curam collegæ, vacuu per agros cuncta infeſta commeatibus hoſtium fece rat. Itaque quum ſpes nulla eſſet diutius obſeſſo inopiam laturos; coacti Samnites, qui ad Luceriam caſtra habebant, undique contractis viribus ſigna

14 cum Papirio conferre. Per id tempus parantibus utriſque ſe ad prælium, legati Tarentini interveniunt, denunciantes Samnitibus Romaniſque, ut bellum omitterent. per utros ſtetiſſet, quo minus diſcederetur ab armis, adverſus eos ſe pro alteris pugnaturos. Ea legatione Papirius audita, perinde ac motus dictis eorum, cum collega ſe communicaturum reſpondit: accitoque eo quum tempus omne in apparatu pugnæ conſumpſiſſet, collocutus de re haud dubia, ſignum pugnæ propoſuit. Agentibus divina humanaque, quæ aſſolent quum acie dimicandum eſt, Conſulibus, Tarentini legati occurſare, reſponſum exſpectantes, quibus Papirius ait: *Auſpicia ſecunda eſſe, Tarentini, pullarius nunciat. litatum præterea eſt egregie. auctoribus Diis, ut videtis, ad rem gerendam proficiſcimur.* Signa inde ferri juſſit, & copias eduxit vaniſſimam increpans gentem, quæ ſuarum impotens rerum, præ domeſticis ſeditionibus diſcordiiſque, aliis modum pacis ac belli facere æquum cenſeret. Samnites, ex parte altera, quum omnem curam belli remiſiſſent, quia aut pacem vere cupiebant, aut expediebat ſimulare, ut Tarentinos ſibi conciliarent, quum inſtructos repente ad pugnam Romanos conſpexiſſent, vociferari *ſe in auctoritate Tarentinorum manere, nec deſcendere in aciem, nec extra vallum arma ferre. Deceptos*

potius

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

potius quodcumque caſus ferat paſſuros, quam ut ſpreviſſe pacis auctores Tarentinos videantur. Accipere ſe omen, Conſules ajunt, & eam precari mentem hoſtibus, ut ne vallum quidem defendant. ipſi inter ſe partitis copiis ſuccedunt hoſtium munimentis, & ſimul undique adorti, quum pars foſſas explerent, pars vellerent vallum, atque in foſſas proruerent, nec virtus modo inſita, ſed ira etiam exulceratos ignominia ſtimularet animos; caſtra invaſere: & pro ſe quiſque, non hæc Furculas, nec Caudium, nec ſaltus invios eſſe, ubi errorem fraus ſuperbe viciſſet, ſed Romanam virtutem, quam nec vallum, nec foſſæ arcerent, memorantes; cædunt pariter reſiſtentes, fuſoſque, inermes atque armatos, ſervos, liberos, puberes, impuberes, homines, jumentaque. nec ullum ſuperfuiſſet animal, ni conſules receptui ſignum dediſſent, avidoſque cædis milites è caſtris hoſtium imperio ac minis expuliſſent. Itaque apud infenſos, ob interpellatam dulcedinem iræ, confeſtim oratio habita eſt, ut doceretur miles, *Minime cuiquam militum conſules odio in hoſtes ceſſiſſe, aut ceſſuros. quin duces, ſicut belli, ita inſatiabilis ſupplicii futuros fuiſſe, ni reſpectus equitum ſexcentorum, qui Luceriæ obſides tenerentur, præpediſſet animos: ne deſperata venia hoſtes cæcos in ſupplicia eorum ageret; perdere prius quam perire, optantes.* Laudare ea milites lætarique; obviam itum iræ ſuæ eſſe. fateri; omnia patienda potius, quam proderetur ſalus tot principum Romanæ juventutis. Dimiſſa concione conſilium 15
habitum, omnibuſne copiis Luceriam premerent, an altero exercitu & duce Apuli circa, gens dubiæ ad id voluntatis, tentarentur. Publius conſul ad peragrandum profectus Apuliam, aliquot expeditione una populos aut vi ſubegit, aut conditionibus in ſocietatem accepit. Papirio quoque, qui obſeſſor Luceriæ reſtiterat, brevi ad ſpem eventus reſpondit. nam inſeſſis omnibus viis, per quas commeatus ex Samnio ſubvehebantur, fame domiti Samnites qui Luceriæ in præſidio erant, legatos miſère ad conſulem Romanum, ut receptis equitibus, qui cauſſa

belli eſſent, abſiſteret obſidione. His Papirius ita
reſpondit: *Debuiſſe eos Pontium Herennii filium,
quo auctore Romanos ſub jugum miſiſſent, conſulere
quid victis patiendum cenſeret. cæterum, quoniam ab
hoſtibus in ſe æqua ſtatui, quam in ſe ipſi ferre maluerint;
nunciare Luceriam juſſit, arma, ſarcinas, jumenta,
multitudinem omnem imbellem intra mœnia
relinquerent. militem ſecum ſingulis veſtimentis ſub
jugum miſſurum; ulciſcentem illatam, non novam
inferentem ignominiam.* Nihil recuſatum. ſeptem
millia militum ſub jugum miſſa, prædaque ingens
Luceriæ capta; receptis omnibus ſignis, armiſque
quæ ad Caudium amiſerant: &, quod omnia ſuperabat
gaudia, equitibus recuperatis, quos pignora pacis
cuſtodiendos Luceriam Samnites dederant. Haud
ferme alia mutatione ſubita rerum clarior victoria
populi Romani eſt: ſiquidem etiam (quod quibuſdam
in annalibus invenitur) Pontius Herennii filius,
Samnitium imperator, ut expiaret Conſulum
ignominiam, ſub jugum cum cæteris eſt miſſus.
Cæterum id minus miror, obſcurum eſſe de hoſtium
duce dedito miſſoque ſub jugum. id magis mirabile
eſt ambigi, Luciuſ-ne Cornelius dictator cum L. Papirio
Curſore, magiſtro equitum, eas res ad Caudium,
atque inde Luceriam geſſerit, ultorque unicus
Romanæ ignominiæ, haud ſciam an juſtiſſimo
triumpho ad eam ætatem ſecundum Furium Camillum
triumphaverit, an conſulum Papiriique præcipuum
id decus ſit. Sequitur hunc errorem alius error,
Curſor-ne Papirius proximis comitiis cum Q.
Aulio Cæretano iterum ob rem bene geſtam, Luceriæ
continuato magiſtratu conſul tertium creatus
ſit; an L. Papirius Mugillanus; & in cognomine
16 erratum ſit. Convenit jam inde per conſules reliqua
belli perfecta. Aulius cum Ferentanis uno ſecundo
prælio debellavit: urbemque ipſam, quo ſe fuſa
contulerat acies, obſidibus imperatis in deditionem
accepit. Pari fortuna conſul alter cum Satricanis, qui
cives Romani poſt Caudinam cladem ad Samnites
defecerant, præſidiumque eorum in urbem acceperant,

rant,

rant, rem geſſit. nam quum ad mœnia Satrici admotus eſſet exercitus, legatiſque miſſis ad pacem cum precibus petendam, triſte reſponſum ab Conſule redditum eſſet, niſi præſidio Samnitium interfecto aut tradito, ne ad ſe remearent; plus ea voce, quam armis illatis terroris colonis injectum. Itaque ſubinde exſequentes quærendo à conſule legati, quonam ſe pacto paucos & infirmos crederet, præſidio tam valido & armato vim allaturos; ab iiſdem conſilium petere juſſi, quibus auctoribus præſidium in urbem accepiſſent, diſcedunt: ęgreque impetrato, ut de ea re conſuli ſenatum reſponſaque ad ſe referri ſineret, ad ſuos redeunt. Duæ factiones ſenatum diſtinebant: una, cujus principes erant defectionis à populo Romano auctores; altera, fidelium civium. certatum ab utriſque tamen eſt, ut ad reconciliandam pacem conſuli opera navaretur. Pars altera (quum præſidium Samnitium, quia nihil ſatis præparati erat ad obſidionem tolerandam, exceſſurum proxima nocte eſſet) enunciare conſuli ſatis habuit, qua noctis hora, quaque porta, & quam in viam egreſſurus hoſtis foret. altera, quibus invitis deſcitum ad Samnites erat, eadem nocte portam etiam Conſuli aperuerunt, armatoſque clam hoſtes in urbem acceperunt. Ita duplici proditione & præſidium Samnitium inſeſſis circa viam ſilveſtribus locis, necopinato oppreſſum eſt: & ab urbe plena hoſtium clamor ſublatus, momentoque unius horæ Samnis cæſus, Satricanus captus, & omnia in poteſtate Conſulis erant. Qui, quæſtione habita, quorum opera defectio eſſet facta; quos ſontes comperit, virgis cæſos ſecuri percuſſit: præſidioque valido impoſito, arma Satricanis ademit. Inde ad triumphum deceſſiſſe Romam Papirium Curſorem ſcribunt, qui eo duce Luceriam receptam, Samniteſque ſub jugum miſſos, auctores ſunt. Et fuit vir haud dubie dignus omni bellica laude; non animi ſolum vigore, ſed etiam corporis viribus excellens. Præcipua pedum pernicitas inerat, quæ cognomen etiam dedit: victoremque curſu omnium ætatis ſuæ fuiſſe ferunt. & ſeu virium

vi, ſeu exercitatione multa, cibi vinique eundem capaciſſimum: nec cum ullo aſperiorem (quia ipſe invicti ad laborem corporis eſſet) fuiſſe militiam pediti pariter equitique. Equites etiam aliquando auſos ab eo petere, ut ſibi pro re bene geſta laxaret aliquid laboris: quibus ille, *Ne nihil remiſſum dicatis, remitto*, inquit, *ne utique dorſum demulceatis, quum ex equis deſcendetis.* & vis erat in eo viro imperii ingens pariter in ſocios civeſque. Præneſtinus prætor per timorem ſegnius ex ſubſidiis ſuos duxerat in primam aciem. quem quum inambulans ante tabernaculum vocari juſſiſſet; lictorem expedire ſecurim juſſit. ad quam vocem exanimi ſtante Præneſtino, *Agedum lictor, excide radicem hanc*, inquit, *incommodam ambulantibus:* perfuſumque ultimi ſupplicii metu, multa dicta dimiſit. Haud dubie illa ætate, qua nulla virtutum feracior fuit, nemo unus erat vir, quo magis innixa res Romana ſtaret. quin eum parem deſtinarant animis Magno Alexandro ducem, ſi arma Aſia perdomita in Europam vertiſ-

27 ſet. Nihil minus quæſitum à principio hujus operis videri poteſt, quam ut plus juſto ab rerum ordine declinarem, varietatibuſque diſtinguendo opere, & legentibus velut diverticula amœna & requiem animo meo quærerem: tamen tanti regis ac ducis mentio, quibus ſæpe tacitis cogitationibus volutavit animum, eas evocat in medium: ut quærere libeat, quinam eventus Romanis rebus, ſi cum Alexandro foret bellatum, futurus fuerit. Plurimum in bello pollere videntur, militum copia & virtus, ingenia imperatorum, fortuna, per omnia humana, maxime in res bellicas, potens. Ea & ſingula intuenti, & univerſa, ſicut ab aliis regibus gentibuſque, ita ab hoc quoque facile præſtant invictum Romanum imperium. Jam primum, ut ordiar ab ducibus comparandis, haud equidem abnuo egregium ducem fuiſſe Alexandrum; ſed clariorem tamen eum facit, quod unus fuit, quod adoleſcens, in incremento rerum, nondum alteram fortunam expertus, deceſſit. Vt alios reges claros duceſque omittam, magna exem-

exempla caſuum humanorum; Cyrum, quem maxime Græci laudibus celebrant, quid niſi longa vita, ſicut Magnum modo Pompeium, vertenti præbuit fortunæ? Recenſeam duces Romanos, nec omnes omnium ætatum, ſed ipſos eos cum quibus conſulibus aut dictatoribus Alexandro fuit bellandum: M. Valerium Corvum, C. Marcium Rutilum, C. Sulpicium, T. Manlium Torquatum, Q. Publilium Philonem, L. Papirium Curſorem, Q. Fabium Maximum, duos Decios, L. Volumnium, Manium Curium. Deinceps ingentes ſequuntur viri; ſi Punicum Romano prævertiſſet bellum, ſeniorque in Italiam trajeciſſet. Horum in quolibet tum indoles eadem quæ in Alexandro erat animi ingeniique; tum diſciplina militaris jam inde ab initiis urbis tradita per manus, in artis perpetuis præceptis ordinatæ modum venerat. Ita reges geſſerant bella: ita deinde exactores regum Junii Valeriique: ita deinceps Fabii, Quintii, Cornelii: ita Furius Camillus, quem juvenes duo, quibus cum Alexandro dimicandum erat, ſenem viderant. Militaria opera pugnando obeunti Alexandro, (nam ea quoque haud minus clarum eum faciunt) ceſſiſſet videlicet in acie oblatus par Manlius Torquatus, aut Valerius Corvus; inſignes ante milites, quam duces: ceſſiſſent Decii, devotis corporibus in hoſtem ruentes: ceſſiſſet Papirius Curſor, illo corporis robore, illo animi: victus eſſet conſiliis juvenis unius, ne ſingulos nominem, ſenatus ille, quem qui ex regibus conſtare dixit, unus veram ſpeciem Romani ſenatus cepit? Id vero erat periculum, ne ſolertius quam quilibet unus, ex iis quos nominavi, caſtris locum caperet, commeatus expediret, ab inſidiis præcaveret, tempus pugnæ deligeret, aciem inſtrueret, ſubſidiis firmaret. Non jam cum Dario rem eſſe dixiſſet: quem mulierum ac ſpadonum agmen trahentem, inter purpuram atque aurum oneratum fortunæ ſuæ apparatibus, prædam verius quam hoſtem, nihil aliud quam bene auſus vana contemnere, incruentus devicit. Longe alius Italiæ, quam Indiæ, per quam temulen-

mulento agmine comiſſabundus inceſſit, viſus ill
habitus eſſet; ſaltus Apuliæ ac montes Lucanos cer
nenti, & veſtigia recentia domeſticæ cladis, ub
avunculus ejus nuper Epiri rex Alexander abſum
18 ptus erat. Et loquimur de Alexandro nondum mer
ſo ſecundis rebus, quarum nemo intolerantior fuit
qui ſi ex habitu novæ fortunæ, novique, ut ita di
cam, ingenii, quod ſibi victor induerat, ſpectetur
Dario magis ſimilis quam Alexandro in Italiam ve
niſſet, & exercitum Macedoniæ oblitum degene
rantemque jam in Perſarum mores adduxiſſet. Re
ferre in tanto rege piget ſuperbam mutationem ve
ſtis, & deſideratas humi jacentium adulationes,
etiam victis Macedonibus graves, nedum victori-
bus: & fœda ſupplicia, & inter vinum & epulas
cædes amicorum, & vanitatem ementiendæ ſtir-
pis. Quid ſi vini amor indies fieret acrior, quid ſi
trux ac præfervida ira (nec quicquam dubium in-
ter ſcriptores refero) nullane hæc damna imperato-
riis virtutibus ducimus? Id vero periculum erat,
quod leviſſimi ex Græcis, qui Parthorum quoque
contra nomen Romanum gloriæ favent, dictitare
ſolent, ne majeſtatem nominis Alexandri (quem ne
fama quidem illis notum arbitror fuiſſe) ſuſtinere
non potuerit populus Romanus. & adverſus quem
Athenis, in civitate fracta Macedonum armis, cer-
nente tum maxime prope fumantes Thebarum rui-
nas, concionari libere auſi ſint homines (id quod ex
monumentis orationum patet) adverſus eum nemo
ex tot proceribus Romanis vocem liberam miſſurus
fuerit. Quantalibet magnitudo hominis concipia-
tur animo, unius tamen ea magnitudo hominis erit;
collecta paulo plus decem annorum felicitate: quam
qui eo extollunt, quod populus Romanus etſi nullo
bello, multis tamen præliis victus ſit, Alexandro
nullius pugnæ non ſecunda fortuna fuerit; non in-
telligunt, ſe unius hominis res geſtas, & ejus juve-
nis, cum populi jam octingenteſimum bellantis an-
num rebus conferre. Miremur, ſi quum ex hac parte
ſecula plura numerentur, quam ex illa anni, plus in
tam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

tam longo ſpatio quam in ætate tredecim annorum fortuna variaverit. Quin tu hominis cum homine, & ducis cum duce, fortunam cum fortuna confers. Quot Romanos duces nominem, quibus nunquam adverſa fortuna pugnæ fuit. paginas in annalibus magiſtratuum, faſtiſque percurrere licet, conſulum, dictatorumque, quorum nec virtutis, nec fortunæ ullo die populum Romanum pœnituit. Et quo ſint mirabiliores, quam Alexander, aut quiſquam alius rex; denos, vicenoſque dies quidam dictaturam, nemo pluſquam annum conſulatum geſſit: ab tribunis plebis delectus impediti ſunt: poſt tempus ad bella ierunt: ante tempus, comitiorum cauſſa revocati ſunt: in ipſo conatu rerum circumegit ſe annus: collegæ nunc temeritas, nunc pravitas, impedimento aut damno fuit: male geſtis rebus alterius ſucceſſum eſt: tironem, aut mala diſciplina inſtitutum exercitum acceperunt. At, Hercule, reges, non liberi ſolum impedimentis omnibus, ſed domini rerum temporumque, trahunt conſiliis cuncta, non ſequuntur. Invictus ergo Alexander cum invictis ducibus bella geſſiſſet, & eadem fortunæ pignora in diſcrimen detuliſſet. imo etiam eo plus periculi ſubiſſet, quod Macedones unum Alexandrum habuiſſent; multis caſibus non ſolum obnoxium, ſed etiam offerentem ſe: Romanis multi fuiſſent Alexandro, vel gloria vel rerum magnitudine pares, quorum ſuo quiſque fato, ſine publico diſcrimine viveret, moreretурque. Reſtat, ut copiæ copiis comparentur, vel numero, vel militum genere, vel multitudine auxiliorum. Cenſebantur ejus ætatis luſtris ducena quinquagena millia capitum. Itaque in omni defectione ſociorum Latini nominis, urbano prope delectu decem ſcribebantur legiones. quaterni, quinique exercitus ſæpe per eos annos, in Etruria, in Vmbria Gallis hoſtibus adjunctis; in Samnio, in Lucanis gerebant bellum. Latium deinde omne cum Sabinis, & Volſcis, & Æquis, & omni Campania, & parte Vmbriæ Etruriæque, & Picentibus & Marſis, Pelignifque, ac Veſtinis atque Apulis, adjunctaque 19

que omni ora Græcorum inferi maris à Thur
Neapolim & Cumas, & inde Antio atque Hoſt
tenus Samnites, aut ſocios validos Romanis, au
fractos bello inveniſſet hoſtes. Ipſe trajeciſſet ma
cum veteranis Macedonibus, non plus triginta mi
libus hominum, & quatuor millibus equitum, ma
xime Theſſalorum: hoc enim roboris erat. Perſa
Indos, aliaſque ſi adjunxiſſet gentes, impedimen
tum majus quam auxilium traheret. Adde, quo
Romanis ad manum domi ſupplementum eſſet. Ale
xandro (quod poſtea Annibali accidit) alieno i
agro bellanti, exercitus conſenuiſſet. Arma, cly
peus, ſariſſæque illis: Romano ſcutum, majus cor
pori tegumentum, & pilum, haud paulo quam haſt
vehementius ictu miſſuque telum. Statarius uterq
miles, ordines ſervans: ſed illa phalanx immobilis
& unius generis: Romana acies diſtinctior, ex plu
ribus partibus conſtans: facilis partienti quacun-
que opus eſſet, facilis jungenti. Jam in opere qui
par Romano miles? quis ad tolerandum laborem
melior? Vno prælio victus Alexander, bello victus
eſſet. Romanum, quem Caudium, quem Cannæ
non fregerunt, quæ fregiſſet acies? Næ ille ſæpe,
etiam ſi prima proſpere eveniſſent, Perſas & Indos,
& imbellem Aſiam quæſiſſet, & cum fœminis ſibi
bellum fuiſſe dixiſſet: quod Epiri regem Alexan-
drum mortifero vulnere ictum dixiſſe ferunt, ſor-
tem bellorum in Aſia geſtorum ab hoc ipſo juvene
cum ſua conferentem. Equidem quum per annos
quatuor & viginti, primo Punico bello claſſibus cer-
tatum cum Pœnis recordor, vix ætatem Alexandri
ſuffecturam fuiſſe reor ad unum bellum. & forſitan
quum & fœderibus vetuſtis juncta Punica res Ro-
manæ eſſet, & timor par adverſus communem ho-
ſtem, duas potentiſſimas armis viriſque urbes arma-
ret, ſimul Punico Romanoque obrutus bello eſſet.
Non quidem Alexandro duce, nec integris Mace-
donum rebus; ſed experti tamen ſunt Romani Ma-
cedonem hoſtem adverſus Antiochum Philippum,
& Perſen, non modo cum clade ulla, ſed ne cum
peri-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

periculo quidem ſuo. Abſit invidia vero, & civilia bella ſileant, numquam ab equite hoſte, numquam à pedite, numquam aperta acie, numquam æquis, utique numquam noſtris locis laboravimus. Equitem, ſagittas, ſaltus impeditos, avia commeatibus loca, gravis armis miles timere poteſt. Mille acies graviores quam Macedonum atque Alexandri, avertit, avertetque; modo ſit perpetuus hujus, qua vivimus, 20
pacis amor, & civilis cura concordiæ. M. Foſlius Flaccinator inde, & L. Plautius Venno conſules facti. Eo anno ab frequentibus Samnitium populis de fœdere renovando legati quum ſenatum humi ſtrati moviſſent, rejecti ad populum, haud quaquam tam efficaces habebant preces. Itaque de fœdere negatum: induciæ biennii, quum per aliquot dies fatigaſſent ſingulos precibus, impetratæ. Et ex Apulia Theanenſes Canuſinique populationibus feſſi, obſidibus L. Plautio Conſuli datis, in deditionem venerunt. Eodem anno primum præfecti Capuæ creari cœpti; legibus ab L. Furio prætore datis: quum utrumque ipſi pro remedio ægris rebus diſcordia inteſtina petiſſent. Et duæ Romæ additæ tribus, Vfentina ac Falerina. Inclinatis ſemel in Apulia rebus, Theates quoque Apuli ad novos Conſules, C. Junium Bubulcum, Q. Æmilium Barbulam fœdus petitum venerunt, pacis per omnem Apuliam præſtandæ populo Romano auctores. id audacter ſpondendo impetraverunt, ut fœdus daretur: neque ut æquo tamen fœdere, ſed ut in ditione populi Rom. eſſent. Apulia perdomita (nam Forento quoque valido oppido Junius potitus erat) in Lucanos perrectum. inde repentino adventu Æmilii Conſulis, Nerulum vi captum. Et poſtquam res Capuæ ſtabilitas Romana diſciplina, fama per ſocios vulgavit, Antiatibus quoque, qui ſe ſine legibus certis, ſine magiſtratibus agere querebantur, dati ab ſenatu ad jura ſtatuenda ipſius coloniæ patroni: nec arma modo, ſed jura etiam Romana late pollebant. C. Junius Bubulcus, 21
& Q. Æmilius Barbula Conſules, exitu anni non Conſulibus ab ſe creatis, Sp. Nautio, & M. Popil-

lio, cæterum dictatori L. Æmilio, legiones tradiderunt. Is cum L. Fulvio magiſtro equitum Saticulam oppugnare adortus, rebellandi cauſſam Samnitibus dedit. Duplex inde terror illatus Romanis. hinc Samnis magno exercitu coacto ad eximendo obſidione ſocios, haud procul caſtris Romanorum caſtra poſuit. hinc Saticulani magno cum tumultu patefactis repente portis, in ſtationes hoſtium incurrerunt. Inde pars utraque ſpe alieni magis auxilii, quam viribus freta ſuis, juſto mox prælio inito Romanos urgent. & quamquam anceps dimicatio erat: tamen utrimque tutam aciem dictator habuit: quia & locum haud facilem ad circumveniendum cepit, & diverſa ſtatuit ſigna. Infeſtior tamen in erumpentes inceſſit: nec magno certamine intra mœnia compulit. Tum totam aciem in Samnites obvertit. ibi plus certaminis fuit. Victoria ſicut ſera, ita nec dubia, nec varia fuit. Fuſi in caſtra Samnites, extinctis nocte ignibus, tacito agmine abeunt: & ſpe abjecta Saticulæ tuendæ, Pliſtiam ipſi ſocios Romanorum, ut parem dolorem hoſti redderent, cir-
22 cumſidunt. Anno circumacto, bellum deinceps ab dictatore Q. Fabio geſtum eſt. Conſules novi, ſicut ſuperiores Romæ manſerunt: Fabius ad accipiendum ab Æmilio exercitum, ad Saticulam cum ſupplemento venit. neque enim Samnites ad Pliſtiam manſerant: ſed accitis ab domo novis militibus, multitudine freti, caſtra eodem quo ante loco poſuerunt: laceſſenteſque prælio Romanos avertere ab obſidione conabantur. Eo intentius dictator in mœnia hoſtium verſus, id bellum tantum ducere quod urbem oppugnabat: ſecurior ab Samnitibus agere, ſtationibus modo oppoſitis, ne qua in caſtra vis fieret. Eo ferocius obequitare Samnites vallo, neque ocium pati. & quum jam prope in portis caſtrorum eſſet hoſtis, nihil conſulto dictatore magiſter equitum Q. Aulius Cæretanus magno tumultu cum omnibus turmis equitum evectus, ſummovit hoſtem. tum in minime pertinaci genere pugnæ, ſic fortuna exercuit opes, ut inſignis utrimque clades, & clara ipſo-

ipſorum ducum ederet funera. Prior Samnitium imperator, ægre patiens quo tam ferociter adequitaſſet, inde ſe fundi fugarique, orando hortandoque equites prælium integravit. in quem inſignem inter ſuos cientem pugnam, magiſter equitum Romanus infeſta cuſpide ita permiſit equum, ut uno ictu exanimem equo præcipitaret: nec, ut fit, ad ducis caſum perculſa magis, quam irritata eſt multitudo. Omnes, qui circa erant, in Aulium temere invectum per hoſtium turmas tela conjecerunt, fratri præcipuum decus ulti Samnitium imperatoris dederunt. is victorem detractum ex equo magiſtrum equitum, plenus mœroris atque iræ trucidavit: nec multum abfuit, quin corpore etiam, quia inter hoſtiles ceciderat turmas, Samnites potirentur. Sed extemplo ad pedes deſcenſum ab Romanis eſt, coactique idem Samnites facere. & repentina acies circa corpora ducum pedeſtre prælium iniit, quo haud dubie ſuperat Romanus: recuperatumque Aulii corpus miſta cum dolore lætitia victores in caſtra referunt. Samnites, duce amiſſo, & per equeſtre certamen tentatis viribus, omiſſa Saticula, quam nequicquam defendi rebantur, ad Pliſtiæ obſidionem redeunt: intraque paucos dies Saticula Romanus per deditionem, Pliſtia per vim Samnis potitur. Mutata 23
inde belli ſedes eſt. ad Soram è Samnio Apuliaque traductæ legiones. Sora ad Samnites defecerat; interfectis colonis Romanorum. quo quum prior Romanus exercitus ad ulciſcendam civium necem recuperandamque coloniam magnis itineribus perveniſſet, & ſparſi per vias ſpeculatores, ſequi legiones Samnitium, nec jam procul abeſſe, alii ſuper alios nunciarent; obviam itum hoſti, atque ad Lautulas ancipiti prælio dimicatum eſt. non cædes, non fuga alterius partis, ſed nox incertos victi victoreſ-ne eſſent, diremit. Invenio apud quoſdam, adverſam eam pugnam Romanis fuiſſe, atque in ea cecidiſſe Q. Aulium, magiſtrum equitum. Suffectus in locum Aulii C. Fabius magiſter equitum, cum exercitu novo ab Roma advenit; & per præmiſſos nuncios conſulto

ſulto dictatore, ubi ſubſiſteret, quove tempore, & qua ex parte hoſtem aggrederetur, ſubſtitit occultus, ad omnia ſatis exploratis conſiliis. Dictator quum per aliquot dies poſt pugnam continuiſſet ſuos intra vallum, obſeſſi magis quam obſidentis modo; ſignum repente pugnæ propoſuit, & efficacius ratus ad accendendos virorum fortium animos, nullam alibi, quam in ſemetipſo cuiquam relictam ſpem, de magiſtro equitum, novoque exercitu militem celavit. & tanquam nulla, niſi in eruptione ſpes eſſet, *Locis*, inquit, *anguſtis, milites, deprehenſi, niſi quam victoria patefecerimus, viam nullam habemus. Stativa noſtra munimento ſatis tuta ſunt, ſed inopia eadem infeſta. nam & circa omnia defecerunt, unde ſubvehi commeatus poterant: & ſi homines juvare velint, iniqua loca ſunt. Itaque non fruſtrabor ego vos, caſtra hic relinquendo, in quæ infecta victoria, ſicut priſtino die, vos recipiatis. armis munimenta, non munimentis arma tuta eſſe debent. Caſtra habeant repetantque, quibus operæ eſt trahere bellum: nos omnium rerum reſpectum, præterquam victoriæ nobis abſcindamus. Ferte ſigna in hoſtem: ubi extra vallum agmen exceſſerit, caſtra quibus imperatum eſt, incendant: damna veſtra, milites, omnium circa, qui defecerunt, populorum præda ſarcientur.* Ea oratione dictatoris, quæ neceſſitatis ultimæ index erat, milites accenſi, vadunt in hoſtem: & reſpectus ipſe ardentium caſtrorum, quamquam proximis tantum (ita enim juſſerat dictator) ignis eſt ſubditus, haud parvum fuit irritamentum. Itaque velut vecordes illati ſigna primo impetu hoſtium turbant, & in tempore poſtquam ardentia procul vidit caſtra magiſter equitum (id convenerat ſignum) hoſtium terga invadit. ita circumventi Samnites, qua poteſt quiſque fugam per diverſa petunt. Ingens multitudo in unum metu conglobata ac ſemetipſam turba impediens, in medio cæſa. Capta hoſtium caſtra direptaque; quorum præda onuſtum militem in Romana caſtra dictator reducit; haudquaquam tam victoria lætum, quam quod præter exiguam deformatam incendio

par-

partem, cætera contra ſpem ſalva invenit. Ad So- 24
ram inde reditum, novique Conſules M. Pœtelius,
C. Sulpicius exercitum ab dictatore Fabio accipiunt;
magna parte veterum militum dimiſſa, noviſque
cohortibus in ſupplementum adductis. Cæterum
quum propter difficilem urbis ſitum nec oppugnan-
di ſatis certa ratio iniretur, & aut tempore longin-
qua, aut præceps periculo victoria eſſet; Soranus
transfuga clam ex oppido profectus, quum ad vigi-
les Romanos penetraſſet, duci ſe extemplo ad conſu-
les jubet, deductuſque, traditurum urbem promittit.
Viſus inde (quum quonam modo id præſtaturus eſ-
ſet, percunctantes doceret) haud vana afferre, per-
pulit, prope adjuncta mœnibus Romana caſtra ut
ſex millia ab oppido removerentur: fore ut minus
intentæ in cuſtodiam urbis diurnæ ſtationes ac no-
cturnæ vigiliæ eſſent. ipſe inſequenti nocte ſub oppi-
do ſilveſtribus locis cohortibus inſidere juſſis, decem
milites delectos ſecum per ardua ac prope invia, in
arcem ducit; pluribus quam pro numero virorum
miſſilibus telis eo collatis. Ad hæc ſaxa erant, &
temere jacentia (ut fit) in aſpretis, & de induſtria
etiam, quo locus tutior eſſet, ab oppidanis conge-
ſta. Vbi quum conſtituiſſet Romanos, ſemitamque
anguſtam & arduam erectam ex oppido in arcem
oſtendiſſet: *Hoc quidem aſcenſu*, inquit, *vel tres
armati quamlibet multitudinem arcuerint. Vos & de-
cem numero, & quod plus eſt, Romani, Romanorum-
que fortiſſimi viri eſtis. & locus pro vobis, & nox erit,
quæ omnia ex incerto majora territis oſtentat. Ego
jam terrore omnia implebo: vos arcem intenti tenete.*
Decurrit inde quanto maxime poterat cum tumul-
tu, *ad arma*, & *prò veſtram fidem cives!* clamitans.
Arx ab hoſtibus capta eſt, ite, defendite. Hæc in-
cidens principum foribus, hæc obviis, hæc excurren-
tibus in publicum pavidis increpat. Acceptum ab
uno pavorem plures per urbem ferunt. Trepidi ma-
giſtratus, miſſis ad arcem exploratoribus, quum tela
& armatos tenere arcem multiplicato numero audi-
rent, avertunt animos à ſpe recuperandæ arcis. Fuga
cuncta

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

cuncta complentur, portæque ab ſemiſomnis, ac maxima parte inermibus refringuntur: quarum per unam præſidium Romanum clamore excitatum irrumpit, & concurſantes per viam pavidos cædit. Jam Sora capta erat; quum conſules prima luce advenêre; & quos reliquos fortuna ex nocturna cæde ac fuga fecerat, in deditionem accipiunt. Ex his ducentos viginti quinque, qui omnium conſenſu deſtinabantur, & infandæ colonorum cædis & defectionis auctores, vinctos Romam deducunt. cæteram multitudinem incolumem præſidio impoſito Soræ relinquunt. Omnes, qui Romam deducti erant, virgis in foro cæſi, ac ſecuri percuſſi ſummo gaudio plebis: cujus maxime intererat, tutam ubique, quæ paſſim in colonias mitteretur, multitudinem eſſe.

25 Conſules ab Sora profecti, in agros atque urbes Auſonum bellum intulerunt. mota namque omnia adventu Samnitium, quum apud Lautulas dimicatum eſt, fuerant, conjurationeſque circa Campaniam paſſim factæ, nec Capua ipſa crimine caruit: quin Romam quoque & ad principum quoſdam inquirendos ventum eſt. cæterum Auſonum gens proditione urbium, ſicut Sora, in poteſtatem venit. Auſona, & Minturnæ, & Veſcia, urbes erant: ex quibus principes juventutis duodecim numero in proditionem urbium ſuarum conjurati ad conſules veniunt: docent, *ſuos jampridem, exoptantes Samnitium adventum, ſimul ad Lautulas pugnatum audierunt, pro victis Romanos habuiſſe, juventute & armis Samnites juviſſe. fugatis inde Samnitibus, incerta pace agere, nec claudentes portas Romanis, ne arceſſant bellum, & obſtinatos claudere, ſi exercitus admoveatur. In ea fluctuatione animorum, opprimi incautos poſſe.* His auctoribus mota propius caſtra: miſſique eodem tempore circa tria oppida milites; partim armati, qui occulti propinqua mœnibus inſiderent loca; partim togati, tectis veſte gladiis, qui ſub lucem apertis portis urbes ingrederentur. Ab iis ſimul cuſtodes trucidari cœpti, ſimul datum ſignum armatis, ut ex inſidiis concurrerent. ita portæ occu-

patæ,

patæ, triaque oppida eadem hora, eodemque conſilio, capta. Sed quia abſentibus ducibus impetus eſt factus, nullus modus cædibus fuit: deletaque Auſonum gens vix certo defectionis crimine, perinde ac ſi internecino bello certaſſet. Eodem anno, pro- 26
dito hoſtibus Romano præſidio, Luceria Samnitium facta. nec diu proditoribus impunita res fuit. Haud procul inde exercitus Romanus erat: cujus primo impetu urbs, ſita in plano, capitur. Lucerini ac Samnites, ad internecionem cæſi. eoque ira proceſſit, ut Romæ quoque quum de colonis mittendis Luceriam conſuleretur ſenatus, multi delendam urbem cenſerent. Præter odium, quod execrabile in bis captos erat, longinquitas, quoque abhorrere à relegandis tam procul ab domo civibus inter tam infeſtas gentes cogebat. Vicit tamen ſententia, ut mitterentur coloni. duo millia & quingenti miſſi. Eodem anno, quum omnia infida Romanis eſſent, Capuæ quoque occultæ principum conjurationes factæ. De quibus quum ad ſenatum relatum eſſet, haud quaquam neglecta res eſt. quæſtiones decretæ: dictatoremque quæſtionibus exercendis dici placuit. C. Mænius dictus. is M. Foſlium magiſtrum equitum dixit. Ingens erat magiſtratus ejus terror. itaque ſive timore ejus, ſeu conſcientia Calavios, Ovium Noviumque (ea capita conjurationis fuerant) prius quam nominarentur apud dictatorem, mors haud dubie ab ipſis conſcita, judicio ſubtraxit. Deinde ut quæſtioni Campanæ materia deceſſit, verſa Romam interpretando res: non nominatim qui Capuæ, ſed in univerſum, qui uſquam coiſſent, conjuraſſentve adverſus rempublicam quæri ſenatum juſſiſſe: & coitiones honorum adipiſcendorum cauſſa factas, adverſus rempublicam eſſe: latiorque & re & perſonis quæſtio fieri: haud abnuente dictatore ſine fine ulla quæſtionis ſuæ jus eſſe. Poſtulabantur ergo nobiles homines. appellantibus tribunos nemo erat auxilio, quin nomina reciperentur. Inde nobilitas, nec ii modo in quos crimen intendebatur, ſed univerſi ſimul negare nobilium id crimen eſſe,

qui-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

quibus ſi nulla obſtetur fraude, pateat via ad honorem, ſed hominum novorum. ipſos adeo dictatorem magiſtrumque equitum, reos magis quam quæſitores idoneos ejus criminis eſſe. intellecturoſque id ita eſſe, ſimul magiſtratu abiſſent. Tum enimvero Mænius jam famæ magis quam imperii memor, progreſſus in concionem, ita verba fecit: *Et omnes anteactæ vitæ vos conſcios habeo, Quirites, & hic ipſe honos delatus ad me, teſtis eſt innocentiæ meæ. neque enim quod ſæpe alias, quia ita tempora poſtulabant reipublicæ, qui bello clariſſimus eſſet, ſed qui maxime procul ab his coitionibus vitam egiſſet, dictator deligendus exercendis quæſtionibus fuit. Sed quoniam quidam nobiles homines (qua de cauſſa vos exiſtimare, quam me pro magiſtratu quicquam incompertum dicere melius eſt) primum ipſas expugnare quæſtiones omni ope anniſi ſunt: dein, poſtquam ad id parum potentes erant, ne cauſſam dicerent, in præſidia adverſariorum, appellationem & tribunicium auxilium, patricii confugerunt. poſtremo repulſi inde (adeo omnia tutiora, quam ut innocentiam ſuam purgarent, viſa) in nos irruerunt, & privatis dictatorem poſcere reum verecundiæ non fuit: ut omnes Dii hominesque ſciant, ab illis, etiam quæ non poſſint, tentari, ne rationem vitæ reddant; me obviam ire crimini, & offerre me inimicis reum, dictatura me abdico. Vos quæſo, Conſules, ſi vobis datum ab ſenatu negotium fuerit, in me primum & hunc M. Foſlium quæſtiones exerceatis, ut appareat innocentia noſtra nos, non majeſtate honoris, tutos a criminationibus iſtis eſſe.* Abdicat inde ſe dictatura, & poſt eum confeſtim Foſlius magiſterio equitum: primique apud conſules (iis enim ab ſenatu mandata res eſt) rei facti adverſus nobilium teſtimonia, egregie abſolvuntur. Publilius etiam Philo multiplicatis ſummis honoribus poſt res tot domi belloque geſtas, cæterum inviſus nobilitati, cauſſam dixit, abſolutuſque eſt. Nec diutius, ut fit, quam dum recens erat, quæſtio, per clara nomina reorum viguit. inde labi cœpit ad viliora capita, donec coitionibus factionibuſque, adverſus quas
com-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

comparata erat, oppreſſa eſt. Earum fama rerum ma- 27
gis tamen ſpe Campanæ defectionis, in quam conju-
ratum erat, Samnites in Apuliam verſos rurſus ad
Caudium revocavit: ut inde ex propinquo, ſi qui
motus occaſionem aperirent, Capuam Romanis eri-
perent. Eo conſules cum valido exercitu venerunt.
& primo circa ſaltus, quum utrimque ad hoſtem ini-
qua via eſſet, cunctati ſunt: deinde Samnites per
aperta loca brevi circuitu in loca plana, Campanos
campos, agmen demittunt, ibique primum caſtra in
conſpectu hoſtibus data: deinde levibus præliis,
equitum ſæpius quam peditum utrimque periculum
factum: nec aut eventus eorum Romanum, aut mo-
ræ, qua trahebant bellum, pœnitebat. Samnitium
contra ducibus, & carpi parvis quotidie damnis, &
ſeneſcere dilatione belli vires ſuæ videbantur. itaque
in aciem procedunt; equitibus in cornua diviſis:
quibus præceptum erat, intentiores ad reſpectum ca-
ſtrorum, ne qua eo vis fieret, quam ad prælium ſta-
rent. aciem pediti tutam fore. Conſules Sulpicius in
dextro, Pœtelius in lævo cornu conſiſtunt. Dextra
pars, qua & Samnites raris ordinibus, aut ad cir-
cumeundos hoſtes, aut ne ipſi circumirentur, con-
ſtiterant, latius patefacta ſtetit. Siniſtris, præterquam
quod confertiores ſteterant, repentino conſilio Pœ-
telii conſulis additæ vires: qui ſubſidiarias cohor-
tes, quæ integræ ad longioris pugnæ caſus reſerva-
bantur, in primam aciem extemplo emiſit: univer-
ſiſque hoſtem primo impetu viribus impulit. Com-
mota pedeſtri acie Samnitium, eques in pugnam
ſuccedit. in hunc tranſverſo agmine inter duas acies
ſe inferentem Romanus equitatus concitat equos:
ſignaque & ordines peditum atque equitum con-
fundit, donec univerſam ab ea parte avertit aciem.
In eo cornu non Pœtelius ſolus, ſed Sulpicius etiam
hortator affuerat; avectus ab ſuis nondum conferen-
tibus manus, ad clamorem ab ſiniſtra parte prius
exortum. unde haud dubiam victoriam cernens,
quum ad ſuum cornu tenderet cum mille ducentis
viris, diſſimilem ibi fortunam invenit: Romanos
loco

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

loco pulſos, victorem hoſtem ſigna in perculſos ir
ferentem. Cæterum omnia mutavit repente conſul
adventus. nam & conſpectu ducis refectus militun
eſt animus: & majus quam pro numero auxiliun
advenerat, fortes viri: & partis alterius victoria au
dita, mox viſa etiam, prælium reſtituit. Tota dein
de jam vincere acie Romanus, & omiſſo certamine
cædi capique Samnites: niſi qui Maleventum, cu
nunc urbi Beneventum nomen eſt, perfugerunt. A
triginta millia cæſa aut capta Samnitium, proditur
memoriæ eſt. Conſules egregia victoria parta, pro
tinus inde ad Bovianum oppugnandum legiones du
cunt. ibique hiberna egerunt, donec ab novis con
ſulibus L. Papirio Curſore quintum, C. Junio Bu
bulco iterum, nominatus dictator C. Pœtelius cur
M. Foſlio magiſtro equitum, exercitum accepit. I
quum audiſſet arcem Fregellanam ab Samnitibu
captam, omiſſo Boviano ad Fregellas pergit. und
nocturna Samnitium fuga, ſine certamine recept
Fregellis, præſidioque valido impoſito, in Campa
niam reditum, maxime ad Nolam armis repeten
dam. eo ſe intra mœnia ſub adventum dictatoris &
Samnitium omnis multitudo & Nolani agreſtes
contulerant. Dictator urbis ſitu circumſpecto, qu
apertior aditus ad mœnia eſſet, omnia ædificia (&
frequenter ibi habitabatur) circumjecta muris in
cendit; nec ita multo poſt, ſive à Pœtelio dictatore
ſive ab C. Junio Conſule, (nam utrumque traditur
Nola eſt capta. Qui captæ decus Nolæ ad Conſu
lem trahunt, adjiciunt, Atinam & Calatiam, ab eo
dem captas: Pœtelium autem peſtilentia orta clav
figendi cauſſa dictatorem dictum. Sueſſa, & Pon
tiæ, eodem anno coloniæ deductæ ſunt. Sueſſa, Au
runcorum fuerat: Volſci Pontias inſulam ſitam ir
conſpectu littoris ſui incoluerant. & Interamna &
Caſinum ut deducerentur coloniæ, ſenatuſconſultun
factum eſt. ſed triumviros creavêre, ac miſêre colo-
29 norum quatuor millia. inſequentes conſules, M.
Valerius, P. Decius. Profligato fere Samnitium
bello, prius quam ea cura decederet Patribus Roma-
nis,

nis, Etruſci belli fama exorta eſt: nec erat ea tempeſtate gens alia, cujus, ſecundum Gallicos tumultus, arma terribiliora eſſent; quum propinquitate agri, tum multitudine hominum. Itaque altero conſule in Samnio reliquias belli perſequente, P. Decius, qui graviter æger Romæ reſtiterat, auctore ſenatu dictatorem C. Junium Bubulcum dixit. is, prout rei magnitudo poſtulabat, omnes juniores ſacramento adigit: arma, quæque alia res poſcit, ſumma induſtria parat; nec tantis apparatibus elatus, de inferendo bello agitat: quieturus haud dubie, niſi ultro arma Etruſci inferrent. Eadem in comparando cohibendoque bello conſilia & apud Etruſcos fuere. neutri finibus egreſſi. & cenſura clara eo anno Appii Claudii, & C. Plautii fuit: memoriæ tamen felicioris ad poſteros nomen Appii, quod viam munivit, & aquam in urbem duxit, eaque unus perfecit: quia ob infamem, atque invidioſam ſenatus lectionem verecundia victus collega, magiſtratu ſe abdicaverat. Appius jam inde antiquitus inſitam pertinaciam familiæ gerendo, ſolus cenſuram obtinuit. Eodem Appio auctore Potitia gens, cujus ad aram Maximam Herculis familiare ſacerdotium fuerat, ſervos publicos miniſterii delegandi cauſſa, ſolennia ejus ſacri docuerat. Traditur inde dictu mirabile, & quod dimovendis ſtatu ſuo ſacris religionem adferre facile poſſet, quum duodecim familiæ ea tempeſtate Potiorum eſſent; puberes ad triginta, omnes intra annum cum ſtirpe extinctos: nec nomen tantum Potitiorum interiiſſe, ſed cenſorem etiam Appium, memori Deûm ira, poſt aliquot annos luminibus captum. Itaque conſules, qui eum annum ſecuti ſunt, 30
C. Junius Bubulcus tertium, & Q. Æmilius Barbula iterum, initio anni queſti apud populum, deformatum ordinem prava lectione ſenatus, qua potiores aliquot lectu præteriti eſſent; negaverunt eam lectionem ſe, quæ ſine recti pravique diſcrimine ad gratiam & libidinem facta eſſet, obſervaturos. & ſenatum extemplo citaverunt eo ordine, qui ante cenſores Appium Claudium & C. Plautium fuerat.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

Et duo imperia eo anno dari cœpta per populum; utraque pertinentia ad rem militarem: unum, ut tribuni militum ſenideni in quatuor legiones à populo crearentur, quæ antea perquam paucis ſuffragio populi relictis locis, dictatorum & conſulum ferme fuerant beneficia. Tulere eam rogationem tribuni plebei L. Atilius, C. Marcius: alterum, ut duumviros navales claſſis ornandæ reficiendæque cauſſa idem populus juberet. lator hujus plebiſciti fuit M. Decius tribunus plebis. Ejuſdem anni rem dictu parvam præterirem, ni ad religionem viſa eſſet pertinere. Tibicines, quia prohibiti à proximis cenſoribus erant in æde Jovis veſci, quod traditum antiquitus erat, ægre paſſi, Tibur uno agmine abierunt: adeo, ut nemo in urbe eſſet, qui ſacrificiis præcineret. Ejus rei religio tenuit Senatum, legatoſque Tibur miſerunt, ut darent operam, ut hi homines Romanis reſtituerentur. Tiburtini benigne polliciti, primum accitos in curiam hortati ſunt, ut reverterentur Romam: poſtquam perpelli nequibant, conſilio haud abhorrente ingeniis hominum, eos aggrediuntur. Die feſto alii alios per ſpeciem celebrandarum cantu epularum cauſſa invitant, & vino, cujus avidum ferme genus eſt, oneratos ſopiunt: atque ita in plauſtra ſomno victos conjiciunt, ac Romam deportant. nec prius ſenſere; quam plauſtris in foro relictis plenos crapulæ eos lux oppreſſit. Tunc concurſus populi factus, impetratoque ut manerent datum, ut triduum quotannis ornati, cum cantu, atque hac, quæ nunc ſolennis eſt, licentia per urbem vagarentur: reſtitutumque in æde veſcendi jus iis, qui ſacris præcinerent. Hæc inter duorum ingentium
3 bellorum curam gerebantur. Conſules inter ſe provincias partiti; Junio Samnites, Æmilio novum bellum Etruria ſorte obvenit. In Samnio Cluviam præſidium Romanum quia nequiverat vi capi, obſeſſum fame in deditionem acceperant Samnites, verberibuſque fœdum in modum laceratos occiderant deditos. Huic infenſus crudelitati Junius, nihil antiquius oppugnatione Cluviana ratus, quo die aggreſ-

ſus

ſus eſt mœnia, vi cepit; atque omnes puberes interfecit. Inde victor exercitus Bovianum ductus. caput hoc erat Pentrorum Samnitium longe ditiſſimum atque opulentiſſimum armis viriſque. Ibi quia haud tantum irarum erat, ſpe prædæ milites accenſi, oppido potiuntur. minus itaque ſævitum in hoſtes eſt: prædæ plus penè, quam ex omni Samnio unquam egeſtum: benigneque omnis militi conceſſa. Et poſtquam præpotentem armis Romanum nec acies ſubſiſtere ullæ, nec caſtra, nec urbes poterant; omnium principum in Samnio eo curæ ſunt intentæ, ut inſidiis quæreretur locus, ſi qua licentia populando effuſus exercitus, excipi ac circumveniri poſſet. Transfugæ agreſtes, & captivi quidam, pars forte, pars conſilio oblati, congruentia ad conſulem afferentes, quæ & vera erant, pecoris vim ingentem in ſaltum avium compulſam eſſe, perpulerunt ut prædatum eo expeditæ ducerentur legiones. Ibi ingens hoſtium exercitus itinera occultus inſederat, & poſtquam intraſſe Romanos vidit ſaltum, repente exortus cum clamore ac tumultu incautos invadit. & primo nova res trepidationem fecit, dum arma capiunt, ſarcinas congerunt in medium: dein, poſtquam ut quiſque liberaverat ſe onere, aptaveratque armis, ad ſigna undique coibant, & notis ordinibus in veteri diſciplina militiæ, jam ſine præcepto ullius ſua ſponte ſtruebatur acies: Conſul ad ancipitem maxime pugnam advectus, deſilit ex equo, & *Iovem, Martemque atque alios teſtatur Deos, ſe nullam ſuam gloriam inde, ſed prædam militi quærentem, in eum locum deveniſſe. neque in ſe aliud, quam nimiam ditandi ex hoſte militis curam reprehendi poſſe. Ab eo ſe dedecore nullam rem aliam, quam virtutem militum vindicaturam, conniterentur modo uno animo omnes invadere hoſtem, victum acie, caſtris exutum, nudatum urbibus, ultimam ſpem furto inſidiarum tentantem, & loco non armis fretum. Sed quem eſſe jam virtuti Romanæ inexpugnabilem locum?* Fregellana arx, Soranaque, & ubicunque iniquo ſucceſſum erat loco, memorabantur. His accenſus miles, omnium imme-

immemor difficultatum, vadit adverſus imminen-
tem hoſtium aciem, ubi paululum laboris fuit, dum
in adverſum clivum erigitur agmen: cæterum poſt-
quam prima ſigna planiciem ſummam ceperunt,
ſenſitque acies æquo ſe jam inſtitiſſe loco, verſus ex-
templo eſt terror in inſidiatores, eaſdemque late-
bras, quibus ſe paulo ante texerant, palati atque iner-
mes fuga repetebant: ſed loca difficilia hoſti quæſi-
ta, ipſos tum ſua fraude impediebant. Itaque ergo
perpaucis effugium patuit: cæſa ad viginti millia ho-
minum, victorque Romanus ad oblatam ultro ab
32 hoſte prædam pecorum diſcurrit. Dum hæc gerun-
tur in Samnio, jam omnes Etruriæ populi, præter
Aretinos, ad arma ierant, ab oppugnando Sutrio,
quæ urbs ſocia Romanis velut clauſtra Etruriæ erat,
ingens orſi bellum. Eo alter conſulum Æmilius cum
exercitu ad liberandos obſidione ſocios venit. Ad-
venientibus Romanis, Sutrini commeatus benigne
in caſtra ante urbem poſita advexere. Etruſci diem
primum conſultando, maturarent, traherent-ne bel-
lum, traduxerunt. Poſtero die, ubi celeriora quam
tutiora conſilia magis placuere ducibus, ſole orto ſi-
gnum pugnæ propoſitum eſt: armatique in aciem
procedunt. Quod poſtquam conſuli nunciatum eſt,
extemplo teſſeram dari jubet, ut prandeat miles, fir-
matiſque cibo viribus arma capiat. dicto paretur.
Conſul ubi armatos paratoſque vidit, ſigna extra
vallum proferri juſſit, & haud procul hoſte inſtruxit
aciem. Aliquamdiu intenti utrimque ſteterunt, ex-
ſpectantes ut ab adverſariis clamor & pugna incipe-
ret. & prius ſol meridie ſe inclinavit, quam telum
hinc aut illinc emiſſum eſt. inde, ne infecta re abi-
retur, clamor ab Etruſcis oritur, concinuntque tubæ,
& ſigna inferuntur. Nec ſegnius ab Romanis pugna
initur, concurrunt infenſis animis. numero hoſtis,
virtute Romanus ſuperat. Anceps prælium multos
utrimque, & fortiſſimum quemque abſumit: nec
prius inclinata res eſt, quam ſecunda acies Romana
ad prima ſigna, integri feſſis ſucceſſerunt. Etruſci,
quia nullis recentibus ſubſidiis fulta prima acies fuit,
ant[illegible]

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

ante ſigna circaque omnes ceciderunt. nullo unquam
prælio fugæ minus nec plus cædis fuiſſet, ni obſtina-
tos mori Tuſcos nox texiſſet: ita, ut victores prius
quam victi pugnandi finem facerent. Poſt occaſum
ſolis ſignum receptui datum eſt: nocte ab utroque
in caſtra reditum. Nec deinde quicquam eo anno rei
memoria dignæ apud Sutrium geſtũ eſt: quia & ex
hoſtium exercitu prima tota acies deleta uno prælio
fuerat, ſubſidiariis modo relictis; vix quod ſatis eſſet
ad caſtrorum præſidium: & apud Romanos tantum
vulnerum fuit, ut plures poſt prælium ſaucii deceſſe-
rint, quam ceciderant in acie. Q. Fabius inſequentis 33
anni conſul, bellum ad Sutrium excepit. collega Fa-
bio C. Marcius Rutilus datus eſt. Cæterum & Fa-
bius ſupplementum ab Roma adduxit: & novus
exercitus domo accitus Etruſcis venit. Permulti
jam anni erant; quum inter patricios magiſtratus
tribunoſque plebis nulla certamina fuerant: quum
ex ea familia, quæ velut fatalis tum tribunis ac plebi
erat, certamen oritur. Ap. Claudius cenſor, circum-
actis decem & octo menſibus, quod Æmilia lege fi-
nitum cenſuræ ſpacium temporis erat, quum C.
Plautius collega ejus magiſtratu ſe abdicaſſet, nulla
vi compelli, ut abdicaret, potuit. P. Sempronius
erat tribunus plebis, qui finiendæ cenſuræ intra legi-
timum tempus actionem ſuſceperat; non popularem
magis quam juſtam, nec in vulgus, quam optimo
cuique gratiorem. Is quum identidem legem Æmi-
liam recitaret, auctoremque ejus Mamercum Æmi-
lium dictatorem laudibus ferret, qui quinquennalem
ante cenſuram, & longinquitate poteſtatem domi-
nantem, intra ſex menſium & anni coegiſſet ſpa-
tium: *Dic agedum*, inquit, *Ap. Claudi, quidnam fa-
cturus fueris, ſi eo tempore, quo C. Furius & M. Ge-
ganius cenſores fuerunt, cenſor fuiſſes?* Negare Appius
*interrogationem tribuni magnopere ad cauſſam perti-
nere ſuam. nam etſi tenuerit lex Æmilia eos cenſo-
res, quorum in magiſtratu lata eſſet; quia poſt illos
cenſores creatos eam legem populus juſſiſſet, quodque
poſtremum juſſiſſet, id jus ratumque eſſet; non tamen*

aut

aut ſe, aut eorum quemquam, qui poſt eam legem la-
34 tam creati cenſores eſſent, teneri ea lege potuiſſe. Hæc
ſine ullius aſſenſu cavillante Appio, En, inquit, Qui-
rites, illius Appii progenies, qui decemvir in annum
creatus, altero anno ſe ipſe creavit: tertio, nec ab ſe,
nec ab ullo creatus, privatus faſces & imperium obti-
nuit. nec ante continuando abſtitit magiſtratu, quam
obruerunt eum male parta, male geſta, male retenta
imperia. Hæc eſt eadem familia, Quirites, cujus vi
atque injuriis compulſi extorres patria Sacrum mon-
tem cepiſtis: hæc, adverſus quam tribunicium auxi-
lium vobis comparaſtis: hæc, propter quam duo exerci-
tus Aventinum inſediſtis: hæc, quæ fœnebres leges, hæc
quæ agrarias ſemper impugnavit: hæc connubia Pa-
trum & plebis interrupit: hæc plebi ad curules magi-
ſtratus iter obſepſit: hoc eſt nomen multo quam Tar-
quiniorum, infeſtius veſtræ libertati. Ita-ne tandem,
Appi Claudi, quum centeſimus jam annus ſit ab Ma-
merco Æmilio dictatore, tot cenſores fuerint nobi-
liſſimi fortiſſimique viri, nemo eorum duodecim tabu-
las legit? Nemo id jus eſſe, quod poſtremo populus juſ-
ſiſſet, ſcivit? Immo vero omnes ſciverunt. & ideo
Æmiliæ potius legi paruerunt, quam illi antiquæ, qua
primum cenſores creati erant, quia hanc poſtremum
juſſerat: &, quia ubi duæ contrariæ leges ſunt, ſemper
antiquæ obrogat nova. An hoc dicis, Appi, non teneri
Æmilia lege populum? an populum teneri, te unum
exlegem eſſe? Tenuit Æmilia lex violentos illos cen-
ſores, C. Furium & M. Geganium, qui, quid iſte ma-
giſtratus in republica male facere poſſet, indicarunt:
quum ira finitæ poteſtatis, Mamercum Æmilium
principem ætatis ſuæ belli domique, ærarium fecerunt.
Tenuit deinceps omnes cenſores intra centum annorum
ſpacium, tenet C. Plautium collegam tuum, iiſdem au-
ſpiciis, eodem jure creatum. An hunc non ut qui opti-
mo jure cenſor creatus eſſet, populus creavit? tu unus
eximius es, in quo hoc præcipuum ac ſingulare valeat.
Quem tu regem ſacrificiorum crees, amplexus regni
nomen, ut qui optimo jure rex Romæ creatus ſit, crea-
tum ſe dicet? quem ſemeſtri dictatura, quem inter-

regn-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

regno quinque dierum contentum fore putes? quem clavi figendi, aut ludorum cauſſa dictatorem audacter crees? Quam iſti ſtolidos ac ſocordes videri creditis eos, qui intra viceſimum diem ingentibus rebus geſtis dictatura ſe abdicaverunt, aut qui vitio creati abierunt magiſtratu? Quid ego antiqua repetam? Nuper intra decem annos C. Mænius dictator, quia quum quæſtiones ſeverius quam quibuſdam potentibus tutum erat, exerceret, contagio ejus, quod quærebat, ipſi criminis objectata ab inimicis eſt; ut privatus obviam iret crimini, dictatura ſe abdicavit. Nolo ego iſtam in te modeſtiam: ne degeneraveris à familia imperioſiſſima & ſuperbiſſima: non die, non hora citius, quam neceſſe eſt, magiſtratu abieris, modo ne excedas finitum tempus. Satis eſt, aut diem aut menſem cenſuræ adjicere. Triennium, inquit, & ſex menſes ultra quam licet Æmilia lege, cenſuram geram, & ſolus geram. hoc quidem jam regno ſimile eſt. An collegam ſubrogabis, quem ne in demortui quidem locum ſubrogari fas eſt? Pœnitet enim quod antiquiſſimum ſolenne, & ſolum ab ipſo, cui fit, inſtitutum Deo, ab nobiliſſimis antiſtitibus ejus ſacri ad ſervorum miniſterium religioſus cenſor deduxiſti: gens antiquior originibus urbis hujus, hoſpitio Deorum immortalium ſacra, propter te ac tuam cenſuram intra annum ab ſtirpe extincta eſt: niſi univerſam rempubl. eo nefario obſtrinxeris, quod ominari etiam reformidat animus. Vrbs eo luſtro capta eſt, quo, demortuo collega C. Iulio cenſore L. Papirius Curſor, ne abiret magiſtratu, M. Cornelium Maluginenſem collegam ſubrogavit. Et quanto modeſtior illius cupiditas fuit, quam tua, Appi? Nec ſolus, nec ultra finitum lege tempus L. Papirius cenſuram geſſit. tamen neminem invenit qui ſe poſtea auctorem ſequeretur. omnes deinceps cenſores poſt mortem collegæ ſe magiſtratu abdicarunt. Te nec quod dies exiit cenſuræ, nec quod collega magiſtratu abiit, nec lex, nec pudor coercet: virtutem in ſuperbia, in audacia, in contemptu Deorum hominumque ponis. Ego te, Appi Claudi, pro iſtius magiſtratus majeſtate ac verecundia quem geſſiſti, non modo manu violatum, ſed ne verbo qui-

quidem inclementiori à me appellatum vellem: ſed
& hæc quæ adhuc egi, pervicacia tua & ſuperbia coe
git me loqui: & niſi Æmiliæ legi parueris, te in vin
cula duci jubebo. Nec, quum ita comparatum à majo
ribus ſit, ut comitiis cenſoris, niſi duo confecerint legiti
ma ſuffragia, non renunciato altero comitia differan
tur; ego te, qui ſolus cenſor creari non poſſis, ſolam cen
ſuram gerere patiar. Hæc taliaque quum dixiſſet,
prendi cenſorem, & in vincula duci juſſit. Appro
bantibus ſex tribunis actionem collegæ, tres appel
lanti Appio auxilio fuerunt: ſummaque invidia
35 omnium ordinum ſolus cenſuram geſſit. Dum ea
Romæ geruntur, jam Sutrium ab Etruſcis obſideba
tur: conſulique Fabio imis montibus ducenti ad fe
rendam opem ſociis, tentandaſque munitiones, ſi qua
poſſet, acies hoſtium inſtructa occurrit, quorum in
gentem multitudinem quum oſtenderet ſubjecta la
te planicies; Conſul, ut loco paucitatem ſuorum ad
juvaret, flectit paullulum in clivos agmen: (aſpreta
erant ſtrata ſaxis) inde ſigna in hoſtem obvertit.
Etruſci omnium, præterquam multitudinis ſuæ, qua
ſola freti erant, immemores, prælium ineunt, adeo
raptim & avide, ut, abjectis miſſilibus, quo celeriu
manus conſererent, ſtringerent gladios, vadentes in
hoſtem. Romanus contra, nunc tela, nunc ſaxa
quibus eos affatim locus ipſe armabat, ingerere. Igi
tur ſcuta, galeæque ictæ, quum etiam quos non vul
neraverant, turbarent (neque ſubire erat facile ad
propiorem pugnam, neque miſſilia habebant, quibu
eminus rem gererent) ſtantes & expoſitos ad ictu
quum jam ſatis nihil tegeret, quoſdam etiam peden
referentes, fluctuantemque & inſtabilem aciem
redintegrato clamore ſtrictis gladiis haſtati & prin
cipes invadunt. eum impetum non tulerunt Etruſci
verſiſque ſignis fuga effuſa caſtra repetunt. Sed equi
tes Romani prævecti per obliqua campi, quum ſe
fugientibus obtuliſſent, omiſſo ad caſtra itinere
montes petunt. Inde inermi penè agmine, ac vexa
to vulneribus, in ſilvam Ciminiam penetratum. Ro
manus multis millibus Etruſcorum cæſis, duode
qua

quadraginta ſignis militaribus captis, caſtris etiam
hoſtium cum præda ingenti potitur. Tum de per- 36
ſequendo hoſte agitari cœptum. Silva erat Ciminia
magis tum invia atque horrenda, quam nuper fuere
Germanici ſaltus: nulli ad eam diem ne mercato-
rum quidem adita. eam intrare haud fere quiſquam
præter ducem ipſum audebat. aliis omnibus cladis
Caudinæ nondum memoria aboleverat. Tum ex
iis qui aderant, (conſulis fratrem Fabium Cæſonem
alii, C. Claudium quidam matre eadem, qua Con-
ſulem genitum, tradunt) ſpeculatum ſe iturum pro-
feſſus, brevique omnia certa allaturum. Cære edu-
catus apud hoſpites, Etruſcis inde literis eruditus
erat: linguamque Etruſcam probe noverat. Habeo
auctores, vulgo tum Romanos pueros, ſicut nunc
Græcis, ita Etruſcis literis erudiri ſolitos. Sed pro-
pius eſt vero, præcipuum aliquid fuiſſe in eo, qui ſe
tam audaci ſimulatione hoſtibus immiſcuerit. ſer-
vus ei dicitur comes unus fuiſſe nutritus una, eoque
haud ignarus linguæ ejuſdem: nec quicquam aliud
proficiſcentes, quam ſummatim regionis, quæ in-
tranda erat, naturam, ac nomina principum in popu-
lis accepere; ne qua inter colloquia inſigni nota hæ-
ſitantes deprehendi poſſent. Iere paſtorali habitu,
agreſtibus telis, falcibus gæſiſque binis armati. Sed
neque commercium linguæ nec veſtis armorumve
habitus ſic eos texit, quam quod abhorrebat à fide,
quemquam externum Ciminios ſaltus intraturum.
Vſque ad Camertes Vmbros penetraſſe dicuntur. ibi,
qui eſſent, fateri Romanum auſum: introductum-
que in ſenatum, conſulis verbis egiſſe de ſocietate
amicitiaque: atque inde comi hoſpitio acceptum,
nunciare Romanis juſſum, commeatum exercitui
dierum triginta præſto fore, ſi ea loca intraſſet: ju-
ventutemque Camercium Vmbrorum, in armis pa-
ratam imperio futuram. Hæc quum relata conſuli
eſſent, impedimentis prima vigilia præmiſſis, legio-
nibus poſt impedimenta ire juſſis, ipſe ſubſtitit cum
equitatu: & luce orta poſtero die obequitavit ſta-
tionibus hoſtium, quæ extra ſaltum diſpoſitæ erant,

& quum ſatis diu tenuiſſet hoſtem, in caſtra ſeſe recepit: portaque altera egreſſus, ante noctem agmen aſſequitur. Poſtero die, luce prima, juga Ciminii montis tenebat. inde contemplatus opulenta Etruriæ arva, milites emittit. Ingenti jam abacta præda, tumultuariæ agreſtium Etruſcorum cohortes, repente à principibus regionis ejus concitatæ, Romanis occurrunt: adeo incompoſitæ, ut vindices prædarum prope ipſi prædæ fuerint. Cæſis fugatiſque iis, late depopulato agro victor Romanus, opulentuſque rerum omnium copia, in caſtra rediit. Eo forte quinque legati cum duobus tribunis plebis venerant; denunciatum Fabio ſenatus verbis, ne ſaltum Ciminium tranſiret. lætati ſerius ſe, quam ut impedire bellum poſſent, veniſſe, nuncii victoriæ Romam re-

37 vertuntur. Hac expeditione conſulis, motum latius erat quam profligatum bellum. vaſtationem namque ſub Ciminii montis radicibus jacens ora ſenſerat: conciveratque indignatione non Etruriæ modo populos, ſed Vmbriæ finitima. Itaque quantus non unquam antea, exercitus ad Sutrium venit: neque in ſilvis tantummodo promota caſtra, ſed etiam aviditate dimicandi quam primum in campos delata acies: deinde inſtructa primo ſuo ſtare loco, relicto hoſtibus ad inſtruendam contra ſpacio: deinde, poſtquam detrectare hoſtem ſenſere pugnam, ad vallum ſubeunt. Vbi poſtquam ſtationes quoque receptas intra munimenta ſenſere, clamor repente circa duces ortus, ut eo ſibi è caſtris cibaria ejus diei deferre juberent, manſuros ſe ſub armis: & aut nocte, aut certe luce prima caſtra hoſtium invaſuros. Nihilo quietior Romanus exercitus imperio ducis continetur. decima erat fere diei hora, quum cibum capere conſul milites jubet, præcipit ut in armis ſint, quacumque diei noctiſve hora ſignum dederit. Paucis milites alloquitur, Samnitium bella extollit, elevat Etruſcos: nec hoſtem hoſti, nec multitudinem multitudini comparandam ait eſſe. Præterea telum aliud occultum ſcituros in tempore. interea taceri opus eſſe. His ambagibus prodi ſimulabat hoſtes,

quo

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

quo animus militum multitudine territus reſtituere-
tur: & quod ſine munimento conſederant, veriſi-
milius erat quod ſimulabatur. Curati cibo corpora
quieti dant, & quarta fere vigilia ſine tumultu exci-
tati arma capiunt. Dolabræ calonibus dividuntur
ad vallum proruendum, foſſaſque implendas: intra
munimenta inſtruitur acies: delectæ cohortes ad
portarum exitus collocantur. dato deinde ſigno
paulo ante lucem, quod æſtivis noctibus ſopitæ ma-
xime quietis tempus eſt, proruto vallo erupit acies:
ſtratos paſſim invadit hoſtes: alios immobiles, alios
ſemiſomnos in cubilibus ſuis, maximam partem ad
arma trepidantes, cædes oppreſſit: paucis armandi ſe
datum ſpacium eſt. Eos ipſos non ſignum certum,
non ducem ſequentes, fundit Romanus, fugatos
eques perſequitur. ad caſtra, ad ſilvas diverſi tende-
bant. Silvæ tutius dedere refugium. nam caſtra in
campis ſita eodem die capiuntur: aurum argentum-
que juſſum referre ad conſulem: cætera præda mili-
tis fuit. Cæſa aut capta eo die hoſtium millia ad
ſexaginta. Eam tam claram pugnam trans Ciminiam
ſilvam ad Peruſiam pugnatam, quidam auctores
ſunt: metuque in magno civitatem fuiſſe, ne inter-
cluſus exercitus tam infeſto ſaltu, coortis undique
Tuſcis Vmbriſque, opprimeretur. Sed ubicunque
pugnatum eſt, res Romana ſuperior fuit: itaque à
Peruſia, & Cortona, & Aretio, quæ ferme capita
Etruriæ populorum ea tempeſtate erant, legati pa-
cem fœduſque ab Romanis petentes, inducias in tri-
ginta annos impetraverunt. Dum hæc in Etruria 38
geruntur, Conſul alter C. Marcius Rutilus Allifas
de Samnitibus vi cepit. multa alia caſtella, vicique,
aut deleta hoſtiliter, aut integra in poteſtatem ve-
nere. Per idem tempus & claſſis Romana à P. Cor-
nelio, quem ſenatus maritimæ oræ præfecerat, in
Campaniam acta, quum appulſa Pompeios eſſet; ſo-
cii inde navales ad depopulandum agrum Nuceri-
num profecti, proximis raptim vaſtatis, unde reditus
tutus ad naves eſſet, dulcedine (ut fit) prædæ lon-
gius progreſſi, excivere hoſtes. Palatis per agros ne-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

mo obvius fuit, quum occidione occidi poſſent: redeuntes agmine incauto haud procul navibus aſſecuti agreſtes, exuerunt præda, partem etiam occiderunt: quæ ſuperfuit cædi trepida multitudo, ad naves compulſa eſt. Profectio Q. Fabii trans Ciminiam ſilvam quantum Romæ terrorem fecerat, tam lætam famam in Samnium ad hoſtes tulerat: interclusum Romanum exercitum obſideri: cladiſque imaginem Furculas Caudinas memorabant. eadem temeritate avidam ulteriorum ſemper gentem in ſaltus invios deductam; ſeptam non hoſtium magis armis, quam locorum iniquitatibus eſſe. Jam gaudium invidia quadam miſcebatur: quod belli Romani decus ab Samnitibus fortuna ad Etruſcos avertiſſet. itaque armis viriſque ad obterendum C. Marcium conſulem concurrunt: protinus inde Etruriam per Marſos ac Sabinos petituri; ſi Marcius dimicandi poteſtatem non faciat. Obvius iis conſul fuit. dimicatum prælio utrimque atroci, atque incerto eventu eſt: & quum anceps cædes fuiſſet, adverſæ tamen rei fama in Romanos vertit, ob amiſſos quoſdam equeſtris ordinis, tribunoſque militum, atque unum legatum, & (quod inſigne maxime fuit) conſulis ipſius vulnus. Ob hæc etiam aucta fama (ut ſolet) ingens terror Patres invaſit: dictatoremque dici placebat: nec quin Curſor Papirius diceretur, in quo tum ſumma rei bellicæ ponebatur, dubium cuiquam erat: ſed nec in Samnium nuncium perferri, omnibus infeſtis, tuto poſſe: nec vivere Marcium conſulem ſatis fidebant. Alter conſul Fabius infeſtus privatim Papirio erat: quæ ne ira obſtaret bono publico, legatos ex conſularium numero mittendos ad eum ſenatus cenſuit: qui ſua quoque eum, non publica ſolum auctoritate, monerent, ut memoriam ſimultatum patriæ remitteret. Profecti legati ad Fabium conſulem, quum ſenatuſconſultum tradidiſſent, adjeciſſentque orationem convenientem mandatis, conſul demiſſis in terram oculis, tacitus ab incertis quidnam eſſet acturus legatis receſſit. nocte deinde ſilentio (ut mos

eſt)

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

eſt) L. Papirium dictatorem dixit, cui quum ob
animum egregie victum legati gratias agerent, ob-
ſtinatum ſilentium obtinuit, ac ſine reſponſo ac
mentione facti ſui, legatos dimiſit: ut appareret in-
ſignem dolorem ingenti comprimi animo. Papi-
rius C. Junium Bubulcum magiſtrum equitum di-
xit: atque ei legem curiatam de imperio ferenti, tri-
ſte omen diem diffidit, quod Fauciæ curiæ fuit prin-
cipium, duabus inſignis cladibus, captæ urbis, &
Caudinæ pacis: quod utroque anno ejuſdem curiæ
fuerat principium. Macer Licinius tertia etiam cla-
de, quæ ad Cremeram accepta eſt, abominandam
eam curiam facit. Dictator poſtero die auſpiciis re- 39
petitis pertulit legem, & profectus cum legionibus,
ad terrorem traducti ſilvam Ciminiam exercitus
nuper ſcriptis, ad Longulam pervenit: acceptiſque
à Marcio conſule veteribus militibus, in aciem co-
pias eduxit: nec hoſtes detrectare viſi pugnam. in-
ſtructos deinde, armatoſque (quum ab neutris præ-
lium inciperet) nox oppreſſit. Quieti aliquamdiu,
nec ſuis diffidentes viribus, nec hoſtem ſpernentes,
ſtativa in propinquo habuere. Interea res in Etru-
ria geſtæ. nam & cum Vmbrorum exercitu acie
depugnatum eſt: fuſi tamen magis quam cæſi ho-
ſtes, quia cœptam acriter non tolerarunt pugnam,
& ad Vadimonis lacum Etruſci lege ſacrata coacto
exercitu, quum vir virum legiſſet, quantis nunquam
alias ante ſimul copiis, ſimul animis dimicarunt:
tantoque irarum certamine res geſta eſt, ut ab neu-
tra parte emiſſa ſint tela; gladiis pugna cœpit, &
acerrime commiſſa, ipſo certamine quod aliquam-
diu anceps fuit, accenſa eſt: ut non cum Etruſcis to-
ties victis, ſed cum aliqua nova gente videretur di-
micatio eſſe. Nihil ab ulla parte movetur fugæ,
cadunt anteſignani: & ne nudentur propugnatori-
bus ſigna, fit ex ſecunda prima acies. Ab ultimis
deinde ſubſidiis cietur miles: adeoque ad ultimum
laboris ac periculi ventum eſt, ut equites Romani,
omiſſis equis, ad primos ordines peditum, per arma,
per corpora, evaſerint: ea velut nova inter feſſos

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

exorta acies, turbavit ſigna Etruſcorum. Secuta deinde impetum eorum, utcumque affecta fuerat, cætera multitudo, tandem perrumpit ordines hoſtium. Tunc vinci pertinacia cœpta, & averti manipuli quidam: &, ut ſemel dedere terga, etiam certiorem capeſſere fugam. Ille primum dies fortuna veteri abundantes Etruſcorum fregit opes. cæſum in acie quod roboris fuit, caſtra eo impetu capta,
40 direptaque. Pari ſubinde periculo gloriæque eventu bellum in Samnitibus erat, qui, præter cæteros belli apparatus, ut acies ſua fulgeret novis armorum inſignibus, fecerunt. Duo exercitus erant: ſcuta alterius auro, alterius argento cælaverunt. Forma erat ſcuti: ſummum latius qua pectus atque humeri teguntur, faſtigio æquali: ad imum cuneatior, mobilitatis cauſſa: ſpongia pectori tegumentum: & ſiniſtrum crus ocrea tectum: galeæ criſtatæ, quæ ſpeciem magnitudini corporum adderent. tunicæ auratis militibus verſicolores, argentatis linteæ candidæ. his dextrum cornu datum: illi in ſiniſtro conſiſtunt. Notus jam Romanis apparatus inſignium armorum fuerat: doctique à ducibus erant, *horridum militem eſſe debere; non cælatum auro argentoque, ſed ferro & animis fretum. quippe illa prædam verius, quam arma eſſe; nitentia ante rem, deformia inter ſanguinem & vulnera. Virtutem eſſe militis decus, & omnia illa victoriam ſequi: & ditem hoſtem quamvis pauperis victoris præmium eſſe.* His Curſor vocibus inſtinctos milites in prælium duxit. dextro ipſe cornu conſiſtit: ſiniſtro præfecit magiſtrum equitum. Simul eſt concurſum, ingens fuit cum hoſte certamen; non ſegnius inter dictatorem & magiſtrum equitum, ab utra parte victoria inciperet. Prior forte Junius commovit hoſtem, lævo dextrum cornu, ſacratos more Samnitium milites, eoque candida veſte, & paribus candore armis inſignes. eos ſe Orco mactare Junius dictitans, quum intuliſſet ſigna, turbavit ordines, & haud dubie impulit aciem. Quod ubi ſenſit dictator, *Ab lævone cornu victoria incipiet?* inquit: *& dextrum cornu,* di-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

dictatoris acies, alienam pugnam ſequetur, non partem maximam victoriæ trahet? Concitat milites. nec peditum virtuti equites, aut legatorum ſtudia ducibus cedunt. M. Valerius à dextro, P. Decius ab lævo cornu, ambo conſulares, ad equites in cornibus poſitos evehuntur: adhortatique eos, ut partem ſecum capeſſerent decoris, in tranſverſa latera hoſtium incurrunt. Is novus additus terror, quum ex parte utraque circumvaſiſſet aciem, & ad terrorem hoſtium legiones Romanæ redintegrato clamore intuliſſent gradum; tum fuga à Samnitibus cœpta. Jam ſtrage hominum armorumque inſignium campi repleti, ac primo pavidos Samnites caſtra ſua accepêre: deinde ne ea quidem retenta. captis direptiſque ante noctem injectus ignis. Dictator ex Senatuſconſulto triumphavit. cujus triumpho longe maximam ſpeciem captiva arma præbuere. tantum magnificentiæ viſum in iis, ut aurata ſcuta dominis argentariorum ad forum ornandum dividerentur. inde natum initium dicitur fori ornandi ab ædilibus, quum thenſæ ducerentur. Et Romani quidem, ad honorem Deûm inſignibus armis hoſtium uſi ſunt: Campani, ab ſuperbia & odio Samnitium, gladiatores, (quod ſpectaculum inter epulas erat,) eo ornatu armarunt, Samnitiumque nomine appellarunt. Eodem anno cum reliquis Etruſcorum ad Peruſiam, quæ ipſa induciarum fidem ruperat, Fabius Conſul nec dubia, nec difficili victoria dimicat. ipſum oppidum (nam ad mœnia victor acceſſit) cepiſſet: ni legati dedentes urbem exiſſent. Præſidio Peruſiæ impoſito, legationibus Etruriæ amicitiam petentibus præ ſe Romam ad ſenatum miſſis, Conſul, præſtantiore etiam quam dictator victoria triumphans, urbem eſt invectus. Quin etiam devictorum Samnitium decus magna ex parte ad legatos, P. Decium & M. Valerium, eſt verſum: quos populus proximis comitiis ingenti conſenſu Conſulem alterum, alterum prætorem declaravit. Fabio ob egregie perdomitam Etruriam 41
continuatur conſulatus: Decius collega datur. Va-

 lerius

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

lerius prætor quartum creatus. Conſules partiti provincias. Etruria Decio, Samnium Fabio evênit. Is profectus ad Nuceriam Alfaternam; tum pacem petentes, quod uti ea quum daretur, noluiſſent, aſpernatus, oppugnando ad deditionem ſubegit. Cum Samnitibus acie dimicatum: haud magno certamine hoſtes victi. neque ejus pugnæ memoria tradita foret, ni Marſi eo primum prælio cum Romanis bellaſſent. Secuti Marſorum defectionem Peligni, eandem fortunam habuerunt. Decio quoque alteri conſuli ſecunda belli fortuna erat. Tarquinienſem metu ſubegerat frumentum exercitui præbere, atque inducias in quadraginta annos petere: Volſinienſium caſtella aliquot vi cepit: quædam ex iis diruit, ne receptaculo hoſtibus eſſent: circumferendoque paſſim bello, tantum terrorem ſui fecit, ut nomen omne Etruſcum fœdus ab Conſule peteret. Ac de eo quidem nihil impetratum. induciæ annuæ datæ: ſtipendium exercitui Romano ab hoſte in eum annum penſum, & binæ tunicæ in militem exactæ. ea merces induciarum fuit. Tranquillas res jam Etruſcis turbavit repentina defectio Vmbrorum; gentis integræ à cladibus belli, niſi quod tranſitum exercitus ager ſenſerat: ii concitata omni juventute ſua, & magna parte Etruſcorum ad rebellionem compulſa, tantum exercitum fecerant, ut relicto poſt ſe in Etruria Decio, ad oppugnandam inde Romam ituros, magnifice de ſe, ac contemptim de Romanis loquentes, jactarent. Quod incœptum eorum ubi ad Decium Conſulem perlatum eſt, ad urbem ex Etruria magnis itineribus pergit: & in agro Pupinienſi ad famam intentus hoſtium conſedit. Nec Romæ ſpernebatur Vmbrorum bellum: & ipſæ minæ metum fecerant, expertis à Gallica clade quam intutam urbem incolerent. Itaque legati ad Fabium Conſulem miſſi ſunt: ut, ſi quid laxamenti à bello Samnitium eſſet, in Vmbriam propere exercitum duceret. Dicto paruit Conſul, magniſque itineribus ad Mevaniam, ubi tum copiæ Vmbrorum erant, perrexit. Repens adventus conſulis,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

ſulis, quem procul Vmbria in Samnio bello alio occupatum crediderant, ita exterruit Vmbros, ut alii recedendum ad urbes munitas, quidam bellum mittendum cenſerent. Plaga una (Materinam ipſi appellant) non continuit modo cæteros in armis, ſed confeſtim ad certamen egit. caſtra vallantem Fabium adorti ſunt. Quos ubi effuſos ruere in munimenta conſul vidit, revocatos milites ab opere, prout loci natura tempuſque patiebatur, ita inſtruit: cohortatuſque prædicatione vera qua in Tuſcis qua in Samnio partorum decorum, exiguam appendicem Etruſci belli conficere jubet: & vocis impiæ pœnas expetere, qua ſe urbem Romanam oppugnaturos, minati ſint. Hæc tanta ſunt alacritate militum audita, ut clamor ſua ſponte ortus loquentem interpellaverit ducem. ante imperium deinde, concentu tubarum ac cornuum, curſu effuſo in hoſtem feruntur. Non tamquam in viros, aut armatos incurrunt, mirabile dictu: ſigna primo eripi cœpta ſigniferis: deinde ipſi ſigniferi trahi ad conſulem, armatique milites ex acie in aciem transferri. & ſicubi eſt certamen, ſcutis magis quam gladiis geritur res. Vmbonibus incuſſâque ala ſternuntur hoſtes. plus capitur hominum, quam cæditur: atque una vox ponere arma jubentium per totam fertur aciem. Itaque inter ipſum certamen facta deditio eſt à primis auctoribus belli. poſtero inſequentibuſque diebus, & cæteri Vmbrorum populi deduntur. Ocriculani ſponſione in amicitiam accepti. Fabius alienæ ſor- 42 tis victor belli, in ſuam provinciam exercitum reduxit. itaque ei ob res tam feliciter geſtas, ſicut priore anno populus continuarat conſulatum; ita Senatus inſequente anno, quo Ap. Claudius, L. Volumnius Conſules fuerunt, prorogavit, maxime Appio adverſante, imperium. Appium cenſorem petiſſe conſulatum, comitiaque ejus ab L. Furio tribuno plebis interpellata, donec ſe cenſura abdicavit, in quibuſdam annalibus invenio. Creatus conſul, quum collegæ novum bellum, Salentini hoſtes, decernerentur, Romæ manſit, ut urbanis artibus opes auge-

ret,

ret, quando belli decus penes alios eſſet. Voluminium provinciæ haud pœnituit. multa ſecunda prælia fecit: aliquot urbes hoſtium vi cepit. prædæ erat largitor, & benignitatem per ſe gratam comitate adjuvabat, militemque iis artibus fecerat & periculi & laboris avidum. Q. Fabius proconſul ad urbem Allifas cum Samnitium exercitu ſignis collatis confligit. minime ambigua res fuit. Fuſi hoſtes, atque in caſtra compulſi. nec caſtra forent retenta, ni exiguum ſuperfuiſſet diei: ante noctem tamen ſunt circumſeſſa, & nocte cuſtodita, ne quis elabi poſſet. Poſtero die, vix dum luce certa, deditio fieri cœpta: & pacti, qui Samnitium forent, ut cum ſingulis veſtimentis emitterentur. Hi omnes ſub jugum miſſi. ſociis Samnitium nihil cautum: ad ſeptem millia ſub corona veniêre. qui ſe civem Hernicum dixerat, ſeorſum in cuſtodia habitus. Eos omnes Fabius Romam ad ſenatum miſit: & quum quæſitum eſſet, delectu, an voluntarii pro Samnitibus adverſus Romanos bellaſſent; per Latinos populos cuſtodiendi dantur. juſſique eam integram rem novi conſules, P. Cornelius Arvina, Q. Marcius Tremulus (ii enim jam creati erant) ad ſenatum referre. id ægre paſſi Hernici; concilium populorum omnium habentibus Anagninis, in circo, quem Maritimum vocant, præter Alatrinatem Ferentinatemque, & Verulanum, omnes Hernici nominis populo Romano bellum indixerunt. In Samnio quoque, quia deceſſerat inde Fabius, novi motus exorti. Calatia & Sora, præſidiaque quæ in iis Romana erant, expugnata: & in captivorum corpora militum fœde ſævitum. itaque eo P. Cornelius cum exercitu miſſus. Marcio novi hoſtes (jam enim Anagninis Hernicisque aliis bellum juſſum erat) decernuntur. Primo ita omnia opportuna loca hoſtes inter conſulū caſtra interceperunt, ut pervadere expeditus nuncius non poſſet, & per aliquot dies incerti rerum omnium, ſuſpenſique de ſtatu alterius, uterque conſul ageret, Romamque is metus manaret: adeò, ut omnes juniores ſacramento adigerentur,

43

rentur, atque ad ſubita rerum duo juſti ſcriberentur exercitus. Cæterum Hernicum bellum nequaquam pro præſenti terrore ac vetuſtate gentis gloriæ fuit. nihil uſquam dictu dignum auſi, trinis caſtris intra paucos dies exuti, triginta dierum inducias, ita ut ad ſenatum Romam legatos mitterent, pacti ſunt bimeſtri ſtipendio frumentoque, & ſingulis in militem tunicis. Ab ſenatu ad Marcium rejecti, cui Senatuſconſulto permiſſum de Hernicis erat: iſque eam gentem in deditionem accepit. Et in Samnio alter conſul ſuperior viribus, locis impeditior erat. Omnia itinera obſepſerant hoſtes: ſaltuſque pervios ceperant, ne qua ſubvehi commeatus poſſent: neque eos quum quotidie ſigna in aciem conſul proferret, elicere ad certamen poterat. ſatiſque apparebat neque Samnitem certamen præſens, nec Romanum dilationem belli laturum. Adventus Marcii, qui Hernicis ſubactis maturavit collegæ venire auxilio, moram certaminis hoſti exemit. nam, ut qui ne alteri quidem exercitui ſe ad certamen credidiſſent pares, conjungi utique paſſi duos conſulares exercitus, nihil crederent ſupereſſe ſpei; advenientem incompoſito agmine Marcium aggrediuntur. Raptim collatæ ſarcinæ in medium: & prout tempus patiebatur, inſtructa acies. Clamor primum in ſtativa perlatus, deinde conſpectus procul pulvis, tumultum apud alterum conſulem in caſtris fecit. iſque confeſtim arma capere juſſis, raptimque eductis in aciem militibus, tranſverſam hoſtium aciem, atque alio certamine occupatam, invadit: clamitans *ſummum flagitium fore, ſi alterum exercitum utriuſque victoriæ compotem ſinerent fieri, nec ad ſe ſui belli vindicarent decus.* Qua impetum dederat, perrumpit: aciemque per mediam in caſtra hoſtium tendit, & vacua defenſoribus capit atque incendit. Quæ ubi flagrantia Marcianus miles conſpexit, & hoſtes reſpexere, tum paſſim fuga cœpta Samnitium fieri. ſed omnia obtinet cædes: nec in ullam partem tutum perfugium eſt. Jam triginta millibus hoſtium cæſis, ſignum receptui conſules dederant,

col-

colligebantque in unum copias, invicem inter ſe gratantes: quum repente viſæ procul hoſtium novæ cohortes, quæ in ſupplementum ſcriptæ fuerant, integravere cædem. in quas nec juſſu conſulum, nec ſigno accepto victores vadunt; malo tirocinio imbuendum Samnitem, clamitantes. Indulgent Conſules legionum ardori, ut qui probe ſcirent novum militem hoſtium inter perculſos fuga veteranos, ne tentando quidem ſatis certamini fore. Nec eos opinio fefellit. omnes Samnitium copiæ veteres novæque, montes proximos fuga capiunt. eo & Romana erigitur acies: nec quicquam ſatis tuti loci victis eſt. & de jugis, quæ ceperant, funduntur; jamque una voce omnes pacem petebant. Tum trium menſium frumento imperato, & annuo ſtipendio ac ſingulis in militem tunicis, ad ſenatum pacis oratores miſſi. Cornelius in Samnio relictus. Marcius de Hernicis triumphans, in urbem rediit: ſtatuaque equeſtris in foro decreta eſt, quæ ante templum Caſtoris poſita eſt. Hernicorum tribus populis, Alatrinati, Verulano, Ferentinati, quia maluerunt, quam civitatem, ſuæ leges redditæ: connubiumque inter ipſos, quod aliquandiu Hernicorum ſoli habuerunt, permiſſum. Anagninis, quique arma Romanis intulerant, civitas ſine ſuffragii latione data: concilia connubiaque adempta: & magiſtratibus, præterquam ſacrorum curatione, interdictum. Eodem anno ædes Salutis à C. Junio Bubulco cenſore locata eſt: quam conſul bello Samnitium voverat. ab eodem collegaque ejus M. Valerio Maximo viæ per agros publica impenſa factæ. Et cum Carthaginienſibus eodem anno fœdus tertio renovatum: legatiſque eorum, qui ad id venerant, comiter
44 munera miſſa. Dictatorem idem annus habuit P. Cornelium Scipionem, cum magiſtro equitum P. Decio Mure. ab iis, propter quæ creati erant, comitia conſularia habita, quia neuter conſulum potuerat bello abeſſe. Creati conſules L. Poſtumius, Tib. Minucius. Hos conſules Piſo Q. Fabio & P. Decio ſuggerit. biennio exempto, quo Claudium Volum-

lumniumque, & Cornelium, cum Marcio conſules factos tradidimus: memoria-ne fugerit in annalibus digerendis, an conſulto binos conſules falſos ratus tranſcenderit, incertum eſt. Eodem anno in campum Stellatem agri Campani Samnitium incurſiones factæ. itaque ambo conſules in Samnium miſſi. Quum diverſas regiones, Tifernum Poſtumius, Bovianum Minucius petiſſent; Poſtumii prius ductu ad Tifernum pugnatum. Alii haud dubie Samnites victos, ac viginti millia inde hominum capta tradunt: alii Marte æquo diſceſſum, & Poſtumium metum ſimulantem nocturno itinere clam in montes copias abduxiſſe: hoſtes ſecutos duo millia inde locis munitis & ipſos conſediſſe. Conſul, ut ſtativa tuta, copioſaque (& ita erant) petiſſe videretur; poſtquam & munimentis caſtra firmavit, & omni apparatu rerum utilium inſtruit; relicto firmo præſidio de vigilia tertia, qua duci proxime poteſt, expeditas legiones ad collegam, & ipſum adverſus alios ſedentem, ducit. ibi auctore Poſtumio Minucius cum hoſtibus ſigna confert; & quum anceps prælium in multum diei proceſſiſſet, tum Poſtumius integris legionibus defeſſam jam aciem hoſtium improviſo invadit. Itaque quum laſſitudo ac vulnera fugam quoque præpediſſent; occidione occiſi hoſtes, ſigna unum & viginti capta: atque inde ad caſtra Poſtumii perrectum. Ibi duo victores exercitus perculſum jam fama hoſtem adorti fundunt fugantque: ſigna militaria ſex & viginti capta, & imperator Samnitium Statius Gellius, multique alii mortales, & caſtra utraque capta: & Bovianum, ubi poſtero die cœptum oppugnari, brevi capitur. magnaque gloria rerum geſtarum conſules triumpharunt. Minucium conſulem cum vulnere gravi relatum in caſtra mortuum, quidam auctores ſunt, & M. Fulvium in locum ejus conſulem ſuffectum: & ab eo quum ad exercitum Minucii miſſus eſſet, Bolam captam. Eodem anno Sora, Arpinum, Cenſennia, recepta ab Samnitibus. Herculis magnum ſimulacrum in Capitolio poſitum, dedica-

45 dicatumque. P. Sulpicio Saverrione, P. Sempronio Sopho conſulibus, Samnites, ſeu finem, ſeu dilationem belli quærentes, legatos de pace Romam miſere. quibus ſuppliciter agentibus reſponſum eſt, *niſi ſæpe bellum parantes pacem petiſſent Samnites, oratione ultro citroque habita, de pace tranſigi potuiſſe. nunc, quando verba vana ad id locorum fuerint, rebus ſtandum eſſe. P. Sempronium conſulem cum exercitu brevi in Samnio fore: eum ad bellum pacem-ne inclinent animi, falli non poſſe. Comperta omnia ſenatui relaturum. decedentem ex Samnio Conſulem legati ſequerentur.* Eo anno quum pacatum Samnium exercitus Romanus benigne præbito commeatu peragraſſet, fœdus antiquum Samnitibus redditum. Ad Æquos inde veteres hoſtes, cæterum permultos annos ſub ſpecie infidæ pacis quietos, verſa arma Romana: quod incolumi Hernico nomine miſſitaverant ſimul cum iis Samniti auxilia; & poſt Hernicos ſubactos, univerſa prope gens, ſine diſſimulatione conſilii publici, ad hoſtes deſciverat: & poſtquam icto Romæ cum Samnitibus fœdere, feciales venerant, res repetitum, *tentationem*, aiebant, *eſſe, ut terrore incuſſo belli Romanos ſe fieri paterentur. quod quantopere optandum foret, Hernicos docuiſſe: quum quibus licuerit, ſuas leges Romanæ civitati præoptaverint: quibus legendi quid mallent, copia non fuerit, pro pœna neceſſariam civitatem fore.* Ob hæc, vulgo in conciliis jactata, populus Romanus bellum fieri Æquis juſſit: conſuleſque ambo ad novum profecti bellum, quatuor millibus à caſtris hoſtium conſederunt. Æquorum exercitus (ut qui ſuo nomine permultos annos imbelles egiſſent) tumultuario ſimilis, ſine ducibus certis, ſine imperio trepidare. alii exeundum in aciem, alii caſtra tuenda cenſent: movet pleroſque vaſtatio futura agrorum, ac deinceps cum levibus præſidiis urbium relictarum excidia. Itaque poſtquam inter multas ſententias una, quæ omiſſa cura communium ad reſpectum ſuarum quemque rerum vertiſſet, audita; ut prima vigilia diverſi è caſtris ad deportanda omnia tuendaque mœni-

mœnibus in urbes abirent; cuncti eam ſententiam ingenti aſſenſu accepere. Palatis hoſtibus per agros, prima luce Romani ſignis prolatis in acie conſiſtunt: & ubi nemo obvius ibat, pleno gradu ad caſtra hoſtium tendunt. Cæterum, poſtquam ibi neque ſtationes pro portis, nec quemquam in vallo, nec fremitum conſuetum caſtrorum animadverterunt; inſolito ſilentio moti, metu inſidiarum ſubſiſtunt. tranſgreſſi deinde vallum, quum deſerta omnia inveniſſent, pergunt hoſtem veſtigiis ſequi: ſed veſtigia in omnes æque ferentia partes, ut in dilapſis paſſim, primo errorem faciebant; poſt, per exploratores compertis hoſtium conſiliis, ad ſingulas urbes circumferendo bello, unum & quadraginta oppida intra dies quinquaginta omnia oppugnando ceperunt: quorum pleraque diruta, atque incenſa, nomenque Æquorum prope ad internecionem deletum. De Æquis triumphatum, exemploque eorum clades fuit, ut Marrucini, Marſi, Peligni, Frentani, mitterent Romam oratores pacis petendæ, amicitiæque. iis populis fœdus petentibus datum. Eodem 46 anno C. Flavius Cn. filius ſcriba, patre libertino, humili fortuna ortus, cæterum callidus vir & facundus; ædilis curulis fuit. Invenio in quibuſdam annalibus, quum appareret ædilibus, fierique ſe pro tribu ædilem videret, neque accipi nomen, quod ſcriptum faceret; tabulam poſuiſſe, & juraſſe, ſe ſcriptum non facturum. quem aliquanto antea deſiiſſe ſcriptum facere arguit Macer Licinius, tribunatu ante geſto, triumviratibuſque; nocturno altero, altero coloniæ deducendæ. Cæterum (id quod haud diſcrepat) contumacia adverſus contemnentes humilitatem ſuam nobiles certavit. civile jus repoſitum in penetralibus pontificum evulgavit, faſtoſque circa forum in albo propoſuit, ut quando lege agi poſſet, ſciretur: ædem Concordiæ in area Vulcani ſumma invidia nobilium dedicavit; coactuſque conſenſu populi Cornelius Barbatus Pontifex maximus verba præire, quum more majorum negaret, niſi Conſulem aut imperatorem poſſe templum dedica-

dicare. Itaque ex auctoritate ſenatus latum ad populum eſt, ne quis templum aramve injuſſu ſenatus aut tribunorum plebis partis majoris dedicaret. Haud memorabilem rem per ſe, niſi documentum ſit adverſus ſuperbiam nobilium plebeiæ libertatis, referam. Ad collegam ægrum viſendi cauſſa Flavius quum veniſſet, conſenſuque nobilium adoleſcentium, qui ibi aſſidebant, aſſurrectum ei non eſſet; curulem afferri ſellam eo juſſit, ac ſede honoris ſui anxios invidia inimicos ſpectavit. Cæterum Flavium dixerat ædilem forenſis factio, Ap. Claudii cenſura vires nacta, qui ſenatum primus libertinorum filiis lectis inquinaverat. & poſteaquam eam lectionem nemo ratam habuit, nec in curia adeptus erat, quas petierat opes urbanas; humilibus per omnes tribus diviſis, forum & campum corrupit. tantumque Flavii comitia indignitatis habuerunt, ut plerique nobilium annulos aureos & phaleras deponerent. Ex eo tempore in duas partes diſceſſit civitas. aliud integer populus fautor & cultor bonorum, aliud forenſis factio tenebat; donec Q. Fabius & P. Decius cenſores facti. Fabius ſimul concordiæ cauſſa, ſimul ne humilimorum in manu comitia eſſent, omnem forenſem turbam excretam in quatuor tribus conjecit, urbanaſque eas appellavit. adeoque eam rem acceptam gratis animis ferunt, ut Maximi cognomen, quod tot victoriis non pepererat, hac ordinum temperatione pareret. Ab eodem inſtitutum dicitur, ut equites idibus Quintilibus tranſveherentur.

EPI-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

EPITOME LIBRI X.

Coloniæ deductæ ſunt Sora ac Alba. Carſeoli Marſi in deditionem accepti. Collegium augurum ampliatum eſt, ut eſſent novem, cum antea quaterni fuiſſent. Lex de provocatione ad populum, a Valerio conſule tunc tertium lata eſt. Duæ tribus adjectæ ſunt, Anienſis & Terentina. Samnitibus bellum indictum; & adverſus eos ſæpe proſpere pugnatum. Quum adverſus Etruſcos, Vmbros, Samnites, Gallos, P. Decio & Q. Fabio ducibus, pugnaretur, Romanuſque exercitus in maximo eſſet diſcrimine, P. Decius, ſecutus exemplum patris, devovit ſe pro exercitu, & morte ſua victoriam ejus pugnæ populo Romano dedit. Papirius Curſor, Samnitium exercitum, qui jurejurando obſtrictus, quo majore conſtantia virtutis pugnaret, in aciem deſcenderat, fudit. Cenſus actus eſt. luſtrum conditum. cenſa ſunt civium capita ducenta ſexaginta duo millia, & trecenta viginti duo.

LVCIO Genucio, Ser. Cornelio Conſulibus, ab externis ferme bellis ocium fuit. Soram atque Albam coloniæ deductæ. Albam in Æquos ſex millia colonorum ſcripta. Sora agri Volſci fuerat; ſed poſſederant Samnites. eo quatuor millia hominum miſſa. Eodem anno Arpinatibus Trebulaniſque civitas data. Fruſinates tertia parte agri damnati, quod Hernicos ab eis ſolicitos compertum: capitaque conjurationis ejus quæſtione ab conſulibus ex Senatuſconſulto habita, virgis cæſi ac ſecuri percuſſi. Tamen ne prorſus imbellem agerent annum, parva expeditio in Vmbria facta eſt: quod nunciabatur ex ſpelunca quadam excurſiones armatorum in agros fieri. In eam ſpeluncam penetratum cum ſignis eſt: & ex eo loco obſcuro multa vulnera accepta maximeque lapidum ictu, donec

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

altero ſpecus ejus ore (nam pervius erat) invento, utræque fauces congeſtis lignis accenſæ: ita intus fumo ac vapore ad duo millia armatorum, ruentia noviſſime in ipſas flammas, dum evadere tendunt, abſumta. M. Livio Dentre, & Æmilio conſulibus redintegratum Æquicum bellum. Coloniam ægre patientes velut arcem ſuis finibus impoſitam, ſumma vi expugnare adorti, ab ipſis colonis pelluntur. Cæterum tantum Romæ terrorem fecere, quia vix credibile erat, tam affectis rebus ſolos per ſe Æquos ad bellum coortos, ut tumultus ejus cauſſa dictator diceretur C. Junius Bubulcus: cum M. Titinio magiſtro equitum profectus, primo congreſſu Æquos ſubegit, ac die octavo triumphans in urbem quum rediſſet, ædem Salutis, quam Conſul voverat, cenſor
2 locaverat, dictator dedicavit. Eodem anno claſſis Græcorum, Cleonymo duce Lacedæmonio, ad Italiæ litora appulſa, Thurias urbem in Salentinis cepit. Adverſus hunc hoſtem Conſul Æmilius miſſus, prælio uno fugatum compulit in naves. Thuriæ redditæ veteri cultori: Salentinoque agro pax parta. Junium Bubulcum dictatorem miſſum in Salentinos, in quibuſdam annalibus invenio: & Cleonymum prius, quam confligendum eſſet cum Romanis, Italia exceſſiſſe. circumvectus inde Brunduſii promontorium, medioque ſinu Hadriatico ventis latus, quum læva importuoſa Italiæ littora, dextra Illyrii Liburnique & Iſtri, gentes feræ, & magna ex parte latrociniis maritimis infames, terrerent, penitus ad littora Venetorum pervenit: ibi expoſitis paucis qui loca explorarent, quum audiſſet, tenue prætentum littus eſſe, quod tranſgreſſis, ſtagna ab tergo ſint irrigua æſtibus maritimis. agros haud procul proximos campeſtres cerni: ulteriora colles: inde eſſe oſtium fluminis præalti, quo circumagi naves in ſtationem tutam vidiſſe, (Meduacus amnis erat) eo invectam claſſem ſubire flumine adverſo juſſit. Graviſſimas navium non pertulit alveus fluminis. in leviora navigia tranſgreſſa multitudo armatorum, ad frequentes agros tribus maritimis

mis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

mis Patavinorum vicis, colentibus eam oram, per-
venit. Ibi egreſſi levi præſidio navibus relicto, vi-
cos expugnant, inflammant tecta, hominum pecu-
dumque prædas agunt; & dulcedine prædandi lon-
gius uſque à navibus procedunt. Hæc ubi Patavium
ſunt nunciata (ſemper autem eos in armis accolæ
Galli habebant) in duas partes juventutem divi-
dunt. altera in regionem, qua effuſa populatio nun-
ciabatur: altera, ne cui prædonum obvia fieret, al-
tero itinere ad ſtationem navium (millia autem
quindecim ab oppido aberat) ducta. In naves par-
vas, cuſtodibus interemptis, impetus factus: territi-
que nautæ coguntur naves in alteram ripam amnis
transjicere. & in terra proſperum æque in palatos
prædatores prælium fuerat: refugientibuſque ad ſta-
tionem Græcis, Veneti obſiſtunt. Ita in medio cir-
cumventi hoſtes cæſique, pars capti, claſſem indi-
cant, regemque Cleonymum tria millia abeſſe. Inde
captivis proximo vico in cuſtodiam datis, pars flu-
viatiles naves ad ſuperanda vada ſtagnorum apte
planis alveis fabricatas, pars captiva navigia arma-
tis complent. profectique ad claſſem, immobiles
naves, & loca ignota plus quam hoſtem timentes,
circumvadunt: fugienteſque in altum acrius quam
repugnantes, uſque ad oſtium amnis perſecuti, captis
quibuſdam incenſiſque navibus hoſtium, quas tre-
pidatio in vada intulerat, victores revertuntur.
Cleonymus vix quinta parte navium incolumi, nul-
la regione maris Hadriatici proſpere adita, diſceſſit.
roſtra navium ſpoliaque Laconum in æde Junonis
veteri fixa, multi ſuperſunt qui viderunt. Patavii
monimentum navalis pugnæ eo die, qua pugnatum
eſt, quotannis ſolenni certamine navium in flumine
oppidi medio exercetur. Eodem anno Romæ cum 3
Veſtinis, petentibus amicitiam, ictum eſt fœdus.
Multiplex deinde exortus terror. Etruriam rebella-
re ab Aretinorum ſeditionibus motu orto nuncia-
batur: ubi Cilnium, genus præpotens, divitiarum
invidia pelli armis cœptum. ſimul Marſos agrum vi
tueri; in quem colonia Carſeoli deducta erat, qua-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

tuor millibus hominum ſcriptis. Itaque propter eos tumultus, dictus M. Valerius Maximus dictator, magiſtrum equitum ſibi legit M. Æmilium Paulum. id magis credo, quam Q. Fabium ea ætate atque eis honoribus Valerio ſubjectum. cæterum ex Maximi cognomine ortum errorem haud abnuerim. Profectus dictator cum exercitu, prælio uno Marſos fundit. compulſis deinde in urbes munitas, Milioniam, Pleſtinam, Freſiliam, intra dies paucos cepit: & parte agri mulctatis Marſis, fœdus reſtituit. Tum in Etruſcos verſum bellum, & quum dictator auſpiciorum repetendorum cauſſa profectus Romam eſſet, magiſter equitum pabulatum egreſſus, ex inſidiis circumvenitur: ſigniſque aliquot amiſſis, fœda militum cæde ac fuga in caſtra eſt compulſus. qui terror non eo tantum à Fabio abhorret, quod ſi qua alia arte cognomen ſuum æquavit, tum maxime bellicis laudibus: ſed etiam, quod memor Papirianæ ſævitiæ, numquam, ut dictatoris injuſſu di-
4 micaret, adduci potuiſſet. Nunciata ea clades Romam, majorem quam res erat, terrorem excivit. nam ut exercitu deleto, ita juſtitium indictum: cuſtodiæ in portis, vigiliæ vicatim exactæ: arma, tela in muros congeſta. Omnibus junioribus ſacramento adactis, dictator ad exercitum miſſus, omnia ſpe tranquilliora & compoſita magiſtri equitum cura, caſtra in tutiorem locum redacta, cohortes, quæ ſigna amiſerant, extra vallum ſine tentoriis deſtitutas, invenit: exercitum avidum pugnæ quo maturius ignominia aboleretur. Itaque confeſtim caſtra inde in agrum Ruſellanum promovit. Eo & hoſtes ſecuti. & quamquam ex bene geſta re, ſummam & in aperto certamine virium ſpem habebant; tamen inſidiis quoque, quas feliciter experti erant, hoſtem tentant. Tecta ſemiruta vici per vaſtationem agrorum deuſti haud procul caſtris Romanorum aberant. ibi abditis armis, pecus in conſpectu præſidii Romani, cui præerat Cn. Fulvius legatus, propulſum. ad quam illecebram quum commoveretur nemo ab Romana ſtatione; paſtorum unus progreſſus

greſſus ſub ipſas munitiones, inclamat alios cunctanter ab ruinis vici pecus propellentes, quid ceſſarent, quum per media caſtra Romana tuto agere poſſent? Hæc cum legato Cærites quidam interpretarentur, & per omnes manipulos militum ingens eſſet indignatio, nec tamen injuſſu movere ſe auderent; jubet peritos linguæ attendere animum paſtorum ſermo agreſti an urbano propior eſſet. Quum referrent ſonum linguæ, & corporum habitum, & nitorem, cultiora quam paſtoralia eſſe, *ite igitur, dicite*, inquit, *detegant nequicquam conditas inſidias: omnia ſcire Romanum: nec magis jam dolo capi, quam armis vinci poſſe.* Hæc ubi audita ſunt, & ad eos qui conſederant in inſidiis perlata, conſurrectum repente ex latebris eſt, & in patentem ad conſpectum undique campum prolata ſigna. Viſa legato major acies, quam quæ ab ſuo præſidio ſuſtineri poſſet. itaque propere ad dictatorem auxilia accitum mittit, interea ipſe impetus hoſtium ſuſtinet. 5
Nuncio allato, dictator ſigna ferri ac ſequi armatos jubet. ſed celeriora prope omnia imperio erant. Rapta extemplo ſigna armaque, & vix ab impetu & curſu tenebantur. quum ira ab accepta nuper clade ſtimulabat, tum concitatior accidens clamor ab increſcente certamine. Vrgent itaque alii alios, hortanturque ſigniferos, ut ocyus eant. quo magis feſtinantes videt dictator, eo impenſius retentat agmen, ac ſenſim incedere jubet. Etruſci contra, principio exciti pugnæ, omnibus copiis aderant: & ſuper alios alii nunciant dictatori, omnes legiones Etruſcorum capeſſiſſe pugnam: nec jam ab ſuis reſiſti poſſe. & ipſe cernit ex ſuperiore loco, in quanto diſcrimine præſidium eſſet. Cæterum ſatis fretus eſſe etiam nunc tolerando certamini legatum, nec ſe procul abeſſe periculi vindicem, quam maxime vult fatigari hoſtem, ut integris adoriatur viribus feſſos. Quamquam lente procedunt, jam tamen ad impetum capiendum equiti utique modicum erat ſpacium. prima incedebant ſigna legionum, ne quid occultum aut repentinum hoſtis timeret: ſed

reliquerat intervalla inter ordines peditum, qua ſatis laxo ſpacio equi permitti poſſent. Pariter ſuſtulit clamorem acies: & emiſſus eques libero curſu in hoſtem invehitur, incompoſitiſque adverſus equeſtrem procellam ſubitum pavorem offundit. Itaque ut prope ſerum auxilium jam penè circumventis, ita univerſa requies data eſt. integri accepere pugnam: nec ea ipſa longa aut anceps fuit. Fuſi hoſtes caſtra repetunt, inferentibuſque jam ſigna Romanis cedunt, & in ultimam caſtrorum partem conglobantur. Hærent fugientes in anguſtiis portarum: pars magna aggerem vallumque conſcendunt; ſi aut ex ſuperiore loco tueri ſe, aut ſuperare aliqua & evadere poſſent. Forte quodam loco male denſatus agger pondere ſuperaſtantium in foſſam procubuit: atque ea quum Deos pandere viam fugæ conclamaſſent, plures inermes quam armati evadunt. Hoc prælio fractæ iterum Etruſcorum vires: & pacto annuo ſtipendio, & duûm menſium frumento, permiſſum ab dictatore, ut de pace legatos mitterent Romam. Pax negata: induciæ biennii datæ. dictator triumphans in urbem rediit. Habeo auctores, ſine ullo memorabili prælio pacatam ab dictatore Etruriam eſſe; ſeditionibus tantum Aretinorum compoſitis, & Cilnio genere cum plebe in gratiam reducto. Conſul ex dictatura factus M. Valerius. non petentem, atque adeo etiam abſentem, creatum credidere quidam: & per interregem ea comitia facta. id unum non ambigitur, conſulatum
6 cum Appuleio Panſa geſſiſſe. M. Valerio & Q. Appuleio conſulibus ſatis pacatæ foris res fuêre. Etruſcum adverſæ belli res, & induciæ quietum tenebant: Samnitem, multorum annorum cladibus domitum, haud dum fœderis novi pœnitebat. Romæ quoque plebem quietam & exoneratam deducta in colonias multitudo præſtabat. tamen ne undique tranquillæ res eſſent, certamen injectum inter primores civitatis, patricios plebeioſque, ab tribunis plebis Q. & Cn. Ogulniis. qui undique criminandorum Patrum apud plebem occaſionibus quæſitis, poſt-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

poſtquam alia fruſtra tentata erant, eam actionem ſuſceperunt, qua non infimam plebem accenderent, ſed ipſa capita plebis, conſulares triumphaleſque plebeios: quorum honoribus nihil, præter ſacerdotia, quæ nondum promiſcua erant, deeſſet. Rogationem ergo promulgarunt, ut, quum quatuor augures, quatuor pontifices ea tempeſtate eſſent, placeretque augeri ſacerdotum numerum; quatuor pontifices, quinque augures, de plebe omnes adlegerentur. Quemadmodum ad quatuor augurum numerum, niſi morte duorum id redigi collegium potuerit, non invenio: quum inter augures conſtet, imparem numerum debere eſſe, ut tres antiquæ tribus, Ramnes, Titienſes, Luceres, ſuum quæque augurem habeant: aut ſi pluribus ſit opus, pari inter ſe numero ſacerdotes multiplicent: ſicut multiplicati ſunt, quum ad quatuor quinque adjecti novem numerum, ut terni in ſingulas eſſent, expleverunt. Cæterum, quia de plebe adlegebantur, juxta eam rem ægre paſſi Patres, quam quum conſulatum vulgari viderent. Simulabant ad Deos id magis, quam ad ſe pertinere: ipſos viſuros, ne ſacra ſua polluantur. id ſe optare tantum, ne qua in rempublicam clades veniat. Minus autem tetendêre; aſſueti jam tali genere certaminum vinci. & cernebant adverſarios non id, quod olim vix ſperaverint, affectantes magnos honores, ſed omnia jam, in quorum ſpem dubiam erat certatum, tamen adeptos; multiplices conſulatus, cenſuraſque & triumphos. Certatum tamen ſuadenda diſſuadendaque lege inter Ap. Claudium maxime ferunt, & inter Publium Decium Murem. qui cum eadem ferme de jure Patrum ac plebis, quæ pro lege Licinia quondam contraque eam dicta erant, cum plebeis conſulatus rogabatur, diſſeruiſſent; retuliſſe dicitur Decius parentis ſui ſpeciem, qualem eum multi, qui in concione erant, viderant, incinctum Gabino cultu, ſuper telum ſtantem, quo ſe habitu pro populo ac legionibus Romanis devoviſſet. *tum Publium Decium Coſ. purum piumque Diis immortalibus vi-*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

ſum, æque ac ſi T. Manlius collega ejus devoveretur,
eundem P. Decium, qui ſacra publica populi Romani
faceret, legi rite non potuiſſe? id eſſe periculum, ne
ſuas preces minus audirent Dii, quam Ap. Claudii,
caſtius eum ſacra privata facere, & religioſius Deos
colere, quam ſe? quem pœnitere votorum, quæ pro re-
publica nuncupaverint tot conſules plebeii, tot dicta-
tores, aut ad exercitus euntes, aut inter ipſa bella? Nu-
merarentur duces eorum annorum, quibus plebeiorum
ductu & auſpicio res geri cœptæ ſunt. Numerarentur
triumphi: jam ne nobilitatis quidem ſuæ plebeios
pœnitere. pro certo habere, ſi quod repens bellum oria-
tur, non plus ſpei fore ſenatui populoque Romano in
patriciis, quam in plebeiis ducibus. Quod quum ita
ſe habeat, cui Deorum hominumve indignum videri
poteſt, inquit, eis viris, quos vos ſellis curulibus, toga
prætexta, tunica palmata, & toga picta, & corona
triumphali laureaque honoraveritis, quorum domos
ſpoliis hoſtium affixis inſignes inter alias feceritis,
pontificalia atque auguralia inſignia adjicere? qui
Iovis Optimi Maximi ornatu decoratus, curru aurato
per urbem vectus in Capitolium aſcenderit, ſi conſpi-
ciatur cum capide ac lituo, capite velato victimam
cædat, auguriumve ex arce capiat? Cujus imagini
titulo conſulatus, cenſuraque, & triumphus, æquo
animo legetur; ſi auguratum aut pontificatum adje-
ceritis, non ſuſtinebunt legentium oculi? Equidem
(pace dixerim Deûm) eos nos jam populi Romani be-
neficio eſſe ſpero, qui ſacerdotiis non minus reddamus
dignatione noſtra honoris, quam acceperimus; & Deo-
rum magis, quam noſtra cauſſa expetamus, ut quos
8 privatim colimus, publice colamus. Quid autem ego
ſic adhuc egi, tamquam integra ſit cauſſa patricio-
rum de ſacerdotiis, & non jam in poſſeſſione unius
ampliſſimi ſimus ſacerdotii? Decemviros ſacris fa-
ciundis, carminum Sibyllæ ac fatorum populi hujus
interpretes, antiſtites eoſdem Apollinaris ſacri cæri-
moniarumque aliarum plebeios videmus. nec tum pa-
triciis ulla injuria facta eſt, quum duumviris ſacris
faciundis adjectus eſt propter plebeios numerus: &
nunc

nunc tribunus, vir fortis ac ſtrenuus, quinque augurum loca, quatuor pontificum adjecit; in quæ plebeii nominentur, non ut vos, Appi, veſtro loco pellant, ſed ut adjuvent vos homines plebeii divinis quoque rebus procurandis, ſicut in cæteris humanis pro parte virili adjuvant. Noli erubeſcere, Appi, collegam in ſacerdotio habere, quem in cenſura, quem in conſulatu collegam habere potuiſti: cujus tam dictatoris magiſter equitum, quam magiſtri equitum dictator eſſe potes. Sabinum advenam principem nobilitatis veſtræ, ſeu Attam Clauſum ſeu Ap. Claudium mavultis, illi antiqui patricii in ſuum numerum acceperunt. Ne faſtidieris nos in ſacerdotum numerum accipere. multa nobiſcum decora afferimus; imo omnia eadem, quæ vos ſuperbos fecerunt. L. Sextius primus de plebe conſul eſt factus. Cajus Licinius Stolo primus magiſter equitum, C. Marcius Rutilus primus & dictator & cenſor, Q. Publilius Philo primus prætor. Semper iſta audita ſunt eadem, penes vos auſpicia eſſe, vos ſolos gentem habere, vos ſolos juſtum imperium & auſpicium domi militiæque. Æque adhuc proſperum plebeium ac patricium fuit, porroque erit. En umquam fando audiſtis, patricios primo eſſe factos, non de cælo demiſſos, ſed qui patrem ciere poſſent: id eſt, nihil ultra quam ingenuos? Conſulem jam patrem ciere poſſum, avumque jam poterit filius meus. Nihil eſt aliud in re, Quirites, niſi ut omnia negata adipiſcamur, certamen tantum patricii petunt, nec curant quem eventum certaminum habeant. Ego hanc legem, quod bonum, fauſtum, felixque ſit vobis ac reipublicæ, uti rogas, jubendam cenſeo. Vocare tribus 9
extemplo populus jubebat, apparebatque accipi legem: ille tamen dies eſt interceſſione ſublatus. poſtero die deterritis tribunis, ingenti conſenſu accepta eſt. Pontifices creantur, ſuaſor legis P. Decius Mus, P. Sempronius Sophus, C. Marcius Rutilus, M. Livius Denter. Quinque augures item de plebe, C. Genucius, P. Ælius Pætus, M. Minucius Feſſus, C. Marcius, T. Publilius. Ita octo pontificum, novem augurum numerus factus. Eodem anno M. Vale-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

rius conſul de provocatione legem tulit, diligen-
tius ſanctam. tertio ea tum poſt reges exactos lata
eſt, ſemper à familia eadem. Cauſſam renovan-
dæ ſæpius haud aliam fuiſſe reor, quam quod plus
paucorum opes, quam libertas plebis, poterant.
Porcia tamen lex ſola pro tergo civium lata vide-
tur: quod gravi pœna, ſi quis verberaſſet necaſſet-
ve civem Romanum, ſanxit. Valeria lex, quum
eum, qui provocaſſet, virgis cædi ſecurique necari
vetuiſſet, ſi quis adverſus ea feciſſet, nihil ultra,
quam improbe factum, adjecit. Id (qui tum pudor
hominum erat) viſum, credo, vinculum ſatis vali-
dum legis. nunc vix ſerio ita minetur quiſquam.
Bellum ab eodem conſule haudquaquam memora-
bile adverſus rebellantes Æquos, quum præter ani-
mos feroces nihil ex antiqua fortuna haberent, ge-
ſtum eſt. Alter conſul Appuleius in Vmbria Nequi-
num oppidum circumſedit. locus erat arduus, atque
in parte una præceps, ubi nunc Narnia ſita eſt. nec
vi, nec munimento capi poterat. Itaque eam infe-
ctam rem M. Fulvius Pætus, T. Manlius Torquatu
novi conſules acceperunt. In eum annum quum Q.
Fabium conſulem non petentem omnes diceren
centuriæ, ipſum auctorem fuiſſe Macer Licinius ac
Tubero tradunt, differendi ſibi conſulatus in belli-
coſiorem annum: eo anno majori ſe uſui reipubl
fore, urbano geſto magiſtratu. ita nec diſſimulanten
quid mallet, nec petentem tamen, ædilem curulen
cum L. Papirio Curſore factum. Id ne pro certo po-
nerem, vetuſtior annalium auctor Piſo effecit: qu
eo anno ædiles curules fuiſſe tradit C. Domitium
Cn. F. Calvinum, & Sp. Carvilium, Q. F. Maximum.
Id credo cognomen errorem in ædilibus feciſſe: ſe-
cutamque fabulam miſtam ex ædilitiis & conſulari-
bus comitiis, convenientem errori. Et luſtrum eo
anno conditum à P. Sempronio Sopho, & P. Sulpi-
cio Saverrione cenſoribus: tribuſque additæ duæ
10 Anienſis ac Terentina. Hæc Romæ geſta. Cæterum
ad Nequinum oppidum quum ſegni obſidione tem-
pus tereretur, duo ex oppidanis, quorum erant ædifi-

ci

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

cia juncta muro, ſpecu facto ad ſtationes Romanas itinere occulto perveniunt: inde ad conſulem deducti, præſidium armatum ſe intra mœnia & muros accepturos confirmant. Nec aſpernanda res viſa, neque incaute credenda. cum altero eorum (nam alter obſes retentus) duo exploratores per cuniculum miſſi: per quos ſatis comperta re, trecenti armati transfuga duce in urbem ingreſſi, nocte portam, quæ proxima erat, cepere. qua refracta, conſul exercituſque Romanus ſine certamine urbem invaſere. Ita Nequinum in ditionem populi Romani venit. Colonia eo adverſus Vmbros miſſa, à flumine Narnia appellata: exercitus cum magna præda Romam reductus. Eodem anno ab Etruſcis adverſus inducias paratum bellum. ſed eos alia molientes Gallorum ingens exercitus fines ingreſſus, pauliſper à propoſito avertit. Pecunia deinde, qua multum poterant, freti, ſocios ex hoſtibus facere Gallos conantur, ut eo adjuncto exercitu cum Romanis bellarent. De ſocietate haud abnuunt barbari: de mercede agitur. qua pacta acceptaque, quum parata cætera ad bellum eſſent, ſequique Etruſcus juberet, infitias eunt, mercedem ſe belli Romanis inferendi pactos. quicquid acceperint, accepiſſe ne agrum Etruſcum vaſtarent, armiſque laceſſerent cultores. Militaturos tamen ſe, ſi utique Etruſci velint, ſed nulla alia mercede, quam ut in partem agri accipiantur, tandemque aliqua ſede certa conſiſtant. Multa de eo concilia populorum Etruriæ habita. nec perfici quicquam potuit, non tam, quia imminui agrum, quam quia accolas ſibi quiſque adjungere tam efferatæ gentis homines horrebat. ita dimiſſi Galli, pecuniam ingentem ſine labore ac periculo paratam retulerunt. Romæ terrorem præbuit fama Gallici tumultus ad bellum Etruſcum adjecti: eo minus cunctanter fœdus ictum cum Picenti populo eſt. Manlio conſuli 11
Etruria provincia ſorte evenit, qui vix dum ingreſſus hoſtium fines, quum exerceretur inter equites, ab rapido curſu circumagendo equo effuſus, extemplo prope exſpiravit. tertius ab eo caſu dies finis

vitæ conſuli fuit. Quo velut omine belli accepto, Deos pro ſe commiſiſſe bellum memorantes Etruſci, ſuſtulere animos. Romæ tum deſiderio viri, tum incommoditate temporis triſtis nuncius fuit: ut Patres ab jubendo dictatore, conſulis ſubrogandi comitia, ex ſententia principum habita, deterruerint. M. Valerium conſulem omnes ſententiæ centuriæque dixêre, quem ſenatus dictatorem dici juſſurus fuerat. tum extemplo in Etruriam ad legiones proficiſci juſſit. Adventus ejus compreſſit Etruſcos, adeo ut nemo extra munimenta egredi auderet, timorque ipſorum obſidioni ſimilis eſſet. neque illos novus conſul vaſtandis agris urendiſque tectis, quum paſſim non villæ ſolum, ſed frequentes quoque vici incendiis fumarent, elicere ad certamen potuit. Quum hoc ſegnius bellum opinione eſſet, alterius belli, quod multis invicem cladibus haud immerito terribile erat, fama Picentium novorum ſociorum indicio exorta eſt: Samnites arma & rebellionem ſpectare, ſeque ab iis ſolicitatos eſſe. Picentibus gratiæ actæ, & magna pars curæ Patribus ab Etruria in Samnites verſa eſt. Caritas etiam annonæ ſolicitam civitatem habuit: ventumque ad inopiæ ultimum foret, ut ſcripsêre quibus ædilem fuiſſe eo anno Fabium Maximum placet, ni ejus viri cura, qualis in bellicis rebus multis tempeſtatibus fuerat, talis domi tum in annonæ diſpenſatione, præparando ac convehendo frumento, fuiſſet. Eo anno (nec traditur cauſſa) interregnum initum. interreges fuere Appius Claudius, dein P. Sulpicius. Is comitia conſularia habuit. creavit L. Cornelium Scipionem, Cn. Fulvium conſules. Principio hujus anni oratores Lucanorum ad novos conſules venerunt, queſtum, *quia conditionibus pellicere ſe nequiverint ad ſocietatem armorum, Samnites infeſto exercitu ingreſſos fines ſuos vaſtare, belloque ad bellum cogere. Lucano populo ſatis ſuperque erratum quondam: nunc ita obſtinatos animos eſſe, ut omnia ferre ac pati tolerabilius ducant, quam ut unquam poſtea nomen Romanum violent. Orare Patres, ut & Lucanos in fidem accipiant, &*

vim

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

vim atque injuriam ab ſe Samnitium arceant. Se,
quamquam bello cum Samnitibus ſuſcepto neceſſaria
jam facta adverſus Romanos fides ſit, tamen obſides
dare paratos eſſe. Brevis conſultatio ſenatus fuit. ad 12
unum omnes jungendum fœdus cum Lucanis, reſ-
que repetendas ab Samnitibus, cenſent. Benigne re-
ſponſum Lucanis: ictumque fœdus. Feciales miſſi,
qui Samnitem decedere agro ſociorum, ac deducere
exercitum finibus Lucanis juberent. quibus obviam
miſſi ab Samnitibus qui denunciarent, *Si quod adiſ-*
ſent in Samnio concilium, haud inviolatos abituros.
Hæc poſtquam audita ſunt Romæ; bellum Samni-
tibus & Patres cenſuerunt, & populus juſſit. Con-
ſules inter ſe provincias partiti ſunt. Scipioni Etru-
ria, Fulvio Samnites obvenerunt: diverſique ad
ſuum quiſque bellum proficiſcuntur. Scipioni ſegne
bellum & ſimile prioris anni militiæ exſpectanti,
hoſtes ad Volaterras inſtructo agmine occurrerunt.
Pugnatum majore parte diei, magna utrimque cæ-
de: nox incertis qua data victoria eſſet, intervenit:
lux inſequens, victorem victumque oſtendit. Nam
Etruſci ſilentio noctis caſtra reliquerunt. Romanus
egreſſus in aciem, ubi profectione hoſtium conceſ-
ſam victoriam videt, progreſſus ad caſtra, vacuis
cum plurima præda (nam & ſtativa trepide deſerta
fuerant) potitur. inde in Faliſcum agrum copiis re-
ductis, quum impedimenta Faleriis cum modico
præſidio reliquiſſet, expedito agmine ad depopulan-
dos hoſtium fines incedit. Omnia ferro ignique va-
ſtantur: prædæ undique actæ: nec ſolum modo va-
ſtum hoſti relictum, ſed caſtellis etiam vicisque il-
latus ignis. urbibus oppugnandis temperatum, in
quas timor Etruſcos compulerat. Cn. Fulvii conſu-
lis clara pugna in Samnio ad Bovianum haudqua-
quam ambiguæ victoriæ fuit. Bovianum inde ag-
greſſus, nec ita multo poſt Aufidenam vi cepit. Eo-
dem anno Carſeolos colonia in agrum Æquicola-
rum deducta. Fulvius conſul de Samnitibus trium-
phavit. quum comitia conſularia inſtarent, fama
exorta, Etruſcos Samniteſque ingentes conſcribere

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

exercitus: palam omnibus conciliis vexari principes Etruſcorum, quod non Gallos quacumque conditione traxerint ad bellum: increpari magiſtratus Samnitium, quod exercitum adverſus Lucanum hoſtem comparatum objecerint Romanis. Itaque ſuis ſociorumque viribus conſurgere hoſtes ad bellum, & haudquaquam pari defungendum eſſe certamine. Hic terror, quum illuſtres viri conſulatum peterent, omnes in Q. Fabium Maximum, primo, non petentem, deinde ut inclinata ſtudia vidit, etiam recuſantem, convertit: *Quid ſe jam ſenem ac perfunctum laboribus laborumque præmiis, ſollicitarent? Nec corporis, nec animi vigorem remanere eundem: & fortunam ipſam vereri, ne cui Deorum nimia jam in ſe, & conſtantior, quam velint humanæ res, videatur. Et ſe gloriæ ſeniorum ſuccreviſſe; & ad ſuam gloriam conſurgentes alios lætum aſpicere. nec honores magnos fortiſſimis viris Romæ, nec honoribus deeſſe fortes viros.* Acuebat hac moderatione tam juſta ſtudia, quæ verecundia legum reſtinguenda ratus, legem recitari juſſit, qua intra decem annos eundem conſulem refici non liceret. Vix præ ſtrepitu audita lex eſt: tribunique plebis, nihil id impedimenti futurum ajebant: ſe ad populum laturos, uti legibus ſolveretur. Et ille quidem in recuſando perſtabat: quid ergo attineret leges ferri rogitans, quibus per eoſdem qui tuliſſent, fraus fieret? Jam regi leges, non regere. Populus nihilominus ſuffragia inibat: & ut quæque intro vocata erat centuria, conſulem haud dubie Fabium dicebat. Tum demum conſenſu civitatis victus, *Dii approbent*, inquit, *quod agitis, acturique eſtis, Quirites. Cæterum quoniam in me, quod vos vultis, facturi eſtis, in collega ſit meæ apud vos gratiæ locus. P. Decium expertum mihi concordi collegio virum, dignum vobis, dignum parente ſuo, quæſo, mecum conſulem faciatis.* Iuſta ſuffragatio viſa. omnes quæ ſupererant centuriæ, Q. Fabium, P. Decium conſules dixere. Eo anno pleriſque dies dicta ab ædilibus; quia plus quam quod lege finitum erat, agri poſſiderent. nec quiſquam ferme eſt purgatus:

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

gatus: vinculumque ingens immodicæ cupiditatis
injectum eſt. Conſules novi, Q. Fabius Maximus 14
quartum, & P. Decius Mus tertium, quum inter ſe agitarent, ut alter Samnites hoſtes, alter Etruſcos deligeret; quantæque in hanc aut in illam provinciam copiæ ſatis eſſent, & uter ad utrum bellum dux idoneus magis eſſet; ab Sutrio, & Nepete, & Faleriis legati, auctores, concilia Etruriæ populorum de petenda pace haberi, totam belli molem in Samnium averterunt. Profecti conſules quo expeditiores commeatus eſſent, & incertior hoſtis, quo venturum bellum foret; Fabius per Soranum, Decius per Sidicinum agrum in Samnium legiones ducunt. Vbi in hoſtium fines ventum eſt, uterque populabundus effuſo agmine incedit. explorant tamen latius, quam populantur. Igitur non fefellere ad Tifernum hoſtes in occulta valle inſtructi, qua ingreſſos Romanos ſuperiore ex loco adoriri parabant. Fabius impedimentis in locum tutum remotis, præſidioque modico impoſito præmonitis militibus adeſſe certamen, quadrato agmine ad prædictas hoſtium latebras ſuccedit. Samnites deſperato improviſo tumultu, quando in apertum ſemel diſcrimen evaſura eſſet res, & ipſi acie juſta maluerunt concurrere. itaque & in æquum deſcendunt, ac fortunæ ſe, majore animo quam ſpe, committunt. Cæterum, ſive quia ex omnium Samnitium populis, quodcunque roboris fuerat, contraxerant, ſeu quia diſcrimen ſummæ rerum augebat animos, aliquantum aperta quoque pugna præbuerunt terroris. Fabius, ubi nulla ex parte hoſtem loco moveri videt, M. Fulvium & M. Valerium, tribunos militum, cum quibus ad primam aciem procurrerat, ire ad equites jubet: & adhortari, ut ſi quando umquam equeſtri ope adjutam rempublicam meminerint; illo die annitantur, ut ordinis ejus gloriam invictam præſtent. Peditum certamine immobilem hoſtem reſtare: omnem reliquam ſpem in impetu eſſe equitum. & ipſos nominatim juvenes pari comitate utrumque, nunc laudibus nunc promiſſis onerat.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

Cæterum quando ne ea quoque tentata vis proficeret, conſilio graſſandum, ſi nihil vires juvarent, ratus; Scipionem legatum, haſtatos primæ legionis ſubtrahere ex acie, & ad montes proximos, quam poſſet occultiſſime, circumducere jubet: inde aſcenſu abdito à conſpectu erigere in montes agmen, averſoque hoſti ab tergo repente ſe oſtendere. Equites, ducibus tribunis, haud multo plus hoſtibus quam ſuis, ex improviſo ante ſigna evecti, præbuerunt tumultus. Adverſus incitatas turmas ſtetit immota Samnitium acies, nec parte ulla pelli aut perrumpi potuit. Et poſtquam irritum inceptum erat, recepti poſt ſigna prælio exceſſerunt. Crevit ex eo hoſtium animus, nec ſuſtinere frons prima tam longum certamen increſcentemque fiducia ſui vim potuiſſet, ni ſecunda acies juſſu conſulis in primum ſucceſſiſſet. Ibi integræ vires ſiſtunt invehentem ſe jam Samnitem: & tempore improviſa ex montibus ſigna, clamorque ſublatus, non vero tantum metu terruere Samnitium animos. nam & Fabius, Decium collegam appropinquare exclamavit, & pro ſe quiſque miles, adeſſe alterum conſulem, adeſſe legiones, gaudio alacres fremunt; errorque utilis Romanis oblatus, fugæ formidiniſque Samnites implevit, maxime territos, ne ab altero exercitu integro intactoque feſſi opprimerentur: & quia paſſim in fugam diſſipati ſunt, minor cædes, quam pro tanta victoria fuit. tria millia & quadringenti cæſa: capti ad trecentos ferme & triginta: ſigna militaria capta

15 tria & viginti. Samnitibus Apuli ſe ante prælium conjunxiſſent, ni P. Decius conſul iis ad Maleventum caſtra objeciſſet, extractos deinde ad certamen fudiſſet. Ibi quoque plus fugæ fuit quam cædis. duo millia Apulorum cæſa: ſpretoque eo hoſte Decius in Samnium legiones duxit. Ibi duo conſulares exercitus diverſis vagati partibus, omnia ſpacio quinque menſium evaſtarunt. Quadraginta & quinque loca in Samnio fuêre, in quibus Decii caſtra fuerunt: alterius conſulis ſex & octoginta. nec valli tantum, ac foſſarum veſtigia relicta, ſed multo illis inſigniora mo-

ra monimenta vaſtitatis circa, regionumque depopulatarum. Fabius etiam urbem Cimetram cepit: ibi capta armatorum duo millia quadringenti: cæſi ferme pugnantes ad quadringentos triginta. Inde comitiorum cauſſa Romam profectus maturavit eam rem agere. quum primo vocatæ Q. Fabium conſulem dicerent omnes centuriæ, Ap. Claudius conſularis candidatus, vir acer & ambitioſus, non ſui magis honoris cauſſa, quam ut patricii recuperarent duo conſularia loca, quum ſuis, tum totius nobilitatis viribus incubuit, ut ſe cum Q. Fabio conſulem dicerent. Fabius primo, de ſe eadem fere quæ priore anno dicendo, abnuere. circumſtare ſellam omnis nobilitas, orare ut ex cœno plebeio conſulatum extraheret, majeſtatemque priſtinam tum honori, tum patriciis gentibus redderet. Fabius ſilentio facto media oratione ſtudia hominum ſedavit. facturum enim ſe fuiſſe dixit, ut duorum patriciorum nomina reciperet, ſi alium quam ſe conſulem fieri videret: *nunc ſe ſui rationem comitiis, quum contra leges futurum ſit, peſſimo exemplo non habiturum.* Ita Lucius Volumnius de plebe cum Ap. Claudio conſul eſt factus; priori item conſulatu inter ſe comparati. Nobilitas objectare Fabio, fugiſſe eum Appium Claudium collegam, eloquentia, civilibuſque artibus haud dubie præſtantem. Comitiis perfectis, ve- 16
teres conſules juſſi bellum in Samnio gerere; prorogato in ſex menſes imperio. Itaque inſequenti quoque anno L. Volumnio & Ap. Claudio conſulibus, P. Decius, qui conſul in Samnio relictus à collega fuerat; proconſul idem populari non deſtitit agros, donec Samnitium exercitum nuſquam ſe prælio committentem, poſtremo expulit finibus. Etruriam pulſi petierunt: & quod legationibus nequicquam ſæpe tentaverant, id ſe tanto agmine armatorum miſtis terrore precibus, acturos efficacius rati, poſtulaverunt principum Etruriæ concilium. Quo coacto, per quot annos pro libertate dimicent cum Romanis, exponunt. *omnia expertos eſſe, ſi ſuiſmet ipſorum viribus tolerare tantam molem belli poſſent: ten-*

tentaſſe etiam haud magni momenti finitimarum gentium auxilia: petiſſe pacem à populo Romano, quum bellum tolerare non poſſent: rebellaſſe, quod pax ſervientibus gravior, quam liberis bellum eſſet. Vnam ſibi ſpem reliquam in Etruſcis reſtare. Scire gentem Italiæ opulentiſſimam armis, viris, pecunia, eſſe: habere accolas Gallos inter ferrum & arma natos, feroces quum ſuopte ingenio, tum adverſus Romanum populum: quem captum à ſe auroque redemptum haud vana jactantes memorent. Nihil abeſſe, ſi ſit animus Etruſcis, qui Porſenæ quondam, majoribuſque eorum fuerit; quin Romanos omni agro cis Tiberim pulſos dimicare pro ſalute ſua, non de intolerando Italiæ regno cogant. Samnitem illis exercitum paratum, inſtructum armis, ſtipendio veniſſe: confeſtim ſecuturos, vel ſi ad ipſam Romanam urbem oppugnandam du-

17 *cant.* Hæc eos in Etruria jactantes, molienteſque, bellum domi Romanum urebat. nam P. Decius ubi comperit per exploratores profectum Samnitium exercitum, advocato concilio: *Quid per agros*, inquit, *vagamur, vicatim circumferentes bellum? quin urbes ac mœnia aggredimur? nullus jam exercitus Samnio præſidet. ceſſere finibus, ac ſibimetipſi exilium conſcivere.* Approbantibus cunctis, ad Murgantiam validam urbem oppugnandum ducit: tantuſque ardor militum fuit, & caritate ducis, & ſpe majoris quam ex agreſtibus populationibus prædæ, ut uno die vi atque armis urbem caperent. ibi duo millia Samnitium & centum pugnantes circumventi, captique: & alia præda ingens capta eſt. quæ ne impedimentis gravibus agmen oneraret, convocari milites Decius jubet: *Haccine*, inquit, *victoria ſola, aut hac præda contenti eſtis futuri? Vultis vos pro virtute ſpes gerere? omnes Samnitium urbes fortunæque in urbibus relictæ, veſtræ ſunt; quando legiones eorum tot præliis fuſas, poſtremo finibus expuliſtis. Vendite iſta, & illicite lucro mercatorem, ut ſequatur agmen. ego ſubinde ſuggeram quæ vendatis. Ad Romuleam urbem hinc eamus, ubi vos labor haud magnus, præda major manet.* Divendita præda, ultro adhortan-

tes

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

tes imperatorem, ad Romuleam pergunt. Ibi quoque ſine opere, ſine tormentis ſimul admota ſunt ſigna, nulla vi deterriti à muris, qua cuique proximum fuit, ſcalis raptim admotis in mœnia evaſere. captum oppidum ac direptum eſt, ad duo millia & trecentos occiſi; & ſex millia hominum capta. & miles ingenti præda potitus; quam vendere, ſicut priorem, coactus; Ferentinum inde, quanquam nihil quietis dabatur, tamen ſumma alacritate ductus. Cæterum ibi plus laboris ac periculi fuit. nam & defenſa ſumma vi mœnia ſunt, & locus erat munimento, naturaque tutus: ſed evicit omnia aſſuetus prædæ miles. ad tria millia hoſtium circa muros cæſa: præda militis fuit. Hujus oppugnatarum urbium decoris pars major in quibuſdam annalibus ad Maximum trahitur. Murgantiam ab Decio, à Fabio Ferentinum Romuleamque oppugnatas tradunt: ſunt qui novorum conſulum hanc gloriam faciant. Quidam non amborum, ſed alterius, P. Volumnii: ei Samnium provinciam eveniſſe. Dum ea in Samnio, cujuſcun- 18
que ductu auſpicioque, gererentur; Romanis in Etruria iterum bellum ingens multis ex gentibus concitur. cujus auctor Gellius Egnatius ex Samnitibus erat. Tuſci fere omnes conciverant bellum: traxerat contagio proximos Vmbriæ populos: & Gallica auxilia mercede ſollicitabantur. omnis ea multitudo ad caſtra Samnitium conveniebat. Qui tumultus repens poſtquam Romam perlatus eſt, quum jam L. Volumnius conſul cum legionibus ſecunda ac tertia, ſociorumque millibus quindecim profectus in Samnium eſſet, Ap. Claudium primo quoque tempore in Etruriam ire placuit. duæ Romanæ legiones ſecutæ, prima & quarta, & ſociorum duodecim millia. caſtra haud procul ab hoſte poſita. Cæterum magis eo profectum eſt quod mature ventum erat, ut quoſdam ſpectantes jam arma Etruriæ populos, metus Romani nominis comprimeret, quam quod ductu conſulis quicquam ibi ſatis ſcite, aut fortunate geſtum ſit. Multa prælia locis & temporibus iniquis commiſſa; ſpeſque indies graviorem

hoſtem

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

hoſtem faciebat. & jam prope erat, ut nec duci milites, nec militibus dux ſatis fideret. Literas ad collegam arceſſendum ex Samnio miſſas in trinis annalibus invenio. piget tamen incertum ponere, quum ea ipſa inter conſules populi Romani jam iterum eodem honore fungentes diſcrepatio fuerit: Appio abnuente miſſas, Volumnio affirmante Appii ſe literis accitum. Jam Volumnius in Samnio tria caſtella ceperat, in quibus ad tria millia hoſtium cæſa erant: dimidium fere ejus captum. & Lucanorum ſeditiones, à plebeiis & egentibus ducibus ortas, ſumma optimatium voluntate per Q. Fabium proconſulem, miſſum eo cum veteri exercitu, compreſſerat. Decio depopulandos hoſtium agros relinquit. ipſe cum ſuis copiis in Etruriam ad collegam pergit: quem advenientem læti omnes accepere. Appium ex conſcientia ſua credo animum habuiſſe haud immerito iratum, ſi nihil ſcripſerat: illiberali, & ingrato animo, ſi eguerat ope, diſſimulantem. Vix enim ſalute mutua reddita quum obviam egreſſus eſſet: *Satin' ſalvæ*, inquit, *Luci Volumni? ut ſeſe in Samnio res habent? Quæ te cauſſa ut provincia tua excederes, induxit?* Volumnius in Samnio res proſperas eſſe ait: literis ejus accitum veniſſe. quæ ſi falſæ fuerint, nec uſus ſui ſit in Etruria, extemplo converſis ſignis abiturum. *Tu vero abeas*, inquit, *neque te quiſquam moratur: etenim minime conſentaneum eſt, quum bello tuo forſitan vix ſufficias, hic te ad opem ferendam aliis gloriari veniſſe. Bene Hercules verteret*, dicere Volumnius: *malle fruſtra operam inſumptam, quam quicquam incidiſſe, cur non ſatis eſſet Etruriæ unus conſularis exercitus.*

19 Digredientes jam conſules legati tribunique ex Appiano exercitu circumſiſtunt: pars imperatorem ſuum orare, ne collegæ auxilium, quod acciendum ultro fuerit, ſua ſponte oblatum ſperneretur: plures abeunti Volumnio obſiſtere, atque obteſtari, *ne pravo cum collega certamine rempub. prodat. ſi qua clades incidiſſet, deſertori magis quam deſerto noxiæ fore. Eo rem adductam, ut omnis rei bene aut ſecus*

geſtæ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

geſtæ in Etruria decus dedecuſque ad L. Volumnium ſit delegatum. neminem quæſiturum quæ verba Appii, ſed quæ fortuna exercitus fuerit. Dimitti ab Appio eum, ſed à republ. & ab exercitu retineri. experiretur modo voluntatem militum. Hæc monendo obteſtandoque, prope reſtitantes conſules in concionem pertraxerunt. ibi orationes longiores habitæ in eandem ferme ſententiam, in quam inter paucos certatum verbis fuerat. Et quum Volumnius cauſſa ſuperior, ne infacundus quidem adverſus eximiam eloquentiam collegæ viſus eſſet; cavillanſque Appius *ſibi acceptum referre diceret debere, quod ex muto atque elingui, facundum etiam conſulem haberent: priore conſulatu primis utique menſibus hiſcere eum nequiſſe, nunc jam populares orationes ſerere; Quam mallem,* inquit Volumnius, *tu à me ſtrenue facere, quam ego ab te ſcite loqui didiciſſem. Poſtremo conditionem ferre, quæ decretura ſit, non orator (neque enim id deſiderare rempublicam) ſed imperator uter ſit melior. Etruriam & Samnium provincias eſſe: utram mallet, eligeret. ſuo exercitu ſe vel in Etruria, vel in Samnio rem geſturum.* Tum militum clamor ortus, ut ſimul ambo bellum Etruſcum ſuſciperent. quo animadverſo conſenſu Volumnius, *Quoniam in collegæ voluntate interpretanda*, inquit, *erravi; non committam ut quid vos velitis, obſcurum ſit. manere, an abire me velitis, clamore ſignificate.* Tum vero tantus eſt clamor exortus, ut hoſtes è caſtris exciret: armis arreptis in aciem deſcendunt. & Volumnius ſigna canere, ac vexilla efferri è caſtris juſſit. Appium addubitaſſe ferunt, cernentem, ſeu pugnante, ſeu quieto ſe, fore collegæ victoriam: deinde veritum, ne ſuæ quoque legiones Volumnium ſequerentur & ipſum flagitantibus ſuis ſignum dediſſe. Ab neutra parte ſatis commode inſtructi fuerunt. nam & Samnitium dux Gellius Egnatius pabulatum cum cohortibus paucis ierat: ſuoque impetu magis milites quam cujuſquam ductu aut imperio pugnam capeſſebant. & Romani exercitus nec pariter ambo ducti, nec ſatis temporis ad inſtruendum fuit. Prius con-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

concurrit Volumnius, quam Appius ad hoſtem per-
veniret. itaque fronte inæquali concurſum eſt: &
velut ſorte quadam mutante aſſuetos inter ſe hoſtes,
Etruſci Volumnio, Samnites parumper cunctati,
quia dux aberat, Appio occurrere. Dicitur Appius
in medio pugnæ diſcrimine, ita ut inter prima ſigna
manibus ad cœlum ſublatis conſpiceretur, ita preca-
tus eſſe, *Bellona ſi hodie nobis victoriam duis, aſt ego*
templum tibi voveo. Hæc precatus, velut inſtigante
Dea, & ipſe collegæ & exercitus virtutem adæqua-
vit. Ducis imperatoria opera exſequuntur; & mili-
tes, ne ab altera parte prius victoria incipiat, anni-
tuntur. Ergo fundunt fugantque hoſtes, majorem
molem haud facile ſuſtinentes, quam cum qua ma-
nus conſerere aſſueti fuerant. urgendo cedentes, in-
ſequendoque effuſos compulêre ad caſtra. Ibi, in-
terventu Gellii, cohortiumque Sabellarum, pauliſ-
per recruduit pugna. iis quoque mox fuſis, jam à vi-
ctoribus caſtra oppugnabantur: & quum Volumnius
ipſe portæ ſigna inferret, Appius Bellonam victricem
identidem celebrans, accenderet militum animos,
per vallum, per foſſas irruperunt. Caſtra capta, di-
reptaque, præda ingens parta, & militi conceſſa eſt.
ſeptem millia ac trecenti hoſtium occiſi, duo millia
20 & centum viginti capti. Dum ambo conſules om-
niſque Romana vis in Etruſcum bellum magis in-
clinat, in Samnio novi exercitus exorti ad depopu-
landos imperii Romani fines, per Veſcinos in Cam-
paniam Falernumque agrum tranſcendunt, ingen-
teſque prædas faciunt. Volumnium magnis itineri-
bus in Samnium redeuntem (jam enim Fabio De-
cioque prorogati imperii finis aderat) fama de Sa-
mnitium exercitu populationibuſque Campani agri,
ad tuendos ſocios convertit. Vt in Calenum agrum
venit, & ipſe cernit recentia cladis veſtigia, & Ca-
leni narrant tantum jam prædæ hoſtes trahere, ut
vix explicari agmen poſſit: itaque jam propalam
duces loqui, extemplo eundum in Samnium eſſe, ut
relicta ibi præda in expeditionem redeant, nec tam
oneratum agmen dimicationi committant. Ea quan-
quam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

quam ſimilia veris erant, certius tamen exploranda ratus, dimittit equites, qui vagos prædatores in agros palantes excipiant: ex quibus inquirendo, cognoſcit, ad Vulturnum flumen ſedere hoſtem, inde tertia vigilia moturum iter in Samnium eſſe. His ſatis exploratis profectus, tanto intervallo ab hoſtibus conſedit, ut nec adventus ſuus propinquitate nimia noſci poſſet, & egredientem è caſtris hoſtem opprimeret. Aliquanto ante lucem ad caſtra acceſſit: gnaroſque Oſcæ linguæ, exploratum quid agatur, mittit. Intermiſti hoſtibus (quod facile erat in nocturna trepidatione) cognoſcunt infrequentia armatis ſigna egreſſa, prædam prædæque cuſtodes exire; ignobile agmen, & ſua quemque molientem, nullo inter alios conſenſu, nec ſatis certo imperio. Tempus aggrediendi aptiſſimum viſum eſt: & jam lux appetebat. itaque ſigna canere juſſit: agmenque hoſtium aggreditur. Samnites, præda impediti, infrequentes armati, pars addere gradum, ac præ ſe agere prædam: pars ſtare; incerti utrum progredi, an regredi in caſtra tutius foret. Inter cunctationem opprimuntur. & Romani jam tranſcenderant vallum, cædeſque ac tumultus erat in caſtris. Samnitium agmen præterquam hoſtili tumultu, captivorum etiam repentina defectione turbatum erat: qui partim ipſi ſoluti vinctos ſolvebant: partim arma in ſarcinis deligata rapiebant, tumultumque prælio ipſo terribiliorem intermiſti agmini præbebant. Memorandum deinde edidere facinus: nam Stajum Minatium ducem, adeuntem ordines hortantemque, invadunt. diſſipatis inde equitibus, qui cum eo aderant, ipſum circumſiſtunt: inſidentemque equo, captum, ad conſulem Romanum rapiunt. Revocata eo tumultu prima ſigna Samnitium: præliumque jam profligatum integratum eſt, nec diutius ſuſtineri potuit. Cæſa ad ſex millia hominum: duo millia & quingenti capti: in eis tribuni militum quatuor: ſigna militaria triginta: & quod lætiſſimum victoribus fuit, captivorum recepta ſeptem millia & quadringenti; præda ingens ſociorum: accitique edicto domini ad

res

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

res ſuas noſcendas, recipiendaſque. Præſtituta die, quarum rerum non extitit dominus, militi conceſſæ: coactique vendere prædam, ne alibi quam in ar-
21 mis animum haberent. Magnum ea populatio Campani agri tumultum Romæ præbuerat; & per eos forte dies ex Etruria allatum erat, poſt deductum inde Volumnianum exercitum, Etruriam concitam in arma, & Gellium Egnatium Samnitium ducem, & Vmbros ad defectionem vocari, & Gallos pretio ingenti ſolicitari. His nunciis ſenatus conterritus, juſtitium indici, delectum omnis generis hominum haberi juſſit. nec ingenui modo aut juniores ſacramento adacti ſunt, ſed ſeniorum etiam cohortes factæ, libertinique centuriati. & defendendæ urbis conſilia agitabantur; ſummæque rerum prætor P. Sempronius præerat. Cæterum parte curæ exonerarunt ſenatum Lucii Volumnii conſulis literæ, quibus cæſos fuſoſque populatores Campaniæ cognitum eſt. Itaque & ſupplicationes ob rem bene geſtam conſulis nomine decernunt. juſtitium remittitur, quod fuerat dies decem & octo, ſupplicatioque perlæta fuit. Tum de præſidio regionis, depopulatæ ab Samnitibus, agitari cœptum. Itaque placuit, ut duæ coloniæ circa Veſcinum & Falernum agrum deducerentur: una oſtium Liris fluvii, quæ Minturnæ appellata; altera in ſaltu Veſcino, Falernum contingente agrum: ubi Sinope dicitur Græca urbs fuiſſe; Sinueſſa deinde ab colonis Romanis appellata. Tribunis plebis negotium datum eſt, ut plebeiſcito juberetur P. Sempronius prætor triumviros in ea loca colonis deducendis creare. nec qui nomina darent, facile inveniebantur, quia in ſtationem ſe prope perpetuam infeſtæ regionis, non in agros mitti rebantur. Avertit ab eis curis ſenatum Etruriæ ingraveſcens bellum; & crebræ literæ Appii, monentis, ne regionis ejus motum negligerent: *quatuor gentes conferre arma; Etruſcos, Samnites, Vmbros, Gallos. jam caſtra bifariam facta eſſe, quia unus locus capere tantam multitudinem non poſſit.* Ob hæc, (& jam appetebat tempus comitiorum) L. Volumnius conſul

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

ſul Romam revocatus : qui prius quam ad ſuffra-
gium centurias vocaret, in concione advocato po-
pulo, multa de magnitudine belli Etruſci diſſeruit.
*jam tum, quum ipſe ibi cum collega rem pariter geſſe-
rit, fuiſſe tantum bellum, ut nec duce uno, nec exerci-
tu geri potuerit : acceſſiſſe poſtea dici Vmbros, & in-
gentem exercitum Gallorum. Adverſus quatuor po-
pulos duos conſules illo die deligi meminiſſent. ſe, niſi
confideret eum conſenſu populi Romani conſulem decla-
ratum iri, qui haud dubie tum primus omnium ductor
habeatur, dictatorem fuiſſe extemplo dicturum.* Ne- 22
mini dubium erat, quin Q. Fabius omnium con-
ſenſu deſtinaretur, eumque & prærogativæ, & pri-
mo vocatæ omnes centuriæ conſulem cum L. Vo-
lumnio dicebant. Fabii oratio fuit, qualis biennio
ante : deinde, ut vincebatur conſenſu, verſa poſtre-
mo ad collegam P. Decium poſcendum. *id ſenectuti
ſuæ adminiculum fore : cenſura, duobuſque conſulati-
bus ſimul geſtis expertum ſe, nil concordi collegio fir-
mius ad rempubl. tuendam eſſe. novo imperii ſocio vix
jam aſſueſcere ſenilem animum poſſe. cum moribus
notis facilius ſe communicaturum conſilia.* Subſcripſit
orationi ejus conſul cum meritis P. Decii laudibus,
tum *quæ ex concordia conſulum bona, quæque ex diſ-
cordia mala in adminiſtratione rerum militarium
evenirent,* memorando, *quam prope ad ultimum diſ-
crimen ſuis & collegæ certaminibus nuper ventum fo-
ret :* admonendo Decium, Fabiumque, *ut uno ani-
mo, una mente viverent. eſſe præterea viros natos mi-
litiæ, factis magnos, ad verborum linguæque certami-
na rudes. Ea ingenia conſularia eſſe. callidos ſolerteſ-
que, juris atque eloquentiæ conſultos, qualis Ap. Clau-
dius eſſet, urbi ac foro præſides habendos, prætoreſque
ad reddenda jura creandos eſſe.* His agendis dies eſt
conſumptus. poſtridie ad præſcriptum conſulis &
conſularia & prætoria comitia habita. Conſules
creati Q. Fabius & P. Decius: Ap. Claudius prætor;
omnes abſentes : & L. Volumnio ex ſenatuſconſul-
to & ſcito plebis prorogatum in annum imperium
eſt. Eo anno prodigia multa fuerunt : quorum aver- 23

run-

runcandorum cauſſa ſupplicationes in biduum ſenatus decrevit. Publice vinum ac thus ſacrificiis præbitum. ſupplicatum iere frequentes viri, fœminæque. Inſignem ſupplicationem fecit certamen in ſacello Pudicitiæ patriciæ, quæ in foro boario eſt ad ædem rotundam Herculis, inter matronas ortum. Virginiam Auli filiam, patriciam plebeio nuptam Volumnio conſuli, matronæ, quod è Patribus enupſiſſet, ſacris arcuerant. Brevis altercatio inde, ex iracundia muliebri in contentionem animorum exarſit. quum ſe Virginia & patriciam & pudicam in patriciæ Pudicitiæ templum ingreſſam, & uni nuptam, ad quem virgo deducta ſit; nec ſe viri, honorumve ejus ac rerum geſtarum pœnitere, vero gloriaretur. Facto deinde egregio magnifica verba adauxit. in vico Longo, ubi habitabat, ex parte ædium quod ſatis eſſet loci modico ſacello, excluſit: aramque ibi poſuit. & convocatis plebeiis matronis, conqueſta injuriam patriciarum, *Hanc ego aram*, inquit, *Pudicitiæ plebeiæ dedico: voſque hortor, ut quod certamen virtutis viros in hac civitate tenet, hoc pudicitiæ inter matronas ſit. detiſque operam, ut hæc ara quam illa ſi quid poteſt, ſanctius, & à caſtioribus coli dicatur.* Eodem ferme ritu & hæc ara, quo illa antiquior, culta eſt; ut nulla niſi ſpectatæ pudicitiæ matrona, & quæ uni viro nupta fuiſſet, jus ſacrificandi haberet. Vulgata dein religio à pollutis, nec matronis ſolum, ſed omnis ordinis fœminis, poſtremo in oblivionem venit. Eodem anno Cn. & Q. Ogulnii ædiles curules aliquot fœneratoribus diem dixerunt, quorum bonis mulctatis, ex eo quod in publicum redactum eſt, ænea in Capitolio limina, & trium menſarum argentea vaſa in cella Jovis, Jovemque in culmine cum quadrigis, & ad Ficum Ruminalem ſimulacra infantium conditorum Vrbis ſub uberibus lupæ poſuerunt: ſemitamque ſaxo quadrato à Capena porta ad Martis ſtraverunt, & ab ædilibus plebeiis L. Æmilio Pæto, & C. Fulvio Curvo, ex mulctaticia item pecunia, quam exegerunt pecuariis damnatis, ludi facti: pateræque aureæ ad Cere-

Cereris poſitæ. Q. inde Fabius quintum & P. De- 24
cius quartum, conſulatum ineunt: tribus conſulatibus, cenſuraque collegæ, nec gloria magis rerum, quæ ingens erat, quam concordia inter ſe clari. quæ ne perpetua eſſet, ordinum magis quam ipſorum inter ſe certamen interveniſſe reor: patriciis tendentibus, ut Fabius Etruriam extra ordinem provinciam haberet: plebeiis auctoribus Decio, ut ad ſortem revocaret. Fuit certe contentio in ſenatu; & poſtquam ibi Fabius plus poterat, revocata res ad populum eſt in concione. ut inter militares viros, & factis potius quam dictis fretos, pauca verba habita: Fabius *quam arborem conſeruiſſet, ſub ea legere alium fructum, indignum eſſe*, dicere. *ſe aperuiſſe Ciminiam ſilvam, viamque per devios ſaltus Romano bello feciſſe. Quid ſe id ætatis ſollicitaſſent, ſi alio duce bellum geſturi eſſent? Nimirum adverſarium ſe, non ſocium imperii legiſſe*, ſenſim exprobrat: *& invidiſſe Decium concordibus collegiis tribus.* Poſtremo *ſe tendere nihil ultra, quam, ut ſi ſe dignum provincia ducerent, in eam mitterent: in ſenatus arbitrio ſe fuiſſe, & in poteſtate populi futurum.* P. Decius ſenatus injuriam querebatur: *quoad potuerint Patres anniſos, ne plebeiis aditus ad magnos honores eſſet: poſtquam ipſa virtus pervicerit, ne in ullo genere hominum inhonorata eſſet; quæri, quemadmodum irrita ſint, non ſuffragia modo populi, ſed arbitria etiam fortunæ, & in paucorum poteſtatem vertantur. Omnes ante ſe conſules ſortitos provincias eſſe: nunc extra ſortem Fabio ſenatum provinciam dare. Si honoris ejus cauſſa: ita eum de ſe deque republica meritum eſſe, ut faveat Q. Fabii gloriæ: quæ modo non ſua contumelia ſplendeat. Cui autem dubium eſſe, ubi unum bellum ſit aſperum ac difficile, quum id alteri extra ſortem mandetur, quin alter conſul pro ſupervacaneo atque inutili habeatur? Gloriari Fabium rebus in Etruria geſtis. velle & P. Decium gloriari: & forſitan quem ille obrutum ignem reliquerit, ita ut toties novum ex improviſo incendium daret, eum ſe extincturum. Poſtremo ſe, collegæ honores præmiaque conceſſurum verecundia ætatis*

ejus

ejus majeſtatiſque. quum periculum, quum dimicatio propoſita ſit, neque cedere ſua ſponte, neque ceſſurum. & ſi nihil aliud ex eo certamine tulerit, illud certe laturum, ut quod populi ſit, populus jubeat potius, quam Patres gratificentur. Iovem optimum maximum, Deoſque immortales ſe precari, ut ita ſortem æquam ſibi cum collega dent, ſi eandem virtutem felicitatemque in bello adminiſtrando daturi ſint. certe id & natura æquum, & exemplo utile eſſe, & ad famam populi Romani pertinere; eos conſules eſſe, quorum utrolibet duce bellum Etruſcum geri recte poſſit. Fabius nihil aliud precatus populum, quam ut prius quam intro vocarentur ad ſuffragium tribus, Ap. Claudii prætoris allatas ex Etruria literas audirent, comitio abit. nec minore populi conſenſu quam ſenatus, provincia Etruria extra ſortem Fabio decreta eſt.

25 Concurſus inde ad conſulem factus omnium ferme juniorum. & pro ſe quiſque nomina dabant: tanta cupido erat ſub eo duce ſtipendia faciendi. Qua circumfuſus turba, *Quatuor millia,* inquit, *peditum & ſexcentos equites duntaxat ſcribere in animo eſt: hodierno & craſtino die qui nomina dederitis, mecum ducam. majori mihi curæ eſt, ut omnes locupletes reducam, quam ut multis rem geram militibus.* Profectus apto exercitu, & eo plus fiduciæ ac ſpei gerente, quod non deſiderata multitudo erat, ad oppidum Aharnam, unde haud procul hoſtes erant, ad caſtra Appii prætoris pergit. paucis citra millibus lignatores ei cum præſidio occurrunt: qui ut lictores prægredi viderunt, Fabiumque eſſe conſulem accepere, læti atque alacres Diis populoque Romano grates agunt, quod eum ſibi imperatorem miſiſſent. Circumfuſi deinde quum conſulem ſalutarent, quærit Fabius quo pergerent, reſpondentibuſque, lignatum ſe ire: *Ain' tandem,* inquit, *num caſtra vallata non habetis!* Ad hoc quum ſucclamatum eſſet: duplici quidem vallo, & foſſa, & tamen in ingenti metu eſſe: *Habetis igitur,* inquit, *affatim lignorum. redite, & vellite vallum.* Redeunt in caſtra, terroremque ibi vellentes vallum, & iis qui in

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

in caſtris remanſerunt militibus, & ipſi Appio ferunt. Tum pro ſe quiſque alii aliis dicere, Conſulis ſe Q. Fabii facere juſſu. Poſtero inde die caſtra mota: & Appius prætor Romam dimiſſus. Inde nuſquam ſtativa Romanis fuere. negabat utile eſſe uno loco ſedere exercitum: itineribus, ac mutatione locorum nobiliorem ac ſalubriorem eſſe. fiebant autem itinera, quanta fieri ſinebat hiems haud dum exacta. Vere inde primo relicta ſecunda legione ad Cluſium, quod Camers olim appellabant: præpoſitoque caſtris L. Scipione proprætore, Romam ipſe ad conſultandum de bello rediit: ſive ipſe ſponte ſua, quia bellum ei majus in conſpectu erat, quam quantum eſſe famæ crediderat; ſive ſenatuſconſulto accitus. nam in utrumque auctores ſunt. Ab Ap. Claudio prætore retractum quidam videri volunt; quum in ſenatu, & apud populum (id quod per literas aſſidue fecerat) terrorem belli Etruſci augeret: *non ſuffecturum ducem unum nec exercitum unum, adverſus quatuor populos. Periculoſum eſſe, ſive juncti unum premant, ſive id diverſi gerant bellum, ne ad omnia ſimul obire unus non poßit. Duas ſe ibi legiones Romanas reliquiſſe: & minus quinque millia peditum equitumque cum Fabio veniſſe: ſibi placere, P. Decium conſulem, primo quoque tempore in Etruriam ad collegam proficiſci: L. Volumnio Samnium provinciam dari. Si conſul malit in ſuam provinciam ire; Volumnium in Etruriam ad conſulem cum exercitu juſto conſulari proficiſci.* Quum magnam partem moveret oratio prætoris, P. Decium cenſuiſſe ferunt, Vt omnia integra ac libera Q. Fabio ſervarentur: donec vel ipſe, ſi per commodum reipubl. poſſet, Romam veniſſet, vel aliquem ex legatis miſiſſet: à quo diſceret ſenatus, quantum in Etruria belli eſſet: quantiſque adminiſtrandum copiis & quot per duces eſſet.
Fabius ut Romam re- 26
diit, & in ſenatu, & productus ad populum mediam orationem habuit, ut nec augere nec minuere videretur belli famam: magiſque in altero aſſumendo duce aliorum indulgere timori, quam ſuo aut reip. peri-

periculo conſulere: cæterum ſi ſibi adjutorem belli, ſociumque imperii darent; quonam modo ſe oblivisci P. Decii conſulis per tot collegia experti poſſe? *Neminem omnium ſecum conjungi malle: & copiarum ſatis ſibi cum P. Decio, & nunquam nimium hoſtium fore. Sin collega quid aliud malit, at ſibi L. Volumnium darent adjutorem.* Omnium rerum arbitrium & à populo, & à ſenatu, & ab ipſo collega Fabio permiſſum eſt. & quum Decius ſe in Samnium, vel in Etruriam proficiſci paratum eſſe oſtendiſſet; tanta lætitia ac gratulatio fuit, ut præciperetur victoria animis, triumphuſque non bellum decretum conſulibus videretur. Invenio apud quoſdam, extemplo conſulatu inito, profectos in Etruriam Fabium Deciumque, ſine ulla mentione ſortis provinciarum certaminumque inter collegas, quæ expoſui. Sunt, quibus ne hæc quidem certamina exponere ſatis fuerit. adjecerunt & Appii criminationes de Fabio abſente ad populum, & pertinaciam adverſus præſentem conſulem prætoris, contentionemque aliam inter collegas; tendente Decio, ut ſuæ quiſque provinciæ ſortem tueretur. Conſtare res incipit ex eo tempore, quo profecti ambo conſules ad bellum ſunt. Cæterum, antequam conſules in Etruriam pervenirent, Senones Galli multitudine ingenti ad Cluſium venerunt; legionem Romanam caſtraque oppugnaturi. Scipio, qui caſtris præerat, loco adjuvandam paucitatem ſuorum militum ratus; in colle qui inter urbem & caſtra erat, aciem erexit. Sed, ut in re ſubita, parum explorato itinere ad jugum perrexit, quod hoſtes ceperant, parte alia egreſſi. ita cæſa ab tergo legio: atque in medio, quum hoſtis undique urgeret, circumventa. Deletam quoque ibi legionem, ita ut nuncius non ſupereſſet, quidam auctores ſunt: nec ante ad conſules, qui jam haud procul à Cluſio aberant, famam ejus cladis perlatam, quam in conſpectu fuere Gallorum equites, pectoribus equorum ſuſpenſa geſtantes capita, & lanceis infixa, ovanteſque moris ſui carmine. Sunt qui Vmbros fuiſſe, non Gallos tradant:
nec

nec tantum cladis acceptum. & circumventis pa-
bulatoribus cum L. Manlio Torquato legato Sci-
pionem proprætorem ſubſidium è caſtris tuliſſe, vi-
ctoreſque Vmbros, redintegrato prælio, victos eſſe:
captivoſque eis ac prædam ademptam. Similius ve-
ro eſt, à Gallo hoſte quam Vmbro eam cladem ac-
ceptam, quod, quum ſæpe alias, tum eo anno, Gal-
lici tumultus præcipuus terror civitatem tenuit.
Itaque præterquam quod ambo conſules profecti ad
bellum erant cum quatuor legionibus, & magno
equitatu Romano, Campaniſque mille equitibus
delectis ad id bellum miſſis, & ſociorum nominiſ-
que Latini majore exercitu, quam Romani; alii duo
exercitus haud procul urbe Etruriæ oppoſiti; unus
in Faliſco, alter in Vaticano agro. Cn. Fulvius, &
L. Poſtumius Megellus, proprætores ambo ſtativa
in eis locis habere juſſi. Conſules ad hoſtes tranſ- 27
greſſo Apennino in agrum Sentinatem pervenerunt.
Ibi quatuor millium ferme intervallo caſtra poſita.
Inter hoſtes deinde conſultationes habitæ. atque
ita convênit, ut ne unis caſtris miſcerentur omnes,
neve in aciem deſcenderent ſimul. Samnitibus
Galli, Etruſcis Vmbri adjecti. dies indicta pugnæ:
Samnitibus Galliſque delegata pugna: inter ipſum
certamen Etruſci Vmbrique juſſi caſtra Romana
oppugnare. Hæc conſilia turbarunt transfugæ Clu-
ſini tres; clam nocte ad Fabium conſulem tranſ-
greſſi. qui editis hoſtium conſiliis dimiſſi cum do-
nis; ut ſubinde, ut quæque res nova decreta eſſet, ex-
ploratam perferrent. Conſules Fulvio, ut ex Fali-
ſco, Poſtumio, ut ex Vaticano exercitum ad Clu-
ſium admoveant, ſummaque vi fines hoſtium depo-
pulentur, ſcribunt. Hujus populationis fama Etru-
ſcos ex agro Sentinate ad ſuos fines tuendos movit.
Inſtare inde conſules, ut abſentibus iis pugnaretur:
per biduum laceſſiere prælio hoſtem. biduo nihil
dignum dictu actum. Pauci utrimque cecidêre:
magiſque irritati ſunt ad juſtum certamen animi,
quam ad diſcrimen ſumma rerum adducta. tertio
die deſcenſum in campum omnibus copiis eſt.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

Quum inſtructæ acies ſtarent, cerva fugiens lupum
è montibus exacta per campos inter duas acies de-
currit: inde diverſæ feræ, cerva ad Gallos, lupus ad
Romanos curſum deflexit. Lupo data inter ordines
via, cervam Galli confixere. Tum ex anteſignanis
Romanus miles, *Illac fuga*, inquit, *& cædes vertit,
ubi ſacram Dianæ feram jacentem videtis. Hinc vi-
ctor Martius lupus, integer & intactus, gentis nos-
Martiæ & conditoris noſtri admonuit.* Dextro cor-
nu Galli, ſiniſtro Samnites conſtiterunt. adverſus
Samnites Fabius primam ac tertiam legiones pro
dextro cornu, adverſus Gallos pro ſiniſtro Decius
quintam & ſextam inſtruit. ſecunda & quarta cum
L. Volumnio proconſule in Samnio gerebant bel-
lum. Primo concurſu, adeo æquis viribus geſta res
eſt, ut, ſi affuiſſent Etruſci & Vmbri, aut in acie,
aut in caſtris, quocumque ſe inclinaſſent, accipienda
28 clades fuerit. Cæterum, quamquam communis ad-
huc Mars belli erat, necdum diſcrimen fortuna fe-
cerat, qua datura vires eſſet; haudquaquam ſimilis
pugna, in dextro lævoque cornu erat. Romani apud
Fabium arcebant magis quam inferebant pugnam:
extrahebaturque in quam maxime ſerum diei certa-
men. quia ita perſuaſum erat duci, & Samnites &
Gallos primo impetu feroces eſſe, quos ſuſtineri ſa-
tis ſit. longiore certamine ſenſim reſidere Samni-
tium animos: Gallorum quidem etiam corpora
intolerantiſſima laboris atque æſtus fluere, prima-
que eorum prælia pluſquam virorum, poſtrema mi-
nus quam fœminarum eſſe. In id tempus igitur, quo
vinci ſolebat hoſtis, quam integerrimas vires militi
ſervabat. Ferocior Decius, & ætate & vigore ani-
mi; quantumcunque virium habuit, certamine pri-
mo effudit. & quia lentior videbatur pedeſtris pu-
gna, equitatum in pugnam concitat: & ipſe fortiſ-
ſimæ juvenum turmæ immiſtus, orat proceres ju-
ventutis, ut ſecum in hoſtem impetum faciant.
Duplicem illorum gloriam fore, ſi ab lævo cornu
& ab equite victoria incipiat. Bis avertere Galli-
cum equitatum. iterum longius evectos, & jam in-

ter

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

ter media equitum agmina prælium cientes, novum
pugnæ conterruit genus: eſſedis, carriſque ſuperſtans
armatus hoſtis, ingenti ſonitu equorum rotarum-
que advênit, & inſolitos ejus tumultus Romanorum
conterruit equos. Ita victorem equitatum velut
lymphaticus pavor diſſipat: ſternit inde ruentes
equos viroſque improvida fuga. Turbata hinc etiam
ſigna legionum: multique impetu equorum ac ve-
hiculorum raptorum per agmen obtriti anteſigna-
ni: & inſecuta, ſimul territos hoſtes vidit, Gallica
acies nullum ſpacium reſpirandi recipiendique ſe
dedit. Vociferari Decius, Quo fugerent? quamve
in fuga ſpem haberent? Obſiſtere cedentibus, ac re-
vocare fuſos. deinde ut nulla vi perculſos ſuſtinere
poterat, patrem P. Decium nomine compellans,
Quid ultra moror, inquit, *familiare fatum? Datum
hoc noſtro generi eſt, ut luendis periculis publicis pia-
cula ſimus. Iam ego mecum legiones hoſtium mactan-
das Telluri ac Diis Manibus dabo.* Hæc locutus, M.
Livium Pontificem, quem deſcendens in aciem di-
gredi vetuerat ab ſe, præire juſſit verba, quibus ſe le-
gioneſque hoſtium pro exercitu populi Romani
Quiritium devoveret. Devotus inde eadem preca-
tione, eodemque habitu, quo pater P. Decius ad Ve-
ſerim bello Latino ſe juſſerat devoveri. Quum ſe-
cundum ſolennes precationes adjeciſſet, *præ ſe agere
ſeſe, formidinem ac fugam, cædemque ac cruorem,
cæleſtium inferorumque iras. Contacturum funebri-
bus diris ſigna, tela, arma hoſtium: locumque eundem
ſuæ peſtis & Gallorum ac Samnitium fore.* Hæc
execratus in ſe hoſteſque, qua confertiſſimam cer-
nebat Gallorum aciem, concitat equum: inferenſ-
que ſe ipſe infeſtis telis interfectus eſt. Vix humanæ 29
inde opis videri pugna potuit. Romani, duce amiſ-
ſo, quæ res terrori alias eſſe ſolet, ſiſtere fugam, ac
novam de integro velle inſtaurare pugnam. Galli,
& maxime globus circumſtans conſulis corpus, ve-
lut alienata mente vana incaſſum jactare tela. tor-
pere quidam, & nec pugnæ meminiſſe, nec fugæ. At
ex parte altera pontifex Livius, cui lictores Decius

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

tradiderat, juſſeratque proprætorem eſſe; vociferari, *Viciſſe Romanos, defunctos conſulis fato. Gallos Samniteſque Telluris matris ac Deorum Manium eſſe. Rapere ad ſe ac vocare Decium devotam ſecum aciem; furiarumque ac formidinis plena omnia ad hoſtes eſſe.* Superveniunt deinde his reſtituentibus pugnam L. Cornelius Scipio & C. Marcius, cum ſubſidiis ex noviſſima acie; juſſu Q. Fabii conſulis ad præſidium collegæ miſſi. ibi auditur P. Decii eventus; ingens hortamen ad omnia pro republica audenda. Itaque quum Galli ſtructis ante ſe ſcutis conferti ſtarent, nec facilis pede collato videretur pugna; juſſu legatorum collecta humi pila, quæ ſtrata inter duas acies jacebant, atque in teſtudinem hoſtium conjecta: quibus pleriſque in ſcuta, verutis in corpora ipſa fixis, ſternitur cuneus: ita, ut magna pars integris corporibus attoniti conciderent. hæc in ſiniſtro cornu Romanorum fortuna variaverat. Fabius in dextro cornu primo (ut ante dictum eſt) cunctando extraxerat diem. deinde, poſtquam nec clamor hoſtium, nec impetus, nec tela miſſa, eandem vim habere viſa; præfectis equitum juſſis ad latus Samnitium circumducere alas, ut ſigno dato in tranſverſos quanto maximo poſſent impetu incurrerent; ſenſim ſuos ſigna inferre juſſit, & commovere hoſtem. Poſtquam non reſiſti vidit, & haud dubiam laſſitudinem eſſe, tum collectis omnibus ſubſidiis, quæ ad id tempus reſervaverat, & legiones concitavit & ſignum ad invadendos hoſtes equitibus dedit. Nec ſuſtinuerunt Samnites impetum, præterque aciem ipſam Gallorum, relictis in dimicatione ſociis, ad caſtra effuſo curſu ferebantur. Galli teſtudine facta conferti ſtabant. Tum Fabius, audita morte collegæ, Campanorum alam, quingentos fere equites, excedere acie jubet: & circumvectos à tergo Gallicam invadere aciem. tertiæ deinde legionis ſubſequi principes, & qua turbatum agmen hoſtium viderent impetu equitum, inſtare ac territos cædere. Ipſe ædem Jovi Victori, ſpoliaque hoſtium quum voviſſet, ad caſtra Samnitium

tium perrexit: quo multitudo omnis conſternata
gebatur ſub ipſo vallo. Quia tantam multitudi-
nem portæ non recepere, tentata ab excluſis turba
ſuorum pugna eſt. Ibi Gellius Egnatius imperator
Samnitium cecidit. compulſi deinde intra vallum
Samnites: parvoque certamine capta caſtra, &
Galli à tergo circumventi. Cæſa eo die hoſtium
viginti quinque millia, octo capta. nec incruenta
victoria fuit. Nam ex P. Decii exercitu cæſa ſe-
ptem millia; ex Fabii, mille ac ducenti. Fabius, di-
miſſis ad quærendum collegæ corpus, ſpolia hoſtium
conjecta in acervum Jovi Victori cremavit. Con-
ſulis corpus eo die, quia obrutum ſuperſtratis Gal-
lorum cumulis erat, inveniri non potuit. poſtero
die inventum, relatumque eſt cum multis militum
lacrimis. Intermiſſa inde omnium aliarum rerum
cura, Fabius collegæ funus omni honore laudibuſ-
que meritis celebrat. Et in Etruria per eos dies ab 30
Cn. Fulvio proprætore res ex ſententia geſta; &
præter ingentem inlatam populationibus agrorum
hoſti cladem, pugnatum etiam egregie eſt: Peruſi-
norumque & Cluſinorum cæſa amplius tria mil-
lia, & ſigna militaria ad viginti capta. Samnitium
agmen quum per Pelignum agrum fugeret, circum-
ventum à Pelignis eſt. ex millibus quinque ad mil-
le cæſi. Magna ejus diei, quo in Sentinati agro bel-
latum, fama eſt; etiam vero ſtanti. ſed ſuperjecere
quidam augendo fidem: qui in hoſtium exercitu
peditum quadraginta millia trecentos triginta, equi-
tum ſex millia, mille carpentorum ſcripſere fuiſſe:
ſcilicet cum Vmbris, Tuſciſque; quos & ipſos pu-
gnæ affuiſſe. & ut Romanorum quoque augerent
copias, L. Volumnium proconſulem, conſulibus,
exercitumque ejus legionibus conſulum adjiciunt.
In pluribus annalibus duorum ea conſulum propria
victoria eſt. Volumnius in Samnio interim res ge-
rit, Samnitiumque exercitum in Tifernum mon-
tem compulſum, non deterritus iniquitate loci, fun-
dit fugatque. Q. Fabius Deciano exercitu relicto in
Etruria, ſuis legionibus deductis ad urbem, de Gal-

 lis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

lis Etruſciſque ac Samnitibus triumphavit. milites triumphantem ſecuti ſunt. Celebrata inconditis carminibus militaribus non magis victoria Q. Fabii, quam mors præclara P. Decii eſt: excitataque memoria parentis, æquata eventu publico privatoque filii laudibus. Data ex præda militibus æris octogeni bini, ſagaque & tunicæ; præmia illa tempeſtate
31 militiæ haudquaquam ſpernenda. His ita rebus geſtis, nec in Samnitibus adhuc nec in Etruria pax erat. nam & Peruſinis auctoribus poſt deductum ab conſule exercitum rebellatum fuerat: & Samnites prædatum in agrum Veſcinum Formianumque, & parte alia in Æſerniacum, quæ Vulturno adjacent flumini, deſcendêre. Adverſus eos Appius Claudius prætor cum exercitu Deciano miſſus. Fabius in Etruria rebellante denuo, quatuor millia & quingentos Peruſinorum occidit: cepit ad mille ſeptingentos quadraginta: qui redempti ſinguli æris trecentis decem. præda alia omnis militibus conceſſa. Samnitium legiones quum partim Ap. Claudius prætor, partim L. Volumnius proconſul ſequeretur; in agrum Stellatem convenerunt. ibi & Samnitium legiones omnes conſidunt, & Appius Volumniuſque caſtra conjungunt. Pugnatum infeſtiſſimis animis; hinc ira ſtimulante adverſus rebellantes toties; illinc ab ultima jam dimicantibus ſpe. Cæſa ergo Samnitium ſexdecim millia trecenti, capta duo millia ſeptingenti. ex Romano exercitu cecidêre duo millia ſeptingenti. Felix annus bellicis rebus, peſtilentia gravis, prodigiiſque ſolicitus. nam & terram multifariam pluiſſe, & in exercitu Appii Claudi pleroſque fulminibus ictos, nunciatum eſt, librique ob hæc aditi. Eo anno Q. Fabius Gurges conſulis filius aliquot matronas ad populum ſtupri damnatas pecunia mulctavit. ex quo mulctaticio ære Veneris ædem, quæ prope Circum eſt, faciendam curavit. Superſunt etiam nunc Samnitium bella, quæ continua per quartum jam volumen, annumque ſextum & quadrageſimum, à M. Valerio, A. Cornelio conſulibus, qui primi Samnio arma intulerunt, agimus:

& n

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

& ne tot annorum clades utriuſque gentis laboreſque actos nunc referam, quibus nequiverint tamen duriora pectora vinci; proximo anno Samnites in Sentinati agro, Pelignis, ad Trifernum, Stellatibus campis, ſuis ipſi legionibus, miſti alienis, ab quatuor exercitibus quatuor ducibus Romanis cæſi fuerant, imperatorem clariſſimum gentis ſuæ amiſerant; ſocios belli Etruſcos, Vmbros, Gallos, in eadem fortuna videbant, qua ipſi erant, nec ſuis, nec externis viribus jam ſtare poterant; tamen bello non abſtinebant. adeo ne infeliciter quidem defenſæ libertatis tædebat: & vinci, quam non tentare victoriam, malebant. Quinam ſit ille, quem non pigeat longinquitatis bellorum ſcribendo legendoque, quæ gerentes non fatigaverunt? Q. Fabium, P. Decium, 32
L. Poſtumius Megellus, & M. Atilius Regulus, conſules ſecuti ſunt. Samnium ambobus decreta provincia eſt, quia tres ſcriptos hoſtium exercitus, uno Etruriam, altero populationem Campaniæ repeti, tertium tuendis parari finibus, fama erat. Poſtumium valetudo adverſa Romæ tenuit: Atilius cum exercitu extemplo profectus, ut in Samnio hoſtes (ita enim placuerat Patribus) nondum egreſſos opprimeret. Velut ex compoſito ibi obvium habuere hoſtem: ubi & intrare, nedum vaſtare ipſi Samnitium agrum prohiberentur: & egredi inde in pacata ſociorumque populi Romani fines Samnitem prohiberent. Quum caſtra caſtris collata eſſent, quod vix Romanus toties victor auderet, auſi Samnites ſunt (tantum deſperatio ultima temeritatis facit) caſtra Romana oppugnare. & quamquam non venit ad finem tam audax incœptum, tamen haud omnino vanum fuit. Nebula erat ad multum diei; denſa adeo, ut lucis viſum eriperet; non proſpectu modo extra vallum adempto, ſed propinquo etiam congredientium inter ſe conſpectu. Hac velut latebra inſidiarum freti Samnites, vix dum ſatis certa luce, & eam ipſam premente caligine, ad ſtationem Romanam in porta ſegniter agentem vigilias perveniunt. Improviſo oppreſſis, nec animi ſatis ad

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

reſiſtendum, nec virium fuit. Ab tergo caſtrorum decumana porta impetus factus. itaque captum quæſtorium: quæſtorque ibi L. Opimius Panſa occi-
33 ſus. conclamatum inde ad arma. Conſul tumultu excitus, cohortes duas ſociorum, Lucanam Sueſſanamque, quæ proximæ forte erant, tueri prætorium jubet: manipulos legionum principali via inducit. Vixdum ſatis aptatis armis, in ordines eunt: & clamore magis quam oculis hoſtem noſcunt: nec quantus numerus ſit, æſtimari poteſt. Cedunt primo incerti fortunæ ſuæ, & hoſtem introrſum in media caſtra accipiunt. inde quum conſul vociferaretur, expulſine extra vallum, caſtra deinde ſua oppugnaturi eſſent, rogitans; clamore ſublato connixi primo reſiſtunt: deinde inferunt pedem, urgentque, & impulſos ſemel terrore eodem agunt, quo cœperunt. Expellunt extra portam vallumque. inde pergere ac perſequi (quia turbida lux metum circa inſidiarum faciebat) non auſi, liberatis caſtris contenti, receperunt ſe intra vallum; trecentis ferme hoſtium occiſis. Romanorum ſtationis primæ, vigilumque, & eorum qui circa quæſtorium oppreſſi, periere ad ducentos triginta. Animos inde Samnitibus non infelix audacia auxit, & non modo proferre inde caſtra Romanum, ſed ne pabulari quidem per agros ſuos patiebantur. retro in pacatum Soranum agrum pabulatores ibant. Quarum rerum fama, tumultuoſior etiam, quam res erant, perlata Romam, coegit L. Poſtumium conſulem, vix dum validum, proficiſci ex urbe; prius tamen quam exiret, militibus edicto Soram juſſis convenire. Ipſe ædem Victoriæ, quam ædilis curulis ex mulctaticia pecunia faciendam curaverat, dedicavit. Ita ad exercitum profectus, ab Sora in Samnium ad caſtra collegæ perrexit. inde poſtquam Samnites, diffiſi duobus exercitibus reſiſti poſſe, receſſerunt; diverſi conſules ad vaſtandos agros urbeſque oppugnandas diſcedunt.
34 Poſtumius Milioniam oppugnare adortus, vi primo atque impetu, deinde poſtquam ea parum procedebant, opere ac vineis demum injunctis muro cepit.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

cepit. Ibi capta jam urbe ab hora quarta diei ad octavam fere horam, omnibus partibus urbis diu incerto eventu pugnatum eſt. poſtremo potitur oppido Romanus. Samnitium cæſi tria millia ducenti: capti quatuor millia ducenti, præter prædam aliam. Inde Ferentinum ductæ legiones. unde oppidani cum omnibus rebus ſuis, quæ ferri agique potuerunt, nocte per averſam portam ſilentio exceſſerunt. Igitur ſimul advenit conſul, primo ita compoſitus inſtructuſque mœnibus ſucceſſit; tanquam idem, quod ad Milioniam fuerat, certaminis foret: deinde ut ſilentium vaſtum in urbe, nec arma nec viros in turribus ac muris vidit, avidum invadendi deſerta mœnia militem detinet; ne quam occultam in fraudem incautus rueret. Duas turmas ſociorum Latini nominis circumequitare mœnia atque explorare omnia jubet. equites portam unam alteramque eadem regione in propinquo patentes conſpiciunt, itineribuſque iis veſtigia nocturnæ hoſtium fugæ. Adequitant deinde ſenſim portis, urbemque ex tuto rectis itineribus perviam conſpiciunt: ad conſulem referunt, exceſſum urbe ſolitudine haud dubia perſpicuum eſſe, & recentibus veſtigiis fugæ, ac ſtrage rerum in trepidatione nocturna paſſim relictarum. His auditis conſul ad eam partem urbis, qua adierant equites, circumducit agmen: conſtitutiſque haud procul porta ſignis, quinque equites jubet intrare urbem, & modicum ſpacium progreſſos, tres manere eodem loco, ſi tuta videantur: duos explorata ad ſe referre. Qui ubi redierunt, retuleruntque, eo ſe progreſſos, unde in omnes partes circumſpectus eſſet, longe lateque ſilentium ac ſolitudinem vidiſſe; extemplo conſul cohortes expeditas in urbem induxit: cæteros interim caſtra communire juſſit. ingreſſi milites, refractis foribus, paucos graves ætate aut invalidos inveniunt, relictaque quæ migratu difficilia eſſent. Ea direpta, & cognitum ex captivis eſt, communi conſilio aliquot circa urbes conſciſſe fugam, ſuos prima vigilia profectos. credere eandem in aliis urbibus ſolitudinem inventuros.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

turos. Dictis captivorum fides extitit: deſertis op-
35 pidis conſul potitur. Alteri conſuli M. Atilio, nequaquam tam facile bellum fuit, quum ad Luceriam duceret legiones, quam oppugnari ab Samnitibus audierat. Ad finem Lucerinum ei hoſtis obvius fuit. ibi ira vires æquavit. Prælium varium & anceps fuit. triſtius tamen eventu Romanis; & quia inſueti erant vinci; & quia digredientes magis quam in ipſo certamine ſenſerunt, quantum in ſua parte plus vulnerum ac cædis fuiſſet. Itaque is terror in caſtris ortus, qui ſi pugnantes cepiſſet, inſignis accepta clades foret. Tum quoque ſollicita nox fuit; jam invaſurum caſtra Samnitem credentibus, aut prima luce cum victoribus conferendas manus. Minus cladis (cæterum non plus animorum) ad hoſtes erat. ubi primum illuxit, abire ſine certamine cupiunt. Sed via una, & ea ipſa præter hoſtes, erat. qua ingreſſi, præbuere ſpeciem recta tendentium ad caſtra oppugnanda. Conſul arma capere milites jubet, & ſequi ſe extra vallum. legatis, tribunis, præfectis ſociorum imperat, quod apud quemque facto opus eſt. Omnes affirmant, *ſe quidem omnia facturos, ſed militum jacere animos. tota nocte inter vulnera, & gemitus morientium vigilatum eſſe. Si ante lucem ad caſtra ventum foret, tantum pavoris fuiſſe, ut relicturi ſigna fuerint: nunc pudore à fuga contineri, alioquin pro victis eſſe.* Quæ ubi conſul accepit, ſibimetipſi circumeundos alloquendoſque milites ratus, ut ad quoſque venerat, cunctantes arma capere, increpabat; *Quid ceſſarent, tergiverſarenturque? Hoſtem in caſtra venturum, niſi illi extra caſtra exiſſent: & pro tentoriis ſuis pugnaturos, ſi pro vallo nollent. armatis dimicantibus haud dubiam victoriam eſſe. Qui nudus atque iners hoſtem maneat, ei aut mortem, aut ſervitutem patiendam.* Hæc jurganti increpantique reſpondebant, *confectos ſe pugna heſterna eſſe: nec virium quicquam, nec ſanguinis ſupereſſe. majorem multitudinem hoſtium apparere, quam pridie fuerit.* Inter hæc appropinquabat agmen: & jam breviore intervallo certiora intuentes,

tuentes, vallum ſecum portare Samnitem affirmant. nec dubium eſſe, quin caſtra circumvallaturi ſint. Tunc enimvero conſul *indignum facinus eſſe*, vociferari, *tantam contumeliam ignominiamque ab ignaviſſimo accipi hoſte. Etiam-ne circumſedebimur*, inquit, *in caſtris, ut fame potius per ignominiam, quam ferro, ſi neceſſe eſt, per virtutem moriamur? Dii bene verterent, facerentque quod ſe dignum quiſque ducerent. Conſulem M. Atilium vel ſolum, ſi nemo alius ſequatur, iturum adverſus hoſtes: caſurumque inter ſigna Samnitium potius, quam circumvallari caſtra Romana videat*. Dicta conſulis, legati, tribunique, & omnes turmæ equitum, & centuriones primorum ordinum, approbavere. Tum pudore victus miles ſegniter arma capit, ſegniter è caſtris egreditur. longo agmine, nec continenti, mœſti ac prope victi procedunt verſus hoſtem, nec ſpe, nec animo certiorem. Itaque ſimul conſpecta ſunt Romana ſigna, extemplo à primo Samnitium agmine ad noviſſimum fremitus perfertur, Exire, id quod timuerint, ad impediendum iter Romanos. Nullam inde ne fugæ quidem patere viam. illo loco aut cadendum eſſe, aut ſtratis hoſtibus per corpora eorum evadendum.
36 In medio ſarcinas conjiciunt: armati ſuis quiſque ordinibus inſtruunt aciem. Jam exiguum inter duas acies erat ſpatium: & ſtabant exſpectantes dum ab hoſtibus prius impetus, prius clamor inciperet. neutris animus eſt ad pugnandum. Diverſique integri atque intacti abiſſent, ni cedenti inſtiturum alterum timuiſſent. ſua ſponte inter invitos tergiverſanteſque ſegnis pugna, clamore incerto atque impari, cœpit: nec veſtigio quiſquam movebatur. Tum conſul Romanus, ut rem excitaret; equitum paucas turmas extra ordinem immiſit: quorum quum plerique delapſi ex equis eſſent, & alii turbati; & ab Samnitium acie ad opprimendos eos qui ceciderant, & ad ſuos tuendos ab Romanis procurſum eſt. Inde paullulum irritata pugna eſt, ſed aliquanto & impigre magis, & plures procurrerunt Samnites: & turbatus eques ſua ipſe ſubſidia territis

equis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

equis proculcavit. hinc fuga cœpta totam avertit aciem Romanam. Jamque in terga fugientium Samnites pugnabant, quum conſul equo prævectus ad portam caſtrorum, ac ſtatione equitum ibi oppoſita, edictoque, Vt quicumque ad vallum pergeret, ſive ille Romanus, ſive Samnis eſſet, pro hoſte haberetur; hæc ipſa minitans, obſtitit profuſe tendentibus ſuis in caſtra. *Quo pergis, inquit, miles? & hic arma & viros invenies. nec vivo conſule tuo niſi victor caſtra intrabis. Proinde elige, cum cive, an hoſte pugnare malis.* Hæc dicente conſule, equites infeſtis cuſpidibus circumfunduntur, ac peditem in pugnam redire jubent. Non virtus ſolum conſulem, ſed fors etiam adjuvit; quod non inſtiterunt Samnites: ſpaciumque circumagendi ſigna, vertendique aciem à caſtris in hoſtem fuit. Tum alii alios hortari, ut repeterent pugnam: centuriones ab ſigniferis rapta ſigna inferre: & oſtendere ſuis, paucos & ordinibus incompoſitis effuſe venire hoſtes. Inter hæc conſul, manus ad cœlum attollens, voce clara ita ut exaudiretur, templum Jovi Statori vovet; ſi conſtitiſſet à fuga Romana acies, redintegratoque prælio cecidiſſet viciſſetque legiones Samnitium. Omnes undique anniſi ad reſtituendam pugnam, duces, milites, peditum equitumque vis. numen etiam Deorum reſpexiſſe nomen Romanum viſum: adeo facile inclinata res, repulſique à caſtris hoſtes; mox etiam redacti ad eum locum, in quo commiſſa pugna erat. Ibi, objacente ſarcinarum cumulo, quas conjecerant in medium, hæſere impediti: deinde ne diriperentur res, orbem armatorum ſarcinis circumdant. Tum vero eos à fronte urgere pedites, ab tergo circumvecti equites. ita in medio cæſi captique. captivorum numerus fuit ſeptem millium ac trecentorum, qui omnes nudi ſub jugum miſſi. cæſos retulere ad quatuor millia octingentos. Ne Romanis quidem læta victoria fuit; recenſente conſule biduo acceptam cladem. amiſſorum militum numerus relatus ſeptem millia trecenti. Dum hæc in Apulia gerebantur, altero exer-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

exercitu Samnites Interamnam coloniam Romanam, quæ via Latina eſt, occupare conati; urbem non tenuerunt: agros depopulati quum prædam aliam inde miſſam hominum atque pecudum, coloniſque captos agerent; in victorem incidunt conſulem, ab Luceria redeuntem: nec prædam ſolum amittunt, ſed ipſi longo ac impedito agmine incompoſiti cæduntur. Conſul Interamnam, edicto dominis, ad res ſuas noſcendas recipiendaſque, revocatis, & exercitu ibi relicto, comitiorum cauſſa Romam eſt profectus. Cui de triumpho agenti negatus honos: & ob amiſſa tot millia militum, & quod captivos ſine pactione ſub jugum miſiſſet.
Conſul alter Poſtumius, quia in Samnitibus mate- 37
ria belli deerat, in Etruriam traducto exercitu, primum pervaſtaverat Volſinienſem agrum: deinde cum egreſſis ad tuendos fines, haud procul mœnibus ipſorum depugnat. duo millia CC Etruſcorum cæſi: cæteros propinquitas urbis tutata eſt. In Roſellanum agrum exercitus traductus: ibi non agri tantum vaſtati, ſed oppidum etiam expugnatum: capta amplius duo millia hominum, minus duo millia circa muros cæſa. Pax tamen clarior majorque, quam bellum in Etruria eo anno fuerat, parta eſt. Tres validiſſimæ urbes, Etruriæ capita, Volſinii, Perusia, Arretium, pacem petiere; & veſtimentis militum, frumentoque pacti cum Conſule, ut mitti Romam oratores liceret, inducias in quadraginta annos impetraverunt. mulcta præſens, quingentum millium æris in ſingulas civitates impoſita. Ob haſce res geſtas conſul quum triumphum ab ſenatu moris magis cauſſa, quam ſpe impetrandi petiſſet, videretque alios quod tardius ab urbe exiſſet; alios, quod injuſſu ſenatus ex Samnio in Etruriam tranſiſſet, partim ſuos inimicos, partim collegæ amicos, ad ſolatium æquatæ repulſæ ſibi quoque negare triumphum; *Non ita*, inquit, *Patres Conſcripti, veſtræ majeſtatis meminero, ut me conſulem eſſe obliviſcar. eodem jure imperii, quo bella geſſi, bellis feliciter geſtis, Samnio atque Etruria ſubactis,* vi-

victoria & pace parta triumphabo. Ita ſenatum reliquit. Inde inter tribunos plebis contentio orta eſt, pars interceſſuros ne novo exemplo triumpharet, aiebant: pars auxilio ſe adverſus collegas triumphanti futuros. Jactata res ad populum eſt: vocatuſque eo conſul, quum L. Horatium, Marcum Valerium conſules, C. Marcium Rutilum nuper patrem ejus, qui tunc cenſor eſſet, non ex auctoritate ſenatus, ſed juſſu populi triumphaſſe diceret; adjiciebat, *ſe quoque laturum fuiſſe ad populum, ni ſciret mancipia nobilium tribunos plebis legem impedituros: voluntatem ſibi ac favorem conſentientis populi pro omnibus juſſis eſſe, ac futuram.* Poſteroque die auxilio tribunorum plebis trium, adverſus interceſſionem ſeptem tribunorum, & conſenſum ſenatus, celebrante populo diem, triumphavit. Et hujus anni parum conſtans memoria eſt. Poſtumium, auctor eſt Claudius, in Samnio captis aliquot urbibus, in Apulia fuſum fugatumque, ſaucium ipſum cum paucis Luceriam compulſum: ab Atilio in Etruria res geſtas; eumque triumphaſſe. Fabius, ambos Conſules in Samnio, & ad Luceriam res geſſiſſe ſcribit, traductumque in Etruriam exercitum (ſed ab utro conſule non adjecit) & ad Luceriam utrimque multos occiſos. inque ea pugna Jovis Statoris ædem votam, ut Romulus ante voverat: ſed fanum tantum, id eſt locus templo effatus, jam ſacratus fuerat. Cæterum hoc demum anno, ut ædem etiam fieri ſenatus juberet, bis ejuſdem voti damnata republica, in religionem venit.

38 Sequitur hunc annum conſul inſignis, L. Papirius Curſor, qua paterna gloria, qua ſua: & bellum ingens victoriaque, quantam de Samnitibus nemo ad eam diem, præter L. Papirium patrem conſulem pepererat, & forte eodem conatu apparatuque omni opulentia inſignium armorum, bellum adornaverant: & opes Deorum etiam adhibuerant ritu quodam ſacramenti vetuſto velut initiatis militibus; delectu per omne Samnium habito nova lege: ut qui juniorum non conveniſſet ad imperatorium edi-

edictum, quique injuſſu abiſſet, caput Jovi ſacratum eſſet. Tum exercitus omnis Aquiloniam eſt indictus. ad quadraginta millia militum, quod roboris in Samnio erat, convenerunt. Ibi mediis fere caſtris locus eſt conſpectus, cratibus, pluteiſque, & linteis contectus; patens ducentos maxime pedes in omnes pariter partes. Ibi ex libro vetere linteo lecto ſacrificatum, ſacerdote Ovio Paccio quodam, homine magno natu, qui ſe id ſacrum petere affirmabat ex vetuſta Samnitium religione: qua quondam uſi majores eorum fuiſſent, quum adimendæ Etruſcis Capuæ clandeſtinum cepiſſent conſilium. Sacrificio perfecto, per viatorem imperator acciri jubebat nobiliſſimum quemque genere factiſque. ſinguli introducebantur. Erat quum alius apparatus ſacri, qui perfundere religione animum poſſet: tum in loco circa omni contecto aræ in medio, victimæque circa cæſæ, & circumſtantes centuriones ſtrictis gladiis. Admovebatur altaribus miles, magis ut victima, quam ut ſacri particeps: adigebaturque jurejurando, quæ viſa auditaque in eo loco eſſent, non enunciaturum. Dein jurare cogebatur diro quodam carmine in execrationem capitis familiæque & ſtirpis compoſito, niſi iſſet in prælium, quo imperatores duxiſſent: & ſi aut ipſe ex acie fugiſſet, aut ſi quem fugientem vidiſſet, non extemplo occidiſſet. Id primo quidam abnuentes juraturos ſe, obtruncati circa altaria ſunt: jacentes deinde inter ſtragem victimarum, documento cæteris fuere, ne abnuerent. Primoribus Samnitium ea deteſtatione obſtrictis, decem nominatis ab imperatore, eis dictum, ut vir virum legerent, donec ſexdecim millium numerum confeciſſent: ea legio linteata ab integumento conſepti, quo ſacrata nobilitas erat, appellata eſt. His arma inſignia data, & criſtatæ galeæ, ut inter cæteros eminerent. paulo plus viginti millium alius exercitus fuit, nec corporum ſpecie, nec gloria belli, nec apparatu linteatæ legioni diſpar. hic hominum numerus quod roboris erat, ad Aquiloniam conſedit. Conſules profecti ab urbe: 39

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

prior Sp. Carvilius, cui veteres legiones, quas M. Attilius ſuperioris anni conſul in agro Interamnati reliquerat, decretæ erant, cum eis in Samnium profectus, dum hoſtes operati ſuperſtitionibus concilia ſecreta agunt, Amiternum oppidum de Samnitibus vi cepit. Cæſa ibi millia hominum duo ferme atque octingenti: capta quatuor millia ducenti ſeptuaginta. Papirius novo exercitu (ita decretum erat) ſcripto, Duroniam urbem expugnavit: minus quam collega cepit hominum, plus aliquanto occidit. præda opulenta utrobique eſt parta. Inde pervagati Samnium conſules, maxime depopulato Atinate agro. Carvilius ad Cominium, Papirius ad Aquiloniam (ubi ſumma rei Samnitium erat) pervenit. ibi aliquandiu nec ceſſatum ab armis eſt, neque graviter pugnatum; laceſſendo quietos, reſiſtentibus cedendo: comminandoque magis quam inferendo pugnam dies abſumebatur; quod quum inciperetur, remitteretur que, omnium rerum etiam parvarum eventus proferebatur in dies. Altera Romana caſtra viginti millium ſpacio aberant: & abſentis collegæ conſilia omnibus gerendis intererant rebus. intentiorque Carvilius, quo majore diſcrimine res vertebatur, in Aquiloniam, quam ad Cominium, quod obſidebat, erat. L. Papirius jam per omnia ad dimicandum ſatis paratus, nuncium ad collegam mittit; *ſibi in animo eſſe, poſtero die, ſi per auſpicia liceret, confligere cum hoſte. Opus eſſe & illum quanta maxima vi poſſet, Cominium oppugnare: ne quid laxamenti ſit Samnitibus ad ſubſidia Aquiloniam mittenda.* Diem ad proficiſcendum nuncius habuit: nocte rediit; approbare collegam conſulta referens. Papirius, nuncio miſſo, extemplo concionem habuit; multa de univerſo genere belli, multa de præſenti hoſtium apparatu, vana magis ſpecie quam efficaci ad eventum, diſſeruit. *Non enim criſtas vulnera facere; & per picta atque aurata ſcuta tranſire Romanum pilum: & candore tunicarum fulgentem aciem, ubi res ferro geratur, cruentari. Auream olim atque argenteam Samnitium*

tium

tium aciem à parente ſuo occidione occiſam: ſpoliaque ea honeſtiora victori hoſti, quam ipſis arma fuiſſe. Datum hoc forſan nomini familiæque ſuæ, ut adverſus maximos conatus Samnitium, opponerentur duces, ſpoliaque ea referrent, quæ inſignia publicis etiam locis decorandis eſſent. Deos immortales adeſſe propter toties petita fœdera, toties rupta: tum ſi qua conjectura mentis divinæ ſit, nulli unquam exercitui fuiſſe infeſtiores, quam qui nefando ſacro miſta hominum pecudumque cæde reſperſus, ancipiti Deûm iræ devotus, hinc fœderum cum Romanis ictorum teſtes Deos, hinc jurisjurandi adverſus fœdera ſuſcepti execrationes horrens, invitus juraverit, oderit ſacramentum; uno tempore Deos, cives, hoſtes metuat.

Hæc comperta perfugarum indiciis, quum apud in- 40
fenſos jam ſua ſponte milites diſſeruiſſet; ſimul divinæ humanæque ſpei pleni, clamore conſentienti pugnam poſcunt: pœnitet in poſterum diem dilatum certamen: moram diei noctiſque oderunt. Tertia vigilia noctis, jam relatis literis à collega, Papirius ſilentio ſurgit, & pullarium in auſpicium mittit. Nullum erat genus hominum in caſtris intactum cupiditate pugnæ: ſummi infimique æque intenti erant: dux militum, miles ducis ardorem ſpectabat. Is ardor omnium etiam ad eos qui auſpicio intererant, pervenit. nam quum pulli non paſcerentur, pullarius auſpicium mentiri auſus, tripudium ſoliſtimum conſuli nunciavit. Conſul lætus, auſpicium egregium eſſe, & Deis auctoribus rem geſturos, pronunciat; ſignumque pugnæ proponit. Exeunti jam forte in aciem nunciat perfuga, viginti cohortes Samnitium (quadringenariæ ferme erant) Cominium profectas. quod ne ignoraret collega, extemplo nuncium mittit: ipſe ſigna ocius proferri jubet, ſubſidiaque ſuis quæque locis, & præfectos ſubſidiis attribuerat. Dextro cornu L. Volumnium, ſiniſtro L. Scipionem; equitibus legatos alios, C. Cæditium & C. Trebonium præfecit. Sp. Nautium mulos detractis clitellis cum cohortibus alaribus in tumulum conſpectum propere circumducere

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

cere jubet, atque inter ipſam dimicationem quanto maxime poſſet moto pulvere oſtendere. Dum his intentus imperator erat, altercatio inter pullarios orta de auſpicio ejus diei, exauditaque ab equitibus Romanis; qui rem haud ſpernendam rati, Sp. Papirio fratris filio conſulis ambigi de auſpicio renunciaverunt. Juvenis, ante doctrinam Deos ſpernentem, natus, rem inquiſitam, ne quid incompertum deferret ad conſulem, detulit. cui ille, *Tu quidem macte virtute diligentiaque eſto: Cæterum qui auſpicio adeſt, ſi quid falſi nunciat, in ſemetipſum religionem recipit. Mihi quidem tripudium nunciatum, populo Romano exercituique egregium auſpicium eſt.* Centurionibus deinde imperavit, ut pullarios inter prima ſigna conſtituerent. Promovent & Samnites ſigna, inſequitur acies ornata armataque, ut hoſtium quoque magnificum ſpectaculum eſſet. Priuſquam clamor tolleretur concurreretur que, emiſſo temere pilo ictus pullarius ante ſigna cecidit. quod ubi conſuli nunciatum eſt, *Dii in prælio ſunt*, inquit. *habet pœnam noxium caput.* Ante conſulem hæc dicentem corvus voce clara occinuit; quo lætus augurio conſul, affirmans, nunquam humanis rebus magis præſentes interfuiſſe
41 Deos; ſigna canere, & clamorem tolli juſſit. Prælium commiſſum atrox. cæterum longe diſparibus animis. Romanos ira, ſpes, ardor certaminis, avidos hoſtium ſanguinis, in prælium rapit: Samnitium magnam partem neceſſitas ac religio invitos magis reſiſtere quam inferre pugnam cogit. nec ſuſtinuiſſent primum clamorem atque impetum Romanorum, per aliquot jam annos vinci aſſueti, ni potentior alius metus inſidens pectoribus à fuga retineret. Quippe in oculis erat omnis ille occulti paratus ſacri, & armati ſacerdotes, & promiſcua hominum pecudumque ſtrages, & reſperſæ fando nefandoque ſanguine aræ, & dira execratio, ac furiale carmen, deteſtandæ familiæ ſtirpique compoſitum. his vinculis fugæ obſtricti ſtabant; civem magis quam hoſtem timentes. Inſtare Romanus à cornu utroque,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

que, à media acie, & cædere Deorum hominumque attonitos metu. repugnatur ſegniter, ut ab iis quos timor moraretur à fuga. Jam prope ad ſigna cædes pervenerat, quum ex tranſverſo pulvis, velut ingentis agminis inceſſu motus, apparuit. Sp. Nautius (Octavium Metium quidam eum tradunt) dux alaribus cohortibus erat. pulverem majorem quam pro numero excitabant: inſidentes mulis calones, frondoſos ramos per terram trahebant: arma ſignaque per turbidam lucem in primo apparebant: poſt altior denſiorque pulvis equitum ſpeciem cogentium agmen dabat. Fefellitque non Samnites modo, ſed etiam Romanos: & conſul affirmavit errorem: clamitans inter prima ſigna, ita ut vox etiam ad hoſtes accideret: *captum Cominium; victorem collegam adeſſe: anniterentur vincere prius quam gloria alterius exercitus fieret.* Hæc inſidens equo. inde tribunis centurionibuſque imperat, ut vias equitibus patefaciant. Ipſe Trebonio Cædicioque prædixerat, ut ubi ſe cuſpidem erectam quatientem vidiſſent, quanta maxima vi poſſent, concitarent equites in hoſtem. Ad nutum omnia, ut ex ante præparato, fiunt. panduntur inter ordines viæ: provolat eques, atque infeſtis cuſpidibus in medium agmen hoſtium ruit, perrumpitque ordines, quacumque impetum dedit. inſtant Volumnius & Scipio, & perculſos ſternunt. Tum jam Deorum hominumque victa vi, funduntur linteatæ cohortes: pariter jurati injuratique fugiunt, nec quemquam præter hoſtes metuunt. Peditum agmen, quod ſuperfuit pugnæ, in caſtra ad Aquiloniam compulſum eſt. nobilitas equiteſque Bovianum perfugerunt: equites eques ſequitur, peditem pedes, ac diverſa cornua, dextrum ad caſtra Samnitium, lævum ad urbem tendit. Prior aliquanto Volumnius caſtra cepit: ad urbem Scipioni majore reſiſtitur vi; non quia plus animi victis eſſet, ſed melius muri quam vallum armatos arcent. inde lapidibus propulſant hoſtem. Scipio, niſi in primo pavore, priuſquam colligerentur animi, tranſacta res eſſet, lentiorem fore munitæ urbis oppugna-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

pugnationem ratus, interrogat, *Satin' equo animo paterentur ab altero cornu caſtra capta eſſe: ſe victores pelli à portis urbis?* Reclamantibus univerſis, primus ipſe ſcuto ſuper caput elato pergit ad portam: ſecuti alii teſtudine facta in urbem perrumpunt: deturbatiſque Samnitibus, qui circa portam erant, muros occupavere. penetrare interiora urbis, quia
42 pauci admodum erant, non audent. Hæc primo ignorare conſul, & intentus recipiendo exercitui eſſe: jam enim præceps in occaſum Sol erat: & appetens nox, periculoſa & ſuſpecta omnia etiam victoribus faciebat. Progreſſus longius ab dextra, caſtra capta videt: ab læva clamorem in urbe, miſtum pugnantium ac paventium fremitu eſſe. & tum forte certamen ad portam erat. Advectus deinde equo propius, ut ſuos in muris videt; nec jam integri quicquam eſſe, quoniam temeritate paucorum magnæ rei parta occaſio eſſet; acciri, quas receperat, copias, ſignaque in urbem inferri juſſit. Ingreſſi proxima ex parte, quia nox appropinquabat, quievere. nocte oppidum ab hoſtibus deſertum eſt. Cæſa illo die ad Aquiloniam Samnitium millia triginta trecenti quadraginta: capta tria millia octingenti & ſeptuaginta: ſigna militaria nonaginta ſeptem. Cæterum illud memoriæ traditur; non ferme alium ducem lætiorem in acie viſum; ſeu ſuopte ingenio ſeu fiducia bene gerendæ rei. Ab eodem robore animi neque controverſo auſpicio revocari à prælio potuit, & in ipſo diſcrimine quo templa Diis immortalibus voveri mos erat, voverat Jovi Victori, ſi legiones hoſtium fudiſſet, pocillum mulſi, priuſquam temetum biberet, ſeſe facturum. id votum Diis cordi fuit: & au-
43 ſpicia in bonum verterunt. Eadem fortuna ab altero conſule ad Cominium geſta res. Prima luce ad mœnia omnibus copiis admotis, corona cinxit urbem: ſubſidiaque firma, ne qua eruptio fieret, portis oppoſuit. Jam ſignum dantem eum nuncius à collega trepidus de viginti cohortium adventu, & ab impetu moratus eſt, & partem copiarum revocare inſtructam intentamque ad oppugnandum, coëgit. D. Bru-

Brutum Scævam legatum cum legione prima, & viginti cohortibus alaribus equitatuque ire adverſus ſubſidium hoſtium juſſit: quocunque in loco fuiſſet obvius, obſiſteret ac moraretur; manumque, ſi forte ita res poſceret, conferret: modo ne ad Cominium eæ copiæ admoveri poſſent. Ipſe ſcalas ferri ad muros ab omni parte urbis juſſit, ac teſtudine ad portas ſucceſſit. ſimul & refringebantur, portæ & vis undique in muros fiebat. Samnites, ſicut antequam in muris viderint armatos, ſatis animi habuerunt ad prohibendos urbis aditu hoſtes; ita poſtquam jam non ex intervallo nec miſſilibus, ſed cominus gerebatur res, & qui ægre ſucceſſerant ex plano in muros, loco, quem magis timuerant, victo, facile in hoſtem imparem ex æquo pugnabant; relictis turribus muriſque in forum omnes compulſi, paulisper inde tentaverunt extremam pugnæ fortunam. Deinde, abjectis armis, ad quindecim millia hominum & quadringenti in fidem conſulis venerunt. cæſa ad quatuor millia trecentos octoginta. Sic ad Cominium, ſic ad Aquiloniam geſta res. Inde medio inter duas urbes ſpatio, ubi tertia exſpectata erat pugna, hoſtes non inventi, ſeptem millia paſſuum quum abeſſent, à Cominio, revocati ab ſuis neutri prælio occurrerunt. Primis ferme tenebris quum in conſpectu jam caſtra, jam Aquiloniam habuiſſent, clamor eos utrimque par accidens ſuſtinuit: deinde è regione caſtrorum, quæ incenſa ab Romanis erant, flamma late fuſa certioris cladis indicio progredi longius prohibuit. Eo ipſo loco prope temere ſub armis ſtrati paſſim, inquietum omne tempus noctis, exſpectando timendoque lucem egere. prima luce incerti quam in partem intenderent iter, repente in fugam conſternantur conſpecti ab equitibus: qui egreſſos nocte ab oppido Samnites perſecuti, viderant multitudinem, non vallo, non ſtationibus firmatam. Conſpecta & ex muris Aquiloniæ ea multitudo erat: jamque etiam legionariæ cohortes ſequebantur. Cæterum nec pedes fugientes perſequi potuit; & ab equite noviſſimi agminis ducen-

ducenti ferme & octoginta interfecti. Arma multa
pavidi, ac ſigna militaria duodeviginti reliquere.
alio agmine incolumi, vix ex tanta trepidatione
44 Bovianum perventum eſt. Lætitiam utriuſque exer-
citus Romani auxit & ab altera parte feliciter geſta
res. uterque ex alterius ſententia conſul captum op-
pidum diripiendum militi dedit: exhauſtis dein-
de tectis, ignem injecit, eodemque die Aquilonia &
Cominium deflagravere: & conſules cum gratula-
tione mutua legionum ſuaque, caſtra conjunxere.
In conſpectu duorum exercituum & Carvilius ſuos
pro cujuſque merito laudavit, donavitque; & Pa-
pirius, apud quem multiplex in acie circa caſtra, cir-
ca urbem, fuerat certamen, Sp. Nautium, Sp. Pa-
pirium, fratris filium, & quatuor centuriones, ma-
nipulumque haſtatorum, armillis aureiſque coronis
donavit: Nautium propter expeditionem, qua ma-
gni agminis modo terruerat hoſtes: juvenem Papi-
rium, propter navatam cum equitatu & in prælio
operam, & nocte qua fugam infeſtam Samnitibus
ab Aquilonia clam egreſſis fecit: centuriones, mili-
teſque, quia primi portam murumque Aquiloniæ
ceperant. equites omnes ob inſignem multis locis
operam, corniculis armilliſque argenteis donat.
Conſilium inde habitum, quum jam tempus eſſet
deducendi ab Samnio exercitus aut utriuſque, aut
certe alterius. Optimum viſum, quo magis fractæ
res Samnitium eſſent, eo pertinacius & infeſtius
agere cætera, & perſequi: ut perdomitum Samnium
inſequentibus conſulibus tradi poſſet. *Quando jam
nullus eſſet hoſtium exercitus, qui ſignis collatis dimi-
caturus videretur, unum ſupereſſe belli genus, urbium
oppugnationes; quarum per excidia militem locuple-
tare præda, & hoſtem pro aris ac focis dimicantem
conficere poſſent.* Itaque literis miſſis ad ſenatum po-
pulumque Romanum de rebus ab ſe geſtis, diverſi,
Papirius ad Sepinum, Carvilius ad Volanam oppu-
45 gnandam legiones ducunt. Literæ conſulum, in-
genti lætitia, & in curia & in concione auditæ. &
quatridui ſupplicatione publicum gaudium privatis
ſtu-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

ſtudiis celebratum eſt. nec populo Romano magna ſolum, ſed peropportuna etiam ea victoria fuit, quia per idem forte tempus rebellaſſe Etruſcos allatum eſt. Subibat cogitatio animum, quonam modo tolerabilis futura Etruria fuiſſet, ſi quid in Samnio adverſi veniſſet, quæ, conjuratione Samnitium erecta, quoniam ambo conſules omniſque Romana vis averſa in Samnium eſſet, occupationem populi Romani pro occaſione rebellandi habuiſſet. Legationes ſociorum à M. Attilio prætore in ſenatum introductæ, querebantur, uri & vaſtari agros à finitimis Etruſcis, quod deſciſcere à populo Romano nollent. Obteſtabanturque Patres conſcriptos, ut ſe à vi atque injuria communium hoſtium tutarentur. Reſponſum legatis, Curæ ſenatui futurum, ne ſocios fidei ſuæ pœniteret. Etruſcorum propediem eandem fortunam, quam Samnitium, fore. Segnius tamen, quod ad Etruriam attinebat, acta res eſſet, ni Faliſcos quoque, qui per multos annos in amicitia fuerant, allatum foret, arma Etruſcis junxiſſe. Hujus propinquitas populi acuit curam Patribus, ut feciales mittendos ad res repetendas cenſerent. quibus non redditis, ex auctoritate Patrum juſſu populi bellum Faliſcis indictum eſt: juſſique conſules ſortiri, uter ex Samnio in Etruriam cum exercitu tranſiret. Jam Carvilius Volanam, & Palumbinum, & Herculaneum ex Samnitibus ceperat: Volanam intra paucos dies, Palumbinum eodem quo ad muros acceſſit. Ad Herculaneum bis etiam ſignis collatis ancipiti prælio, & cum majore ſua quam hoſtium jactura, dimicavit. Caſtris deinde poſitis, mœnibus hoſtem incluſit. oppugnatum oppidum, captumque. In his tribus urbibus capta aut cæſa, ad decem millia hominum: ita, ut pavore admodum plures caperentur. Sortientibus provincias conſulibus, Etruria Carvilio evenit, ſecundum vota militum, qui vim frigoris jam in Samnio non patiebantur. Papirio ad Sepinum major vis hoſtium reſiſtit. ſæpe in acie, ſæpe in agmine, ſæpe circa ipſam urbem adverſus eruptiones hoſtium pugnatum: neque obſi-

obſidio , neque bellum ex æquo erat : non enim
muris magis ſe Samnites , quam armis ac viris mœ-
nia tutabantur. Tandem pugnando in obſidionem
juſtam coegit hoſtes : obſidendoque , vi atque ope-
ribus urbem expugnavit. itaque ab ira plus cædis edi-
tum capta urbe : ſeptem millia quadringenti cæſi :
capta minus tria millia hominum : præda, quæ plu-
rima fuit , congeſtis Samnitium rebus in urbes pau-
46 cas , militi conceſſa eſt. Nives jam omnia opleve-
rant , nec durari extra tecta poterat : itaque conſul
de Samnio exercitum deduxit. Venienti Romam
triumphus omnium conſenſu eſt delatus. triumpha-
vit in magiſtratu, inſigni , ut illorum temporum ha-
bitus erat , triumpho. Pedites equiteſque inſignes
donis tranſiere , ac tranſvecti ſunt : multæ civicæ
coronæ vallareſque ac murales conſpectæ. Inſpe-
ctata ſpolia Samnitium : & decore ac pulchritudine
paternis ſpoliis , quæ nota frequenti publicorum or-
natu locorum erant , comparabantur. nobiles ali-
quot captivi, clari ſuis patrumque factis, ducti : æris
gravis tranſvecta vicies centies millies & quingenta
triginta tria millia : id æs redactum ex captivis dice-
batur. argenti , quod captum ex urbibus erat, P. M.
CCCXXX. omne æs argentumque in ærarium con-
ditum. Militibus nihil datum ex præda eſt. aucta-
que ea invidia eſt ad plebem , quod tributum etiam
in ſtipendium militum collatum eſt : quum, ſi ſpre-
ta gloria fuiſſet captivæ pecuniæ in ærarium illatæ,
& militi tum dari ex præda, & ſtipendium militare
præſtari potuiſſet. Ædem Quirini, quam in ipſa di-
micatione votam apud neminem veterem auctorem
invenio (neque hercule tam exiguo tempore perfice-
re potuiſſet) ab dictatore patre votam filius conſul
dedicavit exornavitque hoſtium ſpoliis. quorum
tanta multitudo fuit , ut non templum tantum fo-
rumque his ornaretur , ſed ſociis etiam coloniſque
finitimis ad templorum locorumque publicorum
ornatum dividerentur. A triumpho exercitum in
agrum Veſcinum , quia regio ea infeſta ab Samniti-
bus erat, hibernatum duxit. Inter hæc Carvilius
con-

conſul in Etruria Troilium primum oppugnare adortus, quadringentos ſeptuaginta ditiſſimos, pecunia grandi pactos, ut abire inde liceret, dimiſit: cæteram multitudinem oppidumque ipſum vi cepit. inde quinque caſtella, locis ſita munitis, expugnavit. Cæſa ibi hoſtium duo millia quadringenti: minus duo millia capti. & Faliſcis pacem petentibus annuas inducias dedit: pactus centum millia gravis æris, & ſtipendium ejus anni militibus. His rebus actis ad triumphum deceſſit: ut minus clarum de Samnitibus, quam collegæ triumphus fuerat; ita cumulo Etruſci belli æquatum. Æris gravis tulit in ærarium trecenta nonaginta millia: de reliquo ære ædem Fortis Fortunæ de manubiis faciendam locavit; prope ædem eidem Deæ ab rege Servio Tullo dedicatam: & militibus ex præda centenos binos aſſes & alterum tantum centurionibus atque equitibus (malignitate collegæ gratius accipientibus munus) diviſit. Favor conſulis tutatus ad populum eſt L. Poſtumium legatum ejus: qui, dicta die à M. Cantio tribuno plebis, fugerat in legationem (ut fama ferebat) populi judicium: jactarique magis, quam peragi accuſatio ejus poterat. Exacto jam an- 47
no novi trebuni plebis magiſtratum inierant: iiſque ipſis, quia vitio creati erant, quinque poſt dies alii ſuffecti. Luſtrum conditum eo anno eſt à P. Cornelio Arvina, C. Marcio Rutilo, cenſoribus: cenſa capitum millia ducenta ſexaginta duo trecenta viginti duo. Cenſores viceſimi ſexti à primis cenſoribus: luſtrum undeviceſimum fuit. Eodem anno, coronati primum ob res bello bene geſtas, ludos Romanos ſpectaverunt: palmæque, tum primum tranſlato è Græcia more, victoribus datæ. Eodem anno ab ædilibus curulibus, qui eos ludos fecerunt, damnatis aliquot pecuariis, via à Martis ſilice ad Bovillas perſtrata eſt. Comitia conſularia L. Papirius habuit: creavit conſules, Q. Fabium Maximi filium Gurgitem, & D. Junium Brutum Scævam. ipſe Papirius prætor factus. Multis rebus lætus annus, vix ad ſolatium unius mali, peſtilentiæ urentis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

ſimul urbem atque agros, ſuffecit; portentoque jam ſimilis clades erat. & libri aditi, quinam finis, aut quod remedium ejus mali ab diis daretur. Inventum in libris, Æſculapium ab Epidauro Romam accerſendum. neque eo anno, quia bello occupati conſules erant, quicquam de ea re actum: præterquam quod unum diem Æſculapio ſupplicatio habita eſt.

FINIS.

INDEX

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

INDEX RERUM MEMORABILIUM, QVÆ primo hoc tomo continentur.

A.

ABorigines. 5.6
Accius Navius augur. 41
Æneæ errores. 5.6. in Italiam adventus. ibid. ſepulchrum. 6
Æneas Sylvius. 7
Æqui graves præda intercipiuntur. 133. ſub jugum miſſi. 153. vaſtant Tuſculanum agrũ. 167. capiuntur. 200. à Romanis fuſi. 160. 161. 244. 294. ad bellum cooriuntur. 257
Æquis bellum indicitur. 520
Æqui Volſcique agrum Hernicum depopulantur. 136
Alba longa conditur. 7. deſtruitur. 34
Albani de bello deliberant. 67. Romam traducuntur. 33
Albani exercitus deditio. 32
Albula qui & Tiberis. 7
Alexander Epiri rex in Italiam appulit. 420
Alexandria in Ægypto conditur. 445
Alexandri Magni ætas. 420. avunculus Alexander rex Epiri. ib. mors. ibid. dedecora. 486
Alexandro Magno an Romana virtus reſiſtere potuiſſet? 484
Amulius pulſo fratre regnat. 7
Ancus Martius rex. 36. bellicas ceremonias inſtituit. ibid. & 37
Annus clade inſignis. 215. annus deſcribitur. 23
Antium. 418
Anxur captum. 261
Apex dialis. 367
Appii Claudii decemviri nefan-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

nefandum facinus. 172. *ſceleratum judicium*. 176. *provocatio*. 185. *defenſio*. ibid. *mors*. 187
Appii Conſulis iniquitas. 91. *ſævitia*. 124. *exercitus ipſius odio vinci voluit*. ibid.
Appius conſul animadvertit in exercitum. 125. 126. *ad judicium vocatur*. 126. *moritur*. 127
Appio Coſ. milites parum fidentes. 542
Appiani exercitus in retinendo Volumnio ſtudium. ibid.
Apulia perdomita. 489
Aquilonia expugnatur. 572
Ara pudicitiæ plebejæ. 548
Ardeam coloni mittuntur. 214
Ardeates Gallorum caſtra invadunt. 310
Artena Volſcorum oppidum. 262. *ejus arx Romanis proditur*. 263
Aſcanius. 6. 7
Aſylum aperit Romulus. 12
Athenas miſſi qui leges deſcriberent. 161
Attellanæ. 372
Atta Clauſius Sabinus Romam transfugit. 81. 82
Attilius militem cunctantem increpat. 562. *ei negatur triumphus*. 565
Auguria. 10
Auguriũ Tarquinio Priſco oſtenſum. 39. 40
Auſonum gens in poteſtatem populi Romani venit. 494
Auſpicia penes patres. 367

B.

Belli indicendi ritus. 36. 37
Belli Sabini cauſa. 34
Bellum cum Volſcis. 127. 128. *Æquicum*. 133. 524. *Etruſcum*. 502. 503. *Gallicum*. 396. *inteſtinum ob nuptias virginis*. 212. *Latinum*. 84. *Romanum adverſus Rutulos*. 61. *Veſtinum*. 451
Brennus Gallorũ rex. 303
Brutus autor arma capiendi adverſus tyrannos. 63. *ab exercitu benigne accipitur*. 64. *de ſuis filiis pœnas ſumit*. 70. 71

C.

Cacus. 11
Cæninenſes vincuntur. 14
Cæremonia quædam in devovendis hoſtibus. 430
Cære oppulentum oppid. 6
Cæretibus pax data.
Cæſo capitis accerſitur. 142. *defenditur à principibus*

cipibus civitatis. 143. accuſatur de vi in civem illata. 144
Cajus Mucius de interficiendo Porſena cogitat. 77. foculo dextram injicit. 78. Scævola cognominatus. 79
Cajus Sempronius ab Hortenſio accuſatur. 243. ejus temeritas. 239. conſtantia. 246
Cales expugnatur. 437
Campani ſe Romanis dedunt. 402. Latinis ſe jungunt. 419
Campus Martius. 70
Capitolium ab exulibus occupatur. 145. recuperatur. 149
Capræ palus. 19
Capua capta. 230
Carcer ædificatur. 38. privatus. 360
Carmenta. 11
Carthaginienſes in Siciliam trajiciunt. 230. legatos Romam mittunt. 411
Carventana arx ab Æquis occupatur. 254
Caſſii Coſ. mors. 106. 107
Caudinarum furcularum deſcriptio. 466
Celeres à Romulo ad cuſtodiam corporis adhibiti. 19
Cenſores creantur. 350
Cenſuræ initium. 211
Centuriæ tres equitum conſcriptæ. 17
Centurionis vox pro omine. 320
Certamen inter duces. 247. inter matronas. 548. inter Appium & tribunos plebis. 503. de re agraria. 131. de ſacerdotiis cum plebe communicandis. 529
Clavi figendi cauſa dictator creatus. 372. 439
Clœliæ virginis virtus. 79
Cluilius Albanorum rex. 25
Comitium oppugnatur. 359
Conjuratio adoleſcentum nobilium. 69. Latinorum. 420
Conjurati Quintium ducem ſibi præficiunt. 413
Conjuratorum exercitus [illegible]. 415
Connubium patrum cum plebeiis. 203
Conſualia ludi. 13
Conſulares exercitus omnia in Samnio vaſtant. 568
Conſules primi quando creati. 64
Conſules damnati. 161. cũ Pontio de fœdere agitant. 470. adverſus tribunos-pl. ſenatum incitant. 203. mittuntur contra Samnites. 423. in Volſcos & Æquos. 124. ſeditionem comprimunt. 88. ſuos pro merito laudant. 574. conſules reli-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

reliquiq; ſponſores Samnitibus deduntur. 476

Conſulum cunctatio. 111

Conſulum alter de plebe creatur. 391

Coſſus Vejentium regem interficit. 222

Contentio de agraria lege 149. inter Coſſ. & tribunum. 122. 123. 161. inter Fabium & Decium. 547

Coriolani virtus. 98

Coriolanus hoſtis tribuniciæ poteſtatis. 100. in exilium mittitur. 101. fletu muliebri placatur. 105

Corioli oppidum capitur. 99

Creuſa. 6

Cumæ captæ. 246

Curiæ triginta inſtitutæ à Romulo. 17

Curtius lacus. ibid.

M. Curtius ſe devovet. 375

D.

DArius. 485

Decem tabulæ proponuntur. 163

Decemviris imperii ſumma committitur. 162

Decemvirorum tyrannis. 165

Decemviratus tollitur. 182

Decius cum ſuis ſalvus. 408. laudibus cumulatur. 409. ſe cum exercitu devovet. 428

Deditionis formula. 43

Delphicum reſponſum. 282

Dianæ Epheſiæ templum. 49

Dictator Romæ quis primus. 83. creatur adverſus Æquos & Volſcos. 28. ejus prudentia. 230

Dictator populi precibus donat Fabium. 458. Tullium ſecrete alloquitur. 383. leges fert nobilitati adverſas. 433

Dictatoris cunctationem ægerrime ferunt milites. 28. interrogatio ad magiſtrum equitum. 454. oratio in M. Manlium. 336. adhortatio ad milites. 384

Dictator plebeius triumphat de Faliſcis. 387

Dies religioſi. 322

Diſcordia civilis. 87. de agrariis legibus. 248

Diſsidia inter patres & plebem. 194

Diſsidium inter Romulum & Remum. 10

Diverbia. 372

Duodecem tabulæ publicè proponuntur. 187

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

E.

EDictum ne quis extra ordinem pugnet. 424
Equites equis merere incipiunt. 272
Etruſcæ opes. 6
Etruſci Romanos adoriuntur. 506. Gallos ex hoſtibus ſocios ſibi facere conantur. 533. magiſtrum equitum circumveniunt. 526. Romanum præſidium adoriuntur. 527. fuſi. 528
Etruſcus exercitus ad Sutrium cogitur. 502
Evander. 8. 10. 11
Exercitus Romani in agrum Vejentinum & Faliſcum mittuntur. 223

F.

FAbia gens ſibi bellum in Veientes depoſcit. 114. 115.
Fabii cæſi omnes. 117
Fabiorum nimia fiducia. 116
Q. Fabius Maximus Rullianus magiſter equitum proſperè in hoſtem pugnat. 452. à dictatore ad pœnam depoſcitur. 454. Romam profugit. 455. conſul Papirium dictatorē quamvis inimicum dicit. 510. 511. cur Maximus dictus. 522. conſulatum recuſat. 536. Conſul in caſtra pervenit. 550. Romam rediit. 551
Faliſci vincuntur. 285. 385. inducias impetrant. 392
Faliſcorum urbs obſidetur. 292
Fames. 253
Fauſtulus paſtor. 8
Ferentani debellati. 482
Feſcenninus verſus. 371
Fidei ſolenne inſtitutum. 24
Fidenates bellum Romanis inferunt. 18. vincuntur. ibid. deſciſcunt à Romanis. 31. funduntur. 32. populantur agrum Romanum. 224. deficiunt. 233. 234. ignibus Romanos terrere tentant. 235
Fidenatium deditio. 236
Fidenæ à Romanis deficiunt. 219. capiuntur. 225
Filius Lucii Manlii tribunum plebis cultro domi aggreditur. 374
Flamines creantur. 23
Flavii ædilis factum contra nobilium ſuperbiam. 521
Fœdus cum Ardeatibus reno-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

renovatur. 211
Fœdus cum Carthaginienſibus. 397. *cum eiſdem tertio renovatum.* 518. *cum Lucanis.* 535. *inter Romanos & Albanos.* 27. *cum Latinis.* 104. *cum Samnitibus.* 419
Fœneratores mulctantur. 548
Furius & Manlius rei ad populum. 120
M. Furius Camillus dictator dictus. 284. *ejus preces.* 286. *Iunoni templum dedicat.* 289. *interrex creatur.* 297. *in exilium abiit.* 298. *revocatur ab exilio, & dictator creatur.* 311. 312. 323. *religionum cultor.* 315. *cum collegis imperium communicat.* 328. *Sutrium recipit.* 331. *fugientem exercitum excipit.* 347. *Moderatio ejus erga Tuſculanos.* 349. *mors & laudes.* 371

G.

Gabini parent regi Romano. 58
Galli novi accolæ Etruriæ. 283
Galli cur Alpes tranſierint. 298. *Romam petunt.* 302. *fugant Romanos.* 303. 304. *Romanos in ædium veſtibulis trucidant.* 307. *arcem impetentes funduntur à Romanis.* 308. *à Camillo fuſi.* 314. *victi in Albano agro.* 368. *Tibur fugati ſe recipiunt.* 379. 380. *in agro Latino caſtra habent.* 393. *vincuntur.* ibid. & 394. *primo impetu feroces.* 554
Gallici tumultus fama. 441
Genucius cum exercitu cæſus. 375
Græcorum claſsis ad Venetorum littus appulſa. 524

H.

Hercules. 10
Hernici devicti. 106. 517. *Hernicorum cum Romanis pugna.* 376. 377
Herſilia conjux Romuli. 15
Hetruſci fuſi pacem ſupplices petunt. 116
Hetruſcos rebellaſſe nunciatur. 575
Hiſtoriæ utilitas. 4
Hiſtriones unde dicti. 371
Horatii Coclitis virtus. 75. 76
Horatii & Curiatii trigemini. 26. 27. *pugnant inter ſe.* 28. 29

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

Horatius ſororem transfigit. 29. *provocat ad populum.* 30
Hoſtus Hoſtilius. 16

I.

Imperioſi cognomen. 373
Induciæ Gallorum cum Romanis. 313
Interregnum. 18. 19. 420. 473
Iulus. 7
Iuno quanta religione Veiis deportata. 288
Iupiter Feretrius. 14. *Stator.* 16. *Elicius.* 24
Iurejurando cautum, neminem Romæ regnaturum. 68
Ius ferri in armis. 35
Iuſtitium ob tumultum indictum. 135

L.

Lacus Curtius. 375
Latini unde dicti. 6. 7. *funduntur.* 355. *ferociores facti.* 420. *perſimiles Romanis.* 426. *vincuntur.* 429
Latinis triſtia reſponſa redduntur. 339
Lavicani agrum Tuſculanum depopulantur. 246. 247
Lavinium conditur. 6
Laurentia. 8. *Laurentes.* 17
Lectiſternium primũ Romæ. 278. *Tertium.* 371
Legati ad Samnites. 444 *Tarentini.* 480. *à Romanis ad Gallos.* 301. *ad Coriolanum de pace mittuntur.* 104
Legio Romana à Gallis deleta. 552
Lex agraria primum promulgatur. 106. 277
Lex de magiſtratu non creando ſine provocatione. 183. *vetuſta de clavo figendo.* 472
Lex de connubio patrum cum plebe. 207. 208. 209. *Porcia.* 532. *Valeria.* ibid.
Licinius Calvus primus ex plebe tribunus militum. 351
Lictores unde petiti. 12
Livius ſuorum carminum actor. 371
Luæ matri arma data. 418
Lucanorum mutabilis cum fortuna fides. 446
Lucani in amicitiam accepti. 447. *qua arte à Romanis defecerint.* 449
Luceres centuriæ equitum. 17
Lucii Papirii fœneratoris libido. 450
Lucius Manlius dictator filium in agrum ablegat. 373
Lucius Papirius concionem habet. 569

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

Lucius Quintius ab agricultura ad Dictaturam accerſitur. 156. 157. *circumvallat Æquos.* 158
Lucius Seſtius primus de plebe conſul. 368
Lucius Siccius decemvirorum fraude occiditur. 171. 172
Lucretia ſibi mortem conſciſcit. 63
Ludi. 215. *ſcenici inſtituti.* 371. *maximi.* 368
Ludimagiſtri ſceleſtum facinus. 292
Ludiones. 371
Lupa mammas infantibus præbet. 8
Lupercal. ibid.
Luſtrum conditum. 48

M.

Magiſter equitum milites contra vim dictatoris obteſtatur. 453
Magiſtratus curules. 359
Magiſtratuum ſolitudo. ibid.
Manlius arcem ſervat. 312. *ſeditionis author.* 332
Manlii Capitolini popularis liberalitas. 335. *reſponſio.* 337. *cupiditas regni omnibus inviſa.* 342. *de ſaxo Tarpeio dejectus.* 343. *mortuo nota adjecta.* ibid.
Manlii filii in patrem pietas. 374
Manlius filium ſecuri feriri jubet. 426
Mare infeſtum claſſibus Græcorum. 395
Matronarum liberalitas. 291
Mettius Fuffetius dictator Albanorum. 25. *quadrigis laceratur.* 33. *Curtius.* 16
Mezentius Etruſcorum rex. 6
Minervæ templum. 372
Minucia Veſtalis viva defoſſa. 436
Muro lapideo cingitur urbs. 43

N.

Nepete recipitur. 331
Nocturnus terror Romæ. 460
Nola capta à Romanis. 498
Nolani fraude Palæpoli ejecti. 448
Numæ regnum defertur. 22
Numerus Minervæ inventum. 372
Numicius flumen. 6

O.

Opima ſpolia. 15
Oppida Romanis erepta Coriolano duce. 103

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

Oratio Ap. Claudii. 88. 364. *Attii Tulli ad Coſſ.* 102. *ad cives.* 103. *C. Claudii.* 169. *C. Servilii ad tribunos.* 274. *Camilli.* 362. *ad Tuſculanos.* 349. *ad Ardeates.* 309. *de non deſerenda Roma.* 315. *ad milites.* 328. *Canuleii adverſus Coſſ.* 205. *A. Cornelii Coßi ad milites.* 334. *Decii ad centuriones.* 407. *ad milites.* ibid. *Dictatoris ad populum.* 218. *M. Horatii.* 168. *Menenii Agrippæ.* 97. *Mettii Fufſetii.* 26. *Coſ. Romani.* 189. *ad equites.* 190. *Horatii Coſ. ad milites.* 191. *Quintii.* 195. *Vectii Meßii Volſci ad ſuos.* 230. *legatorum Campanorum.* 400. *Dictatoris ad conjuratos.* 414. *L. Annii Setini ad ſuos.* 421. *ad Senatum Romanum.* 422. *Manlii Coſ. ad filium.* 425. *Camilli de rebus Latinis.* 434. *Fabii ſenis in Dictatoris crudelitatem.* 456. *Caii Pontii.* 465. *L. Lentuli.* 469. *Sp. Poſthumii.* 473. *adverſus tribunos.* 474. *Dictatoris ad milites.* 492. *Sempronii in Appium.* 503. *P. Licinii.* 504. *Quintii in tribunos.* 149. *Scaptii vanißimi ſenis.* 200. 201. *Oratio Manlii ſeditioſa ad plebem.* 340. *Appii Claudii Craßi.* 364. *Valerii Coſſ.* 403
Ordo militaris. 426

P.

Pacis conditiones inter Samnites & Romanos. 469. *leges inter patres & conjuratos.* 416
Palæpolis. 443
Palæpolitani ſe dedunt. 448
Papirius obſidet Satricum. 483. *Duroniam expugnat.* 568. *ejus triumphus.* 576
Patres & patricii unde dicti & qui. 12
Patres prehenſant plebem. 296
Patricii prælati in creandis quæſtoribus. 387
Patrum de rege creando dißidium. 20
Pax inter Romanos & Sabinos. 17
Pedum reliquaque Latii oppida expugnantur. 434
Peruſia deditur. 513
Peſtilentia laboratur Romæ. 36. 136. 226. 227. 253. 343. 371. 438

Pinarii.

Pinarii. 11
Plebeii patribus prælati. 278. *Plebeiorum ſoboles.* 255. *Plebeiorum conſulatus arx libertatis.* 361
Plebis indignatio. 120. 121 338. *ſeceſſus in ſacrum montem.* 180. *poſtulata.* 181
Plebs Romam reverſa tribunos creat. 183. *ære alieno oppreſſa patribus omnia permittit.* 357
Prætores Latinorum. 420
Publius Decius ſe devovet. 555
Publius Licinius primus ex plebe tribunus militum. 278
Pomœrium. 48. 49
Pontificis autoritas. 18
Pontii reſponſio. 477
Populare conſulis edictum. 89
Populi judicium de Tuſculanis. 460
Porſena Romam obſidet. 76. *Ariciam oppugnatum mittit.* 80
Portentum. 60. 159. 554
Poſtumiana cædes vindicatur. 252
Poſtumius per fecialem Samnitibus deditus non accipitur. 477. *Milioniam expugnat.* 560. *ingreditur Ferentinum deſertũ.* ib. *in Hetruria proſpere res gerit.* 565
Potitii. 12
Prælium inter Romanos & Sabinos. 191. *nocturnum.* 310. 311. *inter Romanos & Samnites.* 570
Præneſte per deditionem recipitur. 352
Prætor unus ex nobilitate creatus. 368
Privernum. 418
Privernates devicti. 386. 418
Privernas bellum. 440
Privernatis legati liberius reſponſum. 442
Proculus Iulius. 20
Prodigia. 43. 49. 59. 108. 280. 286. 547. 548
Proditio tentata a Tarpeii filia. 15
Pythagoras Samius. 21

Q.

QVercus ſacra. 14
Quintii conſulis mite ingenium. 126. 214. *laus.* ibid.
Quintius non patitur ſe conſulem contra SC. creari. 151. 152
Quirites unde appellati. 17

R.

RAmnenſes centuriæ equitum. 17
Reges Albani. 7

Reli-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

Religio majorum. 151
Remus capitur. 8. 9. *occiditur.* 10
Rex ſacrificulus creatur. 67
Rogatio ut pro duumviris ſacris faciendis decemviri creentur. 361
Roma condita. 10. *augetur hoſtibus in civitatem accipiendis.* 38. *capta a Gallis.* 306. *intra annum reſtaurata.* 325. *in duas partes diſceſsit.* 522
Romanæ reip. laus. 4
Romani hoſtium caſtra capiunt. 86. *vinci ſe patiuntur.* 171. *relictis caſtris Aventinum inſident.* 179. *victos ſe putantes caſtra deſerunt.* 240. *ab Æquis fuſi.* 247. *vincunt Volſcos.* 258. *fugantur ab Æquis.* 294. *deſpondent animos.* 305. *cum Samnitibus pugnant.* 513. *ſiſtunt fugam duce amiſſo.* 555
Romani pueri Etruſcis literis erudiebantur. 507
Romulus fratrem liberat. 9. *dat jura.* 11. *legatos circa vicinas gentes mittit.* 12. *ſolatur raptas.* 13. *templum Iovi Statori vovet.* 16. *Deus creditur.* 19

S.

Sabinum bellum. 15
Sabini arcem capiunt ibid. *funduntur.* 16. *vincuntur.* 42. 43. *legatos de pace mittunt.* 83. *ad portas urbis uſque graſſantur.* 128. *Roman. fines populantur.* 156. 166
Sabinorum caſtra diripiuntur. 192
Salii. 23
Samnii urbes captæ. 575
Samnitium bellum. 399. *caſtra direpta.* 409. *defectio.* 460. *exercitus fugatus.* 410. *novæ cohortes fuſæ.* 518. *magna ſtrages.* 481. *ſeptem millia ſub jugum miſſa.* 482. *præcipua oppida expugnantur.* 541
Samnitibus bellum indicitur. 403
Samnites vincuntur. 406. 411. *ad Romana caſtra accedunt.* 459. *Brutulum defectionis autorem dedunt.* 463. *rebellarunt.* 490. *victi.* 492. *pugnant adverſus Romanos.* 497. *caſi aut capti.* 498. *legatos de pace Romam mittunt.* 520. *rebellionem ſpectant.* 534. *Romanis*

reſi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

reſiſtunt. 537. diſſipati. 459. 538. aciem inſtruunt. ibid. cæſi captique. 564. bellum ſummo apparatu adornant. 566. terga vertunt. 571
Satyræ. 371
Satricani ad Samnites deficiunt. 478
Seditio Romæ. 192. ſeditio mira. 194. ſeditio labes civitatum. 110. caſtrenſis. 252. inteſtina. 277. 368
Semina belli inter Romanos & Albanos. 25
Senatores centum à Romulo creati. 12
Sergio Virginioque dies dicitur. 276
Servilius Mælium obtruncat. 218
Servorum conjuratio. 246
Servius rex. 45. cenſum inſtituit. 47. urbem ampliat. 48. plebis conſenſu rex declaratur. 50. interficitur. 52
Sextus Tarquinius Gabios transfugit. 57. nuncium ad patrem mittit. 58. Gabios per dolum capit. ibid. Lucretiæ vim affert. 62
Sidicinorum deditio. 419
Silvius cognomen regum Albanorum. 7
Spolia hoſtium Iovi Victori cremantur. 557
Spurius Malius regnum affectat. 216
Somnium Atinii. 201
Soranus ſpem capiundæ Soræ facit. 493
Spectaculum à Romulo indictum. 13
Staius Mimatius Samnitium dux captus. 545
Stipendium miles de publico accipit. 261
Supplicationes ob rem bene geſtam. 546
Sutrium expugnatur. 331. ab Etruſcis obſeſſum. 330. à Camillo recipitur. 324. 331

T.

Tabulæ duæ prioribus adjectæ. 166
Talaſſio vox nuptialis. 13
Tanaquil uxor Tarquinii Priſci. 39. 46
Tarentini. 449
Tarquinius Priſcus regnum affectat. 40. patres centum in ſenatum legit. 41. occiditur. 45
Tarquinius vi regnum affectat. 51. Superbus cognominatus. 53. Volſcis bellum movet. 56
Tarquinii ad Porſenam perfugiunt. 74
Tarquinii Superbi mors. 86
Tarquinienſes agrum Romanum populantur. 381. op-

381. opprimuntur. 282. milites Romanos immolant. 385
Tatius rex Sabinus. 14. interficitur. 17
Tempanius. 242. ejus militum virtus. 240
Tibicines quo actu Romam deportati. 500
Tiburtibus bellum indicitur. 377
Titienſes centuriæ equitum. 17
Titius Manlius Cæritibus bellum indixit. 390. cum Gallo pugnat. 378. Gallum vincit. 379. torque ſpoliat. ibid.
Titius Quintius Cincinnatus dictator creatur. 351
Triarii Romani. 113
Tribuni militum conſulari poteſtate creantur. 233. Octo conſulari poteſtate. 264. Sex. 297
Tribuni plebis decem. 160. delectum impediunt. 256. leges adverſus patricios promulgant. 358. refecti 359. vim ſuam frangunt. 360
Tribunus domi ſuæ occiditur. 120
Tribunorum adverſus ſenatum contentio. 141. tribunorum & conſulis diſceptatio. 150. 151. cum patribus certamen. 154. ſeditio. 237
Tribunitiæ ſeditiones. 251. conciones. 265
Tribus unde dictæ. 48. Romæ factæ. 86. duæ ad priores additæ. 489
Tulliæ ſceleſta conſilia. 50. inhumanum facinus. 52. 53
Tullus Hoſtilius rex. 24. fulmine conflagrat. 36
Turnus Herdonius in Tarquinium invehitur. 54. occiditur. 56
Turnus rex Rutulorum. 6
Tuſci funduntur. 113. opprimuntur à Romanis. 310
Tuſculani dictatoris oratio in ſenatu. 349
Tuſculani Romanis ſuppetias ferunt. 148
Tuſculana arx ab Æquis capitur. 153
Tuſculum recipitur. 356

V.

Valerii cum Gallo duellum. 396. Valerii Coſ. oratio. 403. laudes. 404. 405
Valerius conſul in ſuſpicionem venit affectati regni. 73. Poplicola dictus. 74
Valerius conſul conſilio bellum ſuſtinet. 188
Vejens bellum. 119
Vejentanus ager plebi dividitur.

viditur. 297
Vejentes in fines Romanos excurrunt. 18. *fuſi.* 221. 222. *agrum Romanū populantur.* 232. *Romana munimenta incendunt.* 271
Veientibus induciæ dantur. 237
Vejentis ſenioris vaticinium. 280
Velitræ obſidentur. 359
Veneficium matronarum. 439
Veneti unde appellati. 5
Veſtales virgines. 23
Veſtalis damnata inceſti. 108. *de inceſtu cauſam dicit.* 246
Veturiæ ad Coriolanum filium oratio. 105
Veturius Coſ. fundit Volſcos. 138
Victoria de Auruncis. 91
Virgines rapiuntur à Romanis. 13
Virginia ad tribunal Ap. Claudii vocatur. 173
Virginius filiam transfigit. 176. *in caſtra profectus.* 178
Viſceratio data populo. 443
Vmbri à Romanis deficiunt. 514. *ſe dedunt.* 515
Volani Lavicanos populantur. 250
Volſci vincuntur. 107. 153. 347. 348. *ſub jugum miſſi, a Tuſculanis occiduntur.* 213. *pacem impetrant.* 289. *terga vertunt.* 334. *agrum Romanum populantur.* 554
Volſcorum perfidia. 87. *exercitus funditur.* 90. *irruptio.* 127. *clades.* 139. *caſtra oppugnantur.* 189. 190. *expugnantur.* 200. 231. *deditio.* 324
Volſcum bellum Camillo decernitur. 345
Volumnii argutum reſponſum. 543
Volumnius Samnites aggreditur. 545
Vrbium primordia cur ad Deos referantur. 4

FINIS.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 D 42 vol. 1